COMMENTARIORVM COLLEGII CONIMBRICENSIS, E SOCIETATE IESV,

SVPER OCTO LIBROS PHYSICORVM *Aristotelis Stagiritæ,*

PARS PRIMA.

IN CVIVS CONTINVATA SERIE, vltra quod germana Græci contextus in Latinum accesserit translatio,

Illiusque solida Analysis, de argutis, & difficilimis quæstionibus, quæ circa rerum Physicarum principia, causas, & affectiones subinde oriri possent, solertissima instituitur disquisitio.

Qui non multis retro annis elapsis primum in Germania, Typographorum opera in lucem prodierunt, hac verò tertia vice in Italia maiori cura & industria impressi, & accuratè omnibus euulsis sphalmatibus sunt correcti.

ADMODVM R. D.

D. ATTILIO BRVNACCIO

Ex Ordine Cistercienſi Abbati Septimi,

COMITIQVE STALIS CLARISSIMO, DICATI.

CVM PRIVILEGIO.

Ex libris Monasterij

S. Pudentiane de Vrbe

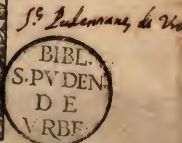

VENETIIS, M DC XVI.

Apud Andream Baba.

ADMODVM R. P. D.

D. ATTILIO BRVNACCIO FLORENTINO.

EX ORDINE CISTERCIENSI ABBATI SEPTIMI, Comitiq; STALIS spectatæ virtutis Viro.

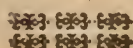

ANDREAS BABA S.

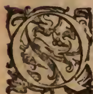

Vamquam multi (ATTILI BRVNACCI) in omni memoria extiterint, qui, quæ Natura eleganter æquè ac vtiliter commenta esset, imitando exprimerent, pauci tamen reperti sunt, qui illius in vtili cum pulchro iungendo, solertiam hactenus æmulando sint assequuti. Est enim magna quædam res, & quæ vel ipsi vix videatur concessa Naturæ ita vtrumq; iunxisse, vt difficilè iudicatu sit, an quicquam pulchrius aut vtilius excogitari potuerit. Interim tamen hoc ita egregie præstat, vt eorum quæ molitur comparatione, victa marmora Phidiæ recedant, inertes pennicilli videantur Apellis, omnis muta sit eloquentia, langueat Historia, lentius, ac tardius progrediantur carmina. Quorum tamen in ea laude vtcunq; desudauit industria; illorum memoriam nulla vnquam obscurabit obliuio: siqui verò propius accessissent, me quidem iudice, illorum deniq; sit immortalis, & sempiterna. Est enim artis cum natura ea laudis instituta contentio, vt sequatur, non assequatur, imitetur, non item adæquet, conando efficiat, non vsquequaque perficiat. Atque ex ijs (si quod sentio liberè dicendum est)

omne tulisse punctum mihi illi videri solent, qui non eam, quam res induunt externam faciem praxi quopiam opere exprimere: sed quæ Naturæ occulto quodam miraculo fiunt sunt verbis explicare aggreßi. Intelligo enim quàm latißimum illis patere campum siue ad laudem eloquentiæ, siue, quam maximarum rerum ferè cognitio parit, ad commendationem ingenij. Summa verò animi contentione, summoq. studio eò si prouehantur mirabili artificio vtrumq; vt iungant, ita videri poterunt imitati naturam, vt etiam suo modo superarint, qui quod impolito quodam opere ab ipsa fuisset effectum, vi quadam deinceps eloquentiæ, limaq. ad miraculum expolissent, ornassent. Fuerit ab hac spe meritò semel & iterum deiecta superior ætas; nostra certè in illam erectior cuiq. debet videri, quæ, quod ceteri hactenùs desperarant, simul & molita est, & perfecit. Id verò cui potius acceptum hoc tempore referendum, quàm illi IESV SOCIETATI, cuius iam pridem laboribus sanè improbis Christianæ publicæ rei tantæ eßent ad pietatem factæ accessiones? Itaq; quæ Christianarum virtutum firmiori, ac feliciori gressu institit, atq; adeò insistit viam, illud etiam in re literaria Lucretianum audacter sibi vsurpet

Luc. lib. 4.

Auia Pieridum perago loca, nullius ante
Trita solo —

illius enim opera effectum videmus, vt quas secretiori complexu parens ipsa Natura foueret, digniori pro rei magnitudine verborum apparatu siue ad iucunditatem, & fructum, siue ad vtrumq; simul omnibus panderentur mortalibus diuitiæ, & copiæ.

En igitur (ATTILI) iterùm Venetijs ad te è sanctiori CONIMBRICENSI Lycæo comptior atq; ornatior prodiens Philosophia, ita tamen vt omnis ab ea meretricius cultus absit, fucus exulet, procul medicamenta sint, quæ, illum qui non insit ementiantur nitorem: ita verò sua pulchritu-

dine

dine nitens, ita proprijs coloribus picta, ita latinè sciens, vt minimùm illi verendum sit, ne à Satyrico Poeta sibi obijciatur, de Thusca videlicet Graeculam esse factam, deq. Sulmonensi meram Cecropidem; vel multo pane tumidam sibi inesse faciem, aut pinguia popeana spirantem, ita, vt inde viscentur labra legentis. Illius, credo, non refugies iucundißimum conspectum, cuius in omni vsu morum, vitaque parte praeceptiones ita composuisti, vt istam tuam Etruscam Cistercienśem CONGREGATIONEM, quae celebre illud, cui summa cum dignitate, & laude praees SEPTIMIANVM COENOBIVM parentem agnoscit, Iam Plato ille Diuinus beatam deierare poßit, quae te nacta sit administrum, vel philosophicis institutis egregiè cultum, vel certè verae sapientiae cupidißimè inhiantem. Praecucurrit scilicet omnium spes magnitudo animi tui, diuinaq. illa, iam inde à prima iuuentute sese prodens ingenij virtus, quae ex illa extiterunt probitatis exempla ita anteuertit, ac superauit, vt quos fortunarum, ac dignitatum suarum auctores hoc tempore maximè gloriatur, ij, tuo in isto deuexu aetatis ibi imprimere te pietatis vestigia, vnde iam vix ipsi confecti senio; gloriosi cursus pedem retulissent, iurè meritoque laetentur. Iuuen. Saty 6.

Hactenus sat sit modestiam tuam verißimis ac iustißimis laudibus onerasse; iniuriam leuius feres, si, vt res est, ita statues, earum laudum maximam partem in Clarissimum illum Cistercienśem Ordinem redundare, à quo, cum morum probitate pietatis lac primum ipse suxisti. Vale.

ADMODVM BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

POstquam paucis ab hinc mensibus perecelebres illi Commentarij Collegij Conimbricensis in Vniuersam Logicam Aristotelis Stagiritæ mirifica industria honoratissimi Viri, Domini Andreæ Baba Typographi Veneti, in lucem prodierunt, & Studiosæ Iuuentuti, quæ ex omnibus totius mundi prouincijs ad Gymnasia Italica, ceu quondam Athenas, ob capessendam vberiorem politioris literaturæ doctrinam, & cognoscendos huius Gentis mores, & visendum politiæ statum, quotidie confluere solet, se mancipa- runt, aliter minimè fieri potuit, quin reliqui ab eodem Collegio in ceteras Philosophiæ partes conscripti, & congesti, non dissimili cura, studiove annecterentur, & hac ratione totus Philosophiæ circulus absolueretur. Præterquam enim quod non immerito iustam reprehensionem promeruisset, opus inceptum imperfectum relinquere, nec illi cum aliquo decore, & lepore summam manum imponere, admodum certè inconueniens fuisset, subtrahere vel denegare materiam Logicæ, in qua ratiocinando, & vnum ex alio vel per Apodicticos, vel per Dialecticos syllogismos colligendo, suum exerceret officium, suamque in perquirenda propositæ quæstionis veritate certitudinem ostenderet pene singularem. Cuius quidem rei in nulla ceterarum artium, disciplinarum, & scientiarum fidelior, & commodior operatio institui potest, quam in Physiologia, vtpote quæ præcipue hac dignitatis prærogatiua nititur, & condecoratur, quod sit verè ac propriè scientia, illiusque titulum ceu sibi præcipuum præ reliquis vendicet: Nam cum Naturalis Philosophus plurimos, & pene infinitos effectus per suas necessarias, & immediatas causas cognoscat, quis quæso tam curti genij, & hebetis ingenij foret, qui Physiologiæ hunc debitum honorem imminuere, aut penitus auferre auderet. Ea enim teste Philosopho 1. Posterior. cap. 2. scire dicuntur, quæ per causas cognoscuntur, & tunc optimo quis se gloriari iure poterit, quod sibi porta ad veritatem perueniendi sit adaperta, quando non tantum causarum, sed etiam effectuum cognitionem assecutus fuerit. Possent innumera tam ex Physica Acroasi, quam ex libris de Cœlo, de Ortu & Interitu, de Meteoris, & alijs, in medium adduci exempla, quibus maior breuissimè delineatis fides conciliaretur, & quo pacto Physiologus id præstare, & efficere posset, demonstraretur, sed superuacaneum laborem suscipi censeo, partim quod metas instituti transgrederer, partim ne arrogantiæ crimen incurrerem, dum subinde, quæ in his Commentarijs luculenter, copiose, & ornate exposita, cum tædio inculcare, & eadem quasi chorda oberrare conarer. Quamobrem, cum ad eos remissio fiat, confido, quod si quis in illis diligenter versabitur, non tantum magnum suis progressibus accedet incrementum, verum etiam ipsum nullo nunquam tempore operæ ceu perperam collocatæ, aut olei frustra insumpti pænitebit. Ad meum quod attinet studium, mihi summopere curæ fuit, vt Decreto Serenissimi Dominij Veneti pro negotijs Typographicis publicato, in reuidendo, & expurgendo errores, qui vel incuria, vel negligentia irrepserant, satisfieret, & me in tuam, Lector benigne, beneuolentiam insinuarem, mihique fauorem tuum boni publici ergo indefessa opera procurarem. Dabantur Venetijs, Sole primum Cancri gradum ingredienti, Anno Christi Saluatoris nostri 1616.

M. Matthias Coldiz.

INDEX
OMNIVM CAPITVLORVM,
QVAESTIONVM,
ET ARTICVLORVM,

QVAE IN HOC PRIMO VOLVMINE PHYSICORVM Aristotelis Stagiritæ comprehenduntur, tractantur, & explanantur, accuratè in Studiosorum gratiam, & vtilitatem collectus.

a 4 Cur

Art. 1.

LIBER SECVNDVS.

In caput primum.

2 Ex

Art.2.

LIBER

LIBER TERTIVS.

QVAE-

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTABILIVM,

QVAE IN HOC PRIMO VOLVMINE PHYSICAE Aristotelis Stagiritæ continentur, in gratiam, & vsum studiosorum summa cum diligentia congestus.

Abstractio.

Academia, & Academici.

Accidens.

Accretio.

Actio.

Ani-

Effectus.

Efficiens.

Elementum.

Ens.

Essentia.

Exemplar.

Existentia.

Fatum.

Figura.

Liber.

Linea.

Lumen.

Magia, & magi.

Magnitudo.

Materia.

Phan-

Prio-

Principium.

Priuatio.

Proportio.

Pulchritudo.

Punctum.

Pythagoras, & Pythagoræi.

Qualitas.

Quantitas.

Quies.

Ratio.

Relatio.

Res.

Scientia.

Singulare.

Socrates.

Species.

Qua-

Speculatiuum.

Subiectum.

Substantia.

Terra.

Totum.

Trismegistus.

Vbi.

Veritas.

Violentum.

INDICIS VOLVMINIS PRIMI FINIS.

PROOEMIVM IN OCTO LIBROS PHYSICORVM ARISTOTELIS.

De Nomine, definitionéque Philosophiæ.

Horũ principes enumerat Plato in Protagora.

QVi olim magnarum rerũ intelligentia, & doctrina ceteris præstare videbantur, eos Græci σοφὸς, i. sapientes nuncupabant. Verùm hoc nomen, quòd speciem arrogantiæ præ se ferebat, ac multis erat inuidiosum, auctore Pythagora, mutatum est, qui & se Philosophum dici voluit, & Philosophiam primus appellauit. Cùm enim apud Leontium Regem Phliasiorum doctè, & copiosè disseruisset; rogatus ab eo, quidnã artis profiteretur, aut qua potissimum in re sapiens esset; respondisse fertur; se neque artem scire vllam, neque esse σοφὸν, id est, sapiẽtem, sed φιλόσοφον, id est, amicum sapientię. Placuit nouitas eius vocabuli, quòd & veterem sapientum minueret inuidiam, & singularem testaretur sapientiæ dignitatem. Atque hinc Philosophi, Philosophięque nomen latè increbuit; nec solùm à Pythagoreis, sed etiam à Platonicis, & eorum æqualibus, posterisque omnibus communi fuit approbatione vsitatum. Cuius rei meminit D. Augustinus 14. de

Philosophi, & Philosophiæ nomẽ a Pythag. inuẽtum.

Lact. lib. 4. c. 1. Plut. 1 de plac. c. 3. Cic. 1. & 5. Tusc. q.

A Trinit. cap. 1. Clemens Alexandrinus 1. Stromatum, Iamblichus 1. de secta Pythagorica, alijque non pauci.

Porrò Philosophiam nõ vno omnes modo definiere. † Quidam ita, Philosophia est amor sapientię. Hęc tamen explicatio, vt aduertit Hugo Victorinus, 2. Didascalon, cap. 1. nominis etymologiam, non rei subiectæ naturam aperit; siquidem sapiẽtia non in voluntate insidet, cuius est amare; sed in intellectu, cuius est intelligere, & sapere. Quanquam & illud dici potest; idcirco Philosophiã amorem definiri sapientiæ, quòd excellens rerum cognitio haudquaquam sine amore constet. Quò pertinet illud ex libro de secretiore sapientia secũdum Aegyptios; Amor intelligentem comitatur, quia sine hoc intellectus quasi in solitudine atque silentio positus, nihil comprehendit.

† 1. Philosophię definitio.

B

C

* Alij Philosophiam esse dixerũt, humanarum, diuinarumque rerum cognitionem, & scientiam. Qui nomine rerum humanarum, corporum concretioni obnoxias, ac nobis familiares; diuinarum verò, nullo materiæ,

* 2. defin. D. Damas. 1. phy. Sen. ep. 15. Ci. 2. Offic.

teriæ, nexu cohærentes, & in recessu naturæ absconditas intellexere. Vel, vt est aliorum sententia, per res humanas, eas, quæ ad tuenda vitæ officia, & ciuilem societatem pertinent, significarunt: per diuinas autem ceteras, quarum contemplatio Philosophum à communi cętu auocat, & reliquis mortalibus diuiniorem reddit. Et hæc quidem definitio, siue in Zenonis porticu, siue in Platonis Academia, orta fuerit, philosophantium scholas maximè peruagata est; eamque refert Plato in Theæteto, & Phędone; Cic. lib. 4. Tusculanarum quæst. Philo Iudæus in libro de congressu quærendæ eruditionis gratia. Verùm illa nõ singulis Philosophiæ partibus; sed omnib. simul sumptis conuenit. Non enim quælibet pars Philosophiæ humana simul & diuina considerat.

† 3. definit. De hac definit. Clemens Alc. 4. Strom. Philo Iud. in lib. de mundi opif. Cic. 1. Tusc.

Rursus Plato in dialogo de sapiẽtia, † hanc aliam inculcat descriptionem, quam ex Pythagoræ disciplina manasse testatur D. Hieronymus, in Apologia aduersus Rufinum: Philosophia est mortis contemplatio. Ea verò vt intelligatur, sciẽdum est, † duplicem esse mortem; vnam, quæ in abscessu animi à corpore consistit: alteram, qua mens in corpore adhuc manens, à malis cupiditatibus abducitur, vt vitiorum soluta vinculis, cælestia & diuina meditetur. Enimvero, vt est à Socrate in Phædone disputatum, nihil tam est homini veritatis lucem cernere cupienti inimicũ; quàm corporis contagio, & voluptatis illecebra, quæ mentem concreta caligine offusam, falsis decipit imaginibus, nec à sensuum turba, & colluuione ad mundi spectaculum, & ad rerum naturã perlustrandam egredi sinit. Vnde Mercurius ille, cui multiplex rerum scientia Trismegisti nomen dedit, cum, qui ad Philosophiam aspirat, in Asclepio hortatur, vt corpus, quoad fieri possit, quasi vestem deponat, exuatque hoc inscitiæ indumentum; interitus vinculum, viuam mortem, sentiens cadauer, ductile sepulchrũ, domesticum furem; qui dum blandi-

† duplex mors.

Mercurij Trismegisti sententia, quo pacto philosophãdũ sit.

A tur, odit; dum odit, mentem ad terrenam fæcem deprimit, cœnoque illigat, ne intelligentiam cęlitus hauriat. Quoniam igitur hancà corpore secretionem, quasi mortem, appetere docet, eaque maximè gloriatur Philosophia; ab hoc tam præclaro munere, nunc mortis contemplatio; nunc solutio animi à corpore; alias mortis affectus, seu consuetudo moriendi dicitur. Plura in hanc senten-

Philosophia cur mortis cõtemplatio.

B tiam Xenophon lib. 4. de dictis Socratis, Proclus in libro de anima, & dæmone, Alcinous in lib. de doctrina Platonis, Apuleius in lib. de Philosophia.

Alias pręterea definitiones tradũt Philosophiæ Lactantius lib. 4. c. 2. Iustinus Philosophus, & Martyr in dialogo cum Triphone, & alij. Sed ea nobis maximè probatur, quam D. Damascenus lib. 4. suę Dialecticæ, &

C Ammonius initio prædicabiliũ ex veteribus, potissimumq. ex Arist. 10. Metaph. c. 3. referunt, videlicet, * Philosophia est cognitio rerum, vt sũt. Verba illa, vt sunt, idem valent, atq; per suas causas, si eas habuerint. Sicut enim res, quarum causæ inuestigantur, per causas esse obtinent; ita percipi tunc dicuntur, vt sunt; cùm per easdem cognoscuntur. Debere autem philosophiam causas tenere

* 4. definitio ex Arist. potissimum desumpta.

D inde constat; quia, quemadmodum ex admiratione, id est, ex notitia effectuum, & ignoratione causarum, ceperunt homines philosophari, hoc est, causas inquirere, vt Plato in Theæteto, & 1. Metaph. c. 2. Aristo. docet; ita par est, eum perfectè Philosophũ, seu sapiẽtem iudicare, qui causarum cognitionem sit assecutus. Accipitur tamen interdum philosophia pro adumbrata, & imperfecta rerum in-

E telligentia, vt apud Platonem in Conuiuio, aliàs pro sola prima philosophia, vt apud Aristotelem. 4. Metaph. c. 2. tex. 5. A nobis verò in progressu sub ea notione, qua postremò definita est, quaque dicitur cognitio rerum, vt sunt, potissimùm considerabitur.

De

De duplici philosophia distributione.

Refert hãc diuisionẽ D. Aug. l. 8. de ciuit. Dei, c.4. Lact. li.3. c.13. Alcinous in li. de doctrina Plat. Isid.in lib. de dial.

Variæ traditæ sũt apud antiquos Philosophiæ diuisiones, ex quibus duas, quę celebriores habentur, quæque ad præsens institutum magis faciunt, pertractabimus. * Prima est, qua Philosophia distribuitur in Naturalem, Moralem, & Dialecticam. Comprehendit autem hoc loco Naturalis (fuso videlicet naturæ significatu. vnde nomen habet) non solùm Physiologiam, sed etiam Metaphysicam, & Mathematicas disciplinas. * Porrò huiusmodi sectio, de cuius Auctore inter scriptores non satis conuenit, commendata fuit à Platone, vt testatur Alcinous in lib. de eius doctrina, cap. 3. & Eusebius Cæsariensis initio lib. 11. de præparatione Euangelica, eandemque secutus est Aristoteles, 1. Top. cap 10. Chrysippus, Eudromus, Xenocrates, & alij, quorum meminit Laertius in vita Zenonis post Plutarchum 1. de placitis, cap. 1.

* 1. Philosophiæ partitio.

* A quibus celebrata.

Quod verò hæc partiendæ Philosophiæ ratio apta sit, & perfecta; hũc in modum ostendi potest. * Philosophia ad humanam felicitatem dirigitur. (Vt enim D. Augustinus lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 1. ex Platone asserit, philosophandi causa nulla est homini, nisi vt beatus sit) Humana autem felicitas, teste Aristotele, cap. 7. & 8. primi lib. Eth. ad Nicomachum, partim in actione virtuti consentanea; partim in contemplatione veritatis sita est. Oportet ergo aliquam dari scientiam, quæ honesti rationem contineat, & ad virtutem, morumque probitatem studiat; hæc verò Moralis est Philosophia: item aliam, quæ abdita naturæ mysteria scrutetur, & in solius veritatis cognoscendæ studium incumbat; atque hæc Physica dicitur. Deinde huiusmodi scientiarum adeptio, & vsus differendo constant, qua in re sæpe mens errore decepta hallucinatur. Statuenda est igitur tertia quędam

* Qua ratione comprobetur.

Lege Plat. in Gorgia. & Theæteto.

A ars, quæ lucem pręferat, solerterque prouideat, ne veritatis locum falsitas obtineat, hæc autem Dialectica nuncupantur. Tot igitur numero sunt Philosophiæ partes.

* Idem confirmat D. Tho. initio Eth. ad Nicom. hac fermè ratione. Præcipua cura sapientis circa ordinem versatur; siquidem, vt ex c. 2. libri primi Metaph. constat, ad sapientem maximè pertinet ordinare; * ordo autem rerũ, quæ in Philosophiæ

* Cõfirmatur.

B considerationem veniunt, triplex est. Primus, quem ratio non efficit, sed inspicit tantum, atque expendit, cuiusmodi est rerum Physicarum ordo. Secundus, quem ratio sibimet ipsa exhibet, cùm notiones suas, & effata inter se ordinatim disponit. Tertius, quem ratio voluntati præscribit, vt illa probè instituta rectum, atque honestum prosequatur. Pri-

* Triplex ordo rerũ.

C mus Naturalem, secundus Rationalem, tertius Moralem scientiam requirit. Non igitur aut pluribus eget, aut paucioribus partibus contenta esse potest Philosophia.

* Eiusdem tripartitæ varietatis rationem similitudine quadam D. Augustinus explicat, partim li. 8. de Ciuit. Dei, cap. 4. partim lib. 11. cap. 25. ad hunc ferè modum. Quemadmodum tria sunt, quæ in quolibet arti-

* Illustratĩ similitudine.

D fice, vt aliquid efficiat, spectantur; Natura, doctrina, vsus: quorum primum ingenio; secundum scientia, tertium fructu dijudicatur: sic triplex à Philosophis inueniri debuit disciplina. Naturalis, propter naturam; Rationalis, propter doctrinam; Moralis, propter vsum Et quoniam homo ita procreatus à Deo est, vt per id, quod in ipso præcellit, attingat ad id, quod cunctis excellit: per huius-

E modi tripartitam scientiam attingit ad vnum, rerum, optimum Deum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus vsus expedit. Sunt itaque, ex D. Augustini sententia, hæ tres partes Philosophiæ, tres veluti gradus, quibus perfectè sapiens, aspirante cælesti aura, summa perit, & ad Dei similitudinem propiùs euadit. Easdẽ

A 2 quoq;

A quoq; appositè quis dixerit tria dona singularia; quibus humanæ mentes ad exemplum cęlestis Hierarchiæ illuminantur, purgantur, perficiuntur. Enimverò Dialectica, dum artificio differendi vera à falsis distinguit, animum affusa luce veritatis illustrat: Moralis Philosophia, dum mores componit, & vitiorum fibras euellit, purgat: Naturalis, dum altiori abditarum rerum intelligentia mētem B exornat, perficit. Alias ad hanc rem adumbrandam similitudines, ac rationes habes apud Philonem Iudæum in libro de Agricultura, & Laertium in *Zenone Cittico*. Vide etiam Plotinum libro 3. Enneadis 1. de triplici ascensu ad mundum intelligibilem.

Ex doctrina D. Dionysij 3. ca. cœlestis Hierar. q̄ explica: D. Th. 1. p. q. 106. art. 1.

* 2. partitio.

* Posterior Philosophiæ distributio est; qua Philosophia, nō vniuersa, sed ea tantùm, quæ in contemplatione posita est, diuiditur; videlicet, in Metaphysicam, Physiologiam, & Mathematicas disciplinas. Quia verò hæc partitio multas continet difficultates, quarum erit vtilis, & iucunda explicatio, de illa articulatim, & vberiori filo differamus.

QVÆSTIO I.

Num contemplatrix Philosophia, in Metaphysicam, Physiologiam, & Mathematicam rectè diuidatur.

ARTICVLVS I.

Non videri rectè diuidi.

QVòd tripartita illa contēplantis Philosophiæ distributio haud probè tradita sit, hūc in modū videtur ostendi posse.* Primùm, Aristot. c. 2. lib. 4. Metaph. affirmat, tot esse partes Philosophię, quot substantiarū genera: cùm igitur Mathematica non substātiam, sed quantitatem consideret, constat, non nu-A merari eam ab Arist. in partib. Philosophiæ. Deinde Plato in Amatoribus, vbi veri legitimiq. Philosophi adumbrat imaginem, eum tantùm Philosophi nomine dignum censet, qui in quæstionibus de communis vitæ, & morum disciplina, pertractandis excellat: solam ergo Moralem doctrinam, veram esse Philosophiam arbitratur.

* 1. arg. ex Arist. & Platone.

Secundò. Quemadmodū in quan- 2
B titate, eiusque affectionibus cognoscēdis Mathematica versatur; ita aliquam dari scientiam oportet, quæ relationem, qualitatem, ceteraq. accidentia scrutetur: cùm hæc nō minùs sint intellectu difficilia, nec minùs, ob naturarum dissimilitudinem, peculiarem explicationem deposcant. Sunt igitur multò plures Philosophiæ partes.

Tertiò Essētia entis mobilis, sicu- 3
C ti motū, ceterasq. proprietates, quæ ipsam consequuntur, origine antecedit; ita absq. ijs cognosci potest: atqui eo modo spectata non pertinet ad Mathematicum, qui in sola quantitate occupatur; neque ad primum Philosophum, qui abstrahit considerationem à materia: sed neque ad Physicum; cùm is non speculetur naturam sine motu. Quærēda est ergo alia scientia, quæ essentiam entis
D mobilis ita sumptam consideret.

Quartò. E contrariò. Sufficit vna 4
scientia ad ens in commune, omnesque eius partes contemplandas. Igitur superuacanea est scientiarum multitudo. Antecedens suadetur bifariam. Primùm, quia, sicut omnia, quæ diuinæ reuelationis lumine cognoscimus, ad vnam Trāsnaturalem scientiam, nempè Theologiam, spectant; ita vniuersa, quæ natiui lumi-
E nis instinctu à nobis sciuntur, ad vnam, eandemq. naturalem scientiam reduci possunt; cùm vtrobiq. sit par ratio. Secundò; quia, cum omnia, analoga vnitate, in ente vnum sint; nihil impediet, quo minus vnius scientiæ modum cuncta sortiantur. Quòd si quispiam occurrat; ad fundandam, arguēdamve vnius scientiæ rationē, non sat esse analogam vnitatem,

tatem, propterea, quòd scientiarum vnitas ab vnitate abstractionum petenda sit, quæ abstractiones, minimùm tres numerantur; contra id argumentis infrà positis iam sic obijcitur.

5 † Quintò. Tres illæ principes Philosophiæ partes, Mathematica, Physica, & prima Philosophia, vel duæ earum, interdum considerant vnam, eandemq; rem. Non ergò respiciunt diuersas illas abstractiones à materia, penes quas distinguantur tanquam scientiæ diuersæ, cùm res eadem triplicem illam varietatem abstractionum nequaquam sortiri posse videatur. Antecedens ostenditur. Namque Mathematicus considerat quantitatem, vt notum est; eandem verò contemplari debet Metaphysicus; † cùm summa genera, quæ primaria sectione ens diuidunt, contempletur: eandem & Physicus, siquidem est vna è præcipuis entis mobilis affectionibus. Præterea Physicus differit de motu, deque omni substantia, quæ ortum, & occasum subit; de eisdem verò agit primus Philosophus, vt videre est apud Aristotelem, lib. 7. 8. & 12. Metaphys. Denique primus Philosophus considerat mentes à materiæ societate abiunctas, de quibus etiam Naturalis disceptat, vt patet in 8. huius operis libro. Perspicuum ergo manet, res easdem in diuersis contemplantis Philosophiæ partibus considerari, atque adeò sub eadem abstractione.

† Tres philosophicæ abstractiones.

† Metaphysicus considerat summa genera.

7. Metaph. c. 2. 6. 7. 8. 12. & 7. & 8. metaph c. 2. & 12. Metaph. c. 2.

6 Sextò. Pluribus modis contingit abstractio à materia, quàm tribus: ergo, si per eiusmodi abstractionem scientiæ distinguuntur; plura erunt Philosophiæ membra, quàm tria. Probatur antecedens. Enimverò communia rerum omnium attributa, quę vocant transcendentia, itemq; summa genera, partim re ipsa in materia sunt, partim extra illam; quæ abstractio à tribus vulgaris differt, vt considerandi patet. Deinde intelligentiæ, etsi materia Physica prorsus vacent; cùm tamen possint in se noua accidentia recipere, haud dubiè participant adhuc potestate, seu, vt vo-

A cant, potentialitate, quæ genus quoddam est materiæ impropriè sumptæ; vnde libro de causis, propositione 9. dicuntur intelligentiæ habere suam ὕλην: At Deus Optimus, Maximus, vt qui sit actus omninò purus, ab omni prorsus materię ratione seiunctus est: Aliam igitur sibi vendicat abstractionem ab ea, quæ intelligentijs conuenit, omninò diuersam. † Quare alia de transcendentibus,

B summisque generibus, alia de Deo, alia de ceteris mentibus statuenda erit scientia, neque hæc omnia in vnam includi Metaphysicam poterunt; nisi ea, sub vno nomine, multiplici trium scientiarum varietate distinguatur.

† Materia proportione quadã, etiã rebus immateria lib. inest.

ARTICVLVS II.

C *Referuntur diuersæ auctorum sententiæ, & quænam earum vera sit, statuitur.*

IN hac quæstione nulla ferè apud veteres Peripateticos dissensio fuit. Sed enim quorundam recentium Philosophorum opinionibus agitata res est, & in contrarias partes distracta. * Sunt enim, qui contendant, vnam duntaxat esse scientiam, quæ totam entis regionem peruagetur, omnesque eius partes spe-

D ciatim, ac distinctè consideret, à Philosophis tamen in tria illa vulgata membra dispertitam fuisse propter addiscentium commoditatem; quia tam multa, tamque varia rerum genera in vnum complicata simul addisci non poterant. Ex his quidem suffragatur quartum superioris articuli argumentum. † Verùm hæc sententia, & quia noua, & quia perexiguam probabilitatis speciem præ

E se fert, non placet. Est verò noua; quia nulli vnquam Philosophorum in mentem venit, scientias omnes ad vnam reuocare. Qui vbicunque de scientiarum varietate disserunt; de illis, vt de rebus natura, specieque distinctis loquuntur. Id quod tum apud ceteros videre est, tum maximè apud Platonem in dialogo de regno, in Philebo, in So-

De his est Mirãdulanus li. 13. de singul. cert. sect. 6. & 7. & initio lib. 14.

* 1. opinio

† Eius cõfutatio.

phista, & 10. de Rep. Itemque apud Aristotelem 1. Posterioris Analyticæ, capit. 19. & 23. lib. 8. Top. capit. 2. Primo de anima, cap. 1. lib. 3. cap. 8. ac sæpe alibi. † Est etiam huiusmodi placitum per se minus probabile, vtpote quod Philosophiæ splendorem non mediocriter obscurat, dum eam in vnius consuli corporis concretionem, quasi in ὁμοιομερίαν Anaxagoræ conijcit, atque illigat. † Deinde, qui fieri potest, vt tam ampla rerum sylua, & tanta dissidentium naturarum varietas in vnius scientiæ comprehensionem veniat? Sanè quidem pari ratione dixerit quispiam, virtutum omnium materiam, siue obiecta, ad vnam tantum virtutem pertinere. Quo quid in Morali doctrina absurdius? Præterea, quòd scientiarum distinctio non à sola commoditate, sed ab ipsa natura orta sit, ex eo ostendi potest, quia vt Aristoteles 1. Post. capit. 23. & Plato in dialogo de furore Poetico, ceterique Philosophi passim docent, scientiæ per res sibi subiectas, & attributas, quæ attributionis subiecta vocant, inter se distinguuntur; ad eum modum, quo potentiæ per obiecta. Cùm igitur, vt est etiam communis Philosophantium vox, potentiæ, v. g. alendi, sentiendi, intelligendi, essentiali inter se differant discrimine, haud dubiè eodem inter se mutuò scientiæ dissidebunt. Denique intrinsecam esse & naturalem hanc scientiarum distinctionem, palàm testantur, & principiorum, quibus singulæ vtuntur, dissimilitudo; & modi contemplandi, attingendique obiecta prorsus diuersi.

† Obscurat Philosophiæ splẽdorẽ.

† Tollit discretã, & conspicuã notitiã rerum sub sciẽtias cadentium.

† Altera est opinio quorundam, aientium, præter illas tres Philosophiæ partes dandas esse plures alias, ita, vt Metaphysica tres, minimùm, scientias genere diuersas suo nomine, & amplexu coerceat; vnam, quæ Deum contempletur; alteram, quæ de intelligentijs agat; tertiam, quæ de transcendentibus, & generibus summis differat. His fauet sextum proximi articuli argumentum. Sed neque verè, neque Aristotelicè lo-

† 2. opinio, quæ etiam reijcitur.

A quuntur, vt in disputationis progressu planum fiet.

† Tertia igitur sententia à nobis amplectenda est eorum, qui censent, nec vnam duntaxat esse scientiam; nec plures Metaphysicas: sed vnam Metaphysicam, Physiologiam vnã, Mathematicas plures; atque has omnes sic esse inter se, & natura dissimiles, & amplitudine diffusas, vt ex earum distinctione vniuersa Philosophia, quæ in contemplatione versatur, efflorescat. † Hanc assertionem confirmat in primis authoritas Platonis apud Alcinoum in libro de doct. Plat. cap. 6. tum complura Aristotelis testimonia, vt 6. Metaph capit. 1. tex. 2. & lib. 11. cap. 6. quem sequitur D. Damascenus 1. c. suæ Phys. Boetius in lib. de Trinit. c. 2. Auicenna 1. Metaph. c. 1. Algazelus initio suæ Phil. Ptolemæus in Almagesto, li. 1. c. 1. & communis schola Peripateticorum.

B

C

† 3. opinio veritati cõsona.

† Philosophorũ assensu comprobata. Themistius & Philoponus hoc loc. Eustratius, initio Eth. D. Thom. 11 Metap. lect. 7. M. Alb. 1. Metaph. ca. 1. Scotus 6. Metaph. q. 1.

ARTICVLVS III.

Rectè distingui inspectricis Philosophiæ partes, pro varietate abstractionum à materia, & à motu.

D VT autem veritas liquidò appareat, obseruandum est ex D. Thoma, opusc. 70. quæst. 3. art. 1. alijsque in locis, rei, quæ sub scientiæ speculationem venit, duo quasi attributa conuenire; vnum merito intellectricis potentiæ, quam excolit, ac perficit; alterũ ratione habitus scientiæ, quo attingitur. Ob priorem causam competit ei immateriale quidpiam esse; quia intelligendi vis expers est materiæ. Ob posteriorẽ, non E potest non certitudinem, & immobilitatem obtinere, quia scientia est de rebus necessarijs; omne autem necessarium, firmum, atque immobile esse oportet; siquidem id, quod motum subit, quà tale, & esse, & non esse potest, vt li. 9. Metaph. c. 9. tex. 17. Aristoteles ait. Ita verò necesse est, vt omne id, quod sub scientiæ contẽplationem cadit, aliquã sibi à materia,

Quæ sit ratio abstractionũ in scientijs. In q. de veri. q. 2. art. 6. ad 1. in Prolo. Metaphys. lib. 6. lect. & initio huius operis.

ria,& à motu abstractionē vendicet. A

Artiū contemplantiū numerus quo pacto astruatur.

His animaduersis iam hoc modo institutū probabitur. Tot sunt scientiæ contemplatiuæ,quot abstractiones à materia & à motu:hę verò tres omninò sunt; ergo totidem erunt contemplatiuæ scientiæ. Maior propositio suadetur, quia hasce abstractiones necessariò comitantur diuersi modi, (scibilitates vocant) sub quibus scientiæ res subiectas per se attingunt, quique scientijs ipsis distinctionem patiunt. Vnde Aristoteles libro 6. Metaphysicæ, cap. 1. tex. 2. & lib. 12. cap. 6. & primo de anima, capit. 1. tex. 17. alijsque in locis pro abstractionum varietate scientiarum numerum constituit; quod etiam fecisse Platonem cōstat ex ijs, quæ tradit Alcinous in libro de eius doctrina, cap. 7. Minor verò propositio ex eo ostenditur, quia datur vna abstractio à materia sensibili singulari tantùm; altera à materia sensibili etiam communi, non re, sed ratione: tertia ab omni materia & re, & ratione simul. Quarum prima ad Philosophum Naturalem pertinet, secunda ad Mathematicum, postrema ad Metaphysicum. Enimuerò Philosophus Naturalis considerat, v.g. hominem, vt ex animo constat, & corpore affecto qualitatibus, sub sensum cadentibus, quod materia sensibilis dicitur; nec tamen materiam singularem scrutatur, cùm singularia non per se spectent ad scientiam. Mathematicus affectiones triāgulorum, aliaque id genus contemplatur, quæ, licet re ipsa in materia sensibili hæreant; nō ea tamen, quatenus in eiusmodi materia sunt, expendit. Metaphysicus in cognitione primæ causæ, & intelligentiarum, atq; aliarum rerum, quæ neq; in materia consistunt, neque illam in suo conceptu includunt, versatur. Porrò, quod de abstractione à materia diximus, similiter de separatione à motu intelligi debet. Liquet igitur, tres esse abstractiones, atq; adeò totidem inspectricis Philosophiæ partes; neque alias præterea inuehere opus esse; cùm omnia, quæ in scientias contemplationem veniunt; sub aliqua ē tribus prædictis notionibus ab intellectu percipiantur. Atq; hæc ratio à D. Thoma loco citato breuiter perstringitur. Porrò autem in prædictis abstractionibus, licet interdum, quod re ipsa mobile est, aut materiæ coniunctum, non vt mobile, neque vt materiale expendatur; non proinde tamen falsitas interuenit: siquidē neque rei, quod non habet, ascribitur, neque, quod habet denegatur; sed eam cogitatio duntaxat auocat, atque abstrahit ab eo, cui re ipsa coniungitur: in abstrahendo autem, vt 2. huius operis lib. cap. 2. text. 18 & 7. Metaph cap 11. text. 3. Aristoteles docet, nec mendacium inest, nec error; quantumlibet vis abstrahens, vnita diuisim, materialia sine materia, mobile sine motu consideret.

Quæ abstractiones, quib. scientijs accōmodentur.

Lege D. Th. 1. p. q. 85. ar. 1. ad 1.

B C D E (margin letters)

ARTICVLVS IV.

Quod in mathematicis disciplinis non vna tantùm sit abstractio à materia.

SEd nos, cùm triplicem à materia abstractionem inculcamus, triplicem intelligimus, partim specie, partim genere. Namq; tametsi Physiologia, abstractionem specie vnā; vnam item specie Metaph. habeat: Mathematicæ tamen vnam genere, specie duplicem vendicant. Quod, vt planum fiat, haud ignorandum est, bipartitam esse materiam; sensibilem nimirum, & intelligibilem. Materia sensibilis est materia prima induta accidentibus quæ sensum mouent. Intelligibilis verò quænam dicatur, controuersum est D. Tho. 1. par. quæst. 85. art. 1. credit, esse eandem materiam primam, spectatā, prout soli quātitati subest. Cum D. Tho. sentit Ferr. lib. 2. huius ope. q. 2. Sonc. in 6. Meta. q. 11. Alijs hæc opinio nō probatur. Nam cùm Geometra communi Philosophorum voce dicatur non abstrahere cognitionem à materia intelligibili; si materia intelligibilis esset materia prima, iam consideratio Mathematica

Materia latiori signficatu quo pacto diuidatur.

substantiam attingeret, quod negat A Aristot. 12. Metaphys. cap. 8. tex. 44. omnesque Graeci Interpretes partim 2. huius operis text. 18. partim 1. de anima tex. 17. potestq. id ex eo ostendi, quia Mathematici siue definiant, siue demonstrent, nullam materiae, aut alterius substantiae mentionem faciunt. Et quidem meritò, cùm Mathematicae affectiones eiusmodi mẽtione haudquaquam indigeant, vtpote, quae quantitati per se sumptae, B absque vllo ordine ad substantiam, conueniunt, vt esse aequale, vel inaequale, esse diuisibile, habere proportionem, aliaque eiusmodi. Asserunt igitur hi Auctores, intelligibilem materiam esse magnitudinem, hoc est lineam, superficiem, corpus; dicique materiam, propter similitudinem, siue analogiam, quam cum materia prima habet: vt enim haec substantiales formas; sic illa accidentarias suo modo recipit; intelligibilem C verò appellari, quia, prout ad Mathematicum spectat: non sensu, sed intellectu percipi potest. Haec posterior sententia, verisimilior videtur, quàm secutus est Alexand. Aphrod. 7. Metaphys. capit. 10. ad text. 55. imò & D. Thom. 1. Post. capit. 23. aliique nonnulli.

Lege Vicomercatū c. 2. l. 2. huius operis. Theophilum Zimarā 1. de anima d t. 17. Antoniū Zimaram prop. 8. in theoremātis.

Quibus ita explicatis statuimus, * Mathematicam abstractionem non D specie vnam, sed duplicem esse. Namque res Mathematicae vel cogitatione abiunguntur à materia sensibili tantùm; vel simul etiam ab intelligibili. Si priori modo, ad Geometram pertinent, si posteriori, ad Arithmeticum. Geometra enim, teste Aristotele 2. lib. huius oper. cap. 2. text. 20. & 1. Rhet. ad Theodectem, capit. 2. contemplatur affectiones magnitudinis; Arithmeticus autem circa nu- E meri proprietates occupatur. * Ex quo planum euadit, cur Mathematicae plures sint, Physiologia verò vna, itemque vna Metaphysica; videlicet, quia harum quaelibet vnam duntaxat; illae duplicem sibi vendicant abstractionem. Ac nos hactenus de ijs tantùm Mathematicis egimus, quae sincerae, puraeque Mathematicae dicuntur. Sunt verò praeter has aliae, quae mixtae nuncupantur, propterea quòd inter Physiologiam, & purè Mathematicas mediae sint, eorumque obiecta partim ad Naturalem Philosophum, partim ad Arithmeticum, vel Geometram spectent; vt Musica, & Perspectiua. Numerus enim sonorus, circa quem Musica versatur, ex parte quidẽ numeri, Arithmeticum quidpiam est; ex parte sonori, Physicum. Qua de re Aristoteles li. 2. huius operis c. 2. ibidemque eius Interpretes, ad tex. 18. & 19. & li. 3. ad tex. 71. De tota etiam distributione Mathematicarū artium agit Proclus in 1. Euclidis. Alcinous in libro de doctrina Plat. cap. 6. Hugo Victorius 2. Didasc. c. 7.

* Mathematica abstractio duplex.

* Cur Mathematicę plures, vna verò Physica, & vna itẽ Met.

Lege etiā Scaligerū in exercitationib. exot. exer. 321. & 322.

ARTICVLVS V.

Aliquot dubitationum enodatio, quae superiùs dictis maiorem lucem affert.

VT ea, quae de abstractionum varietate, & distinctione disseruimus, apertiora fiāt, dubia quaedam explicanda à nobis sunt, quae multis, recentium praesertim Philosophorum, in nostra sententia inexplicabilia videntur. In primis enim intelligere se negant, quo pacto Metaphysicus & re, & ratione considerationem abscedat à materia, cùm non solùm ea tractet, quae omninò extra materiam consistunt, sed etiam transcendentia, summaque genera, quorum nonnulla partim insunt, partim nón insunt in materia, vt substantia, & qualitas; alia penitus in materiam sūt immersa, vt situs & habitus: imò, cum ipsam quoq. materiam primam contempletur, vt ex lib. 7. Met. cap. 3. constat.

Hāc difficultatem vt expediamus, compertum esse debet, inter ea praedicata, quae ad primae Philosophiae subiectum directò, ac per se spectant, quaedam esse purè Metap. idest, quorum nulla pars subiecta ab alio artifice per se tractatur, vt intelligẽtias: alia nō purè Metap. qualia sunt, quae in ali-

Praedicata Metaphy. quędā partim sunt à materia absoluta, partim materiae coniugata.

in aliquibus inferiorib. materia implicantur, in quibusdam non; vt substantia, bonum, vnum, aliaque id genus. Porrò autē vniuersa hæc in Primæ Philosophię tribunali re ipsa abiuncta à materia censentur, non eodem tamen modo; sed priora, quia nulla prorsus habent cum materia coniunctionem, posteriora, quia & illam in suo conceptu non includūt, & secundum se spectata, indifferentiam habent, vt re ipsa extra eam reperiantur. Quam abstractionem D. Th. 6. Met. cap. 1. alijque nonnulli, ex Auicenna 1. suæ Metaph. c. 2. vocant abstractionem secundum indifferentiam. Quærunt tamen aduersæ opinionis assertores, quid tandem causæ sit, cur ea, quæ partim insunt, partim non insunt in materia, ab illa potiùs abstracta, quàm cū ea coniuncta censeantur; cùm nulla videatur idonea ratio afferri posse, cur illud potiùs, quàm hoc dicatur. Quibus respōsum volumus, id non sine optima ratione à nobis dici. Namq. idem valet, prædicto modo esse aliquid abstractum à materia, atque esse ad illam indifferens, seu non eam sibi ex se vendicare, vt loco citato D. Thom explicat. Quare vti verè affirmamus, animal secundum se indifferens esse ad gradum rationalis; etsi re ipsa partim cū eo iunctum sit, quatenus in homine cōtinetur; partim ab illo separatum, prout in belua includitur: ita probè asserimus, substantiam abstractam, separatamvè esse à materia, hoc est, indeterminatam, atque indifferētem ad illam; licet quadam ex parte materia vacet, prout, videlicet, in intelligentijs continetur; ex altera in eam sit immersa, quatenus in substantijs corpore præditis inuenitur.

Lege Sōc. in 12. Met. q. 1.

Quæsitū.

Respōsio.

Quod verò ad alia summa genera attinet, quę neque simpliciter, neque secundum indifferentiam à materia separata sunt; ea nō absolutè, sed quo ad diuisiuam cognitionem duntaxat, ad Metaphysicum spectant, quatenus ad eum pertinet, ens in suas partes generatim distribuere. Quò fit, vt, quia in ea partitione eiusmodi quoque genera occurrunt, de illis itidem

Materia quo pacto à Metaph.

A cognoscat, quatenus ea ad entis amplitudinem percipiendam requirit, quæ cognitio imperfecta est, & quasi perfunctoria. Eodem pacto considerat etiā Primus Philosophus materiam, quia in eam incidit, dum ens in actum, & potentiam, cuius præcipuum significatum materia est, dispertitur. Itaque ea, quæ nulla ex parte extra materiam cohærent, non nisi obiter, & quasi ex accidente tra-
B ctat Metaphysicus, nisi fortè, prout ei, vt communi omnium artificum præsidi, ex officio incumbit, scientiarum Rempub. constituere, ac tueri, & vnicuiq. disciplinæ propriam, ac peculiarem materiam, in qua insistat, designare. Hac enim ratione pro suo iure, & dignitate extra metas proprij obiecti formalis liberè excurrit, vt alibi explicatius dicetur. Ex dictis perspicua relinquitur propo-
C sitæ difficultatis solutio, quæ si præ oculis habeatur; ad complura dubia, quæ hac in re passim occurrunt, diluenda vsui erit.

considere-tur.

Quo pacto Met. materiam cōsideret, disquirit Auerroes in digress. ad tex. 9 li. 7. Metap. Aegidius in proœmiū huius ope. Sonc. 4. Metap. q. 15. Iandinus 12. Met. q. 1.

*Alia quoque dubitatio circa Mathematicas abstractiones existit, quæ non est à nobis silentio inuoluenda; videlicet, qui fieri possit, vt Arithmeticus, & Geometra non adhibeant in contemplationem materiam primam; cùm quantitas, teste
D Aristotele 6. libr. Metaphysic. capit. 1. t. 1. alijsque in locis, pendeat, quo ad suum esse, à substantia corporea, atque adeò sine materia intelligi non possit. Sed occurrendum, non posse quidem quantitatem secundum suam essentiam, cognitione omnibus numeris perfecta, absque explicito conceptu naturæ corporeæ intelligi: Verùm ad Arithmeticam, & Geometricam discipli-
E nam non pertinere eiusmodi quantitatis cognitionem. Non enim illæ numerorum, & magnitudinum affectiones eo vsque persequuntur, vt eorum naturam enucleatè explorent, atque adeò, vt essentialem ipsorum habitudinem ad materiam scrutentur. Id quod præter alios aduertunt Philoponus, Themistius, Simplicius,

* Dubitatio circa abstractiones Mathematicas.

Explicatio dub. Lege de hac re differentē M. Alb. 5. Meta. tract. 3. ca. 2. Ant. And. 6. Metaph. q. 3. Theophilum Zimaram 1. de anima ad t. 17. Ant. Zimaram Theor. 7.

eius, & Auerroes, tum in 1. de anima t. 35. tum alijs in locis; itemque Alẽsis in prooemio Metaphysicæ, si eius est illud opus.

ARTICVLVS VI.

Diluuntur argumenta initio quæstionis proposita.

NVnc tandem argumenta, quæ initio quæstionis adduximus, dissoluenda sunt. Ad primum dicendum: Aristotelem paulò pressiùs eo loco Philosophiæ nomen vsurpasse, nimirum pro ea tantùm scientia, quæ de rebus per se subsistentibus disputat. Platonem verò in Amatoribus, vel augendæ rei gratia per hyperbolem locutum; vel nõ ex suo sensu, sed Socratis, quem in eo dialogo loquentem facit. Constat autem, Socratem vniuersam Philosophiam ad benè viuendi institutum, moresque formandos inflexisse. Quod certè non illius tantùm, sed aliorũ quoque fuit de Morali Philosophia iudicium. Stoici namque eam duntaxat Philosophiæ titulo ornabant. Vnde & sapiẽtiam bonorum ac malorum scientiam, vitæque degendæ artem definiebant. Qua de re lege, si placet, Epictetum in Enchirid. c. 67. & Plutarchum in opusculo, an seni gerenda sit Respub.

Socrates vniuersam philosophiam ad mores inflexit.

Ad 2. Respondemus: qualitatem, relationem, ceteraque accidentia, non nisi sub aliqua è tribus illis abstractionibus à Philosopho considerari, ideoque ad aliquam trium scientiarum necessariò pertinere. Exempli gratia, colores, quia non, nisi cũ ordine ad sensibilem materiam, spectantur, ad Physicum pertinent; triãguli, quia à materia sensibili, non verò intelligibili abstrahuntur, ad Geometram; scientiæ, quia sunt liberæ à materia, ad Metaphysicum. Quod pari etiam modo de relationibus dicendum est. Nam verbi causa, inæqualitas inter duas angulorum species, negotij est Metaphysici; proportio inter duos numeros Arithmetici; relatio calefacientis ad rem, quæ calefit, Physici. Atque ita inspectis ijs, quæ superiùs disserui-mus, non erit difficile ea, quæ in singulis categorijs continentur, vnicuique scientiæ adiudicare. Si quis tamen argumento nondum satisfactum putet, contendatque, præter quantitatem alia quoque esse materialia accidentia, quorum, non secus ac quantitatis, cognitionem Philosophus à materia sensibili auocare queat, atque adeò posse debereque circa illa nouam scientiam à Physiologia, & Mathematicis distinctam versari: is intelligat: esto, eiusmodi accidentia eo pacto considerari posse admittamus, eam tamen considerationem non tanti esse, vt vna aliqua scientia cum dignitate occupari in ea debeat. Secus verò in quantitate sese res habet, quæ ob reconditam fœcũditatem multiplicium effectionum, quas sibi, prout materia sensibili abstrahitur, vendicauit, non vnam tantùm, sed plures peperit disciplinas.

Contemplatio relationũ quorum sit artificum.

Vberior eiusdẽ arg. explicatio.

Ad 3. negandum est, essentiam entis mobilis in se spectatam, &, vt suas omnes proprietates origine antecedit, non pertinere ad Physicum. Nec enim is propterea dicitur non speculari naturam sine motu, quòd ipsam entis mobilis essentiam in se sumptam non etiam contempletur, sed quia motum, quà motus est, à sua consideratione non excludit, vti reliquæ scientiæ; quin potiùs in eo inuestigando, & explicando magnam studij sui partem collocat.

Ens mobile in se spectatũ Physicæ considerationis est.

Ad 4. Negari debet antecedens propositio, & ad priorem eius confirmationem dicendum, ideò cognita diuinæ reuelationis, fideique lumine, ad vnicam transnaturalem scientiam pertinere; cognita verò lumine naturali humanæ rationis ad vnicam scientiam naturalem spectare non posse; quia naturale lumẽ intellectus nihil aliud est, quàm ipsa facultas, visque intelligendi, quæ ad actus scientiæ efficienter tantum influit, nec magis ad hoc quàm ad illud intelligibile, ad vnam, quam ad aliã intelle-

Cur à nati uo lumine intellect° nō petatur scientiarū distinctio.

intellectionem ex se determinatur. Quo fit, vt ab eo scientiarum vnitatem ritè arguere nequeamus; at diuinæ relationis lumen haud ita se habet. In primis enim non est ipsa potentia, sed cælesti dono potentiæ infunditur, eamque ad certos actus inclinat. Deinde, non efficienter solùm, sed obiectiuè etiam, atque adeò formaliter, ad assentiendum concurrit, quatenus formalis ratio obiecti Theologiæ, quod dicitur reuelabile, ab eo lumine desumitur, vt ab illo, quod est ratiò attingendi ea, quibus assentimur. Quia verò scientiarum vnitas &, distinctio à ratione formali obiecti peti debet; ea vero ratio formalis in ijs omnibus, quę hoc vitæ statu diuinæ reuelationis luce sciuntur, vna est, sicuti & vnum lumen à quo ducitur; fit, vt vnam tantùm supernaturalem scientiam habeamus; Naturales verò plures. Ita liquet priori ratione, qua antecedens propositio confirmabatur, nihil concludi. Posteriori verò rectè occursum est.

Consule Cap. in pologo seni. q.3. ad finem Caiet. 1. p. q.1. ar.3.

Qui artifices, qua varietate quātitatē expendant. Iandunus 6. Met. q.3

Ad 5. Negandum est prius pronūciatum, & ad eius confirmationem dicendum, Mathematicam, Physiologiam, & Metaphysicam considerare quātitatem vnamquamque pro rata parte sui iuris, hoc est, sub propria abstractione. Videlicet, Mathematicam quo ad nonnullas affectiones, quæ quantitati absolutè & vt quantitas est, conueniunt; cuiusmodi sunt æquale & inæquale, exuperantia & defectus, commensuratio & proportio, atque aliæ, quæ lib. 4. Metaphysicæ, cap. 2. tex. 5. ab Aristotele numerantur. Physiologiam prout est entis mobilis proprietas, & omnium sensibilium accidentium fundamentum. Metaphysicam, quia primus Philosophus, saltem, dum ens per decem genera partitur, in quantitatem incurrat necesse est. Ad reliquam partem eiusdem argumenti pari ratione admitti debet, Metaphysicum agere de substantia, quæ ortui, & interitui subiacet, itemque de motu, non quasi harum rerum naturas, vt propriam ac pecu-

D. Tho. 12. q.66. ar.5. ad 1. & 1. 3 Met. lect. 4

A liarem sibi materiam contempletur, sed vel prout ad diuisiuam cognitionem substantiæ, actusue in commune pertinent; vel (quod etiam de quantitate dici poterit) secundū conceptus quosdam generales: vel denique, quia ita fert communis cura, qua Prima Philosophia ceteris artib. præsidet, vti superius monuimus. Admittendum quoque est, Physicum nonnihil de substātijs materialibus B attingere; non quasi earum naturam in se spectatam scrutetur, sed vt earum circa cœlestium corporum motus efficientiam declaret, probetque, non dari progressum infinitum in ijs, quæ ita mouent, vt etiam moueā tur. Itaque, licet ea, quæ in argumento adducuntur, non in vnam tantùm Philosophiæ partem cadant; haud propterea existimandum est, id sub eadem abstractione contingere, aut C confundi, permiscerive in scientijs abstractiones à materia; vt ea, quæ diximus, attendenti manifestum erit.

Substātias à materiæ societate abiunctas, quatenus Physiologia cōsideret.

Hac de re Aui. 1. Me. c. 1. Aegid. 1. de gen. q. 14. Iau. 12. Metaph. Sōc. 12. Me. q. 1. Zimara Theorema te 53. Scāl. exer. 6. nu. 3. Auerr. 12. Metap. ad tex. 5.

Ad 6. quid respōdendum sit, quod ad summa genera, & transcendentia spectat, satis iam constat. Quod tamen de Deo, & intelligentijs obijcitur, difficiliorem habet explicatum. Sed hunc in modum enodari potest. Cùm abstractio à materia distin- D ctionem scientijs pręstare dicitur, materiæ nomen non tam amplè sumi debet, vt ad omnia, quæ quoquo modo materiam sapiunt, sese fundat; sed ita, vt materiam duntaxat sensibilem, & intelligibilem comprehendat. Cuius rei causa est; quia, vti superiùs disseruimus, ideò scientiæ per abstractiones à materia distinguuntur, quia non feruntur per se in sua obiecta, nisi prout il- E la à materia, aliqua ex parte, abiuncta sunt: ea verò propterea abiuncta esse debent à materia, vt cum intellectu, quem perficiunt, suo modo conueniant. At clarè patet, ad istiusmodi conuenientiam conciliandam non oportere obiectum scientiæ à potentialitate, quæ aliquo modo materia dicitur, vindicari; cùm intellectus ab ea neutiquā alienus sit, vt po-

Aius nomen à prima origine tabella non scripta.

vtpote, qui ex sua primæua ratione totus est in potentia, non secus ac tabula, in quam nullum adhuc artificis manus colorem induxit, ac nullam imaginem impressit. Sic verò perspicuum euadit, etsi Deus ita à materia liber sit, vt etiam potentialitatem, quam Metaphysicam materiam vocant, ab se respuat; huiusce tamẽ maioris abstractionis gradum non sat esse, vt alia de Deo, alia de intelligentijs instituatur Philosophia, cùm eiusmodi abstractio non per se faciat ad scientiam.

Ex dictis nemo colligat, sciẽtiam, quæ de Deo habetur, prout ad eius contemplationem Theologus ascendit, id est, sacram Theologiam non esse à prima Philosophia distinctam. Re enim vera distincta est, sicuti & ratio formalis, quam illius obiectũ induit, & lumen, quo attingitur; quod lumen sicuti cœlestis numinis afflatu nostris mentibus infunditur, ita abstractionem à rebus, circa quas versatur, minimè curat. Sed enim hæc diuina Philosophia, quẽadmodum antiquis Philosophis nõdum affulserat, ita ab eis in scientiarum partitione omissa fuit.

Hac de re Th. 1. p. q. 1. art. 1. & in 3. l. 33. q. 1. art. 2. Henric. Gan. 1. p. sum. 2. 3. q. 3. & 4. Alens. 1. p. q. 1. mem. 2. reliqui Dd. in pl.

QVAESTIO II.

Sitne philosophia naturalis verè, ac propriè scientia, an non.

ARTICVLVS I.

Quid veterem nonnulli in proposita quæstione senserint, & argumenta pro eorum opinione.

VEtus opinio fuit Heracliti Ephesij, & Cratyli eius discipuli, (vt Plato Theæteto, & 4. lib. Metaphy. ca. 4. testatur Aristoteles) Philosophiam Naturalem non esse scientiam; Idemque censuit Phytagoras, qui omnem subtilita-

D. Pytha go. Laert. in eius vita, Tertul. in lib. de anima. D. Socra.

A tis Physicæ comprehensionem opinionibus contineri asseuerabat. Socrates etiam cùm prius ad arcana naturæ inuestiganda animam appulisset, rerum naturalium, vt ille aiebat, mutabilitate, & inconstantia deterritus, ac, quòd in ijs nihil certò sciri posse apud se statuisset, ad Moralem Philosophiam se conuertit. * Iam verò nouæ Academiæ professores non modò rerum Physicarum scien-

Theod. l. de materia, & mũdo.
Xenoph. li. 1. de factis & dic. Socr.
* De Academicis Cic. in Acad. q.

B tiam negabant; sed aiebant, etiam, res omnes incertas esse, & dubias, veritatemque ipsam, siue propter naturæ tenebras quasdam, siue propter similitudinem rerum, vel obrutam, vel confusam latitare, adeò, vt nihil verum cognosci posset, sed id tãtùm, quod est verisimile. Atque huiusmodi placitum, vt D. Augustinus li. 3. contra Academicos ait, Platonis fontibus Academici hauserunt, ipse

D. Aug. 19 de ciu. Dei c. 4. & in l. cõt. Acad.
De hisce mũdis Plotinus li. 4. En 6. Ficinus ibidẽ, & in cõuiuium.

C verò Plato partim ab alijs antiquioribus accepit, partim à Socrate præceptore suo; qui primùm in naturæ obscuritate, vti diximus, deinde in ijs etiam quæstionibus, quæ ad communem vitam, & mores pertinent, eos, qui se scire aliquid dicerent, acuta vrbanitate irridebat. * Docebat igitur Plato, duos esse mũdos vnum intelligibilem, in quo ipsa veritas habitaret; alterum sensibilem, quem

* Mundi Platonici. Plu. Eugu. 3. de perẽni phil. c. 8

D nos visu, tactuque percipimus, & in cuius contemplatione Physici versantur: illum verum hunc verisimilem: de illo veritatem, de hoc opinionem generari. Quibus sanè verbis videtur Plato solam opinionem Naturali Philosopho concessisse.

Clemens Alex. li. 5. Stro. Eus. Cæs. lib. 2. præp. Eu. c. 12.

Denique fuit hæc apud veteres peruagata de veritate querimonia, quòd ita humanæ mentis commercium effugisse videretur, vt eam mor-

E tales nullo modo inuenirent, & in ea quærenda operam perderent. * Hinc Democritus, vt c. 3. lib. 3. scribit Lactantius, ipsam in puteo, cui fundus, non esset, demersam quærebatur; Anaxagoras circumfusam caligine pronunciabat. Empedocles angustas aiebat esse sensuum vias, quibus cognitio animum intrat. Sic demum nonnulli antiquitatis Philosophi

* Puteus Democriticus.
Philosophorũ quidã insc[itiæ] magist[ri]. De his Mirandu. l. 2. de E[xam].

losophi suos non tàm scire, quàm nescire docebant auditores, eisque suadere nitebantur, nihil certi, aut perspecti haberi posse, præsertim in inuestigatione Physicæ veritatis. Nec verò desunt argumenta, quibus hæc sententia probari videatur.

1. Argum. Primum sit. Scientia est habitus omninò certus, atque adeò de rebus certis, & perpetuis, vt docet Plato in Charmide, faceturque Aristot. 1. Poster. c. 2. & 6. Eth. cap. 3. alijsque in locis: sed Philosophia Naturalis non ita se habet. Non est igitur sciētia. Probatur assumptio, quia Naturalis Philosophia considerat elementa, & ex ijs concreta corpora, quæ passim gignuntur, & intereunt; contemplatur etiam cœlestium sphę rarum motus, siderum tactus, Solis & Lunæ eclipsim, atque alia generis eiusdem, quæ neque perpetua sunt, neque, dum existunt, eundem semper statum retinent. Corroboratur etiam vis argumenti ex eo, quia noster intellectus in comparanda rerum scientia, dicitur, considerationem abstrahere à materię conditionibus, & à tempore; at ea, quæ oriuntur, & occidunt, sunt in materiam immersa, & sub temporis mēsuram cadunt, ab eoque dependent, vt in 4. huius operis Aristoteles docebit.

2. Argum. Secūdum. Omnis vera perfectaq. sciētia rei sibi subiectæ naturam exploratam habet, alioqui neque proprietates, quæ ab illa dimanant, pernosceret, vt Aristot. 6. Metaph. c. 1. tex. 2. asserit: sed rerum natura constantium, de quibus Naturalis Philosophus agit, solus Metaphysicus essentiam penetrat, vt idem ait, tum loco cit. tum 4. eiusdem operis lib. cap 2. t. 5. Non est igitur Naturalis Philosophia vera perfectaque scientia.

Ita D. Th. opusc. 70. Sco. in pl. sen q. 1. Sōc 4. Meta. q. 1. 2. itē Met. q 9. Iandun. 6. Met. q. 3.

Dixerit fortasse quispiam, loqui ijs in locis Aristotelem, vel de essentia in cōmune, quā essentia est, quæ considerato ad Metaphysicum pertinet: vel de essentia rerum materialium, non tota, sed quo ad prædicata quædam, tam rebus materialibus, quàm materiæ expertibus cōmunia; qualia sunt ens, & substantia absolutè spectata. Horum namque prędicatorum cognitio Metaphysici est propria. Verum hoc qui dixerit, non adhuc argumenti vim effugiet. Nam si substantiæ conceptum sibi Metaphys. vindicauit, cùm nemo rei alicuius ad categoriam substantiæ pertinentis essentiam sine conceptu substantię perfectè cognoscat, fit, vt nullius entis naturalis essentiam Physicus perfectè assequi valeat, dum se intra suos limites continuerit.

Tertium. Philosophus Naturalis contemplatur materiam sensibilem: (vt Aristoteles asserit, lib 2. de ortu & interitu, capit. 1. text. 6. & ex toto disciplinæ Physicæ progressu constat) atqui materia sensibilis est ens per accidens; cùm non sit aliud, quàm materia prima affecta accidentibus, quæ sensum mouent; de ente verò per accidens non est scientia, vt ex capit. 2. lib. 6. Metaphys. text. 4. & ex capit. 7. lib. 11. patet. Igitur Philosophia Naturalis, saltem quo ad hanc partem, non potest esse scientia. 3. Argum

Quartum. Magia est pars Physicæ, & tamen nō est scientia; ergo neque Physica simpliciter scientia appellanda est. Maior propositio probatur ex ipsa Magiæ definitione, quæ ita se habet; Magia est pars Physiologiæ, quæ ex mutua, & opportuna naturalium virium copulatione, docet, opera edere extra omnem admiratio nis captum: Minor suadetur, quia, vt Aristoteles 1 Magnorum Moralium cap. 1. & 1. Eth. c. 1. & 4. edocet, omnis doctrina est gratia boni alicuius; at Magia ad hominum perniciem inuenta est. 4. Argum.

Pro hac Magiæ definitione cōsule Victor. in re lect. de arte Ma. q. 3. Cœliū l. 6. lect. ant. ca. 12. Iul. Scalig. in Exer. Exo. Exer. 327.

Quintum. Physiologia, vt philosophorum libros euoluenti planum est, multis erroribus scatet, multaq. fidei Catholicæ repugnantia passim docet: vnde est illud * Tertuliani in li. de hæreticorum prescriptionibus; hæreses à Philosophia subornantur: & illud D. Hieronymi in libro aduersus Pelagianos; omnia hæreticorum venena de philosophorum fontibus emanarunt: ac pulchrè quidam nostrorum ait, philosophi Patriar- 5. Argum.

Tertull. li. cōtra Hermogenē,

Patriarchæ hæreticorum. Cùm igitur scientiam à falsitate, & errore maximè alienam esse oporteat, non videtur, quo pacto Physiologia sciētia dici possit.

6. Argum. Sextum pro Academicis hoc esto. Omnis nostra cognitio initium capit à sensibus; sensus autem, vt experientia docet, inani rerum specie delusi frequenter errant. Igitur nulla certa cognitio ad intellectum peruenire potest; atque adeò nulla est B omninò scientia. Negant Peripatetici consecutionem; sed probant Academici. Nam si sensus, qui nuncij sunt, & interpretes veritatis, falsa denunciant, quo pacto intellectus verum à falso discernet? aut quem veritatis iudicem adhibebit? Nunquid se? at ipse omnis scientiæ à primæua sua origine inops est, nec vllam habet à natura inditam veritatis notionem. Num alium? at aliorum C omnium par conditio est. Multò igitur satius erit, à rebus omnibus assensionem cohibere, quàm cum erroris periculo quicquam asseueranter dicere; multoque erit sapientius nihil existimare, quàm falsæ opinionis naufragio animum committere sapiētis, præsertim in doctrina Physica, cuius cognitio non solùm à rebus, quæ in sensus cadunt, proficiscitur; sed ad easdem reciproca vicis- D situdine redit, & terminatur.

ARTICVLVS II.

Physicam esse verè ac propriè scientiam.

De hoc philosophantium dissidio Plato in Sophista. Euse. Cæs. lib. 14. de præpa. Euang. D. Aug. 18. de Ciu. Dei,

Etsi Physicæ dignitas, & ad obtinendam sciētiæ rationem perfectio, non satis olim in confesso fuerit, siue rudiori sæculo, infante E adhuc, & balbutiente Philosophia, siue etiam postea, adeò inter se dissidentibus, & pugnantibus Philosophantium sectis, vt nihil fere inter eos vlla de re conueniret; tamen, postea quàm emortua illorum temporum peruicacia, Philosophia quasi è fluctibus emersa portum tenuit; plana omninò res habita fuit, & omnium confessione consensuq. firmata, Physicam in cœtu scientiarum esse collocandam.

c. 41. Tertull. in lib. de anima.

Sit igitur conclusio: Physicam esse verè, ac propriè scientiam. Quæ probatur primùm ex vulgata illa diuisione, cuius suprà mentionem fecimus, qua Philosophia, seu Sophia in Physicam, Dialecticam, & Moralem scientiam distribuitur. Confirmatur etiam testimonio Arist. 7. lib. huius operis c. 4. tex. 24. & 1. de partibus animalium, cap. 1. & 2. Met. cap. 3. t. 3. vbi Philosophiam Naturalem scientiam appellat; & 4. item Met. cap. 5. t. 23. quo in loco Heraclitum, & Cratylum contrariæ partis defensores inscitiæ coarguit, ac planè confutat.

Neque aliud fortassis opinati sunt magni illi Philosophi, quorū suprà mentionem fecimus, præsertim Pythagoras, Socrates, & Plato. Verisimile est enim cùm priores duo nihil, in Physica saltem disciplina, sciri posse dictitabant, significare eos voluisse, tàm esse arduam sapientiæ adeptionem, vt id, quod scimus, præ ijs, quæ ignoramus, nihil penè sit. Vel etiam non tam ignorantiam fateri, quàm scientiam modestè dissimulare cupiebant, * vt eorum insolentiam coercerent, qui cùm à vera & expressa sapientia longè abessent, sibi sapientis nomen inaniter arrogabant. Quo in genere & Socratica modestia in primis commēdata fuit, & illud Pythagoræ laudatum, quòd eius auctoritate, vt superiùs retulimus, Sophi nomen in Philosophi commutatum fuerit.

* Testatur id ex Heraclide Pontico Cic. 5. Tusc. qu.

De Platone verò, * vt eius scripta testantur, haud dubium est, quin senserit, dari multarum rerum sciētiam, & Naturalem Philosophiam in sciētijs esse numerandam. Quanquam in hac assertione tùm alia errata inseruit, tùm illud, quòd nostris animis, priusquam concreti huius & terreni corporis domicilium subirent, innatas esse dixit omnium rerum intelligibiles formas, & quasi consignatas notiones, casque corporis societate, tanquam hausto

* Præsertim in Epinomide.

Hunc errorem confutat Arist. 1. Met. c. 7. & alibi, D. Irenæus l. 2.

Cont. hær. à ca.60. D. Aug.12. de Trin.c.15. D.Th.1.p. q.84.ar.3. & li.2. cõtra gen.c. 83. Magn. Alb.1.Metap. tract. 1.c.8.

hausto obliuionis poculo, sopiri, A deinde accedente studio, atque ope phantasmatum excitari. Itaque nullam denuò à nobis acquiri sciẽtiam, nec quicquam aliud esse discere, nisi recordari; vt constat ex Menone, & Phędro, alijsq. eius libris. Nam quod in Philebo, & 7. de Rep. solam Dialecticã, (cuius nomine, vt Alcinous, alijque Platonici aduerűt, primam intelligit Philosophiam) quòd, inquam, solam Dialecticam appellatione scientiæ dignatur, non iccircò B Physiologiam inter scientias connumerandam negat. Loquitur enim eo loco de scientia admodum presse, vt in eam tantum conuenit facultatem, quę ceteris patrocinatur, & tanquam è superiori loco præsidet, quod primæ Philosophiæ proprium est. Illa verò eius de duplici mundo sententia alia quædam secretioris disciplinæ arcana continebat, quæ alibi op- C portuniùs referanda sunt. Sed, quicquid illi existimarint, assertionis nostræ veritas hisce argum. astruitur.

Lege Alcinoũ in l. de doctr. Pl.c.6. Ficinũ in 7. de Repub. Theop. ad 1.c.1. de anima.

Primò. Quicunque necessarium effectum per necessariam causam cognoscit, is scire dicitur; sed Naturalis Philosophus cognoscit plurimos effectus per necessarias causas; dicetur igitur scire. Maior propositio in confesso est, constatque ex definitione scientiæ tradita ab Aristotele 1. D Post.c.2. Minor probatur. Naturalis enim philosophus cognoscit, verbi gratia, omne corpus esse diuiduum, quia est continuum: materiam non posse vi naturæ absque omni forma cohærere, quia est pura potentia: hominem esse aptum ad capessẽdas disciplinas, quia præditus est animo rationis compote, aliaque eius generis complura. Nam quòd hæc cognitio sit effectuum, siue affectionũ per E causas, nemo inficias ierit. Quòd verò in ijs necessitas reperiatur; etsi negant Aduersarij, ex eo planè conuincitur, quia, vbi res aliter se habere nequit, ibi immutabilitas, ac necessitas inest. Non posse autem hæc aliter se habere, facilè deprehendet, qui, quid continuum, quid pura potentia sit, animaduertet.

Secundò; nõ minùs certum, necessariumvè est, hominem esse aptum ad capessendas disciplinas, quàm triãgulum habere tres angulos duobus rectis æquales: sed hoc in Mathematicis disciplinis demonstratur, & vera, perfectaque scientia comprehenditur: ergo & illud Physica; cùm in vtroque par conditio sit; nec idonea ratio afferri queat, curà natura potiùs trianguli, quam hominis, certa aliqua passio necessariò dimanet.

Eucl.lib.1. Ele. prop. 32.

Tertiò, si quid obstaret, quo minus de rebus Naturalibus scientia haberi posset; esset eorum mutabilitas, & inconstantia; at hæc non obstat; ergo nihil. Probatur assumptio. Primum, quia non omnes res naturales fluxæ sunt, & mutabiles; siquidem sphæras cælestes ipsarum natura ab interitu defendit. Deinde, quia, esto, corpora sublunaria dissoluantur, nunquam tamen de naturæ suę, & essentiæ gradu deijciuntur, nec eas proprietates amittunt, quas sibi perpetuo, & inuariabili nexu vendicant. Quare poterunt eiusmodi proprietates de illis per ipsarum essentiam, definitionemvè, tanquam per causam, demonstratione ostendi; ea verò demonstratio veram perfectamq. scientiam pariet. Negari igitur non potest, philosophiam Naturalem verè, ac propriè scientiam esse.

Postremò. Etsi res Physicę tam essent mutabiles, quàm putabat Heraclitus, adhuc de illis scientia haberetur: posset namque vel hoc vnum de illis demonstrari, eas nempè mutabiles esse, stabilemque seruare in sua mutabilitate constantiam. Immeritò igitur omnem scientię rationem Naturali philosopho denegabant. Lege D.Tho. 1.part. quæst.84. vbi ex Aristotelis doctrina in 4. Metaph. cap. 5. text. 22. Heracliti erroris fontem aperit.

ARTICVLVS III.

Confutantur Academici, quibus tam in Physicis, quàm in ceteris rebus, dubia & incerta erant omnia.

De his Ci. 2. de fin. & 2. Acad. q. Laert. li. 9. Sextus Põpeius Pyrrhonic. 1.

QVod verò ad Academicos attinet, qui omnem approbationem, quam Græci συγκατάθεσιν vocant, é medio tollebant, nihilque sciri à nobis posse asseuerabant; Quod item asseruerũt Pyrrhonij Philosophi, (quos Græci σκεπτικὸς, quasi consideratores appellabant) breuiter eorum dogma hunc in modum refellitur. Natura, vt in se quisq. experitur, cunctis hominibus veri inueniendi, & cognoscendi appetitũ indidit. Potest igitur aliquod verum ab ijs cognosci. Nam alioqui eiusmodi appetitus frustrà esset; cùm tamen, vt est commune Philosophiæ placitum, neque Deus, neque natura quicquam frustrà moliantur.

Deinde: vnumquodque attingere valet eam perfectionem, ad quam dirigitur à natura; atqui scire est perfectio, ad quam natura, vel potiùs naturę Auctor Deus, hominem direxit; cùm humana felicitas, vt sapienter docet Aristoteles lib. 10. Eth. c. 7. & 8. in cognitione, & cõtemplatione posita sit. Aliqua ergo scientia ab homine obtineri potest.

Rursus; ex eo potissimùm tempore, quo homines à vaga, & agresti vita in ciuilem cultum, & societatem coierunt, singulis penè sæculis, nonnulli excellenti ingenio viri omne vitę studium in tractandis ingenuis artibus collocarunt, & ad exquirendã, asserendamque veritatem incubuerunt: at verisimile nõ est, irritos & inanes fuisse tot hominum conatus. Aliqua igitur veræ, & expressæ disciplinæ ratio ab ijs exercita, ac posteris tradita est.

Præterea; vt in lib. de vera religione D. Augustinus argumentatur: Qui dubitat, an aliquid sciri contin- A gat, se dubitare non dubitat; sed certus est: Non est autem certus; nisi de eo, quod scit; ergo ipsum, qui se scire dubitat, necesse est concedere, se aliquid scire. Non igitur nihil scit.

Item; vt idem lib. 2. contra Academicos animaduertit: Cùm Academici nihil nos verum, sed id tantùm, quod verisimile est, cognoscere autumant; quid dicant, non attendunt. Si enim verum ipsum quid sit, nesci- B mus; consequens fit, vt id, quod verisimile est, ignoremus; quemadmodum fieri nequit, vt Chrysippum Socrati similem esse quis sciat, si Socratem ipse nullo modo agnoscat.

Ampliùs ait, nouę Academię pręcipuus auctor, & ignorantiæ magister Arcesilas, sapientem nihil approbare, ne se falsæ assertionis periculo committat: oportet ergo dormientem semper, atque officiorum omniũ desertorem esse sapientem. Si enim C quid amplectendum, fugiendum ve sit, humana ratio sine temeritatis nota statuere non valet; certè neq; voluntas, quæ rationem sequitur, quicquam amare, aut odisse sine eadem temeritate poterit. Ne igitur sapiẽs quicquam temerè agat, ab omnibus vitæ communis actionibus cessabit. Quo quid insipientius, aut consilio magis inimicum fingi potest?

D Denique; hunc errorem, cum omnem certitudinem, & veritatis constantiam, ac honestæ vitæ statum labefactet, Ecclesia Dei, cælestis disciplinę pręceptis erudita, tanquam dementiam detestatur, vt D. August. 19. de ciuit. Dei, cap. 18. monet. Qui etiam hac de re vberiùs disputat li. 3. contra Academ. itemque D. Damascenus in sua Dialectica, cap. 3. D. Epiphanius l. 1. to. 1. & l. 3. to. 2. Tertull. in l. de anima. E

Item Scot. in 1. d. 3. q. 4.

AR-

ARTICVLVS IV.

Dissoluuntur primi articuli argumenta.

Reliquum est, vt argumentis initio propositis occurramus. Ac primi quidē difficultate victus Plato, vt nihilominus Physicæ dignitatem astrueret, eamque scientiam esse tueretur; * in Timæo, in Phædro, alijsque in locis, ideas inuexit, id est, formas quasdam à materiæ societate, & nascentium, atq; intereuntium rerum multitudine abiunctas, de quibus haberi scientia posset. Hæc tamen sententia procul à vero abest. Non enim eiusmodi ideæ dantur, vt non semel demonstratum est ab Aristotele: nisi fortè Plato, (quod alibi expendemus) de ideis illis loquatur, quas Theologi in mente diuina, vt æterna rerum faciendarum exemplaria, esse docent. Sed neque ad has confugere Philosophum necesse est, cùm demonstrationes conficit, vt patet ex l.7. Met. c.6. t.20. & ex doctrina librorum de posteriori resolut. ac dilucidè ostendit D. Thom. 1. part. quæst. 84. art. 1.

Platonis ideæ.

Sol. 1. arg. * Ad primum argumentum igitur concessa Mai. propositione, quod ad Minorem attinet: negādum est, Physicam de rebus certis, & perpetuis non agere. Primùm, quia connexiones inter subiecta Physica, & prædicata essentialia, atque eas affectiones, quæ cum subiectorum natura indissolubili nexu cohærent, certæ sunt, & perpetuæ. Deinde, quia tametsi elementa, & omninò ea, quæ ex subcœlesti materia coaluere, corrumpantur: eam tamen corruptionem sola singularia per se subeunt; naturæ verò communes, de quibus propriè scientia est, non, nisi per accidens, ratione singularium, in quibus insunt. Quo fit, vt eiusmodi naturæ vi sua, in seque spectata, stabiles sint & firmę, ea videlicet firmitate, quam Philosophi negatiuam vocant, quia, vt lib. 1. Post. cap. 7. explicari solet, ex sese non intereunt, aut mutantur. Quod præter alios edisserit D. Thom. 1. part. quæst. 86. art. 3. & in quæst. de veritate quæst. 1. articulo quinto, Alexander libro primo Naturalium quæstio. capite tertio. Sed aduertendum præterea, quasdam esse naturalium rerum affectiones, quæ neque ex contingenti, neque prorsus necessario; sed medio quodam modo competunt; nimirum, necessitate, quam Physicam appellant; quia ita cum rerum naturis cohærent, vt earum existentiam requirant: quo pacto se habet motus, comparatione cœlestium sphærarum, & eclipsis respectu Lunæ, aliaque id genus, quæ rebus non nisi in certo statu, vel maiori ex parte, sublatis ve impedimentis insunt. Ea igitur fatemur, in demonstrationem omnibus numeris perfectam non cadere. * Verùm non in omnibus eadem subtilitas, & absolutio deposcenda est; sed, quatenus fert subiectæ rei natura: vt Lynconiensis, Iandunus alijque hoc loco animaduertunt ex Aristotele libro primo, Ethic. capite tertio, & septimo, & libro secundo, Metaph. capite tertio, tex. 16.

* Pro cōditione rei propositæ exigenda certitudo.

Ad reliquam eiusdem argumenti partem dicendum cum D. Th. 3. cont. Gent. c. 84. iccirco intellectum dici à tempore, atq; etiam à loco considerationem abstrahere, quia considerat naturas communes, quæ neq; ad certum tempus, neque ad certum locum definiuntur, vt ait Plato in Parmenide, & Ari. 1. Po c.24. t.43. Dici item, abstrahere à materia, propterea quòd scientia non versatur circa materiam singularem.

De Sēsu illius effati, intellect⁹ abstrahit à materia, late disputat Zimara in the. prop. 99.

Sol. 2. arg. Ad 2. Concessa Maiori propositione negetur assumptio, cuius probatio rectè diluebatur. Ad improbationem verò dilutionis respondere debet, posse Philosophū Naturalem res Physicas perfectè cognoscere in suo genere, i. in genere Physico: siquidem intelligit materiam, & formā, atq; omnia prędicata, quæ in suo conceptu materiam includunt. Ceterùm, nō posse eas omnibus numeris absoluta cognitione assequi, si igno-

ter, quid ens, quid substantia sit; vt rectè probat argumentum, quorum tamen prędicatorum cognitio re vera ad Metaphysicum pertinet. Quocirca, qui naturalium rerum definitiones vsq; ad vltima prædicata persequi voluerit, eorum intelligẽtiam à Metaphysico mutuabitur; vel potiùs hac in re Metaphysici personam assumet. Nec putandum est, Naturalem Philosophiam vllum facere dignitatis suæ dispendium, quòd hac re à prima Philosophia opem efflagitet, eique, vtpote omnium scientiarum reginæ, fasces submittat.

Solutio.3. Ad tertium dicito, Philosophum Naturalem non solùm contemplari materiam, vt est affecta accidẽtibus; sed etiam, vt est altera pars compositi Physici, quomodo est ens per se, sicuti & ipsum compositum, quod ex ea coalescit. Adde, non omnia entia per accidens remoueri omninò à scientijs (vt patet in numero harmonico, & linea visuali, quæ Musicæ, & Perspectiuæ subiecta sunt) sed ea duntaxat, quæ nec in determinatas caussas resolui queũt, nec passiones, quæ in scientijs considerantur, ex se pariunt; vt musicus albus, thesaurus casu inuentus, aliaque eiusmodi.

Solu. 4. Ad quartum, vt quid respondendum sit pateat, aduertendum est, duplicem esse Magiam, alteram maleficam, quam Græci γοητείαν vocant, quæ scilicet præstigijs, & veneficijs ad ementiendam veritatem, hominesque è statu mentis deijciendos, atque alia eiusmodi scelera patrãda, magna ex parte constat, ac dæmonũ commercijs inauspicata est: alteram peculiari nomine à Græcis μαγείαν appellatam, cuius pars illa, quam Physicam vocant, eo differt à Physiologia, quòd ex ea, quam hæc tradit, naturalium rerum notitia, mutuos naturæ consensus, & reconditas vires aptè copulando, doceat opera efficere, quæ admirationem excitent. Cuius rei nonnulla exempla scripsit D. Bonauẽtura in 2. d. 9. q. 3. & Guill. Parisiensis in suo opere, de vniuerso corporeo, & spirit. c. 21. ac multa ex eo genere edidisse Apollonium asse-

De hisce Magijs D. Tho q. 16. de malo. & 3. cõtra gen. c. 104. Alensis 3. p. q. 16. n. 3. Victoria. in relect. de arte Mag.

A rit D. Iustinus in quæstionibus, quas gentes proponebant, q. 24. Priorem igitur Magiam, cõcedendum est, neque partem esse Physicæ disciplinæ, neque artem; sed artis abusum, vt argumento concluditur, docetque D. Thom. Quodlib. 4. q. 9. ar. 1. & M. Albertus 1. Ethic. tract. 3. ca. 2. Vnde in hanc Iurisprudentia tum lege duodecim tabularum, tum sæpe aliàs pęnam sanxit. Posteriorem verò asserendum, B & artem esse, & scientiam ab antiquis philosophis in magno pretio habitam, vt constat ex ijs, quę docet Plato in Alcibiade primo. Cicero lib. 1. de diuinatione. Plinius initio 30. libri. Tertullianus in lib. de Idolat. Philo in lib. de specialibus legibus. Est autem hæc practica scientia: quia praxim respicit, tanquam finem, vt ex dictis constat; vnde nõ est propriè, & intrinsecè pars C Physiologiæ, quam speculatricem scientiam esse quæstione sequenti ostendemus: sed quidam quasi riuulus ex illius fontibus deriuatus. Quare in illa definitione, quæ in argumento ex nonnullis afferebatur, si vsurpetur, aut nomen partis, aut ipsa Physiologia, nimis amplè accipienda est.

In iure ciuili, Codice de maleficis. L. Nemo. L. Nullus. L. Culpa. Itẽ iure Cano. 26. q. 6. lege etiã decretum Tiberij in Magos apud Dionẽ lib. 57. de histor. Rom.

Solut. 5. Ad quintum dicendum, errores, quibus Philosophorum libri aspersi D sunt, non philosophiæ, sed malè philosophantium vitio, aut ignoratione fuisse inuectos. Vnde præclarè monet D. Gregor. Nissenus in vita Moseos, philosophiæ naturalis fœtus haud absimiles esse filijs à Mose ex alienigena vxore susceptis, quos Deus vrgente, ac premente Angelo circumcidi priùs curauit, quàm Moses diuinum legatum in Aegypto ageret. Non multò secus, inquit il- E le, resecanda sunt ab institutis philosophiæ naturalis ea, quæ nõ ex ipsius artis principijs, quæ vera; est sed ex hominum fidei lumine carentium opinionibus, falsa, ac fidei repugnantia, quasi quædam infidelitatis præputia orta fuere.

Ad sextum fatendum est, nostram cognitionem à sensibus proficisci, nosque ab ijs nonnunquam in erro-

rem

rem induci: verùm id non obstare, quo minùs certam multarum rerum comprehensionem, ac scientiam habere possimus. Nam primùm, vt constat ex doctrina Aristotelis 2. de anima, cap. 6. text. 63. multa sunt, in quibus sensus nunquam decipiuntur. Neque enim falli possunt circa proprium sensibile, secundum communem rationem spectatum. Deinde, esto, nonnunquam errent, sæpè ab intellectu corriguntur; qui, licet nullam habeat à natura congenitam speciem, vel scientiam, habet tamen inditum lumen, quo communissimis principijs sine vllo erroris, aut temeritatis periculo assentiatur, & quo alia ex alijs interdum perspicuè, ac certò; interdum probabiliter ratiocinando deducat; interdum etiã sine discursu quædam percipiat, atque intueatur. Qua de re D. Thom. 1. par. quæst. 84. art. 6. & Scotus in 1. sentent. distin. 3. q. 4. Lege etiam Tertullianum in libro de anima, vbi Academicorum cæcitatem coarguit, quòd sensibus fidem omnem denegando, naturæ ordinem turbarint; ipsiusque Dei prouidentiam reprehenderint, quasi rebus intelligendis, & dispensandis fallaces ac mendaces internuncios præfecerit.

Academici diuinæ prouidentiæ calumniatores.

QVÆSTIO III.

Sitne Philosophia Naturalis contemplatrix scientia, an practica.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, esse practicam.

NAturalem Philosophiam non contemplatricem; sed practicam scientiam esse, conabitur quispiam hisce rationibus persuadere. Primùm, scientia contemplatrix sola rerum inspectione contenta est; sed Naturalis Philosophia non ita se habet: non est igitur contemplatrix. Maior propositio est apud Aristo. 1. Metaphy. cap. 1. & 3. de anima, cap. 10. tex. 49. Minor probatur. Naturalis namque Philosophia inclinat ad amorem Dei: siquidem, vt Alcinous in libro de doctrina Platonis, cap. 30. & D. Thom. 1. contra Gentiles, capite secundo disseruntur; omnis abditarum rerum intelligentia humanam mentem ad naturæ Diuinæ similitudinem propiùs euehit: similitudo autem, teste Aristotele, tertio Magnorũ Moralium, cap. 11. alijsque in locis, magna est amoris conciliatrix. Quamobrem Salomon, Sapien. 7. multos in Dei amicitiam sapientiæ beneficio receptos fuisse testatur. Igitur Philosophia Naturalis inclinat ad Dei amorem: at amor actio quædam est, siue opus nostri animi: inclinat ergo ad opus. Huc pertinet, quòd philosophia tacita vi ad rerum humanarum despectionem allicit, vt & experientia docet, & præclara multorum philosophorum exempla, quos ex sapientiæ studio tantum humanarum rerum tædium cepit, vt omnibus diuitijs, vitæque voluptatibus nuncium remiserint; velut de Socrate, Diogene, Empedocle, Anaxarcho, & Heraclito Ephesio, alijsque non paucis multi scriptores memoriæ prodiderunt. Quare non videtur Naturalis philosophia in sola inspectione veritatis conquiescere.

1. argum.

Similitudo magna amoris cõciliatrix.

Plutarch. in libello de Exilio. Laertius in Socrate. Cœlius li. 19. lect. antiqui. Phi. Iudæus in lib. de vita contemplatiua. Theodoretus ser. 6. de prouidentia.

† Deinde; Naturalis philosophia non est libera; ergo neque contemplatrix. Conclusio videtur aptè colligi; liberum enim in genere disciplinarum, id dicitur, quod sui ipsius gratia quæritur; quo pacto se habet omnis contemplatiua scientia, vt constat ex cap. 2. libri primi Metaph. Assumptum probatur. Nam si philosophia Naturalis esset ars libera, esset vtique liberalis: Non esse autem liberalem, ex eo ostenditur; quia non est aliqua ex illis septem, quæ in vulgata liberalium artium

† 2. arg.

diuisione recensentur. A

3. argum. Præterea; scientia, quam Deus de rebus Physicis habet, est tùm practica, tùm speculatiua; vt D. Thomas in prima part. quæstione 14. articulo 16. ostendit; ergo & ea, quam nos de iisdem rebus habemus, non speculatiua tantùm erit, sed etiam practica.

4. argum. In libris de anima, cũ agitur de potentijs, & earum functionibus. Adde; quòd ea saltem Physiologiæ pars, quæ humanæ voluntatis actiones considerat, non minùs videtur in practicis numeranda, quàm pars illa Ethicæ doctrinæ, quæ in eisdem pertractandis versatur; cum vtraque circa operationem, quæ ratione dirigitur, atque adeò circa praxim, occupetur. B

5. argum. Tandem; Ars medendi est pars scientiæ Physicæ, quandoquidem agit de corpore humano, prout est sanitati morbisque obnoxium, quod pars quædam est subiecta enti mobili: atqui ars medendi est practica, vtpote quæ dandis curandorum corporum præceptionibus incubet, totamque vim suam ad conseruandam recuperandamve sanitatem conferat: ergo & Physica practica erit: Nec enim ad vnum genus pars subiecta, ad aliud totum pertinere potest. C

6. argum. Accedit, quòd Aristoteles Philosophiam, & Medicinam sorores appellabat, alteramque per alteram definiendam censebat, aiens, Medicinam esse corporis Philosophiam; Philosophiam verò animi Medicinam. Quod & ante Aristotelem censuisse Democritum, refert Clemens Alexandrinus, in Pędagogo, capite 2. & D. Isidorus Pelusiota, epistolarum li. 1. epistola 437. Quare videntur Philosophi, hasce duas disciplinas naturæ societate, & communione iunxisse. Quò fit, vt si Medicina in practicis artibus numeretur, inter easdem Physiologia reponi debeat. D E

ARTICVLVS II.

Statuitur vera sententia, dissoluunturque tria argumenta aduersariæ partis.

Asserendum tamen est, Philosophiam Naturalem contemplatricem esse, vt sentit Aristoteles 6. Metaph. cap. 1. tex. 1. & 11. item Metaph. cap. 6. Plato apud Alcinoum in libro de doctr. Plat. cap. 7. D. Augustinus 8. de ciuit. Dei, cap. 4. Boetius in opere de Trinit. Hugo Victorius 2. Didascalon, capit. 2. ceterique philosophi vno consensu. Accedit ad auctoritatem ratio. Nam contemplatrices disciplinæ eo à practicis differunt, quòd practicæ, vt ipsum praxeos nomen indicat, opus aliquod suaptè natura respiciant, proindeque ad eiusmodi opus obeundum potentiam dirigant, tradantque regulas & præcepta operandi: at verò contemplatrices solam veritatem, hoc est, ipsam duntaxat rerum, de quibus disputant, inspectionem sibi tanquam finem proponant. Hinc verò facilè quiuis intelliget. Naturalem philosophiam contemplatricem esse; quandoquidem in sola rerum physicarum natura explicanda versatur, nec vllas operis faciundi regulas exhibet, vt ipsius institutum ac progressum intuentibus conspicuum est. Nec refert, quòd eam nonnulli, sicuti & alias speculatrices scientias, honoris aut pecuniæ gratia quærant. Non enim artium, scientiarumve distinctio ex fine, quem sibi quisque arbitratu suo constituit; sed ex eo, ad quem ipsæ per se referuntur, sumenda est. — Physiologia contẽplatiua scientia.

Ad primum igitur argumentum eorum, quibus nostra assertio impugnabatur, concessa maiori propositione, neganda est minor; & ad eius probationem dicendum, philosophiam inclinare ad amorem Dei, & voluptatum, honorumque despicientiam, non tamen practicè, quasi ad id præceptiones det, sed tùm ob eam causam, quæ in argumento addu- — Solu. 1. argumẽti pro aduersaria parte.

adducitur; tùm quia diuina bonitas in rebus creatis elucens à Philosopho cognoscitur, cognita amatur; & inanium rerum fucata vanitas ab eodem deprehenditur, deprehensa contemnitur.

Solut. 2. Ad secundum. Neganda est antecedens propositio; cuius confirmatio refellitur, dicendo, Physicam esse quidem liberalem, siue ingenuam; cùm animum excolat; liberam, & ingenuam hominis partem: non contineri tamen in trita illa artium liberalium partitione; quia, vt aduertit Hugo Victor. lib. 3. Didascalon, non omnes liberales disciplinæ in ea recensentur: sed illæ duntaxat, quas Encyclopædias, siue in circulo positas, ac populares vocabant, quibus adolescentes, priusquàm ad Physicam accederent, erudiri mos erat, quæque sæpius artes, quàm scientiæ dici consueuerunt, vt testatur D. Thomas in 1. p. q. 57. art. 3.

Solut. 3. Ad tertium dicito, cum eodem D. Thoma in 1. p. q. 15. art. 3. & in Quæstionibus de veritate, quæst. 3. art. 3. Deum tum speculatiuè, tùm practicè res Physicas intelligere. Speculatiuè, prout earum naturas, & affectiones absolutè considerat. Practicè, qua ratione easdem expendit, vt sub ipsius regulam, ac praxim, siue actu, siue potestate recidunt. Quapropter † diuina cognitio, licet in se vna, & simplicissima sit; tamen, prout in res Physicas tendit, tùm ob suam ipsius eminentiam, & excellentem dignitatem; tùm verò ob diuersum illum modum, atque ordinem, quem eiusmodi res, illius comparatione sortiuntur; simul & practicæ, & contemplatiuæ scientiæ rationem obtinet. At † nostra Physiologia multò aliter se habet. Nam, cùm res naturales haudquaquam ab ipsius regula, praxique dependeant, fit, vt vno duntaxat modo, id est, contemplando in eas feratur, proindeque speculatiua tantùm sit. Neque verò id, quod de voluntatis actionibus obijcitur, momentum habet. † Non enim quælibet actiones à voluntate profectæ rationem praxis habere

† Scientiā diuinā de reb° phys. esse tum pract. tum speculat.

† Nostram non item.

Lege Capreol. q. 2. prologi in Solu. argu. Greg. con tra 1 cōcl.

† Sol. 4.

Quæ actio

A putandæ sunt; sed illæ, quæ practici intellectus iudicio gubernantur. Harum verò consideratio non per se ad Physiologiam spectat, sed ad eas artes, quarum id iudicium, siue dictamen proprium est; vt ad Moralem doctrinam, quæ rectè viuendi normam tradit; similiterque ad ceteras artes, quæ quo pacto ipsarum materia tractanda sit, præscribunt.

nes rationem praxeos obtineant.

B

ARTICVLVS III.

Diluitur vltimum primi articuli argumentum, &, an ars medendi contemplatiua sit, exquiritur.

Vt vltimo argumento planè satisfiat, expendendum hoc loco erit, sitne Medicina in practicis, an C in contemplatiuis scientijs ponenda. Qua in re duæ se offerunt sententiæ. † Altera existimantium, neque practicam, neque contemplatiuam simpliciter dicendam; sed partim hoc, partim illud. † Primùm, quia celebre est apud Medicos, distribui Medicinam in practicā, & theoricam, cuius diuisionis mentionem facit Auicenna initio suæ Metaphysicæ, & Galenus in finitionibus me-D dicis. Deinde, quia medendi ars non solùm docet, quibus morbis, quæ medicamenta adhibenda sint, in quo genere versatur doctrina Aphorismorum Hippocratis, quæ tota ad praxim spectat; sed etiam humani corporis structuram, temperamentum, aliaq; eiusmodi speculando cōsiderat. Quare videtur ars medendi tùm practica, tùm speculatiua esse.

† Aliam opinionem, quæ nobis E magis probatur, amplexus est Hugo Victorius, 2. lib. Didascalon, c. 21. D. Thom. in Boetium de Trinit. q. 5. art. 1. Scotus q. 4. in Prologo sentent. Isidorus 1. Ethic. Auerroes Collect. lib. 6. c. 1. & 1. de Anima Comm. 17. alijque complures, videlicet. Medicinā simpliciter censendā practicā. † Quod hunc in modum ostendi potest. Scientia non à particularibus obiectis sin-

† 1. opin. Vt Lemosij 1. suorū comment. in Galen. de morb. med. item Aponēsis differ. 4. et si is dicat, totam Medicinā posse dici speculatiuā.

† Eius cō firm.

† 2. opin. Vt Thurisanus in Micr. Gal. lib. 1. Fernelius initio suę physio. Amm. in proœm. ad 5 voces Porphyrij Gal. Epid. 6.

† Eius confirmatio.

singulorum habituum, quibus constat, sed ab eo, quod subiectum attributionis nominant, & à fine totius artis, contemplatiua, seu practica existimari debet: * at subiectum attributionis Medicinæ est humanum corpus, quatenus prosperę & aduersæ subest valetudini; finis verò est sanitatem restituere, si amissa sit; cõseruare, si amissa non sit; quæ omnia, vt notum est, ad praxim spectãt. Igitur ars medica simpliciter practica censenda est. Minor propositio est Medicorum, & Aristotelis 1. Ethic. c. 7. & 1. Rhetor. ad Theod. c. 2. Maior probatur, Primũ: quia par est quamlibet artem, & scientiam ab eo nomen & rationem capere, quo veluti ad scopum sua omnia cogitata, ac totum progressum dirigit. Deinde; quia alioqui multę artes simpliciter practicæ, haud simpliciter tales dicendæ forent. Verbi gratia, Moralis doctrina, nisi ad principem eius finem, quod opus quoddam est, videlicet, recta vitæ institutio, ac morum conformatio, attendatur sit; nemo eam absolutè practicam dixerit, cùm non pauci in ea sint habitus contemplatiui, id est, qui in se spectati nullam tradunt operandi regulam; vt ij, qui circa effata illa versantur; Iustitia est præstantior Fortitudine, virtutes sunt inter se connexæ, alijque complures. Idem quoque in Dialectica planum est, in qua consimiles habitus passim occurrunt; vt, quibus hisce pronunciatis assentimur, enunciatio est oratio verum, vel falsum significans; demonstratio est syllogismus constans ex veris, primis, &c. † Cùm igitur hoc nihil obstet, quò minùs & doctrina Moralis, vt 2. Ethic. c. 2. Aristoteles edocet, & Dialectica, vt idem 6. Metaph. c. 1. tex. 2. innuit: Cùm, inquam, hoc nihil obstet; quò minùs hæ artes absolutè in practicis numerentur, consentaneum est, vt Medicina inter easdem simpliciter haberi debeat.

* Materia subiecta artis medicæ, & eius finis.

Lege Gal. 1. Aphor. apho. 1. & 1. de ingenio sanit. c. 2. Auerr. 1. coll. c. 1. Halia. 1. Theoricæ.

Lege Capreol. in 1. d. 35. q. 2. art. 2.

† Moralis scientia, & Dialectica simpliciter practicæ.

Quæ verò in contrariam partem adducta sunt, facilem habent explicatum. † Nam quod ad partitionem illam Medicinæ, in practicã & theoricam, attinet, respondendum est cũ D. Thom. & Auicenna, loco cit. aliter practicum, & speculatiuum sumi, cùm scientias ab se mutuò distinguunt; aliter, cùm ars medica in practicam & theoricam diuiditur. Priori enim consideratione ab vltimo scientiæ fine distinctio petitur; ita, vt ea practica cẽseatur, quæ in opus, vt in vltimum, ac principem finem tendit. Posteriori non vltimus, ac primarius finis totius artis spectatur; sed perinde res se habet, ac si dicamus, vnam Medicinæ partem ab opere, atque à praxi remotiorem esse, quæ nimirum theoremata quædam è fontibus hausta Naturalis Philosophię pertractat, ac interim medendi regulas proximè non curat, & hanc posse vtcunque theoricam appellari: alteram opus vrgere, & è propinquo in ipsam praxim incumbere, quæ videlicet in dandis præceptis diserte, atque explicitè occupatur, & hanc practicam esse. At quòd Medicina hoc modò in theoricam & practicam diuidatur, nihil impedit, quo minus absolutè practica dicenda sit, vt ex ijs, quæ paulò antè differuimus, liquet.

† Dilutio argu. pro contraria opinione.

† Quibus ita explicatis, in promptu iam erit, quid respondendum sit ad vltimum primi articuli argumentum, cuius diluendi gratia hæc præfati sumus. Negandum quippe est, medendi artem Physiologiæ partem esse; & ad probationem dicendum, licet corpus humanum, circa quod Medicus occupatur, pars sit subiecta enti mobili, si vtrumque materialiter, seu vt res quædam est, sumatur; non tamen esse partem illi subiectã, si formalem vtriusque rationem, ac modum, quo in sui artificis considerationem veniunt, expendamus. Medicus enim ad humanum corpus attendit, quatenus artis beneficio & industria aduersam valetudinẽ propulsare, secundam tueri potest; Physiologus entis mobilis essentiam, & affectiones, atque etiam (teste Aristotele, initio lib. de sensu & sensili) sanitatis & ægritudinis caussas, vt à natura profectas, solo veritatis inqui-

† Explicatio 5. arg. superioris arti.

Lege Zimaram in theorematis propo. sit. 22. vbi Cõciliato rẽ refellit.

qui-

quirendę studio,contemplatur.Quæ rationes inter se diuersæ sunt.

A Ex dictis etiam perspicuum relinquitur,nec eam partem artis medicę, quæ nonnulla considerat theoremata è Naturali Philosophia petita, vt ea in rem suam accommodet,partem esse Naturalis Philosophiæ;cùm hæc ipsa consideratio instituto;atque intentione totius artis ad praxim referatur, nisi quispiam malit dicere, effata illa Naturalis Philosophiæ non tractari à Medico, quà Medicus est; sed assumpta persona Physiologi;atque ita nec per se in arte Medica includi,nec ex illius præscripto, atque ordine ad praxim spectare. Nobis tamen prior sententia, quæ est D. Thomæ,& Auicennæ,magis arridet.

† Sol 6. Quo sēsu Philosophia, & Medicina sorores dicantur. Lege Cic. ad finē primæ Tusc. Plutarchū in lib. de tuenda bona valetudine.

Ad id, quod ex Democriti & Aristotelis dicto obijciebatur, respondendum:† eos Medicinam,& Philosophiam, id est, Sapientiam sorores vocasse, non quòd praxeos,aut contemplationis cognatione inter se conueniant; sed quòd vtraque medeatur;hæc animo,illa corpori. Adde, quòd priuatim inter Physiologiam, & artem Medicam non parua est affinitas, quatenus illa naturam contemplatur; hæc è naturæ legibus medendi prçceptiones eruit:illa circa magnum,hæc circa paruum mundum versatur:ac denique,vbi illa desinit,hæc incipit, vt initio lib.de sensu & sensili Aristoteles ait.

QVAESTIO IV.

Sitne Physiologiæ subiectum ens mobile, an non.

ARTICVLVS I.

Quæstionis dissolutio.

Opinion. de subiecto Phys. Has opiniones recēset partim Caiet. in opusc. de subiecto Phys. partim Ianduunus hoc loco q. 2.

NOuem circiter de materia, subiectove huius doctrinæ in scholis Philosophorum sententiæ versantur; è quibus tres celebriores sunt.*Prima est Auicennę,primo sufficientię,Algazelli in lib.de scientiarum diuisione, Magni Alberti initio huius operis,Lynconiensis,Aegidij, & complurium arbitrantium, esse subiectum corpus mobile,seu corpus naturale. † Secunda est Francisci Toleti,& Maioris hoc loco, aliorumque asserentium, esse ens naturale. * Tertia Auerrois,Simplicij,& D.Tho.quem secuti sunt Ferrariensis q. 2. huius libri, Soncinas 4. Metaph. quæst. 10. & Caietanus in opusculo, quo hac B de re satis luculentè disseruit.Hi statuunt esse ens mobile. Sanè verò licet harum partium Auctores sese mutuò oppugnent, neutiquam tamen expugnant. Nam, si æquis animis attendere voluerimus, facilè apparebit, hoc non tàm esse rerum, quàm verborum dissidium, cùm re ipsa idem sint ens mobile, corpus mobile, seu naturale, & ens naturale. Quocirca Auerroes non tàm C ad verba, quàm ad sententiæ veritatem attendens, rem subiectam Physicæ nunc ens mobile vocat, vt loco citat. & in 4. Metaphysic. comm. 1. nunc corpus mobile, vt 12. eiusdem operis, commento 5. aliàs etiam corpus naturale, vt lib. 7. comm. 5.

*1. opinio. † 2. opin. * 3. opin.

Philosophi in hac quæst. rebus cōueniūt, verbis dissidēt.

Vt autem veritas magis eluceat, annotandum est ex M. Alberto quęst. 2. huius libri vocabulum, † mobile, D bifariam vsurpari à Philosophis; vno modo, vt designat aptitudinem ad motum, quæ proprietas quædam est entis naturalis: altero, vt significat principium, à quo eiusmodi aptitudo oritur, hoc est, materiam & formam substantialem, quæ principia sunt motus, latè accepto eius nomine, vt sex illas species, quas Aristoteles in libro Categoriarum, capite de speciebus mo- E tus, recensuit, notione sua comprehendit.

† Mobile, nomen varij vsus.

Illud præterea ignorandum non est, quod traditum fuit ab Aristotele, 2. huius operis cap. 1. tex. 4. ens naturale dici, quod ex materia & forma constat: ens verò secundum naturam latiùs fundi, complectique non modò ens naturale, sed quamcumque illius affectionem, vt moueri, quan-

Quid intersit inter ens naturale, & ens secundum naturam.

tum esse, contineri loco, aliaque eius modi.

Lege Cai. ad art.3.q. 7.1.p.

Denique sciendum ex D. Tho. in 1.sent.d.25.q. vnica art.1.& Henrico Gandauensi Quodlib.4.q.14. † corpus triplex esse, Mathematicum, Metaphysicum.& Physicum. Mathematicum est vna è speciebus quantitatis continuæ tergeminam habēs, dimensionem. longitudinem, latitudinem,& profunditatem. Metaphysicum est, quòd, qua tale, compositione metaphysica ex genere & differētia, nempè ex substantia & corporeo constat: ceteroquin physica compositione ex materia & forma coalescit, poniturq; in Categoria substantiæ. Denique physicum est, materia prima, altera pars cōpositi naturalis: tametsi obtinuit iā vsus, vt non quæuis materia prima corpus dicatur; sed ea duntaxat, quę instrumentis ad functiones vitæ obeundas distincta est, seu quæ est altera pars viuentis.

† Corpus trifariam dicitur.

Quo sensu ens mobile dicatur physiologiæ subiectum.

His ita constitutis, cū ens mobile, corpus mobile, siue naturale, & ens naturale, idem valere dicimus; mobile in posteriori significato vsurpamus; corpus verò mobile, prout corpus secūdo modo sumptum circumscribit. Ex quo patet, neque materiam primam; licet generationis subiectum sit, neque mentes corporeæ molis expertes; etsi loco moueantur, entis mobilis appellatione comprehendi; cùm ex materia & forma non constent. Liquet etiam, non rectè quosdam Scoti sectatores opinionem D. Thomæ insectari, quasi Physiologiæ subiectum statuerit compositum per accidens. Nec enim ens mobile compositum per accidens est, aut complexum re; sed vocabulo tantùm; cùm idem valeat, atque corpus categoriæ substantiæ.

Conclus. 1.ratio.

Sit igitur conclusio: Ens mobile esse subiectum Philosophiæ naturalis. Quæ ita probatur: Ens mobile, cùm humanæ rationis lumine cognoscatur, ac nonnullæ de illo proprietates demonstrentur, vtique ad aliquam scientiam necessariò pertinebit: non ad aliam, vt inductione perspicuum est. Ad naturalem ergo Philosophiam.

A

Secūdò; Id est subiectum cuiusque scientiæ, cuius natura & affectiones per se in ea explicantur, vt constat ex ijs, quæ in 1.lib. de posteriori resol. c.8 & 9. Aristoteles tradit: atqui ita se habet ens mobile ad hanc scientiā, vt eius institutum, & doctrinæ progressum intuenti patet. Est igitur illius subiectum. 2.ratio.

B

Tertiò; Omnes conditiones, quæ ex philosophantium consensu in artium subiectis requiruntur, conueniunt in ens mobile, comparatione Physiologiæ. Igitur necessariò illi, vti proprium subiectum, attribuetur. Probatur assumptum. In primis namque eam à ceteris scientijs distinguit, vt ex ijs, quæ † superiùs disputauimus, facilè quiuis intelliget. Deinde est vnius naturæ, cùm per se ad categoriam substantiæ pertineat. Deniq. omnia, quæ in Physicam disputationem veniunt, ad illud referuntur. 3.ratio.

† Quęst.1. huius proœmij.

C

Confirmatur deinde eadem assertio, quia id subiectum cuiusq. scientiæ ritè habetur, quod in definitione propriæ ac præcipuæ affectionis, quæ in ea consideratur, poni solet: at in definitione motus, qui præcipua est earum proprietatum, quæ à Physico considerantur, ponitur ens mobile. Sic enim definitur motus tertio huius operis, capit.2.text.16. Motus est actus entis mobilis, vt mobile est. 4.ratio.

D

Postremò hanc sententiam nō obscurè approbasse videtur Aristoteles 6.Metaph.cap.1.text.1. hisce verbis: (Naturalis profectò facultas cōtemplatrix quædā scientia est eius, quod motu cieri potest.) † At ne quis vim in verbo faciens, colligere ex hoc loco velit, aliorum sententiam, quam initio quęstionis ab hac nostra re ipsa neutiquam discrepare asseruimus, Aristotelicę doctrinæ aduersari: ibidem Aristoteles physicam, ait, incūbere in agnitionem substantiæ, quæ in se principium motus & quietis habet, id est, substantiæ mobilis: vt facilè appareat, quod antea mo- 5.ratio.

† Occurrit obiect.

E

nuimus,

nuimus, in Peripatetica disciplina, ens mobile, substantiam mobilem, ac similia idem omninò valere. Vnde indiscriminatim vsurpantur lib. 10. Metaph.summ.2. ca.2. & lib. 11. summ.7.cap.1.& 1.lib.de Cœlo,c.1. tex.1.& lib.3.capite,& tex.1. Quare non est,quòd explorata, & constituta re, longiorem hoc loco de vocabulis,vt nonnulli perperam faciunt, quæstionem texamus. Rectè enim dictum est illud à Platone; si verba, vbi opus est,contemneremus, rebus ditiores essemus: & illud à Galeno: Tunc cœpere homines res ipsas contemnere; cùm nimis curiosè ad nomina controuersias traduxerunt.

Philosophicũ ingeniũ rerũ esse oportet, non verborũ.

ARTICVLVS II.

Argumenta aduersus ea, quæ superiori articulo conclusa sunt.

NOnnulla tamen sese offerunt, quæ hactenus à nobis explicatam de subiecto Physicæ opinionem labefactare videantur. In primis enim sic licebit argumentari. Eodem pacto se habet in Physica ens secundum naturam ad ens naturale,quo in prima Philosophia ens in commune ad substantiam: atqui primæ Philosophiæ subiectum non est substantia, sed ens in commune, vt statuit Aristoteles initio lib. 4. Metaphysicorum: ergo neque subiectum Physicæ erit ens naturale; sed ens secundum naturam.

1. argum.

2. argum. Secundò; si nullæ essent substantiæ expertes materiæ,vt veteres Physici arbitrabantur, Physiologia esset prima Philosophia, teste Aristotele lib.6. Metaph cap.1.tex 3. & lib.11. cap. 6. ergo prima Philosophia sola immaterialium substantiarum consideratione à Physiologia distinguitur; proindeque Metaphysicus neque accidens, neque substantiam in commune sumptam contemplatur. Quare cùm hæc incognita relinqui non debeant; nec verò præter Physicum alius sit artifex, cui eorum cognitio iure demandanda sit; planè sequitur, in ijs etiam Physicum versari; atque adeò Physiologiæ subiectum haudquaquam naturalium rerum terminis circumscribi.

A

3. argum. Tertiò; Nulla scientia probat,subiectum suum esse, sed id tanquam notum sumit, vt constat ex 1.Poster. cap.1.vbi Aristoteles supponendam esse ait de subiecto prænotionem, quòd sit. At in 6.lib. huius operis, c.3. tex.32. probatur, corpus mobile esse. Nullo igitur pacto corpus mobile subiectum Physicæ dici potest.

B

† Præoccupatio. †Quòd si quispiam occurrat,nõ probari loco citato,corpus mobile esse; sed omne mobile esse corpus, instat, atque vrget Caietanus in sua illa disceptatione de subiecto naturalis Philosophiæ in hunc modum.†Nulla omninò ars,cuius subiectum complexum est, complexeve significatum, probat coniunctionem partium,è quibus subiectum ipsum coalescit; alioqui iam ipsa sibi subiectũ conderet, ac definiret, quod nulli particulari scientiæ conceditur;(omnes enim id traditum sibi à communi scientia, artiumque omnium regina accipiunt)sed Physicus,vt Aduersarij fatentur,probat coniunctionem mobilis cum corpore. Igitur non potest sibi corpus mobile tanquam subiectum vendicare.

†Metaphysicæ est ceteris disciplinis subiecta distribuere.

C

4. argum. Quartò. Si ens mobile esset subiectum Physicæ, sequeretur Philosophum Naturalẽ non abstrahere considerationem à materia:atqui abstrahit; cùm in libris de anima contempletur naturam animæ rationalis, quæ non dependet à materia. Aliud igitur physicæ quærendũ est subiectum, quod, videlicet, partim à materiæ concretione liberum sit, partim eidem necessariò cohæreat.

D

5. argum. Quintò. Astrologus differit de ente mobili,vt mobile est; ergo ens mobile non discernit Physicam ab alijs disciplinis. Probatur assumptum; quia, vt constat, tum ex ijs, quæ in Astrologia docentur,tum ex Aristotele 1. Metaph. cap. 7. text. 19 & 10.Metaph. cap.2.text.4. & ex Proclo in primum librum Euclidis; Astrologus non solum contemplatur cœlestium corporum figuram, à ter-

E

à terraq. distantiam, sed etiam motum. Quare etiam Astrologus ens mobile, quà mobile, licet non totum, saltem ex parte considerat.

6. Argum. Sextò, Motus non est propria entis mobilis affectio; falsum est igitur, quod in confirmanda conclusione superiùs diximus. Probatur antecedens, quia quantitas extra materiam diuinitus cohærens mouetur, vt patet in diuina Eucharistia; & Angeli etiam locum mutant; cùm tamẽ hæc non contineantur sub ente mobili, vtpote, quæ ex materia, & forma non constent.

7. Argum. Septimò, Quantitas, & quies videntur esse potiores entis mobilis proprietates: siquidem illa est fundamentum reliquorum materialium accidentium; hæc verò est finis motus, saltem localis: omnis autem finis præstantior est eo, quod ad finem dirigitur, vt liquet ex ijs, quæ docet Aristoteles 2. huius operis, cap. 3. tex. 31. Adde, quòd Pythagoræi in bonorum genere statum seu quietem, in malis verò motum posuerunt. Non rectè igitur asseruimus, motum præcipuam esse entis mobilis affectionem.

ARTICVLVS III.

Occurritur proximi articuli argumentis.

Haec tamen argumẽta haudquaquam nos debent à suscepta de Physiologiæ subiecto opinione reuocare. Quare ad primum respondemus: tametsi ens in commune respectu substantiæ, & ens secundum naturam collatum ad ens mobile, aliquam inter se habeant similitudinis rationem, prout vtrumlibet superius quidpiam est eo, cui comparatur: tamen, quod ad propositum argumenti attinet, plurimum inter se differre. Enimverò præcipuæ affectiones Metaphysicæ, vt vnum, verum, ceteræque eiusmodi, non substantiæ, sed enti in commune primò competunt: at Physicæ proprietates, vt esse motui obnoxium, esse affectũ quantitate, circumscribi loco, ceteræque id genus, enti naturali, non verò enti secundum naturam, primò conueniunt. Quapropter, cum id scientiæ cuiusq; subiectum existimari debeat, in quod primò cadunt præcipuæ, quæ in ea tractantur, affectiones; consequens est, vt subiectum primæ Philosophiæ rectè constitutum sit ens in commune; Physiologiæ verò ens naturale, non ens secundum naturam.

(Sol. 1.)

Ad 2. Fatendum est cum Arist. loco cit. si nullæ omninò forent immateriales substantiæ, nullam futuram primam Philosophiam; verum non ex eo, quia Metaphysicus solas substantias à materia liberas cõtempletur; aut quòd earum duntaxat consideratione à Naturali Philosopho distinguatur; sed quia eiusmodi substãtijs è natura rerũ omninò sublatis, ens mobile reciprocaretur cum substantia in commune, omniaq. accidẽtia, ac totam entis amplitudinem in se vno cohiberet. Quo dato, nihil iã primæ Philosophiæ considerationi reliquũ esset, vnde apud veteres Physicos, qui nihil nisi materia concretum agnouerant, Philosophia Naturalis dicebatur prima Philosophia. Patet ergo ex dictis, nequaquam censuisse Aristotelem generalem substãtiæ, entisve conceptum ad Naturalem Philosophum pertinere. (Sol. 2.) (Veteres naturæ interpretes Physiologiã à Metaphysic. non distinxerunt.)

Ad 3. Concessa maiori propositione (cuius vberior explicatio est apud Scotum 1. Metaph. quæst. 1. & Ferrariensem, ad cap. 12. lib. 1. contra Gẽt.) Negandum est, probari ab Aristot. lib. 6. vel dari in rerum natura corpus mobile, vel omne, quod mouetur, esse corpus; sed duntaxat, omne mobile partibus constare, ac diuiduum esse; quod fuerat ab antiquis negatum. Leucippus enim, & Democritus corpuscula quædam insectilia simul, & mobilia, è quibus res omnes coagmentatæ essent, inuexerunt. Esse autem loco cit. hunc, quem dicimus, non quem Aduersarij contendunt, Aristotelicæ probationis scopum, facilè videbit, qui illius disputationis filum perpenderit, vbi (Sol. 3.) (Item apud Antonium Andreã 1. Metaphys. Zimarã in theor. propos. 53. Auerroem hoc lib. com. vlt.)

Arist.

Arist. longam argumẽtorum seriem hisce verbis concludit: φανερὸν οὖν, ὅτι πᾶν τὸ μεταβάλλον ἔσται διαιρετόν: id est, Patet igitur, omne quod mutatur, sectile esse.

Obiectio.

Si quis verò hic opponat, (quod contra omnes ferè de subiecto Physiologiæ sententias afferri potest) Aristotelem primo huius operis ostendere in quolibet composito Physico dari duo principia componẽtia, videlicet, materiam & formam; atq; adeò probare, partes entis mobilis, siue entis naturalis; & quod inde consequens est, non supponere esse, ens mobile siue ens naturale.

Solutio.

Quod tamen ceteri artifices in suarum artium subiectis faciũt: occurrendum erit, probare quidem Arist. loco citato, dari materiam, & formam, è quibus ens mobile constituitur; eosque oppugnare, qui naturæ principia demoliebantur, verùm assumpta Metaphysici persona, vt ipse admonet, tex. 8. cap. 2. & Auicenna 1. suffici. cap. 2. Quo pacto neque Arist. negat, fieri debere, neque est à Philosophorum consuetudine alienum, demonstrare, eius scientiæ, in qua versantur, subiectum esse; vt pręter alios aduertit Caiet. in commentarijs 1. par. ad art. 3. q. 2.

Solu. 4.
Leg. Auer. 5. de aĩa com. 17.
M. Alb. 1. de ani. tracta. 1.
Iand. ibid. q. 2.
Multiplex animæ rationalis cõsideratio.

Ad 4. Vt respondeamus, obseruandum est, in speculatione animæ rationalis tria occurrere, scilicet, ipsam animæ essentiam absolutè spectatam; eius statum in corpore; & statum eiusdem extra corpus. Reiecta verò longiori huius rei disceptatione in primum librum de anima; paucis interim respondemus, cognitionem animæ rationalis tertio modo sumptę propriam esse primi Philosophi, cuius est contemplari intelligentias, in quarum illa statum, suo modo, transit, cum abscedit à corpore. Primam verò, & secundam considerationem propriè atque ex officio ad Naturalem Philosophũ pertinere. Primam quidem, tum, quia anima, etiam rationalis, habet secundum suam quidditatem respectum ad materiam; tum, quia ad Physicum spectat, scrutari hominis

A essentiam, quæ nisi cognita animæ natura, intelligi non potest. Secundam verò, quia anima in hoc vitæ statu est actu pars hominis, egetque materia; tùm ad officium informandi, tùm ad actiones suas obeundas. Ad argum. igitur concessa maiori propositione, neganda est minor; & ad eius probationem dicendum, esto, anima rationalis possit per se ac seorsim consistere; pendere tamen à

B materia eo modo, quo diximus, itéq. secundum suam naturam habere ordinem, ac respectum ad corpus, cuius est forma. Quod satis est, vt Philosophus Naturalis non dicatur abstrahere à materia, dum in animi cõtemplationem incumbit; cùm re vera consideret materiam; ad quam ille animę respectus terminatur.

Solut. 5.
Cælestis mot⁹ theoria cuius sit artificis.
Astrolog⁹ nõ contem platur motum, vt est actus entis in potẽtia.

Ad 5. Negandum est, quod assumit. Nam licet Astrologus cœle-

C stem motum speculetur, non proinde ens mobile, quã mobile est, considerat; primùm, quia cęlestium corporum essentiam, & causas minimè curat: deinde, quia neque motum expendit, vt est actus entis in potentia; sed secundum mathematicas rationes, vt secundum numeros, ęqualitatẽ, mẽsurã propinquitatẽ, inæqualitatem, aliaque eiusmodi attributa. Qua de re lege Simplicium 2. huius

D oper. ad tex. 16. Alcinoum in libro de doctr. Plat. cap. 6. Auerroem 2. de Cælo, comm. 57. & 1. Metaphy. cõm. 9. Gregorium in 1. d. 24. quęst. 2. articul. 2.

Solut. 6.

Ad 6. Dicendum: quantitatem extra corpus diuina virtute cohærentem, moueri per se, & vt quod: id tamen non ex natura sua habere; sed vi antecedentis miraculi, quo obtinuit, vt per se esset. Nos verò, cùm

E motum enti mobili duntaxat conuenire dicimus, de naturali tantùm loquimur conuenientia. Quod autem ad Angelorum spectat lationem, dicendum, eam nõ esse motum physicum, de quo hic agitur; cùm Angeli expertes sint molis corporeæ, sine qua nihil Physicè moueri posse docet Arist. 6. huius operis.

Solut. 7.

Ad 7. Respondendum est, etsi quãtitas

titas per manens in se sumpta motu præstantior sit, nihilominus motui inter affectiones entis naturalis principem locum tribui à Philosophis, propterea quod (vt videre est in 8. huius operis cap.3. tex.22.) sit passio magis Physica, vtpote per quam rerum naturalium essentia, gradus, & species disquiri, atque explicari consueuerunt; adeò, vt motus omnis penè Philosophicæ cognitionis magister habeatur. Ad id verò, quod de quiete obijcitur, dicendum, quietis nomen, vt annotarunt Scotus in 4. sent. d.48. q. 2. & Durandus ibidem, quæst.3. bifariam vsurpari, vno modo, pro sola motus priuatione: altero, pro existentia mobilis in patria, ac naturali sede; & quadam veluti fruitione, & tranquillitate, quā in ea obtinet, dum illic sese meliùs tuetur, & in suo esse æquabilitatem habet, atque ordinem, pulchritudinemq. vniuersi, quo ad eius fieri potest, conseruat. Si igitur quies in hunc posteriorem sensum (sic de illa Pythagoræi loquebantur) capiatur, admittendum est, eam finem esse motus, eoque perfectiorem: sed enim id neutiquam obstare, quo minus adhuc motus affectio sit magis Physica, ob eam causam, quam paulò antè retulimus. Atque hinc est, quòd Physiologiæ subiecto non quantitas, non quies, non locus, non tempus, non alia eiusmodi affectio; sed motus duntaxat appellationē dedit.

QVÆSTIO V.

Quem ordinem, locumve Naturalis Philosophia inter ceteras disciplinas obtineat.

ARTICVLVS I.

De doctrinæ ordine.

De ordine tradēdi disciplinas scripsit

QVoniam Naturalis Philosophia tum doctrinæ, tum dignitatis ordine cum reliquis scientijs conferri potest; cuius com- A parationis intelligentia ad ritè Philosophandum non parum conducit, minimè erit ab instituto alienum, hac etiam de re in præsentia disputare. Omissis autem ceteris artibus Philosophiam Naturalem cum Mathematica, Morali, & Metaphysica solummodò conferemus.

Boet. in li. de doctri. scholariū. Plut. in li. de contrarietatibus Stoic. Philo Iudæus in lib. de agricul. D. Aug. li. de ordine.

† 1. concl.

† Prima Conclusio sit. Mathematica doctrinæ ordine est prior Philosophia Naturali. Hæc est Hugonis B Victorij in prologo cælestis Hierarchiæ, & lib.2. Didascalon, cap. 18. D. Tho. in opusc. 70. q.5. art.1. & 8. cap. li.6. Ethic. Est etiam Henrici Gandauensis in summa, art.7. q.7. Simplicij hoc loco, & aliorum complurium; videturque Aristotelis 7. Eth. cap.8. vbi ait, puerum fieri Mathematicum, Sapientem vel Physicum non posse. Idem confirmat veterum in tradendis disciplinis consuetudo. Plato e- C nim (vt de ceteris taceamus) eos, qui Mathematicis imbuti non essent, ac præsertim, qui se priùs in Geometrico puluere non exercuissent, à gymnasio arcebat, inscriptis Academiæ foribus hisce verbis: μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω, idest, nemo huc ingrediatur ignarus Geometriæ. Atque inde etiam est, quòd idem Plato 7. lib. de Republ. Mathemathicas vocat προπαιδείας, quasi priores insti- D tutiones, quibus adolescentium animi ad reliquos doctrinæ satius præexercentur, & excoluntur. Stabilitur postremò conclusio ex eo, quia in comparandis Mathematicis minùs negotij est; vnde & propter addiscendi facilitatem, commune disciplinarum nomen apud Græcos fecere suum. At Physica, cùm reconditā naturæ vim scrutetur, & a vaga, atq; errabunda sensuum notitia, magna E ex parte pendeat, longi temporis obseruationem, ac experientiam requirit, proindeque, multò est difficilior, & operosior.

Mathematicæ ignaros arcebat Plato à Musæo. Mathematicę iuuāt ad perceptionē aliarum artium.

2. concl.

Secunda Concl. sit: Physica doctrinæ ordine est prior, quam Moralis Philosophia. Hanc amplexi sunt Chrysippus, Archedemus, Boethus, Sidonius, & Eudemus, referēte Laertio in vita Zenonis, & Antonio in

Pro-

Proœmio ad Categorias. Item D. Tho. ad c. 8. lib. 6. Eth. lect. 7. Suadetur verò primùm ea ratione: quia in ijs, quę ad vitæ disciplinam, & regẽdas, ac moderandas hominum voluntates pertinent, fallacior est, & incertior, ac magis ardua experientia, quàm in Physicis; multoque maturiori iudicio opus est ad eorum intelligentiam: quibus componendi sunt mores, regenda familia, instituenda Respublica. Quò spectat illud Aristotelis 1. Eth. ca. 3. iuuenem haudquaquam idoneum esse Moralis disciplinæ auditorem: quia, nimirum, in perturbationum regno non potest esse firmum de rebus agendis iudicium; dumque reciprocante cupiditatum æstu animus fluctuat, quo pacto vitijs imperandum sit, non capit; sed post adeptam quietem prudens fit, ac sciens, vt in 7. huius operis lib. c. 3. tex. 20. docuit Aristoteles imitatus Platonem in Cratylo. Confirmatur etiam conclusio ex eo, quia, vt Alexander, Simplicius, & Auerroes initio huius operis, imò & Aristoteles cap. vltimo libri primi Eth. admonẽt, multa ex naturæ fontibus, & Physicæ veritatis contemplatione ad Moralem disciplinam necessariò petenda sunt, vt, quid sit anima. Nec enim, vt Plato ait in Alcibiade primo, scire possumus, quomodo aliquid curãdum sit, nisi eius naturam cognitam atque exploratam priùs habemus; at Moralis Philosophia animæ medicatrix est. Præterea oportet Moralem Philosophum à Naturali sumere, quæ sint animæ facultates, vt quæ, quibus subditæ esse debeant, & in quarum actione beatitudo posita sit, edoceat. Quocirca Aristoteles in formanda morum scientia, Physiologiam, tanquam illius parentem, sæpe adhibet, & Plato loco proximè citato, statuit à Philosophia ad Iuris prudentiam incedendum esse.

Maturiori iudicio opus est ad Moralem doctrinã, quam ad Physicam.

Moralis philosophia animi medicina est.

3. concl. Tertia Concl. Metaphysica doctrinæ ordine omnium scientiarum postrema est. Hæc conclusio de ijs tantùm scientijs, quę humani ingenij facultate comparantur, intelligi debet. Eam verò tradidit Auicenna primo suę Metaph. c. 3. D. Tho. 1. contra Gent. c. 4. Aegidius in proœmio huius operis, M. Albertus 1. Metaph. tract. 2. c. 10. ac ceteri ferè Peripatetici communi assensu; facileque ex eo comprobatur, quia doctrinæ ordo postulat, vt, quę scientia res maximè abstrusas, & à sensuum cõsuetudine remotas considerat; ea postremo loco addiscatur: ita verò sese habere Metaphysicam, nemo ignorat; cùm circa transnaturalium rerum contemplationem occupetur, vt vel ipsum eius nomen indicat, testaturque Aristot. 1. Metaph. cap. 2. & 1. de partibus animalium, cap. 5. Adde, quod eorum, quæ in alijs scientijs pertractantur, notitia ad diuinam Philosophiam animum pręparat, & acuit, vt D. Augustinus 2. lib. de ordine disseruit, aiens, humanam rationem, cùm ad ea, quę supra naturam sunt, agno scenda aspiraret, ne ascensum frustrà moliretur, neve de alto caderet, inferiores disciplinas sibi tanquam gradus parasse.

Philosophus per alias scientias gradatim ad Metaphysicã ascendit.

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis proximi articuli conclusiones oppugnentur.

VNaquæque earum conclusionum, quas proximè statuimus, suos habet oppugnatores. Prima Albertum Magnum hoc loco, Ammonium initio prædicabilium, & his antiquiores Plotinum, & Boethum, contendentes, Mathematicæ doctrinæ ordine Naturali philosophia posteriorem esse. Quorum placitum hisce argumentis suadetur. Ab vno extremo ad aliud non potest esse transitus, nisi per medium: sed Mathematica est media inter physiologiam, & Metaphysicam: ergo inter vtramq. perdiscenda est. Probatur assumptio, quia Mathematica vendicat sibi mediam abstractionem; siquidem physiologus considerat ea, quæ nec re: nec ratione; Metaphysicus, quę ratione & re; Mathematicus, quæ

1. obiectio contra 1. conclu.

quæ non re, sed ratione abstrahuntur à materia: atque ita Mathematicæ abstractio partim à duabus alijs dissidet, partim cum ijsdem, vti medium cum extremis, conuenit. Huc pertinet, quòd Pythagorici, & eorũ doctrinæ æmulus Plato, Mathematicas disciplinas medio diuinarum & Naturalium interstitio collocarunt.

2. Obiect. Deinde ita disputant. Cùm omnis nostra cognitio à sensibus oriatur, ea scientia priùs acquiretur, quæ de B rebus sensui vicinioribus agit: sed Physica est eiusmodi; quandoquidem tractat ea, quæ primò sub sensum cadunt. Igitur ante scientias Mathematicas comparanda erit.

Secundam etiam conclusionem improbarunt Themistius initio huius operis, Eustratius 1. lib. commentariorum in Ethica Aristot. & ante hos Zeno, & Diogenes Babylonicus, rati, minimè conuenire, vt, qui C Philosophiæ studia sequuntur, priùs ad naturæ, quàm ad morum scientiam animum accommodent. Poterit verò pro hac sententia huiusmodi confici argumentum. Nemo rectè philosophatur, nisi morum honestare præditus sit: sed ad hanc erudit, atque informat Moralis disciplina. Ea igitur prius quærenda est. Maior propositio ostenditur, quia, vt experientia docet, & Philosophi communi D assensu dicunt, vitia menti cæcitatem, ac tenebras offundunt; & ne veritatis lucem cernat, impedimento sunt. Vnde Plato in Phædone affirmat philosophari neminem posse, nisi se, quàm maximè fieri possit, ab affectibus seiungat. Et Seneca eum, qui, dum literis nauat operam, cupiditatibus, ac vitijs seruit, ait, non Philosophum euadere; sed Philologum, id est, sophistam, & popularis auræ E vile mancipium.

Contra 2. concl. obiect. (margin)

Contra 3. obiectio 1. Vt Mirandulanus lib. 20. de singular. cert. sect. 2. Postremò; tertiam conclusionem reijciunt è Neotericis Philosophis nonnulli, asserentes, Metaphysicam doctrinæ ordine absolutè, ac simpliciter priorem esse reliquis disciplinis. Primùm, quia considerat supremas rerum causas, nempè Deum, & intelligentias, itemque genera summa, & transcendentia, quorum omnium cognitio ad subiecta aliarum scientiarum distinctè percipiẽda necessaria est; cùm nemo perfectam alicuius rei intelligentiam habere dicatur, nisi causas, à quibus pendet, & communia eius prædicata, intelligat. Deinde; quia reliquæ scientiæ subalternantur Metaphysicæ, vt sentit Plato 7. de Repub. Proclus lib. 1. comment. in Euclidem. & tùm alij graues Peripatetici, tùm D. Thomas in tractatu de natura generis, si tamen eius est illud opus. Quare, cùm scientia subalternás ordine acquisitionis simpliciter prior sit, quã subalternata; siquidem huius principia, ab illius principijs dependẽt, conspicuum videtur, Metaphysicam doctrinæ ordine omnium scientiarum primam esse. 2. Obiect.

ARTICVLVS III.

Superiorum argumentorum explicatio.

TAmetsi proposita argumenta in speciem probabilia sint, re vera tamen non concludunt. Quare Solu. 1. cõtra 1. cõcl. ad primum dicendum: Mathematicæ abstractionem mediam esse, quatenus cum abstractione Physicæ, & Metaphysicæ, tanquam medium cũ extremis conuenit, vt probat argumentum: non proinde tamen effici, vt disciplina Mathematica ordine acquisitionis inter Physicam, & primam Philosophiam cõstituenda sit; quemadmodum ex eo, quòd puniceus color inter candidum, & atrum interiaceat, haud continuò sequitur, antequam corpus puniceo colore perfundatur, debere priùs albescere. Itaque possunt Mathematicæ artes, quo ad abstractionem, dici mediæ; quo pacto eas Plato, & Pythagoræi medias vocarunt; non tamen secundum doctrinæ ordinem, de quo agitur.

Ad 2. dicendum: si ea, quæ priùs Solu. 2. sensui occurrunt, explicatu difficiliora sint, ac plus experientiæ requirant, quo pacto se habent res Physicæ

cæ comparatæ cum Mathematicis, tunc eiuſmodi rerum doctrinam nõ priùs, imò poſteriùs acquirendam eſſe, quàm earum, quæ à ſenſu longiùs abſunt. Adde, non omnia entia Phyſica ſenſui viciniora eſſe, quàm Mathematica: ſiquidem eſſentia entis mobilis, vt quantitatem origine antecedit, res Phyſica eſt: & tamen à ſenſuum notione magis diſtat, magiſque in receſſu naturæ latet, quàm Mathematica quantitas.

Sol. obiect. contra 2. concluſ. Ad argumentum verò, quod ſecundam concluſionem oppugnabat; reſpondendum eſt: licet negari non debeat, vitæ probitatem ad capeſſendas diſciplinas multum conferre, dũ ſedandis animi affectibus mentem purgat ad contemplandum; non ex eo tamen neceſſariò colligi, Moralem doctrinam Phyſiologiæ præire: tùm, quia non pauci vitijs infecti ſcientias comparant; tùm, quia morum probitas non ſolùm philoſophantium præceptis; ſed etiam, ac multò magis, priuato ſtudio, domeſtica diſciplina, & aliorũ exemplo, alijſque ad id appoſitis medijs, accedente diuina ope, adipiſcitur.

Sol. 1. arg. aduerſus 3. concl. Quæ verò contra tertiam concluſionem obiecta ſunt, ita diluentur. Ad primum reſpondendum eſt: perfectam ſcientiæ adeptionem duplicem eſſe; vnã in ſuo duntaxat genere perfectam; alteram omnibus numeris vndique abſolutam, & exquiſitã. Si igitur de hoc poſteriori ſciendi genere loquamur, concedimus, Metaphyſicam doctrinæ ordine, tam Phyſicæ, quàm ceteris Philoſophiæ partibus anteire, vt probat argumentum, fateturque D. Thomas ad initium huius operis: ſi de priori, quod noſtra concluſio intelligebat, negamus. Ad cuius rei maiorem explicationem lege, quæ in prima quæſtione huiuſce proœmij diſſeruimus.* (Lege Scot. in 1. d. 3. q. 2. §. 2. probo.) At enim cùm Metaphyſica, poſteriori illa conſideratione, omnium diſciplinarum prima ſit, meritò quiſpiam roget, cur non eam primam, ſed vltimam eſſe noſtra cõcluſio abſolutè pronunciarit? Cui dubitationi occurrendum eſt, eius rei cauſſam (*Occurritur dubitationi.) fuiſſe, quia Philoſophi de priori doctrinæ genere, quod communius, ac frequentius eſt, ferè loquuntur. Deinde, quia ea ſcientia doctrinæ ordine abſolutè prior cenſetur, quæ tractat res nobis ſimpliciter promptiores; magiſque ad intelligendum faciles, quarum cognitio ad ſequentium cognitionem præparet, & quaſi viam muniat; ita verò ſe habere Mathematicam, & Phyſicam, comparatione primæ Philoſophiæ, conſtat ex dictis.

Sol. 2. arg. aduerſus 3. concl. Ad 2. Contra eandem concluſ. Si de germana, & perfecta ſubalternatione, qualis 10. cap. lib. 1. Poſteriorum deſcribi ſolet, ſermo ſit; dicendum eſt, Metaphyſicam non ſubalternare ſibi alias ſcientias. Vt enim rectè diſputat Aegidius hoc loco, Heruæus in prolog. ſent. quæſt. 6. & Soncinnas 4. Metaphyſ. q. 9. Omnis ſcientia propriè, ac perfectè ſubalternata, capit à ſubalternante ſuarum concluſionum principia, teſte Ariſtotele 1. Poſt. loco citato: at nemo neſcit, reliquas diſciplinas multa habere ſibi propria, ac peculiaria principia, quæque à prima Philoſophia non deſumant. Secundò idem ex eo concluditur, quia principia, quibus ſubalternatæ ſcientiæ vtuntur, demonſtrari ſolent oſtenſiua demonſtratione, & per cauſam in ſubalternantibus; at in ceteris diſciplinis nõ pauca ſunt principia immediata; quæ proinde eiuſmodi demonſtrationem haudquaquam ſubeunt.* Nõ inficiamur tamen, reliquas ſcientias Metaphyſicæ imperfectè ſubalternari; tùm merito finis, quatenus primus Philoſophus diſſerit de ſupremo fine, ad quem omnes inferiores ſcientiæ tandem reſpiciunt: tùm etiam, vtcunque, ratione principiorum, prout eidem incumbit, eos, qui Sophiſticæ contentionis ſtudio diſciplinarum principia negant, coarguere, & ipſa principia demonſtratione ducente ad incommodum, ſi opus ſit, demonſtrare. Ac de huiuſmodi ſubalternatione locuti ſunt Auctores in argumento citato. Quæ tamen non ſic reliquas ſcientias primæ

(Hanc etiã rationem affert Triõbeta 11. Met. q. 1. Niphus in prolog. huius operis. Iauellus 1. Met. q. 2.)

(*Reliquas ſciẽtias imperfectè ſubalternari Metaph.)

mæ Philosophiæ subijcit, vt earum principia ab illius principijs absolutè dependere existimanda sint. Quo fit, vt ex prædicta subalternatione concludi nequeat, Metaphysicam ordine doctrinæ reliquas disciplinas simpliciter anteire.

ARTICVLVS IV.

De ordine dignitatis inter Physicam, & reliquas partes Philosophiæ.

QVonam modo Physica, si doctrinæ ordinem, ac methodum spectemus, ceteras Philosophiæ partes antecedat, sequaturve, superiori disceptatione planum fecimus; proximum est, vt, quem dignitatis locum inter easdem obtineat, explicemus. Porrò contemplatricis dignitas scientiæ, ex comparatione tam ad eas, quæ in opus feruntur, quàm quæ in contemplatione consistunt, dignoscitur. Et ipsæ contemplatrices inter sese, tum propter subiectæ materiæ præstantiam; tum ob demonstrandi certitudinem & euidentiam, aliæ alijs excellunt, vt 8. Topic. cap. 2. & initio librorum de Anima Aristoteles docet.

1. Concl. Sit igitur 1. conclus. Si Physica cũ practicis disciplinis comparetur, simpliciter eis dignitate præferenda est. Probatur, primùm, quia contemplatiuæ scientiæ, è quarum numero Physica est; cùm in sola rerum inspectione versentur, propter se expetuntur, vt constat ex 1. Metaphys. cap. 2. id autem, quod sui gratia expetitur, vt etiam liquet ex 1. Eth. cap. 7. præstantius honorabiliusque est; vtpote, quod non habet aliunde pendentem dignitatis suæ rationem. Deinde, quia scientiæ inspectrices proximè attingunt speculatiuam hominis felicitatem, quam optimo iure practicæ anteponit Aristot. 10. Ethic. cap. 6. 7. & 8. Et verò 12. Metaphysic. cap. 7. text. 39. alijsque in locis post Platonem in Philebo, & 5. de Repub. contemplationem actioni præferendam admonet; & disertus verbis 6. Metaphys. cap. 1. & 2. cùm diuisionem scientiarum in contemplãtes, agentes, & effectrices, tradidisset, contemplantibus principem locum dedit.

Obiectio. Quòd si quis obijciat, Moralem scientiam incumbere ad vitæ disciplinam corrigendam, quod munus tantò est contemplatione vtilius, ac magis necessarium; quantò nostra magis interest, probè viuere, quàm rectè contemplari. Præterea, Politicam teste Aristot. 1. Eth. cap. 2. ordinare reliquas artes; ordinare autem superioris esse facultatis.

Dilutio. Occurrendum erit: munus doctrinæ Moralis, vt probat argumentum, fateturque Aristot. 6. Ethic. cap. 7. hominum societati vtilius esse, magisque vitæ necessarium; non proinde tamen honorabilius, vel ad scientiæ rationem absolutè præstantius. Honor enim, dignitasque scientiæ, quà scientia est, non ex fructu, aut necessitate, sed ex modo, quo rem sibi obiectam, finemque attingit, æstimari debet; quem modum eminentiorem esse in contemplatiuis, quàm in practicis scientijs, ex dictis constat. Quod verò ad Politicam attinet, dicendum; non sic eam reliquas scientias ordinare, quasi eis vel materiam, in qua versentur, vel speculandi methodum præfiniat, (id enim supremæ Philosophiæ propriũ est) sed quatenus ad ciuilem vsum, & vtilitatem eas accommodat, statuens, quæ artes, quo tempore, à quibus perdiscendæ, aut exercendæ sint, vt ibidem explicat Aristot. Hæc autem ordinandi prærogatiua non tanti est, vt ob eam Politica ceteris disciplinis nobilior censeri debeat: cùm ei ratio attingendi finem, & obiectum, præponderet. Atque hæc de comparatione Physicæ cum practicis artibus in præsenti satis sint. Nunc eandem cum speculatricibus conferamus.

2. Concl. De excellẽtia Metap. inter alias scientias. Sit 2. Concl. Si rei subiectæ præstantiam spectemus, dignitate prima est Metaphysica: secunda Philosophia naturalis: extrema Mathematica. Huic assertioni, quatenus cõparat

Physi-

Plato in Philebo, & in 7. de Rep. Ari. cap. 1. l. 1. Met. Proclus c. 4. l. 2. comm. in Eucl. Simplicius ad t. 8. l. 1. Physic. Auer. 1. de anim. comm. 1.

Physicam cum Metaphysica, fidem facit Aristotelicum illud è li. 6. Metap. c. 1. tex. 3. si substantiæ separatæ non essent, Physica esset prima Philosophia: itemque illud è septimo eiusdem operis lib. capit. 11. text. 39. Physica est secũda Philosophia. Deinde vniuersim probatur conclusio hac ratione. Nam cùm substantia in rebus primas teneat, præstantiores habentur eæ scientiæ, quæ circa substantiam, quàm quæ circa accidentia, versantur: & inter scientias prioris generis illæ magis eminent, quę substantias à materia liberas, vtpote, in altissimo rerum gradu collocatas, quàm quæ materiæ permixtas cõsiderant: at Mathematica quãtitatem, Physica materiales substantias, prima Philosophia substantias materiæ expertes contemplatur.

3. Cõclus. Sit 3. concl. Si demonstrandi certitudinem, & euidentiam expendamus, primus dignitatis locus Mathemat. secundus naturali Philosop. tertius Met. debetur. Hæc assertio est D. Tho. opusc. 70. in Boetium de Trinit. q. vlt. art. 1. & complurium aliorum. Intelligenda verò est de certitudine, comparatione nostri intellectus. Ac priorem quidem eius partem satis confirmat communis Philosophorũ vos, asserentium, Mathematicas demonstrationes omnium esse firmissimas, quod testatur Arist. 1. Eth. cap. 3. & 2. Metap. ca. 3. Auerroes eodem loco, & Ptolemęus in procemio magnæ compositionis. Corroboratur item ex eo tota conclusio, quia consideratio Mathematica pręterquam, quòd difficultatem non habet, ac nullius propemodum eget experientię, est à materia sensibili, motuque absoluta, atque ita minùs incerta. Naturalis verò totum studium ponit in rebus materia constantibus, mutationique obnoxijs, quarum affectiones magis reconditæ sunt, nec ita citro opinionum ambiguitatem à nobis percipi solent. Quòd verò Metaphysica, prout in nobis est. (sic enim de illa in pręsentia loquimur,) minorem, quam priores duæ, certitudinem, habeat, ex eo concludi-

Est etiam Paphilus in qu. de certitu. sciẽt. & partim Aegidij in prologo huius operis, & q. 24 l. 1. Met. partim Sonci. 4. Met. q. 14. Lynconiensis in posteriora c. 23.

A tur, quia res, quæ sub illius contemplationem veniunt, licet in se spectatæ altiorem certitudinis gradum obtineant, videlicet, materiæ atque omnis mutationis expertes: tamen in hoc vitæ statu vix longo studio percipiuntur, earumque nonnullæ adeò excellentis naturæ, sunt, vt in ijs mentis nostræ acies, perinde ac noctuæ oculus, in solis splendore hebescat. Quod 2. Met. c. 1. t. 1. & primo B de partibus animalium c. 5. Ari. ait, luculenterque ostendit Plato in Phędone, & Theæteto.

Hic, si quis roget, è duabus Mathematicis, Arithmetica, & Geometria, quænam excellat? Respondemus; Arithmeticam. Nam si demonstrandi certitudinem spectemus, certior est, vt probat Arist. 1. Meta. c. 2. quia disputat de ijs, quæ priora, ac simpliciora sunt, hoc est, de numeris, qui C absque partium situ percipiuntur: Geometria verò de magnitudine, quæ sine eiusmodi situ non cognoscitur. Si verò ad rei subiectæ nobilitatem attendamus, inde maior Arithmeticæ excellentia perspicitur, quia versatur circa numerum, qui, vt est abstractior à materia; ita nobilitate magnitudinem vincit, tum, quia numerorum subtilitates, proportiones, ac mysteria, nosse, præ D clarum est humani ingenij opus, adeò, vt Plato in Epinomide, & in 7. de Rep. dixerit, prudentiam atque humanitatẽ omnem è medio eos, tollere, qui Arithmeticam è medio tollunt. Lege, quæ in hanc sententiã scripsit Arist. in Probl. sect. 30 Probl. 5.

Solutio dubitationis.

Lege Bessar. lib. 1. contra Calun. Plat. cap. 8. vbi Geometriam omnibus Mathematicis certitudine antepo nit, non recte: vt probat ẽt Scal. Exer. 321. in Card.

Illud postremò in hac disputatione explicandum superest, cùm scientiæ contemplatrices diuerso nobilitatis ordine sese mutuò præce- E dant, & aliæ præ alijs suam quandam habeant gratiam, & pulchritudinẽ, quæ quibus absolutè præferendæ sint? Dicendum verò, Metaphysicam splendore dignitatis supra omnes absolutè eminere, hanc subsequi Physiologiam, infrà subsidere Mathematicas, propterea, quòd subiectę rei pręstantia solidior est, & illustrior, ac certitudini suapte natura

Explicatio alterius dubitationis.

A præponderat, vt constat ex ijs, quæ docet Arist. lib. 6 Met. cap. 1. to. 2. & lib 11. capit. 6. alioqui, si ex demonstrandi certitudine nobilitas scientiæ absolutè colligenda foret, certa notitia rei despicatissimæ, in maiori pretio, & admiratione habēda esset, quàm cognitio minùs certa rei nobilissimæ, quod absurdum dictu est, & alienum à sententia Ari. qui primo de partibus Anim. c. 1. asserit, scientiam de rebus caducis, magis certam B esse, sed minùs dignam, quàm eam, quæ de rebus æternis est.

De distributione philosophiæ apud Arist…em.

OMnes ferè Philosophi, qui ante Aristotelis tempora, & ingenij, & scientiæ laude floruerunt, ad vnam duntaxat, aut alteram Philosophiæ partem, in qua excellerent, C animum intenderūt. Thaletem enim, Anaximenem, atque Anaxagoram, solius contemplatio naturę detinuit. Pittacus, Periander, Solon, Lycurgus, ceterique his similes, de Repub. gubernanda scripsere. Zeno, omnisque Eleatica disciplina, in Dialecticæ præcepta incubuit. At Arist. nullam ferè omisit partē Philosophiæ, quam non summo studio quæsierit, comprehenderit, scriptisque suis illustra- D rit. Itaque antiquiores longo interuallo post se reliquit, & Socratem etiam, ac Platonem præceptores suos, quos & sua sæcula, & omnis deinde posteritas admirata est, superauit. Socrates enim (magnus alioqui Philosophus, & in quem omnes ferè Philosophantium sectæ initium suæ disciplinæ retulerint, Platonici, Academici, Cyrenaici, Cynici, Peripate- E tici, Megarenses, Stoici) nullo disciplinarum ordine, vt Plutarchus in Aristotele refert, modò huc, modò illuc discurrebat; nec tàm, quid ipse sentiret, dicere; quàm aliorum sententias refellere visus est. Plato etiā, vir alioqui singulari, ac diuino ingenio, & multa, reconditaque doctrina; cùm alios plerumque faciat differentes, Socraticam dissimulan-

De præstā tia doctrinæ, & ingenij Aristot. Laertius i eius vita. Ci. 2. de orat. Auerr. in procemio Phy. Plin. li. 8. ca. 16. & lib. 18. capit. 34. Appoll. in Chr. Lucretius li. 3. Cœlius li. 17. c. 17. lectionū antiquarū & lib. 29. capit. 8. Fōseca in procemio Met. à c. 3.

A dæ scientiæ consuetudinem seruat, & ambiguitate lectorum animos distrahit. Quo fit, vt, quid ipse senserit, (quemadmodum D. Augustinus 8. de ciuitate Dei, capite 4. ait) non facilè à quoquam dijudicari possit. Ita prorsus neque Socrates, neque Plato, certum aliquod disciplinæ genus, vel omnibus numeris vndique perfectum & absolutum; vel certa, & constanti assƐueratione explicatum B reliquit. Arist. verò, seu Logicam, seu Physicam, seu Ethicam, aut aliam quamuis facultatem aggrediatur, ab ipsis rerum primordijs ad finem vsque perducta doctrinæ serie, mira ordinis elegantia, in suo quemq. genere auditorem perfectè instituit, vt iure optimo bonarum artium parens, & lapis Lydius Philosophorum dicatur.

Libros verò Arist. recenset Laer- C tius in eius vita, eorumque summam ad quadringentos producit, de quibus nulla sit dubitatio; sed horum maior pars iniuria temporum intercidit; adeò, vt non plus centum viginti nunc extent. Quæ autem in ijs tractantur, ad quinque genera, seu capita reduci possunt. Pars vna. Epistolarum Poeticæ, & Rhetoricæ scriptionem continet. Altera, differendi præcepta. Tertia, Ciuilem, Moralem- D que doctrinam. Quarta, rerum Naturalium. Quinta, Transnaturalium scientiam. Ceteris autem hoc loco prætermissis; ea, quæ Physiologiæ propria sunt, breuiter comprehensa sub vnum aspectū ponemus. Quam partem tanta diligentia, tam incredibili inuentionis copia, persecutus est Aristoteles; vt nihil ab eo terra, mari, cęloque omissum fuisse videatur. Vnde, etsi diuinarum rerum in- E telligentia à multis Platone inferior iudicetur; in naturæ tamen ratione omnium calculis primas obtinuit. Quod in causa fuit, vt eum tam Platonici, quàm Peripatetici dæmoniū vocarint; videlicet, quòd res naturales orbi lunæ subiectas, in quibus Dęmonum genus versari aiebant, optimè & accuratissimè tractarit.

Opera Arist. De libris Arist. Pl. in eius vita de eiusdem bibliotheca Strabo. 15. li. suę Geograph.

Lege Bessarionē li. 1. contra Calum. Plat. ca. 3. & 7. Carpentariū in Alcinoum.

Eius ergo Physiologia in decem

circi-

Cœlium Rhod.lib. 2.c.11.

Distributio Physiologiæ Arist.

circiter partes distribuitur. Prima, quæ octo physicorum libris continetur, generatim differit de principijs, caussisq. rerum Naturalium, & communibus earum affectionibus. Secūda, libris de Cœlo comprehensa, ad partes enti mobili subiectas descendit; agitque de totius vniuersitatis structura, & cōpositione; & de quinque corporibus simplicibus, cœlo nimirum, & quattuor vulgatis elementis, prout loci mutationem subeunt, definitamque in mundo sedem sibi vendicant. Tertia, quæ in libris de Generatione traditur, explicat ea, quæ dissolubilibus, & caducis rebus vniuersè cōueniunt; cuiusmodi sunt generatio, corruptio, alteratio, accretio, mixtio. Quarta, quam libri Meteororum complectūtur, doctrinam exhibet de mixtis imperfectis, quæ Meteora vocantur, vt, de niue, glacie, grandine, cometa, & ijs, quæ repercussu lucis apparent, vt iris. Huic annectenda erat tractatio de metallis, lapidibus, ac ceteris, quæ terræ sinu progignuntur, sed ea non extat, licet partim in libris Meteororū, partim alibi, huius argumenti nōnulla sparsim legantur. Scripsit verò de metallis Theophrastus libros duos, de lapidibus vnum: Item de metallis Plinius lib. 33. & 34. Naturalis historię, & de lapidibus lib. 36. & 37. eademque pertractat M. Albertus in suo opere de Mineralibus. Quinta, in libris de Anima inquirit causas & rationes, tū animę in communi; tùm eius, quæ ratione & intelligētia prędita est. Sexta, quæ est quædam veluti accessio ad libros de anima, disputat de generalibus partim omnium, partim quorundam viuentium affectionibus, vt de sensu, & sensili, de somno, & vigilia, de vita, & morte, deque alijs id genus. Septima, quæ dicitur Animalis historia, de animātium varietate, & ingenio multa commemorat. Quod opus, quia non subulium demōstrationum aculeis; sed simplici narrationis filo contextum est; ad historiæ magis, quam ad scientiæ rationem spectat. Sequuntur postremò tres aliæ partes,

De hac re Pl. li. 8. nat. hist. ca. 16. & Budæus libr. 2. de asse.

A quarum vna differit, inscribiturque de partibus animalium: altera de animalium generatione: tertia de animalium incessu; & de animaliū motu, eodem ferè stylo. Vniuersam verò doctrinam de animalibus, libros octoginta talentorum Græci nominant; quòd tantum Alexander impenderit ad obseruationem eorum, quæ in ijs pertractantur. Promiserat autem Aristotel. initio Meteo-B rorum, acturum se de plantis, quod & se præstitisse 5. lib. de hist. anim. cap. 1. ait; sed hi libri, temporum iniuria, ad nos non peruenere; imò neque ad Alexandrū Aphrodisiensem, vt ipse cap. 4. libri de sensu & sensili testatur. Nam qui vulgò sub Aristotelis nomine circumferuntur, Aristotelici fontis aquas non sapiunt, ipsaque ratio doctrinæ tituli prodit falsitatem. Persecutus verò est hanc C partem, Theophrastus nouem, qui nunc integri habentur, libris, de historia plantarum; & sex alijs, de plātarum caufis: itemque Plinius à lib. 12. vsque ad 20.

Quod verò attinet ad librum de mūdo ad Alexandrum, illud monuerimus, non constare, Arist. ne sit, an non. Multi eum pro Aristotelico citant, vt Iustinus philosophus in sua Paræneſi, Bessario lib. 3. contra Ca-D lumniatorem Platonis, cap. 10. Fernelius lib. 1. de abditis rerum causis, Eugubinus lib. 4. de perenni philosophia, Ioan. Pic Mirandula lib. 4. de Exam. vanit. cap. 1. Alij, etsi Peripateticum fateātur, Aristotelicum tamen esse negant, tum ob alias causas; tum quòd eius dictio comptior sit, & floridior; adeò vt interdum ad poeticas delicias progrediatur, quod ab Aristotelis grauitate, & breuitate maxi-E mè est alienum. Et ex his quidem P. Victorius eius auctorem putat esse Nicolaum Damascenum; sed apertè errat. Nicolaus enim Augusti tempo ribus vixit; at liber ille multò antè ad Alexādrum Macedonem scriptus est. Alij à Theophrasto scriptum putant. Nobis visum est, in re omninò dubia potiùs sententiam suspendere, quàm aliquid asseuerare.

Hac de re Theophil. Zimara in proœm. ad lib. de ani.

Denique illud etiam aduertimus, non paruam esse inter Aristotelis Interpretes de nexu, ordineque librorum, quos enumerauimus, dissensionem, de qua tamen nihil in præsentia dicere satius existimauimus.

Cur libri Physicorum, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, id est, de Naturali auscultatione inscribantur.

Varia inscriptio horum librorum.

ADrastus in suis libris de ordine Aristotelicarum commentationum, tradit, hoc opus à nonnullis de principijs nuncupatum, ab alijs de Physico auditu, aliquos priora quinque volumina de principijs inscripsisse, reliqua tria de motu. Qua appellationis varietate, & distinctione nonnunquam Aristotelem vsum fuisse liquet. Totius tamen hu-iusce operis communior, ac vulgatior titulus est, de Physico auditu, seu de Naturali auscultatione.

Vt 1. de cælo c. 5. t. 38. & c. 6. t. 54. & in 3. eiusdem operis c. 1. t. 5.

Porrò autem, cur tractatio hæc Physica dicatur, planum est, videlicet, quia doctrinam, & explicationem eorum, quæ ad vniuersam naturam communiter attinent, complexa est. Vnde verò Auscultationis nomen acceperit, non conuenit inter Expositores, vt videre licet apud Auerroem, Philoponum, & Aegidiũ in hoc proœmio, & Albertum tract. 1. c. 4. Omissis tamen controuersijs, obseruatum est, tum ab alijs, tum à Simplicio hoc loco, à Plutarcho in vita Alexandri, à Cicerone 5. de Finibus, à Clemente Alexandrino 5. Strom. Aristo. duo edidisse librorum genera, (quam etiam scribendi rationem secutum fuisse Theophrastũ, refert Cicero loco proximè citato, & Galenus in fragmento Naturaliũ facultatum) vnum eorum, quos ἐξωτερικὰς, id est, extraneos, seu populares nuncupauit, quorum ipse meiitionem facit 1. de moribus ad Eudemum, c. 5. & primo de Anima, c 4. tex. 54. Alterum eorum, quos vocauit ἀκροαματικὰς, id est, Auscultatorios, quorum etiam meminit in epistola ad Alexandrum, quam refert Gellius lib. 20. cap. 4. addens, morem fuisse Aristoteli, Acroamaticæ disciplinæ exercédæ matutinum tempus in Lycæo dare, Exotericæ autem, vespertinum. Et verò priores libri faciliorem, ac minùs elaboratam scribendi rationem continent, quales sunt ij, in quibus Poeseos, & Rhetoricæ præcepta, aut animalium historia traditur. Ideoque Exoterici, seu extranei nuncupantur, quòd ad vulgi sensum, captumque accommodati sint, & interpretis vocem minùs requirant. Posteriores autem subtilioris Philosophiæ doctrinam à vulgari genere Philosophandi, & popularibus sententijs abhorrentem complectuntur: atque ita Auscultatorij vocantur, propterea, quòd & à discipulis maiori studio, attentioneque audiendi, & à Magistris accuratiùs enarrandi sint. Ex hoc autem numero habentur libri omnes Metaphysici, & de anima, alijque nonnulli, & hi, quorum nunc explicationem aggredimur. Ex quo iam prædictæ inscriptionis ratio plana relinquitur. Cur autem hi potissimùm inter ceteros Acroamaticos, hoc titulo prænotētur, causa esse videtur, quòd ad totam Physicam introducant, eiusque prima fundamenta, & multas, ac difficiles quæstiones in se contineant, proindeque, vt hoc loco aduertit Psellus, peculiariter de magistro audiendi sint.

De his lib. Ammoni' in præfat. ad catego. Eustrat. 1. Ethi. c. vlt. & ex recētiorib. Vicomercatus hoc loco, & initio Mete. Car. pētatus in cauit disputatio

ne de ordine partiũ Phil. & ad c. 5. li. 1. de sapien. Aegypt. Lud. Viu. in censura de Ari. op.

Cur Physicorum lib. potissimũ Acroamatici nuncupentur.

Putat autem Simplicius, hos esse libros, de quorum editione Alexander Macedo cum Aristot. per literas expostulauit, cùm non imperio tantùm, & rei bellicæ gloria, sed scientia quoque ceteris mortalibus anteire cuperet, quam laudem ademptam sibi existimabat, euulgata abditissimarum rerum, quæ in hoc opere continentur, explicatione. Plutarchus tamen in vita Alexandri nõ de his, sed de Metaphysicis, Regis querimoniam interpretatur.

Lege Themistiũ hoc loco. Gell. loco cit. Bessar. in præfat. ad Metap.

De

De ordine, materiaque librorum Physicæ auscultationis.

Opinio e-xistimātiū 8. li. Phys. Meta. esse.

NOn defuere è recētioribus Philosophis, qui contenderent, Physicam à libris de Cœlo inchoari, octo verò libros Physicorum Primæ Philosophiæ attribuendos esse; fuisseque in Philosophiæ vestibulo positos, non vt partem per se Physicæ cohærentem, sed vt Naturali disciplinæ in primis vtiles, ac necessarios. Eorum præcipua argumenta sunt, quia in hoc opere agitur de substantia, & de natura, de quibus prima disserit Philosophia. Deinde, quia Metaphysici negotij est, demōstrare, non dari Platonicas formas, quæ per se extra singularia cohæreant, sed alias à materia quidem abiunctas, veruntamen singulares: hoc autem demonstrat Aristoteles in 8. huius operis, dum ostendit perueniendum esse ad substantiam vnam, mutationis & corporeæ molis expertem, à qua motus omnis deriuetur. Postremò, quia initium librorum de Cœlo illustre continet exordium toti Physiologiæ planè commune.

Eorum rationes.

Improbatio superioris sententiæ.

Aduersaria tamen sententia omninò vera est, quam omnes tam Græci, quàm Latini Interpretes, & communis schola Peripateticorum amplectuntur, potestque abundè confirmari testimonio Aristotelis, qui in primo aditu huius operis differendum sibi ait de Physiologiæ principijs, quod in progressu lib. 1. disertè facit. Item, quia textu 8. & 12. docet, non esse huius disciplinæ dogmata Parmenidis, & Melissi coarguere, sed alterius superioris, id est, primæ, & diuinæ Philosophiæ. Accedit plana ratio, quia in toto hoc opere de principijs, & affectionibus entis mobilis potissimùm differitur. Quæ verò pro contraria parte afferuntur, momentū non habent. Ac primæ quidem, & secundæ rationis explicatio satis liquet ex ijs, quæ superiùs q. 1. art. 5. A & 6. docuimus. Summa est, interdum Physicum, & Metaphysicum in eandem rem tractandam concurrere, vnumquemq; tamen sub propria abstractione.

Rationum dilutio.

Ad tertiam verò dicendum: iccirco Aristotelem præclarū illud exordium libris de Cœlo apposuisse, quia explicato ente mobili in commune, nouam ingrediebatur tractationem, quam ex abrupto inchoare non debuit. B

Itaque statuendum; hosce octo libros Physicæ auscultationis esse, cæterisque Physiologicis doctrinæ ordine præire. Continent enim communia principia, quibus tota Naturalis Philosophia innititur, explicationemque entis mobilis absolutè sumpti. Is autem in tradendis disciplinis ordo esse debet, (sicuti in Prooemio huius operis, & initio libri C de partibus animalium Aristoteles docet) vt ea primùm, quæ maximè communia sunt, pertractentur, deinde singula particulatim suis locis exponantur. Vnde facile iam erit intelligere, materiam huic operi subiectam, esse ens mobile in commune, in suppositione simplici, id est, à suis partibus præcisum, atque in se duntaxat spectatum. Qua ratione distinguitur à subiecto totius Physicæ, D quod est ens mobile in suppositione absoluta, hoc est tam secundum se, quàm secundum suas partes consideratum, vt D. Thomas, alijque Interpretes animaduertunt.

Res subiecta octo Physicorū libris.

Quæ autem vnicuique libro subiecta res sit, paucis habeto. In primo agitur de tribus rerum Physicarum principijs, materia, forma, & priuatione. In secundo, de natura, & naturalium rerum causis. In tertio, de E motu, & infinito. In 4. de loco, vacuo, & tempore. In 5. de speciebus vnitate, & contrarietate motuum. In 6. de diuisione motus in partes, ex quibus cōstat. In 7. denique, & 8. inuestigatur primus motor, eiusque attributa.

Partitio huius operis.

IN PRIMVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

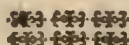

PROOEMIVM.

Lege Diu. Aug. in li. de natura boni ca. 3. & in libris de ordine.

Vemadmodum in naturæ vniuersitate nihil ordine vel diuinius, vel ad speciem pulchrius inuenitur: ita nihil est, quod cuique doctrinæ maiorem afferat splendorem, & dignitatem, quàm rerum, quæ in ea traduntur, ordo, & dispositio. Cuius decessione omnia, quasi artus sine neruis, nexuque iacent, & in futilem, ac turbatam confusionem dissoluuntur. Hinc illa in Aristotelis Physiologia continuata series, atque omnium partium sese mutuò, & decenter excipientium, quasi in vnius corporis structuram, conspiratio. Quo certè Philosophus, alioqui, in Acroamaticis præsertim libris, minimè perspicuitatis affectator, illud est assecutus, vt rerum difficultatem artificiosa tractandi commoditate mirificè condierit, & quasi affuso lumine collustrarit. Hanc igitur doctrinæ suæ methodum, & seriem proponit Aristoteles in prima huius libri parte, quæ præfationem continet, & vno capite absoluitur. Secundam verò, quæ reliquis octo capitibus comprehenditur, totam ad rerum Physicarum principia inuestiganda confert: ita, vt veterum ea de re placitis in medium adductis, principiorum numerum primò exquirat, deinde, quæ tandem illa sint, explicet. Porrò Alexander Aphrodisiensis, initio libri secundi Metaphysicorum, opinatus est, eum librum esse toti contemplatrici Philosophiæ commune proœmium: atque adeò ad hunc locum attinere. Nobis tamen contraria sententia, quam omnes Græci, Latinique Interpretes amplexi sunt, omninò probatur, maximè, cùm ea, de quibus Aristoteles eo libro differit, non ad Physicam, sed ad primam Philosophiam spectent, vt erit legenti perspicuum.

Methodus doctrinæ.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE,
PHYSICÆ AVSCVLTATIONIS
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Vm a *in omnibus doctrinis, quarum sunt* b *principia, aut causæ, aut elementa,* c *cognitio & scientia ex horum cognitione oriatur,* d *(siquidem vnumquodque tum nosse arbitramur, cùm causas primas nouerimus, & principia prima, & vsque ad elementa) patet Naturalis quoque scientiæ ea primùm definire enitendum esse, quæ ad principia attinent.* Tex.1.

e *Insita verò naturaliter via est ex his, quæ nobis magis sunt nota, & manifesta, ad ea, quæ natura sunt notiora, ac manifestiora. Non enim nobis, atque simpliciter eadem nota. Quapropter necesse est, vt hoc modo progrediamur, nempe ex his, quæ natura minùs sunt manifesta, nobis autem manifestiora, ad ea, quæ naturaliter magis sunt manifesta, & notiora.* f *Quæ autem sunt magis confusa, primum nobis nota sunt, & manifesta: post verò hæc diuidentibus elementa, & principia ex ipsis innotescunt.* g *Quocirca ex vniuersis ad singula progredi oportet.* h *Etenim totum sensu est notius. Vniuersum autem totum est quoddam: siquidem multa, vt partes, comprehendit.* i *Sic autem & nomina, quodammodo affecta sunt ad definitionem. Totum enim quoddam, & non distinctè significant, vt circulus: at eius definitio diuidit in singula.* K *Pueri quoque principio viros omnes nuncupant patres, & mulieres matres, sed horum vtrumque postea discernunt.* Tex.2. Tex.3. Tex.4. Tex.5.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

CVm a *in omnibus doctrinis*] Adhibet hoc capite quoddam futuri ordinis præludium, & quam doctrinę methodum in conscribenda Naturali philosophia sequi debeat, duobus pronunciatis declarat, quorum vtrumque accuratè confirmat. Primum pronunciatum est: In hac scientia à principijs ad ea, quæ principijs constant, progredi oportet. Secundum, quod tradit textu quarto ita se habet: A communioribus ad minùs communia incedendum est. Prioris pronunciati confirmationem ita ferè concludit. In omni doctrina, in qua sunt principia, causæ, vel elementa rerum, de quibus agitur, ex horum perceptione cognitio proficiscitur, ac scientia: sed physiologia est doctrina, in qua sunt principia, causæ, aut elementa naturalium rerum, de quibus in ipsa differitur. In ea igitur ex horum perceptione cognitio ac scientia comparari debet, proindeque ab his initium capere necesse est.

1. Pronunciatum.

2. Pronunciatum.

b *Principia, aut causa*] Est hoc loco non parua inter Latinos, Græcos, Arabesque dissensio, quid sibi velint, quovè dissideant tria illa, principium, causa, & elementa. Alexander Eudemum secutus, & D. Thomas per principium, causam agentem significari putant: per causam, formam & finem: per elementa, materiam. Auerroes & Albertus per principia, causam efficientem: per causas, finem: per elementa, formam & materiam intelligunt. Alij tria hæc eam dicunt inter se rationem habere, vt primum latiùs pateat secundo, secundum tertio. In quo sensu interdum sumi apud Aristotelem, patet ex capite primo, secundo, & tertio, libro quinto Metaphysicæ. Sub hac verò notione acceptum principium definitur, tum aliter in libro Poeticæ, capite 7. & libro quinto de generatione animalium, capite septimo: tum hoc modo, libro quinto Metaphysicæ, capite primo. Principium est id, vnde aliquid est, fit, aut cognoscitur: sicque non modò omnes causæ, sed alia etiam multa, quæ causæ non sunt, principia nuncupantur, veluti terminus, à quo generatio progreditur, qui principium est generationis, non causa: item principium viæ, aliaque id genus complura. Causa verò est, quæ confert esse rei, vel fouendo, & suscipiendo, vt materia: vel informando, atque actuando, vt forma: vel efficiendo, vt agens: vel finalizando, (liceat enim ita loqui) vt finis. Elementum autem est ipsa materia. Denique recentium Interpretum nonnulli asserunt, etsi horum vocabulorum vnum ad vnum genus causæ, aliud ad aliud interdum accommodetur, hoc tamen loco minimè id fieri, neque vt fiat, vllam esse rationem. Itaque idem singula, & vniuersa significare, nec nisi ornatus, vel maioris explicationis gratia, tria pariter adhibita fuisse, ac si diceret Aristoteles, quomodocunque causæ nominentur, seu causæ, seu principia, seu elementa: ab ipsarum cognitione reliquorum intelligentiam pendere. Nam quòd illa pro eodem interdum vsurpentur, constat ex Timæo Platonis, & ex libro 6. Met. capit. 1. t. 1. vbi Aristoteles docet, in Mathematicis, & vniuersim in qualibet scientia contemplatrice principia esse, causas, & elementa, id est, initia quædam doctrinæ; qualia sunt prima, & non ssima effata, quæ dignitates appellantur, quibus cetera tanquam fundamentis innituntur. Non designari autem eo loci omnia causarum genera triplici illo vocabulo, inde perspicuum est, quòd non omnes scientiæ causas omnes pertractant, aut ex omnibus demonstrant, vt annotauit hoc loco D Thomas. Mathematicę enim solam formam in demonstratione assumunt; Metaphysica finem, formam & agens; physiologia omnia genera causarum. Harum explicationum postremæ duę magis placent, etsi reliquas minimè contemnendas opinemur.

Definitio principij.

Causa q̃d.

Elementũ quid.

c *Cogni-*

c *Cognitio & scientia*,] Nonnulli hoc loco per cognitionem, definitiuam notitiam, per scientiam verò, demonstratiuam significari putant; quod vtraq; harum ex causis habeatur. Hæc tamen interpretatio, si Græci contextus verba expendantur, parum idonea, ac liberè excogitata deprehenditur. Verba enim *εἰδέναι καὶ ἐπίστασθαι*, quæ etiam 1. Metaph. c. 2. repetuntur, vel ambo significant scientiam, quæ habetur per causas, nec nisi ad maiorem explicationem simul ponuntur, vt Simplicius, & Philoponus aiunt. Vel, vt putant Auerroes, & Themistius, (quod tamen nobis minùs probatur) primum, hoc saltem loco, ad plura se fundit, quàm secundum: quia nimirum illud omnem prorsus cognitionem, siue per causam, siue alio quouis modo partam comprehendit: hoc verò eam duntaxat, quæ propriè scientia vocatur; ac si diceret Aristot. ex horum perceptione cognitionem fieri, ac scientiam, id est, gigni cognitionem, non quamlibet, sed perfectam, & quæ scientia ritè appelletur.

Cognitio. & scientia quo differant.

d *Siquidem vnumquodque*,] Maiorem propositionem syllogismi, quo primum effatum probare cœperat, confirmat ex communi hominum sensu, & opinione, quæ veluti quædam tacitè loquentis naturę vox est. Tunc enim inquit, nos aliquid scire existimamus, cùm causas primas primaque principia vsque ad elementa cognoscimus. Assumptionem non probat, cuius rei causam alij aliam reddunt. Simplicius putat, iccirco eam Aristotelem hoc loco non probasse, quòd in huius libri decursu multum operæ in ea stabilienda collocaturus esset. Theophrastus tamen Aristotelicæ scholæ auditor, & successor eam in hunc modum confirmasse dicatur: Omne corpus est compositum, quod autem compositum est, necessariò habet principia, & partes, ex quibus oritur, aut coalescit: atqui entia naturalia, quæ Physiologia scrutatur, sunt corpora, vt manifestum est; sunt igitur composita, constantque principijs, & causis. Ex quo tandem sequitur, Physiologiam doctrinam esse, in qua sunt principia, causæ, &c.

Cōis hominū existimatio, quasi naturæ vox.

e *Insita verò*,] Hic etiam locus controuersus est, & in quo plerique Interpretum dubia hærent sententia. Dicendum tamen; probari nunc ab Aristotele posterius pronunciatum, nempe, à communioribus ad minus communia procedendum esse. Quæ est D. Thom. & Philoponi expositio; licet aliter sentiant Auerroes, Themistius, & Theophrastus. Vt autem probationis vis eluceat, aduertendum est, institutum Aristotelis esse, explicare, à quibusnam principijs exordiri velit. Quia namque paulò antè à principijs progrediendum sibi esse dixerat, posset alicui in dubium venire, essetne à principijs rerum communiorum, an minus communium initia ducturus. Ait igitur, consilium sibi esse, à rerum magis communium initijs auspicari. Oportere autem ita fieri, ex eo probat, c. 1. & 4. lib. 1. de partibus animalium: quia magnum in docendo vitium est, sæpius idem dicere; hoc verò effugere nemo potest, nisi à maximè communibus ad ima per intermedia proficiscatur. Idem verò in præsentia ostendit conglobata quadam argumentatione, quæ tribus continetur syllogismis, in quorum vltimo propositum colligitur. Primus in hunc ferè modum sese habet. A quibus insitum est à natura, vt progrediamur; ab ijsdem progrediendum est; hæc autem ratio, & via à natura nobis est insita, vt à notioribus nobis ad notiora natura progrediamur; ab ijs igitur progrediẽdum. Suppressa maiori propositione, minorem, & conclusionem exprimit, eam vtriusque causam reddens, quia non sunt; inquit, eadem nobis, & simpliciter nota. Hoc verò effatum, in quo sensu verum sit, excutiemus postea.

A cōibus incipiendum.

f *Quæ autem sunt magis*,] Assumptionem effert secundi syllogismi, qui in hanc formulam aptari potest. A notioribus nobis ad ea, quę natura sunt notiora, incedendum est; sed nobis primum ea, quæ confusa sunt, notiora existunt; à confusis ergo incedere oportet. Maior propositio est prioris syllogismi conclusio. Minor suadetur; quoniã elementa, & principia, i. partes, quas to-

rum in se confusè cohibet, ex diuisione totius innotescunt. Quod planè indicat, rem totam prius sese exhibere cognoscendam, nobisque magis esse manifestam; quam partes, ex quibus constat. Nemo enim totum, quod ignorat, diuidit.

g *Quocirca ex vniuersis,*] Conclusionem proponit tertij syllogismi, qui hoc modo concludi debet. A confusis proficiscendum est: communiora sunt confusa; si, videlicet, cum singularibus, seu partibus, quas suo complexu continent, conferantur: à communioribus igitur ad singularia, seu minus communia est proficiscendum. Maior est conclusio posterioris syllogismi. Minorem non expressit, quia satis perspicuum erat, vniuersaliora tota quædam esse, quæ sub se partes comprehendunt, alioqui vniuersalia non essent.

Tria indicia.

h *Etenim totum,*] Sequuntur tria indicia, seu similitudines, quas Aristoteles quorsum afferat, inter expositores non satis conuenit. Dicendum tamen, eò spectare, vt probet, magis vniuersalia notiora nobis esse. Primum indicium capitur à toto, quod sub sensus notionem cadit; hoc modo; Vt se habet sensus ad totum sensibile; sic proportione quadam intellectus ad totum intelligibile; totum autem sensibile notius sensui est, quam singulæ partes; ergo & totum intelligibile intellectui: Atqui vniuersale respectu singularium est totum quoddam intelligibile; est igitur notius, quàm singularia, seu quàm minus vniuersalia.

i *Sic autem & nomina,*] Secundum indicium petitur à toto, cuius natura definitione explicatur; ita ferè. Quo pacto afficitur intellectus ad rem definitam, dum eam simplici modo significatam, & inuolutam adhuc percipit, & ad partes, quæ naturam definiendo exprimunt, eodem afficitur ad totum vniuersale, & ad partes ei subiectas, siquidem vnumquodque eorum totum quoddã est: sed id, quod definitur, notius est intellectui, quam partes definientes: ergo & totum vniuersale, quam partes subiectæ. Minor propositio liquet ex eo, quod nihil in definitione promptius priusve menti occurrit, quam res ipsa, quæ definitur.

Lege hac de re Arist. in Probl. sect. 30. Probl. 4. Gal. in lib. de form. fœtus.

K *Pueri quoque,*] Tertium affert indicium, à progressu puerorum in cognoscendo; quasi ita argumentetur. Ea sunt nobis notiora, quæ pueri ductu, instinctuque naturæ priùs apprehendunt; sed pueri prius apprehendunt magis; quàm minus communia; ergo & nobis communia notiora erunt. Assumptionem probat, quia pueri prius sub vaga, & confusa mentis notitia viros omnes patres appellant, & mulieres matres; deinde verò; cum iam ætatis accessu sese exerit, atque elucet vis rationis, ad distinctam procedunt cognitionem, resque sigillatim dignoscunt, & parentes appellant suos.

Dubit.

12. Hic fortasse quærat aliquis, cur Aristoteles à principijs, & à causis, non autem ab effectis progrediendum sibi esse dixerit, maxime cum in rebus physicis notiora nobis sint effecta, quam causæ? Vnde & qui primi Physiologiam inuenere, ab effectis ad causas progressi sunt, cum enim effecta contemplarentur, eorumque latentes causas ignorarent, in admirationem adducti ad causarum indagationem animum intenderunt.

Respons.

13. Sed occurrendum, in naturalium rerum scientia comparanda alteram è duabus vijs iniri posse, nimirum, inuentionis, vel auscultationis. Priorem tenuere Physicæ inuentores; posteriorem consectari solent, qui partam iam, traditamve ab alijs scientiam ediscunt. Si igitur Physiologia primo modo acquirenda sit, haud dubiè ab effectis initium capere oportebit, siquidem, qui Physicam veritatem inuentione propria inuestigant, primo aggressu in effecta incurrunt, vtpote, quę se vltro sensibus ingerunt, ac ferè semper notiora sunt, quàm ipsorum causæ, quæ plerumque abditis naturæ recessibus occultantur. Quod si eadem disciplina posteriori modo perfectè, atq; absolutè comparari debeat, à causis ducenda erunt exordia, propterea, quòd, qui alios rerum cognitione perfectè instituunt, ea prius explicant,

plicant, à quibus cetera pendent: hæc autem sunt principia, & causæ. Patet ergo, cur Aristoteles in hoc Auscultatorio opere, in quo exquisitæ doctrinæ ordinem sequitur, à causis, non ab effectis auspicandum sibi esse profiteatur.

QVAESTIO I.

An perfecta cuiusque rei cognitio omnium causarum intelligentiam deposcat.

ARTICVLVS I.

Quæstionis dissolutio.

HVius excitandæ controuersiæ occasionem dedit Arist. initio superioris capitis, cum docuit, tum denique nos aliquid scire, cùm causas primas, primaque principia, etiam vsque ad elementa, cognita habemus. Vt autem quid sciendum sit, dilucidè aperiamus, priùs à nobis varia cognitionum genera, quæ ad propositi explicationem attinent, in medium afferenda sunt.

Quę sit cognitio definitiua. Quæ demonstratiua. Cognitionum igitur alia definitiua est, alia demonstratiua. Definitiua dicitur, quæ definitione comparatur; demonstratiua, quę demõstratione acquiritur. Non sumitur autem à nobis hoc loco definitio, & demonstratio, fuso nominis significatu; sed ita, vt eam duntaxat definitionem, quæ subiectæ rei naturam declarat; & eam solùm demonstrationem, quæ ex causis procedit, complectamur. Enimverò demonstrationes ab effectis imperfectę sunt, & quasi inchoatæ; item verò definitiones, quæ rei essentiam nõ attingunt, quędam potius sunt adumbrationes rerum; quàm definitiones. Deinde harum cognitionum vnaquæque bipartitò distribuitur, nimirum, in simpliciter perfectam; & in eam, quæ in certo genere siue causæ, siue scientiæ, perfecta nuncupatur. Rursus cognitio vniuersim accepta, aut est comprehensiua rei; aut non com-

A prehensiua. Comprehensiua, vt explicat D. Tho. 1. part. q. 12. art. 7. & 3. contra Gentes, cap. 55. dicitur, qua res cognoscitur, quantum ex se cognoscibilis est. Non comprehensiua verò, quę non ita se habet. Quę comprehẽsiua.

Illud præterea obseruandum est ex Aristotele 2. lib. huius operis, cap. 3. tex. 30. & 5. Metaph. cap. 2. tex. 3. causarum alias esse per se, alias per B accidens. Causæ per se vocantur, à quib. per se effecta pendent, quo pacto homo progeniti ab se hominis causa est, & pictor eius imaginis, quam depinxit. Causæ per accidens dicuntur, è quibus non per se pendẽt effecta; quo modo grammaticum Sophronisci est causa Socratis; & musicum Apellis causa picturæ. Quæ non cõprehensiua. Modos alios causarũ per se, & per accidens habes apud Arist. locis hic cit. lege etiã D. Tho. in li. de caussis ca. 1. Causæ alię per se. Aliæ per accidens.

C His positis, sit prima assertio. Nec demonstratiua, nec definitiua rei cognitio causarum per accidens intelligentiam requirit. Hæc assertio est Philosophorum communis. Probatur verò ex eo, quia, teste Aristotele 2. Metaph. cap. 1. text. 4. vt se habet esse cuiusque rei; ita & eius cognitio; nullius autem rei esse pendet D simpliciter à causis per accidẽs. Accedit, quòd eiusmodi causę, cùm pro circumstantiarum occursu varientur, & earum complures in vtramq. partem eueniat; nequeunt sub certam mentis notionem cadere; proindeq. nec ad definiendum, nec ad demonstrandum assumi debent. 1. assertio.

Secunda assertio. Ad definitiuam cognitionem absolutè perfectã exi- E gitur, sufficitque omnium causarum internarum perceptio: ad demõstratiuam verò absolutę perfectam, omnium tam internarum, quàm externarum causarum notitia necessaria est. Huius assertionis prior pars, etsi à quibusdam negetur; omnibus tamẽ melioris notæ Philosophis probatur. Suadetur verò ex eo, quia cognitio 2. assertio.

gnitio definitiua est, qua rei natura cognoscitur: rei autem natura omnibus, ac solis internis causis continetur. Posterior, quæ inter Philosophos communior est, traditurque ab Auerroe in Procœmio huius lib. tex. 1. & à Iand. hoc loco, quæst. 3. ea ratione ostenditur; quia cognitio demonstratiua est, qua cognoscimus causam, ob quã res est; vnumquodq. autem non ob solas internas causas est; sed ob externas etiam. Vnde Aristoteles 2. huius operis lib. c. 7. text. 70. & 8. Metaph. c. 4. text. 12. docuit, physicum per omnia causarum genera demonstrare: & 2. posterioris Analyticæ, capit. 11. text. 11. nullum causæ genus à destratione excludit.

Idẽ astruit Auerroes, & Aegidi⁹ Rom.

3. assertio. Tertia assertio. Cognitio definitiua in certo scientiæ genere perfecta sola causarum internarum, quæ ad eiusmodi scientiam attineant, perceptione contenta est: demonstratiua verò etiam externas, quæ tamen alterius facultatis non sint, exposcit. Hęc assertio perspicua videtur; siquidem à qualibet scientia eæ duntaxat causæ, quæ ad eam spectant, postulandæ sunt; alioquin cogerentur artifices extra res sibi subiectas vagari, & in alienos terminos irrumpere. Ex quo intelliges, posse Physicum perfectam rerum naturalium obtinere scientiam, perfectam, inquam, in suo genere; esto, communia quædam earum attributa, quorum conceptus materiam non includunt; atque adeò physicæ considerationis metam excedunt, non pernoscat: vt, quid substantia sit, quid ens, aliaque id genus, quæ tametsi ad rerum naturalium essentiam pertineant; sunt tamen Metaphysici negotij, vt fuit à nobis alibi explicatum. Id, quod diximus de cognitione in certo scientiæ genere perfecta, similiter de cognitione perfecta, in certo causæ genere accipiendum erit. Nec enim, vt quis, verbi gratia, obtineat hominis cognitionem perfectam in genere causæ materialis, oportet formalem causam asciscere, vt satis patet.

In procœ. huius operis q. 2. art. 4. & 1. Metaph. q. 1. art. 1.

4. assertio. Quarta assertio. Cognitio comprehensiua rei nõ solùm perceptionem omnium eius causarum; sed etiam effectuum, quos possit edere, & proprietatum, ac virium quæ essentiam consequuntur, & denique omnium perfectionum, quæ in naturali eius potentia continentur, efflagitat. Hæc assertio astruitur à D. Thom. 1. part. quæst. 12. artic. 7. & 2. libro contra Gentes, capite primo, alijsque in locis; potestque ex eo probari, quia cognitio comprehensiua, vti diximus, est ea, qua res cognoscitur, quantum ex se cognoscibilis est; vnumquodque autem ex ijs omnibus cognosci potest, ac debet: siquidem dum aliquid horum nos latet, non circumspicimus fines rei; quos tamen circumspicere debere eum, qui rem comprehendit, affirmat D. Augustinus in lib. de videndo Deum ad Paulinum, capit. 9. Intellige autem (quod aduertit Durandus in 1. dist. 35. quæst. 1.) debere à comprehendente fines circumspici, vel positiuè, modum terminumve statuendo, vti accidit in comprehensione rei creatæ; vel negatiuè, remouendo excessum; quo pacto res sese habet in comprehensione, qua se ipsum Deus comprehendit, qui essentiæ suæ metam non attingit; cùm illa nullis perfectionum limitibus definita sit; & actus perfectioque diuinę essentię cognitionis actum non excedit; sed vtraque alteri ex æquo respondet.

Pro hac concl. leg. Dur. in 1. d. 35. q. 1. Aliacẽsem itẽ in 1. q. 3. ar. 1. Gabri. q. 7. & in 3. d. 14. q. 1. art. 3. dub. 2. Ochamũ in 4. q. 13. Capr. in prol. q. 1.

D. August.

Diximus porrò, ad comprehensionem exigi notitiam perfectionũ; non omnium; sed quę in naturali rei potentia continentur; quia quæ ad potentiam, quæ obedientiæ dicitur, spectant, vt vnio Verbi diuini respectu humanitatis, lumen gloriæ comparatione intellectus creati, aliaque eiusmodi, quemadmodum supra naturam eminent; sic ad comprehensiuam eius notionem nõ requiruntur. Imò neque ad illam deposcenda est cognitio omnium effectorum naturalium singulatim; sed eorum duntaxat, quæ sunt specie distincta, quia indiuidua sub qualibet specie possunt esse non tot, quin plura; ideoq. sub

Cõprehensiua cognitio nõ requirit notitiam omnium effectorũ singulatim.

Lege Diu. Th. 1.p.q. 12.ar.8. Lege Fõs. 5. Meta. c. 28. qu. 16. sect.2.

sub scientiam non cadunt: atque omnia eiusdem speciei sunt perfectione essentiali æqualia, proindeque in causa nõ requiritur ad vnum virius diuersa ab ea, quæ ad alia: at species sub eodem genere nec in infinitum multiplicari possunt; saltem hoc mũdi statu, semperque alia essentiali perfectione aliam excedit, iuxta illud Aristotelis 8. Metaph. c.3. tex.10. species sunt veluti numeri. Quare, quò plures fuerint, eò maiorem, diuersamque in sua causa arguent perfectionem; atque adeo earum cognitio ad illius vim comprehendendam exigetur. In singularibus verò non ita sese res habet.

ARTICVLVS II.

Argumenta, quibus ea, quæ proximè asserta sunt oppugnari possunt.

Sed aduersus ea, quæ articulo proximo statuimus, nonnulla sese

1.argum. offerunt argumenta. Primum est: Accidens, teste Aristotele 7. lib. Metaphy. cap. 1. nequit sine substantia perfectè definiri, sicuti nec sine illa perfectè intelligi: & tamen substantia non est interna; sed externa causa accidentis. Non igitur definitiua cognitio sola causarum internarum perceptione contenta est.

2.argum. Secundum. Quemadmodum multò perfectius ex demonstratione cognoscimus affectionem subiecto cõuenire: cùm non solùm internas, sed externas etiam causas penetramus; ita multò absolutiùs, quid res sit, per definitionem intelligimus, cum eius non modò internas causas; sed externas simul comprehendimus; Alioqui superuacaneum esset, externas causas internis in definitione adiungere; quod tamen Philosophi non raiò faciunt. Vnde Aristoteles ipse 1. posteriorum, cap. 2. demonstrationem per finem, & in lib. 2. de anima cap. 8. tex. 90. vocem per causam efficientem definit. Non tantùs igitur ad definitiuam, quã ad

A demonstratiuam cognitionem, externæ causæ requiruntur.

Tertium. Nulla causa externa vendicat sibi nexum indissolubilem, ac necessarium cum affectione, quæ demonstratur: igitur nulla earum adhibenda erit in propositione æternæ veritatis. Quare, cùm demonstratio ex necessarijs cõstet, docente Aristotele 1. posteriorum, capit. 6. planè sequitur, nullam 3.argum.

B causam externam in demonstratione assumi posse. Primum pronunciatum suadetur ex eo, quia omnis causa externa aut est finis, aut est efficiens, aut exemplar; quorum omnium causalitas existentiam rei spectat, nec ab illa absolui potest: siquidem efficiens est, à quo oritur actio, qua res producitur, finis est, cuius gratia fit aliquid; denique exemplar definitur id, quod efficiens imi-

C tatur.

Quartum. Tam definitio, quàm demonstratio, ingenerant menti notitiam necessariæ connexionis inter prædicatum, & subiectum. Hęc autem connexio non videtur esse aliud, quàm relatio quædam rationis, quæ proinde in natura rerũ propriè causam non habet. Nulla igitur prædictarum cognitionum ex causis comparari potest. 4.argum.

D Quintum. Vt est commune philosophantium proloquium, essentiæ non habent causas; ergo cognitio, qua rei essentia cognoscitur, cuiusmodi est definitiua; non poterit per causas obtineri. 5.argum. Alb. 1. de causis, vbi citat Auicen. Algazellẽ, & Alpharabiũ.

† Sextum. Nihil comprehenditur, nisi quod, quantum ex se cognoscibile est, cognoscitur; Nulla igitur omninò res est, quæ sub intellectus creati comprehensionem recidat. D. Thomę 1. contra gent. c. 52. Capreoli

E Probatur consecutio; quia nihil, vel à nostra, vel ab angelica mente tam perfectè intelligitur; quin à Deo infinitè imperfectius intelligatur. in 1. d. 8. q. 1. art. 1. Sõcinatis 5. Meta. q. 10.

† Septimum. Si ad perfectam rei comprehensionem oporteret omnes eius causas percipere, sequeretur materiam primam à nullo intellectu creato comprehendi: quod tamẽ falsum esse, ex eo constat; quia alioqui † 6.arg. † 7.arg.

qui proprium Dei non esset, comprehensionem effugere. Consecutio ostenditur; quia nullus intellectus creatus naturæ viribus intelligit infinita: at materia prima habet essentialem ordinem ad infinitas formas specie differentes, à quibus per se pendet. Nec enim eas tantùm respicit, quas vsitato naturæ curriculo suscipit; sed illas etiam, quæ in eam diuina virtute induci queunt; siquidem cum qualibet earum, vt cum suo proprio actu, non secus ac cum ijs, quas nunc recipit, in vnius compositi naturam coire potest.

8. Argum. Octauum. In disciplina Aristotelis, qui mundum finxit ab æterno, Bucephalus Alexandri habuit infinitos progenitores; atqui non solùm ab eo, à quo proximè fuit genitus; sed ab illis omnibus pēdet, vt à causis per se; quandoquidem id, quod est per se causa causæ, est etiam per se causa effectus: ergo si ad comprehēdendum Bucephalum requiritur notitia omnium causarum per se; cùm illæ infinitæ sint; à nullo creato intellectu comprehendi poterit, vt proximè argumentabamur.

9. Argum. Nonum. Ex eo D.Th. aliíq. Theologi probāt, animam Christi omnia effecta, (non excipiendo singularia) quæ in potestate cuiuslibet rei creatę sunt, cognoscere, quia alioqui non omnes res creatas comprehenderet. Igitur ad comprehensionem necessaria est perceptio omnium effectorum, non solùm in specie, sed in singulari etiam, quod negabamus.

Lege D. Th. 3. p. q. 10. art. 2 & 3.

ARTICVLVS III.

Superiora argumenta nihil conficere aduersus ea, quæ articuli primi assertionibus continentur.

Solutio 1. Hisce argumentis hoc modo occurrendum erit. Primo quidem, admittendo, causas externas nonnunquam ad definitiuam cognitionem deposci; non quidem per se; sed qua ex parte rei definitæ essentiam terminant; quo pacto se habet substantia comparatione accidentis. Vnde huiusmodi causæ à nonnullis, externæ quidem rei; sed internæ definitionibus, dici consueuerunt. Quod verò de substantia, respectu accidentis, dicimus; pari ratione intelligi debet de actibus, & obiectis, respectu potentiarum, itemque de relatis, quorum vnum reciproca vicissitudine altero ad sui definitionem, & notitiam indiget.

Causæ quādam externæ rei, internæ definitionib.

Solutio 2. Ad secundum, sunt, qui propositum admittant, fateanturque, definitiuam cognitionem externas etiam causas requirere. Sed non rectè iudicant. Etenim, cùm essentia cuiusque rei solis internis causis contineatur; non est, cur ad sui notitiam externarum causarum opem adsciscat. Nec verò, quod hæ ad illas cognoscendas adiumento esse soleant; ideoq. pariter nonnunquam in definitione assumantur; iccirco earum perceptio ad definitiuam cognitionem absolutè necessaria censeri debet. Alioqui proprietatum quoque & effectorum obseruatio, ac notitia (quod ijdem tamen Auctores negant) ad eandem posceretur: cùm hæc, teste Aristotele 1. de anima c. 3. tex. 11. ad rerum essentias inuestigandas, & peruidendas multum coferant. Videlicet, cùm hoc loco de cognitione definitiua disputamus, non ea, quæ nos ad inueniendam, vel adumbrandam rei essentiam subsidiaria ope iuuent, aut quoquo modo manu ducant, inquirimus; hęc enim latissimè patent; sed quænam illa sint, in quorum perceptione cognitio definitiua, siue essentiæ nouo per se cōstituta; quæ profectò sunt causæ internæ duntaxat. Nam qui has perspectas habet, nihil essentiæ inexploratum relinquit. Itaque negandum est, perfectiùs, hoc est, plus essentię comprehendere, qui etiam extraneas complectitur; siquidem extraneæ extra essentiam sunt. At in demonstratiua cognitione secus accidit; cùm enim demonstrationis munus sit, explicare, propter quid prædicatum subiectæ rei conueniat; cumque illud tum ob internas, tum ob externas causas conue-

Munus demonstrationis.

nire

nire possit; debuit sanè demonstratio, & quam ipsa gignit, demonstratiua cognitio, nullum causæ genus, à quo prædicatum per se pendeat, aspernari.

Solutio 3.

Ad tertium, dicendum, in primis dubium non esse, quin per causam etiam efficientem, finem, & exemplar demonstrari possint enunciationes, in quibus Physica tantum necessitas insit, cuiusmodi sunt in Naturali Philosophia, & Medicina nō paucæ, vt, æstiuo tempore magnum esse calorem, morbos Autumni difficilè curari. Deinde addendum, pronunciata etiā absolutæ necessitatis haud dubiè demonstrari posse per causam formalem externam, quæ mensurat essentiam rei, vt antecedit omnem existentiam, cuiusmodi sunt obiecta, respectu potentiarum, & habituum, ideæque diuinæ, quas speculatrices vocant, præintelliguntur que ipsi diuinæ arti respectu creaturarum. Denique, per efficientem, & finem demonstrari posse de quauis re, quæ creari potest, ipsam creabilem esse, factibilemve à Deo propter ipsum. Præterea, vt in totum argumento satisfaciamus, dicimus, si causæ externæ spectentur, non prout actu exercent causalitates suas sub actu existentiæ, quo pacto ab Aristotele definiuntur; sed secundum se, posse tunc effecta etiam absolutè necessaria obtinere ad illas (si item simpliciter necessariæ sint) ordinem necessariæ dependentiæ, perpetuamque connexionem cum eisdem; atque adeò per eas demonstratione perfecta ostendi.

An causæ externæ requirantur ad cognitionē demonstratiuam.

Solutio 4.

Ad quartum, omissa maiori propositione, dicendum est cum Soncinnate 6 Metaphys. quæst. 19. illam necessarij prædicati cum subiecto connexionem (quando necessitas est absoluta) formaliter quidem esse relationem rationis, quæ in rebus propriè causam non habet; materialiter verò esse ipsa extrema, vt causas habere possunt; ita & per eas demonstrari. Cùm igitur connexionum causas ex demonstratione tenere dicimur; connexio non formaliter, sed materialiter accipienda est.

A

Solutio 5.

Ad quintum dicito, effatum illud Philosophorum negantium, essentias habere causas, non esse intelligendum de caussis internis; sed de externis; imò neque de ijs in vniuersum, vt ex tertij argumenti solutione constat, & † suo loco explicatius dicetur.

† Lib 2. huius operis.

Solutio 6.

Sextum, cui succubuit Ochamus in 4. distinct. 13. a ens, creaturam à solo Deo comprehendi, facilè à nobis diluetur, si priùs aduerterimus, rem quamlibet ab vno intellectu cognitam, * dupliciter magis cognoscibilem dici. † Nimirum, vel quòd adhuc ab alio perfectiori intelligi possit, quod vocant magis cognoscibile ab extrinseco; quo pacto leo cognoscibilior est ab Angelo, quam ab homine, & à Deo, quam ab Angelo; † vel quia perfectio ipsa, modusve rei cognitæ, non absolutè attingitur, & penetratur à facultate intellectrici, siue quod eius captum exuperet, siue alia de causa: quod cognoscibilius ab intrinseco appellari consueuit; sicque diuina natura, ob infinitam suæ dignitatis amplitudinem, amplius ex se intelligibilis est, quam à re vlla creata percipi queat. Vnde est illud D. Gregorij libro 1. in Ezechielem, hom 8. quantumcunque mens in contemplatione Dei profecerit, nō ad illud, quod ipse est; sed ad illud, quod sub ipso est, attinget Hoc posito respondetur argumento, sat esse ad comprehensionem, si res, quantum ab intrinseco cognoscibilis est, percipiatur; sic enim comprehensionis definitio intelligi debet, atque hoc modo posse creaturam vnam, quantum cognoscibilis est, ab alia cognosci.

B C D

De varijs modis, q̄b. res dicitur cōprehendi, Gab in 1. d. 3. q. 7. & in 3. d. 14. q. 1. ar. 3

* B. fariam aliquid cō prehendit.

† Vel summa cognitione, quæ esse potest.

† Vel summa, quam res poscit.

Solutio 7.

Ad septimum, omissa longiori disputatione, dicendum, vt quis naturali comprehensione, de qua hic agitur, materiam comprehendat, sat esse, percipere formas omnes, quæ hoc mundi statu viribus agentium naturalium in eam induci possunt, quas definito numero cōtineri communis est Philosophorum sententia tradita ab Aristotele 2. lib. Metaphy

E

An natura plures, q̄ quod fecit, facere species queat, pertractat Aegidius, quodlib. 6. quæst. 8.

ca-

Scot. in 1. d. 2. q. 2. Bargias. d. 1. q. 2.

capite 2. & à Platone in Philebo. Neque officit, quod materia, vt argumentum concludit, naturali propensione eas etiam formas physicas respiciat, quas ab alijs agentibus naturalibus, quæ à Deo crearentur, recipere possit. Vt enim illæ ad ordinem, cursumq. vniuersi, prout nunc se habet, non pertinent: ita neque earum cognitio ad materiam, pro hoc statu, comprehendendam exigenda est. Quod si quis pressius vrgeat, saltem si materia absolutè spectetur, abstrahendo eius considerationem ab hoc, aut illo rerum statu (quo pacto, vt omnes naturales formas sine exceptione æquè respicit; ita omnes ad perfectam sui notitiam requirit), si quis, inquam, vrgeat, materiam ita sumptam non posse vi naturæ ab intellectu creato omnibus numeris absoluta comprehensione intelligi. Occurrendum erit; verum id quidem esse, neque debere absurdum videri, quòd aliqua creatura eo modo non comprehendatur: Non enim proprium Dei est, naturali vi intellectus creati nō posse comprehendi; sed neque naturali, neque supernaturali vi ab vllo, præterquam à se comprehendi posse. Atque huic etiam argumento tanquam corollarium damus, non posse magnitudinem perfectissima illa notione ab intellectu creato comprehendi, cum per se pendeat ab infinitis partibus, ex quibus coalescit. Quanquam, vt humano more comprehendatur, satis sit cognoscere eas partes, in quas vi naturæ secari potest, ita vt peracta diuisione maneant, quæ haud dubiè certo numero continentur.

Solutio 8.

Ad octauum dicendum, equos cōtentos in illa serie progenitorum Bucephali ante eius parentem, licet sint causæ per se, non tamen esse per se, siue essentialiter subordinatas, sed per accidens; quandoquidem independenter omninò ab actuali eorum concursu, qui tunc minimè extabat, Bucephalus à suo parente genitus est, perinde ac si ipsi nunquam præcessissent. Ad perfectam verò rei cognitionem non requiri notitiam causarum per accidens subordinatarum; licet alioqui sint causæ per se.

Solutio 9.

Ad nonum respondendum est, D. Thomam, ceterosq. Theologos, dum probatione illa vtuntur, non loqui de communi, & quasi vulgari comprehēsione, quam diximus, omnium singularium notitiam non requirere; sed de alia multo nobiliori; quæ eminentem animæ Christi dignitatem, & excellentiam decet.

QVÆSTIO II.

Quænam sint nobis notiora cognitione distincta.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex sit cognitio distincta & confusa, & quo pacto vtraque ad alteram se habeat.

Testatur Iāblichus initio lib. de mysterijs. Cic. 1. de na. deo. Lacrt. in Pythagora Bessario, li. 3. cōtra Calum. Platonis c. 2.

QVemadmodum poetæ fabulis, Pythagorei Philosophi symbolis, Platonici mathematicis, sic Aristoteles orationis breuitate arcana Philosophiæ obtexit, & obscurauit; id verò, tum sæpe alias, tum, vt Interpretes aduertunt, in hoc procemio, cùm de ordine singularia, & vniuersalia cognoscendi, disseruit. Quocirca de ijs erit à nobis in præsentia paulo fusius agendum. Vt autem tota hæc disceptatio explicatior sit, priùs de cognitione distincta & confusa vniuersè, ac generatim disputabimus. Totum igitur, vt de eo quidem nunc agimus, duplex est, vniuersale, & essentiale. Totum vniuersale est, quod ad partes subiectas refertur, vt animal ad hominem & beluam: dicitur verò à Proclo, propositione 77. totum in partibus; ab alijs totum potentiale, eo quòd partes in sua potestate cohibeat. Totum essentiale est, quòd refertur ad partes essentiæ, vt homo ad materiam, & formam; vocaturque à Proclo, loco citato, totum ex partibus; ab

Totum duplex.

Vniuersale.

Essētiale.

ab alijs totum actuale; quod partes in se actu cõprehendat. Nomine partium intellige hoc loco non eas tantum, quæ propriè partes dicuntur, sed etiam, quæ vtcunq. modum partium habent, quo pacto genera summa partes essentiæ habere dicuntur. Qua de re posteà.

Duplex cognitio.
Lege Platonẽ 4. de Repub.

Quia verò totum in cognoscentis potentiæ notionem dupliciter cadit; distinctè, videlicet, & confusè, fit, vt notitia totius bipartita sit, B distincta vna, confusa altera. † Distincta est, qua totum omnibus, quæ in eo continentur, enucleatè inspectis, cognoscimus; veluti, cum hominem sic intelligimus, vt explicita perceptione cuncta eius essentialia prædicata teneamus. † Confusa est, qua totum ijs, quæ in eo continentur, promiscuè tantum, ac permixtim cognitis, apprehendimus. Deinde cognitio distincta, aut est, qua totum C actuale; aut qua totum vniuersale dearticulatè, & distinctè cognoscitur. Illam distinctam actualem, hanc distinctam potentialem, Philosophorum vsus vocat: totidemque modis confusa cognitio dispertiri debet. Ita fit, vt quattuor hoc loco statuenda sint cognitionum genera. Confusa actualis, & confusa potentialis; distincta actualis, & distincta potentialis.

†Distinct.
† Cõfusa.

Discrimẽ inter cognitionẽ confusam, & distinctam.

Est autem inter huiusmodi cognitiones non parum discriminis. Nam confusa distinctam præit, vt asseruit Arist. c. 1. huius libri, tex. 2. D. Augustinus sexto Musicæ, Dexippus lib. 2. quæstionum in categorias, c 6. ceteriq. Philosophi communi assensu. Id verò inde confirmat Scotus in 2. dist. 3. q. 2. quia progressus naturæ est ab imperfectò ad perfectum per mediũ; confusa autẽ cognitio quasi medium E est inter ignorationem, & inter notitiam distinctam. Deniq. idem testatur experientia; siquidẽ prius in quolibet totũ incurrimus, quam ea, quæ in ipso continentur, particulatim distinguamus, sicque naturæ exploratores prius composita naturalia sub adumbrata, & imperfecta notione intellexere: deinde ex eorundem se-

A ctione ad partes, & elementa progressi sunt.

Aliud discrimen.

Differunt prætetea, quia cognitio distincta actualis potest cum confusa potentiali consistere; itemque distincta potentialis cũ confusa actuali; si quis enim animalis definitionem calleat, & interim species, quæ sub illo sunt, ignoret, is & cognitionem distinctam actualem, & confusam potentialem animalis pariter obtinebit. Contrà verò, si omnes animalis species cognitas habeat, & eius definitionem nesciat, habebit vtique cognitionem distinctam potentialem, & confusam actualem eiusdem. At neque confusa actualis cum distincta actuali; neque, confusa potentialis, cum distincta potentiali simul cohærere possunt, vt, præter alios, aduertit Scotus in 1. dist. 2. quæst. 7. Quod tamen de vno, eodemque mentis actu intelligi debet; in diuersis enim simul reperiri nihil vetat. Nam, qui huiusmodi enunciationem; Homo est animal rationale, animo effingit; hominis conceptum & confusum, & distinctum vnà elicit. Confusum, prout hominem ex parte subiecti per se apprehendit; distinctum, quatenus eius partes, nempe animal, rationale, ex parte prædicati expressè concipit. D

Quorũdã sententia de cognitione distincta, & confusa.

Sunt tamen, qui in his, alijsque id genus pronunciatis rem nullo modo confusè, sed distinctè percipi arbitrẽtur, propterea quod illis ita res percipiatur, vt eius partes animo lustrentur: cognitionem autem confusam talem esse volunt, vt partium notitiam non ab eodem solum, sed à quocunque alio conceptu, qui tunc menti insideat, prorsus excludat. Id quod etiam ex eo videtur confirmari posse, quia, si cognitio distincta in eodem intellectu confusam admitteret, æqua ratione actus scientiæ opinionis actum secũ etiam pateretur; cùm vtrobique par dissidium occurrat. Sicut enim ex eo, quod Socrates idem simul opinaretur & sciret, sequeretur, eum eidem rei, vt potest & vt non potest aliter se habere, as-

Ratio.

D sen-

sensum dare: ita, si idem pariter distinctè & confusè percipiat, fiet, vt idem lustrando ac non lustrãdo partes simul apprehendat; quæ non minus sibi aduersantur.

Respõsio. Verùm, etsi non multum omninò referat, vtrum in hac controuersia dicatur; cùm vtrumlibet qua ferè probabilitate dici possit; hæc tamen ratio propositum non euincit, vtpote, quæ neque verum assumit, neque assumptum probat. Non enim eodem modo se habet cognitio distincta ad confusam, quo scientia ad opinionem; vt iam hinc perspicuum erit. Nam ex eo, quod Socrates partes, verbi gratia, hominis vno conceptu peneiret, alio non, consequens ideo non est, vt existimet, hominem habere, & non habere partes; siquidem ea existimatio in eiusmodi cognitione confusa & distincta, nec expressè, nec implicitè continetur.

Actus sciẽtiæ, & opinionis cur simul non cohæreãt. At si vno actu pariter sciret, altero opinaretur, hominem esse risibilem simul, saltem virtute & implicitè, putaret, hominem non posse non esse, & posse nõ esse risibilem. Ea est enim opinionis & scientiæ vis, ac natura; vt constat ex ijs, quæ primo lib. posterioris Analyticæ, ca. 26. docuit Aristoteles. Vnde iam videre licet, ex actu opinionis & scientiæ, nõ autem ex cognitione distincta, & confusa in eodem intellectu cohærentibus, sequi pugnantia.

Est & alia dissimilitudinis ratio in prædictis. Nam, cùm quis actum elicit scientię, medium demonstratiuũ, quo vtitur, iure nobilitatis trahit ad se rationem probabilem, si qua tunc menti occurrit, eamque tanquam aduentitiam opem sibi adiungit, vt ambo ad vnum actum scientiæ conspirent. Atq; ita fit, vt ratio probabilis à medio demonstratiuo cohibita, in proprium effectum non erumpat; ac denique, vt, vel ob hãc causam, actus scientiæ & opinionis vnà cõstare in eadem mente non possint. In cognitione autem confusa, & distincta secus accidit; quia, cùm animal, verbi gratia, per se intelligimus, & eius itidem partes sigillatim contuemur; ad huiusmodi perceptiones nõ assumimus (sicuti cũ ex necessarijs, & probabilibus argumentamur) aliqua media præcurrentia, quorum vnum adsciscere sibi alterum possit, & ad suũ duntaxat effectum producendum transferre.

ARTICVLVS II.

Posse cognitionem distinctam vno simplici conceptu haberi.

Dubitat. ILlud prętereà in hac disceptatione à nonnullis in dubium vocatur; Num distincta rei cognitio vnico simplici conceptu haberi possit, an plures necessariò requirat? Ac sanè quidem, si de Angelorum cognitione agamus, citra ambiguitatẽ est, nõ exigere plures, cùm Angeli perspicaci simplicitate cuncta intelligant, eodemque intuitu hominem, verbi gratia, & essentialia eius prædicata comprehendant; vt ex D. Dionysio 7. capite, de diuinis nominibus, prętet alios, edisserit D. Thomas 1. p. q. 58. art. 4. Quod item dicendum esse de illa cognitione, qua beatæ mentes omnia diuina naturæ attributa intuentur, communis est Theologorum sententia. D. Dionysius.

Respõsio. Ceterum, num idem homini in hoc vitæ statu interdum accidat, haud satis liquet. Nobis tamen pars affirmatiua magis placet, quam amplectitur Heruæus Quodlib. 7. q. 12. Et Caietanus, ad cap. 3. libri de Ente, & essentia. Nam cùm sensus videndi (vt ait Henricus Gandauensis Quodlibeto 8. quæst. 33. & Quodlibeto 15. quęst. 6.) vnico obtutu multa distinctè percipiat, veluti, cùm duos lapides propè intuemur; quid causæ erit, cur non idem intellectrici potentiæ concedatur? Præterea, cur animal rationis particeps, prout est hominis definitio, non vno mentis actu distinctè concipiemus? an quia, quæ distinctè cognoscimus, necessariò vt plura concipimus, cùm illa particulatim exploremus? quæ verò vno actu complectimur, non vt

Sensus videndi vno simplici aggressu multa distinctè percipit.

vt plura, sed vt vnum apprehendimus; quia plura, neque simul intelligi, neque simplicem actum terminare queunt? At si huiusmodi ratio concluderet, neque in angelicā mentem distincta cognitio sub vno actu caderet. Occurrendum igitur est, ea quæ conceptum simplicem distinctum terminant, & vt plura, & vt vnum sumi; vt plura, in se ipsis, vt vnum, quatenus vnius obiecti rationem habent. Ita verò præstari eidem conceptui, tum simplicitatem; tum distinctionem; illam ab vnitate obiecti; hācā multitudine rerum, quas enucleatè cognoscimus. Est autem vnitas obiecti, prout à nobis hoc loco sumitur, vnitas quędam ordinis, quam habere necesse est, quæcunque menti per vnum actum simul obijciuntur.

Ex dictis patet, cognitionem distinctam nunc vno duntaxat conceptu; nunc pluribus simul contineri. Quod si distinctæ cognitionis varietatem colligamus; inueniemus, tribus ferè modis accidere, vt totum aliquod actuale distinctè cognoscatur. Primò, si quis hominem, verbi gratia, vno conceptu, & duobus animal rationale simul apprehendat. Secundò, si duobus animal rationale tantum. Tertiò, si vno animal rationale tantùm. Atque hæ omnes cognitiones, quæque suo modo, conceptus quidditatiui, seu definitiui dicuntur.

ARTICVLVS III.

Etiam naturas simplices sub cognitionem confusam actuale cadere posse.

QVæri etiam hoc loco solet, num genera summa, aliaque simplices naturæ cognitione cōfusa actuali percipi queant? Scotus in 1. dist. 3. q. 2. Ochamus, & Gabriel eadem dist. q. 5. alijque non pauci negant: quia ea duntaxat prædictā cognitionem subire opinantur, quorū essentia simplex non sit: sed eiusmodi, vt constet partibus, quæ dum totum concipitur, latere concipientem

A possint. Idem etiam Scotus eiusque sectatores asserendum putant de ente, quod simplex quiddam & vniuocum, non analogum esse magna contentione defendunt. Verior tamen est contraria sententia aientium, posse hæc omnia cognitione confusa actuali percipi. Sat est enim ad huiusmodi notitiam qualiscunque ratio totius, & partium; quæ ratio in prædictis naturis inuenitur. Nam

Quò pacto ens, & summa genera possint concipi cognitione confusa actuali.

B substantia, verbi causa, vt patet ex ipsius definitione, quæ est ens per se subsistens, suo modo, etsi impropriè, constat partibus, quatenus ens concipitur ad modum generis, per se subsistens ad modum differentiæ. Qui igitur substantiam hac adhibita distinctione perceperit, dicetur eam distinctè cognoscere; qui verò aliter, confusè. Item, genera summa, omnesque differentiæ specierum, tam quæ iam

C extāt, quam quæ diuina virtute produci queunt; & denique omnia proxima entis significata, sunt quodammodò partes essentiales entis, cùm sint ipsa ratio, seu potius rationes entis, distinctè sumpti, vt alibi fusius dicetur. Hæc ergo si quis particulatim complecti posset, (quod tamen soli Deo competit) is distinctā haberet entis notionem; alioqui cōfusam tantùm; qualis est ea, quam

Rationes entis distinctè sūpti soli Deo cognitæ.

D formant, qui audito entis nomine absolutè cōcipiunt id, quod est, quæ à quibusdam vocabuli notio appellatur; propterea, quòd nullum immediatum entis significatum particulatim attingat.

ARTICVLVS IV.

Explicatio quæstionis initio propositæ, & quorundam obiectorum dilutio.

E

HIs itæ constitutis, propositæ controuersiæ duabus assertionibus fiet satis. Prima sit: Cognitione distincta actuali, magis vniuersalia notiora nobis sunt, quàm minùs vniuersalia. Hæc assertio est omniū Philosophorum firmata consensu, astruiturque ab Aristotele 6. Topic.

1. assertio.

c.3. & eam tradit Auerr.comm.1.huius libri: D.Thomas 1.p.q.85.art.3. & Scotus in 1.sent.dist.3.q.2.

2. assertio. Secunda assertio: Cognitione distincta potentiali minùs vniuersalia notiora nobis sunt, quàm magis vniuersalia. Hæc etiam Philosophorum omnium communis est. Potest autem vtraque assertio ex eo ostendi, quia ea nobis notiora dicũtur, quorum cognitio ad aliorum intelligentiam requiritur; non è conuerso: at ita sese habent, quo ad distinctã cognitionem actualem, magis vniuersalia, comparatione minùs vniuersalium, quorum sunt partes essentiales; itemque quo ad distinctam potentialem, minùs vniuersalia respectu magis vniuersalium, quorum partes subiectę sunt. Si quidem id, quod partes habet, absque omnium partium notione dilucidè, & enodatè cognosci non potest, vt constat ex ijs, quæ superiori articulo docuimus.

Obiect. 1. Obijciet tamen aliquis. Inter hominem, & substãtiam interfusa sunt infinita genera: ergò, si distincta hominis cognitio superiorum intelligentiam deposcit, vel aliquis intellectus creatus propria vi infinita cõprehendet, vel nullus distinctè hominem cognoscet, quorum vtrumque absurdum est. Probatur antecedens, quia, sicuti Deus inter hominẽ, & leonem concipit infinitas species, quas producere subinde posset, si vellet; ita supra hominem & infra substantiam cognoscit infinita genera intermedia, cùm vtrobique infinitatis cõcipiendæ æqua ratio videatur. Quòd si eiusmodi genera cognoscit, haud dubiè omnia ad essentiam hominis pertinent, proindeque ad distinctam eius notitiam requirentur.

Obiect. 2. Secundò; si ad cognoscenda distinctè inferiora, oporteret superiora omnia cognoscere, nihil absque distincta entis notitia à nobis distinctè intelligi posset: quod tamen falsum esse ex eo deprehenditur, quia distincta entis notio in solum Deum cadere potest, vt superiùs diximus.

A Deinde; Aristoteles 1. Posterioris Analyticæ, c.14. & 15. tradens viam, ac methodum inuestigandi definitiones, docet; à minùs vniuersalibus ad magis vniuersalia gradatim ascendere statuitque, promptiùs & faciliùs esse rerum minùs vniuersalium, quàm magis vniuersalium, naturam definiendo explicare: putat igitur, cognitione distincta actuali priùs, faciliusque minus vniuersalia, quàm B vniuersaliora à nobis intelligi. Obiect. 3.

Præterea; non eadem sunt nobis & simpliciter, seu natura nota, vt constat ex procemio huius operis, sed magis vniuersalia collata cum partibus sibi subiectis sunt natura nota, cùm eas origine, & natura antecedant. Nõ igitur sunt nota nobis, & ex cõsequenti, nec magis sunt nobis manifesta cognitione distincta actuali. Obiect. 4.

C Hæc ita diluenda sunt. Ad primũ neganda est antecedens propositio, & ad eius confirmationem dicendũ, nec re ipsa intercesse, nec à diuino intellectu concipi infinita prædicata inter hominem & substantiam, alioqui cùm eorum quodlibet deorsum versus nouum perfectionis gradum superiori adiungat, & ij omnes in hominis naturam coeant, sequeretur, competere homini infinitos gra- D dus perfectionis. At neque hoc, neque aliud eiusmodi absurdum existit, etsi fateamur, (vt fatendum re vera est) concipi à Deo inter hominem & leonem infinitas species, quæ ab ipso successione produci queunt. Non ex eo, quòd homo infinitis speciebus naturæ dignitate præluceat, non sequitur, (quod aliquis fortasse putaret) inesse homini infinitam perfectionem. Primùm, E quia species nõ habent inter se essentialem ordinẽ, quo aliæ alijs subordinentur, sicut ea, quæ in eadem categoria ordinatim disponũtur. Deinde, quia species, dum se excedunt, nõ seruãt inter sese proportionẽ Arithmeticam, sed (vt quidam loquuntur) Geometricam, id est, non sunt, quo ad hoc, veluti numeri, quorum maiores per determinata incrementa Dilutio 1. obiectio. Species nõ hent inter se ordinẽ essentialẽ. Hac de re Nouocastrensis in 1.d.44.q.1.

mi-

Greg.in 2. d.11.q.vnica. Sóc.12.Metaph.q.5.

minores subinde exuperant, neque potest infinitos excedere, nisi, qui ex infinitis vnitatibus coaluerit: sed sunt veluti figuræ, inter quas rotunda ita se habet, vt infinitæ figuræ describi possint, quarum nulla ad eã pertingat, quamuis ipsa per actualẽ partium infinitudinem eas non vincat. Sic nimirum non excedit homo elephantem duplò, leonem triplò, equum quadruplo, atque ita infinitas species, vnamquãque certi gradus adiectione; iam enim in sese infinitos perfectionis gradus cohiberet, sed sola naturæ nobilioris, & innatę præstantiæ diuersitate, ad quam prętantiam infinitę species inferioris notæ pertingunt. Ita patet, quomodo primum argumentum dissoluendum sit.

Dilutio 2.

Secundo verò occurrendum est; ad cognitionem distinctam inferiorum nõ requiri notitiam distinctam analogorum, sub quibus continentur, sed vniuocorum dumtaxat. Cuius rei causa est, quia analoga secundum omnia sua distincta significata simul sumpta, ad nullius inferioris determinatè accepti essentiã pertinent. Nec enim v.g. decẽ genera summa, quę sunt distincta entis significata, in hominis aut beluæ essentia continentur: at, quicquid naturæ superiores vniuocæ, vti animal, aut viuens, distinctè significãt; id totum in quidditate inferiorum necessariò includitur, vt perspicuum est.

Dilutio 3.

Duplex ratio definiẽdi.

Ad 3. vt, quid respondendum sit, constet, sciendum ex Platone in Phędro, duplicem esse, quod ad rem præsentem attinet, inuestigandæ definitionis viam: vnam, qua à summis ad ima; alteram, qua ab imis ad summa itur. Priorem tenent, qui superiora genera per differentias dispertiunt, donec pertingant ad illud, in quo solum est id, quod definitur, sicuti ij, qui signa formant, maiorem deligunt lapidem: deinde paulatim minuendo, & abscindendo superflua, ad formandos vultus, & membra perueniunt. Alteram viam sequuntur, qui partes generi subiectas inspiciunt, atque inter se

A comparant, & differentias, in quibus eas conuenire deprehenderint, in communem generis definitionẽ accommodant. Verùm neutri cognitionem distinctam alicuius inferioris perfectè assequuntur, quin superiora priùs intelligant. Nam eos, qui substantiam, deinde corpus, tum viuens, ac tandem animal per differentias diuidunt, vt hominis definitionem colligant; satis liquet, priùs

B superiora genera, quàm hominis naturam cognoscere. Sed neque etiam de posterioribus dubium esse potest. Qui enim ad animalis definitionem constituendam, ab homine & belua sensitiuum excerpit, non cognoscit hominem omninò distinctè, nisi priùs animal etiam distinctè percipiat. His positis, dicendum est ad argumentum, cùm Aristot. loco citato ait, faciliùs esse specierum, quam ge-

C nerum definitionem inuenire, loqui de definitione, iuxta hunc secundum modum procedendi. Deinde, non agere de definitione, quæ cognitionem distinctam omnibus numeris absolutam parit, hæc enim omnium superiorum generum, & differentiarum expressionem requirit; sed de alia minùs perfecta, quæ reciproca differentia, & proximo genere contenta est. Nos verò, cùm omnia su-

D periora cognitione distincta actuali notiora esse, & ad inferiorum notitiam requiri pronunciauimus, de perfectissima cognitioni locuti fuimus.

Quo pacto dixerit Aristoteles, facilio rẽ esse specierũ, quã generũ definitionẽ.

ARTICVLVS V.

QVO SENSV VERVM SIT, non eadem esse nobis nota, & simpliciter nota.

E

PRo explicatione quarti argumenti aduertendum est; bifariam dici aliquid natura notius, sicuti & natura prius; videlicet ordine perfectionis; vel generationis. Reiecta verò Stoicorum sententia, qui, cùm naturæ prouidentiam, ac rationem per omnia commeantem darẽt, iccirco aliquid natura notum dici puta-

Lege Arist. 1.Eth.c.4. 7.Met.c.4. t.10. & 9. Met.c.9.t. 15. & 1.post. ca.2.t.5.6. Top.c.2.

putarunt, quòd illud natura ipsa cognosceret; ea nos ordine perfectionis priora, ac notiora dicimus, quæ naturam magis intellectibilem habent, seu quæ impensius à natura illustrantur, ac perficiuntur, quo pacto substătiæ à materia seiŭctæ priores ac notiores sunt, quàm materia concretæ, & species, quàm sua genera, & totum, quam partes, ex quibus coalescit. Ordine verò generationis priora ac notiora vocamus, à quibus alia dependent, & omninò, quæ ab alijs supponuntur, quo modo causæ omnes priores, & notiores sunt effectis, & naturæ communes ijs, quas sub se cohibent. His animaduersis, cùm asserit Arist. non eadem nobis esse & natura, siue simpliciter nota; in primis natura nota vocat ea, quæ perfectiora sunt. Nec verò perfectiora vniuersim, ac simpliciter accipit, sed ea duntaxat, quæ in eadem serie talia sunt, id est, minùs vniuersalia comparatione magis vniuersalium, sub quibus continentur, hæc enim eo in loco inter se comparabat. Deinde nota nobis appellat ea, quæ cognitione distincta actuali, atq; adeò accuratæ doctrinæ, & auscultationis ordine, quem sequi proposuerat, illustriora existunt. Ita demum propositi loci, quem multi opinionis suæ tuendæ studio alio detorquent, sententia est ea, quæ inter magis & minùs vniuersalia, notiora natura & priora, id est, perfectiora sunt, nõ posse esse nota nobis cognitione distincta actuali. Quod certè verissimum est, quandoquidem minùs vniuersalia perfectiora sunt, quàm magis vniuersalia, & ab illis quo ad cognitionem distinctam actualem pēdent, non contrà. Ex quo iam perspicua relinquitur solutio quarti argumenti: maior enim propositio vera est, si per notiora, siue priora natura intelliguntur, quæ sunt perfectiora in eadem serie, & per notiora nobis ea, quæ cognitione distincta actuali magis illustria sunt, & conspicua: sed tunc minor propositio falsum assumit.

Quęnã appellet Ari. nota natura. *Quę nota nobis.* *Dilutio obiect. 4. superioris ar.*

Dub. 1. Duo tamen hic explicanda supersunt. Alterum; qui fieri possit, vt Aristoteles in eo pronunciato vniuersaliora accipiat, prout cognitione distincta notiora nobis sunt; cùm ea ibidem appellet confusa, & à confusis progrediendum sibi esse dicat? Alterum, an illa propositio: Non sunt eadem nobis, & simpliciter nota; in quouis rerum genere absolutè, ac sine discrimine vera sit? Priori dubitationi occurrendum est, quæsiti causam esse, quia in tradenda physiologia eam Aristoteles iniji rationem, vt à cognitione distincta actuali, & confusa potentiali ad notitiam vtroque modo distinctam paulatim incederet. Id quod eius doctrinæ seriem intuenti perspicuum erit. Enimverò priùs naturam entis mobilis generatim sumpti, & communiũ principiorum rationem enodauit, relictis inter ea sub cõfusa notitia potentiali partibus subiectis: tunc ad partes ipsas singulatim illustrandas accessit, quarum explicatione perfunctus vtramque notitiam, distinctam, scilicet, actualem, & potentialem, absolutam nobis reliquit.

Dub. 2. *Resp. ad pri. dub.*

Ad id, quod secundo loco quærebatur, dicendum est, si per notiora natura accipiamus ea, quæ in eadem serie perfectiora sunt, & per notiora nobis, ea duntaxat, quæ in eadem serie quo ad cognitionem distinctam actualem magis sunt manifesta, sicuti Aristotelem intellexisse paulò antè asseruimus; tunc eiusmodi enunciatum in materia subiecta vniuersim, atque absolutè verũ esse, vt consideranti patebit. Quòd si per notiora nobis intelligantur, quæcunque accuratæ doctrinæ ordine notiora sunt, & per notiora, seu priora natura, quæcunque magis à natura perficiuntur, ita, vt non fiat tantummodò comparatio inter magis & minùs vniuersalia eiusdem categoriæ; tunc prædictum enunciatum non vniuersim, sed indefinitè verum esse. Multæ enim causæ suis effectis nobiliores cùm sint, ijsdem nihilominus accuratæ doctrinæ ordine notiores existũt, vt tam in physicis, quàm in Mathematicis videre licet. Atque ita in ijs

Resp. ad post. dub.

Consule Themistiũ in 1. de anima com. 11. Theophilum 2. de anima t. 12.

ijs idem simul & nobis, & simpliciter notũ est, quod præter alios aduertit Commẽtator in 1 de anima, com. 11. cuius obseruationem, quod ad Mathemat. disciplinas attinet, refellere conatus est Ambrosius Nolanus, sed non obtinuit.

QVAESTIO III.

Sintne maxime vniuersalia notiora nobis cognitione confusa actuali, an non.

ARTICVLVS I.

Prima opinio, eiusque argumenta.

Assertores partis affirmatiuæ.

Cùm D. Th. sentiũt Aegid. 7. Metap. q. 1. Alfonsus Toletanus 3. de anim. q. 1. art. 3. Thicnen. hoc loco qu. 5. Vicomercatus adt. procem. Theophil. Ztmara 2. de anima ad tex. 12.

HAnc quæstionem Peripatetici omnes, præcipuè Latini, dissidentium opinionum varietate dubiam reddiderunt. Nam D. Thomas in procemio huius operis, & in 1. parte q. 85. art. 3. alijsque in locis putat, primum cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa actuali, esse ens. Quod etiam videtur sensisse Auicenna 1 lib. suæ Metaph. c. 1. Eandemque sententiam amplexi sunt alij ex Arabum disciplina, vt AuenPace, & Algazellus. Præterea Alensis in 1. & 5. Met. si eius est illud opus, Iandunus q. 5. huius l. Aureolus apud Viguerium in 1. d. 2. q. 2. &, vt videtur, Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. princ. Caietanus ad 1. c. lib. de ente & essentia, ceterique Thomisticæ scholæ alumni, quanquam hi D. Thomę sententiam nec eodem modo intelligunt, nec eadem ratione tuentur. Quidam enim essentialem ordinem in communibus naturis concipiendis ponunt. Ita, vt necessariò intellectus primò concipiat ens, deinde substantiam, tertiò corpus, ac cetera deinde prædicata ordinatim vsque ad hominem, idq. potissimum, aiunt, prouenire ex ipsa intelligibili specie, quæ eiusmodi naturas non æ-

A què primò, sed ordine quodã repræsentet. Alij interentis duntaxat perceptionem, & quamcunque aliam notitiam, essentialem ordinem statuunt, ita, videlicet, vt ens necessariò priùs concipiatur, quid verò post illud concipi debeat, non possit stata lege definiri.

1. Argum. In generatione ab imperfecto ad perfectũ promotio est.

Quòd igitur ens primò à nobis intelligatur, his argumẽtis probari videtur. Natura in ijs, quæ promouet
B de potentia ad actum, incedit ab imperfectis ad perfectiora, vnde illud in 8. huius operis lib. cap. 7. t. 58. dignitate prius est origine posterius; quod certè in hominis procreatione videre est. Fœtus namque, vt constat ex 2. de generatione animalium, c. 3. in vtero matris primùm accipit animam vegetatricem, tum sentientem, postremò rationis compotem. Imò & idem liquet in ijs, quæ artis indu-
C stria elaborantur, semper enim ars naturę æmula susceptum opus principijs leuioribus prætexit, & adumbrat, tum sensim expolit & perficit. Atqui noster intellectus, cùm à principio sit veluti tabula, in qua nihil re ipsa depictum est, vt docet Arist. 3. de anima, c. 4. text. 14. procedit de pura potentia ad actum intelligẽdi; ergo progreditur ab imperfectis ad perfectiora, atque adeò priùs exprimit
D conceptum entis, qui omnium imperfectissimus est.

Ars naturę æmula.

2. Argum.

Secundò; Ens in qualibet inferiori natura concretum est causa, cur eiusmodi natura sub intellectum cadat, siquidem vnumquodque intelligitur, qua ens: ergo ipsum ens priùs cognoscetur, si verum est illud Arist. 1. posteriorum, capit. 2. semper, quod cuiq. rei vt sit, causa est, id potius est. Corroboraturq. argumẽ-
E tum ex eo, quia esse intelligibile est vna è primarijs affectionibus, seu ꝓprietatibus, quæ naturam entis consequuntur. Quare, cùm proprietates superiorum priùs in superiora ipsa competant, quàm in partes subiectas decidant, priùs enti conueniet, intelligibile esse, quã speciebus infimis. Ex quo fiet, vt illius cognitio harum conceptus necessariò antecedat.

3. Argum. Tertiò: ea notitia, quam vnaquæque potentia cognoscens primùm elicit, est sui adæquati obiecti, vt id, in quod primùm aspectus fertur, est color: sed obiectum adæquatum intellectus, vt colligitur ex ijs, quæ Aristot. docet 9. Met. c. 1 1. t. 20. est ens in commune: ergo id primum à nobis cognoscetur.

4. Argum. Quartò: primùm cognitum complexum est illud principium; impossibile est, idem simul esse, & non esse; ergo & primum cognitũ incomplexum est ens. Probatur antecedẽs, quia illud principium est certissimũ & veluti norma ceterorum, vt constat ex Aristotele 4. Metaph. capit. 3. text. 9. atque ita necesse est, vt eius nobis intelligentiam primo loco natura inserat, idque veluti ostium ad aliarum rerũ notiones aperiat. Consecutio ostenditur, quia ens, & non ens sunt termini, ex quibus principium illud constat; principio autem non nisi apprehensis terminis assentiri possumus.

5. Argum. Quintò; eo ordine progreditur intellectus, dum vniuersalia intelligit, quo sensus, dum apprehendit singularia: atqui sensus priùs apprehendit singularia magis vniuersalium; ergo & intellectus magis vniuersalia priùs intelliget. Maior propositio confirmatur, quia, sicuti noster intellectus in hoc vitæ statu cognitionis suæ primordia à sensu capit, ita sensum præeuntem sequi debet, & id primùm intelligere, quod ille priùs obtulerit, ac renũciarit. Minor probatur; quoniam, si videã procul venientem Socratem, primũ quidem aliquod animal esse coniector, hinc aliquem hominem, tandem Socratem, videlicet, quia priùs offeruntur cognitioni nostræ communium proprietates, hinc minùs communium, quo ad ventum fit ad proprietates indiuiduorum.

6. Argum. Sextò; naturæ communiores sunt quædam tota comparatione minùs communium; sed totum priùs innotescit, quã n eius partes, vt constat ex ijs, quę Arist. in proœmio huius operis docuit: ergo priùs naturæ communiores, quàm minùs communes à nobis intelligentur.

7. Argum. Septimò; ea priùs cognoscimus, quæ ad sui cognitionem pauciora requirunt; sed magis vniuersalia, sicuti pauciora prædicata sibi vendicant, ita pauciora requirunt ad sui cognitionem: ergo ea priùs cognoscimus.

8. Argum. Octauò; cuilibet promptum est, communissima prædicata de inferioribus naturis enunciare, cùm tamen de illorũ infimis speciebus frequenter etiã inter sapientes magnæ quæstiones versentur, vt de lapidibus, & herbis, quæ, sub quo genere collocẽtur, scimus, ad quam verò speciem pertineant, sæpe ignoramus. Igitur notiora nobis sunt communiora, quàm minùs communia prædicata. atque adeò species non sunt primò cognitæ.

ARTICVLVS II.

SECVNDA OPINIO, EIVSQVE confirmatio.

Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 2. & in 1. Metap. quęst. 10 arbitratur, id, quod sub nostram intelligentiam primò cadit, esse speciem infimam, & quò naturæ communiores sunt, eò à nobis difficilius apprehendi cognitione confusa actuali, de qua instituta hæc quæstio est. Cum Scoto sentiunt non ij tantùm, qui eius doctrinam profitentur; sed alij etiam complures. Solet verò hæc opinio hisce ferè rationibus stabiliri. Ea priùs cognoscimus, quæ sensibus viciniora sunt, & à singularibus facilius abstrahuntur: atqui ita se habent species infimæ, ceteræq. naturæ minus communes; igitur eas primò cognoscimus. Maior propositio conspicua videtur, siquidem noster intellectus rerum notitiam nõ nisi per sensus aucupatur, nec vniuersalia nisi abstrahendo percipit. Minor ostenditur, nam quòd naturæ minùs communes sensui propinquiores sint, nemo inficias ierit, cùm illę magis cohæreant cu n singularibus, q ę non

F. Maironius, Lichetus, & Bargius in 1. d. 3. q. 2. Ant. And. 1. Metaph. quæst. 10. Achillin. 1. suæ Ph. Fracastorius 1. de intellectione, sub finem.

non ex accidenti, vt vniuersales naturæ, sed per se, ac primaria ratione sensus afficiunt, vt est apud Aristotelem 1. Posterioris Analyticæ, c. 24. Quòd item naturæ minùs vniuersales faciliùs abstrahantur, ex eo conuinci potest, quia illæ maiorem cum singularibus cognationem, & similitudinem gerunt, proindeq. à paucioribus liberantur differentijs, veluti, qui hominē & animal à Socrate euocat, hominem singulari duntaxat, animal verò & singulari, & specifica exuit differentia.

2. ratio. Deinde: Metaphysica, etsi inter omnes disciplinas naturali lumine inuentas, dignitate prima sit, ordine tamē acquisitionis vltimum locum habet, nec nisi post alias scientias reperta est; igitur termini Metaphysicę, qui omnium communissimi sunt, veluti ens, bonum, substantia, ceterique eiusmodi vltimò in nostram cognitionem deuenere. Ex quo sequitur, maximè vniuersalia non primò à nobis apprehendi.

3. ratio. Postremò, idem confirmatur hac ratione, qua potissimùm Scoti sententia nititur, & illustratur. Causæ naturales non impeditæ edunt primò nobilissimum, quem possunt, effectum: sed ea, quæ ad primū actum intelligendi concurrunt, sunt causæ naturales: igitur, si nihil impedimenti adsit, producent effectum nobilissimum, id est, conceptum speciei infimæ, qui inter omnes communium naturarum conceptus, excellit. Propositio liquet. Nam cùm causæ naturales, vt est apud Aristotelem 8. capit. secundi libri huius operis, naturæ necessitate agant, vtique totam vim suam agendo expromunt, quod Philosophi vocant agere secundum vltimum potentiæ. Assumptio probatur, quia intellectionis causæ præcurrentes quidem sunt phantasmata, & intellectus agens; proximè verò effectrices sunt intellectus patiens & species intelligibilis, quorum omnium concursus actum voluntatis antecedit. Esse verò conceptum speciei infimæ superiorum naturarum conceptibus nobi-

Causæ naturales totam suam vim agendo expromunt.

A liorem, ex eo patet, quia præstantiorem naturam repræsentat. Namque licet naturæ superiores plura sub se, & in sua potestate cohibeant, species tamen infimæ plura in se actu continent, cùm omnes gradus superiorum in sua essentia includant: at rei cuiusque præstantia non ex ijs, quæ potestate sub se habet, sed quæ in se actu possidet, æstimanda est. Præstātia rei cōmunis vnde æstimāda.

B Nec huius argumenti vim effugiunt, qui dicunt, intellectum in primo actu impeditū cognitione speciei infimæ, propterea, quòd, cùm mortali hoc, crassoque corpore, qua si cœno, vt Plato ait, obrutus sit, non est ita expeditus, vt sincerum illum intelligendi actum, qui circa speciem infimam est, elicere possit. Non, inquam, effugiunt, quia conceptus speciei non est adeò nobilis, vt ab eo propter coniunctionem corporis retardari intellectus debeat: quin verò, vt in progressu dicemus, experientia testatur, priùs intelligi à nobis rem singularem, cuius tamen conceptus nobilior est, quam speciei. Zimara 2. de anima ad tex. 18.

C

ARTICVLVS III.

Explicatio quæstionis.

D Antequam propositæ quæstioni satisfaciamus, breuiter pręmittimus, bifariam nos de cognitione magis & minùs vniuersalium loqui posse. Vno modo, positis impedimētis ex parte distantiæ, medij, potentiæ, & si quæ præterea esse possunt, de quibus Themistius 2. de anima c. 21. ad tex. 63. (Nā visus, exempli gratia, ad manifestā discretionem quattuor opus habet, iusto spatio, aere puro, illæso oculo motu moderato) Altero, remotis omninò impedimētis, quo pacto Philosophi, cū de re quapiam absolutè quærunt, loqui solēt. Hoc constituto duabus assertionibus res tota explicabitur.

E

Prima: Si nihil sit, quod impedimentum inferat, id, quod ex communibus naturis à nostro intellectu primùm concipitur, est species infima. 1. assertio.

Hanc

Hac assertionem planè confirmant eæ rationes, quas articulo proximo pro opinione Scoti adduximus, eique non pauca Aristotelis testimonia suffragantur. Namque 1. Metaph. cap. 2. & 1. posteriorum, cap. 2. tex. 5. palam docet, ea quæ sensui propinquiora sunt, notiora nobis esse; natura verò notiora illa, quæ longiùs absunt à sensu, &, vt quicquam generale, & vniuersum est maximè, ita esse à sensu remotissimum. Item lib. 2. poster. c. 18. tex. 27. asserit, intellectum abstrahendo progredi ab inferioribus, donec ad ea perueniat, quæ in partes diuidi non possunt, id est, donec euadat ad genera summa, quæ extra generis & differentię compositionem consistunt. Putat igitur Aristoteles, non communiores naturas, vt genera, & ens, sed minùs communes, atque adeò species infimas à nostro intellectu prius concipi, & ita eum interpretantur, defenduntque Auerroes 3. de anima, com. 36. & 12. Metaphysicæ, com. 4. Philoponus, & Themistius tum hoc loco, tum ad finem 2. lib. post. & Ammonius in præfatione super Isagogem Porphyrij. Denique eadem sententia placuit D. Augustino l. 8. de Trin. c. 5. & lib. 9. cap. 6.

Auctorũ testimonijs comprobatur.

Explicatio assertionis.

Sciendum tamen est, cùm asserimus, primum intellectum nostri cõceptum esse speciei infimæ, id non ita accipiendum, quasi velimus, intellectum, cùm primo recipit imaginem intelligibilem, necessariò conceptum naturæ specificæ confestim elicere. Haud enim ita res se habet, quia, vt paulò post liquebit, cum aliqua singularis sẽsui occurrit, id quod primò apprehendimus, est ipsamet res singularis. Non est autem necesse, vt tunc duplicem pariter conceptum eliciamus, vnum indiuidui, alterum speciei. Imò experientia ipsa testis est, plerumque solam tunc rei singularis notitiam à nobis exprimi. Tantùm igitur volumus; si quem naturę communis conceptum in puncto illo temporis, atque in primo illo occursu intellectus gignat, eum necessariò fore speciei infimæ non autem naturæ communioris. Addimus tamen, neque repugnare, neque difficile omninò esse, vtrumque conceptum vna interdum elici, ab hominibus præsertim celeri, & acuto præditis ingenio, maximè cùm negari non debeat, posse à nobis multa simul apprehendi, vt probat Scot. in 1. d. 3. q. 6. Ochamus in 2. d. 21. Gregorius in 1. d. 1. art. 3. & nos alibi ex professo ostendemus.

Primus cõceptus naturę cõmunis est infimæ spẽi.

Iã Lichetus in 1. d. 3. q. 1. Bargius d. 1. q. 4. Ma. d. 3. q. 11. Gabriel. d. 1. q. 1. corol. 6.

* 2. Assert.

* Secunda assertio: Si non amoueantur impedimenta, magis vniuersalia prius à nobis concipientur, quàm minùs vniuersalia. In hac assertione impedimentorum nomine ea duntaxat intelligenda sunt, quæ obstant, ne ex imagine sensu percepta efformari possit notitia indiuidui speciei, sicuti accidit, cum v. g. obiectum extra debitam distantiam occurrit: tunc enim priùs illud sub notitia indiuidui generis, quàm speciei sensu dignoscimus, & quod inde consequens est, priùs genus, sub quo ipsum continetur, quam speciẽ infimam intellectu apprehendimus, vt quintum primi articuli argumentum concludebat.

ARTICVLVS IV.

Dilutio quorundam obiectionum.

Sed contra primam assertionis superioris articuli sic aliquis opponet. Si conceptus rei communis, quem intellectus post acceptam rei imaginem primò elicit, necessario esset speciei infimæ, sequeretur, reliquos item conceptus, quos postea naturaliter gignit, infimarum specierum esse; cùm in vtrisque æqua ratio esse videatur: atqui oppositum docet experientia; sæpe enim non modò liberis, sed necessarijs quoque intellectionibus cõmuniores naturas priùs intelligimus. Non igitur inter naturas communes species infima à nostro intellectu primùm cognoscitur.

Deinde, contra secundam conclusionem ita obijcitur ex Scoto in 1. sent. loco cit. Id, quod è loco remotiori

tiori sensum ferit, cùm non possit non esse singulare alicuius speciei infimæ, cumq. agat, quantum potest, necessariò mittet imaginem, quæ ipsummet singulare definitè exprimat. Deinde, ea imago, quia vna & homogenea est, vtiq. in qualibet parte spatij habebit vim repræsentandi idem; licet, quò longiùs funditur, eò hebescat magis, & obscuriùs repræsentet: igitur sensus ea affectus adhuc eliciet expressam similitudinem eiusdē singularis determinati, eamq. transmittet ad phantasiam, & ex cōsequenti, etiam positis impedimentis, priùs specifica natura, quàm generica concipietur.

Sol. 1. obi.

Hisce obiectionibus ita occurres. Priori quidem negando, eandem esse rationem primariæ notitiæ, quam, nimirum, format intellectus, cùm primùm rei imaginem recipit, & aliarum, quas genitis antea imaginibus educit. Nam, cùm primò imaginem recipit, excitatur, determinaturque tum ab imagine ipsa recens producta, tum à singulari sensibili interuentu phantasmatis, quod intelligentem speculari necesse est. Quo fit, vt, si quem in eo temporis momento conceptum rei communis elicuerit, is necessariò esse debeat naturæ specificæ, cuius illud singulare est. Postquam verò intellectus speciebus intelligibilibus consignatus fuit, ea promptiùs apprehendit, ad quæ ipsum acriùs excitari contingit; excitatur verò acriùs ad ea, quorum memoriam idētidem repetiuit, quorum sunt expressiora in sensu phantasmata, ac denique, ad quę is, qui intelligit, quoquo modo magis afficitur, aut ab aliqua latenti causa ducitur, quæ, vt docet experientia, interdum sunt singularia, interdum minùs aut magis vniuersalia. Lege, si placet, quæ in hanc sententiam scripsit Fracastorius in 1. lib. de intellectione. Et Carpentarius in digres. de methodo Anal. super Alcin.

Lege Scotum in Quodlib. q. 21.

Sol. 2. ob.

Posteriori, omissis controuersijs, hunc in modum satisfiet. Concedimus, speciem, quæ è remotiori loco sensui imprimitur, referre adhuc determinatè totum singulare, à quo effluxit, v. g. hoc album. Negamus tamen, potentiam videndi Socratis posse cum illa huius albi visionem elicere, quamuis huius colorati possit. Nam sicuti perceptio indiuidui speciei, quia perfectior is est obiecti, nobilior est, quàm indiuidui generis, ita expressiorem requirit imaginem. Ac, quemadmodum hoc coloratum minus perfectum est, quàm hoc album, (quia, videlicet, hoc coloratum importat genus cum differentia singulari hoc verò album speciem, quæ genere perfectior est, cum eadem differētia) ita hoc coloratum ad sui expressionem non tam perfectam imaginem deposcit, atque adeò per illam etiam euanescentem abundè potentiæ repræsentatur.

Perceptio indiuidui speciei expressiorem imaginem requirit.

Dubitatio

Dubitauit tamen quispiam hoc loco: qui fieri possit, vt visio huius albi oriatur ad imagine, quę eiusdem speciei sit cum ea, à qua huius colorati visio proficiscitur; si huius albi, & huius colorati visio, vt est communis Philosophantium vox, inter se specie differunt. Huic dubitationi occurrēdum; nihil mirum esse, quòd ex vnius speciei imagine specierum diuersarum apprehensiones educantur. Non enim quęlibet specie distinctæ apprehensiones specificam distinctionem imaginum, à quibus oriuntur, arguunt, sed adæquatæ duntaxat, specie diuersæ, ita, videlicet, vt ea imago, siue sensilis, siue intelligibilis censeatur, ab alia distingui specie, quæ sic se habet, vt notitia, quæ ab ipsa adæquatè proficiscitur, ab alia adæquatè oriri nequeat. Eam verò notitiam ab imagine adæquatè oriri dicimus, quia, quicquid imago expressè ac primariò repræsentat, concipimus. Sicque intelligibilis imago propria hominis, specie differt ab ea, quæ propria est animalis, quia conceptus ab illa adæquatè elicitus, ab hac adæquatè elici non potest; cùm illa hominem, hæc animal expressa, ac primaria repræsentatione menti obijciat.

Respōsio.

ARTICVLVS V.

Dißoluuntur argumenta initio quæstionis proposita.

Reliquum est; vt primi articuli argumenta explicemus. Ac maior quidem propositio eius, quod initio adductum est, explicatione indiget. Si enim significet, omnia minùs perfecta necessariò anteire perfectioribus, apertè falsa est. Nam cor in animaliũ procreatione priùs effingitur, & cohæret; quàm partes aliæ minùs nobiles; & intellectus ipse in comparanda scientia progreditur ab assensu principiorum, qui assensui cõclusionum excellit. Quòd si maior propositio intelligatur de imperfectioribus, quæ ad alia tanquam præcurrentes dispositiones requiruntur, tunc vera quidem est, sed probandum fuit, conceptum entis necessariam esse dispositionem ad conceptum speciei infimæ, quod negamus. Addimus etiam, in eliciendis cõceptibus proficisci intellectum ab imperfectioribus, quatenus procedit à conceptu confuso speciei ad distinctum eiusdem.

Quopacto in generatione priora posterioribus imperfectiora sint.

Solutio secundi: Ens concretum in qualibet natura inferiori, id est, natura entis analoga, quę per omnia particularia entia funditur, causa est, cur vnumquodque sub intellectum cadat, quatenus esse intelligibile enti, vt propria ipsius passio, primò cõuenit, ab illoque in naturas inferiores quasi dilabitur. Verùm hinc non colligitur, ens priùs actu cognosci, quàm species infimas: sicuti ex eo, quòd potentia ad risum priùs homini, quàm Socrati conueniat, non sequitur, risum priùs homini, quàm Socrati inesse. Illud verò Arist. effatum ex primo posteriorum, sic deberet ritè aptari, vt eo loco docuimus: ens in causa est, cur species infimas concipiamus, siue ex conceptu entis venimus in cognitionem specierum infimarum: igitur ens manifestius nobis est, quàm species infimæ. At enim antecedẽs propositio tunc falsa erit. Concluditur tamen hoc argumento; ens suapte natura priùs cognoscibile esse, quàm inferiores naturas, licet non priùs cognoscatur à nobis, quorum cognitio, vtpotè à sensu orta, ab inferioribus ad superiora paulatim euadit.

Explicatur effatũ Aristotelicũ.

Solutio tertij: Si nomine adæquati obiecti significetur obiectũ commune ab inferioribus abstractum, continens sub se omnia, quæ à potentia attinguntur, maior propositio perspicuè falsa est, siquidem potentiæ sensitiuæ, neq; primario, neq; secundario actu rem communem attingunt, sed singularem duntaxat. Si verò significetur ratio, sub qua res in potentiam cadit, ita, vt sententia sit, primam notitiam cuiusq. potentiæ esse eius, quod participat rationem obiecti adęquati, tunc maior propositio admittenda est, sed in eo sensu dicendum ad minorem, non solùm ens in commune, sed quodlibet particulare ens esse obiectum adæquatum intellectus, siquidem omnia entia rationem cognoscibilitatis sibi vendicãt: Aristoteles autem, cùm docet, ens in cõmune esse obiectum intellectus, non sumit ens in commune etiam priori modo, sed prout inferiora comprehendit.

Potẽtię sẽsitiuæ non attingunt rem communem.

Solutio quarti: Principium illud: impossibile est idem simul esse, & non esse, non est primum cognitum complexum, quasi ex omnibus principijs complexis primò occurrat. Nam, sicut termini minùs communes cognitu priores sunt, ita principia, quæ ex illis constant, intellectui se priùs ingerunt. Dicitur tamen principium illud, primum, ob nobilitatem perspicuæ certitudinis, quæ tanta est, vt nemo illud, modò compos rationis sit, mente inficiari possit. Appellatur quoque ceterorum principiorum norma, quòd cetera eius veritate nituntur, & à priori per illud confirmari possint, vt alibi diximus. Atque hæ causæ sunt, ob quas natura illius principij intelligentiam nobis primum enodasse perhibetur, non autem, quòd eius vel apprehensio, vel assensus, ordine in-

Quę principia intellectui prius occurrant.

inuentionis in nostro intellectu prius gignatur.

Solutio quinti: Hoc argumentum confirmat secundam tertij articuli conclusionem, nimirum, si obiectum sit extra debitam distantiam, prius à nobis magis vniuersalia apprehendi. Aduertimus tamen cum Scoto in 1. sent. loco cit. esto, singularia magis vniuersalium è longiori distantia prius dignoscantur; non proinde tamen existimandum: acrius ab B ijs sensum moueri, quàm à singularibus minus vniuersalium. Id enim acrius mouet, quod actuosius est, seu, quod magis actum participat, hoc autem esse singulare minus vniuersalium nemo negarit. Quò fit, vt causa, ob quam prædicta singularia magis vniuersalium facilius dignoscantur, non ad maiorem ipsorum in agendo efficacitatem, sed imperfectionem potius referenda sit, quia, C videlicet, ad sui notitiam minus expressam imaginem deposcunt, vti superius disseruimus.

Solutio sexti: Cùm naturæ communiores sumuntur, vt tota quędam sunt, respectu minus communium, non vt tota actualia, sed vt tota potentialia spectantur, sicque non iam in cognitionem cõfusam actualem, sed in potentialem cadunt. Quo liquet, sextum argumentum à propo- D sitæ disceptationis, in qua de cognitione confusa actuali agitur, scopo aberrare. Erit tamen operæ pretium decernere hoc loco, quinam ordo sit cognitionis confusæ potentialis. Sunt, qui asserant, magis vniuersalia secundum eiusmodi cognitionem interdum nobis notiora esse, videlicet, cùm cognitio confusa potentialis, & distincta actualis in eandem incidunt, veluti, cùm animalis essen- E tiam, ignoratis speciebus, quæ sub eo continentur, penetramus. Sed non rectè sentiunt. Nam cognitio distincta actualis magis vniuersalium, sublatis impedimentis, semper est posterior confusa actuali minus vniuersalium, vt ex dictis constat. Quare semper confusa potentialis minus vniuersalium erit prior confusa potentiali magis vniuersalium, proindeq. absolutè statuendum est, cognitionem confusam potentialem minus vniuersalium semper antecedere cognitionem eiusdem generis circa magis vniuersalia Hoc posito, respondetur ad argumentum, non omne totum via inuentionis prius à nobis concipi, quàm partes, sed id tantùm, quòd sensui magis appropinquat; hoc autem è communibus naturis est species infima. Neq; oppositum docet Aristoteles in procemio, vbi de progressu cognoscendi auscultatorio, accurataeq. doctrinæ, disputat.

Quid à nobis primò intelligatur notitia cõfusa potentiali.

Solutio septimi: Ex eo, quòd naturæ magis vniuersales pauciora in se prædicata cohibent, rectè colligitur, eas ad notitiam distinctam actualem paucioribus egere, atque ita eo cognitionis genere prius à nobis concipi. Verùm eædem ad notionem confusam actualem plura requirunt, quatenus à pluribus abstrahendæ sunt, quàm naturæ minus communes.

Naturæ magis vniuersales plura exigunt ad confusam sui notitiã.

Solutio octaui: Receptis iam intellectu speciebus, plerumq. magis vnicuique in promptu est, communiora prædicata apprehendere, & de inferioribus enunciare, propterea quòd illa, vt in pluribus insunt, ita frequentius occurrunt, atque adeò magis innotescunt. Sed enim hoc non impedit, quò minus cùm rei imago in intellectu primùm gignitur, prius species infima, quàm vlla natura superior, sublatis impedimentis concipiatur: quæ fuit nostra prima conclusio in tertio huiusce disputationis articulo: quam etiam solam argumenta Scoti, & ex mente ipsius, & reipsa colligunt, vnde non est, quòd à nobis soluantur.

QVAE-

QVÆSTIO IV.

Sitne singulare primò, cognitum à nostro intellectu, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta suadere videantur, priùs vniuersale, quàm singulare à nobis intelligi.

SVperiori quæstione comparauimus naturas vniuersales inter sese, nunc easdem cum singularibus conferemus. Quòd igitur vniuersales cognitione confusa priùs ab intellectu nostro percipiantur, defendunt Thomistæ propè omnes, & ex Scoti sectatoribus non pauci, idque hisce ferè argumentis stabilire nituntur.

Hos retulimus superiùs art. 1. quæst. 3.

1. argum. Ex D. Th. 1. cont. gent. cap. 48.

Primùm; cùm omnis nostra cognitio per species fiat, ea priùs cognoscere intellectus debet, quæ ipsi directò priùs, & clariùs ab specie intelligibili repræsentantur: sed ita se habent naturæ communes. Nam ex primaria, & formali expressione in specie continentur, singularia verò non nisi implicitè & virtute: igitur priùs naturæ communes, quàm singulares à nobis percipiuntur.

2. argum.

Deinde; materia est in causa, cur res materiales minùs facilè à nobis intelligantur: ergo ea, quæ maximè sunt in materiam demersa, vti singularia, difficiliùs ac posteriùs ab intellectu nostro percipientur. Probatur assumptum, primùm; quia vnumquodque intelligitur ex suo actu, vt Aristoteles docet 9. Metaphysicæ, capite 11. textu 20 at materia non actus est, sed potentia. Secundò, quia, vt aduertit Plotinus, Ennead. 5. libro 5. cap. 1. cognitum debet esse cognoscenti cognatum: vnde omnis cognitio, vt est communis Philosophorum

Plotinus.

A rum sententia, tradita in opere de secretiore sapientia secundum Ægyptios, cap. 3. lib. 2. fit per assimilationem inter vim cognoscentem, & rem cognitam: at intellectus, cùm immaterialis sit, admodum est materiæ dissimilis.

Ois cognitio similitudine fit cognoscētis cum cognito.

3. argum.

Item: pueri, quorum vox naturæ ipsius vox esse videtur, principio quemlibet virum vocant patrem, & quamlibet fœminam matrem. Igitur B naturæ ductu priùs communem rationem patris, quàm huius patris apprehendunt; atque adeò non priùs singulare, quàm vniuersale intelligunt. Quare & Aristoteles in prooemio huius operis ab hoc puerorum exemplo argumentum duxit ad comprobandum, vniuersalia tum magis, tum priùs nobis esse manifesta.

4. argum.

Ad hæc; vniuersale est obiectum C intellectus; singulare obiectum sensus, vt testatur Aristoteles hoc in libro, cap. 5. textu 49. ergo intellectus priùs vniuersale cognoscit, quàm singulare, alioqui priùs tenderet in non suum, quàm in suum obiectum. Huc pertinet, quòd etiam Aristoteles eodem loco ait, repetitque in 5. libro Metaphysicæ, capit. 11. textu 16. nimirum, singulare esse primò notum sensui, vniuersale verò in-D tellectui.

5. argum.

Postremò; singulare intelligitur à nobis reflexè, vt asseruisse videtur Aristoteles 3. de anima, cap. 4. textu 10. ergo eius cognitio posterior est, quàm rei vniuersalis. Consecutio patet, quia omne reflexum est posterius directo. Liquet etiam priuatim ex ipso progressu cognitionis reflexæ, quam D Thomas in disputatis quæst. de anima, articulo 20. & alibi, E ac nonnulli eius sectatores in hunc ferè modum explicant. Cùm rei alicuius notitia mentem subit, ducitur primùm à phantasmate, & intellectu agente, quasi intelligibilis quædam linea, quæ deinde procurrit ad intellectum patientem, inde ad rem vniuersalem specie repræsentatam; tum à re vniuersali inflectitur ad phantasma, & ad rem singularem, quæ

D. Thom. opusc. c. 29 & 43. & 2. de aia lect. 13. & 1. p. q. 81. art. 3. & q. 86. art. 1. Ferrariēsis 3. de aia q. 13. Hispalēsis in 1. d. 39. q. 2. art. 3. Capr. in 1. d. 35. q. 2.

quæ illius quasi inuolucro obtegitur: hoc est, vt planiùs dicamus, imprimitur à phantasmate, & intellectu agente in patientem species intelligibilis: tunc intellectus patiens ea informatus gignit conceptum rei vniuersalis, mox attendens ad suum actum, aduertit, illum genitum fuisse ab specie, speciem à phantasmate, phantasma à re singulari, atque ita tandem in hoc flexu deprehendit rem singularem, & existit in mente quidam veluti circulus intellectualis, quem Aristoteles significauit similitudine lineæ inflexæ, quæ in se ipsam veluti recurrit, cùm ex recta inflectitur in orbem.

Intellectualis circulus.

Alij verò cognitionem reflexam singularis hoc modo fieri arbitrantur. Percipit intellectus naturam communem v.g. hominis, tunc, quia aduertit, illam non separatim, ac per se cohærere, sed necessariò in aliquo singulari existere, colligit, dari aliquod singulare, in quo sit; atque ita dicitur singulare ipsum arguendo ac reflectendo cognoscere. Patet igitur, notitiam reflexam singularis, siue hoc, siue illo modo contingat, posteriorem esse, quàm conceptum naturæ communis; quandoquidem semper intellectus extremo loco naturam singularem apprehendit.

Vt Caiet. 1. p q. 86. art. 1.

ARTICVLVS II.

Concluditur, singularia priùs faciliusq; à nobis intelligi, quàm vniuersalia.

Concl.

ASserendum tamen est; priùs à nobis singularia, quam vniuersalia intelligi. Quod præter alios sentit Durandus in 2. d. 3. q. 7. Ochamus in 1. d. 3. q. 5. Gregorius ibidem, q. 3. Apollinaris 3. de anima, q. 13. Burlęus, & Marsilius hoc loco. Hanc sententiam, qui species proprias rerum singularium in intellectu dari arbitrantur, ex eo maximè comprobare possunt; quòd intellectus priùs consignetur specie rei singularis, quã vniuersalis, faciliusq; ac promptiùs excitetur ad eliciendum conceptum adęquatum talis speciei, exprimentem scilicet, totum id, quod species repræsentat, hoc est, ipsam rem singularem quàm ad formandũ conceptum naturæ communioris, ad quam ea species nec primariò, nec adæquatè inclinet. Verùm, quia illustrior, magisq. Peripatetica est contraria opinio, prorsus negans intellectui eiusmodi species intelligibiles, quæ adæquatè repræsentent singularia, (qua de re 3. de anima) nos illi modò insistentes ea probatione non vtemur. Nec verò desunt aliæ satis firmæ ad propositum concludendum.

Eius assertores. Eandem sequuntur Ioãnes Maior in 1. d. 3. q. 4. Baconus ibidẽ q. 2. Niphus t. Metaph disp. 11. Trombeta 7 Metaph. q. 7. Antonius And. q. 14. Ioann. Canonicus 1. phys. q. 2. Thienẽsis 3. anima ad tex. 11. Piccolomineus in sua Ph Moral. gradu. 5. cap. 18.

Quòd igitur conceptus rei singularis priùs; faciliusq. à nobis eliciatur, quàm rei vniuersalis; ostendi potest. primò; quia singulare est propinquum sensui, à quo intellectus hoc statu cognitionem mutuatur; & in actu suo pendet. Quare priùs fertur intellectus ad singulare ipsum, quàm ad vniuersale concipiendum.

Secundò: Conceptus rei singularis, cùm sit notitia præstantioris naturæ, perfectior est, quàm conceptus rei communis in eadem serie: ergo priùs, saltem origine, ab intellectu nostro gignetur. Probatur consecutio; quia, vt Scotus rectè argumentabatur, causæ naturales, cùm nihil impedimenti subest, mox producunt nobilissimum effectum, quem possunt: at verò, cum primùm ex phantasmate rei singularis transmittitur species rei cõmunis in intellectum, dantur causæ, quæ sufficiunt ad productionem conceptus rei singularis; nimirum, eiusmodi species & phantasma; nec quicquam est, quod impediat. Quare is conceptus prius omninò elicietur.

Opinio magis Peripatetica non dari species rerum singularium.

Tertiò. Experientia ipsa dux Philosophiæ, ac magistra veritatis palam testatur, cùm res aliqua singularis sensum ferit, nihil priùs à nobis cõcipi, quàm rem ipsam singularem: aduersatur ergo experientiæ, qui negat, singularia priùs a nobis intelligi.

Experientia dux philosophiæ.

Postremò. Si intellectus non intelligeret singularia, nisi reflexè, & eo

eo præsertim modo, quem aduersariæ partis Auctores tradunt, sequeretur, in primis nullum singulare à nobis determinatè concipi, sub notitia vaga dumtaxat. Nam si nullum hominis, v.g. indiuiduum apprehendimus, nisi scrutando singulare, à quo species hominis in commune genita est, (qui erat prior modus explicādi cognitionem reflexam) cùm eiusmodi species à Socrate, vel à Platone, & alio quouis homine sine discrimine emitti potuerit, certè ea ratione ad nullum hominis indiuiduū definitè perueniemus. Idemque accidet, si singulare non percipiamus, nisi, dum arguendo aduertimus, communem hominis v.g. naturam necessariò re ipsa in aliquo singulari existere, quo pacto alij cognitionem reflexam explicabant. Etenim, cùm hominis natura in omnibus suis inferioribus contineatur, non magis ad hoc singulare, quàm ad illud eo pacto ducemur. Rursus, si prior ille modus cognitionis reflexæ verus esset, sequeretur, conceptum rei singularis efformari non posse, nisi interposita longiori mora, dum, scilicet, intellectus eiusmodi recursus obit; imò nec elici, nisi ab homine exercitato, quique priùs ab alio edoctus fuerit, quo modo, quasi filo, vt in Dędali labyrintho, viam regens per circuitus illos, & ambages, ad phantasma redeat. Quare minùs fuisset à natura homini consultum, cui tam perplexa, & difficilis via data esset ad intelligēda singularia, in quibus tractandis omnis eius vita versatur.

Impugnatur prior modus cognitionis reflexæ suprà explicatus.

Refellitur posterior.

ARTICVLVS III.

Diluuntur aduersariæ partis argumenta.

NVnc eorum argumentis occurramus, qui ostendere nituntur, priùs vniuersalia, quàm singularia in nostrum intellectum cadere. Ad primum dicendum: non oportere priùs intelligi id, quod species primariò repræsentat, sed id, ad quod magis excitatur intellectus; magis

A autem excitatur, ac ducitur ad intelligendum singulare, licet inadæquatè, & implicitè in specie intelligibili repræsentatum; quia phantasma, quod in sensu interno intellectui assistit, est ipsius singularis, præualetque ad determinandam ad illud intellectionem ob dependentiam intellectus nostri à sensu, hoc rerum statu; quantumuis species intelligibilis ex se magis ferat ad rem vniuersalem.

B Secundi argumenti explicatio vt illustrior sit, aduertendum est, †duobus modis dici posse, cognitionem impediri à materia; vno ex parte subiecti; altero ex parte obiecti. Ex parte subiecti; quia, quò illud magis materiale est; eo minùs idoneum ad vim cognoscendi; cùm semper hæc nonnihil abstractionis à materia desideret. Vnde Aristoteles 2. de anima, c. 12. tex. 124.† causam, cur plantæ cognitione prorsus careant, (etsi eis Plato quasi dormientem sensum dederit) ad ipsarum concretionem, &, vt vocant, materialitatem refert: contrà verò, quò res magis à materia emergunt, eò perfectiorem obtinent cognoscendi gradum, vt videre est in belua, homine, & angelo: hominis enim cognitio perfectior est, quam beluæ, quia forma hominis potest extra materiam cohærere, nō autem beluæ: & angeli item cognitio nobilior, quàm hominis, quia angelus prorsus materia vacat, non homo, qui ex corpore & animo constat. Iam verò ex parte obiecti dicitur materia impedire, seu retardare cognitionem, ob eas potissimùm causas, quæ in proposito argumento continentur. Verùm, si quis animum aduertat, facilè videbit, ex nulla earum colligi posse, intellectionem plus à materia rei singularis, quam vniuersalis impediri. Non enim materia rei singularis, aut magis potentia est, aut intellectui dissimilior, quam materia rei vniuersalis. Nam quod obijciūt, naturam singularem magis esse materia demersam, id est, constitui ex materia magis contractā; id nihil momēti habet. Nō enim con-

C

D

E

Ex Henrico Gandauensi 1. p. summ. art. 36. q. 1. lege etiā pro eadem re Auer. disp. 3. cont. Algazellem. D. Tho. 1. sen. d. 35. qō. vnica, art. 1. & 2. cont. gen. c. 44. Zimaram in theor. prop. 1.

† Quo pacto materia impedit cognitionem.

† Plātę ob nimis terrestrē corporis compagem sensu carent.

Intellectio non magis à materia rei singularis, quàm vniuersalis impeditur.

contractio illa difficiliorem reddit apprehensionem rei singularis; quin verò naturæ communes non nisi beneficio singularium, quæ primò in sensus, deinde in intellectum species imprimūt, intelligi à nobis possunt. Quo fit, vt materia indiuidua non modò non impediat, aut retardet cognitionem; sed pro sua etiā parte iuuet, ac promoueat, quatenus est in re singulari, à qua omnis nostra cognitio ortum habet.

Lege Diu. Th. 1. p. q. 101. ar. 2. & in 2. sen. d. 23. q. 2. art. 2. Gal. lib. 3. de loc. affir.

Cerebri humiditas intelligendi actū interturbat.

Ad tertium, dicendum cum Gregor. in 1. distinct. 3. quæst. 4. artic. 3. & Ochamo distinct. 3. quæst. 6. pueros non iccircò primùm omnes viros patres appellare, quòd communem patris, aut viri rationem primò concipiant, sed quia humore, & ea, quam humor exhalat, nebula cerebrum occupante, adeò in illis interior sensus obductus est, adeoque imperfectè, & quasi per vmbram operatur, vt singularia illa non nisi sub imperfecta, & vaga notione percipiant, nec parentes ab alijs dignoscant, donec vi discernendi polleant, quæ ætate procedente sensim emergit. Quòd si Aduersariorū ratio concluderet, eodem modo, vt Auctores citati animaduertunt, probari posset, beluas primùm naturam communem apprehendere, quam ne apprehendunt quidem. Videmus siquidem agnos recès natos quamlibet ouem, quasi matrem sequi; nimirum, quia, dum vegetiori carent sensu, omnes oues tanquam matres apprehendūt.

Notitia vaga singularium.

At enim, quia vaga illa, & confusa singularium notitia, quatenus circa nullum singulare definitè versatur, conceptui cōfuso rei vniuersalis admodum cognata est, ideo Aristoteles ab ea sumpsit argumentum, quo vniuersalia priùs à nobis intelligi comprobauit.

Obiectum adæquatū intellect⁹.

Ad quartum respondendum est, adæquatum obiectum intellectus, vt ex 9. Met. c. 11. tex 20. colligitur, non esse vniuersale; sed ens in tota suę significationis amplitudine, quo pacto tam vniuersalia, quam singularia complectitur: dici tamē interdum vniuersale, obiectū intellectus; quia

A cognitio vniuersalis propria illi est, vtpote, quæ soli intellectui compet it, etsi non soli; seu (quod eodem redit) quia intellectus per vniuersalē cognitionem pręstat sensui, qui, licet singularia percipiat, vltra ea tamen non ascendit. Reliqua verò Arist. testimonia intelligēda sunt de cognitione scientiæ, qua intellectus, vt ex 1. li. posterioris Analyticæ constat, vniuersalia per se, ac primò contem-

B platur, singularia verò non nisi ex accidente, & secundaria ratione.

Quinti argumēti solutio plus habet difficultatis; illo namque Aristotelis testimonio ex c. 4. lib 3. de anima, tanquam gladio Delphico variè vtuntur Peripatetici. Nonnulli, è quibus est Henricus Gandau. Quodlib. 5. q. 15 D. Thomas, eiusque sectatores, & plerique alij, quorum explicationem in argumento retulimus,

C elicere ex eo conantur, singulare posteriùs à nobis intelligi; alij intelligi priùs. Atque ex hisce posterioribus est Greg. Ariminensis in 1. d. 3. q. 3. ar. 2. & Burlæus initio huius libri. Reiecta tamen huiusce rei pleniori disceptatione ad eum locum tertij de anima, breuiter hic dicendum; Arist. vel nihil ibi de discrimine inter directā & reflexam cognitionem tradere voluisse; sed docere duntaxat, animam

Explicatur locus Arist. in 3. de anima.

D percipere vniuersale alia facultate distincta à sensu, quo singulare percipit: distincta quidem, vel reipsa, vel sola ratione; sicuti linea flexa sola ratione differt à se ipsa protensa; quòd admodum probabile est. Vel, si etiam directę & reflexę cognitionis discrimē indicare voluit, haud obscurè cognitionem reflexam, quam singulari attribuit, priorem fecisse directa, quam assignat vniuersali. Hæc est. n.

E eius loci sententia; Anima percipit vniuersale, sicuti cùm extensa fuerit linea flexa; quasi, videlicet, mens in cognoscendo singulari priùs se inflectat ad sensum, postea verò recto intuitu sese ad percipiendum vniuersale conuertat. At neque iuxta hanc expositionem dici debet singulare cognosci reflexè, sed inflexè potiùs, vt ex contextu Græco planum est.

E Vnde

Singulare non iā reflerè quā inflexi à nobis intelligi.

A Vnde patet, Aristotelem eo loco, aut neutri parti præsentis controuersiæ, aut nostræ potiùs fauisse. Lege etiam Fonsecam lib. 1. Metaph. capit. 2. q. 3. sect. 5.

QVÆSTIO V.

Vtrum singulare substantiæ, an accidentis à nobis primò intelligatur.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur primò intelligi singulare substantia.

SVperiori disputatione statuimus; priùs à nobis singulare, quàm vniuersale intelligi: sequitur, vt, quodnam illud singulare sit, accidentis ne, an substantiæ, videamus. Quòd igitur singulare substantiæ in nostrum intellectum primò cadat, suaderi potest in primis testimonio Aristotelis 7. Metaphysicæ, capit. 1. textu 4. vbi ait, substantiam esse cognitione priorem accidentibus. Deinde hac ratione: Id intellectus primò concipit, quòd primò cogitatiua apprehendit; nam & cum hac primo coniungitur intellectus agens: sed cogitatiua primò apprehendit substantiam singularem; ergo & intellectus. Maior propositio suadetur, quia ex doctrina D. Dionysij, capit. 4. de diuinis nominibus, infimum summi coniungitur summo infimi; summum autem inter potentias cognoscentes est intellectus; infimum verò facultas sensitiua: itemque omnium intellectuum humanus infimus est, & inter omnes sensitrices facultates cogitatiua summa habetur. Minor probatur, quia, cùm substantiæ cognitio accidentium perceptione nobilior sit, illa priùs, quàm hanc cogitatiua eliciet, si causa naturalis non impedita edit primò nobilissimum effectum, quem potest.

Aristot.

D. Diony. Infimum summi cō iungitur summo infimi.

C

D

E

Item: Anima nihil priùs, quàm se ipsam intelligit. Non ergo priùs accidens, quàm substantiam percipit. Probatur antecedens: namque id anima priùs intelligit, quod ipsi maximè præsens est; nihil autem illi magis, quam ipsa sibi cohæret, ac præsto adest.

B Denique: Quòd saltem Deus in hominis intellectum primò cadat, hunc in modum ostēditur. Id, in quo cetera cognoscimus, & quo de alijs iudicamus, primò nobis perspectum esse oportet; vnde priùs lucem, quàm colores sētimus, & principijs, quam conclusioni, priùs assensum damus; sed quicquid cognoscimus, non nisi in luce primę veritatis cognoscimus, & per eam de ceteris iudicamus, vt scripsit Plato in Timæo, & D. Augustinus 12. libro de Trinitate cap. 2. Igitur primò cognitum à nobis est veritas prima, id est, Deus.

Plato. D. Aug.

ARTICVLVS II.

Quæstionis explicatio.

IN hac quæstione diuersi diuersa, atque aduersa sentiunt. Etenim sunt qui putent, substantiam non modò non intelligi à nobis primò, sed ne intelligi quidem, nostramque omnem perscrutationem circa substantiarum inuolucra, id est, accidentia, immorari, nec ad ipsam rei essentiam, aut substātiam peruenire. Qua de re lege, si placet, Nicolaum Cusam in libris de docta ignorātia, & in 3. Idiotę dialogo copiosè disserentem. Alij censent, priùs concipi à nobis substantiam, quàm accidens: & ex his quidam priùs vniuersale, alij singulare; rursumq. ex his posteremis quidam singulare vagum, alij determinatum.

Variæ sententiæ de singulari primo cognito.

Lege Herueū quodl. 3. q. 12.

Sit tamen conclusio. Singulare, quod à nobis primò concipitur, est singulare sensibile, determinatū, non substantiæ, (si eius formale spectetur) sed accidentis concrete sumpti. Hæc conclusio intelligi debet sublatis impedimentis. Probaturque sigillatim.

Conclus.

latim. Nam cùm nostra cognitio ortum habeat à sensu, eoque vtatur velut præuio satellite, id primò mentem subit, quod primò sui speciem in sensus imprimit: hoc autem, vt ex superioribus constat, si nihil obsit, est singulare sensibile determinatū. Esse verò huiusmodi singulare non substantiæ, sed accidentis, inde suadetur: quia substantia non mittit sui similitudinem ad sensum, alioqui esset sensibilis per se, quod negat Aristoteles 2. de anima. c. 6. tex. 65. Denique debere id esse singulare accidentis concretè, non abstractè sumpti ex eo ostenditur, quia vnaqueque res ita sensu percipitur, vt in eum agit. Quare, cùm singulare sensibile non nisi concretè sumptum agat, (Neque enim id, quod calefacit, est hic calor sed hoc calidum, docente Aristotele in l. de sensu, & sensili, cap. 6. quia actiones sunt singularium per se existentium) fit, vt singulare sensibile concretum primò sub sensum cadat, & ex consequenti primùm ab intellectu percipiatur. Adiecimus verba illa, si eius formale spectetur, quia cùm concreta accidentium, quæ sui speciem in sensus mittunt, substantias connotent, necesse est, vt eam ipsa, quàm substantiæ, eodem actu apprehendantur; sed hæ vt connotatæ, & accidentibus inuolutæ, ac proinde secundaria ratione, & implicite; illa vt formaliter significata, atque adeò primò, & per se.

Actiones sunt singularium per se existentium.

Ex his, quæ hactenus docuimus, licebit colligere; id, quod inter naturas communes à nobis primo loco intelligitur, esse naturam specificam eius accidentis, quod amotis impedimentis priùs sub sensum cadit: quod asserit Scotus 7. Metaph. q. 3. & Iandunus ibidem, aliíque non pauci.

A

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumentis.

AD primum argumentum initio quęstionis propositum dic, Aristotelem eo loco septimi Metaph. loqui de accidente secundum accuratam & distinctam cognitionem, quę per auscultationem habetur. quo pacto substantia cognitione prior est; cùm sine illa acidens nec absolutè intelligi, nec perfectè definiri possit. Nos verò in præsentia agere de accidente secundum notitiam confusam via inuentionis. — Sol. 1. arg.

B — Quo pacto substātia sit cognitione prior accidente.

Ad secundum; Supposita nunc illa sententia, quæ, præter sensum communem, plures sensus internos facit; quod, an ita sit, in libris de anima disquiretur; respondemus in primis negando maiorem propositionem. Non enim intellectus agens cum sola cogitatrice potentia iungitur; sed cum phantasia quoque, imò & cum sensu communi, vt quidam putant. Quare cùm hæ facultates sola accidentia percipiant; solam accidentis similitudinem vnà cum intellectu agente in patientem primò inferent. Quod verò ad illud D. Dionysij effatum spectat, dicendum erit; omnes internos sensus reputari summum inter potentias cognoscitiuas organicas. Aliter etiam eidem argumēto occurri potest, videlicet, admittendo maiorem propositionem cū Ianduno 1. de anima, q. 10. & Caiet. 1. p. q. 85. art. 1 sed negando minorem. Licet enim cogitatiua ex accidētis similitudine imaginē substantię effingat; tamē saltem priùs natura apprehendit accidens, cuius speciem à phātasia recipit, eo illius, quàm huius apprehensio nobilior sit. Est enim rata naturæ lex, vt quælibet potentia id, saltem priùs origine, concipiat, cuius similitudine primò excitatur. Adde etiam cogitatricem vim non nisi arguendo, & quodam velut discursu, vt plerique arbitrantur, ad apprehensionem substantiæ deuenire.

Sol. 2. arg.

C

D

Altera solutio eiusdem argu.

E — Cogitatiua prius, saltem natura apprehendit accidēs, quā substantiā.

uenire,

uenire, proindeque non posse non imaginem accidentis, cum qua intellectus agēs mox concurrat, sibi priùs efformare. Denique Richardus in 2. dist. 24. q. 3. circa 3. principale, Heruæus Quodl 3. quęst. 12. negant, substantiam ab vllo sensu percipi. Quæ sententia in vtramque partem probabilis est: placuit autem affirmatiua D. Thomæ in 4. d. 49. q. 2. art. 2. & in opusc. 26. Auerroi 2. lib. de anima comm. 63. Caiet. 3. p. q. 76. art. 7. alijsque compluribus. Qua de re lucuēter scripsit Mirandula lib. 5. de examine vanitatis, c. 10.

3. sol. aliorum.

Sol. 3. arg. Ad tertium, dicito, ex doctrina D. Augustini libr. 14. de Trinit. cap. 6. dupliciter intelligi posse, mentem nostram sibi præsentem esse, videlicet præsentia essentiali; quia, nimirū, à se ipsa non abest: vel obiectiua, quia sibimet conceptu aliquo obijcitur. Priori modo nō posse quicquam priùs, aut magis præsens illi esse, quam ipsa sibi est: posteriori priùs sese illi exhibere rem singularem sensibilem, cuius speciem recipit, maximè, cùm se non nisi actu reflexo intelligat, postquam videlicet ad alia protensa in se ipsam recurrit. Quod Aristoteles significauit 3. de anima, c. 4. tex 8. aiens, cùm intellectus singula intelligibilia effectus fuerit, tūc demum sui ipsius capere notionem.

A

Quo pacto anima in se recipocet. lege D Thomam 1. p. q. 87. art. r.

Ad quartum, omissa longiori disputatione, quam persequitur Henricus Gandau. 1. p. summæ art. 24. q. 7. & D. Tho. opusc. 70. q. 1. art. 3. & 1. p. q. 88. art. 3. & Scotus in 1. sent. d 3. q. 4. respondendum est, ea, quæ intelligimus, non dici apud Platonem & D. Aug. percipi à nobis in luce primæ veritatis, tanquam in re cognita; sed tāquam in ratione cognoscendi, id est, non quasi, dum quidpiam intelligimus, ipsam primam veritatem priùs cognoscamus: sed quia nihil in nostrum intellectum cadit, nisi quatenus in eo prima veritas elucet, & participatur, & sacrum illud, ac diuinum lumen, vt rebus ipsis veritatē, ita nobis vim eius percipiendæ, iucūdæque largitur, vt ex eodem Platone D. Gregorius Naziāzenus inquit. Enimverò, quod ipsa prima veritas in se sumpta à nobis haud primo cognoscatur, ex eo planum est, quia in hoc vitæ statu ad naturalem Dei cognitionem non nisi ex antecedente sensibilium rerum notitia prouchimur. Atque hæc de ordine vniuersalia & singularia à nobis intelligendi satis sint.

Sol. 4. arg.

B

Nihil intelligimus nisi lumine è diuino lucis fonte ad nos defluēte.

C

Hæc de re D. Gregorius Naz. in sanctū lauacrum, orat. 3.

CAPVT II.

Tex. 6. a *NEcesse est itaque, aut vnum esse principium, aut plura; atque si vnum, aut immobile, vt Parmenides, & Melissus inquiunt; aut quod moueatur, vt Naturales Philosophi; quorum alij primum principium ignē statuunt, alij aquā: at si plura, aut finita, aut infinita: et si finita, vno autē plura; aut duo, aut tria, aut quattuor, aut numero quopiam alio: si infinita, aut generis eiusdem, specie differentia, vt Democritus; aut etiam contraria.*

Tex. 7. b *Non aliter inquirunt, qui ea, quæ sunt, quot sint, scrutantur. Nam de his primùm quærunt, è quibus sunt entia, vtrum vnum, an plura: & si plura, an finita, an infinita. Quare inquirunt, an principium, & elementum vnum sit, an multa.*

Tex 8. c *Consideratio igitur de eo, quod est, an vnum sit, & immobile, Naturalis non est. Nam, vt Geometræ nulla contra eum remanet ratio, qui principia tollit; sed aut alterius est scientiæ, aut omnium communis; sic neque ei, qui de principijs disserit.*

d *Quando principium non est, si vnum tantum est, hocq; modo vnum.*

Alterius

Alicuius enim est, aut aliquorum id, quod est principium. Considerare itaque, an hoc modo Vnum sit, perinde est, atque contra aliam quamuis positionem, quę sermonis gratia affirmetur, qualis est Heracliti, aut si quis id, quod est, hominem vnum esse dixerit dissoluere; aut contentiosam rationem diluere, quales quidem Parmenidis, & Melissi ambæ sunt rationes; quippe quæ, & falsa aßumant, & non rectè concludant. Magis tamen Melissi ratio importuna est, & dubitationem non habet; sed absurdo vno dato cetera accidunt. In hoc Verò nulla inest difficultas. c *Nos autem ponamus, quę natura constant aut omnia, aut quædam moueri; quod quidem inductione est manifestum. At neque omnia diluere conuenit; sed ea tantùm, quę ex principijs demonstrando falsa concludunt: quæ autem sic non concluduntur, minimè:* f *vt, quadrationem, quę per segmenta fit, Geometrę est dissoluere; at eam, quę Antiphontis, haudquaquam.* Tex 9. Tex.10. Tex.11.

g *Sed quanquam naturę consideratio hęc non sit; quia tamen, quod dicunt, naturales dubitationes habere accidit, bene res fortaßis se habuerit, si de eis aliquantisper disseruimus. Nam Philosophiam habet consideratio.* Tex.12.

Principium autem omnium accommodatißimum est, quonam modo, qui omnia vnum esse inquiunt, h *(cum ens multis modis dicatur) id inquiant. Vtrum omnia substantiam, an quantitatem, an qualitatem. Rursus, vtrum omnia substantiam Vnam, ceu hominem Vnum, aut equum vnum, aut animam vnam, an qualitatem: hanc verò vnam, vt alborem, aut calorem, aut eius generis aliquid. Hæc namque omnia inter se plurimùm differunt, & dici non poßunt. Nam si substantia, & quantitas, & qualitas sunt, & hęc quidem seu separata ab inuicem, seu non separata, entia sunt multa: sin Verò omnia sint qualitas, aut quantitas (seu substantia sit, seu non sit) absurdum est, si tamen, quod esse non potest, absurdum dicendum est: aliorum etenim nullum, preter substantiam, est separatum, quando omnia de subiecta substantia dicuntur. Sed Melissus id, quod est, infinitum esse ait. Quapropter id, quod est, quantum est quoddam, cùm in quantitate sit infinitum. Substantia verò, aut qualitas, aut affectio infinita eße non potest, nisi ex accidēti, si quanta quędam sint simul. Nam infiniti ratio quantitate vtitur, non substantia, aut qualitate. Si igitur & substantia, & quantitas sint, duo sunt entia, non vnum.* Tex.13. Tex.14. Tex.15.

Si sola substantia infinitum nō erit, nec Vllam habebit magnitudinem, quandoquidem eßet quantum quoddam. i *Pretereà cùm ipsum quoque vnum perinde atque ens multis modis dicatur, quonam modo ipsum vniuersum inquiant Vnum esse, considerandum est. Dicitur autem vnum, aut continuum, aut indiuiduum, aut quorum essentię ratio vna est, & eadem. Si igitur id, quod est, continuum est, multa profectò est, cùm infinitè diuidi continuum poßit.* K *Est autem de parte, & toto dubitatio fortaßis ad rationem non pertinens, sed ipsę per se, vtrum pars & totum Vnum sint, an plura, & quo pacto Vnum, aut plura, & si plura, quomodo plura, quę eadem ratio de partibus non continuis. Et si Vtraque pars cum toto* Tex.16. Tex.17. Tex.18.

vnum ſint, Vt indiuiduum, quòd ipſę quoque inter ſe vnum erunt. At verò, ſi Vt indiuiduum, nihil quantum erit, aut quale, neque igitur infinitum id, quod eſt, vt ait Meliſſus, neque finitum, vt Parmenides, cùm finis indiuiduus ſit, non id, quod eſt infinitum. l *Sed ſi entia omnia ratione ſunt vnum, Vt Veſtimentum, & tunica, ſit, vt eundem, atque Heraclitus, ſermonem pronuncient. Boni enim, & mali, atque etiam non boni, & boni eadem erit eſſentia.*

Tex. 19.

Quapropter bonum, & non bonum idem erunt, & homo itidem, & equus: ac ſermo de eo non erit, quòd vnum ſint entia, ſed de eo, quòd nihil ſint. Quin etiam id erit, tale eſſe, ac tantum. m *Sed poſteri quoque perinde, ac veteres, turbati ſunt, timentes, ne ipſis eueniret, vt res eadem vnũ eſſet, & multa. Quapropter alij ipſum, eſt, auferebant, vt Lycophron, alij dictionem immutabãt, vt hominem albere dicerent, non autem album eſſe, ne ipſum, eſt, adijcientes, multa id facerent, quod vnum eſt,* n *quaſi ipſum vnum, aut ipſum ens vno modo diceretur. Multa Verò ſunt entia, aut ratione, vt, exempli gratia, alia eſt albi eſſentia, alia muſici, atque res eadem vtrumque eſt: aut diuiſione, vt totum & partes; quo ſanè in loco hęſitabant, & vnum multa eſſe fatebantur, perinde quaſi res eadem vnũ & multa (quanquam non oppoſita) eſſe non poſſet. Eſt Verò ipſum vnũ, & poteſtate, & actu. His igitur, qui hoc modo aggrediuntur, videtur fieri non poſſe, vt ea, quę ſunt, vnum ſint.*

Tex. 20. Tex. 21. Tex. 22.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Methodus Ariſto. doctrinæ.

ABſoluto huiuſce diſciplinæ proœmio, ſequitur tractatio ipſa, in qua Ariſtoteles imitatus naturam, quę à principijs opus inchoat, diſputationem rerum naturalium ab earum principijs orditur. Seruat autem in horum perueſtigatione eum ordinem, ac methodum, quam ipſe antè præſcripſerat. Nam, priusquam de ſingulis principijs particulatim diſſerat, communes, ac generales eorum quæſtiones pertractat, & ante omnia veterum ſententias commemorat, vt ex earum dijudicatione firmior, atque illuſtrior ſit veritatis explicatio.

Modi, quibus principia videntur poſſe ſtatui.

a *Neceſſe eſt itaque.*] Tradit modos, quibus principia ſtatui poſſe videantur, vt ex ijs omnibus eos, quos probarit, excerpat, & principiorum numerũ ſtatuat; non omnes tamen recenſet, vt annorarunt D. Thomas, Auerroes, & Simplicius; ſed qui magis ad rem præſentem faciunt. Poſſunt verò ij ad hanc ſummam, pa[r]titionemque redigi. Oportet, aut vnum eſſe principium, aut plura: ſi vnum, aut motus expers, aut mobile, ſi motus expers, aut finitum, aut infinitum. Similiter ſi mobile. Rurſum, ſi plura, aut finita, aut infinita; ſi finita, aut duo, aut tria, aut alio certo numero comprehenſa. Si infinita aut generis eiuſdem, ſed ſpecie, & figura, ſiuque diuerſa, aut genere etiam differentia, & inter ſe pugnantia. Igitur Parmenides, & Meliſſus vnum duntaxat principium, idque motus expers inuexere, infinitum Meliſſus, Parmenides finitum. Diogenes Apolloniates, Anaximenes, Anaximander, & Thales vnum etiam, ſed infinitum, & mobile. Hippaſus, & Heraclitus vnum quoque, veruntamen finitum, & mobile. Plura verò certo numero comprehenſa cõſtituerũt Plato, Empedocles, & Pythagoræi; Plato tria, Empedocles quattuor, Phytagoræi decem. Infinita generis eiuſdem, ſpecie, & figura diſcrepantia Leuſippus.

Qui vnũ principiũ fecere. *Qui plura finita.* *Qui infinita.*

pus,& Democritus:generis diuersi,& inter se contraria Anaxagoras. Quo autem modo singuli sua dogmata intellexerint, ac defenderint; patebit in progressu, nosque id in quæstione de numero principiorum locupletius exponemus.

b *Non aliter inquirunt.*] Variè hunc locum explicant Alexander, Simplicius,& Auerroes. Videtur tamen significasse Aristoteles, hanc,quam sequitur,philosophandi rationem,scrutando,nimirum, Physicarum rerum principia,nequaquam nouam esse, cùm eam alij ante ipsum vsurparint: qui, cùm eorum,quibus vniuersitas constat,numerum,seu multitudinem inuestigarēt, re ipsa nihil aliud,quàm,quot essent,rerum initia disquirebant.

c *Consideratio igitur.*] Antequam eorum placitum confutet,qui vnum immobile fecere principium,ostendit,non esse Physici negotij contra, eos qui ita senserint,disputationem inire;sed ad aliam id facultatem,altioremve sciētiam attinere;eò quod Physiologiæ tollant principia, quibus sublatis omnis physica disputatio collabitur,& euanescit.

d *Quando principium non est.*] Ostendit, eos, qui vnum duntaxat principium,idque motus expers faciunt, Philosophiæ Naturalis principia tollere. Primùm,quia ita vnum faciunt principium, vt asserant, vnum tantum esse in natura ens; cùm tamen ratio principij multitudinem arguat; siquidem omne principium refertur ad id,quod ab eo dependent,aut aliquo modo originem capit. Deinde,quia negant motum,atque adeò totam euertunt naturam, quæ principium motus, & quietis dicitur. Quare perinde esse cum his Philosophis disputare,atque cum Heraclito, aut alio, qui omne, quod est,vnum hominem esse diceret. Porrò Heraclitus,cognomento tenebricosus, vnus fuit ex antiquioribus Philosophis,de quo illud narrant memorabile,quod, quoties domo egrediebatur,flebat,sicuti & Democritus ridebat: quod alteri omnia, quæ agimus,miseriæ:alteri ineptiæ videbantur. Aiebat quoque Heraclitus,rē nullam,ob perennem agitationem,qua voluuntur omnia, magis hoc, quam suum oppositum esse; negabatque, vt quidam tradidere (etsi non tam animi assensu,quàm concertandi studio)communissimum,ac notissimum illud axioma;Impossibile est idem esse,& non esse.Lege Aristotelem 4.Metaph.cap.3 Qui motū negāt, naturam tollunt.

e *Nos autem ponamus.*] Ostensurus Plato lib.10.de legibus,esse Deos,iumit priùs,vti rem omnium oculis peruiam,dari in naturæ vniuersitate motū. Hunc locum imitatus Aristoteles eadem hypothesi vtitur. Statuendum,inquit,est hoc Physiologiæ principium satis manifestum, videlicet, res Physicas motu cieri,siue omnes in vniuersum,siue earum saltem aliquas; alterutrū namque ad rem propositam sufficit; & tamen hoc principium inficiatur Parmenides,& Melissus,cùm omne, quod est,vnum tantum, idque à motu liberum faciant.Quare,cùm tam longo itinere à Physiologia deflexerint, nō erit Philosophi Naturalis cum ijs disceptare, & eorum rationes coarguere, sed eas,quæ seruatis naturæ principijs,non rectè colligunt. Plato.

f *Vt quadrationem quæ.*] Quemadmodum, inquit Geometræ est dissoluere rationes,quæ per segmenta circulum quadrare nitebantur, non autem rationes,quibus ad id Antiphon vtebatur,ita nec Physico incumbit, Parmenidi,& Melisso respondere.Hunc locum vt intelligas,aduerte, quadrare circulum esse reperire aream quadrati æqualem areæ circuli. In huius autē rei peruestigatione diu elaborarunt ante Aristotelis tempora multi excellenti ingenio Mathematici,atque inter alios Antiphon,& Hippocrates Chius,quorum meminit Aristoteles 1.lib. posterioris Analyticæ,cap.7.tex.23. & 1. Meteororum,c.6.& 1.Elenchorum, cap. 10. sed neuter eorum circulum quadrauit, tametsi peius Antiphoni res processerit, qui inter argumentandum nonnulla Geometricis principijs repugnantia sumpsit. Quam obcausam non attinet ad Geometram eius diluere rationes. Quadratura circuli. Antiphon. Hippocrates.

Hac de re luculenter scripsit hoc loco Simplicius ad tex .1.& ex Recētiori-

bus Petrus Nonius, & Ioannes Bruteon in libellis, quibus accuratè demonstrant, frustra Orontium conatum fuisse, prædictam quadraturum ostendere. Vtrum verò ab alijs inuenta iam fuerit, quæstio est. Nam Boetius
Iamblic. in categoria relationum affirmat, inuentam, quod etiam Iamblico visum fuit, vt testatur Simplicius hoc loco. Alij tamen id pernegant. Sanè hisce proximis annis post diuturnam eius rei commentationem, eam tradidisse putatur Clauius in suis commentarijs super Euclidem ad calcem libri sexti. Et verò siue ita sese res habeat, siue non, parum omninò ad huius loci explicationem refert.

g *Sed quanquam.*] Tametsi ad Physicum non spectat aduersus Parmenidem, & Melissum disserere, init tamen cum eis Aristoteles disputationem, propterea, quod hæc perscrutatio aliquot naturales dubitationes attingat, & alia quædam, etsi à Physico, non tamen à Philosopho aliena. Ita hunc locum interpretati sunt Themistius & Simplicius, etsi Alexander, Porphyrius, & Auerroes aliter contextus verba distinguentes putarint, significari ab Aristotele, Parmenidem & Melissum de natura dicere, sed quæ afferunt, non continere naturales dubitationes. Prior tamen interpretatio & veritati consona, & germanior habetur.

1. Arist. argu. contra Parmen. et Mel. h *Cum ens.*] Assumpta, vt Alexander ait, Metaphysici persona duobus argumentis procedit Aristoteles contra Parmenidem, & Melissum. Primum, quod ab amplitudine entis, & multiplici eius significatu ducitur, ita se habet. Cùm ens multifariâ, ac de multis dicatur, nempe de substantia, de quantitate, deque alijs primis rerum generibus, quærimus, quonam pacto entis nomen vsurpent, cùm omnia vnum esse dicunt? aut enim vnum duntaxat entis significatum sumunt, nempe substantiam, aut quantitatem, ita, vt ex eorum placito omnia sint vel substantia, vel quantitas; aut omnia simul, ita vt non inficientur, dari substantiam, & quantitatem, ceteraque entia; sed tamen asserãt, ea non esse plura. Si priori modo accipiant, vel eiusmodi ens erit aliquid commune, vel singulare. Si commune, necessariò multa sub se comprehendit, atque ita plura iam admittere cogentur. Si singulare, aut illud est substantia sine accidentibus, aut accidens sine substantia. Si primum, non poterit esse quid finitum, vel infinitum, vt ipsi appellant, cùm finitum, & infinitum sint affectiones quantitatis: si verò secundum, sequitur, dari accidens extra subiectum quod fieri nequit. Iam verò, si posteriori modo capiant, secum ipsi pugnant, dum enim substantiam, dum quantitatem, dum qualitatem, dari in rerũ natura inquiunt, plura concedunt entia, quæ tamen alioqui negant, dum omnia vnum esse asserunt. Nullo igitur modo Parmenides & Melissus suam tueri sententiam possunt.

2. argum. i *Præterea, cùm ipsum quoque vnum.*] Eosdem insectatur, & premit ratione desumpta ex varia significatione vnius, hunc in modum. Cùm Parmenides & Melissus omnia vnum esse autumant, vel intelligunt vnum continuum, vt magnitudinem; vel vnum quid diuisionis expers, vt punctum; vel ratione omninò vnum, qualia sunt gladius, & ensis: (quod enim intelligere nequeant vnũ
Oẽ continuũ infinitè secari potest. analogia, vel genere, aut specie, paulò ante demonstratum fuit) si vnum continuum, iam concedunt plura actu, vel potestate; cùm omne continuum infinitè secari possit. Si vnum diuisionis expers; tollunt igitur quantitatem, & qualitates eidem inhærentes, atque adeò finitum, & infinitum; quod ipsorum positionem planè euertit. Ostendit verò Aristot. finitum non esse indiuisibile: quia finitum est, quod finem obtinet, hoc verò indiuisibili non competit, cùm sit ipse finis.

Quæstio de toto, & partibus. K *Est autem de parte.*] Quia continuum, quod dixit potestate plura esse, totum quoddam est, dubitationem inserit de toto & partibus, vtrum sint vnum, an plura, & quonam modo? Ac quod non sint vnum, probari posse inquit ex eo, quia si totum est idem, quod pars, iam partes idem

inter

inter se erunt, videlicet, quia, quæ sunt idem in vno aliquo tertio, inter se quoque idem sunt.

l *Sed si entia*] Accedit ad aliud propositæ diuisionis membrum. Si velint, inquit, omnia ratione vnum esse, iam Heraclitici dogmatis rei tenentur; coguntur enim fateri, eandem prorsus esse contrariorum rationem, vt atri, & candidi; imò & contradicentium, vt candidi, & non candidi, proindeque idem esse ens, & non esse ens. Ex quo tandem sequitur, omnia esse nihil. Sic enim licebit argumentari. Eadem est ratio atri, & candidi; sed atrum est non candidum, & non candidum non ens; non ens autem nihil; candidum igitur nihil est. Quod etiam de ceteris pari ratione concludi poterit. Hic aduerte, huiusmodi consecutiones non simpliciter; sed ex hypothesi vim habere, si, videlicet, demus, omnia vnum quid omninò esse, vt Parmenides & Melissus ponere videbantur. Quorum tamen dogma, an ita se habuerit, suo loco expendemus.

m *Sed posteri quoque*] Reprehensionis aculeos conuertit in quosdam Philosophos, qui, ne eandem rem & vnum, & multa esse dicerent, atque ita Parmenidi, & Melisso consentire viderentur, non audebant pronunciare, Socratem esse album, aut Philosophum; sed alij quidem, vt Lycophron, verbum, est, è medio tollebant, appellantes Socratem album, Socratem Philosophum. Alij amoto verbo, est, alia verba vsurpabant, aientes, Socratem albere, Socratem philosophari. Ens & vnum multifariam dici.

n *Quasi ipsum*] Ait, Lycophronem, & alios ideò in eam incidisse turbationem, quòd ignorarent, ens, & vnum dici multifariam; docetque, perperam eos verbum, est, è sermone tollere. Enimverò licet Socratem album & musicum esse pronunciemus; non proinde concedimus, idem eodem modo sumptum vnum & plura esse; sed album, & musicum, quatenus in Socrate insunt, esse vnum quid subiecto; ratione verò; & essentia plura. Ex quo etiam fit, vt Socrates ipse, de quo ea enunciantur, non eodem modo vnum & plura dici debeat. Sicuti magnitudinem asserimus, vnum esse, & plura; sed vnum actu; potestate verò plura. Porrò non conuenit hoc loco inter Expositores, quinam ij fuerint, qui ad tollendam multitudinem, quam putabant inuehi verbo, est, ipsum in aliud commutabant. Aphrodisiensis credit, fuisse Platonem, cuius sententia non probatur Simplicio, & quidem meritò. Constat enim ex Philebo, Sophista, & Parmenide, Platonem neque vsum verbi, est, ab eiusmodi enunciatis sustulisse, neque ignorasse, eandem rem vnum quid & plura alio, & alio modo dici posse.

Habes hoc cap. ad text. 8. trium illud Philosophorum axioma: Contra eos, qui principia negant, non esse disputandum. Quod etiam ante Arist. vsurpauit Hippocrates in lib. de hominis natura. Est autem huius axiomatis ea ratio, quia pronunciata cuiusque scientiæ innituntur principijs, quæ, si negentur, probari in eadem scientia non possunt. Vel enim per alia principia ostenderentur, vel per effecta. Non per alia principia, cum ponamus, ea etiam negari. Non per effecta, quia, qui ita est alicui scientiæ infensus, vt manifesta eius principia inficietur, etiam rationes ab effectis ductas inficiabitur. Nullo igitur pacto principia scientiæ probari in eadem scientia possunt. Quid igitur? Num, si principia negentur, disputatio omnis continuò silebit, & Aduersariorum peruicacia impunè abibit? Minimè. Sed, si ea scientia, cuius principia Aduersarij inficiantur, subalternata sit, à subalternante opem requiret. Si non sit, ad primam Philosophiam prouocabit, vt eam illa suppetijs communium principiorum à calumnia vindicet. Poscet quoque opem à Dialectica, vti sibi ad rem propositam vtcunque confirmandam probabilia suggerat argumenta. Sunt enim hæc primæ Philosophiæ, vt disciplinarum omnium Reginæ, itemque Dialecticæ, vt communi earundem administræ, commissa munera. Quod ex ijs, quæ primo libro prioris

Philosophicum axioma.

Dub.

Resp.

Primę Ph. & Dialecticæ munia.

prioris Analyticæ, cap. 8. textu 27. & primo Topicorum, cap. 2. apud Aristotelem leguntur, manifestum est.

QVAESTIO I.

Distinguaturne totum re ipsa à suis partibus simul sumptis, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta affirmatiuam quæstionis partem ostendere videantur.

PRoximo cap. text. 17. inseruit Aristoteles quæstionem de distinctione totius, & partium, quæ, si de partibus singulatim spectatis intelligatur, facilem habet explicatum, sicuti difficilem ea, quæ est de distinctione totius a partibus simul sumptis. Nam quòd totum à qualibet parte re ipsa differat, ex eo perspicuè patet, quia alioqui, vt Aristoteles loco citato disputat, vna pars esset idem re cum altera, siquidem, quæ vni, & eidem sunt eadem, inter se quoque eadem sunt.

Palā esse, totū distingui re ipsa à qualibet parte.

Num verò totum re ipsa à partibus simul sumptis dissideat, anceps omninò quæstio est, eaque à nobis in præsentia discutietur. Non quærimus autem de toto per accidens, aut ex aggregatione, cuiusmodi sūt, homo albus, lapidum aceruus: nec de toto Metaphysico, veluti de animali, prout ex genere & differentia constat: nec etiam de toto vniuersali, vt, de eodem animali, quatenus habet sub se species. Namque Philosophorum prope omnium consentiens opinio est, hæc à suis partibus non distingui. Tantùm igitur in cōtrouersiam vocamus, an totum Physicum, verbi gratia, homo, quatenus ex corpore & animo coalescit; aut totum integrum, seu, vti vocant, integrale, vt magnitudo, a suis partibus simul sumptis re ipsa differat.

De quo toto sit quæstio.

A Partem affirmatiuam tuetur Auicenna lib. 3. Metaphys. cap. 4. Scotus 8. Metaphys. quæst. 4. & in 3. sententiarum, dist. 2. quæst. 2. eiusque sectatores eodem loco, Heruæus Quodlibeto 2. q. 14. Caietanus in comment. 3. partis, ad articulum quintum quæstionis sextæ, Capreolus in 3. dist. 2. quæst. vnica, art. 1. Burlæus hoc loco, Ferrariensis tum q. 5. huius libri, B tum 4. contra Gentes, ad cap. 81. Zimara in theorematis, propositione 75. & alij: quanquam duo hi posteriores de quolibet toto integrali, sicuti & Ioannes à Neapoli Quodlib. 2. quæst. de toto homogeneo contrariè opinantur. Porrò, cùm multis modis vnum ab alio re ipsa differre possit, non asserunt huiusce opinionis Auctores, distingui totum à collectione partium se toto, id est, per C quamlibet sui partē, nec per aliquid sui, id est, per aliquam sui partem, sed se toto, id est, naturæ suæ integritate, vel, (quod eodem recidit) quia totum sit tertia quædam res, atque vnum quid per se, partes verò non nisi plura, etsi incompleta, vtpote, ex quibus totum ipsum cōcrescit, & coagmentatur. Probatur verò hæc sententia his argumentis.

Aff. partis assertores.

Maironi in 3. d. 2. q. 10. Lichetus d. 2. q. 2. Bassoli in 2. d. 12. q. 2. Argētinas, d. 15. q. vnic. ar. 4. Antonius And. 7. Met. q. 18. Iauell. q. vlt.

Primum: Generatio est mutatio D vna; habet ergo vnum simplicem terminum: sed is non est relatio vnionis, siue nexus materiæ, & formæ, tum, quia alioqui nulla esset generatio substantialis, siquidem non substantia, sed accidens gigneretur, tum, quia, vt Aristoteles docet 5. lib. huius operis, cap. 2. tex. 10. ad relationem non fit per se vlla mutatio: nec etiam est forma, vt constat ex 7. Metaph. cap. 8. text. 26. & 27. & multò minùs materia, cùm generationi supponatur, & ab ortu interituq. libera sit, nec denique potest esse materia & forma vnitæ, quādoquidem, quo-

1. Argum.

quocunque modo accipiantur, non sunt vnum, sed plura. Erit igitur aliquid aliud ab his re ipsa distinctum, id est totum. Corroboratur verò eiusdem argumēti vis, primùm, quia aliquando nulla parte intereunte totum corrumpitur, vt patet in interitu hominis: deinde, quia in morte Christi Seruatoris nostri, retenta vnione partium humanitatis cum Verbo, dissoluta est vnio Verbi cum humanitate, quod fieri non potuisset, nisi alia esset vnio inter Verbum & humanitatem, alia inter Verbum & partes simul sumptas. Ex quo sequitur, humanitatem, & partes, non esse idem.

2. Argum. Secundò: Nihil potest se ipsum realiter componere, alioqui idem sibi ipsi causa esset, quod fieri posse negāt, omnium Philosophorum assensu, Plato in Hippia Maiori, & D. August. 1. de Trinit. c. 1. sed partes realiter componunt totum, non sunt igitur ipsum totum. Nec satisfaciet, qui dicet, partes nō collectim, sed sigillatim acceptas totū conficere. Enimverò totum non ex partibus diuulsis, sed in vnum collectis, fit.

3. Argum. Tertiò: Si totum per se nō distingueretur re ipsa à suis partibus, sequeretur, contra commune Philosophorum placitum, nihil esse discriminis inter totum per se, & totum ex aggregatione. Probatur sequela. Nam si totum per se est suæ partes: cùm partes sint plura entia; & omne totum, quod est plura, sit totum ex aggregatione, planum fit, vt totum per se sit totum ex aggregatione.

4. Argum. Ex Arist. testimonijs. Quartò: Accedunt ad hanc sententiam confirmandam Aristotelis testimonia. Nam initio 2. de anima, text. 2. & lib 7. Metaph. c. 3. text. 7 & lib. 12. c. 3. text. 14. Archytam Tarentinum imitatus, diuidit substantiam in materiam, formam, & compositum, asseritque, hæc esse tres substantias. Item 5. lib. Metaph. c. 14. text. 19. ait, sex nō esse bis tria, sed semel sex, & lib. 7. c. 17. text. vlt syllabam Ba, non esse B, & A. & eod. lib. & capite, carnem nō solùm ignem ac terram, aut calidum, frigidumque, sed etiam

A aliud quidpiam esse: & apertiùs 8. li. cap. 6. text. 15. omnium, quæ partibus constant, totum non esse aceruo simile, sed aliquid, præter partes. Videtur igitur Aristotelicæ doctrinæ prorsus consentaneum, totum re ipsa à partibus suis distingui.

ARTICVLVS II.

B *Argumenta pro negatiua parte quæstionis.*

Contrariam opinionem amplexi sunt de Græcis Themistius, Philoponus, Simplicius, Alexander, & Eudemus. Ex Latinis Duran. in 3. sent. dist. 2. q. 2. Aegid. Rom. hoc loco, Gregorius Arim. in 1. dist. 24. q. 1. art. 1. ceterique è schola Nominalium. Idem etiam videtur sentire C Boetius in libro de Trinit. cap. 3. & Plato in dialogo de vno omnium principio. Suadetur autem hæc sententia hunc in modum. Primùm; quæcunque ex eisdem constant partibus, re ipsa idem sunt: sed totum, & formæ ac materiæ collectio, constant ex ijsdem partibus: ergo re ipsa idem sunt. Maior propositio conspicua est, & ab Aduersarijs in hac ipsa disputatione inculcata. Assumptio D ostenditur. Nam, quòd illa collectio per se sumpta, semota tertia entitate, constet ex partibus, non videtur, quo pacto negari possit. Cur enim homo albus, ceteraque id genus composita, constare partibus dicentur, nō verò collectio illa formæ & materiæ? At quòd constet ex ijsdem, quibus totum, luce clarius est. Quòd si quispiam ex eo velit huiusce argumenti robur infringere; quia pari E ratione ostendi etiam posset, totum non distingui à partibus separatis, siquidem tam disiunctarum, quàm coeuntium inter se partium collectio ex ijsdem fit partibus: is facilè reuincetur, propterea quòd satis pateat, non eandem esse vtrobique rationem, quandoquidem partibus disiunctis deest vnio, sine qua totum per se non cohæret, quæ non deest

Item Paludan. in 3. d. 1. q. 1. Niph. 7. Metaph. q. 19. Achillin. l. 1. de elementis, q. 24. Sotus, & Toletus hoc loco: vtramque verò partē tuetur Socin. 7. Met. q. 12.

Refellitur responsio.

deest partibus coniunctis, à quibus duntaxat hæc opinio totum non distinguit.

Deinde; si totum Physicum re ipsa differret à suis partibus, quia ab illis componitur, sequeretur, totum ex aggregatione, vt aceruum lapidum, re ipsa quoque à suis distingui, quod Aduersarij negant. Probatur sequi. Etenim, sicut homo v. g. ex materia & forma, ita aceruus lapidum ex lapidibus coalescit: alioquin totũ non esset. Quòd si quis occurrat, aceruum lapidum componi ex partibus non collectim, sic enim ab illis non differt; sed singulatim sumptis, idem de toto per se dicetur.

Rursus, quæcunque in rebus creatis realiter differunt, essentia quoque distinguuntur: atqui totum & partes non distinguuntur essentia: ergo nec realiter. Maior probatur: quia cùm realitas deferat secũ essentiam, vbicunque alia fuerit realitas, aliam dari essentiam oportebit, excepto mysterio Trinitatis, cui id proprium ac peculiare est, vt vnitas identitasque eiusdem numero essentiæ non impediat realem personarum distinctionem. Minor autẽ ex eo suadetur, quia essentia totius nihil est aliud, quàm suæ partes, vt essentia hominis, Physicè cõsiderati, materia & forma. Vnde & homo definitione Physica essẽtiali per nihil aliud, quàm per suam materiam & formam à Philosophis definiri consueuit.

Ex D. Th. 4. contra gent. c. 81. Præterea; quidquid aduenit enti constituto iam in actu, est accidens, vt constat ex ijs, quæ tradit Aristoteles hoc in libro, capite 8. à textu 75. atqui tertia illa entitas totius, si datur, aduenit materiæ copulatæ cum forma, quæ est actus: igitur tertia illa entitas est accidens, non substantia: sed accidens esse non potest, vt nemo non videt: quis enim dicat, humanitatem esse accidens? ponenda igitur non est.

Item; si totum non esset res eadem cum suis partibus, possent diuina virtute conseruari partes simul sumptæ, atque vnitæ sine toto, quod nequaquam videtur admittendum.

A Probatur assumptum. Nam, etsi totum nullo modo sine partibus cohærere possit, propterea, quòd illius essentia ex partibus constat: tamen, cùm partes non constituantur ex toto, quid obstabit, (si illud origine antecedunt, reque ab illo distinguuntur) quò minùs sine ipso conseruentur? At quòd hoc admittendum non sit, ex eo suadetur, quia, si anima Socratis informet materiam quã-

B titate, ceterisque accidentibus instructam, sanè coniunctum illud ex materia & forma, seclusa tertia entitate, intelliget, loquetur, loco mouebitur, denique omnes vitæ actiones administrabit, & ex consequenti erit quoddam hominis indiuiduum, atque adeò totum, simulque totum non erit, quia ita volunt Aduersarij.

Ad hæc: ea potissimùm ratione

C dicuntur, qui totum à partibus distinguunt, quòd pro certo habeant, partes non esse vnum, totum verò per se vnum esse: at partes simul sumptæ re vera vnum sunt. Non est igitur, cur ab ijs totum distinguant. Probatur assumptio. Namque ideo homo, verbi gratia, vnum quid est, quia constat ex pura potentia & forma substantiali, vt asserit Aristoteles secundo libro de Anima, cap. 1. textu

D 7. & 8. Metaphysicæ, cap. vlt. text. 15. sed illa materiæ & formæ collectio, dempta quacunque alia tertia entitate, coalescit ex pura potentia & forma substãtiali: est igitur vnum quid per se. Corroboraturque iterum argumentum, quia si vnio imperfecta, ac secundum quid huiusmodi est, quæ reperitur inter partes alicuius compositi per artem, veluti domus, aut nauigij, reddit partes vnum se-

E cundum quid: certè vnio simpliciter perfecta, qualis inter materiam & formam cernitur, reddet eas vnum simpliciter. Accedit commune illud, & tritum argumẽtum, quòd res non sunt multiplicandæ absq; necessitate: nulla verò necessitas cogit, ponere tertiam illam entitatem à partibus distinctam.

Tandem: huic parti fauet id, quod ait

ait Aristoteles in secundo libro de anima, cap. 1. tex. 9. quemadmodum pupilla & aspectus est oculus, ita anima & corpus animal, & illud D. August. 7. de Trinit. cap. 4. Homo nihil aliud est, quàm anima & corpus. Item illud ex Symbolo D. Athanasij: Sicut anima & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus.

D. Aug. Symbo. Athanasij.

ARTICVLVS III.

Vtramque partem controuersia videri probabilem, veriorem tamen affirmatiuam.

IN hac disceptatione difficile est, quid sentias, decernere; cùm vtraque opinio pro se magni nominis Philosophos, & rationes penè pares habeat. Quare in re prorsus ambigua, vtriusque partis argumenta diluemus, vt, quam quisq; magis probarit, amplectatur. Et verò nos, in decursu harum in Aristotelem commentarionum, partem sequemur affirmatiuam, quæ aliquantò verior, & ad alios Philosophiæ locos explicandos, tuendosque expeditior videtur.

Plenioris autem doctrinæ gratia quædam obseruanda erunt. Quorum primum est: nonnullos, adductos superioribus argumentis ex aduerso pugnantibus, mediam viam tenuisse, asserentes, totum & partes nec re ipsa differre, nec idem omninò esse; sed ratione distingui. Quorum placitum, etsi quibusdam arrideat, nobis tamen non probatur. Videtur enim in hac controuersia, si rem accuratè expendamus, aut innitendum prioris sententiæ fundamentis, sicque ponendam tertiam illam entitatem: aut posterioris, ac non solùm eiusmodi entitatem, vti superfluam, a toto ablegandam; sed & modum illum realem, qui exigitur ad distinctionem rationis, si sermo sit de distinctione non in sola mentis notione existente, sed in rebus ipsis reperta. Namque is etiam modus in tanta partium simul sumptarum, & totius identitate minimè necessarius existimari debet. Si quis verò obijciat, Socratem, qui habet in se modum quendam entitatiuum, in quo sita est ratio suppositi, cuius merito dicitur per se subsistere, qui modus neque illius humanitati per se sumptæ, neque materiæ & formæ in se spectatis conuenit: atque adeò Socratem differre à partibus simul sumptis ratione concepta. Occurrendum est; non conferri hoc loco partes Physicas cum supposito, sed cum natura: Quod si cùm supposito comparentur, negandum non esse, differre illas, vti argumentum comprobat. Sed de distinctione naturæ à supposito alibi.

Media quã opin. aliorum. Partes nõ distingui à toto sola ratione cõcepta.

Obiect. Dilutio.

Secundum est; si quis roget, quonam modo in ea sententia, quæ totum non distinguit à partibus, collectio partium vnitarum ab earundem non vnitarum collectione dissideat, per aliquid sui, an se tota? Respondendum, nec per quamlibet, nec per aliquam sui partem distingui, cùm vtraque collectio eisdem constet partibus: sed distingui ipsa vnione, vt vnum quid per se à pluribus, quæ non sunt illud vnum: sed tamen erunt, si mutuò iungantur.

Collectio partiũ vnitarũ, quo pacto differat à collectione earundem non vnitarum.

Tertium est; quosdam ex ijs, qui totum Physicum à partibus distinguunt, censuisse, non differre totum cõtinuum, vt lineam, & superficiem à suis. Quòd ob id non sine probabilitate dictum existimari posset, quia ratio, ob quam prædicta distinctio inducitur, ea potissimùm videtur esse, quòd totum Physicum, vnum simpliciter sit, eius verò partes absolutè plura entia, videlicet, materia & forma: quod quia in partibus totius continui non cernitur, quandoquidem non sunt actu plura entia, sed vnum quid actu, potestate verò plura, superfluum erit, inter continuum, & eius partes realem statuere distinctionem. Verùm hæc sententia non videtur aptè cohærere cum ea, quæ totum Physicum à partibus re ipsa distinguit. Nec enim illa eo tantùm argumento, quod à totius vnitate delumitur,

Quosdam excipere totum continuum.

Sed parũ cõuenienter suę sententiæ.

mitur, stabilienda est: sed alia quoq; ratione, quæ non minorem habet efficacitatem, & in toto etiam continuo vim obtinet, nimirum, quòd nihil ex se ipso constare, aut causari queat, totum verò cõtinuum ex suis partibus causetur, & constet, vt in primo articulo disputabamus.

ARTICVLVS IV.

Dilutio argumentorum probantium, distingui totum à suis partibus.

DIssoluamus nunc rationes primi articuli in eorum gratiam, quibus totum à partibus non distingui magis placuerit. Ad primam respondendum est ex doctrina Aristotelis, secundo huius operis, capit. 1. text. 14. & 7. Metaphys. cap. 8. tex. 26. & 27. in generatione cuiusque rei duplicem terminum reperiri, vtrumque suo modo simplicem: vnum minùs præcipuum, id est, formam, quæ in materiam inducitur: alterum præcipuum, nempe, ipsum compositum, quod, etsi à partibus collectiuè sumptis non distinguitur, nihilominùs vnum quippiam est, quia eiusmodi partes, cùm sint pura potentia & actus substantialis, eo sunt ingenio, vt in vnam naturam coeant, vti superiùs dictum fuit. Neque obstat, quod vtraque parte incolumi totum corrumpatur: non enim partes dissitæ, sed in vnum collectæ rationem totius obtinent. Quo fit, vt, licet vtraq. maneat, ijs tamen disiunctis totum nihilominùs intereat, videlicet, pereunte, non solùm vnione, sed etiam integritate totius, quod citra vnionem minime cohæret. Atque hinc etiam perspicua est solutio alterius partis eiusdem argumentis. Dicimus enim, in morte Christi dissolutam fuisse vnionem Verbi cum humanitate, non autem cum anima & corpore inuicem disiunctis: propterea, quòd separata anima à corpore desijt esse humanitas, quæ non nisi vnitis partibus existit: atque ita non potuit Verbum vnitum esse humanitati, vipote, non iam existenti, potuit tamen vnitum esse partibus, quæ, licet toto intereunte diuulsæ fuerint, in se tamen integræ, ac superstites mansere.

Sol. 1. rationis 1. art.

Et confirmationum eiusdem.

In morte Christi nõ fuit dissoluta vnio Verbi cum anima, & corpore disiunctis.

Secundæ verò rationi faciebat satis adhibita ibidem responsio. Nec, quod deinde objicitur, quicquam efficit. Enimverò partes, vnitæ, sed tamen diuisiuè sumptæ, conflant totum, verbi gratia, materia Socratis, cùm est copulata formæ, & eiusdem forma, cùm est adiuncta materiæ, componunt Socratem: non autem collectiuè sumptæ, quasi collectio ipsa materiæ & formæ Socratem cõstituat. Atqui totum idem re cum partibus vnitis esse inquiunt, partes in vnum associatas: non tamen collectiuè, sed diuisiuè accipiunt. Atque hæc responsio valet ad infringenda alia complura iacula, quæ Aduersarij eundem ad scopum torquent: quale est illud, partes esse in toto, vt inquit Arist. 4 huius operis, capit. 3. textu 23. nihil autem in se ipso esse posse. Item illud; partes antecedere origine ipsum totum, ordinari ad totum, & ab illo perfici: cùm tamen nihil se ipsum antecedat, nihil ad se ordinetur, aut à se perficiatur. Hæc enim omnia vera sunt, si de partibus vnitis diuisiuè, non autem collectiuè sumptis, intelligantur.

Solutio 2.

Explicatio aliarũ rationum eo dẽ spectantium.

Tertia ratio consecutionem haud rectè infert. Licet enim totum per se, & totum ex aggregatione in eo cõueniant, quòd vtrumque sit suæ partes simul acceptæ: differunt nihilominùs, quia partes totius per se constituunt absolutè vnum ob causam ante explicatam, partes verò totius ex aggregatione constituunt absolutè plura; vnum verò secũdum quid duntaxat, cùm simpliciter, actuque plura sint, & ita se habeant, vt nec inter se continuentur, nec sit in eis vna pars, quæ alteram tanquam actus suam potentiam subiectiuam eiusdem generis, hoc est, substantialem, informet.

Solutio 3.

Discrimen inter totũ per se, & totum per aggregationem.

Aristotelis verò testimonia facilem habent explicatum. Namque in illa substantiæ partitione non accipit

Solutio 4.

pit materiam & formam collectiuè, sed diuisiuè. Ceteris verò ibidem citaris locis tantùm significat, partes nec abiunctas, nec diuisiuè acceptas, totum esse. Quanquam verba illa ex c. vltimo lib. 7 Met. aliam attingunt difficultatem, circa rei mixtæ è quatuor elementis cõcretionem, de qua in lib. de ortu & interitu.

ARTICVLVS V.

Explicatio Argumentorum, quibus ostendebatur, totum à suis partibus re ipsa non differre.

Sol. primi Ar. 2. art. AD primum alterius partis argumentum dicendum est, quę ex eisdem constant partibus, idem esse, dummodò ex ijs eodem pacto constent, quod in re proposita non accidit. Nam totum conficitur ex partibus, vt vnum quid per se, collectio verò partium non item; quia partes siue, vnionem inter se habeant, siue non, & vtcunque accipiantur, non possunt non esse plura, & ex cõsequenti nequit earum complexio, vt vnum quid per se, ex ipsis constare.

Sol. 2. Ad secundum similiter dicẽdum: non eodem modo totum ex aggregatione, & totum per se è partibus confici. Hoc enim conficitur è suis, vt vnum quid simpliciter; illud, vt simpliciter plura. Atque adeò quàm aptè è posteriori compositione, tam ineptè è priori realis distinctio habetur.

Sol. 3. Ad tertium dicendum: quemadmodum in toto, vt in homine, sunt duæ realitates partiales, nempe realitas formæ, & realitas materiæ, & vna totalis, videlicet, integritas totius: ita dari vnam essentiam totalem, & integram, distinctam ab essentia partium, vt argumentum concludit: quia tamen definitiones traduntur ad enodandam aperiendamque rei naturam, quæ non nisi per partes, quibus constat, explicitè &

A distinctè traditas innotescit, inde esse, quòd illa totalis essentia per materiam & formam definiatur. Pręter illas tamen semper loco generis ponitur aliud in definitione, quod sit idem cum ipso toto, vt cùm dicimus; homo est substantia constans corpore & animo rationali. Distincta cognitio totius quo pacto habeatur.

Ad quartum: dicito, omnem formam informantem, quæ aduenit enti in actu, esse accidẽs: integritatem B verò totius non esse formam informantem, etsi habeat modum formæ comparatione suppositi. Qua de re lege, si placet, Heruæum in tract. de vnitate formarum q. 18. in solutione argumenti 14. Solu. 4.

Ad quintum, negandà est antecedens propositio. Ad eius verò confirmationem sunt, qui respondeant, ideò partes vnitas non posse absque toto conseruari, quia non nisi in C ipso toto vniuntur. Verùm non satisfaciunt, quia perperam statuunt, non vniri partes nisi in toto, cùm revera, siue detur tertia entitas distincta ab entitate partium, siue non detur, negari minimè possit, partes inter se quoque associari, & mutui amoris nexu coniungi. Quo fit, vt nulla iam ab eis idonea ratio afferatur, cur materia & forma cum hac vnione absque toto conseruari ne- D queant: præsertim cùm hæc origine antecedat eam, quam in toto habẽt, quatenus in ipso concurrunt. Quanquã & illud multò est verisimilius, materiam & formam pręter relationem mutuæ vnionis, quam inter se obtinent, non habere aliam erga totum, quæ propriè relatio vnionis dicatur, sed geminum dumtaxat respectum, quo, prout partes sunt, ad totum, quà totum est, referuntur. Prima sol. 5. Refutatio solutionis.

E Est igitur aliorum responsio, producta forma confestim resultare totum, idque non per aliam actionem distinctam ab ea, qua forma producitur: atq; ita fieri non posse, vt productione formæ non simul etiam totũ gignatur. Sed neq; hi nodum expediunt, siue enim resultantia illa totius sit dicenda distincta actio, siue non, rationem non reddunt, quare à 2. solut. Non satisfac.

Deo

Deo non possit impediri.

Legitima solutio. Dicendum ergo potiùs; non omnia, quæ realiter differunt, posse diuina virtute separatim existere, cùm nimirum vel vnum ex altero componitur, vt totum ex materia & forma, vel alterum continet totam alterius essentiam, vt materia & forma essentiam compositi Physici: quia vtrumque satis videtur impossibile, siue dari rem sine partibus continentibus eius essentiam, siue partes sine re, cuius essentiam continent.

B Ad sextum: admissa maiori propositione neganda est minor, & ad eius probationem dicendum; hominem nō iccircò duntaxat esse vnum quid per se, quia ex pura potentia, suoq. actu substantiali constat; sed quia fit, vt tertium quidpiam ex ijs per se cōsurgens, quo pacto non se habet collectio formæ & materię, quę non est aliquid tertium, sed forma ipsa &

C materia. Adde, noluisse Aristotelem loco citato, puram potentiam & formam substantialem esse vnum simpliciter, sed ex ijs vnum condi.

Refutatio confirmationis. Ad argumenti verò confirmationem respondendum erit, licet vnio, quæ est inter materiam & formam, maior sit, quàm quæ inter partes domus, aut cuiuslibet alterius rei arte factæ, conspicitur: non proinde tamen vnionem illam efficere posse, vt mate-

D ria & forma simpliciter vnum euadant: sed eò maiorem esse, quòd ita partes iungat, vt ex ipsis vnum quid per se coalescat.

Solutio 7. Ad septimum dicito: verum quidem esse philosophicum illud pronunciatum, neq; ab eo deflexisse huius sententiæ Auctores. Nec enim tertiam illam entitatem inuexere, nisi cogente necessitate, quam propositis argumentis explicarunt.

E

Solutio 8. Ad vltimum respondendum est: effatum illud; Anima & corpus est animal, cęteraque id genus, vera esse in sensu, nō identitatem, sed causam indicante: ac si diceremus, animal constituit ex anima, & corpore, vt ex sua forma & materia.

Ita patet; haud magno negotio vtriusque partis argumenta dilui.

A A qua verò D. Thom. steterit, cōtrouersum est, nec inter eius sectatores conuenit. Nam & ipsi, alij in priorem, alij in posteriorem iuere sententiam, & vtriq. eam, quam sequuntur, illius esse volunt.

QVAESTIO II.

B *Sitne materia prima ex se diuidua, & extensa, an non.*

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars affirmatiua ostendi videatur.

C QVoniam Aristoteles aduersus Parmenidem & Melissum asseuerauit, substantiam ex se omni prorsus magnitudine, & extensione carere, id, an verè dictum sit, præsertim de materia, vbi maior occurrit difficultas, breuiter hoc loco expendemus. Non defuere, è Recentioribus præsertim Philosophis, qui partem quā &. affirmantem sequerentur, quibus hæc potissimum

D argumenta suppetunt.

Primùm; materia ita sub quantitate oblitescit, vt diuersę eius partes diuersis partibus quantitatis respondeant: ergo ipsa materia in se partes atque extensionem possidet. Etenim, quòd eiusmodi partes materiæ à partibus quantitatis diuersæ sint, ea ratio probat, quia, si à materia omnem prorsus quantitatem cogitatione separemus, adhuc occurrent ani- 1. Argum.

E mo partes illæ substantiales materiæ, & à quantitate, & inter se re ipsa distinctæ.

Item; substantia corporea spectata, prout naturæ ordine antecedit quantitatem, est actu quoddam totum integrum, constans [illegible] substantialibus sibi [illegible] hæ autem partes, quo a[illegible] substantiam, non aduenunt toti quantitatis 2. Argum.

bene-

beneficio: alioqui quantitas conferret esse substantiale, quod nemo dixerit: igitur substantia corporea ante omnem quantitatem sibi vendicat actu partes, è quibus integratur, & coalescit: atqui huiusmodi partes necesse, nec intelligi possunt absque extensione, cuius ministerio pluralitatem, seu multitudinē sortiantur: habent ergo secundum se propriam, ac peculiarem sibi extensionem.

3. Argum. Deinde: quidquid est causa antecedentis, est etiam causa consequentis: sed materia, ex communi Philosophorum consensu, est causa quantitatis, & hanc sequitur diuisibilitas: Igitur materia est causa diuisibilitatis: atque adeò non à quantitate materia, sed à materia quantitas diuisibilitatem obtinet.

4. Argum. Præterea: si materia nō est suopte ingenio, vique propria, extensa, vel ita se habet, quia sua natura indiuisibilitatem postulat: vel quia ex se est indifferens, vt diuidua, aut indiuidua sit. Si detur primum, sequitur, materiam nullo pacto diuiduam reddi posse, alioqui à natura propria decideret: si posterius, nihil obstabit, quò minùs materia aliquas partes inextensas, & insectiles habeat, quod Philosophi negant. Quare non videtur inficiandum, materiam primam seclusa quantitate extensionem, ac diuisibilitatem sortiri.

ARTICVLVS II.

Materiam primam non nisi beneficio quantitatis extensam ac diuiduam esse.

Cōclusio quæstionis. CONtraria tamen sententia vera est, & Aristotelicæ doctrinæ cōsentanea, eamq. tuetur maior ac melior Philosophorum pars. Plotinus cap 17. lib. 6. Enneade 3. Auerroes in lib. de substantia orbis. M. Albertus hoc loco, tract. 2. cap. 4. D. Tho. 1. p. q. 50. art. 2. Dur. in 1. Sent. dist. 34. q. 1. Heruæus Quodlib. 1. q. 15. Capreolus in 2. dist. 18. q. 1. art. 3. & d. 9. q. vnica, art. 3. alijque complures. Suadetur verò hisce rationibus. Si materia citra quantitatem per se extensa, & diuidua foret, sequeretur, in quolibet composito Physico plures simul extensiones reperiri, vnā quantitatis, alteram materiæ, imò plures dimensiones corporis quanti, trifariam dimensas, cum illa materiæ extensio, si detur, nihil aliud re vera sit, quàm trina dimensio è genere quantitatis. At enim hoc nequaquam admitti debere, ex eo patet, quia alioqui nihil impediret, quò minùs facultate naturę plures substantiæ corporea mole præditæ in eodem loco simul existerent, seque inuicem penetrarent: siquidem causa, ob quam repugnat, eas simul esse, non est earum substantia, cùm duo Angeli in eodem loco pariter consistant, sed quantitas, quæ proprium locum situmque sibi vendicat, vt testatur Aristoteles 4. huius operis, c. 5. tex. 45. Quare, si in vno composito multæ trinæ dimensiones in eodem situ per naturam cohæreant, quæ iam ratio supererit, cur, duas substantias corporeas eiusdem naturæ vi simul esse, ac se mutuò penetrare posse, inficiemur?

Vt Bernar. Genaco apud Capr. in 3. d. 19.

A q. vnica, art. 3. Bassolius in 4. d. 12. q. 1. Iādunus q. 9. huius lib. Zim. in theo. prop. 98. Ferrar. 5. huius op. q. 4.

B C

Natura neque auara, neque prodiga.

Secundò: Natura, sicuti necessaria non denegat, ita neque superfluum quicquam facit, nec efficere pluribus consueuit, quod præstare æquè benè paucioribus potest: atqui per solam quantitatis extensionem potuit extendere & diuiduam reddere materiam, omniaque accidentia, quæ in ipsa magnitudine expansa sunt. Non igitur aliam extensionē, præter eam, quæ à quantitate inducitur, corporeis substantijs natura attribuit.

D

Accedit auctoritas Aristotelis, qui cap. 2. huius libri, text. 15. docuit, substantiam solius quantitatis merito extendi: & 5. Metaphys. cap. 13. tex. 18. inter affectiones quantitati proprias recensuit, diuisibile esse.

E

ARTICVLVS III.

DILVVNTVR ADVERSARIAE partis argumenta.

Lege ibidem Licheтum q.3.

Respōsio ad 1. Arg. primi art.

ARgumenta verò primi art. ita solues. Ad primum dicito cum Scoto in 2.d.3.q.4.eiusque discipulo Bassolio in 4. d.12.q.1 art.1. Ioanne Maiore eadem q. & alijs, materiam ex se, ac seclusa etiam quantitate, habere partes substantiales, ex quibus int[illegible]ecè componitur, non eas tamen ha[illegible]re extensas, & o[illegible]dinatim dispositas atq; vnam extra aliam, ni si [illegible] quantitat[illegible], cuius officium, [illegible] eiusmodi partes [illegible] quiim plicitas & confusas, e[illegible]plic[illegible]re & euoluere. Itaque ad argumentū concedendum est, [illegible] assumit, fatendumque, partibus quantitatis respōdere partes entitatiuas materiæ, tam inter se, quàm à materia re ipsa distinctas; sed negandum, eas extendi sine quantitatis benefi[illegible]. Atq; hinc patet solutio secundi argumenti, cui, quatenus assumit, partes materiæ nō nisi ope quantitatis multitudinem sortiri, occurrendum, verum id quidem esse, si sermo sit de multitudine extensiua, non tamen de multitudine entitatiua substantiali, quod vocant habere partes & partes. Quocirca, si à materia omnem quantitatis effectum cognitione separemus, nō iam eam cum partibus extensis concipere fas erit, nisi Deus eiusmodi effectū aliquo modo, id est, quo ad extensionem, quam vocant negatiuam, suppleat, quod, vtrum fieri possit, non est huius loci persequi.

Ad 2.

Huiusmodi partes entitatiuas nega.

Capt. in 2. d. 18. q. 1. art. 3.

Ad tertium, diuisibilitatem præstari materiæ à quantitate, & quantitati aliquo modo à materia, diuerso causæ genere. Materia namque, sicut in genere causę subiectiuę tribuit esse quantitati, ita et omnes affectiones eidem proprias, atque adeò diuisibilitatē confert. Rursus verò quantitas in genere causæ formalis quasi vicem rependit, semetipsam materiæ donans, eamque formaliter afficiēs, & extensam, ac diuiduā reddens. Verùm, licet ita res se habeat, simpliciter tamen asserendum est, diuisibilitatem à quantitate dari, siquidem causa formalis potior est: vnde istiusmodi appellationes ipsis formis absolute debentur, attribunturque.

Quo pacto quantitas, dicatur sequi materiam, explicatū est hoc in li. q.1.c.4.

Ad quartum; materiam haud icircò dici, non esse ab se extensam, quòd natura sua poscat indiuisibilitatem, extensionemque à se remoueat, vt rectè probat argumentū: nec item propterea, quòd differens sit, vt diuidua, vel indiuidua existat. Re enim vera nunquam sine extensione, & diuisibilitate cohæret, aut vllis naturæ viribus cohærere valet: sed quia, licet ex se apta sit, vt extendatur, eam tamen extensionem non à se, sed quantitatis accessu obtinet.

Ad 4.

C A P V T III.

EA etiam a soluere, quibus id monstrant, non est difficile. Vterque enim & Melissus, & Parmenides contentiosè ratiocinantur. Nam falsa assumunt, nec rectè concludunt. Quanquam Melissi ratio magis est importuna, ac dubitationem non habet. Sed absurdo vno dato cetera sequuntur, quod quidem difficultatem non habet. Captiosè itaque Melissum ratiocinari manifestum est: sumpsisse enim arbitratur, si, quidquid ortum est, principium habeat, id non habere, quod ortum non est.

Tex.23.

b Deinde hoc quoque absurdum est, cuiuslibet rei, & generationis, non solùm simplicis, sed etiam alterationis principium, non quidem temporis, sed

sed rei esse, existimare, perinde quasi mutatio nulla simul fieret. c *Quam item ob causam si vnum est, immobile est? Cur etenim, vt pars, quę vna cùm sit, vt, hæc aqua, in loco eodem mouetur, non & ipsum vniuersum? Alteratio deinde qua de causa non erit?* d *Sed neque vnum specie esse potest, nisi eo, ex quo. Quo quidem modo. Naturales quoque nonnulli vnum aiunt esse, illo autem non aiunt. Nam & homo ab equo, & contraria inter se specie differunt.* e *Idem contra Parmenidem rationum est modus, & si qui alij sunt proprij, solutioque est, partim quòd falsa sumit, partim quòd non concludit. Falsa quidem sumit, quatenus id, quod est, vno modo sumit dici, cùm multis dicatur,* f *non autem concludit. Nam si sola alba sumantur, ipsumque album vnum significet, plura alba, & non vnum, nihil minùs erunt.* g *Neque enim, quod album est, continuatione erit vnum, neque ratione, cum alia alibi sit ratio, alia eius, quod excipit. Nec separatus vllus albor erit: non enim vt separatus, sed alia alboris essentia est, alia eius, in quo est. Ad quam rem Parmenides animum nondum aduerterat.* h *Eos igitur, qui ens vnum esse inquiunt, necesse est, sumere non solum ipsum ens, vnum, de quo dicatur, significare, sed quod propriè est, & quod propriè est vnum. Accidens namque de subiecto aliquo dicitur, quare id non erit, cui id, quod est, accidit, quandoquidem ab eo, quod est, diuersum est.* Tex.24. Tex.25. Tex.26.

Aliquid igitur, quod non est, erit. Quamobrem alij non inerit, id quod propriè est, non enim entis essentiam habebit, nisi ens multa significet, ita vt vnumquodque quidpiam sit: sed id, quod est, significare vnum, est positum. Si ergo, quod propriè est, nulli accidit, sed illi aliquid aliud, cur id, quod est, id potiùs, quod propriè est, quàm quod non est, significat? Nam si id, quod propriè est, idem etiam sit album: albi autem essentia non est, vt propriè sit (siquidem id, quod est, accidere ei non potest, cum nihil sit, quod propriè non est) ipsum album profectò non erit, non sic autem veluti aliquod non ens, sed, omninò non erit. Itaque id, quod propriè est, non erit, cùm id, quod propriè est, album esse verè affirmetur, quod quidem album, id quod nō est, significabat: quare, si album quoque id, quod propriè est, significat, id quod est, plura significabit. Neque igitur magnitudinem id, quod est, habebit, siquidem ipsum propriè est. Nam vtriusque partis ratio alia est. Id autem, quod propriè est, in aliud quidpiam, quod propriè est, diuidi, ratione etiā manifestum est veluti, si homo ex his sit, quæ propriè sunt, necesse est & animal aliquid, quod propriè sit, esse & itidem bipes. Nam si entia propriè non fuerint, erunt accidentia. Aut igitur homini, aut cuipiam alteri subiecto. At esse non possunt. Accidens enim aut id dicitur, quod inesse potest, ac non inesse; aut id, in cuius ratione id inest, cui accidit: vt sessio quidem est vt id quod separatur, in simo autem naris, cui simum accidisse dicimus, inest ratio. Totius præterea ratio in eorū definitione non inest, quæ aut in eius ratione assumuntur, aut ipsum componunt, vt in bipede hominis ratio, aut in albo ea, quæ est hominis albi. Itaque, si hæc hunc in modum se habent, bipedemque esse homini accidit, aut separari Tex.27. Tex.28. T.x.29.

parari ipsum necesse est, vt homo non bipes esse possit, aut in bipedis ratione hominis inesse rationem: quod esse non potest, quandoquidem illud in hominis inest ratione. Verùm si alij cuipiam bipes & animal accidant, neutrumque eorum propriè est, homo quoque ex his erit, quæ alij accidunt.

Tex.30. *Sed quod propriè aliquid est, nullius sit accidens, & de quo ambo, & vtrumque id etiam, quod ex his est, dicatur. Ex ind uiduis itaque vniuersum. i Vtriq; autem rationi nonnulli assensere, ei quidem, qua concluditur vnum esse omnia, si ens vnum significat; quoniam id sit, quod non est: alteri verò, quæ ex diuisione est in partes duas æquales, indiuiduas magnitudines faciendo. Constat autem etiam, verum non esse, si ens vnum si-*

Tex.31. *gnificet, & contradictio simul esse non possit, id, quod non est, nihil esse. Nam nihil prohibet, id, quod non est, esse, nō omninò quidem, sed aliquod, quod non est. At verò affirmare, nisi aliud quid sit præter id, quod est, omnia vnum esse, absurdum est. Quis enim id, quod est, aliud esse intelligit, quàm id, quod propriè est? Quod si hoc sit, nihil sic prohibet, id, quod est, multa esse, quemadmodum dictum est. Id igitur, quod est, non posse hoc modo vnum esse, est manifestum.*

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

E *A 2 etiam soluere*] Ingreditur ad dissoluendas Parmenidis & Melissi rationes, etsi nullum habeant momentum, adeoque sint captiosæ, & sophisticæ, vt non modò falsum assumant, sed & formulam ipsam argumentandi nequaquam seruent. Priùs tamen Melissi diluit rationem, quod futilior sit, ac magis inepta, nullamque habeat difficultatem. Erat autem illa in hunc penè modum conclusa, vt Simplicius, alijque Interpretes colligunt. Quidquid genitum est, habet principium; ergo, quidquid genitum non est, non habet principium: sed id, quod est, genitum non est; ergo principium non habet: quod autem non habet principium, neque habet finem; ergo id, quod est, finem non habet, atque adeò infinitum est: sed id, quod est infinitum, necessariò est vnum, quia multa simul infinita esse non possunt; iam enim terminis definirentur; est igitur vnum: quare & immobile. Etenim, cùm sibi semper simile sit, omnemque occupet locum, aliò ferri nequaquam poterit. Iam verò id, quod est, non esse genitum, ex eo probatur, quia vel ex ente, vel è nihilo esset genitum, quorum neutrum rectè dicitur, cùm ex nihilo fieri aliquid non possit: ex ente autem si quid fiat, antequam gignatur, necesse sit esse, quod contradictionem inuoluit.

Hæc est Melissi ratiocinatio, quam Aristoteles magis importunam vocat, quia veritatem apertiùs oppugnat. Eam igitur refellit, negando primam consequutionem, quòd ex opposito antecedentis oppositum cōsequentis inferat, quæ concludendi ratio, vt patet ex cap. 4. libri primi Elenchorum, nisi constet terminis reciprocantibus, omninò vitiosa est. Neq; enim valet: Quidquid homo est, animal est: igitur, quidquid homo non est, animal non est. Quòd verò termini, ex quibus Melissi argumentatio componitur, non reciprocentur, satis patet. Namque si principium pro principio magnitudinis sumatur, genitum verò pro eo, quod generatione Physica productum fuit, aliquid habet principium, quod genitum non fuit, nempe corpus cæleste.

b *Deinde hoc quoque*] Melissum insectatur, quòd collegerit, id, quod est, constare infinita mole, eò, quòd careat principio, videlicet, temporis, cùm tamen multa eiusmodi principium non habeant, quæ infinita non sunt: nimirum, ponebat, non dari principium temporis, aut generationis, siue substantialis, siue accidentariæ, sed rei, id est, magnitudinis duntaxat. quod aperte veritati repugnat.

c *Quam item*] Negat Melisso hanc consecutionem. Id, quod est, habet infinitam molem: ergo est expers motus. Nam, esto, aliò demigrare nequiret, cur eodem loco cieri non posset, vti cœlum quod irrequieta vertigine circumuoluitur, tametsi nunquam secundum se totum sedem mutet? Deinde, licet motu ad locum agitari impossibile foret, cur alterationem non subiret, saltem ratione suarum partium? Hoc posterius membrum idcircò videtur Aristoteles adiecisse, quia, vt ipse primo de Cœlo, cap. 5. & 6. demonstrat, corpus infinitum moueri loco non potest. Infinitum corpus moueri loco nō posse.

d *Sed neque vnum*] Postremò Melissum impugnat, quia intulerit, id, quod est, esse vnum: cùm fieri nequeat, vt omnia sint vnum specie, siquidem palam est, hominem ab equo specie distingui. Ac licet, inquit, non omninò absurdum videatur, asserere, omnia eo, quod est, id est, subiecto, seu materia vnum esse. vt veteres Physici Thales, Anaximenes, Heraclitus, aliique nonnulli arbitrati sunt, asserentes, nihilominus res naturales differre accidentibus, habereque rationes diuersas: affirmare tamen, omnia eiusdem esse rationis, extremæ dementiæ est. Aduerte, non admitti hic ab Aristotele, omnia entia ex materiæ permixtione constare, cùm multis in locis, vt 8. lib. huius operis, & 12. Metaphys. res aliquas à materiæ fæce absolutas in vniuerso dari concedat. Loquitur ergo de iis tantùm, quæ à veteribus peruestigatæ, & inuentæ fuerant, hoc est, de rebus Physicis. Neque verò harum omnium eandem specie materiam esse opinatur, vt in 1. lib. de Cœlo ostendemus, sed earum duntaxat, quæ sub lunæ orbe continentur, in quarum inspectione omnis penè antiquorum cura, & studium consumebatur. Concedit Arist. res materiæ expertes.

e *Idem contra Parmenidem.*] Confutat rationem Parmenidis, quam asserit, & captiosè colligere, & à falso petitam esse. Etenim sic ille argumentabatur. Quidquid est præter ens, est non ens: sed non ens nihil est: ergo, quidquid est præter ens, nihil est: id autem, quod est, vnum est: ergo quidquid est præter vnum, est nihil; ac proinde omnia vnum sunt. Hanc rationem, ait Aristoteles, falsum assumere; quia, cùm ens multis modis dici soleat; de substantia videlicet. & accidentibus; à Parmenide tamen sumebatur, perinde ac si vno duntaxat modo, seu vniuocè diceretur. Vnde maior propositio prioris syllogismi vera est, accepto ente pro substantia, & accidentibus, sed tunc minor posterioris, scilicet, ens est vnum, à veritate aberrat, quia substantia & accidens non vnum omninò sunt, vt illi volebant, sed plura simpliciter, atque vnum aliquo modo; vtpote analogica vnitate.

f *Non autem concludit.*] Ostendit, rationem illam vitiosè concludere, quia seruata eadem argumentandi formula, reque alia sumpta, antecedens verum erit, & consequens falsum. Si enim ponamus, omnia esse alba, & album significare vnum, id est, vniuocam obtinere rationem, vt re vera obtinet, sic licebit argumentari. Quidquid est, præter album, est non album; at non album nihil est, vt ex hypothesi constat; ergo, quidquid est præter album, nihil est; sed album est vnum cùm sit vniuocum: ergo alba vnum tantùm erunt, non verò plura; in qua argumentatione id, quod antecedit, verum est; quod postremò colligitur, falsum. Ratio Parmenidis vitiosè concludit.

g *Neq; enim*] Ostendit, futura adhuc nihilominùs plura alba, quia alba nō erunt cōtinuatione vnum; siquidē albor niuis & lactis discreta erunt. Nec verò eandem habebūt rationem, quia natura alboris distincta erit à natura subiecti recipientis. Erit, inquit, distincta, nō quasi dandus sit albor aliquis à subie-

cto abiunctus, sed quia non eandem sibi vendicabit essentiam, quam subiectum, in quo inhæret.

h *Eos igitur.*] Iterum Parmenidem incusat, alia ex alijs texens prolixa quadam disputatione, quæ ad hunc syllogismum redigi potest. Necesse est, Parmenidem (si sibi constet) nomen entis pro sola substantia accipere: ex alia verò parte fieri nequit, vt ita sumat, vana est igitur, & inepta eius argumentatio: maiorem, & minorem propositionem multis modis illustrat, tandemque cōcludit, nullum Parmenidi effugium relinqui, nisi vt fateatur, accipi à se ens pro substantia, quæ nulla ex parte diuidi possit, asseratque, vniuersum ex indiuiduis partibus constare, quod Zeno Eleates eius discipulus concedere minimè recusabat.

Plato & Xenocrates segniter Parmenidi, & Zenoni restiterunt.

i *Vtrique autem rationi.*] Plato eiusque auditor Xenocrates, vt constat partim ex Sophista Platonis, partim ex libro de lineis indiuiduis (siue Aristoteles, siue Theophrastus, siue alius quispiam eius libri auctor fuerit) aduersus Parmenidem, & Zenonem disputationem inierunt. Verùm ea pronunciarunt, quæ reprehensione haud minùs indigeant, atq; ita segniter restiterunt, vt manus dare viderentur: Plato quidem Parmenidi, Xenocrates autem Zenoni. Nā cùm Parmenides colligeret: si ens vnum significet, omnia esse vnum: negabat Plato conclusionem, inquiens, posse ens significare vnum; nec sequi proinde, ea, quæ sunt, vnum esse; cùm etiam id, quod non est, sit; quod ab ente diuersum est. Itaque aiebat Plato, non ens, id est, materiam primam (vt Porphyrius, & Philoponus exponunt) non esse ens, sed re vera non ens; negabat autem Parmenidi, non ens nihil esse, quia materia prima aliquid est: Xenocrates verò Zenoni concedebat, posse magnitudinem in partes indiuiduas secari, ne sectiones aut in infinitum progrederentur, aut in nihilum desinerent. Hos igitur ob hanc causam coarguit hoc loco Aristoteles, plura in hanc sententiam scripturus, præsertim aduersus Xenocratem, 6. huius operis libro.

CAPVT IV.

Tex. 32. *VT a autem dicunt Physici, duo sunt modi. Quidam enim cùm id, quod est corpus vnum, quod subiectum sit, fecerint, aut trium aliquid, aut aliud, quod igne densius sit, aere verò rarius, densitate, & raritate reliqua generant, multa faciendo. Hæc autem sunt contraria. Vniuersim verò exuperantia, & defectio, vt magnum & paruum tradit Plato. Sed hic quidem materiam hæc facit, & ipsum vnum formam: ille verò ipsum vnum, quod subiectum est, materiam: contraria autē differentias, & formas. Alij ex Vno, quæ insunt contrarietates, excernunt, Vt Anaximander ait, & quoquot Vnum, & multa, ea quæ sunt, esse inquiunt, vt Empedocles, & Anaxagoras: hi etenim ex permistione reliqua fecerunt, sed differunt inter se, quòd ille horum circuitum statuat, hic semel: & hic quidem infinita, partiumq; similium, & contraria, ille ea duntaxat, quæ*

Tex. 33. *nuncupantur elementa.* b *Sic autem esse infinita, videtur Anaxagoras sensisse, quòd Physicorum communem opinionem, ex eo, quod non est, nihil fieri, veram esse existimaret. Hanc enim ob causam sic dicunt, erant omnia simul, ac fieri tale est alterari. Alij verò confusionem, & secretionem. Præterea ex eo, quòd contraria vicissim gignantur; quapropter*

iterant.

inerant. c *Nam si quidquid fit, aut ex his, quæ sunt, aut ex his, quæ non sunt, necesse est fieri; ex his autem, quæ nulla sunt, fieri non potest: (consentientem enim hanc naturæ omnes scrutatores habent opinionem) reliquum ex necessitate accidere censuerunt, ex his quidem, quæ sunt, & quæ insunt; sed quæ ob molis paruitatem sensu à nobis non perciperentur, generari.* Tex.34.

Quare, cùm quodcunque ex quocunque fieri viderint, quodcunque cuique inquiunt esse admistum; ex eo autem, quòd in infinitorum admistione ob multitudinem maximè exuperat, videri ab inuicem differentia, atque diuersa nominari. Nam totum sincerè album, aut nigrum, aut dulce, aut carnem, aut os non esse, sed cuius plurimum vnumquodque obtinet, id rei naturam videri esse. d *Porrò si infinitum, vt infinitum, incognitum est, id certè, quod multitudine, aut magnitudine est infinitum, quantum quoddam incognitum est, quod verò specie est infinitum, quale quiddam incognitum. Cùm autem principia, aut multitudine, aut specie sint infinita, ea, quæ ex eis constant, sciri non possunt. Siquidem, quod compositum est, tum scire existimamus, cùm ex quibus, & quot est cognoscimus.* e *Præterea, si necesse est, cuius pars magnitudine & paruitate quantauis esse potest, id etiam posse, (earum autem partium aliquam dico, in quam, cùm insit, totum diuiditur) esse autem animal, aut planta magnitudine, & paruitate quantauis non potest, partium quoque nullam esse posse, manifestum est. Simili namque modo & totum erit. At os, & caro, & quæ sunt eiusmodi, animalis, & fructus plantarum sunt partes. Carnem itaque, aut os, aut aliud quippiam magnitudine quantumuis, aut ad maius, aut ad minus esse non posse perspicuum est.* f *Quin etiam si eius generis omnia in sese insunt vicissim, & non fiunt, sed cùm insint, secernuntur, et ab eo, cuius amplior inest copia, dicuntur; gignuntur autem ex quolibet, vt ex carne, aqua per secretionem, & ex aqua, caro; quodcunque item finitum corpus à finito corpore consumitur, vnumquodque in vnoquoque inesse non posse manifestum est.* Tex.35. Tex.36. Tex.37.

Etenim ablata ex aqua carne, & rursus alia ex ea, quæ restat, per secretionem facta, tametsi minor ea, quæ secernitur, semper sit: non tamen paruitate magnitudinem aliquam exuperabit. Si itaque stabit secretio, quodcunque in quocunque non inerit; nam in reliqua aqua nihil carnis manebit: at si non stabit, sed ablatio semper fiat, in magnitudine finita æquales partes inerunt finitæ, multitudine infinitæ, quod esse non pôt. g *Ad hęc, si omne corpus aliquo ablato necesse est minus fieri, & carnis quantitas cùm magnitudine, tùm paruitate est definita, constat, è minima carne nullum corpus secretum iri: nã minima minor secerneretur. Præterea in infinitis corporibus caro infinita, & sanguis, & cerebrum possent profectò inesse, separata quidem ab inuicem, sed quę nihil minus essent: & vnumquodque infinitum: quod à ratione est alienum.* h *At verò secretionem finem nunquam habituram, non scitè quidem dicitur, sed tamen rectè, cùm affectiones separari non possint. Porrò habitibus atque coloribus* Tex.38. Tex.39.

admiſtis, ſi ſeparentur, album quippiam erit, aut ſanum, quod non aliud quiddam erit, nec in ſubiecto. i *Abſurda itaque erit mens, quæ ea moliatur, quæ fieri nequeunt, ſiquidem ſegregare inſtituit, quod facere non poteſt, tum quantitatis ratione habita, tum qualitatis: quantitatis quidem, cùm minima non ſit magnitudo: qualitatis verò, quòd ſeiungi affectiones*

Tex.40. *non poſſint.* K *At neque eorum, quæ eiuſdem ſunt formæ, generationem rectè ſumit. Lutum enim partim in lutum diuiditur, partim non diuiditur: nec, quemadmodum lateres ex domo, & domus ex lateribus, ſic & aqua, & aer ex ſe viciſſim & ſunt, & fiunt. Præſtat autem pauciora ſumere, ac finita, quod quidem facit Empedocles.*

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

VT a *autem dicunt Phyſici*,] Poſtquam aduerſus eos depugnauit, qui vnum immobile fecere principium, & eorum opinionem, vt à Phyſicæ principijs deflectentem euertit. Nunc diſputationem aggreditur cum iis, qui vel vnum, vel plura principia mobilia ſtatuerunt, quos Phyſicos appellat, propterea, quòd naturam ſicuti priores Philoſophi non ſuſtulerint, ſed magis ad eam accommodatè locuti ſint. Commemorat autem initio huius capitis duo philoſophantium genera, quorum alij vnum poſuere materiale principium rerum Phyſicarum, vt vnum è tribus ſuperioribus elementis, aut tale quid medium; duo verò contraria vice formæ, vt raritatem, & denſitatē, &, vt vno verbo complectamur, exuperantiam, & defectionem, (hiſce enim vocabulis omnia contrariorum genera notat Ariſtoteles) atque ita cum Platone quadam ex parte conſenſerunt, nempe quo ad principiorum numerum. Alij verò permiſtione aut coitione in quodam ſphæro, ſiue Chao, & item ſecretione res fieri opinati ſunt. In quibus fuerunt Anaximander, Empedocles, & Anaxagoras, quorum tamen placitum, vt ipſe exponit, cōſentiens non fuit. Empedocles enim ſecretionem illam, & permiſtionem perpetuam eſſe: Anaxagoras ſemel tantùm ſecretionem fieri aiebat. Præterea, Anaxagoras in illa congerie, infinita ſimilium partium, atque inter ſe contraria collocabat: Empedocles quatuor tantùm vulgata elementa: Anaximāder verò admixtionem quandam infinitam faciebat, ab eaque res ad aliorum generationem ſecerni pronunciabat. Ex quo patet, cur ijdem, & vnum, & plura inuexiſſe dicantur. Nempe vnum, quia vnum Chaos, ſeu confuſionem ponebant; plura, quia plures partes in eodem Chao ineſſe, vel ab eo ſecerni affirmabant.

b *Sic autem eſſe infinita,*] Quoniam Anaxagoras ſententiam ſuam veriſimili ratione confirmabat, eam refellere inſtituit Ariſtoteles, proponitque in primis duo quędam illius fundamenta. Quorum primum erat, id quod omnium Philoſophorum conſenſu ratum habebatur, nempè, ex nihilo nihil fieri. Vnde concludebat, nihil denuò gigni; ſed generationes eſſe commutationes accidentarias, ſiue alterationes. Alterum fundamentum erat, contraria, vt vel ſenſibus ipſis notum eſt, ex contrarijs fieri, vti calida ex frigidis, humida è ſiccis. Ex quo arguebat omnia omnibus ineſſe.

Ex nihilo nihil fit.

c *Nam ſi quidquid fit.*] Ex infinita, & indigeſta rerum omnium congerie, quam vocant Homœomeriam, in qua res antea confuſæ iacuiſſent; progigni omnia, oſtendebat Anaxagoras hunc in modum. Id quod fit, aut ex ente fit, aut è non ente, id eſt, è nihilo: ex nihilo autem, vt ex prima ſuppoſitione manifeſtum eſt, nihil fit: quidquid ergo fit, ex ente fit: fit autem ex contrario,

vt

vt item ex 2. hypothesi liquet: aut ergo ex contrario manente in ipsa re, quæ gignitur, aut ex aliquo, quod inerat in contrario, ex quo gignitur. Non ex contrario manente, vt experientia docet; ergo ex eo, quod inerat in contrario: hoc autem non videtur esse quidquam aliud, quam multitudo infinitarum partium similium, rei, quæ producitur, quæ quidem partes delitescebant in re, ex qua ipsum genitum emergit. Principia igitur rerum Physicarum sunt infinita illa corpuscula.

Ita verò, quia rem vnam ex alia gigni videmus, intulit Anaxagoras, innexa esse singulis omnia, ita vt in qualibet re infinitæ essent rerum omnium, quę ex ea fieri possunt, particulę. Aiebat tamen, rem ab eo tantùm, quod in ipsa abundaret, & emineret, nomen accipere, v.g. dici aquam, si plures in ea essent aquulæ. Porrò hanc rationem ideo non diluit hoc loco Aristoteles, quia ex ijs, quæ in progressu dicenda sunt, paruo negotio confutari potest. Breuiter autem dissoluetur ab eo, qui dixerit; quidquid fit, ex ente actu, vel ente potentia fieri; hoc est, vel ex ente forma aliqua prædito, vt ignem è ligno, vel ex materia prima, vt eundem ignem ex materia, quæ in ligno inerat. Sic demum, quidquid oritur, fieri ex ente actu, tanquam è contrario, quod in genito non manet, ex ente verò potentia, vt è subiecto, quod stabile & constans est. Itaque generari vnumquodque, vt Anaxagoras aiebat, ex eo, quod in contrario præfuit, id tamen non esse infinitam illam corporum struem, sed materiam primam. Ex quo perspicuum relinquitur, non oportere omnibus cuncta inesse; oportere tamen formas naturales contineri virtute in materia, è cuius potentia euocantur, vt suo loco patebit.

d *Porrò si infinitum.*] Incusat in primis Anaxagoram, quòd rerum Physicarum principia non solùm numero, sed etiam specie, nec tantùm mole, sed etiam qualitatibus infinita posuerit. Si enim nos tunc scire cuiusque rei naturam putamus, cum illius principia cognita habemus, infinitum verò nostri intellectus aciem effugit, nimirum, qui infinita dicit esse principia, rei, quam tractat, intelligentiam adimit.

e *Praeterea si necesse est.*] Quia Anaxagoras in qualibet re naturali non solum partes infinitas posuit, sed eas nullo termino, siue ad maius, siue ad minus definitas esse statuit; hanc eius positionem confutat Aristoteles ratione ducta è definita animalium, & stirpium magnitudine. Nam si horum partes quātæcunque magnitudinis esse possent, ipsa quoque termino carerent, quod tamen, vel ipso Anaxagora teste, falsum esse constat.

f *Quin etiam, si eius.*] Ostendit, non in qualibet re inesse omnia, argumentaturq. in hunc modum. Sumatur certa quantitas aquæ, & ex ea carnis portio decidatur: aut igitur perpetuò ex aqua illa certæ magnitudinis caro adhuc extrahi poterit, aut excretio absumpta carne, deficiet. Primum dici non potest, tum, quia omne finitum corpus, si ab eo definitas partes, secueris, necesse est, desinat, tum quia in re finita essent actu infinitę partes ęquales, quod est impossibile. Si autem detur secundum, sequitur, non iam quodcunque in quolibet inesse. At enim, quia occurreret fortasse Anaxagoras, posse quidem secretionem illam in infinitum abire, si minores, non verò, si æquales subinde partes auferrentur, id etiam confutat Aristoteles, quia, licet aliquando minores eximi possent, necessariò tamen dandus est exitus, deueniendumque ad carunculam ita exiguam, vt minor gigni vlla non possit.

Quærunt hoc loco Aphrodisæus, Simplicius, alijque Interpretes; rectène Aristoteles Anaxagoræ obiecerit, fore infinitas partes æquales in magnitudine finita; quandoquidem partes, quę in infinitum è magnitudine auferuntur, æquales non sunt, sed subinde minores. Occurrendum tamen est: rectè obiecisse. Cùm enim Anaxagoras è qualibet magnitudine omnia educi posse assereret, consequēs erat, vt fateretur, excerpta minima carne, quę generari potest, manere nihilominus in eadem magnitudine infinitas carunculas

minimæ

minimæ illi æquales: cuius rei causa in progressu fiet conspicua.

g *Ad hæc, si*] Iterum bipartita ratione demonstrat, non in quouis corpore ita inesse cuncta; vt ex eo omnia per secretionem gigni possint. Primùm, quia, cùm quantitas carnis, tum quo ad magnitudinem, tum quo ad paruitatem definita sit, necessariò dabitur minima caro, ex qua non iam alia secerni queat; alioqui daretur minor minima. Deinde, quia, si omnia fieri ex omnibus possent, non solùm infinita; sed infinities infinita corpora in eadem re inessent, vt in qualibet parte cerebri infinitus sanguis, in qualibet parte sanguinis infinita caro. Ex quo fieret, vt quælibet res infinitam molem cohiberet.

h *At verò secretionem*] Asserebat Anaxagoras, Secretionem rerum nullum vnquam finem habituram. Hoc ait Aristoteles, verè dictum, sed non scitè. Verè, quia accidentia nequeunt à subiecto separari: si enim habitus, & affectiones à subiecto possent abiungi; iam daretur aliquod album, aut sanum, quod non esset hoc aliquid, vt lapis, aut homo, quodque non diceretur de subiecto, nec ei inesset, quod fieri non potest. Non scitè verò hoc pronunciauit Anaxagoras; quia non de accidentibus loquutus fuit, sed de alijs omnibus, quæ in infinita congerie iacebant.

i *Absurda itaque*] Pergit eundem exagitare, quòd mentem imprudentiæ tacitè insimularit, cùm eam asseruit è chao cuncta segregare voluisse, atq; adeò operam perdere in ea re, quæ conferri ad exitum non potest: siquidem secretionem illam absolui (vt ipse aiebat) impossibile est; tum, quia datur minima caro, è qua alia vlterius excerni non potest, tum, quia accidentia nequeunt à subiecto separari.

K *At neque*] Leui admodum argumento in eam opinionem incidit Anaxagoras, vt assereret, nihil aliud esse generationem, quàm compositionem ex similium partium coalitu, nimirum, quia videbat, lutum ex luto, aliaque id genus ex similibus coagmentari. Namque licet multa eo modo fiant, plurima tamen sunt, quæ aliter composita coalescunt; vt idem lutum ex terra, & humore. Deinde explicat modos alios, quibus res effici consueuerunt. Aliter enim lateres fiunt ex domo, & domus ex lateribus; aliter ex se inuicem gignuntur elementa. Tandem confutata his duobus capitibus eorum sententia, qui vel vnum tantùm, vel infinita fecere rerum naturalium principia, mediam amplectitur opinionem, quæ nimirum plura, sed numero finita principia constituit.

QVAESTIO I.

Vtrum res naturales ad maximum, & ad minimum definitæ sint, nec ne.

ARTICVLVS I.

Iaciuntur instituta disputationis fundamenta.

Est huius controuersiæ disceptatio cùm per se grauis & Philosopho digna; tum huic loco propria, & ad ea, quæ ab Aristotele A superiori capite dicta sunt, planius intelligenda, in primis accommodata. Vt autem res tota dilucidè, & explicatè à nobis tractetur, nonnulla præmittẽda sunt. Primum illud esto. Quattuor terminos, vt interim in commune loquamur, constituere oportet, quibus definiri res naturales queant; duos magnitudinis, duos item paruitatis; vtrobique vnum internum, externum alterum. Terminus internus magnitudinis, quem iampridem Philosophorũ vsus maximum quod sic vocat, est ille terminus quantitatis, sub quo res esse potest, & sub maiori non potest; veluti, si homo sub quinque cubitorum magni-

Duo termini magnitudinis, duo item paruitatis.

Terminus intern^us ma gnitudinis

A gnitudine esse queat, sub maiori verò nequeat, magnitudo quinque cubitorum erit terminus internus magnitudinis humanæ.

Terminus externus magnitudinis.

Terminus externus magnitudinis, quē minimum quod non appellant, est ille, sub quo res esse non potest, sub minori verò potest; vt, si homo constare nequeat sub quantitate sex cubitorum; sed sub quauis minori; quantitas sex cubitorum erit terminus externus magnitudinis humanæ.

Terminus internus paruitatis

B Terminus internus paruitatis, qui minimū quod sic dicitur, est ille, sub quo res esse potest, & sub minori non potest; vt, si homo queat sub vnius palmi quātitate consistere, non autem sub minore, quantitas vnius palmi terminus erit humanæ paruitatis internus.

Terminus externus paruitatis.

Terminus externus paruitatis, qui nuncupatur maximum quod nō, est ille, sub quo res esse non valet, C valet tamen sub quouis maiori. Verbi gratia, si homo sub magnitudine dimidiati palmi cohærere nequeat, & sub quauis maiori queat, tunc quantitas dimidiati palmi erit terminus externus paruitatis humanæ.

Secundum sit: vt aduertit D. Thomas in 4. sententiarum d. 12. q. 1. & 3. p. q. 77. art 2. & Scotus in 4. d. 12. q. 2. Duo sunt accidentia, quæ substantiam subiectam sensibus primò D consequuntur, eiusque duobus intimis principijs, materiæ & formæ, respondent; quantitas nimirum, & qualitas.

Cur quātitas materiā sequi, eique respondere dicatur.

Quantitas respondet materiæ, primùm, quia nunquam abscedit, neque accidit noua materia sine abscessu & accessu nouę quantitatis. Secundò, quia, sicuti materia est subiectum accidentium, quæ in sensus cadunt, ita & quantitas suo modo. Tertiò; quia quantitas est prima di- E spositio materiæ ad excipiendas formas. Vnde effectum est, vt Plato magno & paruo, quæ sunt quantitatis affectiones, materiam significarit.

Cur formę respōdeat qualitas.

Qualitas autem respondet formæ, quia omnem formæ varietatem necessariò mutatio alicuius qualitatis consequitur. Item: quia qualitati conuenit esse principium agendi, sicut & formæ; & nobiliores formas A nobiliores qualitates sequūtur. Deinde, quia qualitas, vt docet etiam D. Thomas in 12. q 49 art. 2. est modus quidam substantiæ. Quare, cùm modus, teste D. Augustino cap. 3. lib. 4 super Genesim ad literam, deuehat secum mensuram, ac determinationem; determinare autem, & finire proprium formæ sit. (vnde vetus Philosophia formam finitum nūcupabat; materiam, infinitum) conse- B quens est, vt qualitas peculiari ratione sequi formam dicatur.

Varij modi; quibus res incipiunt, & desinunt.

Tertium sit. Rerum quædam incipiunt per primum sui esse; aliæ per vltimum sui non esse. Priori modo incipit id, quod verè enunciamus, nunc esse, & immediatè ante non fuisse; quo pacto incipiunt substantiæ, quæ de integro gignūtur, & alia, quæ momento fiunt. Namque, vt primùm forma Socratis materiæ iungi- C tur, licebit dicere, nunc est Socrates, & immediatè ante non fuit. Id verò incipit per vltimum sui non esse, quod verè affirmamus, in hoc temporis momento non esse; sed immediatè post futurum; quo pacto incipit motus, & ea, quæ per motum efficiūtur, vt calor, qui per calefactionem, & albor, qui per albefactionem acquiritur. Deinde rerum quædam per primum sui non esse; aliæ per D vltimum sui esse desinunt. Id per primum sui non esse desinit, quod verè dicimus in hoc momento non esse; sed immediatè ante fuisse; qua ratione desinunt substantiæ, & motus. Nam Socrates, verbi gratia, desinit per primum sui non esse, quia, vt primùm eius anima desijt corpus informare, verè dicimus, nunc non est Socrates, qui immediatè antea fuit. Denique id per vltimum sui E esse desinit, quod verè affirmamus, nunc esse, & immediatè post non futurum; quem desinendi modum sibi vendicant indiuisibilia rerum successiuarum, vt momentum, & mutatum esse. Nam de quolibet horum verè dicimus, nunc est, & immediatè post, non erit. Atque hęc tota doctrina de rerum inceptione, & desitione, quam hic supponimus,

mus, octauo libro huius operis à nobis accuratè tradetur.

Quàm variè rerum nat. termini in quęstionē veniant.

Quartum sit. Rerum Physicarum termini multis modis in quęstionem cadunt. Aut enim de ijs quærimus, sumptis rebus in singulari; aut in specie; aut spectatis quo ad generationem; aut quo ad conseruationem. Potest enim disceptatio esse, vtrum hic, & ille ignis, & vtrum ignis absolutè consideratus, stato limite circumscribatur; itemque, num res naturales in tanta quantitate progigni possint, vel etiam, postquam genitæ sunt, conseruari; quæ sanè quæstiones non parum inter se habent discriminis. Constat enim, ordinariè plura ad cuiusq. rei ortum, quàm ad eius conseruationem deposci, (sicuti ad figuram excipiendā requiritur in cera mollitudo, nō tamen ad eam retinendam,) præsertim, cùm res quælibet, vbi iam in lucem prodijt, ipsa se tueri, & contrarijs resistere propria vi nitatur.

Postremum sit. In hac controuersia non inquirimus, de iurnè in tota rerum vniuersitate corpus aliquod omnium maximum, itemque aliud minimum. Liquet enim, vltimum corporum cœlestium cetera corpora magnitudine superare; cùm omnia suo amplexu coerceat. Patet etiam, in qualibet rerum specie dari actu corpus aliquod maximum, quod, nimirum, vel cetera eiusdem speciei amplitudine vincat, vel saltem à nullo eiusdem speciei vincatur: quod item de minimo eadem ratione dicendum erit.

ARTICVLVS II.

Statuuntur nonnullæ assertiones: Primùm de terminis rerum naturalium in communi; deinde de terminis viuentium.

1. assertio.

HIs ita explicatis sit prima assertio. Res naturales spectato ordine vniuersi, quocunque modo sumantur, nō possunt esse quantæcunque magnitudinis. Ratio huius in promptu est; siquidem extra cęlestem mundum nullum corpus fundi potest, in sublunari verò nullum valet esse maius eo, quod ex tota inferiorum rerum materia concresceret.

2. assertio.

Secunda assertio. Res viuentes, tum quo ad generationem, tum quo ad conseruationem, aliquem habent suæ paruitatis, & magnitudinis terminum. Hæc assertio perspicua erit ei, qui singulas rerum viuētium species decurret. Nam neque homo, verbi causa, magnitudinem vnquam montis attingit, nec ad formicæ corpusculum contrahitur; neque mus ad equi magnitudinem excrescit, aut equus ad muris exiguitatem minuitur. Cōfirmatur quoq; id testimonio Aristotelis, qui cap. 4. huius lib. text. 36. docuit, neque stirpes, neque animalia, aut horum partes quantęcunque magnitudinis, aut paruitatis esse posse; quod item de animantibus affirmat lib. 4. de generatione animalium, c. 4. & vniuersim de viuētibus, 2. de anima, c. 4. tex. 41. & 7. Politicorum, cap. 4.

3. assertio.

Quos Auctores habeat.

Tertia assertio. Cuilibet speciei viuentium, quo ad generationem, intrinsecum paruitatis & magnitudinis terminum natura pręfinijt. Hanc assertionem communi consensu approbant Philosophi, D. Thomas in 4. d. 44. q. 1. ar. 3. & 2. de anima, ad tex. 45. & in 2. d. 14. q. 2. ar. 1. & d. 36. q. 2. & 1. p. q. 7. art. 3. Caiet. eodem loco, Capr. in 2. d. 19. q. 2. art 3. Greg. in 1. d. 11. q. 2. ar. 3. Durand. in 2. d. 18 q. 1. Eam verò sic intelligendā esse volumus, vt in qualibet specie alter sit magnitudinis, alter paruitatis terminus ita præscriptus, vt nullum singulare illius speciei gigni possit sub quantitate, quæ aut exuperet eū terminum magnitudinis, aut maneat infra eum terminum paruitatis: verbi gratia, si maxima quantitas, in qua homo generari possit, sit trium palmorum; minima verò vnius digiti, nullus supra illā, aut infra hanc gigni poterit; sed vel in alterutra harū, vel in intermedia, vt in magnitudine duum palmorum, vel duū, & dimidij, & trium digitorū, vel deniq. in alia huiusmodi.

Termini in diuiduorũ cuiusq. speciei. di. Nam sicuti indiuidua cuiusq. speciei nõ omnia ad eandem magnitudinem euadũt; ita neq; omnia in eadem quantitate procreantur. Qua de re D. Thom. in 4. sentent. loco citato, & Ferrariensis 4. cont. Gent. cap. 11. Probatur igitur tertia hæc assertio hunc in modum: Res viuentes non possunt gigni sub qualibet quantitate, vt ex secunda assertione patet; sumatur igitur quãtitas, in qua propter eius magnitudinem viuens generari nõ possit, minuaturq. continuè, quousq. ad viuentis generationem apta sit: in ea imminutione dabitur punctum aliquod temporis, in quo liceat verè dicere, nũc est viuens, & immediatè ante non fuit; vt articulo proximo supposuimus; ergo quantitas illa, in qua genitum est eiusmodi viuens, est terminus internus magnitudinis ipsius; sub ea namq. generari potuit, non sub maiori; quia, si sub maiori potuisset, vtique in ea priùs fuisset genitum. Eodem modo ostendere licebit; viuentia, quo ad generationem, intrinsecum habere paruitatis terminum; sumpta, nimirum, quantitate, in qua propter eius exiguitatem generari viuens non possit, quæ deinde augescat, &c.

4. assertio. Quarta assertio. Res viuentes quo ad conseruationẽ in sua constitutione naturali vendicant sibi terminum magnitudinis & paruitatis internũ: simpliciter tamen, hoc est, non spectata constitutione naturæ ipsorum cõgruente, vtrumq. terminum externũ habent. Vt hæc assertio intelligatur, sciendum est, eam quãtitatem & extensionẽ dici competere rei viuenti, secundum naturalẽ dispositionem, quam facultatis altricis rectè se habentis opera obtinere potest; ita, vt, si collecto v. c. intra cutem humore noxio, intumescat, magisq. extendatur, eiusmodi maior extensio non ei secundum naturalem cõstitutionem aduenire censeatur. Probatur autem

Prior pars assertionis confirmat. prior assertionis pars, quia, sicuti anima intrinsecus definitã essentiam, & perfectionẽ habet, ita & vis nutriendi, quæ ab illa dimanat, certo ac præfixo limite circumscripta est. Quare

A designari poterit certa quantitas, ad quam viuens ministerio potentiæ nutrientis rectè ad operandum dispositæ prouehi queat, non verò ad maiorem. Quòd item viuentia versus minimum, prędicto modo, terminentur, ex eo ostenditur, quia, cùm

Cur anima requirat quantitatem definitam versus minimum. anima, vt est apud Aristotelem 2. lib. de anima, cap. 4. text. 37. sit actus corporis organici, atq; adeò ad vitæ functiones obeundas certa organa

B requirat, cõsequens fit, vt ad eum modum, quo ipsa determinata est, ita quantitatem etiam versus minimum definitam exigat.

Posterior pars assertionis ostenditur. Deinde confirmatur secunda pars conclusionis in hunc modum; fundatur viuens ad eam vsque molem, in qua (vt in secunda assertione diximus) conseruari nequeat; in eo euentu dandum erit pũctum aliquod temporis, in quo verè dici possit, nũc

C non est viuens, & immediatè ante fuit, siquidem, vt ex articulo superiori constat, viuentia desinunt per primum non esse; ergo in eo momento dabitur quantitas, quæ sit terminus externus magnitudinis eiusmodi viuentis; nam sub ea esse non potest. & sub qualibet minore potest, vt perspicuum est.

Idem de minimo ostendere licebit; nempe, contrahatur viuens ad

D eam vsque paruitatem, in qua seruari nequeat, in hac imminutione dabitur momentum, in quo, &c. Præterea, si viuentia, quo ad conseruationem absolutè spectatam, non extrinsecum, sed intrinsecum haberent terminum; sequeretur, posse ea desinere per vltimum sui esse, quod falsum est. Probatur consecutio, tunc enim daretur quantitas, seu extensio, in qua conseruari possent, i. ò ve-

E rò in maiori. Qua data, ita fas erit argumẽtari. Augescat illa extensio per continuam tumefactionem; cùm huiusmodi incrementum per vltimum non esse incipiat, quia per motum fit; dabitur instans, in quo verum sit dicere, nunc non est maior extensio, sed tempore proximè sequenti erit maior, ac proinde dabitur momentum, in quo verè affirmari possit,

nunc

unc est hoc viuens, & immediatè post non erit; quod est definere per ltimum sui esse. Similis probatio lduci poterit ad ostendendum, viuentia, quo ad conseruationem absolutè spectatam, non definiri interno nite versus minimum: minuatur enim illa quantitas immediatè post, l ergo tempore proximè sequenti anebit adhuc viuens; vel nō. Si manebit, non ergo ille, qui ante assignatur, erat terminus internus conseruationis simpliciter: si non manebit; definet per vltimum sui esse, quod fieri non potest.

Terminus in partibus dissimilarium rerum viuentium. Ex ijs, quæ diximus, facilè erit intelligere, idem de partibus dissimilibus rerum viuentium, quod de ipsis viuentibus, tum quo ad generationem, tum quo ad conseruationem, dicendum fore; siquidem viuentium quantitas ex partium quātitate coalescit; quod & ratio ipsa conuincit, & Arist. monuit in disputatione capitis quarti aduersus Anaxagoram.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum contra ea, quæ proximè dicta sunt.

1. Obiect. VErùm contra ea, quæ articulo superiori statuimus, ita quispiam obiecerit. Potentia nutriendi non terminatur intrinsecè versus maximum; ergo neque ipsa viuentia, quo ad conseruationem in sua naturali constitutione intrinseco magnitudinis termino definientur. Probatur assumptum, quia potentia nutriendi aliquando rem extra statum naturæ congruentem educit, veluti, cùm aliquis ad gigantis excrescit magnitudinem. Nam, cùm illa extraordinaria moles deerrantis naturę vitium sit, imò & monstrum, negati non poterit, rem eo pacto, extra statum suæ speciei debitum, atque adeò extra naturalem dispositionem collocari.

2. Obiect. Itē: constituatur Socrates, in quanta maxima quantitate, secundum statum naturæ suæ conuenientem, esse possit: tum alimentum capiat, cuius ipse repugnantiam natiuo calore facilè exuperet; cum igitur à maiori vi possit actio procedere, adhuc eiusmodi alimentum decoquet, & in se conuertet; ac proinde ad ampliorem euadet quantitatem: non ergo quantitas Socratis prædicto modo terminabatur.

Præterea; ferunt, Crocodilū, quamdiu viuit, nullum facere crescendi finem; ergo non vendicat sibi certam incrementi magnitudinem. 3. Obiect.

Ad hæc; Arist. c. 4. huius libri, text. 38. aduersus Anaxagoram disputans, asseruit, è minima carne nullo modo aliam extrahi posse; censet igitur, viuentia absolutè spectata intrinseco termino, quo ad conseruationem, circumscribi. 4. Obiect.

Postremò; aut terminus ille externus, in quo propter immodicam eius magnitudinem viuens interit, excedit quantitatem, sub qua idem viuens superstes fuit, vel non: si non excedit, ergo in eo nihilominus conseruabitur: si excedit, cùm ille excessus necessariò diuiduus sit, auferetur ab eo pars aliqua; ea dempta adhuc dabitur quantitas minor termino illo extrinseco, in quo viuens conseruari nequeat. Non ergo terminus, primo loco designatus, erat ille, in quo primò viuens constare non poterat. 5. Obiect.

Hęc argumenta non difficilem habent explicatum. Ad primum respōderi à quibusdam solet; cùm viuens natiua, & intrinseca vi excrescit, quātūlibet ad prodigiosam corporis molem euadat, nunquam ob id extra statum naturæ conuenientem collocari; propterea quòd, si altricis facultatis, quam ei natura elargita est, ratio habeatur, tota illa quantitas ei iure debetur, sicuti & cuiq. alteri sua maximè: cùm viuens, quantumuis magna, aut parua constet quantitate, suæ speciei terminos nūquam excedat, vt suprà diximus. Quo fit, vt horum sententia gigantes nec naturæ vitio proueniant, nec simpliciter monstra habenda sint. Dilutio 1. obiect.

Hęc tamen solutio non placet, sed potius gigantes debere simpliciter monstra iudicari, vt suo loco Improbatio.

loco patebit, atque adeò esse illos extra naturalem cõstitutionem humanę speciei, siue extra quantitatē competentem humanæ naturæ, ordinatè se habēti; esto, ea quantitas non excedat molem, in qua homo absolutè conseruari queat. Respondemus igitur: vim nutriendi, si ad functiones suas obeundas probè affecta sit, quo pacto à nobis sumitur, cùm eam interno limite definiri dicimus, neutiquam extra statum naturæ cõgruentem subiectum constituere; secus verò rē sese habere, cùm aliqua exuperanti, & maligna qualitate vtitur, tūc enim debitum, consuetumque naturæ ordinem præterit, atque ita interdum corpora, aut ipsorum partes, extra prædictos fines in immodicam, & monstrosam quantitatem profundit.

Germana solutio.

Dilutio 2. obiect. Ad secundum dicendum: in eo euentu altricem facultatem non conuersuram, nisi, quantum alia ex parte vi caloris humidum continenter absumentis effluxerit. Neque interim, dum summa illa quantitas manet, vincere simpliciter resistentiam alimenti, alioqui vinceret, & non ageret, quod perinde esset, ac si ignis stupam appositam non combureret, sed subsistere non vincendo re ipsa, neque agendo, donec resolutio aliqua fiat. Constat enim, eius actiuitatem in alimentum pendere ex eo, quod res, quæ augescit, maximam suam quantitatem obtineat, vel non obtineat, & deniq. ex vario statu subiecti. Quare neutiquam eueniet, vt corpus in molem maiorem maxima porrigatur.

Dilutio 3. obiect. Ad tertium respondetur; licet Crocodilus perpetuò cresceret, habiturum nihilominus incrementi finem, eundem, scilicet, quem vitæ: negandum tamen, eum perpetuò crescere. Nam cùm vita consistat in calido & humido, à quibus viuentia augescunt, necesse est, horum defectu, & imminutione Crocodilũ mori, quare non crescet iam Crocodilus antequam moriatur, in deterius vergente coctrice facultate: nec valente plus resarcire, quàm defluat, alioqui nunquam morte naturali Crocodilus solueretur.

Cur à Crocodilo suā esse incrementi metam.

Dilutio 4. obiect. Ad quartum, omissis aliorum solutionibus, dic, locutum fuisse Arist. eo loco de carne minima quo ad generationem: disputabat enim contra Anaxagoram, qui res per secretionem gigni opinabatur, eumque incusabat, quòd ex ipsius positione sequeretur, posse carnem minorem minima generari.

Dilutio 5. obiect. Ad quintum respondeto, extrinsecum terminum, in quo viuens interit, excedere quātitatem, in qua idem superesse potest, non collectim, sed diuisim sumptam, id est, quamlibet quantitatem designatam, non tamen totam partium collectionem. Sumpta enim quacunq. parte, in qua viuens conseruatur, dantur infinitę maiores, in quibus cõseruari adhuc poterit, si tamen tota partium collectio sumatur, vltra illam iam consistere nequibit. Imò nec in tota illa: siquidem tota illa collectio nec sumi, nec designari potest, nisi in ipso instanti, quo ad terminum extrinsecũ, in quo viuens interit, peruenitur, nec illo minor, aut maior est.

ARTICVLVS IV.

De rerum inanimatarum terminis, quo ad magnitudinem.

QVid verò de rerum non viuentium terminis sentiendum sit, suis quoque assertionibus explicemus. Prima esto: Non viuentia, quæ ex viuentibus gignuntur, obtinent, quo ad generationem, terminum magnitudinis internum, ita, vt minimum quod non viuentis, sit maximum quod sic non viuentis: quo ad cõseruationem verò externo limite continentur. Hæc assertio intelligenda est de hisce non viuentibus, spectatis, prout à corruptione viuentium dependent. Probatur autem facili negotio vtraque pars conclusionis. Prima hunc in modũ: Datur quantitas aliqua, in qua, exempli gra-

1. Assert. De terminis cadauerum.

Suadetur prior pars assertionis

gratia, hominis cadauer progigni possit, & in maiori non possit: ergo hominis cadauer vendicat sibi, quo ad generationem, intrinsecum magnitudinis terminum. Confirmatur assumptum: Nam in ea quantitate, quæ ob excessum homini interitum affert, necesse est, cadauer hominis generari, nec verò sub ampliori poterit; cùm primum non esse hominis necessariò sit primum esse cadaueris. Quare illa erit maximum quod sic B cadaueris. Secunda pars suadetur: quia eiusmodi non viuentia non habent vim conuertendi in se alia corpora, quin potiùs ipsa per se extabescunt, & in alia soluuntur: atque adeò fateri necesse est, non posse illa, vel per tumorem, vel alio quouis modò infinitè porrigi; sed potiùs circũscriptione aliqua definiri, non interna tamen, ne per vltimum sui esse definant.

Suadetur posterior pars.

5. Assertio de cæterorum nõ viuentiũ terminis.

C Secunda assertio: Reliqua non viuentia, tam quoad generationem, quàm quo ad conseruationem, nullum vendicant sibi magnitudinis terminum. Huic assertioni illud fidem facit: primùm, quòd ignis, cæteraque eiusmodi, quò molem obtinent ampliorem, eò magis vigent, contrariorum vim acriùs depellunt, seque meliùs tuētur, ac demum, cùm ad actiones suas obeundas certa organa non D requirant, nihil obstat, ex vi formæ, quò minùs in quãtumuis ampla materia, & generentur, & consistant. Deinde, quia, si igni aliquam incrementi metam natura posuisset, sequeretur, maximum ignem non fore admotam stupam inflammaturum, quasi iam fastidio non possit alimenta capessere: quod ridiculum est, refelliturque verbis illis Prouerbiorum 30. Ignis nunquam dicit, sufficit. E Item; quia, si aquæ, quantumlibet magnæ, noua pars aquæ accedat, certè excresceret aquæ moles; neque verisimile est, repugnaturum iri a natura, ne noua illa aquæ pars priori copuletur; cùm id neque ratio, neque experientia persuadeat. Accedit testimonium Aristot. 2. de anima. c. 4. tex. 41. vbi ex eo probat, ignem non esse

A causam accretionis viuentium, quòd nullis incrementi finibus, vltra quos excurrere non possit, coerceatur; cùm tamen viuentibus stata ac certa magnitudo constituta sit. Porrò nostram hanc assertionem tuetur D. Thom. 2. de anima, ad r. proximè citatum; Aegidius, & alij ibidem; Scotus in 2. d. 2. q. 9. Albertus Magnus 2. de anima, tractatu 2. c. 4. Ochamus, & Gabriel in 3. q. 7.

ARTICVLVS V.

Argumenta contra superiores Assertiones.

Svnt tamen, qui contrà sentiant, affirmentque, non viuentia aliquem habere magnitudinis terminum à natura definitum: quorum sententia his argumentis videtur comprobari. Etsi quantitas absolutè spectata materiam sequatur, nihilominùs, quo ad terminationem, formam sequitur, eique proportione respondet, cùm sit eius actus: sed ignis, & cuiusque non viuentis forma, certam habet circumscriptamque naturam: ergo eius quantitas certa & circumscripta erit. Huc pertinet, quòd nulla causa reddi possit, cur nõ idem de quantitate dicatur, quod de calore, & frigore, alijsq. huiusmodi qualitatibus; quas tamē palam est, etiam in non viuentibus certo termino definiri: nec enim ignis, verbi gratia, calorem, aut aqua frigus vltra certam mensuram, quam designare solemus, per octo decemvè gradus, obtinere possunt.

Vt Landunus hoc in lib. q. 16. Ferra. q. 7. Achilinus 1. suæ Phyficæ.

2. Sicut intensio perfectio est qualitatis; ita & extensio quantitatis: sed qualitates, saltem quæ naturalis ordinis sunt, vendicant sibi certam graduum intensionem, quam naturæ viribus prætergredi non possunt; ergo & quantitas certam habebit extensionem, vltra quam progredi nequeat.

3. Quemadmodum forma ignis per totam materiam sparsa est, & diuidua in partes, augeſcitque appulsu nouæ materiæ; ita & forma

ma cuiusque viuentis imperfecti, veluti lacertæ, nisi quòd viuentia alimento intus attracto, ac propria nutritione increscunt, cetera verò non item: atqui etiam viuentia imperfecta certis limitibus continentur (vt fuit à nobis superiùs dictum) ergo & ignis, atque alia huiusmodi corpora vitæ expertia.

4. Huius sententiæ videtur Aristoteles. Namque in libro primo de generatione animalium, cap. 1. ait, naturam effugere infinitum, quia vbique finem quærit: & 8. huius operis, cap. 2. text. 15. asserit, nihil eorū, quæ natura fiunt, esse indeterminatum: censet igitur Aristoteles, non viuentia terminata esse.

ARTICVLVS VI.

Explicatio argumentorum superioris articuli.

Solutio primi arg. VErùm hisce argumentis hunc in modum fiet satis. Ei, quod primo loco obiectum est, dicendo; quātitatem non modò sequi materiam, vt initio huius quæstionis præfati sumus; sed etiam formam; alio tamen atque alio modo. Materiam namque sequitur absolutè, formam verò, tanquam id, à quo modum & terminum accipit, vt Simplicius aduertit hoc in libro, text 69. Itaque præfinitur quantitas à forma, etiam in non viuentibus, hoc pacto: quòd forma huius ignis singularis, dum perseuerat simpliciter eadem, id est, dum ei non detrahitur neque adiungitur noua pars formæ, (quæ adiunctio, detractiove necessariò efficit, vt non omninò & absolutè, sed ex parte, eadem forma maneat) hanc certam & designatam quantitatem obtinet. Quòd si eadem forma, conuertendo in sese aliquod combustile, extendatur; tunc pro ratione sui incrementi, aliam iam quantitatem sibi vendicabit. Ad hunc igitur sensum, determinatio quantitatis sequitur modum formæ. Verùm, sicuti formæ non viuentium, de quibus hic agimus, sine vlla meta ex-

Quantitas alio modo materiam, alio formam sequitur.

A tendi possunt accessu nouarum partium, vt superiùs ostendimus; ita, si absolutè spectentur, non vendicant sibi certam quantitatem versus maximum.

Sed iam vrget altera argumenti pars, quærendo, videlicet, cur non viuentia absolutè spectata, quo ad gradus suarum qualitatum, definiantur, non verò quo ad quantitatis extensionem. Occurrendum tamen est; B aliam esse rationem in calore ac frigore, cetērisq. qualitatibus, aliam in quantitate. Nam calor, verbi gratia, consequitur formam, quo ad eius perfectionem intensiuam, quæ, cùm certa sit, certa etiam postulat accidentia quo ad intensionem: item calor est vis instrumentaria ignis, & principium agendi ipsius. Quare, cū natura comparatum sit, vt id, quod definitam habet essentiam, definitè C operetur, planè sequitur, calorem ignis, etiā absolutè sumpti, certo gradum termino cōtineri, vt ipsa quoque ignis actio definita sit. At quantitas sequitur formā, quo ad eius quasi extensiuam perfectionem: deinde non est principium agendi, sed recipiendi duntaxat: Vnde ex maiore illius amplitudine simpliciter maior formæ perfectio non arguitur.

Aliter quātitatē, aliter qualitates finiri.

Quod ad secundum attinet argumē D tum, iam ex proximè dictis constat, cur naturales qualitates magis ac magis, sine limite, intendi nequeant. Solùm igitur explicandum superest, cur non idem de quantitatis extensione dicatur. Est igitur ratio dissimilitudinis, quia amplitudo illa nō simpliciter per se, sed ex accidente quantitati aduenit, nēpe ratione nouæ materiæ aduenientis. Cùm enim apposito combustibili augescit ignis, quæ- E libet materiæ portio nouam secum inuehit quantitatem, cuius accessu prior quantitas excrescit. Neque absurdum est, admittere, hanc qualemcunque quantitatis perfectionem limitatam non esse. At maior qualitatis intensio, cùm supra eandem materiæ partem replicetur, simulque qualitatem, si actiua sit, ad agendum fortiorem reddat, maiorem sim-

Sol. 2. ar.

G plicitet

plicitèr in ea perfectionem arguit. A
Sol.3. arg. Ad tertium; negandum est, eodem
Alia lex vi modo se rem habere in viuentibus,
uëtium & & in non viuentibus. Namque vi-
imperfe- uentia certam habent à natura sibi
ctorũ, alia destinatam sedem (quæ in animanti-
non viuen bus est ventriculus, in arboribus me-
tiũ, quod dium quid inter caudicem, & radi-
ad termi- cem) in qua alimentum decoquant,
nos. & vnde ceteris membris materiam ad accretionem transmittant. In qua parte, tanquam in foco, ad concoctionem præstandam acrior vis natiui caloris insidet. At enim huiusmodi calor, &, quia certæ intensionis est, &, quia cum alimento depugnat, in coque congressu aliquid dispendij necessariò accipit, & progrediente tempore sensim languescit; fit, vt nequeat quantumlibet magnã alimenti portionem parare, sed certam, & quę in extremas corporis partes, si longo tractu distent, perueni- C re non possit. Quare cùm viuens sine alimento non consistat; planè sequitur, viuentium incrementa aliquo termino definiri. In rebus verò inanimis multò secus accidit. Nec enim habent certam aliquam partem, quæ aduentitiam materiam disponat, ac, si quid detrimenti ab aduersario accipiunt, id parta victoria confestim resarciunt; vt videre est in igne. D

Sol.4. arg. Ad quartum dicendum est: Aristotelem priori loco tantummodò docere, non posse naturam, alia animãtia ex alijs generando, infinitas species moliri: posteriori verò negare infinitũ, quod in rerum procreatione Empedocles, & Anaxagoras posuere: ille enim infinitas vices mouendi, & quiescendi elementis attribuit, hic asseruit, mentem innumerabilibus seculis obtorpuisse, deinde E manum admouisse operi.

Improbat quorũdam Recẽtiorũ opinio. Ex dictis colligi potest, non rectè quosdam nostræ ætatis Philosophos asseruisse; viuentia, quæ formam extensam habent, non habere definitam incrementi legem, posseque, nisi externo impedimento cohibeantur, in immensum luxuriare, & grandescere: quibus & experientia ipsa refragatur, & ea Aristotelis testimonia, quæ articulo secundo huius quæstionis ad assertionem secundam retulimus. Neque obstat, quòd vitis in terram defossa, & iterum, ac sæpius emersa, sine termino propagari possit. Nam ea, quæ diuersis in locis alias atque alias radices agit, non vnius, sed plurium vitium rationem obtinet; sicuti etiam hedera, quæ erratico lapsu passim fibras B emittit. Quanquam neque de his conspicuè ostendi potest, non habere illa præscriptam extensionis suæ mensuram.

ARTICVLVS VII.

Assertiones de termino paruitatis corporum vita expertium.

QVod ad terminum paruitatis corporum non viuentium spectat, non libet omnes omnium sententias in medium afferre, sed duas duntaxat celebriores. Prima est Scoti, in 2. sententiarum, d. 2. q. 9. & 5. Metaphys. item 9. Ochami, in 2. d. q. 8. & aliorum: quam etiam probabilem censet Ioannes Maior, in 1. d. 17. quæst. 16. Hi putant, inanima homogenea neutiquam terminari versus minimum. 1. Opinio.

Secunda est Auerrois, 6. huius operis lib. com. 32. & 99. Diui Thomæ, 1. part. quæst. 7. artic. 3. & in 2. d. 30 quæst. 2. art. 2. Durandi, in eodem 2. d. 18. quæst. 1. Capreoli, & Hispalensis d. 19. quæst. 1. Soncinnatis 8. Metaphys. quæst. 3. Ferrariensis hoc in libro, quæst. 7. Richardi, Quodlibeto 3. quæst. 5. Gregorij in 1. d. 17. quæst. 2. art. 3. aliorumque asserentium, terminari: quam opinionem asserit Themistius amplexum fuisse Theophrastum, Aristotelicæ doctrinæ alumnum, & scholæ successorem. 2. Opinio.

Nos hanc controuersiam duplici conclusione dirimemus. Prima sit: Homogenea inanima, quo ad partes, quæ toti inhærescunt, nullo paruitatis termino continentur. Hæc desumpta est ex Aristotele, in libro de 1. Concl.

de sensu.& sensili,cap.3. eiusque veritas inde patet: quia in quantitate ignis, verbi causa, nulla est tam exigua pars, qua non sit alia minor; quælibet autem pars quantitatis hæret in materia, quàm necesse est formà ignis indutam esse: insuper verò quælibet pars ignis est ignis, quod in compositis heterogeneis non accidit. Itaque in quolibet igni nulla est tam exigua ignis portio, qua non existat alia minor in eodem igne.

2.Concl. Secunda sit: Quælibet non viuentia, quo ad generationem, intrinsecus terminantur versus minimum; quo ad conseruationem autem, simpliciter externo paruitatis limite clauduntur. Hæc assertio ita suaderi potest: In primis, quòd non viuentia aliquem habeant paruitatis terminum, docet experientia, mater Philosophiæ. Videmus enim, si ignis in minutas partes abeat, illicò extingui. Deinde, quia, cùm vnumquodque sit propter suam operationem, vt testatur Aristoteles secundo de Cœlo, cap.3. tex.17. & primo Ethic. cap.7. non consueuit natura aut generare, aut conseruare corpora, nisi sub ea quantitate, in qua functiones suas obire queant: potest verò esse tam exigua quantitas, in qua id præstare non valeant. Iam verò, quòd huiusmodi paruitatis terminus etiã in non viuentibus debeat esse intrinsecè definitus quo ad generationem: ita probatur: Non viuentia nequeũt in quantumuis parua quantitate generari, vt proxima ratio ostendit: augescat igitur ea quantitas, in qua, verbi gratia, terra progigni non possit, necessariò deueniendum erit ad punctum aliquod temporis, in quo forma terræ eam materiam, quæ continuè increuit, subire possit: sed materia sub ea quantitate est minimum quod sic terræ, quo ad generationem: igitur terra (quod de ceteris inanimis pari ratione dici debet) intrinseco termino definitur, quo ad generationem. Secunda verò pars assertionis ex eo confirmatur: quia si non viuentia, quo ad conseruationẽ, simpliciter terminata essent intrinsecè, sequeretur, ignem, verbi gratia, posse per vltimum sui esse desinere; videlicet, si minimus ignis immediatè post aliquod momentum in densitatem coeat.

Hinc collige, posse ignem conseruari infra minimum quod sic generationis, cùm admittamus, posse minimum ignem aliquantulum addensari. Neque id mirandum est, cùm plura ad cuiusque rei generationem, quàm ad conseruationem, natura ipsa requirat; vt articulo primo huiusce quæstionis astruximus. Terminus conseruationis minor termino generationis.

ARTICVLVS VIII.

Argumenta, quibus proximi articuli assertiones oppugnantur.

NVnc ad ea argumenta veniamus, quibus probari videtur, non viuentia, saltem homogenea, vt elementa, omni paruitatis termino carere. Primum ita sese habet: Nulla est in re combustibili tam exigua pars materiæ, qua non sit alia minor, quæ priùs excipiat calorem summum, ceterasque dispositiones ad formam ignis; siquidem ignis agit vniformiter, non difformiter, ac priùs in viciniores, quam in remotiores partes vim suam explicat: ergo nulla est tam minuta materiæ pars, in quam non ipsa quoque forma ignis induci queat. Probatur consecutio: quia, si dispositia ea parte materiæ non confestim in eam induceretur forma ignis, sequeretur, formam rei interituræ consistere aliquandiu in materia affecta dispositionibus sibi repugnantibus, & alteri formæ proprijs; quod est absurdum.

Secundum: Quemadmodum alimentum continuè in rem aliam cõuertitur, ita continuè corrumpitur: igitur in ea corruptione nunquam supererit conuertenda tam exigua pars, quin minor adhuc supersit. Ex quo planè colligitur, alimentum nõ vendicare sibi certum terminum, quo ad conseruationem.

Diuisibilitas affectio quătitatis. Tertium: Esse diuiduum in partes, est affectio rei quantæ, vt constat ex doctrina Aristotelis, 5. Metaphys. cap. 13. text. 18. ergo, cùm quilibet ignis quantitate prædītus sit, quilibet in minutiores ignes, qui separatim cohæreant, dispertiri poterit; atque adeò ignis versus minimum carret termino.

Quartum: Sumatur ignis, cuius dimidia pars sit infra eam, in qua dicunt, posse eius formam conseruari: tum constituatur diuinitus in vacuo, ibique ab Angelo in duas æquales partes dispertiatur. Vel huiusmodi ignis in nihilum interibit, vel diuidetur in partes alterius naturæ, vel in ignes. Primum admitti non debet, quia, sicuti create, ita in nihilum redigere, solius diuinæ virtutis est. Secundum etiam dici non potest, quia vnumquodque secatur in ea, ex quibus componitur. Dandum est igitur tertium; ex quo sequitur, ignem nunquam esse in tam exigua quantitate, quin adhuc in minori sine vllo termino possit consistere.

ARTICVLVS IX.

Diluuntur superiora argumenta.

NOn imus inficias, hæc argumenta admodum probabilem reddere opinionem Scoti, eiusque sectatorum. Verùm possunt illa à nobis non ita magno negotio dilui. Quod ad primum attinet, nonnulli, (è quorum numero est Soncinnas 8. Metaphys. quæst. 23. Capreolus in primo, distinct. 17. quæst. 2. artic. 2. & in 2. distinct. 19. quęst. vnica, art. 3. Aegidius 1. de generatione, quęst. 25. Auerroes lib. 8. huius operis, commento 23. eiusque assecla Iandunus, lib. 6. quæst. 15.) arbitrantur, qualitates habere minimum quo ad extensionem, ita vt dispositiones, quas quæque forma ad sui introductionem postulat, non possint suscipi in quantumlibet parua quantitate; sed in præfinita, ac certa, quæque non sit minor illa, quam forma substantialis rei generandæ exposcit. A Quare, si ignis infra acari magnitudinem progigni nequeat, aiunt, complexionem illam qualitatum, quam ignis postulat, non posse infra acari magnitudinem coalescere. Itaque negant primum argumenti pronunciatum.

Sol. 1. arg. Nos tamen contrà opinamur; nimirum, qualitates, sicuti nullo quo ad intensionem, ita nullo quo ad extensionem, paruitatis termino finiri, B quod probat argumentum. Dandum est igitur prius pronunciatum, sed negandum posterius; & ad eius confirmationem respondendum: nihil incommodi sequi ex eo, quòd forma persistat in materia, cuius aliqua pars imbuta sit qualitatibus alterius formæ, interim, dum eæ qualitates sese extendunt, per quantitatem aduenienti formæ congruentē; quam vbi primùm occupabunt, hoc C est, in ipso momento, quo dispositiones fuerint in ea quantitate, quæ sit minimum quod sic, comparatione formæ aduenientis, confestim; priori forma intereunte, noua succedet. Hæc tamen intelligenda sunt, cùm totum aliquod compositum, exempli gratia, totus aliquis ignis, seorsim producitur, vt is, qui solarium radiorum coitu excitatur. Nam cùm ab altero vicinam materiam cor D ripiente gignitur, non oportet expectare, dum igneæ qualitates ad certam extensionem se proferant, quia noua pars ignis simul inhæresceit, & continuatur toti: atque ita non sequitur, dari ignem per se consistentem minorem minimo. Id quod etiam in viuentium nutritione accidit, in qua nulla est tam exigua alimenti pars, cuius materia non accipiat formam viuentis; non tamen per se, sed ita, vt toti continuè ag- E glutinetur.

Alia ratio in generatione integra, alia in partiali, quo ad paruitatis terminū.

Sol. 2. Solutio secundi hæc in primis esse potest: Ne cibus continuam conuersionem subeundo ita decrescat, vt cogatur manere infra minorem quantitatem, quam sit ea, sub qua eius forma cohærere valeat, antequā id contingat, natura, vt est in eiusmodi rebus prouida, quò imminens

incom-

incommodum aduertat. cùm ad eas angustias ventum fuerit, totum apparatum dispositionum, quæ ad formam viuentis requiruntur, simul cum ipsa forma, & ad consequentiam illius, subitò inferet ex vi præuiæ dispositionis, quamuis imperfectæ, in ea parte materiæ.

Dubitatio.

Iure tamen petierit aliquis, quando id præstandum sit à natura? Nam si id præstare debeat in eo instanti, in quo cibus attigerit certam illam quantitatem, infra quam nullo modo conseruari iam possit; sequitur, cibum claudi simpliciter intrinseco termino paruitatis quo ad conseruationem, quod supra negauimus, asserentes, non viuentia quo ad conseruationem, absolutè loquendo, nō

Respōsio.

nisi externis limitibus finiri. Dicendum est igitur, prædictas dispositiones introducendas simul cum forma in eo instanti, in quo peruentum fuerit ad maximum quod non cibi, hoc est, ad eam quantitatem, in qua iam præ exiguitate nequeat manere forma cibi, in qualibet autem maiori queat.

Alia respōsio: quę magis placet.

Atque hanc solutionem vberioris doctrinæ gratia proposuimus; magis tamen placet sententia, quæ decernit, in ea continua conuersione, cùm ventum fuerit ad maximum quod non cibi, inducendam subitò in illud esse formam rei viuentis absque perfectis dispositionibus. Maius enim incommodum est, perfectas dispositiones momento inferri in materiam, occupatam adhuc contrario res[...]gnante, & successiuè vincendo[...]qi an[...] formam, [...] serpebat, induci in materiam, in qua nondum dispositiones ad gradum perfectum euaserint, ad quem ipsa forma paulò post sese prouehet. Quemadmodum è contrario ponimus, formam ligni, verbi causa, manere sub perfectis dispositionibus ad formam ignis, quo vsque illæ per quantitatem sufficientem ad introductionem formæ ignis sese extendant.

Dubitatio.

Maior tamē existit dubitatio, quid dicendum, si accipiatur corpus, quod non per conuersionem in substantiam alterius, sed per condensationem, paulatim ad minorem extensionem contrahatur, vt aqua in loco perfrigido; nec enim tunc apparet, in quo termino debeat consistere, si in infinitum diminui non potest.

Quorundā responsio.

Sunt qui dicant, debere eiusmodi corpus sese continere in termino intrinseco conseruationis secundum naturalem dispositionem, obnitente, videlicet, forma communi conatu, & repugnantia totius naturæ, non secus, ac depugnare solet, ne vacuum detur.

Responsio aliorum.

Alij dicunt, tale corpus aliquantulum infra eiusmodi terminum descensurum. Nec enim natura, vt experientia passim docet, similibus dispendijs naturalium dispositionum vsque adcò obsistit: sub quo verò termino manere debeat, quia nō est maior ratio, cur sub hoc, quàm sub illo stet, præfiniet ipsius naturę Auctor & Parens Deus, cuius est, naturæ impotentiam & inopiam in ijs, alijsq. eiusmodi euentis, ordinaria sua atque lege supplere.

Legitima explicatio dubit.

Neutrum tamen ex ijs perfugijs necessarium videtur, cùm facilè dici possit conuenienter ijs, quæ proximè asserta sunt, & mox dicentur; tantulam illam aquam in loco perfrigido addensandam esse, quousque perueniat ad maximum quod non, & in eo puncto conuertendam in circumiectum corpus: sicut etiam mox in solutione quarti argumenti, de sectione minimi ignis in pleno, ex D. Thoma dicetur. Si autem corpus aliquod ponatur in vacuo, quod occupare ac replere non possit, quantumuis rarefiat, quæraturque, in quonam termino subsistere debeat rarefactio; tunc alter ex illis modis, quos attulimus, sequendus erit.

Sol. 3.

Solutio tertij: Non est affectio rei quantæ, secari posse in partes, quarum quælibet separatim consistat; sed habere aptitudinem, vt in eas ex vi quantitatis secari possit, licet interdum eam diuisionem fieri aliunde repugnet, vt in re proposita accidit. Nam quòd hæc quantitatis,

titatis, siue rei quantæ affectio, hoc modo intelligenda sit, ex eo patet; quia alioqui (vt Gregorius in 1. dist. 17. quæst. 2. artic. 3. & Caietanus 1. par. ad articulum tertium quæstionis septimæ, aduertunt) dicendū foret, substantiam cœli, quia quantitate prædita est, diuidi posse, cùm tamen Cœlum, vt ab interitu, ita à sectione prorsus immune sit.

Solutio quarti: Putat Caietanus, fore in eo euentu, vt materia in nihilum cedat: quod etiam probabile existimant Gregorius, Ferrariensis, & Soncinnas. Alij verò opinantur, mensuram sine omni forma substantiali materiam. Quòd si quis obijciat, isthæc miracula, cùm totius naturæ facultatem excedant, non posse ab Angelo præstari: occurrent, ea non ad vim secantis Angeli, sed Dei, qui inanitatem illam spatij priùs induxit, referenda esse. Aliter quoque ad argumentum respondet Ferrariensis: nimirum, sicuti eiusmodi sectio non nisi posito miraculo, ac præter naturæ ordinem fit; ita ad naturæ auctorē pertinere, partes ignis in id, quod volet, conuertere.

Quæ responsio magis satisfacit, admissa ipsa diuisione. Potiùs tamen dicendum; in eo euentu, si res naturæ suæ relinquantur, non sectum iri illum ignem ab Angelo, tota renitente, ac repugnante natura; vt paulò antè de corpore sese addensante, iuxta priorem modum soluendi propositam difficultatem, dicebamus.

Dubium. Quid verò, si ignis in spatio pleno diuidatur? Multi hypothesim non admittunt, aientes, non minùs etiam tunc à natura depugnatum iri, ne quid ignem illum disperdat, quam ne aliquod inane spatium in mundo sit.

Explicatio. Sed meliùs D. Thomas, Iandunus, Capreolus, & plerique alij censent, eas partes in vicina corpora conuertendas, ita videlicet, vt eo temporis momento, in quo diuisio absoluta fuerit, abiecta forma ignis, induant formam circumfusi corporis, illique inhæreſcant.

CAPVT V.

Text. 41. *PORRÒ* a *omnes contraria principia faciunt, tum hi,* b *qui vniuersum vnum, & immobile dicunt esse, (quandoquidem Parmenides frigidum & calidum principia facit, ignemq; & terram hæc nominat) tum, qui rarum & densum. Democritus quoque, solidum & inane: quorum alterum vt id, quod est, esse ait; alterum vt id, quod non est. Quin etiam situm, figuram, & ordinem, quæ contrariorum sunt genera: situm, vt sursum & deorsum, antè & retrò; figuram, vt angulos habens, & non*

Text. 42. *habens, rectum, & circulare. Quòd igitur contraria sint principia, omnes statuere manifestum est.* c *Idq. optima ratione. Namq. principia nec ex sese vicissim esse, nec ex alijs, & ex his omnia oportet. Contrarijs autem primis hæc insunt. Quòd enim sint prima, ex alijs non sunt: quòd*

Text. 43. *verò contraria, non vicissim ex sese. Atqui & ratione, quonam modo hoc accidat, considerandum est.* d *Sumendum itaque primum est; omnium quæ sunt, nihil in quoduis agere, in quouis pati, neque ex quouis quoduis fieri, nisi ex accidenti quis sumpserit. Quo namque pacto album ex musico possit fieri, nisi albo aut nigro musicum esse acciderit? Sed album quidem fit è non albo, atque eo non quouis, verùm ex nigro, aut intermedijs; & musicum è non musico, sed non è quolibet, verùm ex eo, in quo*

Text. 44. *musica est priuatio, aut è medio, si aliquod sit inter ipsa. Neque igitur in*

quoduis

quoduis primum interit; vt album non in musicum, nisi interdum ex accidenti, sed in non album; non tamen in non album quoduis; sed in nigrum, aut intermedium: similiter & musicum non in quoduis, sed in id, quod musica priuatum est, aut si aliquid inter hæc locatum est. e Nec secus res sese habet in ceteris. Nam & eorum, quæ simplicia non sunt, sed composita, eadem est ratio: sed quòd dispositiones oppositæ nomen non habeant, accidere id latet. Necesse enim est, quidquid constat harmonia, ex eo fieri, quod harmoniam non habet; & quod caret harmonia, ex eo fieri, quod illam obtinet; atque hoc ipsum, quod harmonia est præditum, in harmoniæ vacuitatem interire, non in quamlibet, sed in oppositam. Nihil autem interest de harmonia hoc dicere, an de ordine, seu compositione, cùm eandem esse rationem sit manifestum. Atqui & domus, & statua, & aliud quiduis eodem fiunt modo. Nam & domus ex eo fit, quòd hoc modo composita hæc non essent, sed diuisa; & statua, & quæ forma sunt figurata, ex figuræ priuatione. Ac vnumquodque horum partim ordo est, partim compositio. Quòd si ita res se habet, quidquid gignitur, è contrarijs profectò gignitur; & quidquid interit, in contraria interit, atque in ea, quæ inter hæc locata sunt. E contrarijs autem ea fiunt, quæ in illorum medio locata sunt, vt colores ex albo & nigro. Quæcunque igitur fiunt natura, aut contraria sunt, aut ex contrarijs. Et aliorum quidem plurimi, huc vsque ferè (vt antè diximus) vna profecti sunt. Omnes enim elementa, & quæ ab ipsis principia nuncupantur, quanquam sine ratione, ponunt, contraria tamen, quasi ab ipsa coacti veritate, statuunt: f sed differunt inter se, quòd alij priora, alij posteriora, & nonnulli ratione, alij sensu notiora accipiunt. Quidam enim calidum, & frigidum; alij humidum & siccum; alij par & impar; nonnulli concordiam, atque discordiam, generationis causas ponunt, quæ quidem inter sese eo modo, qui dictus est, differunt. g Vt eadem quodammodò & diuersa dicant: diuersa quidem, quemadmodum & plurimis videtur; eadem verò proportione, cùm ex eadem serie accipiant. Namque contrariorum alia continent, alia continentur. Sic igitur eodem, & diuerso modo, meliusq. & deteriùs enunciant. Et alij quidem ratione, (vt antea dictum est) alij sensu notiora. Vniuersum enim ratione est notum, singula autem sensu: nam rei vniuersæ ratio; eius verò, quæ in parte, est sensus. Ceu magnum, et paruum ratione, rarum & densum sensu. Principia igitur contraria esse oportere, manifestum est.

Text. 45. Text. 46. Text. 47. Text. 48. Text. 49. Text. 50.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

FOrrò a omnes] Reiectis eorum opinionibus, qui vnum duntaxat, vel infinita posuere rerum naturalium principia, mediam approbaturus Aristoteles, statuit hoc capite, aliqua saltem principia contraria esse: idque probat ex communi omnium Philosophorum assensu. Omnes enim contraria fecere principia: quanquam non optima aliqua ratione ducti, sed veritate ipsa cogente. Namque, vt scripsit Menander, venit in lucem veritas vel non quæsita:

& vt D. Thomas hoc loco ait, quemadmodum lapis nulla antecedente cognitione suopte impetu in centrum vergit; ita humana mens interdum sine vlla exquisita ratione, tacita quadam vi, & impulsu veritatis ipsius, in veritatem, quasi in suum centrum, pergit.

b *Tum hi, qui*] Tria recenset opinionum genera, vt ostendat, omnes antiquitatis Philosophos ad inducendam principiorum contrarietatem conspirasse. Prima est Parmenidis, qui, tametsi vnum immobile finxisset, coactus tamen ea concedere, quæ sensui patent, calidum frigidumque adiecit; quorum alterum ignem, & ens, alterum terram, & non ens esse aiebat. Secunda est Melissi, qui etiam non solùm vnum mobile, sed raritatem quoque & densitatem, vti principia, inuexit. Tertia est eorum, qui plura, quàm vnum constituerunt, inter quos Democritus duplici de causa contrarietatem admisit. Primùm, quia arbitrabatur, omnia ex inani & atomis, quæ inter se pugnant, coaluisse: deinde, quia asseruit, sua illa indiuidua corpuscula, ordine, figura, situque differre.

Opinio Parmenidis. Opinio Melissi. Aliorum sententia.

c *Idque optima ratione*] Principia esse inter se contraria, hunc in modum confirmat: Principia dicuntur, quæ nec ex sese mutuò, neque ex alijs sunt, sed ex ipsis sunt omnia: prima contraria ita se habent: ergo prima contraria sunt principia; atque adeò quædam principia sunt contraria. Probat assumptionem, ac prima contraria non fieri ex alijs suadet: quia si fierent, non essent prima. Nam cùm omne, quod fit, è contrario fiat, tanquam termino, à quo actio proficiscitur, vt inductione patet; necesse est, ea, quæ ex alijs fiunt, prima non esse, cùm sint alia priora, ex quibus ipsa emergant. Deinde ostendit, neque ex sese mutuò fieri; quia sunt contraria, quorum ea est natura, vt se mutuò interimant.

Principia esse inter se contraria.

d *Sumendum itaque*] Vt pateat, è contrarijs omnia effici, aliquot pronunciata sumit, eaque varijs exemplis confirmat. Videlicet: Nihil in quoduis agere aptum esse: Nihil è quouis pati posse: Item; Quoduis non è quouis effici, neque in quoduis interire, seu dissolui; sed vnumquodque in contrarium agere: à contrario perpeti: ex contrario fieri: & in contrarium dissolui. Intellige, per se, nam per accidens quiduis in quoduis agit: à quouis patitur: ex quouis fit: in quoduis interit.

Omnia è contrarijs fieri.

e *Nec secus res sese habet*] Effatum illud; Non quodlibet fit è quolibet; veritatem habere inquit, in omnibus tam simplicibus, quàm non simplicibus, & in ijs, quæ harmonia, ordine, aut compositione constant: fiunt enim hæc ex priuatiuè oppositis, vt musicum è non musico, habente tamen priuationem musicæ; similiterque exercitus è non exercitu, & ex inordinato, apto tamen, vt redigatur in ordinem; domus è non domo, & ex incomposito, quod tamen ad compositionem subeundam idoneum sit.

Nō quoduis fieri è quolibet.

f *Differunt inter se*] Ostendit veterum Philosophorum, in assignandis contrarijs principijs, discrepantiam. Nam quidam pro principijs accipiebant priora contraria, alij posteriora: quidam notiora sensui, alij notiora intellectui: & ex prioribus alij calidum & frigidum, alij humidum & siccum: ex posterioribus alij numeros, parem & imparem, videlicet, Pythagorici; alij litem & amicitiam, nimirum, Empedocles, eiusque sectatores.

g *Vt eadem quodammodo & diuersa*] Fuit inter priscæ Philosophiæ auctores, circa principiorum contrarietatem, dissidium & conuenientia. Dissidium, quia alij alia contraria posuere: Conuenientia, quia omnia contraria ab eis tradita proportionem habent inter se; idq. multas ob causas, videlicet, quia è contrariorum serie vniuersa desumuntur: quia ea, quæ communiora sunt, vt exuperantia & defectio, continent sub se alia, v.g. calidum & frigidum: (Enimverò omnia contraria ad priuationem & habitum; exuperantiam & defectionem, quodammodò pertinent, prout vnum perfectione, & dignitate aliud exuperat, vt docet Arist. 10. Metaphys. cap. 7. text. 16.) Postremò, quia omnia priora sunt, alia secundum sensum, alia secundum intellectum.

QVAE-

QVÆSTIO I.

Vtrum principia rectè ab Aristotele definita sint, an non.

ARTICVLVS I.

Prænotantur quædam ad explicandam principiorum definitionem.

Definitio principiorum. PRoximo capite hunc in modum Aristoteles principia definit: Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex alijs, sed omnia ex ipsis sunt. Vt autem huiusce definitionis intelligentia illustrior euadat, animaduertendum in primis erit, Principium varias habere apud Theologos, & Philosophos notiones, quas tradit D. Damascenus in l. aduersus Manichæos, Arist. l. 5. de generatione animalium c. 7. l. Poeticæ, c 6 l. 5. M. c. 1. t. 1. & c. 5. huius l. t. 42. Ceteris verò in præsentia omissis, de vltima, quæ huius instituti propria est, disseremus. Sciendum verò; principium, si propriè sumatur, latiùs patere, quàm causam: quia ad rationem principij sat est, si ex eo, tanquam ex primo, aliquid fit, fiat, aut cognoscatur; vt verò causa dicatur, opus est, vt ab illo accipiat esse, ab eoque dependeat. Vnde locus, è quo quisque proficiscitur, principium est viæ, non tamen causa viæ; & priuatio est principium generationis, non tamen generationis causa.

Multiplex acceptio principij.

Principiũ latius patere quàm causam.

Discrimẽ inter causã, & principium. Rursus autem, quia nihil nisi à diuerso pendere propriè dicitur, fit, vt omne, quod respectu alicuius rationem causæ obtinet, necessariò ab illo, & essentia, & virtute differat: ita videlicet, vt aut omninò extra essentiam eius sit; quo pacto se habent finis & efficiens comparatione sui effectus: aut saltem non sit tota eius essentia; sicuti materia, & forma, respectu compositi, etiam simul sumptæ & vnitæ, si totum ab illis etiam ita constitutis distinguatur, quod

Lege D. Tho. opusc. 1. c. 1.

A magis probauimus. Atque hæc ratio est, vt annotauit D. Thom. 1. p q. 33. art. 1. cur Pater in diuinis principium Filij dicatur, & Pater, ac Filius principium Spiritus sancti, non tamen causa: quia, nimirum, ita Filius à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque procedit, vt nihilominus eandem numero essentiam communem habeant.

B Nec obstat, quòd Græci Doctores, vt D. Chrysostomus, & Theodoretus in commentarijs epistolæ ad Hebræos, & D. Damascenus lib. 1. fidei orthodoxæ, cap. 11. & in lib. aduersus Manichæos, & D. Athanasius in actis Nicenæ synodi, Patrem causam Filij; & D. Basilius Patrem Spiritus sancti causam appellant. Namque nomen græcum, αἰτία, quod causam significat, non eandem apud Græcos, quam apud Latinos, energiam habet: significatio enim vocis, C Causa, vt etiam aduertit D. Thom. q. 10. de pot. art. 1. respondet ex aduerso apud Latinos Effectus, qui, vt diximus, diuersam à sua causa essentiam obtinet. Apud Græcos verò significato nominis αἰτία, respondet ab alio procedens, quod latius patet, quàm effectus; vt perspicuum est. Itaque Doctores citati nomen causæ non ad aliquam dependentiam, D sed ad solam originem significandam vsurparunt. Quòd si quis obijciat, etiam Latinos causæ nomine in diuinis vsos, siquidem D. Augustinus 7. de Trinit. cap. 1. & in lib 83. quæst. 16. scribit, Deum suæ sapientiæ causam esse: & D. Hieronymus ad cap. 3. epistolæ ad Ephesios, asserit, Patrem sui originem esse, suæque causam substantiæ. Occurrendum erit, horum Patrum dicta interpretanda E esse in sensu negante; quasi dixerint, Dei scientiam, substantiamque non aliunde pendere, sicuti rerum creatarum substantia scientiaque dependet.

Non eodẽ modo a-pud Græcos, & Latinos causa vsurpatur.

Obiect.

Respõsio.

Secundò aduertendum est: principium duobus modis sumi posse; vno denominatiuè, id est, pro re cui relatio principij aduenit, verbi gratia, pro materia: altero formaliter, hoc est,

Principiũ bifariam sumitur.

est, pro ipsa relatione principij ad principiatum, quæ relatio in commune sumpta, vniuoca esse non potest; cùm comprehendat sub se quasdam relationes reales, cuiusmodi est relatio principij, quæ dicitur de Patre, respectu Filij: alias rationis, qualis est ea, quæ conuenit priuationi respectu generationis; hęc enim realis esse non potest, cùm non sit inter extrema vtrinque realia. Quin etiam nec principium denominatiuè sumptum vniuocam habet rationem; siquidem ens, & non ens, in vnam eandemque communem naturam conuenire nequeunt: at materia & forma sunt vera & positiua entia: priuatio verò non item. Quapropter rectè annotauit Mag. Albertus ex Auerroe, & Auicenna, rationem principij competere his tribus secundum prius & posterius: primùm quidem dici de forma, vtpote, quæ sit præcipua pars quidditatis rei genitæ; secundò de materia, quæ, cùm sit pura potentia, naturæ dignitate & in ratione principiandi minùs præstans est, quàm forma; præstantior tamen, quàm priuatio, quæ neque in re genita manet, neque vllum entis gradum obtinet. Quo fit, vt priuatio inter principia tertium ac postremum dignitatis locum sortiatur.

Quàm latè pateat definitio principiorum.

Tertiò, neque illud ignorandum est; Aristotelem in definitione principiorum non omnia, sed sola rerum naturalium principia, de quibus disserebat, complexum fuisse: quo pacto nomen principij quadam ex parte minùs latè manat, quàm causæ; cùm non omnes causas, sed solam materiam & formam comprehendat: ex altera verò latiùs funditur; siquidem complectitur etiam priuationem, quæ non est causa. Nec obstat, quòd Aristoteles 12. Metaphysic. cap. 2. text. 12. priuationem causam vocat: vsurpat enim eo loco nomen causæ non Philosophicè, & propriè; sed ad sensum, & consuetudinem vulgi, appellantis causam, quidquid ad aliquid quoquo modo requiritur, siue id ab eo dependeat, vt ab impertiente aliquod esse, siue non.

ARTICVLVS II.

Particulatim enodatur principiorum definitio.

His ita explicatis, vt ad ipsam principiorum definitionem veniamus, tres in ea conditiones exprimuntur. Prima; Vt principia nō sint ex sese mutuò: secunda; ne sint ex alijs: tertia; vt ex ipsis sint, hoc est, constent aut fiant omnia. Prima ex eo suadetur, quia principia sunt prima contraria: hæc autem ita se habent, vt vnum ex altero esse non possit; quod in progressu planum fiet. Secunda inde probatur, quia si principia essent ex alijs, essent ex prioribus, atque ita non essent prima, nec principij, sed principiati haberent rationem, vt scripsit Plato in Timęo. Tertia ostenditur, quia, cum principiata ex semetipsis esse nequeant, vtique necessariò erunt ex alijs: non ex principiatis: ergo ex principijs. Atque adeò rectè principia dicuntur, ex quibus omnia sunt, omnia, inquam, entia naturalia, quæ primò ac simpliciter fiunt.

Conditiones principiorum.

Sanè verò particula Ex, discrimen ponit inter principia rerum naturalium, & inter causas externas, quæ sunt finis, efficiens, & exemplar. Nec enim ex his, si propriè, ac philosophicè loquamur, vlla res constat, aut fit: sed efficiens est, à quo; finis, propter quem; exemplar, ad cuius imitationem res efficitur. At principium est id, ex quo res constat, vel oritur.

Vt principia rerum naturaliū differant ab externis causis.

Porrò autem, per primam definitionis particulam excluduntur quattuor vulgata elementa, & alia composita, quæ ex se vicissim fieri solent: per secundam ea, quæ, licet non ex se mutuò fiant, aut constent; conficiuntur tamen ipsa ex alijs, vt corpora cœlestia ex materia, & forma: per tertiam substantiæ separatæ, figmenta, accidentiaque omnia, & vniuersim ea, ex quibus nullum compositum

situm naturale oritur, aut coalescit. Sed hæc disputatione proximè sequentis articuli clariora euadent.

ARTICVLVS III.

Obiecta aduersus proximè dicta.

Verùm contra ea, quæ nunc asseruimus, hunc in modum licebit obijcere. 1.obiect. Cùm ex principijs esse omnia dicuntur, vel particula, Ex, significat habitudinem termini à quo, vel habitudinem partis componentis. Si primum, falsò igitur principia dicuntur non ex se esse; cùm aliqua principia sint prima contraria, quæ proinde ex se inuicem, vt ex termino fieri debent. Si secundum, sequitur, priuationem non esse principium; cùm priuatio non sit pars compositi. Quare non rectè ea particula videtur addita.

2.obiect. Secundò: Forma equi fit ex materia; siquidem de illius potentia excitatur; fit item ex sui priuatione, cùm generatio sit progressio à priuatione formæ ad formam. Ergo principia fiunt ex se.

3.obiect. Deinde: Materia & forma, cùm sint species quædam, habent suum genus, & differentiam, ex quibus compositione metaphysica constituuntur. Ergo aliqua principia fiunt ex alijs.

4.obiect. Præterea: Corpora cœlestia non oriuntur ex tribus illis principijs: non igitur omnia ex ipsis fiunt. Probatur assumptum; quia in corpora cœlestia non cadit priuatio, neque cœlestis forma contrarium habet, vt docet Aristoteles 1. de cœlo, cap. 3. text. 25.

5.obiect. Postremò; In definitione principiorum non definiuntur sola principia singularia; sed neque principia in commune sumpta: igitur nulla principia in ea definiuntur. Probatur antecedens, quo ad priorem partem; quia singularia non cadunt sub scientiam. Suadetur item quo ad posteriorem; quia definitio rei communioris, secundaria saltem ratione, conuenire debet singularibus: A at hæc singularibus principijs non conuenit; siquidem ex principijs Socratis, vel Platonis, non fiunt omnia, vt luce clarius est.

ARTICVLVS IIII.

Dilutio obiectorum.

Non erit tamen difficile hæc dissoluere. Ac, quod ad primum Resp.ad 1. B attinet, dissidium est inter Expositores, quo pacto in definitione principiorum particula, Ex, ab Aristotele accipiatur. Nam Simplicius, Philoponus, & Burlæus hoc loco, itemque Capreolus in 2. dist. 12 artic. 3. Et Tol. q. 11. Sotus art. 1. q. 5. putant, primo & secundo loco, cùm, scilicet, principia dicuntur nec ex se, nec ex alijs esse, importari habitudinem dumtaxat partis componentis: cùm verò additur, sed ex ipsis sunt C omnia, exprimi habitudinem tam partis componentis, quàm termini à quo. Alij vtrobique rationem partis componentis designari inquiunt. Verùm neutra harum interpretationum nobis placet. Non prima, quia admittit, Aristotelem in ea definitione vnum vocabulum in alia & alia significatione vsurpasse, quod nisi cogente necessitate (quæ hic tamen nulla est) absque vitio non fit. D Non secunda, quia priuationem à numero principiorum excludit; cùm res genita non componatur ex priuatione. Dicendum est igitur cum Aegidio, alijsque nonnullis, particulam, Ex, semper eodem modo accipiendam esse, ita videlicet, vt significet habitudinem vel partis componentis, vel termini à quo: vtrumque enim complectitur verbum illud, Sunt; cùm principia dicuntur, E ex quibus sunt omnia, id est, constant, aut fiunt: nulla autem principia, siue contraria sint, siue non, modò abstractè sumantur, quomodo hîc ab Aristotele accipiuntur, vt D. Thom. annotauit, ex alijs fieri dicenda sunt, cùm ne fiant quidem; sed sola singularia per se existentia, atque adeò sola concreta, docente Aristotele, c. 7. huius libri text. 64. & lib. 7. Metaph.

Particula, ex, quo pacto sumatur in definitione principiorum.

Metaph. cap. 8. tex. 26. & 27. Quare nec forma ignis, nec candor, nec frigus; aliave eiusmodi abstracta, fieri dicenda sunt; sed ignis, candidum, frigidum; atque ita res se habet in ceteris. Quòd si quis objiciat, animum rationis compotem, cùm peculiari, sibique propria actione à Deo creetur, propriè fieri: occurrendum erit, non fieri actione physica, de qua hic agitur, quanquam in eius etiam productione seruetur effatum illud Philosophorum, aientium, actiones terminari ad supposita; siquidem anima humana est quid singulare, per se existens, quo pacto nomen suppositi in eo pronunciato accipitur.

Obiect.

Dilutio.

Ad 2. Ad secundum dicendum: formam equi nec ex priuatione, nec ex materia fieri, cùm non fiat, vti proximè statuimus. Si verò quis opponat, rem genitam effici ex contrario, id est, ex priuatione sui; solam verò formam dici ex priuatione effici, cùm eius duntaxat priuatio in materia insit: quare non compositum, sed formam effici. Respondendum erit, id, quod generatione propriè fit, quod est solum compositum, effici ex priuatione, non ratione sui adæquatè, siue secundum se totum; sed ratione partis, hoc est, merito formę, ex qua componitur. Adde etiam; id, quod gignitur, v. c. equum, fieri ex non equo, hoc est, ex re, quæ non est equus, vt ex re priuata, & tanquam ex termino à quo, integro siue totali; qui terminus contrarius est termino ad quem totali, videlicet, equo: sicuti priuatio aduersaria est equinæ formæ, quæ denuo acquiritur.

Quomodo compositũ Physicum fiat ex priuatione.

Ad 3. Ad tertium: materiam, & formam, præterquam quòd non propriè fiũt, non fieri ex genere & differentia, vt ex termino, aut vt ex partibus re ipsa componentibus, quomodo principiorum definitio intelligenda est; sed vt ex ijs, à quibus sola ratione componuntur: vel (quod eodem recidit) materiam & formam habere quidem alia principia, non physica, sed metaphysica, vt vocant.

Ad 4. Ad quartum: Aristotelem non intellexisse, res omnes physicas ex illis tribus principijs oriri, sed eas tantùm, quæ generationem, & interitum subeunt. Quare tria illa principia simul sumpta non conuenire corporibus cœlestibus, sed eorum duntaxat duo, materiam, videlicet, & formam. Quo fit, vt si de principijs intrinsecis, & constituentibus loquamur, omnium rerum physicarum principia complexus fuerit Aristoteles. Quidquid alij velint, contendentes, sola principia rerum, quę gignuntur, & intereunt, tradita ab eo fuisse hoc in libro. Quos sanè refellit tum ipsa principiorum definitio, quæ principijs tam generationis, quàm constitutionis, quarumlibet rerum naturalium, etiam cœlestium, accommodatur; tum Aristotelicæ doctrinæ series, ac methodus: promiserat siquidem in procemio Aristoteles, se ab vniuersalioribus ad minus communia progressurum. Nec quenquam turbet, quòd cap. 7. tex. 68. concluserit, se rerum, quæ generantur & intereunt, principia explicuisse. Non enim ijs verbis significare voluit, dissolubilium tantum rerum principia ab se tradita esse; sed tria illa simul accepta inueniri in rebus generabilibus: atque adeò eam, quam assignauit, principiorum definitionem, omnium rerum physicarum principia comprehendere.

Tria principia non cernũtur in corporibus cœlestibus.

Remotio obiectionis.

Ad 5. Ad quintum: in definitione principiorum definiri primò communia principia; secundaria verò ratione principia singularia: sed verba illa, ex ipsis sunt omnia, partitiuè accipienda esse, vt intelligamus, vnumquodque ens naturale fieri ex suis, siue ex singulis tribus. Itaque, vt definitio principijs Socratis accommodetur, sat est, ex ipsis constare, gignive Socratem. Si autem petas, an hęc definitio non modò singulis tribus principijs conueniat, sed vnicuique eorum, vt materiæ vel formę separatim acceptis. Respondemus, cõuenire, si tamen mutentur ea, quæ collectionem significant; dicamusque,

Quo pacto definitio princi pioũ cuilibet principio accõmodari possit.

que, principium esse id, quod non ex alio, sed ex ipso est aliquid; hoc est, per se constat, aut gignitur. Quæ lex seruari consueuit, cùm definitiones traduntur in numero plurali, nec distributiuè tantùm, sed distributiuè simul & collectiuè sumuntur, vt in re proposita accidit.

QVAESTIO II.

Vtrum prima contraria sint rerum naturalium principia, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta pro parte negatiua.

EOdem capite, text. 42. asseruit, probauitque Aristoteles, prima contraria esse rerum naturaliū principia. Verùm, quòd longè aliter res sese habeat, conabitur quis hunc in modum suadere. Quatuor primariæ qualitates, quæ sub sensum cadunt, videlicet, calor, frigus, humor, siccitas, sunt prima contraria; cùm non oriantur ex aliarum qualitatum permistione: & tamen non sunt principia rerum naturalium; vt ex ijs, quæ superiùs disputata sunt, liquidò constat. Ergo prima contraria non sunt principia.

Secundò. In quolibet genere, tam substantiæ, quàm accidentium, vt asserit Aristoteles hoc in lib. tex. 50. & 56. datur vna prima contrarietas, atque adeò aliqua prima contraria: & tamen accidentia non possunt esse rerum naturalium principia: Ergo prima contraria neutiquam inter principia numerari possunt.

Tertiò. Principia nec ex se, nec ex alijs sunt, id est, constant, aut fiunt: prima contraria fiunt ex sese: ergo prima contraria non sunt principia. Maior patet ex ipsa principiorum notione. Minor ostenditur, quia, quicquid fit, ex suo contrario fit, vt

A hoc in libro, loco citato comprobauit Aristoteles.

Quartò. Si qua prima contraria forent principia, maximè essent forma substantialis & eius priuatio: sed hæc non sunt prima contraria: ergo nulla. Probatur assumptio. Nam si hæc essent prima, non darentur alia ipsis priora: quod tamen falsum esse inde patet, quia forma in commune, vt comprehendit tam formam substan-

B tialem, quàm accidentariam & priuatio formæ etiam in commune acceptæ; sunt priora, quàm forma substantialis, & eius priuatio: cùm omnia superiora inferioribus, quæ sub se continent, priora sint, vt patet ex ijs, quæ tradit Aristoteles in Categorijs, cap. de modis prioris.

ARTICVLVS II.

C *Enodatio propositæ difficultatis, & argumentorum dilutio.*

VT hunc nodum, in quo multi frustrà laborant, dissoluamus, aduertendum erit, prima contraria bifariam dici: vno modo, accipiendo nomen contrariorum presse, ac propriè; quo pacto primę quattuor qualitates, calor, frigus, siccitas, & humor, contraria prima nuncupantur;

Prima contraria quot modis dicantur.

D quia, præterquam quòd sub eodem genere maximè differunt, &c. non habēt alia priora, è quorum permistione oriantur, sicuti habent candor & nigredo, quæ ex quattuor prædictis qualitatibus inter se variè attemperatis obueniunt. Alio modo dicuntur prima contraria, sed impropriè, fusaq; contrariorum significatione, ea quæ priuatiuè opponuntur. Vocantur autem contraria, quia more

E contrariorum sese interimunt: prima, quia omnium generum contrarietas ad priuatiuam oppositionem reuocatur. Quod vt planè intelligas, aduerte, in quolibet genere, teste Aristotele, cap. 6. huius libri, text. 50. & 56. dari vnam primam contrarietatem, quatenus vnumquodque genus per contrarias differentias diuiditur; vt constat ex eodem Aristotele

stotele lib. 10. Metaph. c. 10. text. 23. A Deinde, cùm harum differentiarum vna alteri dignitate excellat, quia species sunt, veluti numeri; cumque omne id, quod deterius est, priuationem, vel quasi priuationem nobilioris in se habeat, fit inde, vt omnium generum cõtrarietas ad priuatiuam oppositionem, tanquam ad aliquid communius & prius, reducatur: quod Aristoteles 10. Metaph. cap. 7. tex. 16. disertis verbis docet. Ex quo B iam liquet, cur opposita priuatiuè prima contraria nuncupentur.

Duo genera primorum contrariorũ. Rursus verò, vt rerum quædam sunt entia simpliciter, nempe substantiæ; aliæ non simpliciter, nimirum, accidentia: ita ex primis contrarijs priuatiuè quædam sunt prima simpliciter, alia non item. Prima simpliciter sunt, quæ in genere substantiæ versantur, id est, forma substantialis, & eius priuatio. Prima non C simpliciter sunt, quæ ad alias Categorias pertinent, reducunturve; cuiusmodi est quęlibet forma accidentaria, eique respondens priuatio, vt

Rursus alia duo. visus & cæcitas. Postremò hæc ipsa prima contraria simpliciter, aut sunt contraria se totis, seu per se primò, & non ratione alicuius partis, vt forma equi, & eius priuatio: aut sunt contraria ratione partis alicuius, vt equus & non equus; non enim hæc D inter se priuatiuè opponuntur, nisi ratione formæ, ex qua equus constat, & cuius negatio in non equo includitur.

His animaduersis, cùm Aristoteles ait, prima contraria esse principia, loquitur de primis contrarijs priuatiuè, & in genere substantiæ, & quæ se totis contraria sunt. Quo pacto, vt ex superioribus liquet, dubium non est, quin eiusmodi pronunciatum verissimum sit: quandoquidem prima contraria ita sumpta reciprocantur cum forma substantiali, eiusque priuatione; quæ sunt duo generationis principia. Nec proposita in aduersam partem argumẽta vllam iam habent difficultatem. Nam quatuor qualitates primæ, & ea contraria, quæ in quolibet genere, tam substantiæ, quàm accidentiũ reperiuntur, esto, sint prima contraria in quodam sensu; non tamen sunt prima contraria simpliciter, de quibus hoc loco sermo est. Nec etiam prima contraria simpliciter, si sint contraria se totis, qualia sunt sola abstracta, fiunt ex alijs, cum abstracta non fiant. Nec denique ex eo, quòd forma & eius priuatio in commune, quo ad prædicationem, & reciprocandi consequentiam, priora sint, quàm forma substantialis & priuatio ei respondens, non, inquam, ob id forma substantialis & priuatio desinunt esse prima simpliciter, in ratione principiandi; de qua sola prioritate in hac quæstione agitur: cùm id non obstet, quo minùs talia sint, vt nec ex sese, nec ex alijs, sed ex ipsis omnia constent aut fiant.

Respõs. ad quęst. propositam.

Solut. 1. & 2. arg.

Sol. 3.

Sol. 4.

CAPVT VI.

Proximum a. *verò est, vt dicamus, vtrum sint duo, an tria. Vnum enim non potest esse, quòd contraria vnum non sint:* b *Sed neque infinita, quoniam id, quod est, sub scientiam non caderet, & quòd in omni genere vna sit contrarietas, substantia autem vnum genus est quoddam.* c *Quin etiam ex infinitis esse possunt: præstat verò ex finitis, vt ponit Empedocles, quam ex infinitis, cùm omnium causam ex finitis reddere censeat, perinde ac Anaxagoras ex infinitis. Sunt præterea alia alijs priora contraria, aliaque ex alijs fiunt, vt dulce & amarum, album & nigrum: principia verò manere semper debent. Nec igitur vnum, nec infinita esse, ex*

his constat. d *Cùm autem finita sint, ratio quædam suadet, duo sola non facere. Dubitauerit enim profectò aliquis, quonam modo densitas raritatem, aut hæc ipsa densitatem facere apta est. Similis verò & cuiusuis alius contrarietatis ratio est: neque enim concordia discordiam copulat, aut ex ea aliquid facit, nec discordia ex illa, sed vtraque aliud quidpiam tertium. Sunt verò & qui plura aßumant, è quibus eorum, quæ sunt, naturam fabricantur.* e *Quin etiam contrarijs aliam naturam nisi quispiam subijciat, reuocare in dubium aliquis hoc possit: contraria enim nullius rei eßentiam videmus esse: principium autem de subiecto aliquo dici non debet.* Tex.51. Tex.52.

Principij enim principium erit; quandoquidem subiectum principium est, & eo, quod de substantia dicitur, prius videtur. f *Substantiam præterea substantiæ contrariam esse non dicimus. Qui igitur fieri poterit, vt è non substantijs substantia constet? aut non substantia substantiam quomodo præcedet? Quocirca si quis & priorem, & hanc orationem veram esse existimauerit, eum necesse est, si vtramque tueri voluerit, tertium aliquod subijcere:* g *veluti ij dicunt, qui vniuersum vnam quandam naturam, aut aquam, aut ignem, aut aliquid quod in horum sit medio, esse inquiunt. Porrò id magis videtur eße, quod in horum est medio. Nam ignis, & terra, & aer, & aqua, contrarietatibus magis tenentur. Quare non absurdè ij agunt, qui subiectum faciunt aliud ab his. Aliorum autem, qui aerem; siquidem aer minus, quàm cetera, differentias sensiles obtinet: aqua deinde sequitur.* h *Verùm hoc vnum contrarijs omnes figurant, vt densitate, & raritate: intensioneque, & remissione: quæ exuperantiam & defectionem omninò esse, (vt priùs dictum est) constat. Et quidem videtur opinio hæc vetus esse, vnum, exuperantiam, & defectionem eorum, quæ sunt, eße principia; quanquam non eodem modo, quòd duo agere, vnum pati veteres dicerent: posterorum autem nonnulli contrarium potiùs inquiant, vnum agere, & duo pati.* i *Iis igitur, qui partim hæc, partim eiusmodi alia considerant, tria esse elementa affirmare, cum ratione quadam coniunctum (vt antè diximus) uidetur; sed tribus plura, minimè.* Tex.53. Tex.54. Tex.55. Tex.56.

Tum enim ad patiendum unum est satis: tum si quattuor positis, duæ erunt contrarietates utriusque separatim, contrarietatis naturam quandam mediam esse oportebit. Si uerò ex se se possint uicissim generare, altera profectò superuacanea erit contrarietas. K *Sed nec plures possunt esse contrarietates primæ; quandoquidem substantia unum quoddam genus est eius, quod est. Principia igitur eo solùm, quòd aliud alio prius & posterius est, non genere, inter se different. In uno enim genere una semper est contrarietas, omnesque in unum uidentur contrarietates reduci. Vnum itaque elementum non eße, nec duobus, aut tribus plura, manifestum est. Horum autem utrum sit, magnam, ut diximus, dubitationem habet.* Tex.57.

C A-

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

PRoximum a vero est] Postquam principiorum contrarietatem, tum aliorum Philosophorum testimonijs, tum ratione confirmauit: accedit iam ad eorum multitudinem constituendam, ostenditque, nec posse esse tantummodò vnum, nec infinita, nec duo solùm, nec plura tribus. Atque in primis non posse vnum esse, ex eo demonstrat, quia principia sunt contraria, vt ex superiori disputatione patet: contraria autem multa esse oportet, alioqui idem sibi aduersaretur.

Non posse esse vnum tantũ principium.

b *Sed neque infinita*] Quadrifariam ostendit, non posse esse infinita principia. Primùm; quia si essent infinita, cùm infinitum humanæ mentis facultatem superet, non possent res naturales in nostram scientiam cadere: Siquidem hæc absque principiorum notione obtineri nequit. Secundò; quia in quolibet genere, siue categoria, vt in qualitate, quantitate, ceterisq; huiusmodi, vna est contrarietas: ergo & in substantia vna erit: vnius autem contrarietatis duo sunt extrema, quæ vno subiecto, in quo vicissim insunt, contenta sunt: nequeunt igitur principia substantiæ esse infinita.

Non posse esse principia infinita.

Hic aduerte, nomine contrarietatis intelligi ab Aristotele oppositionem priuatiuam, qualis est inter substantiam, & non substantiam, album & non album: qua de re separatim in quæstionibus plura dicemus.

c *Quin etiam*] Tertiò idem confirmat; quia frustra fit pluribus, quod potest effici paucioribus: at omnia, quæ gignuntur, constare possunt in natura positis finitis principijs, vt ponebat Empedocles. Quare non est, cur infinita statuantur. Quartò; quia, si principia essent infinita, cùm ea sint contraria, & semper maneant, omnia contraria essent principia, ac semper manerent, quod à vero abest. Aduerte autem, hanc rationem momentum habere aduersus eos, qui principiorum infinitudinem, omnia contrariorum genera continentem, inducerent, alioqui nihil conficere, vt consideranti patet. Quo autem sensu verum sit, principia semper manere, alibi exposuimus.

d *Cùm autem finita sint*] Docet, non esse duo tantùm principia, sed addendũ tertium, quod vtriusque pugnam suscipiat; argumentaturq; hunc in modum. Vnum contrarium (intellige in abstracto) non potest aliud contrarium simile sibi efficere: neque enim calor frigiditatem ipsam in calorem vertit, aut contrà: dandum est ergo tertium quoddam subiectum, è quo contraria sese mutuò pellant, & è quo ignis, verbi gratia, eiecta forma aquæ suam inducat, ignemque generet. Quęst. 8. c. 9. huius l. art. 2.

Non sufficere duo tantũ principia.

e *Quin etiam*] Dandum esse tertium illud principium, duabus adhuc rationibus pergit ostendere. Quarum prior hæc est: Principia sunt substantia, essentiave rerum naturalium: atqui contraria nullius rei essentia esse possunt, cùm se mutuò interimant: igitur saltem non omnia principia sunt contraria. Huius rationis maiorem propositionem suppressit, eius tamen confirmationem adhibuit, quę ita se habet: Principium non dicitur tanquam accidens de subiecto; quia alioqui principij esset principium, siquidem subiectum principium est: at fieri nequit, vt principij principium sit, vt patet ex principiorum definitione, qua principia dicuntur, quæ nec ex se, nec ex alijs, sed ex ipsis sunt omnia: ergo, &c.

Nõ omnia principia esse contraria.

f *Substantiam præterea*] Altera ratio est: Fieri non potest, vt substantia sit ex non substantijs, aut non substantia sit prior quàm substantia: hoc autem accideret, si omnia principia essent contraria, cùm contraria saltem aliqua sint non substantiæ, & omne principium sit prius eo, cuius est principium: fatẽdum est igitur, non omnia principia esse contraria. Ex quo sequitur, ponẽdam esse tertiam quandam naturam, ex qua simul cum forma compositum coalescat.

g *Velut*i

g *Veluti ij dicunt*]Suam sententiam confirmat auctoritate veterum Philosophorum, qui vnum commune principium statuerunt, tametsi eorum nullus veritatem explorate perceperit; aitque rectiùs philosophari, qui medium aliquod inter elementa, quàm qui vnum ex elementis subiectum fecere. Priores enim medium statuunt magis alienum à contrarietate, quale esse oportet, quod generationi substernitur. Quapropter verisimilior est eorum sententia, qui aerem, deinde, qui aquam; quàm eorum, qui ignem materiam ponunt: quia aeris contrarietates, siue affectiones minùs, quàm aquæ, sensu percipiuntur, & aquæ, quàm ignis; propterea quòd aer natura humidus est, & tamen aquæ humiditas magis sensum afficit. Item, aer calidus est, sed calor ignis magis sentitur. Denique ignis aquæ comparatus vendicat sibi contrarietatem, quæ sensum vehementius ferit, habetque maiorem vim ad repellendum ex se id, quod nouam formam inducere conatur, & quidquid arripuerit, absumit. Quæ omnia à conditione subiecti, cuius est pati, quàm maximè abhorrent.

h *Verùm hoc vnum*]Suum illud commune subiectum contrariorum varietate superiores Philosophi adornarunt, vt raro & denso, & horum maiori minorivè intensione, quæ ad exuperãtiam & defectionem pertinent. Fuit tamen inter eos dissensio. Nam, cùm tria ponerent, antiquiores vnũ tantùm pati, nempe materiam, duo alia, nempe contraria, inter se depugnare affirmabant: posteriores verò contrà duo pati, vnum agere contendebant: vt Plato, qui magnum & paruum pro materia posuit, & vnam formam.

i *Iis igitur, qui*]Ostendit, principia non esse plura, quàm tria. Præsumit autem, satis esse vnum commune subiectum ad patiendum: deinde ita argumentatur. Non sunt necessaria plura principia ad agendum, quàm duo: Tria igitur sunt principia. Antecedentem propositionem probat: Nam, si plura sint contraria, quàm duo; verbi gratia, quattuor, duæ erunt contrarietates; atque adeò duæ mediæ naturæ, in quam vtrumque par contrariorum seorsim agat: quod superuacaneum est, cùm ad vtriusque pugnam sustinendam sufficiat vnum commune subiectum. Quòd si prædicta contraria ponantur esse eiusmodi, vt in se mutuò agere queant, atque adeò vnum tantùm subiectum deposcant, iam alterum eorum par satis erit; proindeque duo tantùm erunt contraria. Hæc ratio intelligenda est de contrarijs simpliciter primis, quæ omnia ad vnum commune genus reuocantur, nec eorum plura genera dari possunt, vt ex ijs, quæ in quæstione de principiorum contrarietate disseruimus, planum est.

K *Sed nec plures esse possunt*]Altera ratione idem propositum cõficit. In vno, inquit, genere, seu categoria, vna tantùm est prima contrarietas, ad quam, videlicet, reliquæ in eodem genere contentæ reducantur: Ergo in genere substantiæ erit vna duntaxat prima contrarietas; licet sub ea plures contineantur, aliæ priores, aliæ præstantiores. Vnde sequitur, in generatione substantiæ duo tantùm inueniri contraria, quæ vnà cum communi subiecto ternarium numerum compleant. In vno genere vna tantum est prima contrarietas.

CAPVT VII.

NOs sanè hunc in modum dicimus, omnem primùm generationem pertractantes, quandoquidem naturæ consentiens est, communia primùm exponere; tum ea, quæ cuiusque propria sunt, contemplari. a *Dicimus, nimirum, ex alio aliud, & ex altero alterum generari, aut cùm simplicia dicimus, aut cùm composita. Quod verò dico, eiusmodi* Tex. 52.

est. Fieri potest, vt homo fiat musicus, & vt non musicum musicum, aut non musicus homo homo musicus. Ac simplex quidem, quod fit, hominē & non musicum dico: simplex verò, cuius est generatio, musicum: at compositum tàm id, quod fit, quàm id, cuius est generatio; tùm hominem non musicum, aut musicum, aut hominem musicum fieri dicimus.

b *De horum autem altero non solùm dicitur hoc aliquid fieri; sed etiā ex hoc, vt è non musico musicus: de altero verò in omnibus non dicitur; quandoquidem ex homine musicus non fit, sed homo fit musicus.*

Tex.59. c *Porrò eorum, quæ vt simplicia fieri dicimus, alterum cum fit, remanet, alterum non remanet. Nam cùm homo fit musicus, homo remanet; sed non musicum & musica priuatum, neque simplex, neque compositum remanent.*

Tex.60. d *His constitutis, ex omnibus, quę fiunt, si quis animaduertat, hoc licet accipere, aliquid semper, quod fiat, subijciendum esse, quod, etsi numero vnum est, specie tamen non est vnum; nam specie & ratione idem dico. Hominis enim & musicæ ignari essentia diuersa est, & alterum quidem remanet, alterum non remanet; siquidem id remanet, quod non opponitur, nempè homo; musicum autem, & musicæ ignarum, idq́, quod ex v-*

Tex.61. *trisque constat, vt homo musicæ ignarus, non permanent. Aliquid autem ex aliquo fieri, & non hoc fieri, in his, quæ non remanent, magis dicitur; vt ex musicæ ignaro musicum fieri, ex homine minimè. Quanquam interdum in his, quæ remanent, similiter dicitur: quandoquidem ex ære fieri statuam dicimus, non æs statuam fieri. In eo autem, quod opponitur, & non permanet, modo vtroque dicitur, nempe ex hoc illud fieri. Etenim ex musicę ignaro, & musicę ignarum musicum fieri dicitur. Quare & in composito similiter.*

Siquidem ex homine musicę ignaro, & homo musicę ignarus, musicus

Tex.62. *homo dicitur fieri.* e *Cùm autem ipsum fieri multis modis dicatur, & aliqua non fieri, sed fieri aliquid: solæ autem substantiæ omninò fieri, in alijs quidē constat, necessariò aliquid subijci, nempe id, quod fit.* f *Nam & quātum, & quale, & quod ad aliud refertur, & quando, & vbi, re aliqua fiunt subiecta; quòd de alio subiecto sola substantia non dicitur, de ea autē cetera omnia: sed substantiam quoque, & alia omnia, quæ omninò fiunt, è subiecto aliquo fieri, animum aduertenti manifestum fiet. Aliquid enim, quod subijcitur, semper est, ex quo id fit, quod oritur: vt plātæ, & anima-*

Tex.63. *lia ex semine.* g *Quæ autem omninò fiunt, alia fiunt figuratione, vt statua ex ære; alia accessione, vt quæ augescunt; alia detractione, vt è lapide Mercurius; alia compositione, vt domus; alia alteratione, vt, quorum materia immutatur. Omnia autem, quæ sic fiunt ex subiectis fieri manifestum est.*

Tex.64. *Ex his igitur, quæ dicta sunt, manifestum est, quidquid fit, compositū semper esse. Atque est quidem aliquid, quod fit, aliquid verò, quod illud ipsum fit: quod sanè est duplex; aut enim subiectum, aut oppositum. Opponi verò ignarum musicæ, homo subijci dicitur: & figuræ quidem, aut formæ, aut ordinis priuatio, oppositum; æs autem, aut lapis, aut aurum subiectum.*

h *Siquidem*

h *Siquidem igitur rerum natura constantium, causę atq; principia ea sunt, ex quibus primis constat, & ortæ sunt, non ex accidente, sed quod quæque sua essentia dicitur; perspicuum est, rem omnem ex subiecto fieri & forma. Musicus enim homo, ex homine & musico quodammodo componitur. Namque rationes in eorum rationes dissolues. Ex his itaque fieri ea, quę fiunt, constat.* i *Est autem subiectum numero quidem vnum; sed specie duo. Homo enim, & aurum, & omninò materia, numero potest cõprehendi; quandoquidem hoc quiddam est magis, & quod gignitur ex ea, non ex accidente gignitur. At priuatio, & contrarietas accidens. Vnum verò est forma, vt ordo, aut musica, aut aliorum quidpiam, quę sic dicuntur.* K *Quapropter principia tum duo, tum tria dici possunt. Et quidem contraria dicere partim licet, (Vt si quis musicum, & musicæ ignarum dixerit; item calidum & frigidum; aut harmonia preditum, & eadem priuatum) partim verò non licet; siquidem contraria vicissim pati non possunt. Sed hoc quoque dissoluitur, quòd aliud sit subiectum, quod contrariũ non est. Quare nec contrarijs quodammodò plura sunt principia, sed duo (vt si dicam) numero: nec rursus duo omninò, quòd ipsorum essentia diuersa sit, sed tria. Hominis enim, & musicæ ignari, item æris, & figura priuati, diuersa est essentia.* Tex.65. Tex.66. Tex.67.

Quot igitur rerum naturę, quę generationi subijciuntur, sint principia, & quomodo tot sint, dictum est: palamque est, contrarijs subijci aliquid oportere: & cõtraria duo esse: alio autem quodam modo necessarium non est. Ad faciendam enim mutationem, contrariorum altero cùm præsente, tum absente satis erit. l *Quę autem subijcitur natura, proportione sciri potest. Quam enim rationē ad statuam ęs habet, aut lectica ad lignum, vel ad aliquid aliud eorum, quæ formam obtinent, materia, & quòd informe est, antequam formam accipiat; eandem ipsa ad essentiã, & quod est hoc quiddam, atque ens, habet.* m *Vnam igitur principium ipsa est; nec ita vnum est aut ens, vt hoc quiddam. Vnum verò est ratio, & pręter hæc priuatio ei contraria. Hæc autem, quomodo sint duo, & quomodo plura, superiùs dictum est. Primum quidem illud diximus, contraria sola esse principia, deinde illud, necessarium esse aliud quiddam subijci, et esse tria. Ex his verò, quæ nunc tradidimus, manifestum est, quæ contrariorum sit differentia, & quemadmodum principia inter se affecta sint, & quid est subiectum. Sed vtrum forma essentia sit, an subiectum, nondum constat. Id verò perspicuum est, principia tria esse, & quemadmodum tria, quisve eorum sit modus. Quot ergo, & quæ sint principia, ex his dispiciatur.* Tex.68. Tex.69. Tex.70.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

QVæ proximis duobus capitibus de rerum naturalium principijs disseruerat Aristot. eadem nunc accuratiùs pertractare aggreditur; præsertim verò id, quod ad principiorum numerum constituendum spectat. Ait autem, traditurum se principia generationis in commune, vt deinde ad particularia descendat, quam viam, rationemque doctrinæ, vt quàm ma-

ximè naturæ conſentaneam, ſecuturum ſe in proœmio huius operis dixerat, & ſæpe alibi commendat.

a *Dicimus, nimirum*] Vt ad ea, quæ in progreſſu dicturus eſt, viam aperiat, docet, primùm in omni generatione poſſe nos vti terminis tum ſimplicibus, tum compoſitis; tum ex parte termini à quo, tum ex parte termini ad quem generatio tendit. Simplicibus quidem, ſi ex parte termini à quo ſumatur aut ſola priuatio, aut ſolum ſubiectum: ex parte verò termini ad quem, ſola forma in concreto; vt, ſi quis dicat, hominem fieri muſicum, non muſicum fieri muſicum. Compoſitis verò, ſi ex parte termini à quo ſumatur aggregatum ex priuatione & ſubiecto; & ex parte termini ad quem aggregatum ex ſubiecto & forma; vt, ſi quis dicat, hominem non muſicum fieri hominem muſicum.

1. Diſcrimen inter priuationem & ſubiectum. b *De horum autem altero*] Duo ſtatuit diſcrimina inter priuationem & ſubiectum, quæ ex parte termini à quo ſumuntur. Alterum eſt; quòd, cùm ſola priuatio ponitur ex parte termini à quo, vtramlibet loquendi formulam vſurpare poſſimus, ita, vt dicamus, non muſicum fieri muſicum, vel ex non muſico fieri muſicum: at verò, cùm ſolum ſubiectum ponitur, non ſemper idem liceat. Namque, tametſi rectè quis dixerit, ex ligno fieri cathedram, vel ex ære ſtatuam, non tamen rectè pronunciarit, ex homine muſicum fieri, ſed hominem fieri muſicum.

2. Diſcrimen. c *Porrò eorum*] Alterum diſcrimen eſt; quòd ſubiectum poſt generationem maneat, non autem priuatio: manet enim Socrates, qui factus eſt muſicus, non muſicum verò minimè. Quo ex diſcrimine intelliges, licet ſubiectum ad terminum, à quo generatio oritur, re vera pertineat, non tamen eſſe ipſum terminum; quandoquidem, termino à quo euaneſcente, illud perſeuerat, in reque manet, cùm ſecus fieri oporteret, ſi ſubiectum verè, ac ſimpliciter eſſet terminus à quo.

d *His conſtitutis*] Ex dictis colligit, præter duo contraria ſubijciendum eſſe omni generationi aliam quandam naturam, quæ tertium principium dicatur. Namque licet eiuſmodi natura, & priuatio, idem numero, hoc eſt, idem ſubiecto ſint, diſſident tamen ratione & eſſentia, quod ad principiorum diſtinctionem ſat eſt. Diſtingui autem prædicto modo, probat diuerſa vtriuſque definitio, vt patet in homine, & non muſico. Deinde, quia ſubiectum manet in re genita, priuatione abeunte. Denique, quia, cùm priuationem ſumimus, rectè dicimus, ex non muſico fieri muſicum, vel non muſicum fieri muſicum: cùm autem ſubiectum accipimus, non ita; vt paulò ante monuerat; quandoquidem non dicimus, ex homine muſicum effici, etſi, in quibuſdam ita loqui fas ſit, vt, cùm ex ære ſtatuam fieri pronunciamus.

e *Cùm autem ipſum fieri*] Perſequitur idem inſtitutum, ratiocinaturque hoc modo. In qualibet mutatione, tam ſubſtantiæ, quàm accidentis, tam rei naturalis, quàm arte factæ, datur terminus quid, duorum contrariorum viciſſitudinem ſuſtinens. Cùm igitur plura inueniri mutationum genera non poſſint, ſequitur, in omnibus tria illa principia concurrere. Docet autem, generatione ſubſtantiali fieri aliquid, omninò, ac ſimpliciter, vt, cùm homo ignisve producitur: generatione verò accidentaria non fieri ſimpliciter, ſed fieri tale, vt album, aut quantum.

f *Nam & quantum, & quale*] Probat, oſtenditque varijs exemplis, in omni generatione mutationeq. dari aliquod ſubiectum; quod etiam facit lib. 5. huius operis, & primo de ortu & interitu.

g *Quæ autem omninò fiunt*] Diſſentiunt hoc loco Expoſitores. Alexander putat, redigi ab Ariſtotele in ſummam omnes modos generationis, tam ſubſtantiæ, quam accidentium: ſicq; interpretatur particulam, Omninò, ſiue ſimpliciter, vt ſit idem, quod vniuerſim. Alij volunt, adhiberi eam particulam

ad significanda, quæ simpliciter gigni perhibentur, ita vt etiam arte facta, quæ hic ab Aristotele recensentur, dicantur simpliciter effici; quia, licet eorum forma non sit substantia, tamen cùm fiunt, non dicuntur fieri hoc, aut illud, vt cùm sphæra, aut Mercurius ex ære efformantur; sed absolutè fieri. Cuius rei eam rationem affert D. Thomas, quia arte facta quodammodò censentur in genere substantiæ, propter materiam. Non enim, vt se habet candidum ad subiectum, ita & statua: quia candidum significat candorem, & connotat subiectum; statua verò & formam, & materiam significat. Quæ sententia videtur Aristotelis, tertio huius operis, cap. 7. text 66. vbi docet, subiectum, ex quo arte facta constant, esse eorum partem, non secus, ac materia cuiusque rei naturalis est pars totius. Quod nequaquam asseruisset, si res arte factæ subiecta connotarent. Nemo enim cygnum partem albi rectè dixerit. Accedit communis conceptio, qua, cùm arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quàm materiam apprehendimus. Vtraque prædictarum interpretationum nobis placet, etsi priorem improbauit Simplicius. Deinde exemplis confirmat Aristoteles, omnia, quæ fiunt, è subiecto fieri. Vnde concludit; quidquid fit, esse compositum, cùm ex materia subiectove, & forma denuò accedente coalescat. Deinde subijcit, cùm in qualibet effectione sit id, ad quod effectio terminatur, & id, cui ipsa effectio attribuitur, quod duplex est, nempe subiectum & oppositum; liquidò colligi, in qualibet effectione tria inueniri, nimirum, subiectum, terminum, & eius oppositum: vt, cùm Socrates fit musicus, oppositum est non musicum, subiectum Socrates, musicum verò terminus. Quod similiter patet in eo, quod per artem aliquam figuram, aut effigiem recipit. Quæcúq; fiũt, fieri è subiecto.

h *Siquidem igitur.*] Cùm principia, inquit, rerum naturalium sint ea, ex quibus ipsæ per se constant, & fiunt, tanquam ex eo, quod earum essentia dicitur; patet, quamlibet rem naturalem ex materia & forma, vt ex proprijs principijs confici. Quod item ex eo concluditur, quia vnumquodque ex ijs fit, in quæ dissoluitur: res autem naturales in materiam & formam duntaxat dissoluuntur: sicuti & ea, quæ ex accidente & subiecto coalescunt, vt homo musicus, in subiectum & formam accidentariam. Quãlibet rẽ naturalem ex materia & forma cõfici.

i *Est autem subiectum.*] Discrimen statuit inter subiectum, materiamve, & priuationem: quia materia potest numerari, cùm sit magis aliquid; priuatio verò sit accidens. Item; quia genitum fit ex materia per se, tanquam ex principio componente; ex priuatione verò non nisi accidentariò, quatenus, videlicet, constituitur ex materia, cui priuatio accidit. Discrimẽ inter materiã, & priuationem.

K *Quapropter principia*] Ostendit, principia posse quodam sensu dici duo, alio tria. Nam si materia & priuatio sumantur, quatenus subiecto vnum sunt, efficient cum forma duo tantùm principia; si, quatenus sunt specie duo, efficient tria cum eadem.

l *Quæ autem subijcitur*] Materiæ naturam, & conditionem explicat, ducta similitudine à rebus arte factis: nec abs re. Nam cùm ars naturæ æmula sit, facilè erit ex ijs, quæ arte fiunt, in Physicarum rerum cognitionem venire. Afferit ergo, materiam esse puram potentiam; quia, vt se habet arte factorum materia ad formas, quæ per artem inducuntur; sic proportione quadam materia rerum Physicarum, ad essentiam, & hoc quiddam, atque ens, hoc est, ad formas naturales, in quibus essentia, & quidditas rerum potissimùm consistit. Quare, sicuti arte factorum materia, vt lignum, & æs, nullam artificialem formam: ita materia rerum Physicarum nullam formam naturalem in sua essentia cohibet. Ex quo sequitur, hanc esse puram potentiam. Est autem hic locus desumptus ex Platonis Timæo, vbi Plato de materia disserens; Tertium, inquit, genus locus est, qui interit quidem nunquam, sed omnibus quæ gignuntur, sedem exhibet, qui absque vllo sensu tangitur, & adulterina quadam ratione comprehendi vix potest.

m *Vnum igitur*] In summam colligit ea, quæ hactenus de numero, & contrarietate principiorum disputauit, additque, nondum planè ex dictis constare, sitne materia magis substantia, quàm forma; an contrà. Quam tamen controuersiam in præsenti non dirimit; vel quia illius explicatio, vt ait Themistius, non ad Physicum, sed ad primum Philosophum spectat; vel potiùs, quia, vt sentiunt D. Thomas, & Auerroes, eam in sequentem librum reijcit, vbi formam materiæ præferendam statuet, docebitque, formam non solùm esse naturam, sed multò magis, quàm materiam; quod hunc in modum ostendit. Id est magis natura, per quod ens naturale actu est: atqui ens naturale actu est per formam, non autem per materiam; quia forma est actus, & perfectio, materia verò est pura potentia; ergo, &c. Item, quia, vt nihil artificiosum est, nisi quod artis formam actu habet: ita nihil naturale erit, nisi formam naturalem actu possideat. Quo patet, quidditatē rei naturalis potissimùm in forma consistere.

QVÆSTIO VNICA.

Sintne tria principia rerum naturalium, an non.

ARTICVLVS I.

Eorum sententia, qui omnia vnum esse crediderunt.

QVanta fuerit de rerum Physic. principijs apud veteres Philosophos dissensio, refert Aristot. cap. 2. huius lib. & in primo Metaphysicorum à cap. 3. alijsque in locis: Item Hippocrates in libro de natura humana: Plato in Theæteto, & Sophista: Theophrastus 3. cap. suę Metaphysicæ, (si eius est illud opus) Plotinus lib. 9. Enneadis secundæ: & ex sacris Doctoribus Iustinus martyr, in sua parænesi ad gentes, D. Epiphanius lib. 3. aduersus hæreses, tomo 2. D. Irenæus lib. 2. aduersus hæreses c. 19. D. Clemens lib. 8 Recognitionum, alijque nonnulli. Erit autem operæ pretium eiusmodi placita breuiter comprehensa sub vno aspectu ponere. Atque, vt ab illis auspicemur, qui, si verbo teneantur, in tradendis principijs à veritate longiùs defluere, nec tam ea ponere, quàm tollere visi sunt.

Xenophanes Colophonius, Archelai, vt quidam aiunt, seu Botonis Atheniensis auditor: & Parmenides

A Eleates, qui Xenophani operā dedit, teste Arist. 1. Metaph. c. 5. & Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum: itemq. discipulus Parmenidis, Melissus Samius, omnia vnum esse asseruerunt; licet nonnihil inter eos fuerit discriminis. Nam Xenophanes, vt scripsit Aristoteles in libello de Xenophane, Zenone, & Gorgia, vnum illud ens infinitū esse aiebat, similiterq. Melissus; Parmenides verò finitū; etsi alij aliud de eis prodiderint.

B Quoniam autem huiusmodi placita, si ex eo, quem præ se ferunt, sensu æstimentur, non tam dissidentiū Philosophorum dogmata, quàm dormientium somnia esse videntur: idcircò Aristoteles ipse, esto, ea hoc libro acerbè insectatus fuerit; in libello tamen proximè citato, alijsque in locis, eadem mitiùs interpretatur, quod & alij posteà fecere. Nec verò

C id difficile, aut alienum fuit. Enimverò, cùm hi Philosophi scripta sua ænigmatum inuolucris, verborumq. insolētia obtexerint, & obscurarint; promptum cuique erat, ea in varios sensus ducere. Igitur Plotinus Enneade 5. lib. 1. cap. 8. Philoponus, & Simplicius ad cap. 2. huius lib. alijq. nonnulli asserunt, eos vnius entis nomine, ens à materiæ concretione abiunctū significasse: quasi dixerint, vnum esse genus entium materię expers; cetera verò, ne entis quidem appellationem mereri, quòd instabilia sint, mutationique obnoxia. Quid vnius entis nomine significarint.

Alij,

Alij, vt ex scriptis Eudemi Simplicius loco citato memorat, putant, illos omnia vnum dixisse, id est, vnam esse mundi vniuersitatem, quæ res omnes, quasi vnum quid, suo cōplexu continet, nec alterius rei creatæ ope indiget; quam intelligentiam innuit etiam Aristoteles primo de Generatione, c. 8. eamq. affert Crassus ille Ciceronianus, in 3. de Oratore, ad Quintum fratrem. Denique sunt, qui autument, eos per vnum ens intellexisse ens primum, intelligibile, ac sempiternum, omnisq. mutationis expers, in quo vniuersa in simplicem coeunt vnitatem, id est, Deum, quem Parmenides finitum dixerit, quòd finitam, id est, non inchoatam, sed perfectam & absolutā, nec aliunde pendentem obtineat rationem: Melissus verò non re, sed oratione à Magistro dissidens, infinitum nuncuparit, quòd nulla potentiæ, spatij, aut temporis circumscriptione definitus sit.

Porrò hanc fuisse horum Philosophorum mentem, nonnulli haud leuibus coniecturis suspicantur. Primùm, quia celebre fuit apud antiquos Physiologiæ proceres, vnitatis & vnius entis nomine primam rerum omniū causam describere, quò pertinet illud Mercurij Trismegisti, ἡ μονὰς ῥίζα τῶν ἁπάντων, id est, vnitas radix omnium rerum. Deinde, quia constat ex Aristotele, 1. Metaphysicorum, c. 5. & Tullio lib. 2. Academicarum quæstionum; Xenophanem vnum illud ens Deum appellasse: verisimile est autem à Xenophane Parmenidem, atq; ab hoc Melissum id accepisse: quod etiam (sicuti & multa alia) credunt nonnulli ad Philosophos manasse è diuinis literis, præsertim ex tertio cap. Exodi, vbi Deus cum Moyse loquens, nomen Entis sibi tanquam proprium assumit; Ego, inquit, sum, qui sum: & paulò pòst, Qui est, misit me ad vos.

Vt autem intelligas, quo sensu dici queat, omnia vnum quid in Deo esse, aduerte, bifariam vnumquemq. effectum spectari posse; nimirum, vel

A secundum id, quod in se actu possidet; vel vt in sua causa potestate continetur, quod virtuale esse effectus vocant. At priori quidem modo, quilibet effectus diuersum quid est à causa; posteriori nihil aliud, quàm ipsa virtus & potestas causæ. Quo fit, vt, si illa sit vnum, effectus quoque, pro ut in ea cōtinentur, vnum quidpiam sint. Ad hunc igitur sensum res omnes dicuntur vnum in Deo esse, quatenus in eius potestate continentur. *Quo pacto omnia in Deo vnum sunt.*

B Vnde est illud D. Anselmi in Monologio; omnia effecta in Deo sunt, nō quòd in se ipsis sunt, sed quod idem ipse est: & illud Platonis in Sophista; in mundo intelligibili, siue primo Archetypo, id est, Deo, omnia vnum sunt, licet in sensibili, caducoq. mundo turbata multitudine diuidantur. Et item illud D. Dionysij, 5. cap. de diuinis nominibus. In diuina *Anselmus* *Plato.* *Dionysius*

C bonitate sunt omnia immensuratè & vnicè, sicut in monade omnis numerus vniformiter est, & in centro omnes lineæ ad se ipsas, & ad vnum initium, à quo processere, coniunctæ & copulatæ continentur. Quare, si prędicti Philosophi suum illud dogma ad huius tam reconditæ veritatis intelligentiam retulere, non modò reprehendendi non sunt, sed magnoperè etiam commēdandi. Certè Parmenidem defendit, atque interpretatur Simplicius hoc in libro, ad textum 6. Bessario, 2. lib. contra Calumniatorem Platonis, c. 3. & Nicolaus

D Cusa. in lib. de filiatione Dei. Lege etiam pro eadem re Eugubinum, lib. 3. de perenni Philosophia, cap. 6 & 7. & F. Mirandulam, lib. 6. de Examine vanitatis, cap. 1.

Quid igitur causæ fuit, dicet aliquis, cur sese Arist. in eos Philosophos tam seuerum iudicem exhibuerit, eorumque dicta, etsi in speciem falsa, re ipsa tamen veritati consona, tot argumentis cōfutarit? Nimirum, vetus Philosophantium consuetudo fuerat, ab Aegyptijs & Chaldęis, atque a Pherecide Pythagoræ Magistro ducta, vt Philosophiæ mysteria, aut non scriberent omninò, aut scriberent dissimulanter, id est, implici- *Dubitatio.*

E

ea recedentium sensuum obscuritate, & Mathematicis imaginibus, atque ænigmatibus reconderent. Nefas enim putabant, ad arcana sapientiæ profanum vulgus admittere, &, quæ natura in abdito collocasset, & à se magno studio quæsita, ac vix tandem reperta essent, ea desidi, & ignauæ multitudini communicare. Aristoteles verò, etsi iudicaret, Philosophiam passim euulgandam non esse; eam tamen doctrinæ rationem, quòd cuncta in ambiguo relinqueret, interdum inani falsitatis specie veritatem obumbraret, minimè probandam censuit. Itaque ob hanc causam, tum hoc loco Parmenidem Melissum tum alibi antiquos Philosophos frequenter impugnat, in ijs etiam rebus, quibus rectè eos sensisse intelligit, non tam, quid illi significare vellent, quàm quod primo verborum aspectu indicare videretur, expêdens. Ne, scilicet, imperitioribus, qui vocabulis hærent, hallucinandi, & in errores incidendi occasio relinqueretur. Quod animaduertit præter alios D. Thomas 3. Metaphys. ad text. 15. Eustratius 1. Ethic. c. 6. Bessario lib. 1. contra Calumniatorem Platonis, c. 3. & lib. 2. c. 7. Sed iam ad eos pergamus, qui vnum aliquod corpus rerum naturalium principium fecere.

ARTICVLVS II.

Opinio eorum, qui vnum duntaxat rerum naturalium principium inuexere.

HEsiodus non solùm Poeta, sed Philosophus in primis nobilis, terram è chao primùm natam extitisse, atque omnium rerum materiale principium esse, in sua Theogonia pronunciauit: non Philosophicè, sed Poeticè, atque ex opinione vulgi, terram cœli coniugem, atque omnium communem matrem vocantis. Idem censuisse Pherecidem, scripsit Theodoretus in libro de materia & mundo; itemque Sex-

A tus Philosophus in 9. l. πρὸς φυσικούς. Credibile tamen est, Pherecidem nô solam terram principium existimasse; cùm Aristoteles primo Metaph. capit. 7. text. 14. affirmet, nullum ex veteribus Philosophis, qui vnum tantùm principium inuexere, terram rerum initium fecisse; videlicet, quòd nimium dêsa, concretaque sit, & aduentitias formas ægrę excipiat.

B Thales Milesius, Ionicæ familiæ parens, vnus è septem Græciæ sapiêtibus, & eorum antiquissimus, vt ait Tatianus apud Eusebium, lib. 10. de præparatione Euangelica. cap. 3. decreuit elementum rerum omnium esse aquam, ex qua (vt Origenes in lib. φιλοσοφουμένων refert) modò addensata, modò in raritatem abeunte, vniuersa constarent. Nam cùm veterum mentes opinio imbuisset,

C mundum animal quoddam esse nihil Thales ad omnium rerum originem, & procreationem magis appositum sensuit, quam humidum, quo videlicet animalia viuunt, quo pascuntur, quo deficiente occidunt. Nô desunt autem, qui eum ad hanc sententiam excitatum fuisse putent Homerico illo carmine: ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα τηθύν: Oceanum diuum genitorem, Tethymque paren-

D tem. Cum Thalete sensisse Anaximandrum, refert Arist. in lib. de Xenophane, etsi alij aliam ei sententiam attribuant.

Anaximenes, Ionicæ familiæ alûnus, eiusque auditor Diogenes Apolloniates. Idæus Imereus, & Archelaus Atheniêsis, cognomê o Physicus, Magister Socratis, aerem rerû principium esse dixerunt, ea forsitâ adducti ratione, quòd aer vltro ce-

E dat, contrarijs minùs obsistat, in minutissimas partes euadat, & ad quáuis formam sese accommodet.

Hippasus Metapontinus, & Heraclitus Ephesius, qui, quòd obscurè admodum scripserit, σκοτεινὸς dictus est, rerum primordia igni dederunt, nimirum, quòd inter omnia elementa loco & dignitate emineat, quòd per omnia commeet, quod cetera

Antiqui mûdû animal fecere.

cetera illi in pabulum cedant.

Præter superiores Philosophos, alij quoq; vnum fecere rerum principium, sed à quattuor elementis diuersum: quorum opinionem Aristoteles hoc in lib. cap. 6. tex. 54. verisimiliorem cēsuit, propterea quòd elementa contrarietate diffidentium qualitatum maximè teneantur, qua vacare materiale principium oportet. Ex horum numero Rheginus Hippus mixtum posuit ex aqua & igni. Anaximander Milesius, mutata forsitan priori sententia, medium inter aerem & aquam; vel, vt alij tradunt, medium inter ignem & aerem, illo densius, hoc rarius.

ARTICVLVS III.

Eorum placita, qui multa principia, partim infinita, partim finita statuerunt.

Leucipp. & alij. LEucippus Eleates, & Democritus Abderites siue Milesius, secuti Mochum Phœnicium, quem ante Troiæ excidium floruisse memorant, infinita fecere rerum primordia, id est, infinitas atomos insectiles, penitus solidas, omniumque patibilium qualitatum expertes, ex quarum concretione & inani mundum coaluisse asserebant, ad eum D modum, quo ex vigintiquattuor literis variè coeuntibus, omnis dictionum varietas existit; vocabat autem Democritus eiusmodi insectibilia πανσπερμίαν, quasi rerum semen. In eadem ferè sententia fuit Epicurus. Epicurus, in quem, vt Lactantius in libro de ira Dei, cap. 10. inquit, vanitas omnis de Leucippi fonte profluxit. Lucretius. Eamque sequitur Poeta Lucretius, in 1. & 2. lib. sui poematis, E Anaxag. aliique nonnulli. Anaxagoras etiam Clazomenius similium partium infinitatem induxit, & rudis inordinatæque naturæ confusam congeriem, quam ὁμοιομερίαν dixit, in eaque aiebat res infinito tempore sine distinctione iacuisse; sed euocatis postea ex eadem singulis rebus, in ordinemq. digestis, diuinam mentem vniuersum instruxisse pariter, & ornasse.

Plura, non tamen infinita rerum initia, alij posuere; ex quibus Zareta Chaldæus, lucem & tenebras sub patris & matris nomine, Hippus Rheginus aquam & ignem; Oenopides Chius ignem & aerem; Onomacritus ignem, aquam, & aerem; Empedocles autem Agrigentinus, præter illa tria terram, & chaos, siue sphærum, quod vniuersa corpora in vnā speciem informem concluderet. Ab hoc verò, lite vniuersitatis imperiū tenente, segregari fingebat elementa ad rerum procreationem; ac rursus dominatu, conciliatuq. amicitiæ, & antiquæ necessitudinis innouato fœdere, infera superis permisceri, atq; vniuersa inter sese confundi.

Zaretas. Hippus. Oenopides. Onomacritus. Empedocles.

Pythagorei, vt erant Arithmeticę studiosi, totum naturę ordinem, initia, vires, & affecta, in numeros retulerūt, præsertim in denarium, cui (vt ad lib. 14. Met. Ari. Syrianus refert) ex Pythagoræ disciplina mysteria quædam, & occultam vim inesse existimabant, tum etiam ob numeri huius excellentiam, in quo ceteri clauduntur. Nam qui ad denarium perueniunt, inde, quasi absoluta numeri perfectione, ad vnitatem redeunt, eamque iterant. Itaque totam naturę vniuersitatem decada appellarūt, ac decem principiorum coniugationes effinxerunt, ex quibus omnia fierēt, & quasi ad numerum aptè caderent: ita scilicet, vt duas series, quas συστοιχίας dixerunt, hinc inde constituerent; vnam boni atq; habitus, alteram mali & priuationis; vtrique decem principia sic assignantes, vt altera alteris aduersaria essent, videlicet:

Pythagorei. De numericis Pythagoricis lege Plutarchum lib. 1. de placitis Philos. c. 3.

Finitum.	*Infinitū.*	*Quiescēs.*	*Quod mouetur.*
Impar.	*Par.*	*Rectum.*	*Obliquū.*
Vnum.	*Multitudo.*	*Lumen.*	*Tenebræ.*
Dextrum.	*Sinistrū.*	*Bonum.*	*Malum.*
Mas.	*Fæmina.*	*Quadratum.*	*Altera parte lōgius.*

Has decem principiorum complicationes, asserit Aristot. 1. Metaphy. ca-

capite 2. Alcmeonem à Pythagoricis, vel hos ab illo accepisse. Aiebant quoque ijdem Pythagorici, numeros esse totam essentiam rerum, ex potentia & actu constitutam, & totam rerum quidditatem constare ex pari & impari. Quibus verbis quid indicare voluerint, nō planè constat. Verisimile est, quod Auertoes ad caput quintum libri primi Metaphysicorū censet, eos, nomine paris & imparis, materiam & formam adumbrasse, ob similitudinis rationem: Numerus enim par, cùm in duo æqua diuiduus sit, aptus est diuisioni; at materia causa est interitus, atque adeò diuisionis. Item, impar, quia sectioni minùs est idoneus, formæ assimilatur, quæ nexu, & stabilitatis causa est. Siquidem forma non aliam desiderat materiam, cùm interim materia alias appetat formas, quo ex appetitu diuortium oritur, & dissolutio: eoque spectat illud Philonis Iudæi in libro allegoriarum; Binarius est imago materiæ, quæ diuiditur, secaturque tanquam mortalis.

Plato. Denique, vt ceteros omittamus, Plato rerum principia esse dixit vnum, tanquam formam, itemque magnum & paruum, tanquam materiā; vt ei Aristoteles sæpe attribuit: vt Plutarchus mentem, ideam, & materiam. Iustinus verò Philosophus, & Martyr, in sua parænesi scribit, Platonem in sententia de principijs, sicut alijs plerisque in rebus, variū fuisse, quod aliquando tria principia posuerit, Deum, Materiam, & Speciem; alias quatuor, quippe, qui mūdi animam tribus illis adiecerit. Lege Alcinoum, in libro de doctrina Platonis, capite 9. Bessarionem libro secundo contra calumni. Platonis, capite quinto. Simplicium hoc in loco ad textum sextum. Themistium ad text. 32.

A

ARTICVLVS IV.

Aristotelis sententia de principijs rerum naturalium, eiusque confirmatio.

CONATU prorsus inani, atque irrito contendit Simplicius, hoc in libro ad tex. 6. Philosophorū placita, hactenus à nobis enumerata, ad verū aliquem sensum reducere. Nos B Aristotelis duntaxat opinionem tueri, atque illustrare nitemur, qui in hac controuersia, non sine magna ingenij laude, veritatem planè assecutus est, & quæ ab alijs falsò dicta erant, reiecit, quæ verè, sed obscurè, in perspicuam lucem transtulit. Minimè verò mirandum est, veteres illos naturæ Interpretes, balbutientè adhuc Philosophia, hac in re, vt in C multis alijs, non omninò veritatem inuenisse. Vt enim Seneca l. 6. Naturalium quæst. cap. 5. ait, Sat magni animi fuit, naturæ latebras cœpisse dimouere. Nec res vlla consummata est, dum incipit, in omnique negotio longè semper a perfecto fuere exordia.

Sit igitur prima conclusio. Tria tantùm sunt principia generationis rerum naturalium, materia, scilicet, D forma, & priuatio: id quod hoc exēplo illustrari potest. Principia, quæ ad Socratis generationem concurrunt, sunt in primis materia, & anima rationalis, quæ est forma hominis; è quibus illa hanc excipit, hæc illam perficit, illa huius pulchritudinem amat, hæc in illius gremio conquiescit; ambæ verò Socratem ipsum componunt. Sed præter illas d.tur etiam tertium principium, ni-E mirum, eius. em animæ rationalis priuatio, quæ in materia præfuit, & accessu formæ abolita est. Hæc assertio, cùm sit ex earū numero, quas Dialectici exclusiuas appellant, duas habet exponentes, quarū prior est; principia tria esse: posterior; non esse plura, quàm tria. Vtramque Aristoteles cap 6. & 7. huius libri luculenta oratione confirmauit, cuius

Prima cōclusio, qua propositæ quæst. respōdetur.

cuius potiora argumenta ad hoc vnũ reuocari possunt. Principia generationis rerum naturalium sunt contraria, itemque non contraria; quæ, vt minimũ, tria esse oportet: hæc autem sufficiunt: tria igitur sunt non plura, nec pauciora. Antecedens propositio quadripartita est. Prima pars ex eo suadetur; quia termini cuiusq. mutationis, à quorum vno in alterum progressio fit, non possunt sibi non aduersari: id quod non solùm Aristoteles loco citato, & 3. li. huius operis patefacit, sed Philosophi etiã omnes cõfitentur. Secunda verò probatur; quia principia, quæ rem componunt, contraria esse nequeunt, alioqui non rem conficerent, sed destruerent, cùm contraria se ipsa vltro citroque interimant. Tertia ex eo fidem habet; quia opus est saltem tertia quadã natura, quæ nulli duorum contrariorum aduersaria sit, quæque in rei genitæ compositionem cedat. Quarta denique pars confirmatur: quia tertia illa natura subiecta satis est, tum, vt per se contrariorum pugnã excipiat, tum, vt cum altero eorum, id est, cum forma rem genitam componat.

1. Ratio.

2. Ratio. Secundò, probari potest eadem assertio hunc in modum: Quicquid generatur, progreditur à non esse ad esse (id. n. ipsum generationis nomen præ se fert), aut ergo progreditur à non esse, id est, à nihilo simpliciter, aut à non esse, id est, ab aliquo, quod idcirco non esse dicitur, quia caret perfectione, seu forma, quam suscipere aptum fit. Primum dari non potest, quia ea progressio creatio est, nõ generatio. Dabitur ergo secundum, id est, proficiscetur à nõ esse, hoc est, à materia, in qua insideat priuatio formæ rei, quæ gignitur; atque adeò in qualibet generatione dabitur materia, forma, & priuatio. Cumq. tria hæc sufficiant, non plura erunt constituenda principia.

3. Ratio. Postremò: Tria hæc requiruntur, ac satis sunt, vt per ea substantialis generatio a ceteris mutationibus distinguatur. Non est igitur, cur plura pauciorave statuamus. Antecedens

A probatur; quia generatio substantialis per priuationem secernitur à motu, qui oritur à termino positiuo; per materiam à creatione, quæ nullum subiectum supponit: Deniq. per formam vnaquæque generatio ab alia distinguitur, vt 5. huiusce operis libro patebit.

Ex dictis constat omnia hęc principia distinctam rationẽ principiandi sibi vendicare. Materia enim est B principium mutationis, quia transit ab vno termino ad alium, abijciendo terminum à quo, recipiendo terminũ ad quem. Forma, quia ad eam transit materia, ipsam in se recipiendo. Priuatio, quia est id, à quo materia migrat ad formam, & quod in transmutatione per se abijcit.

Sunt autem tria hæc principia essentialia generationi, hoc est, quæ sola atque omnia ad nudam genera- C tionis essentiam percipiendam, siue ad definitiuum illius cõceptum simpliciter exiguntur, ac sufficiunt: cùm tota ratio intrinseca generationis in eo cõsistat, absoluaturque, vt sit progressio à priuatione formæ in materia, ad nouam formam quæ acquiritur.

Secunda conclusio: Duo tantum sunt principia res naturales constituentia, videlicet, materia, & forma. 2. Concl.
D Hanc assertionem probauit Aristot. c. 7. huius libri, vsque ad text. 65. potestque ex eo confirmari, quia priuatio, cùm aduersetur formæ, eaque accedente abscedat, cùm præterea non sit substantia; haudquaquam ad rem genitam componendam coire valet, proindeque ad id sola forma & materia relinquitur. Quòd verò hæc essentiam constituant, suo loco patebit.

E

ARTICVLVS V.

Argumenta aduersus ea, quæ proximè conclusa sunt.

Contra ea, quæ superiori articulo [illegible], nonnulla sese offerunt argumenta. Primum: 1. Argum. Causa efficiens generationis debet etiam

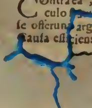

etiam in naturalium rerum principijs numerari: plura igitur sunt principia, quàm tria. Antecedens suadetur: quia omnis actio pendet per se à causa efficiente, alioqui efficiens non esset causa per se; imò & à causa finali, & exemplari, quæ non minùs etiam, quæque in suo genere, in effectum per se influūt. Adde, quòd cùm absoluta cuiusque rei cognitio omnium causarum intelligentiam deposcat, vt alibi ostendimus, non videtur, quo pacto generationis notio absque eiusmodi causarum perceptione haberi queat. Vnde fit, vt eas generatio in suo conceptu, tanquam principia sibi essentialia, debeat includere.

2. Argum. Secundum: Non minùs per se progreditur generatio à forma abeunte, quàm à priuatione formæ succedentis: ergo si hæc priuatio est per se generationis principium, illa itidē forma erit. Probatur assumptum: quia tam fieri nequit, vt sine illa forma, quàm vt sine hac priuatione generatio detur; cum semper generatio vnius sit corruptio alterius.

3. Argum. Tertiū: Tam videtur per se requiri ad generationem habilitas, siue aptitudo materię ad excipiendam formā, quā materia ipsa: ergo eiusmodi habilitas erit aliud principium à ceteris distinctum. Antecedēs probatur: quia nihil gignitur, nisi ex idonea, aptaque materia; adeò vt cœlestis materia, & forma sublunaris nec diuinitus in vnum compositum per se coire possint, quia nimirum materiæ cœlesti ad rerum intereuntium formas excipiendas habilitas deficit.

4. Argum. Quartum: Generatio non tendit per se ad formā, sed ad compositum, vt Arist. docuit hoc in li. c. 7. tex. 64. Igitur forma non est principium per se. Probatur consecutio; quia, si generatio non tendit per se ad formā, certè nec illam in suo cōceptu includet: ex quo fiet, vt forma non per se, sed ex accidente ad generationem pertineat.

5. Argum. Quintum. Quòd generationem à creatione per subiectum, & à motu per priuationem haud probè distinxerimus, videtur ostendi: Primùm; quia actiones non à subiecto, neque à termino à quo, sed à termino ad quem feruntur, distinctionem accipiunt. Deinde, quia, cùm gratia in anima à Deo creatur, eiusmodi creationi subijcitur anima; atque adeò etiam creationi supponitur subiectum. Item, quia cùm vnum corpus ab altero illuminante, & continuo motu ad ipsum accedente, maiora lucis incrementa accipit, ea mutatio, quia continua, est verè motus; & tamen non potest generatio ab ea distingui, cùm illa etiam à priuatione incedat.

6. Argum. Sextum: Ad actionem, qua Deus primos humani generis parētes initio mundi procreauit, concurrerunt materia, priuatio, & forma: & tamen non videtur admittendum, eam fuisse veram generationem; cùm fuerit actio quædam per extraordinariam Dei potentiam miraculo exhibita. Nō ergo tria illa principia solius rerum naturalium generationis principia sunt.

ARTICVLVS VI.

Argumentorum dissolutio.

Solutio 1. argum. SVperiora argumenta sic dilue. Ad primum, nega propositionem antecedentem, & ad eius probationem dicito, rectè cōcludi, generationem pendere per se à causa effectrici, finali, & exemplari. Ceterum id non sat esse, vt hæc essentialia principia generationis constituenda sint; requiritur enim prætereà, vt in conceptu generationis per se includantur; quod non ita esse, constat ex dictis: siquidem generatio definitur essentialiter progressio à priuatione formæ in materia ad nouam: in qua definitione nulla externarum causarum mentio fit. Generatio quo pacto essentialiter d- finiatur. Vrgebit tamen quispiam hoc modo: generatio est actio quædam: sed actio includit in suo conceptu causam agentem; cùm defi-

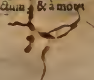

definiatur actus agentis, quatenus agens est: igitur agens pertinet per se ad conceptum generationis. Occurrendum tamen, generationem trifariam spectari posse: primum, vt procedit ab agente; deinde, vt recipitur in patiente; tertiò, absolutè, vt mutatio est: primo modo includere in suo conceptu definitiuo agens; secundo patiens, tertio neutrum.

Triplex cõsideratio generationis.

Ad reliquam partem eiusdem primi argumenti dices, perfectam cognitionem definitiuam non requirere perceptionem causarum externarum, vt in alio huius libri loco docuimus; proindeque similes causas non spectare essentialiter ad generationem, sed ea tantùm principia quæ ad definitiuam eius notitiam exiguntur.

Sol. 2. Ad secundum: formam abeuntem non includi per se in conceptu definitiuo generationis, sicuti priuatio formæ geniti: nec formam illam per se ad generationem requiri: si enim nulla forma excedente noua succederet, (quod diuina virtute fieri potest, etsi per naturam semper interitus vnius antecedat generationem alterius) adhuc nihilominùs tota generatio constaret.

Sol. 3. Ad tertium dicendum; vel per materiæ habilitatem intelligi potentiam materiæ, vel non repugnantiam ad accipiendas formas, quę quodammodò a materia fluit. Si primum, liquet, non concludi, dandum esse quartum aliud principium, siquidem potentia materiæ est ipsa materia, nec ab ea vllo modo distinguitur: si secundum, occurrendum, eiusmodi non repugnantiam, siue aptitudinem, includi in priuatione, vt quippiam quod ab illa concernitur; quandoquidem priuatio definitur negatio formæ in subiecto apto. Quo fit, vt ea aptitudo sit quædam veluti appendix principij, non autem principium per se. Cur autem priuatio potiùs, quam eiusmodi aptitudo, principium constituatur, causa est; quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, sed à priuatione per se dependet,

Aptitudo materię & priuatio quomodo se habeat.

A vt ex definitione generationis patet. Vnde colliges, non rectè Argentinatem in 2. sent. dist. 18. quęst. 1. articul. 2. asseruisse principia rerum naturalium rectiùs poni materiam, formam, & rationes seminarias, id est, habilitates singulis rebus naturalibus à Deo inditas; quam materiam, formam & priuationem.

Improbat opinio Argẽtinatis.

Sol. 4. Ad quartum, reiecta alium in locum longiori disputatione de termino generationis, respondendum B est: generationem, vt supra attigimus, tendere per se & ad formam, & ad compositum: ad formam, vt ad terminum minùs præcipuum, qui dicitur produci vt quo (excepta anima rationali, quæ à Deo creatur) ad compositum verò, vt ad terminum principalem, qui dicitur fieri vt quod. Atque ita interpretandum esse C locum Aristotelis, in argumento adductum, neq; ex illo haberi, generationem non proficisci etiam suo modo per se ad formam: eamque in suo conceptu includere. Verum, licet tam forma, quam compositum, per se terminet generationem: quia tamẽ sola forma, vt distinctiuum per se illius, eam terminat, (composita enim ratione duntaxat formarum eiusmodi distinctionem conferunt) D fit inde, vt non compositum, sed forma principium generationis habeatur; maximè cùm compositum non se habeat ad generationem, vt principians, quod ad principij rationem necessarium erat; sed vt principiatum, genitumve principiorum concursu.

Sol. 5. Ad quintum respõdendum: actiones mutationesque eatenus dici per terminos ad quos distingui, quate- E nus omnes, verbi gratia, generationes inter se, & creationes item inter se omnes, ac similiter motus à terminis ad quos proficiscuntur, mutuam distinctionem capiunt. Quod tamen non efficit, quò minùs generationes secundum modum à nobis explicatum, ab alterius generis mutationibus actionibusve, per aliud quid [illegible] differant. Ad id verò, quod de

de gratiæ creatione obijcitur, dicendum, nos eo in loco de propria duntaxat creatione fuisse locutos; non de impropria, qualis ea est, qua gratia in præiacente subiecto à Deo producitur, vt in 8. huius operis libro docebimus.

Quo pacto omnis motus incedat à termino positiuo.

Ad diluendum verò id, quod de discrimine inter motum generationemque opponebatur, intelligendum est, dupliciter posse motum à termino positiuo tendere: nimirum, vel quia ab eo iam in subiecto existente incipit, & continuatur: vel, quia ab eo continuatur, non tamen incipit. Secundum priorem modum incedit motus, quo Socrates è pallido fit candidus: secundum posteriorem is, quo aer è tenebricoso fit lucidus, per continuum accessum corporis illuminantis; semper enim post A inchoatum motum, vna pars lucis aliam iam acquisitam supponit tanquam terminũ, è quo ad vlteriorem partem acquirendam motus progreditur. Hoc posito dicendum; motus omnes, de quibus, cùm motum generationemque distinximus, locuti fuimus, incedere à termino positiuo, alterutro è duobus ijs modis, quos diximus: proindeque ratum adhuc manere propositum discrimen.

Solut. 6. Procreatio primorum parentum fuit vera generatio.

B Ad sextum dicito; procreationem illam primorum parentum veram fuisse generationem: nec obstare, quòd supra vsitatum naturæ cursum acciderit; cùm omnia, quibus generatio essentialiter constat, ad eam concurrerint. Non enim, quòd aliquid miraculo, aut naturæ vi fiat, sat est ad essentię discrimen arguendum, si intrinseca omnia conueniant.

C A P V T VIII.

Tex.71. *Veterum* a *autem dubitationem hoc vno duntaxat dissolui modo, post hæc dicemus. Primi enim Philosophi, cùm veritatem naturamq́, rerum inuestigarent, quasi ad aliam quandam viam imperitia deducti à verò aberrarunt, atque inquiunt, rem nullam aut generari; aut interire; propterea, quòd necesse sit, id quod gignitur, aut ex eo quod sit, gigni, aut è nihilo; è quorum neutro gigni possit. Nam id, quod sit, non gigni, quandoquidem iam sit; è nihilo verò nihil fieri, quòd subijci aliquid oportear. Atque hoc sanè modo id, quod deinceps accidit, adijciendo multa esse*

Tex.72. *negant, id solum, quod est, concedentes. Illi igitur ob ea, quæ dicta sunt, in hanc opinionem adducti sunt.*

Tex.73. b *Nos autem dicimus, ex eo, quod sit, aut eo, quod non sit, fieri aut id, quod non est, aut id, quod est: facere aliquid, aut pati, aut quiduis hoc fieri, vno modo ab eo nihil differre, medicum aliquid facere, aut è medico aliquid esse, aut fieri.*

Tex.74. *Quare, cùm hoc bifariam dicatur, illud quoque ex eo, quod sit, & id quod est, aut facere aliquid, aut pati, duobus modis dici manifestum est. Ædificat itaque medicus, non vt medicus, sed vt ædificator, idemq́, albus fit, non vt medicus, sed vt niger; medetur autem, medicusq́, esse desinit, quatenus est medicus. Cùm verò maximè propriè medicum quidpiam facere, aut pati, aut è medico fieri, si hæc, quatenus medicus, aut patitur, aut faciat dicamus: illud quoque planum est, ex eo, quod non est, fieri, id significare, quatenus non est. Quod cùm illi non distinxissent, à veritate abducti [illegible] & ob hanc ignorationem eò ignorantiæ deue-*

deuenerunt, vt aliarum rerum nullam generari, aut esse existimarent, imò verò vniuersam tollerent generationem.

c *Nos autem & ipsi dicimus, nihil quidem omninò ex eo, quod non est, fieri; tamen ex eo, quod non est, ex accidenti fieri; ex priuatione enim fit, quæ est per se non ens, & non inest. Sed admirationi hoc est, ac videtur fieri non posse, vt hoc modo ex eo, quod non est, aliquid fiat.* Tex. 75.

d *Similiter verò neque ex eo, quod est, neque id, quod est, fieri, nisi ex accidenti: & perinde hoc fieri, ac si ex animali animal fieret, & ex aliquo animali aliquod animal, vt si ex equo fieret canis. Non solùm enim ex aliquo animali fieret canis, sed ex animali, non tamen vt animal; quandoquidem hoc iam est. Quòd si aliquod animal non ex accidenti fieri debeat, non ex animali erit. Atque etiam, si quidpiam, quod est, non ex eo, quod est; neque ex eo, quod non est. Nam ex eo, quod non est, fieri, quid nobis significet, dictum est, nempe, quatenus non est. Sed neque id tollimus, rem omnem esse, aut non esse. Vnus igitur hic est modus.* Tex. 76. Tex. 77.

e *Alter est, quoniam actu & potestate hæc dici possunt, quod quidem alibi magis exquisitè est definitum. Quare, vt diximus, dubitationes diluuntur, quibus adducti, aliqua eorum, quæ dicta sunt, summouent. Ob hæc enim veteres ab ea via, quæ ad generationem est, & ad interitum, atque omninò mutationem, tantopere aberrarunt. Hæc namq; si perspecta fuisset natura, ab omni eos ignoratione liberasset.* Tex. 78.

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

V*Eterum* a *autem*] Refert absurdas quorundam Philosophorum opiniones, qui ex inscitia principiorum eo adducti sunt, vt omnem substantiæ generationem, interitumque negarint. Erat autem eorum ratio hęc: Quidquid oritur, aut ex eo, quod est, oritur, aut è nihilo. Non ex eo, quod est, quia iam res esset, antequam oriretur: non ex nihilo; quia è nihilo fieri aliquid non potest, siquidem semper aliquid subijci oportet, è quo res gignatur. Nulla est igitur generatio, proindeque nullus interitus. Vnde etiam colligebãt, vnum tantùm dari ens, quod neque gigni, neque oriri possit. Quo patet, huius sententiæ & rationis auctores fuisse Parmenidem, & Melissum, de quibus supra.

Dogmata negatium generationẽ, & interitum substãtialem.

b *Nos autem*] Vt propositam rationem diluat, monet priùs, dupliciter accidere posse, vt ex eo quod est, aut ex eo, quod non est, aliquid fiat; nimirum, per se, aut ex accidente: quod exemplo Medici aperit, quem facere aliquid, aut pati, aut è quo fieri quidpiam totidem modis dicimus; nimirũ, per se, & quà medicus est, mederi, & ex medico non medicum fieri; ex accidente verò ædificare & albescere. Hanc autem distinctionem, ait Arist. antiquos ignorasse, ideoque generationes è medio sustulisse.

c *Nos autem & ipsi*] Propositam rationem diluit, explicando in primis posteriorem partem assumptionis. Nam si intelligant, non posse aliquid fieri è nihilo, siue ex non ente, vt non ens est, tanquam ex principio componente, concedenda est eis assumptio; sed in eo sensu neganda maior propositio: significat enim, quidquid fit, fieri ex aliquo in actu, aut ex nihilo in actu: hũc enim duntaxat entis modum veteres agnoscebant. Si verò contendant, ex non ente per accidens nihil fieri, vt ex principio componente, id est, nihil fieri ex mate-

Bifariã fieri quidpiã ex eo, quod non est.

ria, cui accidit non ens, id est, cui accidentariò conuenit priuatam esse forma rei, quæ gignitur; tunc neganda est minor propositio.

d *Similiter verò,*] Respondet ad priorem partem assumptionis, aitque, ens non fieri ex ente per se, sed per accidens. Vt enim, si animal fieret ex animali, & quoddam animal ex quodam animali, ceu canis ex equo, animal in commune, quod includitur in cane, non fieret per se ex animali incluso in equo, sed canis fieret per se ex equo, seu non cane, quia natura non fertur per se in productionem eius, quod iam erat in materia, sed eius, quod nondum erat: ita, si ens, vt ens fieret, oporteret nullum præcedere ens, atque ita ex nihilo fieret; quod est impossibile. At cùm non fiat ens, vt ens, sed hoc vel illud ens, fat est, præcedere aliquod non ens. nimirum id, quod effici debet, licet hoc non ens re vera aliud ens sit. Est itaque Aristotelis institutum hoc loco, docere; vt fiat hoc ens. non debere ex nihilo fieri, sed ex aliquo ente; dummodo id, ex quo fit, nō sit illud ipsum, quod efficitur.

Ens, vt ēs, nō fit, sed hoc, vel illud ens.

e *Alter est,*] Ostendit, aliter quoque dilui posse antiquorum rationem, adhibita nimirū distinctione entis, quod partim dicitur actu, vt homo, & ignis; partim potestate; vt libro 9. Metaphy. c. 1 a. explicatiùs dicitur. Itemque, posita diuisione non entis, in non ens actu, & non ens potestate, id est, purum nihil. Tum ad priorem partem assumptionis respondet, res naturales fieri ex ente potestate, id est, ex materia prima, non verò ex ente actu. Ad posteriorem, eafdem ex non ente actu, non tamen ex non ente potestate fieri. Colligit deinde, manifestum iam esse. quo pacto dubitatio veterum Philosophorum, generationem negantium, dissolui possit, nempè, si acutè perspiciatur natura materiæ priuationem habentis: sic enim facilè apparebit, quo pacto ex eo, quod non est, res gignantur.

Ens aliud actu, aliud potestate.

CAPVT IX.

Tex. 79. A Ttigerunt a *quidam igitur eam, & nonnulli alij; sed non satis. Primùm enim, quia Parmenidem rectè dicere consentiunt; ex eo, quod non est, aliquid omninò fieri fatentur. Deinde, si numero est Vna, potestate quoque vna esse illis videtur, quod sanè plurimum differt.*

b *Nos enim materiam & priuationem esse diuersę dicimus, ipsorumq; alteram materiam non esse ex accidente, priuationem verò per se; rursus materiam ad substantię rationem propiùs quodammodo accedere, priuationem nequaquam.*

Tex. 80. c *Illi verò magnum & paruum, aut vtrumque simul, aut alterum seorsum; non ens similiter. Quare ternarij alius hic, alius ille est modus. Hucusque enim peruenere, naturam aliquam esse subijciendam: sed hanc vnam faciunt. Nam dualitatem etsi aliquis ipsam facit, nempe magnum & paruum, nihilominùs tamen idem facit, quando alteram despexit, videlicet, priuationem.*

Tex. 81. d *Illa enim permanens eorum, quæ fiunt, Vnà cum forma, causa est, perinde atque mater. At contrarietatis altera pars non esse omninò, perspe ei videtur, qui ad eius maleficium animum attenderit. Cùm enim diuinum quiddam sit, & bonum, & expetendum, aliud quidem contrarium ei esse dicimus, aliud quod natura sua ipsum expetat, atque desideret.*

e Illi

e *Illis autem accidit, vt suum ipsius interitum contrarium expetat. At neque se ipsa expetere potest forma, quandoquidem non egeat: neque contrarium, cum vicissim sese contraria interimant. Sed hoc est materia, perinde appetens illud, ac si marem fæmina, & quod turpe est, appetat pulchrum. At nec turpe, nec fæmina per se, sed ex accidenti.*

f *Partim verò & interit, & oritur, partim non. Nam quatenus est id,* Tex. 82. *in quo, ea ex parte interit; quandoquidem in eo est id, quod interit, nempe priuatio. Quo autem potestate est, eo non interit; sed necesse est, eam neque oriri, neque interire. Nam si oriatur aliquid, primum subijci oportet, ex quo insito oriatur, quæ quidem est ipsius natura. Quamobrem erit, antequam fiat. Dico enim materiam, quòd rei cuiusque subiectum est primum, è quo insito non ex accidenti aliquid oritur, & in quod, si quidpiam interit, vltimum abeat. Quare erit interempta, antequam intereat.*

g *Principium autem, quod in genere formæ est, vtrum unum sit, an multa, & quot, aut quę sint: primæ Philosophiæ munus est exquisitè definire. Quare in id tempus reijciatur. De naturalibus uerò, et quæ intereunt, formis, in his, quæ pòst demonstrabuntur, dicemus. Principia igitur esse, quæque, & quot sint numero, hunc in modum à nobis sit definitum. Rursus uerò aliunde exorsi dicamus.*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

A*Ttigerunt a quidam*] Coarguit Platonicos, qui, tametsi materiæ cognitionem attingerent, eam tamen à priuatione neutiquam distinguebãt; proindeque, sicuti priuatio simpliciter est non ens, ita materiam absolutè non ens pronunciabant. Fuerunt autem in hunc errorem adducti ratione illa Parmenidis; quidquid est præter ens, est non ens: tum illud sumebant, materia est præter ens, cùm non sit ens actu: vnde concludebant, materiam simpliciter esse non ens. Deinde, quia arbitrabantur, quęcunque sunt vnum subiecto, eadem vnum esse potestate, ac ratione. Quare, cum animaduerterent, materiam & priuationem vnum quidpiam subiecto esse; colligebant, esse quoque idem ratione & essentia, atque adeò materiam simpliciter esse non ens.

b *Nos enim*] Docet, se à Platonicorum hac in re sententia abhorrere, quòd censeat, materiam & priuationem ratione inter se differre, materiamq. esse nõ ens per accidens, ratione videlicet priuationis, quæ ipsi accidit, priuationem verò esse non ens per se. Rursus ma[...]iam esse aliquo modo substantiam, priuationem verò nullo pacto in substan[...]s numerari posse. Materiam esse nõens per accidens.

c *Illi verò magnum.*] Cùm Platonici magnum & paruum pro materia statuerint, & vtrumque non esse, aut vtrumque simul, aut alterum seorsim affirmarint, fit, vt ternarius principiorum ab eis & ab Aristotele positus, necessariò fit diuersus. Licet enim Platonici subiectum dari fateantur, ab eo tamen potestate & ratione tertium, nimirum, priuationem, non distinguunt, vtique eam contemnentes propter maleficium, quod molitur, dum in causa est, vt materia alteram formam expetat, & eam, cui actu coniuncta est, repudiet.

d *Illa enim permanens*] Dum Platonicos insectatur, duabus rationibus,

Materiā & priuationem inter se formaliter distin gui.

materiam & priuationem formaliter inter se differre, ostendit. Prior ità se habet: Materia permanet cum forma, eamque suo gremio excipit, tanquam maternet semen ad gignendam prolem: sed priuatio, cùm formæ aduersetur, neque cum ea manet, neque illam excipit: Non igitur priuatio & materia formaliter idem sunt. Hanc verò rationem illustrat, edocens, formam quidpiam diuinum esse, & bonum, atque expetibile, quod materia ingenita sibi propensione exoptat, & affectat.

e *Illis autem accidit.*] Posterior ratio hæc est: Si materia & priuatio formaliter idem essent, sequeretur, aliquid sui ipsius interitum appetere, quod à naturæ legibus quàm maximè est alienum. Probatur consequutio: Nam forma, cùm pulchrum & diuinum quidpiam sit, admodum appetibilis est: non appetit verò ipsa se, quia nihil eius, quod possidet, desiderio tenetur, sed eius duntaxat, quo caret; forma autem seipsa carere non potest. Reliquum est, igitur, vt materia affecta priuatione, formam tanquam proprium actum perfectionemque desideret. Quare si quis autumet, materiam non differre formaliter à priuatione, consequens erit, vt dicat, priuationem appetere formam, cuius aduentu perit, ac proinde idem sibi ipsi exitium optare.

Materiam per se neq; generationem, neq; interitum subire.

f *Partim verò.*] Absoluit materiæ tractationem, docens, materiam per se, & suapte natura, seu ratione substantiæ, neque generationem, neque interitū subire, sed ex accidente duntaxat, id est, ratione priuationis, quæ in ea suo modo gignitur, atque interit, cùm incipit esse, rursusque abolentur. Non gigni autem, nec interire per se materiam, ex eo ostendit, quia gigneretur ante suum ortum, & ante suum interitum interiret, quod fieri nequit. Hoc autem sequi ea ratione demonstrat, quia, quidquid fit, ex aliquo, quod primum subjcitur, necesse est fiat; & quod interit, in aliquod vltimum subiectum intereat oportet: quod sanè nihil aliud est, quàm materia ipsa, quæ definitur primum cuiusque subiectum, ex quo insito vnumquodque non ex accidente generatur, & in quod, si quidpiam interit, postremò resoluitur.

Materiæ definitio.

g *Principium autem.*] Cùm forma è tribus principijs vnum sit, tantumq. in re constituenda habeat momenti, vt ipsa totam penè essentiam contineat, doctrinæ ratio postulare videbatur, vt, post diligentem materiæ & priuationis disputationem, de forma non minùs accuratè ageretur. Occurrit Aristot. generalem formæ tractationem ad primam spectare Philosophiam: explicationem verò formarum naturalium, & intereuntium, in ijs, quæ sequuntur, tradendam esse. Quod præstat partim 2. huius operis, partim in libris de ortu, & interitu, & de animalibus, alijsque Physiologiæ libris.

QVÆSTIO I.

Insitne rebus Physicis materia.

ARTICVLVS I.

Quibus potissimum argumentis Philosophis in rebus physicis materiam astruxerint.

Constituto sexti, & septimi capitis controuersijs principiorum numero sequitur, vt eas quæstiones quæ, principia singula- A tim attingunt, disputemus. Atque, vt à materia ordiamur, in cuius agnitionem omnes ferè, qui de natura scripserunt, veritate duce ferebantur, licet eius nomen minùs apertè celebrarint. In primis afferendæ materiæ complures fuere rationes ac viæ, quas tradidit Aristoteles partim cap. 6. huius libri partim 8. Metaph. cap. 1. tex. 4. & li. 12. cap. 2. tex. 7. Plato in Timæo, Plotinus li. 4. Enneadis 2. cap. 6. Auerroes 4. huius operis, comm. 38. & 8. Metaphy. com. 12. ac plerique alij. Nos paucis id probare hunc in modum possumus.

D. Damasc. suis Physicis c. 3. Sco. 7. Metaphy. q. 5 Alb. Mag. hoc loco tract. 3. ca. 11. Gr. Arim. in 2. d. 12. q. 1. art. 1.

† Cùm

† 1.arg. † Cùm ignis ex aqua ignem gene-
2.arg. rat,aqua non ex toto interit, neq; in nihilum abit;siquidem posse in nihilum redigere solius diuinæ virtutis est munus:ergo aliquid,quo superstite,ac seruato, fiat aquæ in ignem cõuersio. Id autem non est forma aquæ; siquidem hæc nequit cum forma ignis in eodem composito cohærere:est igitur materia.

Item: Vt communi sapientum decreto ratum est, ex nihilo quicquam gigni non potest: gignitur ergo ex aliquo, quod priùs extiterat: id autem non est forma, ea namq; denuò inducitur:est igitur quippiam, quod aduenientem formam excipiat, & vnum idemque permaneat,id est, materia. Atque hæ duæ rationes collectæ sunt ex ea disputatione,qua Aristoteles proximis capitibus materiam inuestigauit,asseruitque.

3.arg. Tertiò comprobatur idem institutum: quia, sicuti in summo rerum gradu est actus purus, nullius indigus,formatum omnium effector, & omnis mutationis expers, in quē series efficientium causarum vltimò desinit: ita in infimo esse aliquid debet, quod sit pura potentia, omnium egena, formarum omnium receptrix, & ipsa per se informis, nullam effectricem vim habens, atque ad omnes corporeas mutationes subeundas idonea,in quam causarum patientium ordo terminetur: hoc autem nihil aliud, quàm materia est. Lege pro hac ratione,si placet, Alcinoum in lib. de doctr. Plat. cap.11. Ficinum lib. 5.de immortalit. animorum, cap.4. Scotum in 2.d.12. q. 1.

4.argum. Denique idem confirmatur hunc in modum: Omne ens naturale ex forma, & ex aliquo subiecto coalescit, alioqui non esset compositum Physicum; vel ergo illud subiectum ex alio, atque ita in infinitum; vel deueniendum erit ad vnum, quod ex alio concretum non sit. Atqui nō est admittenda infinita illa progressio;siquidem non datur infinitum in natura. Fatendum ergo erit,dari aliquod subiectum, quod ex alio priori non sit,atque adeò materiam.

ARTICVLVS II.

Materiam a Deo fuisse creatam, & generationis atque interitus expertem esse.

PORrò autem in cõfesso est, (quicquid de hac re Aristoteles, & prisci Philosophi senserint, quod 8. libro huius operis expendemus)materiam à nullo agente creato, sed à solo Deo productam fuisse;quod ita concluditur. Materia non nisi per creationem efficitur: sed creare ad solam diuinam potentiam spectat: ergo materia à solo Deo effici potuit. Maior probatur;quia,si materia non crearetur, cùm non habeat esse à se;id enim solius Dei propriū est; sanè fieret præsupposito aliquo subiecto: quod tamen repugnat; cùm materia sit ipsum primum subiectum, vt docuit Aristoteles cap. 9. huius libri tex. 82. Minorem verò propositionem ostendit communis illa ratio, qua Theologi probant, solius diuinæ virtutis esse, res creare. Nam quātò id, quòd producitur, remotius est ab actu,tantò maiorem requirit virtutem in producente: id autem, quod è nihilo fit, tàm remotum est ab actu, vt remotius esse nequeat;ac proinde requiret virtutem, qua maior esse non possit,id est, infinitam, quæ soli Deo conuenit. D Tho.1.p.q.45.ar.5.&1.cõt.gent.c.44. Capr.in 1.d.43.q.1.ar.1 Hér. quolib.4.q.vlt.

Ita verò planè constat, non generari materiam, quam etiam non interire certum est: vtrumque autem nonnulli hoc argumento confirmāt. Si materia generationi & interitui esset obnoxia,sequeretur,dari aliquid prius primo,& aliquid posterius vltimo; quod est manifesta implicatio. Probatur sequi: Nam materia est primum in generatione, postremum in interitu, hoc est, vltimum, in quod res abit,seu resoluitur:omne autem, quod generatur, ex aliquo priori generatur,& quod corrumpitur,in aliquid posterius desinit. Ad-

de,quòd si materia interiret, vel alia A
singulis momentis à Deo crearetur,
quæ formas reciperet; vel iā diu omnis rerum ortus, & propagatio, deficiente materia, quæ totius corporeæ naturæ fundamentum habetur, concidisset: quorum primum absurdum, inauditumq. est, posterius experientiæ palam repugnat. Quare rectè dictum est à Plotino, capite septimo libri quarti Enneadis 2. reclamare cōtra Empedoclem, (cuius dogmate e- B
lementa materia rerum Physicarum erant) ipsam elementorum corruptionem, quòd materiam ab ortus & interitus vicissitudine liberam esse oportet.

Ceterum, licet materia suapte natura ortum & occasum nesciat; docuit tamen Aristoteles, capite vltimo huius libri, posse eam quodammodò dici interire & gigni, ratione

Generatio & interit⁹ quo pacto materię cō petant.

priuationis. Nam cùm subeunte for- C
ma, eius priuatio aboletur, interit vtcunque materia, quia desinit, tali subesse priuationi: cùm rursus post formam abolitam priuatio reuiuiscit, eadem materia quodammodò exoritur, quatenus priuationem, qua spoliata erat, recipit.

Quæstio.

Quærat tamen aliquis, cur Aristoteles potiùs à priuatione, quàm à forma, ortum, & interitum materiæ communicari censuerit; cùm id potiùs accidere videatur D
materiæ, ratione formæ, quæ, vt est verum ens, ita ortum & corruptionem veriùs subit?

Resp. Simplicij.

Respondet Simplicius, causam esse, quia cùm forma aduenit, quodammodò materia absconditur; cùm recedit, manet nudata. Quo fit, vt formę ortu interire potiùs, & interitu oriri dicenda sit materia; cùm tamē interitu priuationis intereat, & ortu oriatur.

Germana responsio.

Sed occurrendum potiùs, etsi id materiæ tam E
priuationis, quàm formæ merito cōtingat; ab Aristotele tamen ideò soli priuationi attributum fuisse, quia cū materia & priuatio, vt ante docuerat, subiecto ac numero sint idem, oportet, vt alterum alteri, id quod suum est, quasi propinquiori iure, communicet.

QVAESTIO II.

Vtrum materia apposite definiatur, cognoscatur, & appelletur.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR MATERIAE definitio.

Cognosci tur à nobis Deus, partim inficiatione, partim affirmatione.

QVemadmodum, teste Dionysio 1. c. de diu. no. & in libro de mystica Theologia, c. 2. & 3. Deus Opt. Max. ob infinitam suæ naturæ perfectionem, bifariam à nobis cognoscitur; vno modo, remouendo ab eo, quæcunq. nō sunt per- C
fectiones simpliciter, veluti, cùm dicimus, Deum non discurrere, non esse corporea mole præditum: (haud secus, inquit loco citato Dionysius, ac faciunt ij, qui effigiē è quauis materia educentes, omnia tollunt, quæ impedire possint liquidum latentis decoris intuitum, ipsamque in se ipsa pulchritudinem occultam sola ablatione pandunt) altero, affirmando ea, quæ importāt perfectionem sim- D
pliciter, vt, cùm Deum summè bonū, summè sapientē esse pronunciamus.

Eisdē modis, sed ob dissimilē rationem, percipitur à nobis materia.

Ita materia, quòd præter alios aduertit D. Bon. in 2. d. 3. art. 1. q. 2. n. 12. ob eius tenuitatem, ac defectum, dupliciter à nobis explicatur: vel inficiatione, cùm ei omnem actum perfectionemq. denegamus: vel affirmatione, cùm eidem id, quod defectum & potentiam designat, attribuimus. Priori modo descripta fuit à Platone E
in Timæo, & ab Aristotele 7. Metap. c. 3. text. 8. hisce verbis. Materia non est quid, nec quantum, nec aliquid eorum, quibus ens determinatur. Quam etiam materiæ describendæ rationem secutus est D. Augustinus, lib. 12. Confess. c. 3. & 6. Vbi materia, inquit, non calor est, non figura, non corpus est, non spiritus; non tamen omninò nihil.

Poste-

Definitio materiæ. Posteriori, definita est ab Aristotele, tum alijs in locis, tum cap. 6. huius libri tex. 82. hoc pacto. Materia est primum cuiusque subiectum, è quo quippiam eo fit pacto, vt non per accidens insit. Quæ definitio, vt extranea ordinatim, ac faciliùs ab ea reijciantur, hunc in modum componenda erit. Materia est id, ex quo quidpiam fit, non per accidens; sed per se, tanquam è subiecto primo.

Eius enucleatio. Dicitur, ex quo quidpiam fit, ad remouendas causas externas, efficientem, finalem, & exemplarem. Non enim ex ijs propriè res fieri dicuntur; sed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Dicitur, non per accidens, ad excludendam priuationem: quia, licet priuatio sit principium per se generationis, non tamen ex illa per se constat res genita: quo pacto verbum, fit, hoc loco accipitur: non constat, inquam, ex illa per se, sed per accidens; quatenus priuatio accidit materiæ, quæ per se rem cõstituit. Debet quoq; verbum, fit, ita sumi, vt importet non solùm compositionem entis per se, sed realem, non verò rationis; ad remouenda subiecta omnia, siue corporea, siue corporis expertia, comparatione eorum, quæ ex ipsis & ex accidentibus coalescunt, quæ dicuntur composita per accidens; vt homo albus, Angelus sapiens: itemque ad remouenda genera, & differentias, quæ rem genitam, non reali, sed metaphysica compositione constituũt. Dicitur, tanquam è subiecto, vt excludantur formæ substantiales Physicę, e quibus res naturales non constant, vt è subiecto, id est, vt ex aliquo earum generationi præiacente. Denique additur, primò, (vt quibusdam placet) ob rerum arte factarum materias, ex quibus arte facta non fiunt, vt ex primo subiecto, cùm eæ necessariò sint composita Physica, quæ ex alio priori subiecto consurgunt. Quanquam si arte facta, quod verisimilius iudicamus, tam subiectum, quam formam arte inductam significent: cùm proinde nullo iam pacto maneant entia per

A se, asserẽdum sit, ea reiecta fuisse per particulam, fit; particulam verò primò, ad vberiorem duntaxat explicationem adhiberi.

Alias præterea descriptiones materiæ, ex Aristot. fontibus haustas, lege, si placet, apud M. Albertum, in opere de quattuor coæuis, q. 2. art. 2.

ARTICVLVS II.

B *Quo pacto materia sub intelligentiam cadat.*

QVod ad materię notionem spectat, quæstio est, possitne illa sine forma intelligi, an non? Themistius hoc in libro, ad tex. 61. & Scotus q. 1. Prologi sententiarum, & in 2. dist. 12. q. 1. affirmant. Negat D. Thom. in 1. par. q. 87. art. 1. Auerroes 4. lib. huius operis, com.

C 17. Aegid. Quodlib. 2. q. 13. & plerique alij. Hæc dubitatio ita explicanda est, vt dicamus, essentiam materiæ sine forma intelligi non posse. Primùm, quia, vt est apud Aristotelem in 2. lib. cap. 2. tex. 26. materia est relatum, (videlicet è numero eorum, quæ transcendentia vocãtur) relatum, inquam, ad formam, atque adeò, quo ad suam essentiam, copendet à forma, & quod inde consequens est, sine illa intelligi nequit. — Nequit materia secũdum essentiam absq. forma cognosci.

D Deinde, quia tota ratio materiæ in potentia consistit, potentia verò absque suo actu non intelligitur: at actus materiæ est forma.

Sed non est hoc loco prætereundum, quod D. Augustinus lib. 12. confess. cap. 5. docet, materiam ignorando cognosci, cognoscendo ignorari; nimirum, quia, vt Aegidius in suo 5. libro Hexameron, cap. — D. Aug. sẽtẽtia de cognitione materiæ.

E 3. declarat, materia habet sese vt tenebræ, cùm in se spectata omni formæ splendore careat. Ac, quemadmodum tenebræ non videndo percipiuntur, percipiendo non videntur, (dicimur enim tenebras intueri, cùm nullum colorem, aut lucem cernimus; dicimur easdem non cernere, cùm colorem aut lucem aspicimus:) ita materia tunc

I 3 per-

percipitur, cùm in ea nullus omninò actus cognoscitur; tunc ignoratur, cùm actus apprehenditur. Neque hoc pugnat cum ijs, quæ proximè docuimus, materiam, videlicet, per formam, atque actum cognosci. Aliud est enim, intelligi materiam per ordinem relationemve ad actũ, quod illic asseruimus; aliud intelligi, dum ipsa tanquam actus apprehenditur, quod hic negamus.

Remotio obiect.

Quæri etiam solet, num intellectus noster proprium materiæ conceptum possit effingere? Ratio dubitandi in eo est, quòd Timæus Pythagoricus, quem secutus est Plato in eo libro, quem ab illo Timæum appellauit, docuit, materiam percipi à nobis adulterina cognitione, atque adeò non ei propria, & germana. Asserendum tamen; nihil impedire, quo minùs prædictum cõceptum efformare valeamus, cùm materia sit quoddam ens, vendicans sibi attributa, quæ & ipsi propria sunt, & nostræ mentis aciem non effugiunt; vt esse puram potentiam, esse primum subiectum. Item, quia perfecta & distincta cognitio entis naturalis, quam Physiologia tradit, non nisi ex propria, & peculiari notitia materiæ primæ haberi potest. Neque his repugnat Timæi pronunciatum; qui nihil aliud voluit, quàm solere nos, cùm materiam primò quærimus, incurrere in formas, quarum inficiatione eam cognoscimus: quòd cùm fit, non materiæ in se, sed in suis formis intelligentiam capimus. Verùm, licet ita res sese habeat, non iccirco tamen negari debet, alijs quoque modis posse materiam cognosci; quemadmodum nec per solam formarum negationem; sed aliter etiam eam Philosophi definire consueuerunt, vt ex articulo superiori constat.

Quæstiuncula.

Resp.

Idẽ explicat D. Damascenus i suis phy. cap. 3.

ARTICVLVS III.

Quibus nominibus materia à Philosophis nuncupetur.

QVoniam verò materia ob naturalem nuditatem in abdito delitescit, eam Philosophi, vt, quo ad fieri posset, in cõspectum educerent, varijs nominibus, quasi vestibus adornarunt: de quibus Alcinous lib. de doctrina Platonis, c. 8, Plotinus cap. 6. lib. 6. Enneadis 3. Simplicius hoc in lib. comm. 8. Albertus tracta. 3. cap. 12. Auic. cap. 2. suffic. Igitur Aegyptij, materiam fæcem primæ vitæ dixerunt, quòd omnium substantiarum, quæ à fonte diuini esse profluxere, despicatissima sit. Substantiarum diximus, non accidentium; quia, si, cum accidentibus materia comparetur, non necesse est, vt illis, præsertim omnibus, dignitate cedat. Quare Scotus in 2. distin. 12. quæst. 2. idem materiam descripta Lunæ effigie adumbrabant; quòd sicuti Luna alieno fulgore conspicua est, ac modò hanc, modò illam speciem exhibet; ita materia non nisi aduentitio ornatu splendeat, & ad aliam atque aliam subinde formam sese effingi patiatur.

Iam Plato, qui inter ceteros Philosophos, Arist. antiquiores, reconditam materiæ naturam propiùs attigit, eam appellauit Non ens. Sic. n. ait in Timæo: Quid est, quod semper est generationem autem non habet? & quid est, quod gignitur quidem, nunquam autem est? Quo loco per id, quod semper est (vt interpretatus fuit Porphyrius, teste Simplicio ad tex. 30. huius li.) significauit ideam; per id, quod non est, materiã primã. Dicta est etiam materia à Platone, τὸ μέγα καὶ μικρὸν, id est, magnum & paruum: quod nonnulli inter Platonis dogmata ἄγραφα, id est, non scripta, sed discipulis familiariter inculcata, recensent. Alij verò, licet in eius libris, qui nunc extant, non inueniatur, aiunt tamẽ, mandatum

De hac materię appellatione dis ferit. Plotinus c. 6 l. 6. Enneade 3. Bessar. c. 5. li. 2. cõtra Calũ. Pl. Picus Mirand. c. 6 libri de ente & vno.

tum esse literis à Platone; quod Porphyrius ex 11. lib. Dercillidis de Philosophia Platonis, refert. Cur autem hisce vocabulis materiam significarit, non planè constat. Quidam inquiunt, vocari Magnum, quòd cuncta possit recipere; paruum, quod ex se nihil actu possideat. Porphyrius verò in libro de occasionibus cap. 11. ita scripsit. Materia est, tum paruum, tum magnum, quòd fiat semper, maneat verò nunquam, neque tamē aufugere possit; quippe cùm totius entis sit defectus. Quamobrem, quidquid promittit, mentitur, ac si magnū quid appareat, iterum euadit paruum; quasi ludus quidam est, in non ens aufugiens. Hæc ille. Quibus similia inuenies apud Plotinum c. 7. li. 6. Enneadis 3. Idem Plato in Theæteto, materiam vocat dissimilitudinis regionem, id est, diuinitati vndiq. dissimillimam, quòd longissimè à Deo absit, vtpote propè nihil. In Timæo appellat πανδεχές, id est, omnia habens, sinum, gremium, conceptaculum, quòd formas excipiat foueatq. In Philebo autem eam nūcupat multitudinem, quòd, vt superius explicauimus, diuisionis causa sit Ob quā etiam causam tum ab eodem, tum à Iamblicho, in li. de secta Pythagorica, dicta est dualitas, quæ est prima multitudo, ac reliquarum omnium multitudinum radix, & origo. Alij quoque ex Platonicis eandem esse ntiæ primæ quasi inanem vmbram nominarunt; ac, cùm materiales formas idearum imagines esse dicerent, eam instar speculi, quod eiusmodi imagines reciperet, esse voluerunt.

Lege etiā D. Damascenum in Physicis c. 4. vbi aliā huiuscevo cabuli rationem disertè explicat.

Lege Ficinum ca. 4. comm. in librū Plotine de reditu animæ ad diuinū prælodium.

Denique Aristoteles materiam vocat elementum, subiectum, & imitatione Platonis, matres. Elementum, quatenus ex ea res naturales primò constant, & in eandem vltimò desinunt. Subiectum, prout accidentarijs formis subest; eæ namque in subiecto propriè esse dicuntur: licet interdum, etiam respectu formæ substantialis, subiectum dicatur. Matrem, qua ratione formas suo quasi gremio excipit & fouet, ijsque grauida cūcta gignit & fundit ex sese, &, vt D. Dionysius, 4. cap. de diuinis nom. ait, naturam ipsam nutrit. Quod tamen non ad aliquam materiæ potentiam effectricem, sed patientem duntaxat referendum est, vt luculentè edisserit Plotinus, cap. 19. li. 6. Ennead. 3. Quibus autem vocabulis etiam in sacra historia 1. cap. Geneseos, informis materiæ conditio & natura designata sit, docet D. Aug. lib. 1. de Genesi, contra Manich. cap. 7.

Lege Themistiū in digresс. c. 1. Simplicium & Alexand. ad tex. 16.

QVAESTIO III.

Quonàm pacto sese habeat materia ad potentiam.

ARTICVLVS I.

Quæstionis explicatio.

Proximum est, vt, quid de potentia materiæ sentiendum sit, statuamus. Sit prima conclusio: Materia secundùm se est pura potentia, id est, neque actus, nec aliquid ex potentia & actu compositum. Hæc assertio est tam Peripateticæ, quam Platonicæ scholæ communis, colligiturque ex Aristotele, tum alijs in locis, tum hoc in libro, cap. 7. tex 69. vbi materiam primā appellat quidpiam informe: & 1. de gen. c. 3. tex. 11. vbi statuit, materiæ primæ rationem in potentia cōsistere. Idem sentit Plato in Timæo, cùm materiam primam gremium appellat, siue conceptaculum omnis formę, speciei, & qualitatis expers. Idem D. Aug. 12 li. Cōfess. ca. 3 & 6. & in lib. de natura boni, c. 18. & D. Damascenus in sua Philosophia, cap. 3. Item Plotinus, cap. 6 lib. 4. Enneadis 2. Porphyrius lib. de occasionibus, cap. 11. Alcinous lib. de doctrina Platonis, cap. 8. Deinde probatur ratione, hunc in modum: Si materia prima non esset pura potentia, vel esset aliquis actus, vel aliquid ex actu & potentia co[illegible]

1. concl.

Li. 2. Phys. cap. 1. tex. 1. 2. & 2. de an c 1. tex. 7. & lib. 8. Metaph. c. 3. tex. 8. & lib. 12. c. 2.

Vide etiā Proclū in expositione T mæi, & Chalcidium.

sed neutrum dici potest: est igitur
pura potentia. Maior propositio cō-
spicua est. Minor suadetur quo ad
priorem partem: Namque omnis a-
ctus vel informans, vt candor: vel
per se subsistens, atque à materię so-
cietate omninò seiunctus, vti Deus
Opt. Max. & intelligentiæ: sed mate-
ria prima neuter horum est: igitur a-
ctûs non est. Probatur assumptio, ac
primùm, quòd non sit actus infor-
mans: quia alioqui dandum esset a-
liud subiectum prius ipsa, ab eaque
informatum, quod fieri nequit; cùm
materia sit primum subiectum, vt ex
superioribus liquet. Deinde, quòd
neque sit actus per se subsistens, ex
eo facilè conuincitur; quia iam esset
ens completum, & forma ipsa per-
fectius; nam actus non informans,
quemadmodū est à materia liberior,
quam informans; ita & informātem
naturæ dignitate antecellit. Iam ve-
rò secunda pars assertionis, initiò
propositæ, ex eo suadetur: quia, si
materia prima ex actu & potētia con
staret, esset vtique compositum na-
turale, atque adeò necesset primum
subiectum, nec ex ea simul cum for-
ma vnum fieret.

Hanc opinionē plurib. refellit Soncinas 7. Met. q. 17. & 9. Met. q. 2. Capreol' in 1. d. 3. q. 3. arti. 2. & in 2. d. 13. q. 1. art. 3. Iauelius 9. Metaph. q. 2. Eā tamē defendit Ant. And. 7. Metaph. q. 6. Bargius in 1. d 5. q. 1. ad fin.

Sed ecce duo Aristotelicæ familiæ
nobiles Philosophi, Henricus Gan-
dauensis, & Scotus: ille Quodlib. 1.
q. 10. hic in 2. d. 12. q. 1. materiam a-
ctum entitatiuum dicendam esse cō-
tendunt. Appellant verò actum enti-
tatiuum, rem actu existentem quem-
admodum & rem non existentem,
quæ existere tamen possit, potentiam
vocant obiectiuam. Hæc tamen sen-
tentia, modusve loquendi non pla-
cet. Primum quia Aristoteles nul-
lum actum entitatiuum agnoscit,
qui vel informans, vel per se omni-
nò extra materiam consistens nō sit,
quorum neutrum in materiam com-
petit. Deinde, quia materia, licet a-
ctum existentiæ, & quidem sibi pro-
prium, obtineat; non tamen est for-
maliter idem omninò cum eo: siqui-
dem existentia cuiusque creaturæ ex
natura rei ab essentia distinguitur,
vt suo loco explicabimus. Quare
nec secundum hanc cōsiderationem

A materia actus entitatiuus simplici-
ter dici debet.

2. Concl.

Secunda conclusio: Potentia est
essentialis materiæ. Probatur, pri-
mùm; quia esse potentiam (intellige
passiuam, de qua hic agitur) est esse
subiectum capax formæ: at materia
ex sua essentia tale quiddam est. Se-
cundò; materia & forma inter se sibi
respondent, quo ad attributa vni-
cuique propria: ergo tam intrinsecè
B conuenit materiæ esse potentiam,
quàm formæ esse actum: atqui forma
essentialiter est actus: ergo materia
essētialiter est potētia. Tertiò; si po-
tētia esset accidens materiæ, nō pos-
set ex materia & forma vnum per se
fieri: ergo potentia non est accidens
materiæ. Probatur assumptum, quia
ideò ex materia & forma fit vnum
per se, vt testatur Aristoteles 8. Meta-
ph. ca. 6. tex. 15. quia ex potentia & a-
C ctu sui generis, id est, qui in genere
etiam substantiæ sit, suopte ingenio
existit vnum; ergo, si potentia mate-
riæ esset eius accidens, nullo modo
materia & forma in vnius compositi
naturam coalescerent. Atque hæc no
stra assertio est tum aliorum com-
plurium, tum D. Thomæ, 1. contra
Gent. cap. 43. & in 1. sent. d. 3. quæst.
4. articul. 1. Henrici Gandauensis, in
sua summa, artic. 35. quæst. 8. Heruæi
D in tractatu de vnitate formarum, q.
16. & Aegidij hoc loco: à quibus nō
dissentit Auerroes, cùm tertio lib.
de substantia orbis, dicat, materiam
substantiari per se posse, & potentiā
esse differentiam essentialem mate-
riæ.

Vt Ferrariēsis hoc in lib. q. 11. Sōcinatis 8. Met. q. 6. Capreoli in 1. d. 42. q. 1. ad argum. Aureoli contra 4. cōcl.

3. concl.

An materia sit actiua, disputat Aegidius quodlib. 2. q. 12.

Tertia conclusio: Materia non est
potentia actiua, seu principiū actio-
nis. Hæc ex superioribus colligitur,
traditurque ab Aristotele, lib. 1. de
E gener. cap. 7. text. 55. & lib. 2. c. 9. tex.
53. à Plotino c. 18. li. 7. Ennead. 3. ab
Alcinoo, lib. de doctr. Platonis c. 11.
à D. Aug. in lib. de natura boni, cap.
18. vbi docet, materiam primam syl-
uam dici, quòd operantibus apta sit,
non vt aliqua ipsa faciat; sed vnde
aliquid fiat. Potest autem huiusce
assertionis veritas ostendi: primùm,
quia actio cùm sit actus agentis, &

1. ratio.

quidem

quidem secundus, non nisi ab actu primo oritur: materia autem non actus est, sed potentia. Secundò, quia si materia esset agendi principium, sequeretur, quæcunque eadem specie materia constant, eandem agendi vim habere, sicque res quæuis sublunaris quamlibet rem sublunarem gigneret; &, vt in primo sui poematis libro Lucretius canit, ex omnibus rebus omne genus nasci posset, nil semine egeret, è mare primùm homines, è terra posset oriri squamigerum genus, &c. Quòd si quis dicat, actionum varietatem esse à formis, sed ita, vt simul cum illis materia operetur: is neutiquam satisfaciet; nam cùm materia non sit actus, vti diximus, neque actum includat, proindeque nullam habeat actiuitatem; consequens est, vt neque integrum, nec partiale agẽdi principium sit. Adde, cũ vniuersæ actiones agentium naturaliũ ab eorum formis, vt à principio actiuo, elici queãt, minimè fuisse conueniens, vt Auctor naturæ eam agendi vim materiæ communicaret.

Secunda.

Præoccupatio.

ARTICVLVS II.

Argumenta, quibus probari videtur, materiam non esse puram potentiam.

Insana dogmata quorūdam de materia.

Almariani.

MAnichæi, teste D. Augustino in lib. de natura boni cap. 18. vt erant innumeris erroribus implicati, asseruerunt, materiam esse corporum omnĩũ formatricem. Alij (quorum meminit D. Thomas 1. part. q. 3. artic. 8. & M. Albertus hoc loco, tract. 3. cap. 13. & lib. 6. Ethic. tractat. 2. cap. 14.) suscepto cum Manichæis insaniæ certamine, eò prolapsi sunt, vt dixerint, materiam non solùm nõ esse puram potentiam; sed esse ipsum purum actum, hoc est, Deum. Viri quę sanè indigni, quorum nomen in Philosophorum scholis audiatur, quos tam stulta & impia persuasio procul à veritate, pietateque disiunxit. His ergo reiectis, erit fortasse, qui suadere contendat, materiam

A non esse puram potentiam, in primis hoc modo. Materia non est potentia: ergo nec pura potentia. Probatur assumptum: Materia in se est actu ens: ergo bonum quid, ac perfectum: omnis autem perfectio actus est: ergo materia non est potentia, sed actus. Deinde; potentia, quam res habet ad aliquid obtinendum, eo adepto, confestim esse desinit, alioqui simul res existeret in potentia & actu: ergo si

1. Argum.

2. Argum.

B materia est ipsamet potentia ad formam, vtique accessu formæ in nihilum abibit; quod est apertè falsum. Item; quãtitas dicitur à Philosophis sequi materiam: hoc autem non ob aliam causam dictum videtur, nisi, quia quantitas fluit à materia: at huiusmodi fluxus actiuitatem supponit, & actiuitas non nisi ab actu est: igitur materia non est dicenda pura potentia, sed potiùs actus. Præterea;

3. Argum.

4. Argum.

C materia est aliquid re, & essentia à forma distinctum: quidquid autem ab alio distinguitur, actum includit; siquidem actus est, qui separat, vt est apud Arist. 7. Metaph. c. 13. text. 49. ergo materia includit aliquem actũ, & ex consequenti non est nuda potentia. Huc etiam pertinet, quòd materia cœlestis, & sublunaris continẽtur sub materia in commune sumpta, vt species sub genere: omnis ve-

5. Argum.

D rò species per aliquam differentiam constituitur; & omnis differentia est forma & actus, vt docuit Porphyrius, capit. de differentia. Quare non videtur negandum, in essentia materiæ aliquem includi actum, proindeque eam non esse puram potentiam.

ARTICVLVS III.

E *Superiorum argumentorum dilutio.*

HAec tamen argumenta nostram assertionem minimè euertunt, possuntque facili negotio explicari. Ac quod ad primum spectat, Manichæi, (qui, vt D. Aug. 2. lib. retract. ait, multa bona posuerunt in natura mali, & multa mala in natura boni)

Sol. 1. arg.

boni) materiam non bonum, sed malum quid esse existimarũt: quos planè confutat illud sacię paginæ testimonium, c. 1. Geneseos; Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Eundemq. errorem pluribus verbis insectatur & conuincit D. Damascenus, in dialogo aduersus Manichæos, & D. Augustinus lib. de natura boni, superiùs citato. Asserendum igitur, materiam bonum quid esse, quatenus recipiendis formis conueniens est, ac suo etiam modo pulchrum; prout rerum species componendo, vniuersitatis ornatum auget, vt D. Dionysius 4. c. de diuinis nom. docet. Itemque perfectum, non absolutè, sed in suo genere; siquidem ei ad rationem perfectæ potentiæ passiuæ nihil deest; & vnumquodque perfectum dicitur, cùm est in debito statu sui esse, vt rectè ait M. Albertus in lib. de quatuor coæuis, quæst. 2. art. 1.

De hac re fusius D. Th. 3. contra gent. cap. 7.

Sol. 2. Secundum argumentum falsum assumit: non enim, qui potentiam ad cursum habet, cum init cursum, potentia deficitur, sicuti neque tantùm, cùm actus est, potentia est, vt aiebant nonnulli, quos Arist. 9. Metaph. c. 3. text. 5. impugnat. Illud tamen inficiandum non est, receptricem potentiã, qualis est potentia materiæ, præsente actu, priuationem eius actus abijcere: cum fieri nequeat, vt potentia actum simul, eiusq. priuationem in se habeat; tametsi nihil vetet, inesse simul eidem potentiam, hoc est, inclinationem ad actum ipsum.

Nihil est simul in actu & potentia, habente priuationem actus.

Sol. 3. Tertium solues, negando; idcirco quantitatem dici a Philosophis sequi materiam, quòd ab ea fluat: re enim vera non fluit, nisi à composito, interuentu formæ: sequi verò materiam dicitur, ob eas causas, quæ à nobis in disputatione de maximo, & minimo explicatæ sunt.

Sol. 4. Quarti argumenti maiorem propositionem negat Aureolus, apud Gregorium in 2. d. 12. quæst. 1. art. 2. & alij, quos Scotus refert ibidem, q. 1. asserentes, materiam non differre a forma: sed non rectè negant. Nam si materia & forma essẽt vna eademque res; sequeretur, nullam esse substantiam physicam verè ac realiter compositã; cùm partes, quæ aliquod totum re ipsa constituunt, inter se re ipsa distingui oporteat. Item sequeretur, tolli funditus rerum generationem; cùm in omni generatione præiacere debeat materia, cui forma recens adueniat. Admissa igitur maiori propositione, explicanda est minor, dicendumque, actum esse, qui separat, id est, qui facit res inter se differre: at materiam primam, & formam non differre inter se. siquidem in nulla vniuoca natura cõueniunt; quod in ijs, quæ propriè differunt, exigitur; sed esse primò diuersa, quomodo sese habent suprema genera. Vel dicendum, actum esse, qui separat, aut intrinsecus, quomodo homo & equus distinguuntur per formas, quas in sua essentia includunt: aut extrinsecùs, quo pacto distinguitur materia à forma, quam vti suum actum relatione transcendenti respicit.

Eos impugnat ibidẽ Scot. & Greg. itẽ Gabr. & Bassolius, præterea Soncin. 7. Metap. q. 19. Dion. Cart. in 2. d. 12. q. 6. Alensis 8. Metap. ad tex. 4.

Sol. 5. Ad quintum respondendum est, materiam sublunarem & cœlestem constitui differentijs, quæ formæ quidem sunt, & actus metaphysici: sed huiusmodi actus non adimere rationem potentiæ, cùm ipsi consistant in potentialitate & ordine ad formam; atque adeò potentiæ quædam sint.

QVÆSTIO IV.

Vtrum materia formam appetat.

ARTICVLVS I.

CONCLVDITVR PARS affirmatiua.

INter omnes Philosophos, qui materiæ intelligentiam asscruit fuere, constat, ingenitũ esse materię appetitum formæ; quòd Aristoteles tum alijs in locis docuit, tum

hoc

hoc in libro, cap. 9. tex. 81. aiens, formam expeti a materia, vt pulchrum à turpi. Id verò vt planiùs intelligas, aduerte, (ex disciplina Platonis, in Hippia Maiori, & in Phedro) Pulchritudinem, quod ad rem præsentem attinet, nihil esse aliud, quàm splendorem quendam rei, qui visu perceptus animum allicit. Quoniam verò materia, vt est nuda potentia, ita nullum efficienter progignit accidens, quo se spectandam præbeat; necessariò fit, vt ex se pulchritudine illa careat, ac turpis sit. Vnde eam nonnulli in diuinis literis, c. 1. Gen. per terram inanem, id est, omni specie carentem, adumbratam putant. Deinde, cùm forma colores, cæteraq. ad decorem pertinentia, secum inuehat, ortum quoque inde est, vt materia ornatum ab illa mutuetur, eamq. propterea expetat, vt natiuam nuditatem & informitatem quodammodò occultet, eiusq. pulchritudinem, quasi suam, præ se ferat; vt enim Plato loco proximè citato ait, sola pulchritudo eam sortem accepit, vt maximè omnium amabilis sit. Sed ob id etiam, & multò magis, materia formam appetit, vt beneficio illius, quæ, vt idem Plato in Timæo scripsit, participata quædam est diuinæ naturæ similitudo, ad actum primum substantialem, id est, Deum, à quo longissimè abest, aliquantulum accedat: quod materia tunc obtinet, cùm à forma perficitur, eiusque merito ad certam aliquam entis naturalis speciem vocatur.

De amore & formâ Plato in Symposio: Themisti° hoc loco, ad tex. 81.

Cur materia expetat formam.

Est autem hic materiæ appetitus, vt D. Thomas, quæst. 4. de pot. art. 1. & hoc in libro, ad text. 81. ait, nihil aliud, quàm eiusdem materiæ ad recipiendam formam inclinatio, quæ ipsi materiæ penitus insita est, sicuti & ceteris rebus ad proprium finem perfectionemque spectandam, pro eiusque natura, suæ propensiones insunt. Licet verò hic appetitus vnus idemque sit, nec à materia distinguatur, vt sentit D. Thom. 1 par. quæst. 59. artic. 2. & Scotus in 2. d. 3. quæst. 5. tamen respectu formæ, quam nondum possidet, dicitur appetitus desiderij; respectu eius, qua fruitur, appetitus complacentiæ nuncupatur.

Appetitus materiæ quidnã sit.

ARTICVLVS II.

Refellitur opinio Auicennæ, negantis, conuenire materiæ appetitum formæ.

Avicenna tamen, qui multis in rebus Aristotelis Philosophiã interpellauit, vnde ei magna fuere cum Auerroe dissidia, hunc appetitum neutiquam in materiam competere existimat, primo sufficientiæ, cap. 2. Nam vel materia, inquit, formas appeteret, quia illis omninò caret; quod falsum est, cùm materia sine forma non sit: vel quia plures simul habere optat, quod etiam à vero abest; cùm materia non appetat id, quod obtinere non potest: vel quia earum, quas actu habet, satietate afficitur; quod non minùs est absurdum, & à materiæ simplicitate alienum. Nullo igitur pacto materia formam expetit. Huius tamen argumenti facilis est dilutio. Dicendum namque est, materiam appetere absolutè omnes formas, quas habere potest, siue illas actu possideat, siue non: siquidem hic appetitus nihil est aliud, quàm ordo & inclinatio ad formam; materia autem ad omnes formas æqua ratione inclinatur ac refertur. Itaque Auicennæ ratio falsum assumit: aliunde enim materiæ appetitum rimari debuit, vtpote, ex ipsius inclinatione, quam ad omnes formas indiscriminatim habet.

Inter Auerroẽ & Auicennã dissidia vnde.

Ratio Auicennæ.

Solutio.

Sed cur materia, dum vnam actu formam cohibet; præsertim si ea forma humana sit, qua nullam suscipere nobiliorem potest, aliam nihilominùs desideret? Videlicet, quia nulla eius appetitum extensiuè satiat, vt probè ait Scotus in 2. d. 1. quæst. 1. Item, quia, quantumuis perfecta sit ea forma, quam actu possidet, nisi alias etiam sine discrimine appeteret, ad easque recipiendas apta esset, nequaquam vnius corruptio in alterius generationem euaderet; atque ita

Cur materia formarum desiderio teneatur.

ita (supposito contrariarum qualitatum incursu, qui omnibus formis sublunaribus abscessum molitur) rerum intereuntium species penitus occiderent. Ob hanc igitur causam Aristoteles 2. de gen. capite 9. text. 51 & 1. Oecon. capit. 3. censet, materiam causam esse conseruationis rerum; quatenus, videlicet, inductione recentium formarum, quas appetendo recipit, & recipiendo expetit, sublunarium rerũ vniuersitas continuata perenniq. serie subsistit, atque ita res naturales immortalitatem æmulantur, & ad imaginem opificis sui se componunt, quo ad possunt. Sed eadem quoque materia, teste Aristotele 9. Metaph. cap. 9. tex. 17. rerum interitus causa habetur; vnde & 7. eiusdem operis librō, cap. 7. text. 22. principium non essendi dicitur: quia, dum qualitates priorum formarum expultrices admittit, composito interitum machinatur.

Cur materia dicatur causa conseruationis rerum.

Cur interitus causa.

Cur materię potius, quàm formæ, ratiō corruptibilitatis ascribatur, lege apud Sonc. li. 9. Metaph. q. 29.

Dub.

Quæret tamen aliquis, an, vt materia formam, ita forma materiam appetat? Cui dubitationi respondendum est, cùm appetitus, prout hoc loco à nobis sumitur, non sit aliud, quàm inclinatio & forma ad materiam, vt ad suam potentiam, cum qua compositum condit, naturaliter inclinetur; haud dubię etiam formam habere appetitum materiæ: dici tamen peculiari ratione, materiam appetere formam, propterea quòd hæc illam actuat, & perficit, atque illius finis est.

Respon.

QVAESTIO V.

Vtrum materia ad compositi naturalis essentiam pertineat, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, non pertinere.

Quæstio hæc non parum inter Philosophos dubia extitit. Vt enim antiquiores Physicos omittamus, qui solam materiam totam rei quidditatem esse iudicabant, inter Peripateticos etiam controuersa est. Auerroes 7. Metaph. com. 21. & 34. licet fateatur, materiam substantiæ compositi naturalis partem esse, si substantiæ nomen constitutum ex materia & forma significet: negat tamen, materiam partem esse quidditatis, seu essentiæ. Cui si obijcias, materiam poni à Philosophis in essentiali rerum physicarum definitione: respondet, illam non merito sui, sed tanquam vehiculum quidditatis, in definitionem venire. Eandem sententiam amplexus est Iandunus 7. Metaph. lib. q. 12. & alij, quibus fauet Alexander Aphrodisiensis 2. Metaph. tex. 12. & Themistius 3. de anim. tex. 9. & 38. Sunt autem pro illa hæc potissimùm argumenta. Homo, vt est tritum Peripateticæ doctrinæ axioma, essentia distinguitur ab equo: perspicuum est autem, non distingui per materiam, quæ in omnibus rebus sublunaribus vna specie est: ergo per solam formam; proindeque nomine essentię forma duntaxat intelligitur. Huc pertinet, quòd Arist. 2. lib. huius operis cap 3. text. 28. alijsque in locis, formam appellat ipsam quid est, seu rationem quidditatis: quibus verbis quidditatem in sola forma ponere videtur.

Negatiuæ partis defensor Auerroes.

1. Argum.

Secundo: sicut se habet materia

2. Argum.

secundaria ad arte facta, ita materia prima ad res naturales: sed materia secundaria, vt lignum, aut æs, non cõstituit essentiam arte factorum; neq; enim substantia in accidentiũ quidditate contineri potest: arte facta autem, qua talia, id est, ex sua forma, sunt accidentia: Ergo neque materia prima naturalium rerum essentiam constituet.

3.arg. Tertiò: Vermis, qui ex speciebus sacræ Eucharistiç nonnunquã gignitur, haud dubiè ens naturale est; & tamen non constat ex materia: cùm materia panis post consecrationem euanescat, atque in generationi vermis nulla subsit materia: non igitur omne ens naturale ex materia constat. Ex quo sequitur, materiam non pertinere ad essentiã entis naturalis.

4.arg. Quartò: Si materia in essentia Socratis, v.g. contineretur, hæc singularis materia esset de illius essentia: quod falsum esse probatur. Primò; quia materia Socratis actione caloris, humidum depascentis, perpetuò dilabitur: at rei essentiam fixam esse stabilemque oportet. Deinde, quia, cùm intereunte Socrate, forma cadaueris in eius materiãm succedat, sequeretur, eandem materiam singularem ad diuersorum essentiam, videlicet, Socratis & cadaueris, pertinere: quod videtur absurdum. Item; quia, si hæc singularis materia esset de huius hominis essentia, non posset idem homo in corporum resurrectione ad vitam reuocari, nisi idem corpus assumeret: quod tamen videtur falsum, cùm eadem materia, saltem partiatim, ad multos attinere possit, vt patet in ijs, qui humanis carnibus vescuntur, quarum materiam sibi copulant.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO TOTIVS CONtrouersiæ.

1.concl. Proposita quæstio tribus conclusionibus enodanda est. Prima sit: Negari non debet, materiam esse partem essentiæ compositi naturalis. Hæc conclusio est Boetij, in libro de duabus naturis, & vna persona Christi: & Auicennæ 5. Metaph. c.4. Alexandri Alensis 3. par. q.6. D. Thomç 1.p.q.75.ar.4. & 1. cõtra Gentes, capit.21. Scoti in 3.d.22. quæst. vnica, Durandi in 4.d.44. quæst. 1. & aliorum. Probatur primò: Homo, verbi gratia, ex sua essentia est ens naturale; siquidem continetur in categoria substantiç sub corpore; quod idem esse atque ens naturale, alibi docuimus: atqui ens naturale est totum physicum, cuius essentia ex partibus constat, non alijs, quam ex materia & forma: igitur non forma duntaxat, sed materia etiam, in hominis, ac proinde in ceterorum entium naturalium, quidditate includitur. 1.ratio. In proœm. huius operis q.2.artic.1.

Secundò: Si tota essentia, hominis verbi gratia, in sola forma consisteret, vtique homo esset sola anima rationalis: quod falsum est. Primùm, quia sequeretur, animum esse ens per se vnum & completum; cùm negari non possit, hominis naturam esse vnum quid perfectum: atque ita ex corpore & anima non fieret vnũ per se. Secundò, quia, cùm anima rationalis interitu vacet, absoluté censendum foret, hominem esse immortalem, quod nemo dixerit. Accedit auctoritas D. Augustini lib. 16. de ciuitate Dei, cap.3. Vbi Varronem commendat, quòd hominem nec animam solùm, nec solum corpus, sed vtrumque esse statuerit: & 3. eiusdẽ operis, libro, cap. vlt. vbi docet, animam non totum esse hominem, sed meliorem eius partem, quod item asserit D. Damascenus lib.3 fid. orth. cap.3. aduersus Platonem. Idemque confirmat illud in symbolo Athanasij, anima rationalis, & caro vnus est homo. 2.ratio. Auctoritate August. Damasc. Symbo. Athanas.

2.concl. Secunda conclusio sit: Materia singularis includitur in essentia cuiusque compositi physici singularis. Hęc est Philosophorum communis, quam asserit D. Thomas 1. part. q.11. art.1. & 1. contra Gentes c.81. & in 4 d.44. q.1. art. 1. & ibidem Capreolus, Caietanus ad 2. caput libri de

ente,

ente, & essentia, Heruæus in tract. de vnitate formarum. Probatur autem hunc in modum: Quemadmodum se habet homo in cōmune ad communem materiam; ita Socrates ad materiam singularem: sed communis materia includitur in essentia hominis in commune sumpti: ergo & materia singularis in essentia Socratis. Secundò idem ex eo confirmatur. quia, si quidditas Socratis in sola anima rationali consisteret; sanè, cùm hominis, in commune spectati, essentia ex anima rationali & materia constet, non posset homo de Socrate secundum essentiam verè affirmari; neque esset idem re cum illo. Enimverò differentia singularis Socratis nihil tunc communi hominis naturæ adderet, præter differentiam singularem huius animæ rationalis. Quare differentia singularis Socratis, esset idem re cum anima, & distingueretur re ab homine, sicut anima ipsa: ac, quod inde fit, homo per contractionem & coniunctionem cum Socreitate, nequiret in naturā vnam coire cum Socrate, nec de eo secundum essentiam verè affirmari.

Prob. 1. Prob. 2.

3. concl. Tertia conclusio sit: Materia singularis, quæ in cuiusque indiuidui essentia continetur, non est indeterminata, & vaga, sed certa, & vna atque eadem, saltem continuatione. Huiusce conclusionis priorem partem, quæ asserit, materiam rei singularis debere certam esse & definitam: approbat etiam communis Philosophorum consensus, eandemque ea ratio persuadet; quia definitæ & determinatæ rei, qualis est v. g. Socrates, certam ac definitam quidditatem esse oportet: rei autem singularis quidditas non in sola forma, sed in materia etiam consistit, vt ex superioribus patet. Potest quoque idem ex eo stabiliri, quia ad astruendam, quam fides docet, resurrectionis veritatem, fatendum est, nostros animos ad eadem corpora redituros esse, nimirum, quia non diceretur idem homo ad vitam excitari, nisi ex eodem corpore reuiuisceret. Quare negari non potest, ad vnitatem essentię cuiusque hominis certę ac definitæ materiæ vnitatem requiri.

Probatur prior pars.

Durandus tamen in 4. d. 44. q. 1. contendit, ad essentiam Socratis non magis hanc, quàm illam materiam pertinere. Putat enim, materiam, eò, quòd pura potentia sit, nullam ex se vnitatem aut diuersitatem obtinere, sed eam à forma accipere: atque adeò, si Socratis animus relicta materia, quam priùs informarat, Platonis materiam subeat; hanc & illam materiam vnam simpliciter, atque eandem censendam esse, eundemque omninò Socratem, ac si priori sua materia constaret. Sed non rectè philosophatur. Etenim vnicuique materiæ singulari duplex vnitas conuenit: vna propria, atque intrinseca, altera aduentitia, & externa. Propria est, quam materia sibi ex sese vendicat, in eo etiam naturæ momento, quo formam antecedit. Namque, vt materia est quid re ipsa differens à forma; ita suam habet, sibique propriam vnitatem: siquidem ens, & vnum inter se reciprocantur. Nec propterea, quòd materia sit pura potentia, hac vnitate carere debet, quæ tam puræ potentiæ, quàm actui communis est. Vnitas aduentitia materiæ ea dicitur, quæ ipsi ex formis, quas induit, aduenire consueuit. Sicut enim, cùm ab illis informatur & perficitur, aliquod ab eis esse mutuatur; ita aliquam vnitatem. Est autem inter huiusmodi vnitates magnum discrimen. Nam prior, quemadmodum materiæ intrinseca est, ita eam reddit simpliciter vnam: posterior verò, vt est aduentitia, ita eam non nisi ex parte, siue aliquo modo vnam efficit. Item, prior, sicuti essentiam materiæ comitatur, ita stabilis est, ac semper eadem: at secunda, quia extrinsecùs aduenit, nempe, à formis, ex earum diuersitate, varia, & lubrica est. Durandus igitur, quia priorem illam materiæ vnitatem nō vidit, putauit, solam formam vnitatem identitatemque materiæ præstare: atque ita, vbi datur eadem forma, eandem necessariò dari materiam; quod est omninò à veritate alie-

Opinio Durandi.

Refellitur

Materiæ duplex vnitas.

Discrimen inter prædictas vnitates.

alienum; cùm quælibet materia singularis, vt est vna intrinsecè, ita sit discreta, & diuisa ab alia secundum substantiam, & essentiam singularem: alioqui non possent materia Socratis & Platonis ab se diuisæ, diuina virtute conseruari separatæ à formis. Quod falsum esse ostendemus in ea, quæ proximè sequitur, quæstione.

Declaratur altera pars conclusionis. Quod ad aliam conclusionis partem attinet, qua asseruimus, non oportere, vt materia ad rei singularis essentiam pertinens simpliciter, atque omnimodè semper eadem maneat, sed vt saltem continuatione vna sit: id propterea adiecimus, quia plurima sunt rerum physicarum indiuidua, quorum materia, quo ad omnes partes, fixa, & stabilis nō est; cùm aliæ cōtinenter dilabantur, aliæ succedant, vt in homine, ceterisque rebus animatis patet. Sed nobis hac in re aduersatur Magister sententiarum, qui in 2. d. 30. ad eam sententiam deflexit, vt crederet, illam dūtaxat materiam, quam quisq. humido primigenio affusam à parentibus accepit, ad singulorum hominum essentiam pertinere, eamque toto vitæ decursu integram perseuerare, nec ipsi partem vllam aduenientis materiæ inhærescere. Quam opinionem refellendi in 1. lib. de ortu & interitu, vbi de nutritione disputari consueuit, commodior est locus.

Opinio Magistri.

Non probatur.

Quæ materia pertineat ad essētiā Socratis. Nunc illud statuimus, materiam Socratis, verbi gratia, tam illam, quàm à progenitoribus accepit, quàm quæ ipsi per nutritionē agglutinata est, ad eius essentiam, vt ipsius partem physicam, spectare: neque toto vitæ cursu omninò vnam, eandemq. permanere, sed vnam dumtaxat continuatione; quia, nimirum, Socrates continuo successu partes alias acquirit, alias abijcit, neque vnam nouam materiam de integro assumit: si enim assumeret, cùm illa non posset non esse simpliciter diuersa, iam desineret, qui erat, esse Socrates. Lege, quæ de hac re scripsit D. Tho. 1. p. q. 119. art. 1. Caiet. ibidem, & Ochamus in 4. quæst. 11.

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta primi articuli.

Argumenta verò initio quęstionis proposita, non concludūt. Quare ad primum dicendum erit: hominem dici essentia distingui à leone: quia differt ab illo specifica differentia, quæ licet à materia suo modo sumatur, principaliter tamen ducitur à forma. Quod etiam in causa est, vt forma dicatur ab Aristotele ratio quidditatis. Et, (vt quidam interpretantur) cur anima à Platone homo appelletur, nimirum, quia melior pars essentiæ in ea consistit.

Forma cur ratio quidditatis ab Aristotele dicatur.

Ad 2. bifariam responderi solet. D. Thomas primo de interpretatione, alijque nonnulli censent, arte facta, vt statuam, primò ac per se formam duntaxat importare; materiam verò, non nisi secundaria ratione, & tanquam vehiculum siue subiectum formæ: quod videtur etiam placuisse M. Alberto 2. huius operis, tractat. 1. cap. 2. Hi ad argumentum negabunt maiorem propositionem, dicentque, entia naturalia, propterea quòd materiam & formam ex æquo inuehant, includere materiam in sua essentia; non verò arte facta, eò quòd non eodem modo se habeant. Alij putant, arte facta tam formam arte inductam, quàm materiam secundariam, veluti, aurum, aut æs, ex quo statua, verbi gratia, fit, ex æquo significare; atque adeò omnia arte facta esse composita per accidens. Hi concessa maiori propositione, minorem negabunt. Enimverò, licet substantia in essentia accidentis contineri nequeat, nihil tamen obstat, quo minùs contineri possit in essentia eius, quod ex accidente & substantia, accidentaria compositione coalescit, cuiusmodi sunt arte facta. Hæc posterior sententia verisimilior est, videturque Aristotelis 3. huius operis capit. 7. tex. 66.

Materia an sit de quidditate arte factorum.

Lege Fonsecam 5. Meta. c. 7. q. 5. sect. 4.

Affirmatiua pars probabilior.

tex. 66. vbi docet, subiectum, ex quo arte facta constant, esse eorum partem, non secus, ac materia cuiusque rei naturalis est pars totius. Quod nequaquam asseruisset, si res arte factæ subiecta connotarent: nemo enim Cygnum partem albi rectè dixerit. Accedit communis conceptio, qua, cùm arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, non magis formam, quàm materiam apprehendimus.

Tertium argumentum attingit difficultatem, de constitutione vermis enati ex speciebus sacræ Eucharistiæ, quam controuersiam pertractat D. Thomas 3. par. quæst. 77. art. 5. Aegidius theoremate 44. & 45. Durandus in 4. d. 12. quæst. 2. art. 2. Scotus q. vlt. & alij. Dicêdum tamen breuiter est, in eo euentu, receptis primùm in quantitate dispositionibus ad formam vermis, ipso generationis momento subijci à Deo materiam, vel denuò creatam, vel aliunde ascitam, vel potiùs eandemmet, quæ euanuerat, reproductam; ex qua simul cum forma vermis componatur.

Innocentius lib. 4. de officio missæ, c. 11. Capreol. in 4. d. 12. q. 1. art. 3. Rich. ar. 2. q. 2. Gabriel lect. 45. in Canonem.

Ad 4. Concesso priori pronunciato, ad primam eius impugnationem dicendum erit; tametsi materia Socratis perpetuò dilabatur, esse tamen vnam continuatione, sicuti consueuimus dicere, eandem flammam, quæ lignis subinde appositis, atque absumptis continenter alitur. Ad secundam verò; non esse absurdum, eandem singularem materiam, cùm suapte natura sit cōmune formarum subiectum, in essentia diuersorum includi, quatenus nunc hoc, nunc illud, pro formarum sibi succedentium varietate, componit.

Quopacto materia Socratis perseueret vna.

Ad 5. Fatendum est, haud posse verè eundem hominem ad vitam reuocari, nisi redditio sibi, quo vixit, corpore. Quòd si eadem pars materiæ ad multos pertinuerit, futurum, quod D. Augustinus 22. de ciuit. capite 20. docet, vt illi reddatur, in quo esse primò cœpit. Nam ab illo, inquit, tanquam mutuò accepta deputari debet, quæ, sicut æs alienum, redhibenda est, vnde sumpta fuit. Deus

Resurrectionis beneficio ad vitā redeūtibus, vt eadem materia redhibenda sit.

A verò id supplebit in alio, vel aliunde, vel ex partibus, quæ per nutritionem defluxere. Adde etiam, vt idem homo reuiuiscere censeatur, non oportere, vt, quidquid in eo materiæ fuit, atque idem omninò corpus quo ad omnes partes, resurgat: quemadmodum neque, vt idem Socrates viuere dicatur, necessum est, vt ex ijsdem partibus nulla mutatione variatis constet: alioqui non idem

B homo esset, Socrates puer, & ætate adultus.

Quod attinet ad eos, qui infantes obiere, cùm in iuuenili ætate, congrua corporis magnitudine, vitæ reddendi sint: aliunde eis compensandum erit, quod ad idoneam quantitatem desiderabitur, vt D. Augustinus in Enchir. cap. 85. & 22. de ciuit. cap. 14. ait. Si quis verò obijciat, hisce infantibus denuò conferendam,

De infantum corporibus in resurrectione.

C sesquiplo v. g. ampliorem materiam, quàm ipsi habuerint: & cum tam insigni diuersitate materiæ seruandam identitatem rei singularis, proindeque non videri, materiam ad singularum rerum essentiam spectare. Occurrit Sotus in 4. d. 44. art. 2. eiusmodi materiam præstandam à Deo, quodammodò supplente, eo naturæ defectu, vim nutrientis facultatis, cuius ministerio, quantalibet materia eis

Obiectio.

Respōsio.

D accreuisset, singularis naturæ identitatem seruassent. Reliqua ad huius dubij explicationem spectantia, persequitur D. Thomas 4. lib. contra Gentes, cap. 81. & in 4. sent. d. 44. quæst. 1. art. 2. in responsione ad quæstiunculam quartam, D. Bonauentura eadem d. art. 2. quæst. 1. Scotus item d. 1. Capreolus quæst. 1. articulo 3.

QVAE-

QVAESTIO VI.

Vtrumne materia diuina virtute absque omni forma substantiali cohærere possit, an non.

ARTICVLVS I.

Quæstionis in vtramque partem disputatio.

Extra totius creatæ naturæ facultatem esse, vt materia sine omni forma relinquatur, indicat tum ipsa ratio materiæ, quæ est pura potentia, & ab actu formæ, vt eius adminiculo existat, physica saltem necessitate dependet: tum decretum naturæ, quæ nihil otiosum patitur; esset verò otiosa materia absque forma, cùm per se nullam operationem sustinere queat: tũ postremò id quoque suadet institutum agentium naturalium, quæ per se in generatione rerum, nullius interitum (vtpotè naturæ malum,) sed nouæ formæ inductionem, spectant. Ceterùm illud est inter Peripateticos valde controuersum, possitne materia diuinitus absque omni forma consistere.

In hac igitur quæstione negantem partem defendit Hugo Victorius li. 1. de Sacramentis, par. 1. c. 4 Magister sent. in 2. d. 12. cap. 5. D. Thomas in quæstionibus, de pot. q. 4. art. 1. in 1. p. q. 66. art. 1. & Quodlib. 3. art. 1. D. Bonauentura in 2. d. 12. q. 1. Durand. ibidem q. 2. Capreolus d. 13. q. vnicâ. Caiet. ad 5. cap. libri de ente & essentia, q. 8. Aegidius lib. 1. Hexam. cap. 1. Heruæus Quodlib. 6. q. 1. alijque permulti. Præcipuæ verò rationes pro hac sententia hæ fermè sunt. Materia secundum se est pura potentia; actus autem illius est forma substantialis: ergo, si materia esset actu sine omni forma substantiali, esset actu sine actu, quod contradictionem inuoluit. Illustraturque magis eadem ratio hunc in modum: Esse accidentarium absque accidentaria forma cohærere non potest, vt candidum sine candore: ergo nec substantiale esse absque forma substantiali, cùm eadem sit vtriusque ratio: atqui esse materiæ est esse substantiale: non igitur sine substantiali forma manere poterit.

1. ratio. Arg. in 2. d. 12. q. 1. Ferr. ad ca. 4. l. 2. cõtra geni. Idẽ iu n° q 6. huius lib. Zimaratheo. 15. Achillinus 1. de elementis q. 7. Alfonsus Tol. 2. de an. q. 1. artic. 1.

Secunda: Materia omnem actum existentiæ mutuatur à forma: ergo non potest sine existentia formæ cohærere. Probatur assumptum: quia, vt se habet actus purus ad potentialitatem; ita pura potentia ad actum: ergo sicuti actus purus nullam habet potentialitatem; ita pura potentia nullum habet actum; proindeque omni actu existentiæ caret. 2. ratio.

Tertia: Omne indiuiduum, directò vel reductiuè sub aliquo certo genere contentum, directò etiam, vel reductiuè alicui infimæ speciei illius generis subiacet; alioqui immediatè subesset generi, quod fieri nequit: atqui materia singularis, si absque forma substantiali cohæreret, reductiuè contineretur sub corpore in categoria substantiæ; quia spectaret ad illud tanquam eius pars, & tamen nulli infimæ speciei illius generis subesset: nec enim ad hominem, vel equũ, aliamve speciem pertineret: nulla igitur ratione materia sine forma esse potest. 3. ratio.

Quarta: Natura hominis, in communi, non potest esse extra omnia singularia, nec natura singularis absque supposito, vel suo, vel alieno, supplente vicem proprij: ergo nec materia potest conseruari sine omni forma. Priorem partem antecedentis concedunt omnes Peripatetici; posteriorem melior Theologorum pars. Consecutio ea ratione ostenditur: quia difficilius atque operosius habetur, puram potentiam sine actu, quàm id, quod est ens in actu, absque alio actu conseruare: at hominis natura, tam in communi, quàm in singulari spectata, est ens in actu, vtpote, ex materia & forma consurgens. 4. ratio. Lege D. Tho. 1. p. q. 84. art. 7. Capr. in 1. d. 43. q. 1. art. 12.

Vltima: Vnum relatum ex ijs, quæ secun- 5. ratio.

secundum esse dicuntur, non potest altero, ad quod refertur, extincto diuina potestate conseruari: ergo nec materia sine forma. Consecutio probatur: quia propterea relata secundum esse eo pacto se habent, quia secundum essentiam referuntur ad suos terminos; quod non minus in materia respectu formæ conspicitur.

Aduersam partem secutus est Henricus Gandauensis Quodlib. 1. q. 10. Scotus in 2. dist. 12. quæst. 2. Richardus q. 4. Gabriel quæst. 1. art. 3. Gregorius ibid. q. 2. aliique non pauci, hisce argumentis. Omne absolutum ab altero item absoluto re ipsa distinctum, ac prius natura eo, potest diuinitus sine illo conseruari; nam quæ ita se habent, non iam arctè sibi cohærent, quin citra contradictionem mutuò disiungi valeant: sed materia est quid absolutum, (esse enim relatum transcendens, non adimit entis absoluti rationem) & à forma re ipsa distinctum, vt est communis Philosophorum sententia; itemque prius origine, quàm illa, vt docet Aristoteles hoc in libro c. 6. tex. 52. Potest igitur diuina potentia absque forma conseruari.

1. arg. pro affirm. par. Maironi. in 2. d. 12. q. 2. Bassolius. ibid. q. 1. ar. 3. Ant. And. in tract. de trib. principijs, q. 2. de materia. Lichet. ad locũ Scoti citatum. Trombeta 8. Metaph. q. 1. Sax. & Marſ. hoc loco.

2. arg. † Deinde; quidquid in rebus creatis fit interuentu causæ secundariæ, ad essentiam rei nullo modo attinentis, potest Deus vi sua sine eiusmodi causa præstare, sed forma est causa secundaria conseruans materiam, & in eius essentiam non inclusa: ergo nihil obstabit, quo minùs materia sine forma diuinitus conseruetur.

3. arg. Denique; plus dependet à priori posterius quam à posteriori prius: sed accidens est posterius substantia; materia est prior forma: plus ergo dependet accidens à substantia, quàm materia à forma: atqui diuina virtute potest accidens sine substantia cohærere, vt patet in sacra Eucharistia: ergo & materia absque omni forma.

ARTICVLVS II.

Accuratius explicatur vtriusque opinionis fundamentum. Differitur de causa existentiæ. Statuitur, materiam non capere existentiam à forma.

VT propositæ quæstionis difficultatem enodemus, vtriusque sententiæ fundamenta paulò explicatiùs proponenda sunt. Negatiuę partis assertores opinionis suæ præsidiũ in hoc maximè collocant. Statuunt, totam existentiæ originem è forma esse, ita nimirum, vt, sicuti vis intelligendi à forma humana, sita existentia à qualibet forma, quadam naturæ consecutione, oriatur, indeque in materiam, & in totum subiectum deriuetur. Hoc autem ita se habere, hisce rationibus videtur cõcludi. †Existere substantialiter, est nobilissimus effectus: cùm igitur omnis effectus suæ causæ proportione respondeat; fatendum erit, existentiam à nobilissima causa prouenire: hæc autem est forma: omnis ergo existentia à forma oritur. Nam quòd existere præstantissimus sit effectus, ex eo ostenditur, quia existere est quid maximè actuale, & præcipua quædam diuini esse participatio, vt testatur D. Dionysius c. 5. de diu. nom. Quare & ipsam essentiam videtur nobilitate vincere. Quòd verò forma inter ceteras causas emineat, inde liquet, quia potiorem quidditatis partem confert, & specificat, perficitque compositum: vnde & à Platone in Timæo diuina proles nuncupatur.

Consule Auicennã in sua Meta. tract. 2. ca. 3. & 4. Capr. in 2. d. 8. q. 2. ar. 3. Caie. ad c. 5. & 7. de ente, & essentia. Heruęũ in tract. de vnitate formarũ, q. 9. Zimarã in Theor. pp. 10.

† 1. ratio.

2. ratio. Secundò idem suadetur: quia, si existere substantialiter non proueniret à sola forma, sed materia à se ipsa existentiam haberet; multa absurda in Philosophia admittenda essent: In primis, materiam non rectè dici propè nihil. Quis enim iure dixerit propè nihil id, quod ex se actũ habet, & quidem præstantissimum, cuiusmodi est existentia? Deinde sequeretur, formam non esse causam materiæ; ideircò enim forma causa

materiæ dicitur, quia tribuit illi esse. Quòd si non præstat materiæ esse existentiæ, cùm ei esse essentiæ non conferat, vt perspicuum est; vtique nullum iam esse relinquetur, quod ipsi exhibere possit; atque adeò causa illius non erit.

Huic etiam placito adstipulatur illud Boetij, 1. de Trinit. cap. 3. & in opusc. de vnitate, & vno; Omne esse est à forma: & illud apud Peripateticos in primis celebre; Existentia est vltima actualitas omnis formæ. Non videtur igitur negandum, omnem existentiam à forma proficisci. Quod cùm ita sit, vtique fateri iam oportebit, non posse dari existentiam sine forma, alioqui daretur effectus formalis sine causa formali. Patet etiam, nequire materiam existere sine forma, cùm sine existentia existere nihil possit. Atque hoc modo sese habet Thomisticæ opinionis fundamentum.

Aduersæ opin. fundamētum. Ceterùm, qui arbitrantur, posse materiam diuina virtute sine omni forma consistere, alia via incedunt: persuasum enim habent, existentiam non à sola forma prouenire; sed tam materiam, quàm cetera entia, vt vnumquodque ab alio distinguitur, ita aliquam sibi propriam existentiam vendicare. Id quod breuiter hunc in modum probari potest.

Existentię quo pacto distinguatur ab essentia. Existentia cuiusque non distinguitur ab essentia, nisi vt modus rei à re: ergo, vt vnumquodque essentiam ab alio distinctam habet; ita & distinctam sibiq. propriam existentiam. Assumptum alibi lógiori disputatione stabiliendum erit: interim ex eo fidē habeat, ꝙ, si quis animum attendat, planè inueniet, inter essentiam & existentiam rei, nec maiorem requiri, nec verò minorem sufficere distinctionem.

Materia habet propriam existentiam. Priuatim verò, quòd materia propriam habeat existentiam, nec eam à forma mutuetur, hisce rationibus conuincitur. Vnaquæque res tunc existentiam capit, cùm in rerum natura producitur: sed materia producta est à Deo per creationem: formæ verò, rationali excepta, pro- A ducuntur per generationem: non igitur materia eandem obtinet existentiam, quàm formæ. Secundò; materia, cùm sit formarum receptaculum, prius natura existit, quàm singulæ formæ: non igitur à formis existentiam capit. Tertiò; si existentia materiæ esset à forma, sequeretur, toties materiam interire, quoties priorem formam abijcit; toties produci, quoties nouam recipit; quod nemo di- B xerit. Consecutio probatur, quia tunc res interit, cùm existentiam amittit: tūc producitur, cùm eam recipit. Quòd, si quis occurrat, non interire materiam, amissa priori existentia, propterea quòd eodem temporis momento aliam recuperet; is nequaquam argumēti vim effugiet. Nam, cùm noua forma non eandem numero existentiam inferat, iam nō eadem materia numero perseuera- C bit; atque ita materia illa singularis interitum subibit; quod fieri non posse, superiùs demonstrauimus. *Præoccupatio.*

Ad eas verò rationes, quibus probari videbatur, omnem prorsus existentiam à forma oriri, ita respondendum erit. Ad primam quidem; existentiam esse nobilissimum omnium attributorum, quæ essentiam consequuntur: verùm ipsum esse essentiæ simpliciter dignitate præstare, (etsi D nonnulli contrà opinentur, qui alibi à nobis impugnandi sunt) cuius quidem esse potiorem partem forma intimè confert ipsi composito; quod satis est, vt illa inter causas, saltem internas, principatum obtineat, vt probat argumentum. *Respondetur ad argumenta, putantiū omnē existentiā capi à forma.*

Ad secundum, negandum est, sequi incommoda illa, quæ in argumento colliguntur. Non enim sequitur primum: quia, quamuis ma- E teria propriam habeat existentiam, adhuc nihilominus pura potentia est, & in genere substantiæ propè nihil. Nec etiam secundum: quia, licet forma non tribuat materiæ totam existentiam, adhuc tamen causa illius dicitur, quatenus eam informando actuat ac perficit, atque ita suummet esse substantiale extrinsecus illi cōfert; sicut & materia suum

K 2 for-

formis attribuit, eas excipiendo ac fouendo: vnde materia, & forma sibi mutuò causæ esse dicuntur. Illud verò Boetij; Omne esse capitur à forma, intelligendum est de esse specifico, ac perfecto, vt Scotus & Gregorius loco citato interpretantur. Illud item Peripateticum axioma; Existentia est vltima actualitas omnis formæ, perinde accipiendum est, ac si diceretur, vltimam actualitatem formæ (sicuti & aliarum rerum) esse ipsius existentiam; quod verissimum est, neque ijs, quæ à nobis dicta sunt, aduersatur.

Quo pacto existētia dicatur vltima actualitas formæ.

ARTICVLVS III.

Concluditur pars affirmatiua quæstionis.

HIs ita disputatis, quoniam secūda opinio earum, quas artic. I. retulimus, firmiores pro se rationes habet, solidiorique innititur fundamento, amplectenda à nobis est; asserendumque, posse materiam diuina virtute sine omni forma substantiali consistere: id quod fiet, adhibente Deo maiorem concursum, quo, quidquid forma materiam actuando præstat, ipse in genere efficientis causæ suppleat. Nec id mirum videri debet, cùm etiam Deus in sacra Eucharistia cōcursum causæ materialis sufficiat, conseruando extra subiectum quantitatem, ceteraque accidentia, quę priùs in materia inhærebant; cōseruando, inquam, actiuè, vt est communis Theologorum sententia.

Obiect. Sed opponet aliquis. Id quod Deus creat, immediate conseruat: sicut enim nihil cum Deo, etiam vt instrumentum, concurrit ad creandum; ita neque ad conseruandum. Cùm igitur Deus materiam creet, eandem per se immediatè conseruabit, ac sine vllo formæ concursu, quem erga materiam omni forma spoliatam compensari oporteat.

Dilutio. Respondendum tamen, etsi cum Deo creante nihil efficienter concurrat; quia conferre esse ex nihilo, infinitam virtutem arguit: nihil tamen obstare, quò minùs ad esse rerum, quæ creantur, concurrat creatura in alio causæ genere; quomodo in prima rerum molitione, cùm Deus corpora cœlestia & elementa creauit, tam materia ad eorum formas excipiendas, sustentandasque, quàm formę ad materiam actuandam, & fouendam concurrerunt.

Opin. existimantiū, fuisse aliquando re ipsa materiam sine forma

Non est autem hoc loco prætereundum, quosdam fuisse, qui in tuenda sententia de conseruatione materiæ absque forma, longiùs progressi, affirmarint, non solùm posse diuina virtute fieri, sed effectum iam aliquando, vt materia absque omni forma consisteret. Nonnulli enim, quos Argentinas in 2. distinct. 12. quæst. vnica, artic. 2. refert, opinati sunt, in ipsa nascentis m[illegible] di origine, fuisse à Deo proc[illegible] materiam absque vlla forn[illegible] significari capit. 1. Gene[illegible] verbis; Terra autem erat [illegible] vacua: vbi, vt D. Augusti[illegible] pit. 4. libri imperfecti de G[illegible] literam, ait, per terram, q[illegible] nibus elementis subsidet, [illegible] per innanitatem, eius inform[illegible] signatur, quod etiam incul[illegible] Confess. capit. 7. Atque hu[illegible] tentiæ suffragari etiam videt[illegible] Ambrosius libr. 1. Hexam. c[illegible] D. Basilius, homilia 2. Hex[illegible] Chrysostomus, homil. 2. i[illegible] nesin. Eucherius in 1. capit. G[illegible] & rursum D. Augustinus 12. [illegible] fess. capit. 6. & 8. qui materiæ i[illegible] mitatem inductione formarum [illegible] rem fuisse affirmant. Marsilius [illegible] tiam in 3. quæst. 13. art. 1. & Gabriel in 3. dist. 21. quæstione vnica, artic. 3. credunt, in morte Christi, abscedente anima, mansisse diuinum illud corpus sine vlla forma.

Improb. Verùm hæ sententiæ non placent. Nulla enim ratio persuadet, fuisse aliquando materiā sine forma, tametsi diuinitus esse potuerit. Nam quod ad locum illum Geneseos attinet, (præterquam quod inanis terræ nomine, non nisi ipsum terræ elementum,

quod

Ita Ambr. Theodor. Chrysost. Beda, aliique interpretes.

quod inane, id est, sine ornatu & pulchritudine iacebat, propriè significatur; materia verò per tropum duntaxat) etsi D. Augustinus per informitatem, omnis formæ vacuitatem intellexerit; eam tamen non nisi origine formas antegressam fuisse credidit, vt ipsemet 1. super Genesim ad litt. cap. 15. & lib. 5. capit. 8. explicat. Reliqui verò patres citati, per materiæ informitatem non omnium formarum, sed decoris, & distinctionis priuationem significarunt. Neque etiam in morte Christi fuit materia sine forma, quia abeunti animæ forma cadaueris successit. Qua de re in lib. de generatione plura.

Lege D. Tho. 1. p. q. 66. art. 1. Vodlricũ in sua sũma lib. 4.

ARTICVLVS IV.

Responsio ad argumenta, quibus ostendi videbatur, non posse materiam diuina virtute absque forma consistere.

SVperest, vt ad contrariæ partis argumenta respondeamus. Ad primum dicendum: formam substantialem esse actum substantialem materiæ, id est, actum substantialiter informantem materiam: quocirca, si materia esset actu sine forma substantiali, esset actu sine actu, hoc est, haberet actum accidentarium, nimirum, existentiam absque actu substantiali: sed id nullam contradictionem inuoluit, quæ tamen inuolueretur, si materia sine existentia existeret. Reliqua verò eiusdem argumenti pars hanc habet explicationem. Quemadmodum effectus formæ accidentariæ sine accidentaria forma esse non potest; ita neque effectus formæ substantialis sine substantiali forma, veluti animatum sine anima: sed enim esse, siue existere materiæ non est effectus formalis formæ substantialis, sed existentiæ, quam materia propriam obtinet, vti diximus. Item, sicut existere accidentis sine existentia accidentis esse non potest; ita neque existere substantiæ absque substantiæ existentia. Potest tamen

Existere materiæ, nõ est effectus formalis formæ substantialis.

A aliqua substantia, videlicet, materia, cohærere sine existentia formæ substantialis, vt fuit à nobis comprobatum.

Ad secundum negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum; non eodem prorsus modo sese habere puram potentiam ad actum, quo actus purus ad potentialitatem: quamuis in eo conueniunt, quòd, vt actus purus nullam conti-

B net potentialitatem, ita pura potentia nullum in sua natura actum physicum includit.

Ad tertium dicendum: materiam Socratis exutam omni forma constitui per se, ac determinatè sub materia rerum dissolubilium, tanquam sub specie infima incompleta; reduci verò tanquam partem ad totum ad corpus dissolubile, quod ponitur in categoria substantiæ: neque oporte-

Materia sine forma, ad quam speciẽ pertineat.

C re, vt ad aliquam illius speciem determinatè pertineat; cùm ad omnes, quarum formæ in eam induci possunt, indiscriminatim duci queat. Sicut enim materia absque omni forma nullius compositi specifici pars actu esset, ita ad nullum actu reduceretur. Neque hoc absurdum videri debet, tum, quia huiusmodi reuocatio materiæ ad certam speciem, quam componit, non est de essentia materiæ;

D tum quia re ipsa materia absque forma collocaretur, vti monuimus, sub certa specie, id est, sub materia sublunari.

Ad quartum concesso antecedente neganda est consecutio, & ad eius probationem dicendum; haud semper esse operosius, puram potentiam sine actu, quàm vnum actum sine alio conseruare: hoc enim posterius nonnunquam implicationem

E inuoluit, vt in propositis exemplis. Nam si natura communis per se extra singularia existeret; esset, ac non esset singularis: non esset, quia ita supponitur: esset, quia existere in rerum natura, sicuti operari, & produci, non conuenit superioribus nisi per inferiora: quandoquidem, vt existere est vltima cuiusque rei actualitas; ita non nisi vltimò

Cur natura cõis extra singularia existere non possit.

ita (supposito contrariarum qualitatum incursu, qui omnibus formis sublunaribus abscessum molitur) rerum intereuntium species penitus occiderent. Ob hanc igitur causam Aristoteles 2. de gen. capite 9. text. 51 & 1. Oecon. capit. 3. censet, materiam causam esse conseruationis rerum; quatenus, videlicet, inductione recentium formarum, quas appetendo recipit, & recipiendo expetit, sublunarium rerũ vniuersitas continuata perenniq. seriesubsistit, atque ita res naturales immortalitatem æmulantur, & ad imaginem opificis sui se componunt, quo ad possunt. Sed eadem quoque materia, teste Aristotele 9. Metaph. cap. 9. tex. 17. rerum interitus causa habetur; vnde & 7. eiusdem operis libro, cap. 7. text. 22. principium non essendi dicitur: quia, dum qualitates priorum formarum expultrices admittit, composito interitum machinatur.

Cur materia dicatur causa conseruationis rerum.

Cur interitus causa.

Cur materię potius, quàm formæ, ratio corruptibilitatis adscribatur, lege apud Sonc. li. 9. Metaph. q. 29.

Quæret tamen aliquis, an, vt materia formam, ita forma materiam appetat? Cui dubitationi respondendum est, cùm appetitus, prout hoc loco à nobis sumitur, non sit aliud, quàm inclinatio & forma ad materiam, vt ad suam potentiam, cum qua compositum condit, naturaliter inclinetur; haud dubię etiam formam habere appetitum materiæ: dici tamen peculiari ratione, materiam appetere formam, propterea quòd hæc illam actuat, & perficit, atque illius finis est.

Dub.

Respon.

QVAESTIO V.

Vtrum materia ad compositi naturalis essentiam pertineat, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, non pertinere.

QVæstio hæc non parum inter Philosophos dubia extitit. Vt enim antiquiores Physicos omittamus, qui solam materiam totam rei quidditatem esse iudicabant, inter Peripateticos etiam controuersa est. Auerroes 7. Metaph. com. 21. & 34. licet fateatur, materiam substantiæ compositi naturalis partem esse, si substantiæ nomen constitutum ex materia & forma significet: negat tamen, materiam partem esse quidditatis, seu essentiæ. Cui si obijcias, materiam poni à Philosophis in essentiali rerum physicarum definitione: respondet, illam non merito sui, sed tanquam vehiculum quidditatis, in definitionem venire. Eandem sententiam amplexus est Iandunus 7. Metaph. lib. q. 12. & alij, quibus fauet Alexander Aphrodisiensis 2. Metaph. tex. 12. & Themistius 3. de anim. tex. 9. & 38. Sunt autem pro illa hæc potissimùm argumenta. Homo, vt est tritum Peripateticæ doctrinæ axioma, essentia distinguitur ab equo: perspicuum est autem, non distingui per materiam, quæ in omnibus rebus sublunaribus vna specie est; ergo per solam formam; proindeque nomine essentię formam duntaxat intelligitur. Huc pertinet, quòd Arist. 2. lib. huius operis cap. 3. text. 28. alijsque in locis, formam appellat ipsum quid est, seu rationem quidditatis: quibus verbis quidditatem in sola forma ponere videtur.

Negatiuæ partis defensor Auerroes.

1. Argum.

Secundò: sicut se habet materia ic-

2. Argum.

secundaria ad arte facta, ita materia prima ad res naturales: sed materia secundaria, vt lignum, aut æs, non cõstituit essentiam arte factorum; neq; enim substantia in accidentiũ quidditate contineri potest: arte facta autem, qua talia, id est, ex sua forma, sunt accidentia: Ergo neque materia prima naturalium rerum essentiam constituet.

3. arg. Tertiò: Vermis, qui ex speciebus sacræ Eucharistię nonnunquã gignitur, haud dubiè ens naturale est; & tamen non constat ex materia: cùm materia panis post consecrationem euanescat, atque in generationi vermis nulla subsit materia: non igitur omne ens naturale ex materia constat. Ex quo sequitur, materiam non pertinere ad essentiã entis naturalis.

4. arg. Quartò: Si materia in essentia Socratis, v.g. contineretur, hæc singularis materia esset de illius essentia: quod falsum esse probatur. Primò; quia materia Socratis actione caloris, humidum depascentis, perpetuò dilabitur: at rei essentiam fixam esse stabilemque oportet. Deinde, quia, cùm intereunte Socrate, forma cadaueris in eius materiãm succedat, sequeretur, eandem materiam singularem ad diuersorum essentiam, videlicet, Socratis & cadaueris, pertinere: quod videtur absurdum. Item; quia, si hæc singularis materia esset de huius hominis essentia, non posset idem homo in corporum resurrectione ad vitam reuocari, nisi idem corpus assumeret: quod tamen videtur falsum, cùm eadem materia, saltem partiatim, ad multos attinere possit, vt patet in ijs, qui humanis carnibus vescuntur, quarum materiam sibi copulant.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO TOTIVS CONtrouersiæ.

1. concl. PRoposita quæstio tribus conclusionibus enodanda est. Prima sit: Negari non debet, materiam esse partem essentiæ compositi naturalis. Hæc conclusio est Boetij, in libro de duabus naturis, & vna persona Christi: & Auicennæ 5. Metaph. c. 4. Alexandri Alensis 3. par. q. 6. D. Thomę 1. p. q. 75. ar. 4. & 1. cõtra Gentes, capit. 21. Scoti in 3. d. 22. quæst. vnica, Durandi in 4. d. 44. quæst. 1. & aliorum. Probatur primò: Homo, verbi gratia, ex sua essentia est ens naturale; siquidem continetur in categoria substantię sub corpore; quod idem esse atque ens naturale, alibi docuimus: atqui ens naturale est totum physicum, cuius essentia ex partibus constat, non alijs, quam ex materia & forma: igitur non forma duntaxat, sed materia etiam, in hominis, ac proinde in ceterorum entium naturalium, quidditate includitur. 1. ratio. In proœm. huius operis q. 2. artic. 1.

Secundò: Si tota essentia, hominis verbi gratia, in sola forma consisteret, vtique homo esset sola anima rationalis: quod falsum est. Primùm, quia sequeretur, animum esse ens per se vnum & completum; cùm negari non possit, hominis naturam esse vnum quid perfectum: atque ita ex corpore & anima non fieret vnũ per se. Secundò, quia, cùm anima rationalis interitu vacet, absolutè censendum foret, hominem esse immortalem, quod nemo dixerit. Accedit auctoritas D. Augustini lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 3. Vbi Varronem commendat, quòd hominem nec animam solùm, nec solum corpus, sed vtrumque esse statuerit: & 3. eiusdẽ operis, libro, cap. vlt. vbi docet, animam non totum esse hominem, sed meliorem eius partem, quod item asserit D. Damascenus lib. 3 fid. orth. cap. 3. aduersus Platonem. Idemque confirmat illud in symbolo Athanasij, anima rationalis, & caro vnus est homo. 2. ratio. Auctoritate August. Damasc. Symbo. Athanas.

2. concl. Secunda conclusio sit: Materia singularis includitur in essentia cuiusque compositi physici singularis. Hęc est Philosophorum communis, quam asserit D. Thomas 1. part. q. 11. art. 1. & 1. contra Gentes c. 21. & in 4 d. 44. q. 1. art. 1. & ibidem Capreolus, Caietanus ad 2. caput libri de

ente,

ente, & essentia, Heruæus in tract. de vnitate formarum. Probatur autem

Prob. 1. hunc in modum: Quemadmodum se habet homo in cõmune ad communem materiam; ita Socrates ad materiam singularem: sed communis materia includitur in essentia hominis in commune sumpti: ergo & materia singularis in essentia Socratis.

Prob. 2. Secundò idem ex eo confirmatur, quia, si quidditas Socratis in sola anima rationali consisteret; sanè, cùm hominis, in commune spectati, essentia ex anima rationali & materia constet, non posset homo de Socrate secundum essentiam verè affirmari; neque esset idem re cum illo. Enimverò differentia singularis Socratis nihil tunc communi hominis naturæ adderet, præter differentiam singularem huius animæ rationalis. Quare differentia singularis Socratis, esset idem re cum anima, & distingueretur re ab homine, sicut anima ipsa: ac, quod inde fit, homo per contractionem & coniunctionem cum Socreitate, nequiret in naturã vnam coire cum Socrate, nec de eo secundum essentiam verè affirmari.

3. concl. Tertia conclusio sit: Materia singularis, quæ in cuiusque indiuidui essentia continetur, non est indeterminata, & vaga, sed certa, & vna atque eadem, saltem continuatione. Huiusce conclusionis priorem partem, quæ asserit, materiam rei singularis debere certam esse & definitam: approbat etiam communis Philosophorum consensus, eandemque

Probatur prior pars. ea ratio persuadet; quia definitæ & determinatæ rei, qualis est v. g. Socrates, certam ac definitam quidditatem esse oportet: rei autem singularis quidditas non in sola forma, sed in materia etiam consistit, vt ex superioribus patet. Potest quoque idem ex eo stabiliri, quia ad astruendam, quam fides docet, resurrectionis veritatem, fatendum est, nostros animos ad eadem corpora redituros esse, nimirum, quia non diceretur idem homo ad vitam excitari, nisi ex eodem corpore reuiuisceret. Quare negari non potest, ad vnitatem essentię cuiusque hominis certę ac definitæ materiæ vnitatem requiri.

Opinio Durandi. Durandus tamen in 4. d. 44. q. 1. contendit, ad essentiam Socratis non magis hanc, quàm illam materiam pertinere. Putat enim, materiam, eò, quòd pura potentia sit, nullam ex se vnitatem aut diuersitatem obtinere, sed eam à forma accipere: atque adeò, si Socratis animus relicta materia, quam priùs informarat, Platonis materiam subeat; hanc & illam materiam vnam simpliciter, atque eandem censendam esse, eundemque omninò Socratem, ac si priori sua materia constaret. Sed

Refellitur. non rectè philosophatur. Etenim

Materiæ duplex vnitas. vnicuique materiæ singulari duplex vnitas conuenit: vna propria, atque intrinseca, altera aduentitia, & externa. Propria est, quam materia sibi ex sese vendicat, in eo etiam naturæ momento, quo formam antecedit. Namque, vt materia est quid re ipsa differens à forma; ita suam habet, sibique propriam vnitatem: siquidem ens, & vnum inter se reciprocantur. Nec propterea, quòd materia sit pura potentia, hac vnitate carere debet, quæ tam puræ potentiæ, quàm actui communis est. Vnitas aduentitia materiæ ea dicitur, quæ ipsi ex formis, quas induit, aduenire consueuit. Sicut enim, cùm ab illis informatur & perficitur, aliquod ab eis esse mutuatur; ita aliquam vnitatem. Est

Discrimen inter prædictas vnitates. autem inter huiusmodi vnitates magnum discrimen. Nam prior, quemadmodum materiæ intrinseca est, ita eam reddit simpliciter vnam: posterior verò, vt est aduentitia, ita eam non nisi ex parte, siue aliquo modo vnam efficit. Item, prior, sicuti essentiam materiæ comitatur, ita stabilis est, ac semper eadem: at secunda, quia extrinsecùs aduenit, nempe, à formis, ex earum diuersitate, varia, & lubrica est. Durandus igitur, quia priorem illam materiæ vnitatem nõ vidit, putauit, solam formam vnitatem identitatemque materiæ præstare: atque ita, vbi datur eadem forma, eandem necessariò dari materiam; quod est omninò à veritate alie-

alienum; cùm quælibet materia singularis, vt est vna intrinsecè, ita sit discreta, & diuisa ab alia secundum substantiam, & essentiam singularem: alioqui non possent materia Socratis & Platonis ab se diuisæ, diuina virtute conseruari separatæ à formis. Quod falsum esse ostendemus in ea, quæ proximè sequitur, quæstione.

Declaratur altera pars conclusionis.

Quod ad aliam conclusionis partem attinet, qua asseruimus, non oportere, vt materia ad rei singularis essentiam pertinens simpliciter, atque omnimodè semper eadem maneat, sed vt saltem continuatione vna sit: id propterea adiecimus, quia plurima sunt rerum physicarum indiuidua, quorum materia, quo ad omnes partes, fixa, & stabilis nō est; cùm aliæ cōtinenter dilabantur, aliæ succedant, vt in homine, ceterisque rebus animatis patet. Sed nobis hac in re aduersatur Magister sententiarum, qui in 2. d. 30. ad eam sententiam deflexit, vt crederet, illam dūtaxat materiam, quam quisq. humido primigenio affusam à parentibus accepit, ad singulorum hominum essentiam pertinere, eamque toto vitæ decursu integram perseuerare, nec ipsi partem vllam aduenientis materiæ inhærescere. Quam opinionem refellendi in 1. lib. de ortu & interitu, vbi de nutritione disputari consueuit, commodior est locus. Nunc illud statuimus, materiam Socratis, verbi gratia, tam illam, quàm à progenitoribus accepit, quàm quæ ipsi per nutritionē agglutinata est, ad eius essentiam, vt ipsius partem physicam, spectare: neque toto vitæ cursu omninò vnam, eandemq. permanere, sed vnam dumtaxat continuatione; quia, nimirum, Socrates continuo successu partes alias acquirit, alias abijcit, neque vnam nouam materiam de integro assumit: si enim assumeret, cùm illa non posset non esse simpliciter diuersa, iam desineret, qui erat, esse Socrates. Lege, quæ de hac re scripsit D. Tho. 1. p. q. 119. art. 1. Caiet. ibidem, & Ochamus in 4. quæst. 12.

Opinio Magistri.

Non probatur.

Quæ materia ptineat ad essētiā Socratis.

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta primi articuli.

Argumenta verò initio quęstionis proposita, non concludūt. Quare ad primum dicendum erit: hominem dici essentia distingui à leone: quia differt ab illo specifica differentia, quæ licet à materia suo modo sumatur, principaliter tamen ducitur à forma. Quod etiam in causa est, vt forma dicatur ab Aristotele ratio quidditatis. Et, (vt quidam interpretantur) cur anima à Platone homo appelletur, nimirum, quia melior pars essentiæ in ea consistit.

Forma cur ratio quidditatis ab Aristotele dicatur.

Ad 2. bifariam responderi solet. D. Thomas primo de interpretatione, alijque nonnulli censent, arte facta, vt statuam, primò ac per se formam duntaxat importare; materiam verò, non nisi secundaria ratione, & tanquam vehiculum siue subiectum formæ: quod videtur etiam placuisse M. Alberto 2. huius operis, tractat. 1. cap. 2. Hi ad argumentum negabunt maiorem propositionem, dicentque, entia naturalia, propterea quòd materiam & formam ex æquo inuehant, includere materiam in sua essentia; non verò arte facta, eò quòd non eodem modo se habeant. Alij putant, arte facta tam formam arte inductam, quàm materiam secundariam, veluti, aurum, aut æs, ex quo statua, verbi gratia, fit, ex æquo significare; atque adeò omnia arte facta esse composita per accidens. Hi concessa maiori propositione, minorem negabunt. Enimverò, licet substantia in essentia accidentis contineri nequeat, nihil tamen obstat, quo minùs contineri possit in essentia eius, quod ex accidente & substantia, accidentaria compositione coalescit, cuiusmodi sunt arte facta. Hæc posterior sententia verisimilior est, videturque Aristotelis 3. huius operis capit. 7. tex. 66.

Materia an sit de quidditate arte factorum.

Lege Fonsecam 5. Meta. c. 7. q. 5. sect. 4.

tex. 66. vbi docet, subiectum, ex quo arte facta constant, esse eorum partem, non secus, ac materia cuiusque rei naturalis est pars totius. Quod neqnaquam asseruisset, si res arte factæ subiecta connotarent: nemo enim Cygnum partem albi rectè dixerit. Accedit communis conceptio, qua, cùm arte facti alicuius, vt domus, nomen audimus, nòn magis formam, quàm materiam apprehendimus.

Affirmatiua pars probabilior.

Tertium argumētum attingit difficultatem, de constitutione vermis enati ex speciebus sacræ Eucharistiæ, quam controuersiam pertractat D. Thomas 3. par. quæst. 77. art. 5. Aegidius theoremate 44. & 45. Durandus in 4. d. 12. quæst. 2. art. 2. Scotus q. vlt. & alij. Dicēdum tamen breuiter est, in eo euentu, receptis primùm in quantitate dispositionibus ad formam vermis, ipso generationis momento subijci à Deo materiam, vel denuò creatam, vel aliunde ascitam, vel potiùs eandemmet, quæ euanuerat, reproductam; ex qua simul cum forma vermis componatur.

Innocentius lib. 4. de officio missæ, c. 11. Capreol' in 4. d. 12. q. 1. art. 3. Rich. ar. 2. q. 2. Gabriel lect. 45. in Canonem.

Ad 4. Concesso priori pronunciato, ad primam eius impugnationem dicendum erit; tametsi materia Socratis perpetuò dilabatur, esse tamen vnam continuatione, sicuti consueuimus dicere, eandem flammam, quæ lignis subinde appositis, atque absumptis continenter alitur. Ad secundam verò; non esse absurdum, eandem singularem materiam, cùm suapte natura sit cōmune formarum subiectum, in essentia diuersorum includi, quatenus nunc hoc, nunc illud, pro formarum sibi succedentium varietate, componit.

Quopacto materia Socratis perseueret vna.

Ad 5. Fatendum est, haud posse verè eundem hominem ad vitam reuocari, nisi redditio sibi, quo vixit, corpore. Quòd si eadem pars materiæ ad multos pertinuerit, futurum, quod D. Augustinus 22. de ciuit. cap. 20. docet, vt illi reddatur, in quo esse primò cœpit. Nam ab illo, inquit, tanquam mutuò accepta deputari debet, quæ, sicut æs alienum, redhibenda est, vnde sumpta fuit. Deus

Resurrectionis beneficio ad vitā redeūtibus, vt eadem materia reddenda sit.

A verò id supplebit in alio, vel aliunde, vel ex partibus, quæ per nutritionem defluxere. Adde etiam, vt idem homo reuiuiscere censeatur, non oportere, vt, quidquid in eo materiæ fuit, atque idem omninò corpus quo ad omnes partes, resurgat: quemadmodum neque, vt idem Socrates viuere dicatur, necessum est, vt ex ijsdem partibus nulla mutatione variatis constet: alioqui non idem

B homo esset, Socrates puer, & ætate adultus.

Quod attinet ad eos, qui infantes obiere, cùm in iuuenili ætate, congrua corporis magnitudine, vitæ reddendi sint: aliunde eis compensandum erit, quod ad idoneam quantitatem desiderabitur, vt D. Augustinus in Enchir. cap. 85. & 22. de ciuit. cap. 14. ait. Si quis verò objiciat, hisce infantibus denuò conferendam,

De infantum corporibus in resurrectione.

C sepiuplo v. g. ampliorem materiam, quàm ipsi habuerint: & cum tam insigni diuersitate materiæ seruandam identitatem rei singularis, proindeque non videri, materiam ad singularum rerum essentiam spectare. Occurrit Sotus in 4. d. 44. art. 2. eiusmodi materiam prestandam à Deo, quodammodò supplente, eo naturæ defectu, vim nutrientis facultatis, cuius ministerio, quantalibet materia eis

Obiectio.

Respōsio.

D accreuisset, singularis naturæ identitatem seruassent. Reliqua ad huius dubij explicationem spectantia, persequitur D. Thomas 4. lib. contra Gentes, cap. 81. & in 4. sent. d. 44. quæst. 1. art. 2. in responsione ad quæstiunculam quartam, D. Bonauentura eadem d. art. 2. quæst. 1. Sco-

E tus item d. 1. Capreolus quæst. 1. articulo 3.

QVAE-

QVAESTIO VI.

Vtrumne materia diuina virtute absque omni forma substantiali cohærere possit, an non.

ARTICVLVS I.

Quæstionis in vtramque partem disputatio.

EXtra totius creatæ naturæ facultatem esse, vt materia sine omni forma relinquatur, indicat tum ipsa ratio materiæ, quæ est pura potentia, & ab actu formæ, vt eius adminiculo existat, physica saltem necessitate dependet: tum decretum C naturæ, quæ nihil otiosum patitur; esset verò otiosa materia absque forma, cùm per se nullam operationem sustinere queat: tũ postremò id quoque suadet institutum agentium naturalium, quæ per se in generatione rerum, nullius interitum (vtpotè naturæ malum,) sed nouæ formæ inductionem, spectant. Ceterùm illud est inter Peripateticos valde controuersum, possitne materia diuinitus abs- D que omni forma consistere.

In hac igitur quæstione negantem partem defendit Hugo Victorius li. 1. de Sacramentis, par. 1. c. 4. Magister sent. in 2. d. 12. cap. 5. D. Thomas in quæstionibus, de pot. q. 4. art. 1. in 1. p. q. 66. art. 1. & Quodlib. 3. art. 1. D. Bonauentura in 2. d. 12. q. 1. Durand. ibidem q. 2. Capreolus d. 13. q. vnica. Caiet. ad 5. cap. libri de ente & essentia, q. 8. Aegidius lib. 1. Hexam. cap. 1. E Heruæus Quodlib. 6. q. 1. alijque permulti. Præcipuæ verò rationes pro hac sententia hæ fermè sunt. Materia secundum se est pura potentia; actus autem illius est forma substantialis: ergo, si materia esset actu sine omni forma substantiali, esset actu sine actu, quod contradictionem inuoluit. Illustraturque magis eadem

1. ratio. Arg. in 2. d. 12. q. 1. Ferr. ad ca. 4. l. 2. cõtra gent. Iãdunus q. 6. huius lib. Zimaratheo. 15. Achillinus 1. de elementis q. 7. Alfonsus Tol. 2. de an. q. 1. artic. 1.

A ratio hunc in modum: Esse accidentarium absque accidentaria forma cohærere non potest; vt candidum sine candore: ergo nec substantiale esse absque forma substantiali; cùm eadem sit vtriusque ratio: atqui esse materiæ est esse substantiale: non igitur sine substantiali forma manere poterit.

2. ratio.

Secunda: Materia omnem actum existentiæ mutuatur à forma: ergo B non potest sine existentia formæ cohærere. Probatur assumptum: quia, vt se habet actus purus ad potentialitatem; ita pura potentia ad actum: ergo sicuti actus purus nullam habet potentialitatem; ita pura potentia nullum habet actum; proindeque omni actu existentiæ caret.

3. ratio.

Tertia: Omne indiuiduum, directò vel reductiuè sub aliquo certo genere contentum, directò etiam, vel C reductiuè alicui infimæ speciei illius generis subiacet; alioqui immediatè subesset generi, quod fieri nequit: atqui materia singularis, si absque forma substantiali cohæreret, reductiuè contineretur sub corpore in categoria substantiæ; quia spectaret ad illud tanquam eius pars, & tamen nulli infimæ speciei illius generis subesset; nec enim ad hominem, vel equũ, aliamve speciem pertineret: nulla D igitur ratione materia sine forma esse potest.

4. ratio.

Quarta: Natura hominis, in commune, non potest esse extra omnia singularia, nec natura singularis absque supposito, vel suo, vel alieno, supplente vicem proprij: ergo nec materia potest conseruari sine omni forma. Priorem partem antecedentis concedunt omnes Peripatetici; posteriorem melior Theologorum E pars. Consecutio ea ratione ostenditur: quia difficilius atque operosius habetur, puram potentiam sine actu, quàm id, quod est ens in actu, absque alio actu conseruare: at hominis natura, tam in commune, quàm in singulari spectata, est ens in actu, vtpote, ex materia & forma consurgens.

Lege D. Tho. 1. p. q. 84. art. 7. Capr. in 1. d. 43. q. 1. art. 12.

5. ratio.

Vltima: Vnum relatum ex ijs, quæ

A ſecundum eſſe dicuntur, non poteſt altero, ad quod refertur, extincto diuina poteſtate conſeruari: ergo nec materia ſine forma. Conſecutio probatur: quia propterea relata ſecundum eſſe eo pacto ſe habent, quia ſecundum eſſentiam referuntur ad ſuos terminos; quod non minus in materia reſpectu formæ conſpicitur.

Aduerſam partem ſecutus eſt Henricus Gandauenſis Quodlib. 1. q. 10. B Scotus in 2. diſt. 12. quæſt. 2. Richardus q. 4. Gabriel quæſt. 1. art. 3. Gregorius ibid. q. 2. aliique non pauci, hiſce argumentis. Omne abſolutum ab altero item abſoluto re ipſa diſtinctum, ac prius natura eo, poteſt diuinitus ſine illo conſeruari; nam quæ ita ſe habent, non tam arctè ſibi cohęrent, quin citra contradictionem mutuò diſiungi valeant: ſed materia eſt quid abſolutum, (eſſe enim C relatum tranſcendens, non adimit entis abſoluti rationem) & à forma re ipſa diſtinctum, vt eſt communis Philoſophorum ſententia; itemque prius origine, quàm illa, vt docet Ariſtoteles hoc in libro c. 6. tex. 52. Poteſt igitur diuina potentia abſque forma conſeruari.

1. arg. pro affirm. par.

Maironi. in 2. d. 12. q. 2. Baſſolius. ibid. q. 1. ar. 3. Ant. And. in tract. de trib. principijs, q. 2. d materia. Lichet. ad locũ Scoti citatum. Trombeta 8. Metaph. q. 1. Sax. & Marſ. hoc loco.

† Deinde; quidquid in rebus creatis fit interuentu cauſæ ſecundariæ, ad eſſentiam rei nullo modo attinen- D tis, poteſt Deus vi ſua ſine eiuſmodi cauſa pręſtare, ſed forma eſt cauſa ſecundaria conſeruans materiam, & in eius eſſentiam non incluſa: ergo nihil obſtabit, quominùs materia ſine forma diuinitus conſeruetur.

† 2. arg.

Denique; plus dependet à priori poſterius quam à poſteriori prius: ſed accidens eſt poſterius ſubſtantia; materia eſt prior forma: plus ergo dependet accidens à ſubſtantia, E quàm materia à forma: atqui diuina virtute poteſt accidens ſine ſubſtantia cohærere, vt patet in ſacra Euchariſtia: ergo & materia abſque omni forma.

3. arg.

ARTICVLVS II.

Accuratius explicatur vtriuſque opinionis fundamentum. Diſſeritur de cauſa exiſtentiæ. Statuitur, materiam non capere exiſtentiam à forma.

VT propoſitæ quęſtionis difficultatem enodemus, vtriuſque ſententiæ fundamenta paulò explicatiùs proponenda ſunt. Negatiuę partis aſſertores opinionis ſuæ præſidiũ in hoc maximè collocant. Statuunt, totam exiſtentiæ originem è forma eſſe, ita nimirum, vt, ſicuti vis intelligendi à forma humana; ita exiſtentia à qualibet forma, quadam naturæ conſecutione, oriatur, indeque in materiam, & in totum ſubiectum deriuetur. Hoc autem ita ſe habere, hiſce rationibus videtur cõcludi. †Exiſtere ſubſtantialiter, eſt nobiliſſimus effectus: cùm igitur omnis effectus ſuæ cauſæ proportione reſpondeat; fatendum erit, exiſtentiam à nobiliſſima cauſa prouenire: hæc autem eſt forma: omnis ergo exiſtentia à forma oritur. Nam quòd exiſtere præſtantiſſimus ſit effectus, ex eo oſtenditur, quia exiſtere eſt quid maximè actuale, & præcipua quædam diuini eſſe participatio, vt teſtatur D. Dionyſius c. 5. de diu. nom. Quare & ipſam eſſentiam videtur nobilitate vincere. Quòd verò forma inter ceteras cauſas emineat, inde liquet, quia potiorem quidditatis partem confert, & ſpecificat, perficitque compoſitum: vnde & à Platone in Timæo diuina proles nuncupatur.

Conſule Auicennã in ſua Meta. tract. 2. ca. 3. & 4. Capr. in 1. d. 8. q. ar. 3. Caie. ad c. 5. & 7. de ente, & eſſentia. Herueũ in tract. de vnitate formarũ, q. 9. Zimarã in Theor. pp. 10.

† 1. ratio.

Secundò idem ſuadetur: quia, ſi exiſtere ſubſtantialiter non prouenirет à ſola forma, ſed materia à ſe ipſa exiſtentiam haberet; multa abſurda in Philoſophia admittenda eſſent: In primis, materiam non rectè dici propè nihil. Quis enim iure dixerit propè nihil id, quod ex ſe actũ habet, & quidem præſtantiſſimum, cuiuſmodi eſt exiſtentia? Deinde ſequeretur, formam non eſſe cauſam materiæ; iccircò enim forma cauſa

2. ratio.

mate-

materiæ dicitur, quia tribuit illi esse. Quòd si non præstat materiæ esse existentiæ, cùm ei esse essentiæ non conferat, vt perspicuum est; vtique nullum iam esse relinquetur, quod ipsi exhibere possit; atque adeò causa illius non erit.

Huic etiam placito adstipulatur illud Boetij, 1. de Trinit. cap. 3. & in opusc. de vnitate, & vno; Omne esse est à forma: & illud apud Peripateticos in primis celebre; Existentia est vltima actualitas omnis formæ. Non videtur igitur negandum, omnem existentiam à forma proficisci. Quod cùm ita sit, vtique fateri iam oportebit, non posse dari existentiam sine forma, alioqui daretur effectus formalis sine causa formali. Patet etiam, nequire materiam existere sine forma. cùm sine existentia existere nihil possit. Atque hoc modo sese habet Thomisticæ opinionis fundamentum.

Aduersæ opin. fundamētum.

Ceterùm, qui arbitrantur, posse materiam diuina virtute sine omni forma consistere. alia via incedunt: persuasum enim habent, existentiam non à sola forma prouenire; sed tam materiam, quàm cetera entia, vt vnumquodque ab alio distinguitur, ita aliquam sibi propriam existentiam vendicare. Id quod breuiter hunc in modum probari potest. Existentia cuiusque non distinguitur ab essentia, nisi vt modus rei à re: ergo, vt vnumquodque essentiam ab alio distinctam habet; ita & distinctam sibiq. propriam existentiam. Assumptum alibi lógiori disputatione stabiliendum erit: interim ex eo fidē habeat, ꝙ, si quis animum attendat, planè inueniet, inter essentiam & existentiam rei, nec maiorem requiri, nec verò minorem sufficere distinctionem.

Existentię quo pacto distinguatur ab essentia.

Materia habet propriam existentiam.

Priuatim verò, quòd materia propriam habeat existentiam, nec eam à forma mutuetur, hisce rationibus conuincitur. Vnaquæque res tunc existentiam capit, cùm in rerum natura producitur: sed materia producta est à Deo per creationem: formæ verò, rationali excepta, producuntur per generationem: non igitur materia eandem obtinet existentiam, quàm formæ. Secundò, materia, cùm sit formarum receptaculum, prius natura existit, quàm singulæ formæ: non igitur à formis existentiam capit. Tertiò; si existentia materiæ esset à forma, sequeretur, toties materiam interire, quoties priorem formam abijcit; toties produci, quoties nouam recipit; quod nemo dixerit. Consecutio probatur, quia tunc res interit, cùm existentiam amittit: tūc producitur, cùm eam recipit. Quòd, si quis occurrat, non interire materiam, amissa priori existentia, propterea quòd eodem temporis momento aliam recuperet; is nequaquam argumēti vim effugiet. Nam, cùm noua forma non eandem numero existentiam inferat, iam nō eadem materia numero perseuerabit; atque ita materia illa singularis interitum subibit; quod fieri non posse, superiùs demonstrauimus.

Præoccupatio.

Ad eas verò rationes, quibus probari videbatur, omnem prorsus existentiam à forma oriri, ita respondendum erit. Ad primam quidem; existentiam esse nobilissimum omnium attributorum, quæ essentiam consequuntur: verùm ipsum esse essentiæ simpliciter dignitate præstare, (etsi nonnulli contrà opinentur, qui alibi à nobis impugnandi sunt) cuius quidem esse potiorem partem forma intimè confert ipsi composito; quod satis est, vt illa inter causas, saltem internas, principatum obtineat, vt probat argumentum.

Respondetur ad argumenta putantiū omnē existentiā capi à forma.

Ad secundum, negandum est, sequi incommoda illa, quæ in argumento colliguntur. Non enim sequitur primum: quia, quamuis materia propriam habeat existentiam, adhuc nihilominus pura potentia est, & in genere substantiæ propè nihil. Nec etiam secundum: quia, licet forma non tribuat materiæ totam existentiam, adhuc tamen causa illius dicitur, quatenus eam informando actuat ac perficit, atque ita suummet esse substantiale extrinsecus illi cōfert; sicut & materia suum

formis attribuit, eas excipiendo ac fouendo: vnde materia, & forma sibi mutuò causæ esse dicuntur. Illud verò Boetij; Omne esse capiturà forma, intelligendum est de esse specifico, ac perfecto, vt Scotus & Gregorius loco citato interpretantur. Illud item Peripateticum axioma; Existentia est vltima actualitas omnis formæ, perinde accipiendum est, ac si diceretur, vltimam actualitatem formæ (sicuti & aliarum rerum) esse ipsius existentiam; quod verissimum est, neque ijs, quæ à nobis dicta sunt, aduersatur.

Quo pacto existentia dicatur vltima actualitas formæ.

ARTICVLVS III.

Concluditur pars affirmatiua quæstionis.

His ita disputatis, quoniam secunda opinio earum, quas artic. 1. retulimus, firmiores pro se rationes habet, solidiorique innititur fundamento, amplectenda à nobis est; asserendumque, posse materiam diuina virtute sine omni forma substantiali consistere: id quod fiet, adhibente Deo maiorem concursum, quo, quidquid forma materiam actuando præstat, ipse in genere efficientis causæ suppleat. Nec id mirum videri debet, cùm etiam Deus in sacra Eucharistia cõcursum causæ materialis sufficiat, conseruando extra subiectum quantitatem, ceteraque accidentia, quę prius in materia inhærebant; cõseruando, inquam, actiuè, vt est communis Theologorum sententia.

Obiect. Sed opponet aliquis. Id quod Deus creat, immediate conseruat: sicut enim nihil cum Deo, etiam vt instrumentum, concurrit ad creandum; ita neque ad conseruandum. Cùm igitur Deus materiam creet, eandem per se immediatè conseruabit, ac sine vllo formæ concursu, quem erga materiam omni forma spoliatam compensari oporteat?

Dilutio. Respondendum tamen, etsi cum Deo creante nihil efficienter concurrat; quia conferre esse ex nihilo, infinitam virtutem arguit: nihil tamen obstare, quò minùs ad esse rerum, quæ creantur, concurrat creatura in alio causæ genere; quomodo in prima rerum molitione, cùm Deus corpora cœlestia & elementa creauit, tam materia ad eorum formas excipiendas, sustentandasque, quàm formæ ad materiam actuandam, & fouendam concurrerunt.

Non est autem hoc loco prætereundum, quosdam fuisse, qui in tuenda sententia de conseruatione materiæ absque forma, longiùs progressi, affirmarint, non solùm posse diuina virtute fieri, sed effectum iam aliquando, vt materia absque omni forma consisteret. Nonnulli enim, quos Argentinas in 2. distinct. 12. quæst. vnica, artic. 2. refert, opinati sunt, in ipsa nascentis mundi origine, fuisse à Deo procreatam materiam absque vlla forma, idque significari capit. 1. Geneseos illis verbis; Terra autem erat inanis & vacua: vbi, vt D. Augustinus, capit. 4. libri imperfecti de Genesi ad literam, ait, per terram, quæ omnibus elementis subsidet, materia; per innanitatem. eius informitas designatur, quod etiam inculcat 12. Confess. capit. 7. Atque huic sententiæ suffragari etiam videntur D. Ambrosius libr. 1. Hexam. capit. 8. D. Basilius, homilia 2. Hexam. D. Chrysostomus, homil. 2. in Genesin. Eucherius in 1. capit. Genes. & rursum D. Augustinus 12. Confess. capit. 6. & 8. qui materiæ informitatem inductione formarum priorem fuisse affirmant. Marsilius etiam in 3. quæst. 13. art. 1. & Gabriel in 3. dist. 21. quæstione vnica, artic. 3. credunt, in morte Christi, abscedente anima, mansisse diutiùm illud corpus sine vlla forma. Verùm hæ sententiæ non placent. Nulla enim ratio persuadet, fuisse aliquando materiã sine forma, tametsi diuinitus esse potuerit. Nam quod ad locum illum Geneseos attinet, (præterquam quòd inanis terræ nomine, non nisi ipsum terræ elementum, quod

Opin. existimantiũ, fuisse aliquando re ipsa materiam sine forma.

Improb.

Ita Ambr. Theodor. Chrysost. Beda, aliique interpretes.

quod inane, id est, sine ornatu & pulchritudine iacebat, propriè significatur; materia verò per tropum duntaxat) etsi D. Augustinus per informitatem, omnis formæ vacuitatem intellexerit; eam tamen non nisi origine formas antegressam fuisse credidit, vt ipsemet 1. super Genesim ad litt. cap. 15. & lib. 5. capit. 8. explicat. Reliqui verò patres citati, per materiæ informitatem non omnium formarum, sed decoris, & distinctionis priuationem significarunt. Neque etiam in morte Christi fuit materia sine forma, quia abeunti animæ forma cadaueris successit. Qua de re in lib. de generatione plura.

Lege D. Tho. 1. p. q. 66. art. 1. Vodlricū in sua sūma lib. 4.

ARTICVLVS IV.

Responsio ad argumenta, quibus ostendi videbatur, non posse materiam diuina virtute absque forma consistere.

SVperest, vt ad contrariæ partis argumenta respondeamus. Ad primum dicendum: formam substantialem esse actum substantialem materiæ, id est, actum substantialiter informantem materiam: quocirca, si materia esset actu sine forma substantiali, esset actu sine actu, hoc est, haberet actum accidentarium, nimirum, existentiam absque actu substantiali: sed id nullam contradictionem inuoluit, quæ tamen inuolueretur, si materia sine existentia existeret. Reliqua verò eiusdem argumenti pars hanc habet explicationem. Quemadmodum effectus formæ accidentariæ sine accidentaria forma esse non potest; ita neque effectus formæ substantialis sine substantiali forma, veluti animatum sine anima: sed enim esse, siue existere materiæ non est effectus formalis formæ substantialis, sed existentiæ, quam materia propriam obtinet, vti diximus. Item, sicut existere accidentis sine existentia accidentis esse non potest; ita neque existere substantiæ absque substantiæ existentia. Potest tamen

Existere materiæ, nō est effectus formalis formæ substantialis.

A aliqua substantia, videlicet, materia, cohærere sine existentia formæ substantialis, vt fuit à nobis comprobatum.

Ad secundum negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum; non eodem prorsus modo sese habere puram potentiam ad actum, quo actus purus ad potentialitatem: quamuis in eo conueniunt, quòd, vt actus purus nullam continet potentialitatem, ita pura potentia nullum in sua natura actum physicum includit.

B

Ad tertium dicendum: materiam Socratis exutam omni forma constitui per se, ac determinatè sub materia rerum dissolubilium, tanquam sub specie infima incompleta; reduci verò tanquam partem ad totum ad corpus dissolubile, quod ponitur in categoria substantiæ: neque oportere, vt ad aliquam illius speciem determinatè pertineat; cùm ad omnes, quarum formæ in eam induci possunt, indiscriminatim duci queat. Sicut enim materia absque omni forma nullius compositi specifici pars actu esset, ita ad nullum actu reduceretur. Neque hoc absurdum videri debet, tum, quia huiusmodi reuocatio materię ad certam speciem, quam componit, non est de essentia materiæ; tum quia re ipsa materia absque forma collocaretur, vti monuimus, sub certa specie, id est, sub materia sublunari.

Materia si ne forma, ad quam speciē pertineat.

C

D

Ad quartum concesso antecedente neganda est consecutio, & ad eius probationem dicendum; haud semper esse operosius, puram potentiam sine actu, quàm vnum actum sine alio conseruare: hoc enim posterius nonnunquam implicationem inuoluit, vt in propositis exemplis. Nam si natura communis per se extra singularia existeret; esset, ac non esset singularis: non esset, quia ita supponitur: esset, quia existere in rerum natura, sicuti operari, & produci, non conuenit superioribus nisi per inferiora: quandoquidem, vt existere est vltima cuiusque rei actualitas; ita non nisi vltimò per-

E

Cur natura cōis extra singularia existere non possit.

perfectis & terminatis in sua serie, qualia sunt sola singularia, primò cõuenire debet, cęteris verò ipsorum merito, ac beneficio. Quod verò ad suppositi rationem attinet, repugnat etiam, dari naturam absque supposito, cui innitatur; quia subsisteret per se tanquam à nullo dependẽs, quod in rebus creatis nulli, præterquam supposito, conuenit: simulque non subsisteret, vtpote, suppositi adminiculo carens; quando ita volunt Aduersarij.

Cõtra sentiũt Caiet. 3.p.q.4.ar. 2. Medina ibidem.

Ad 5. concedendum est, cum D. Thoma q.7.de potent.ar.9. cum Scoto in 2.d.1.q. 4.& 5.& d.12.q 2.cum Capr.in 1.d.30.q.1.art.1.& in 4. d.12. q.1.art.3.cum Durando in 3.d.1.q.1. & alijs; vnum relatum secundum esse mutuum, non posse, etiam diuina virtute, absque suo correlatiuo in rerũm natura dari; sequeretur enim, esse, ac nõ esse relatum. Nam quemadmodum tota ratio eiusmodi relatorum consistit in referẽdis mutuò inter se subiectis, & quasi in transitu ad alia; ita eorum essentiam cõsequitur, vt, si vnum existere ponatur, illud reciproca alterius existentia committetur: idque indissolubili prorsus necessitate. Nec eodem modo se res habet in materia, cęterisque relatis transcendẽtibus, comparatione suorum terminorum. Nam respectus relatorum secundum esse superueniũt subiectis, vt similitudo lapidi, paternitas Sophronisco. Nec huiusmodi subiecta appellant, nisi dependenter ab existẽtia terminorum. Non enim lapis dicitur similis, nisi qui aliud in rerũ natura sibi simile habet: nec pater vocatur, (si philosophico, & nõ populari more loquendum sit) nisi actu habens filium. Quod relatis transcendentibus minimè conuenit, cùm non adueniant subiectis, quæ denominent, & quę per ipsa ad aliud referantur; sed sint ipsamet subiecta, aut aliud quid simile.

Idem asserit Maironius in 1. d.29. q 6. Gab. super Can. lect. 44. Bargi° in 1.d.18.

Non inficiamur tamen, videri etiam probabilem sententiam Gregorij, in 1.d.28.quæst.2. artic. 1. existimantis posse diuina virtute existere vnum relatum mutuum absque suo termino. Qua de re alibi ex professo disseruimus.

Oppositũ tuetũt Gregorius.

QVÆSTIO VII.

Sitne priuatio ens, an non.

ARTICVLVS I.

Quæstionis dissolutio.

SEquitur, vt de Priuatione, altero rerum physicarum principio, differamus; ac primum, sitne verum ens, necne? Qua in dubitatione non desunt argumenta, quibus affirmatiua pars ostendi videatur. Primũ; quia tam in diuinis literis, quàm apud Philosophos, quędam de Priuatione enunciantur, quæ non nisi in verum ens cadere possunt, quale est illud 1.c. Geneseos; Et tenebræ erant super faciem abyssi: vbi tenebræ, quæ priuatio quædam lucis sunt, dicuntur esse; esse autem non est eius, quod essentiam non habet. Item 3 quia in Hymno trium puerorum inuitantur tenebræ ad diuinã laudem, illis verbis; Benedicite lux & tenebræ Domino: quod tamen non videtur conuenire, nisi ei, quod aliquam entis rationem obtinet, quam Deo, quo ad potest, acceptam referat, atque, ita diuinam bonitatem totius esse fontem commendet; id enim significat diuina laus in sacris literis, cùm ea, quæ intellectu carent, laudare Deum dicuntur.

Argumenta in partẽ affirmatiuam.

Ad testimonijs sacrę pag.

Deinde, apud Aristotelem c. vltimo huius libri, text. 80. priuatio appellatur malefica: id autem, quod maleficum est, aliquam nocendi vim, & ex consequenti aliquam entitatem habet. Item 2. de anima, c.2. tex. 138. priuationes dicuntur percipi sensu, vt tenebræ aspectu: nihil verò sensu percipitur, nisi quod sensum agendo mouet: ergo, &c.

Ab Aristotele.

Præterea; priuationes Formaliter sumptę, habent essentiales definitiones; cæcitas enim secundum essentiã defini-

A definitione priuationum.

definitur priuatio aspectus: Habent igitur essentiam, atque adeò sunt verè res. Ad hæc, cæcitas, & quæcunque alia priuatio, intelligitur, exprimiturque à nobis per aliquem conceptum: at conceptus, vt Aristoteles docet, primo de Interpr. c. 1. est imago & similitudo rei. Negari igitur non potest, priuationem esse rem.

Ab earum conceptibus.

2. assertio. Hæc controuersia duplici assertione dirimenda est. Prima sit: Priuatio formaliter sumpta, nec est ens reale, nec rationis. Probatur facilè: Namque ex doctrina Aristotelis, quinto libro Metaph. cap 22. tex. 27. & libr. decimo, capite septimo, tex. 15. Priuatio est negatio formæ in subiecto natura apto: negatio autem, cùm nihil aliud sit, quàm remotio, nullum esse in rerum natura, nec verò in intellectu ponit. Quod non obscurè testatus est Aristoteles, c. 8. huius lib. tex. 75 cùm docuit, priuationem per se, id est, ex sua propria ratione, ac vi, esse non ens.

Quo pacto priuationes quodammodò fiant entia rationis. Illud tamen est aduertendum, quod D. Thomas quarto Metaphys. capite secundo admonet, videlicet, priuationes, & negationes quodammodò entia rationis fieri, non per se, sed ex accidente, quatenus eis aliquid rationis obuenit, vt, cùm ab intellectu, tanquam subiecta aut prædicata in propositionibus, assumuntur. Quò spectasse videtur Aristoteles, quarto libro Metaphysic. capite secundo, textu 2. vbi, cùm priuationes entia quodammodò esse pronunciasset, adiecit: dicimus enim non ens esse non ens: quasi diceret, efficimus enim negationes ipsas, & priuationes, subiecta & prædicata enunciationum: atque ita id, quod ipsæ in rebus, & ex natura sua non habent, intellectus nostri beneficio assequuntur.

2. assertio. Secunda assertio: Priuatio formaliter sumpta, est in rebus seclusa operatione intellectus. Hæc est contra nonnullos, præsertim è recentioribus Philosophis, existimantes, priuationes in sola mentis notione esse: eam tamen amplectitur Caietanus, prima parte, quæstione quadragesima octaua, articulo secundo, & in libello de ente & essentia, capite primo: Ferrariensis 3. contra Gentes, capit. 19. Eandemque innuit D. Thomas in quæstionibus de malo, quæstione 1. artic. 2. Suadetur verò in hunc modum: Forma, eiusque priuatio, vt Aristoteles docet in cap. de oppositis, versantur circa idem subiectum: ergo, quoties in tempore à natura constituto subiectum forma caruerit, inerit ei formæ priuatio. Hoc autem continget, seclusa qualibet mentis actione: igitur priuatio inest in rebus formaliter sine intellectu. Aduerte autem, priuationem esse in rebus, non per aliquam existentiam, quæ ipsi formaliter competat. Nam cùm existentia positiuum quidpiam sit, fieri nequit, vt negationem re ipsa propriè ve informet. Dicitur ergo priuatio existere fundamentaliter, seu merito sui fundamenti, quatenus, videlicet, existit subiectum, cui suo modo re ipsa conuenit.

Quomodo priuatio sit in rebus.

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum, quæ probare videbantur, priuationem esse ens.

NVnc argumenta superiùs adducta diluamus. Ad id, quod primo loco propositum fuit, respondendum est cum D. Augustino, in libro de vita beata, capit. 4. tenebras (quod de ceteris priuationibus similiter accipiatur) ita dici esse in aliquo, ac si diceretur, non esse ibi lux. Quod Caietanus ad articulo 2. quæstionis quadragesimæ octauę, 1. part. planiùs edisserens, inquit, priuationem dici inesse rebus, per remotionem formæ, in actu exercito; quia nimirum priuatio insidet subiecto, non vt inhærens, id enim entis positiui est; sed vt exercens actum remouendi formam.

Sol. 1. Idē asserit D. Ansel. in li. de casu Diaboli c. 41. de conceptu virginis c. 5.

Ad reliquam eiusdem argumenti partem dico omnia, quæ quoquo modo in naturæ vniuersitate esse dicuntur, etiam ea, quæ nullum entis gradum obtinent, diuinam bonitatem

prædicare, hoc eſt, ad bonitatis diuinæ laudem contemplantium mentes allicere. Quod D. Auguſtinus tum alijs in locis, tum in libro de natura boni aduerſus Manichæos, hiſce verbis explicat: Priuationes rerum ſic à Deo ordinantur, vt non indecenter vices ſuas habeant: quemadmodum in cantu interpoſitiones ſilentiorum certis, moderatiſque interuallis, licet vocum priuationes ſint, ſuauitati cantilenæ aliquid conferunt; quemadmodum item vmbræ in picturis eminentiora quæque diſtinguunt, ac non ſpecie, ſed ordine placent. Vnde & in Hymno trium puerorum etiã lux, & tenebræ laudant Deum, id eſt, eius laudem in bene conſiderantium cordibus pariunt. Ex quo patet, non eo duntaxat modo, qui in argumento affertur; ſed hoc etiam, quem D. Auguſtinus tradit, ſumi verbum, Laudare, in diuinis literis: quo pacto in ea etiam, quæ intellectu carent, imò & quę verè entia non ſunt, cadere poteſt.

Rerũ priuationes quo pacto ordinẽtur à Deo.

Cõſule D. Iſidorũ in li. de ſummo bono.

Sol. 2. Ad ſecundum argumentum, quo ad priorem partem, dicendum: hac maximè de cauſa inter alias priuationi maleficium attribui, quia materia ex eo, quòd abſentium formarum priuationem in ſe cohibet, vt actum formæ, quo caret, admittat; actum formę, cui veluti matrimonio coniuncta erat, repudiat, atque ita adulterina quadam ratione maleficium committit. Ex quo non colligitur, aliquam ei effectricem vim ineſſe, vt erit conſideranti perſpicuum.

Ad poſteriorem partem eiuſdem argumenti dicendum eſt: Ariſtotelis ſententiam eo loco eſſe, tenebras percipi viſu, non quòd aliqua videndi actio feratur in tenebras, ſed quia aſpectus non percipit lucem; quod eſt percipi tenebras negatiuè.

Tenebræ quõo percipi viſu dicantur.

Sol. 3. Ad tertium: priuationes, vt propriè eſſentiam non habent, ita nec propriè definitiones eſſentiales ſibi vendicare; ſed explicationes quaſdam remotionum, in quibus ipſæ conſiſtunt.

Sol. 4. Ad quartum. Ex eo, quòd priuationum conceptus habeamus, non ſequi, priuationes eſſe re vera entia, ſeu poſitiuum quidpiam. Cùm enim conceptus rerum imagines dicuntur, nomine rerum tam res ipſę, quàm earum priuationes, & negationes ſignificantur, ac ſi diceremus, conceptus eſſe eorum, quæ à nobis intelliguntur, ſimilitudines, ſiue illa entia ſint, ſiue non. Num autem priuationes non ſolùm conceptibus formarum, quas negant, ſed alijs, qui ipſis proprij, ac peculiares ſint, percipiantur, cuius controuerſiæ affirmatiuam partem veriorem credimus; tractat Aegidius in 1. diſt. 36. q. 2. Capreolus in 2. diſt. 39. q. 1. art. 3. & Ferrarienſis 1. contra Gent. c. 71.

QVAESTIO VIII.

Vtrum priuatio verè principium rerum naturalium ſit, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta oſtendere videantur, non eſſe.

Negantem propoſitę quęſtionis partem, conabitur quis hunc in modum ſuadere. Principia, vt Ariſtoteles docuit, c. 6. huius libri, tex. 50. manere ſemper oportet: ſed priuatio acceſſu formæ aboletur: non eſt igitur principium. 1. arg.

Secundò: Priuatio, teſte eodem Ariſt. c. 6. huius libri, tex. 66. eſt principium ex accidente: igitur non eſt verè proprieque phyſicarum rerum principium. Conſecutio probatur: quia ſi omnia, quę ad generationem ex accidente concurrunt, principia cenſenda eſſent, plura forent principia, quàm tria. Nam ijs etiam annumerari deberet, v. g. forma rei intereuntis, ſine qua non datur generatio. 2. arg.

Deinde: Si qua priuatio eſſet rerum naturalium principium, maximè eſſet priuatio formæ rei, quæ gignitur: ſed ea non eſt; nulla igi- 3. arg.

ter est. Probatur assumptio: quia huiusmodi priuatio nunquam dari videtur. Nec enim datur in eo temporis momento, quo forma inducitur; siquidem, præsente forma, euanescit eius priuatio. Nec etiam tempore antecedente; quod ita ostenditur: Priuatio est negatio formæ in subiecto natura apto: sed ante punctum generationis materia non est apta ad formam, cùm nondum habeat dispositionum omnium apparatum, ad eam excipiendam: igitur tempore antecedente non est in materia priuatio formæ.

4. arg. Item: Esse principium est esse ens: (principium enim relationem significat ad ea, quæ à principio dependent, aut quoquo modo procedunt) atqui superiori quæstione ostensum fuit, priuationem non esse ens: non potest igitur priuatio esse principium.

ARTICVLVS II.

Priuationem esse vere principium, nec superiora argumenta oppositum concludere.

Plato & alij priuationē non numerarūt inter principia. IN hac controuersia Plato, & ex antiquis Philosophis nonnulli, Priuationem è numero principiorum exclusere: vel quòd eam tanquam non ens despicatam habuerint: vel, quia nihil in ipsa præter maleficium agnouerint. Rectius Aristoteles, qui eam principijs annumerauit, nō quidem ijs, quæ in compositionem veniunt, sed quæ per se ad generationē requiruntur. Cuius sententiæ veritas paucis hunc in modum cōfirmari poterit. Id, vnde per se generatio proficiscitur, verè, ac propriè principium illius est: sed generatio per se oritur à priuatione, tanquam à termino à quo: ergo priuatio est principium per se generationis. Maior propositio nota est: minor probatur: quia generatio (vt sæpe diximus) est progressio à non esse, vt à termino à quo; hic autem cùm non sit materia, (siquidem terminus, à quo res oritur, vipote formæ geniti contrarius, non manet; materia autem semper manet) consequens fit, vt fit ipsa formæ priuatio.

Lege Aphrodisæū li. 2. Nat. q. c. 11.

Sol. 1. arg. Horū explicationes collegit Zimara in suis dilucidationibus. Argumenta verò superiùs adducta, hunc in modum explicāda sunt. Ad primum, omissa Græcorum & Latinorum Interpretum in eo loco enarrando dissensione, respondendum est, necessariò manere principia, non omnia, sed quæ in rei genitæ compositionem coeunt: vel omnia simpliciter manere, id est, omnia ad quamlibet generationem, seu singula tria ad singulas generationes concurrere, vt Ammonius, & alij interpretantur.

Sol. 2. Ad 2. Priuationem dici principiū per accidens, non generationis (sic enim principium per se est) sed compositionis, quatenus materiæ, ex qua compositum coalescit, accidit, habere in se priuationem formæ. Aduertit etiam D. Thomas, in explicatione eius loci, dici priuationem principium per accidens, si accipiatur pro priuatione formæ alterius rei, non eius, quæ gignitur.

Sol. 3. Ad 3. admittenda est maior propositio, neganda minor; & ad eius probationem dicendum; materiam, quamdiu formam non habet, esse illa absolutè priuatam, aptamq. ex sese ad eam recipiendam; quamuis proximam, & completam aptitudinem tunc solùm obtineat, cùm peruentum fuit ad terminum, complementumque omnium accidentium, quibus ab agente disponitur, qui terminus in ipso tantùm generationis momento datur: extrinsecè tamen, cùm in eo omnia prædicta accidentia ex toto pereant, abscessu formæ prioris, factaque vsque ad materiam primam resolutione, vt in libris de ortu & interitu dicemus. Vt verò in ipso puncto generationis priùs natura, quàm materia formam recipiat, inest ei summa aptitudo ad ipsam recipiendam, ex vi accidentium, quæ toto tempore præcedenti in ea fuerunt, & in ea progressione naturæ, siue in eo priori, vt loquuntur, inſidet in materia exactissima formæ priuatio. Nec repugnat, in eo sig-

instanti temporis, secundum aliam & aliam considerationem, dari in materia & priuationem formæ, & ipsam formam; licet talis priuatio in eodem instanti re ipsa, ac simpliciter aboleatur.

Sol. 4. Ad 4. dicito, si illud pronunciatum, esse principium est esse ens; significet, quidquid principij rationem habet, necessariò esse ens, falsum id esse: si autem sensus illius sit, id, cui relatio principij conuenit, posse aliquam rationis entitatem intellectus beneficio obtinere, eo modo, quo superius diximus: tunc verum quidem esse, quod in prædicto effato assumitur; sed non rectè ex eo concludi, priuationem in se spectatam esse ens; seu positiuum aliquid.

Sol. 5. Quomodo ens possit pêdere à nō ente. Ad 5. negari debet id, quod est ens, non posse à non ente dependere, dummodò ab eo non dependeat, vt ab influente, aut impertiente aliquod esse; sed tanquam à termino, atque, vt ab eo, quod essentialiter ad suum conceptum requirit. Ita verò sese habet generatio respectu priuationis.

QVÆSTIO IX.

Num in qualibet re naturali, præter materiam, danda sit forma substantialis, necne.

ARTICVLVS I.

Formam substantialem antiquioribus Philosophis magna ex parte ignotam, posterioribus notam fuisse.

INstitutæ disputationis series postulat, vt de tertio rerum naturalium principio, hoc est, de forma differamus. Porrò inesse rebus naturalibus non materiam solùm, sed etiam formam, quæ sit pars quidditatis, licet veteris Physiologiæ Auctores, vt constat ex 1. libro Metaph. cap. 2. & ex ijs, quæ tradit Laertius lib. 7. de vitis Philosophorum; magna ex parte latuerit: agnouit tamen in primis Italicæ sectæ institutor Pythagoras; tum eiusdē familiæ alumnus Timæus Locrensis, qui materiam ex se nullas habere formas, & tamen eas subinde posse recipere, varijs similitudinibus expressit, in hūc ferè modum. Pythagoras, & Timæus formarum assertores. Qui vnguenta suauiter redolentia confecturi sunt, humidam materiam, quam certo condire odore volunt, ita præparant, vt odorem nullum proprium habeat: & qui materijs mollibus, impressionique cedentibus, figuras imprimere aliquas volunt, nullam omninò priorem in eis figuram apparere patiuntur, sed exactissima quadam læuigatione eas poliunt. Ita illud, quòd in omnibus passim ceterorum omnium simulacris rectè figurandum est, his omnibus formis natura sua carere necesse est. Hæc Timæus apud Platonem. Ipse autem Plato ex propria quoque sententia, (vt liquet ex ijs, quæ ab eo varijs in locis, & ab Alcinoo in libro de eius doctrina, cap 8. tradita sunt) substantiales formas posuit. Quarum duo genera statuit, vnum expers materiæ; quod ideam dixit: alterum cum materia coniunctum, quod formæ nuncupatione minus dignum credidit, ideoque receptam imaginem appellandum censuit.

Iam verò Aristoteles, substantialium formarum positionem multò apertiùs, & luculentiùs astruxit, plurimis in locis, vt hoc in lib. cap. 7. text. 65. & lib. 2. cap. 1. text. 12. Item 2. de ortu, & interitu, cap. 9. text. 51. lib. 2. de anima, cap. 1. & in toto eo opere, lib. 7. Metaph. cap. 4. & lib. 12. cap. 2. Aristot. Cuius sententiam omnes ferè consequentes Philosophi magno cōsensu approbarunt; etsi ex Platonicis nonnulli, magistri sui vestigia persequentes, circa modum, quo forma cum materia societatem coit, à Peripateticis dissenserint; qua de re separatim suo loco.

ARTICVLVS II.

Affirmatiuam quæstionis partem omninò veram esse.

SOlet autem substantialium formarum assertio multis ex capitibus, longo rationum ductu, à Philosophis comprobari. Nos potiora tantùm argumenta in medium afferemus: quorum primum ita se habet.
1. ratio. Res naturales sunt compositæ, non ex materia duntaxat; quia, cùm hominis, lapidis, & leonis eadem sit communis materia, eadem foret omnium essentia, & definitio: habent igitur præter materiam proprias formas, quibus inter se differant.

Respons. Quòd si quis occurrat, composita physica constare ex materia, quæ sit substantia, atque etiam ex forma, non tamen, quę substantia sit, sed accidens; is facilè confutabitur.
Cõfutatio datę respõsionis. In primis hoc modo: Materia est nuda potentia, vti superiùs demõstrauimus, & tamen est substantia, vt Aduersarius fatetur: ergo & forma multò maiori iure substantia erit. Secundò; si forma esset accidens, nulla esset generatio substantialis, siquidem materia gigni non potest; inductio verò accidentium, non substantialis, sed accidentaria generatio est. Tertiò; vel ipsa composita naturalia sunt accidentia, vel substantiæ: si accidentia, non igitur constituuntur ex materia, quæ sit substantia: si substantiæ, non ergo constãt ex forma, quæ sit accidens; alioqui aut non substãtia ex substantijs, aut non accidens ex accidentibus coalesceret, quorum neutrum fieri potest.

2. ratio. Rursus idem hûc in modum suadetur. Singulis rebus naturalibus aliquę proprię & peculiares functiones conueniunt, vt homini ratiocinari, equo hinnire, igni calefacere, atque ita ceteris: sed eiusmodi functiones oriri nequeunt à materia, quę, vt suprà ostendimus, nullã effectricem vim habet: oriuntur ergo à substantiali forma. Nec satisfaciet, qui dixerit, proficisci à materia instructa accidentibus. Quæro enim, cur isthæc potiùs accidentia in hac materia, quã illa conspiciantur; cur igni potiùs calor, quàm frigus competat? cur aerem leuitas, non grauitas sequatur? Cùm igitur huius rei causa ad materiam referri non possit, tum, quia ob insitam inertiam, nudæque potentię sterilitatem, nullum ex se accidens profundit; tum, quia, cùm vna, atque eadem sit in rebus sublunaribus, eadem ijs omnibus accidentia promiscuè inessent; planè sequitur, talium accidentium originem ad formam substantialem, vti ad ipsorum fontem, referendam esse. Materiæ nullum ex se accidẽs profundit.

Proinde negari non potest, vnicuique rei naturali suam inesse formam substantialem, ex qua constet; à qua gradus præstãtię, & perfectionis in compositis physicis desumantur; à qua omnis rerum propagatio dependeat; à qua sua cuique rei nota, & character insideat, quę, quidquid operis in natura fit, pro sua facultate moliatur; quę omnes eliciat, tum vitę, tum reliquorum munium, actiones; cui accidentia tanquam instrumenta subsidio veniãt; quę deniq. spectabilis huiusce mundi theatrum, sua varietate ac pulchritudinem mirificè distinguat, atque exornet. Substãtialis formæ encomia.

QVÆSTIO X.

Vtrum apta idoneaque sit formæ substantialis definitio.

ARTICVLVS I.

Solutio propositæ dubitationis.

CVm varia sint formarum genera; quandoquidem alię sunt accidentariæ, vt calor; alię substantiales, vt anima: rursusque substantialium alię assistentes, vt intelligentia mouens cœlum; alię informantes, vt formę elementorum, stirpiũ, & animalium: non quærimus hoc loco Cuius formę definitio inquiratur.

loco de definitione formæ in commune; sed substantialis informantis duntaxat. Huius ergo descriptionem paucis complexus est Aristoteles 2. lib. cap. 3. text. 28. aiens, formam esse rationem quidditatis, id est, id, in quo cuiusque compositi naturalis essentia præcipuè continetur; seu, quod essentiam rei, eiusque definitionem absoluit, & ab alijs distinguit. Apertiùs hunc in modum definiri potest: Forma est actus simplex, substantialis, vnum per se cum materia constituens. Dicitur actus, ad excludendam materiam: simplex, ad reijciendum quodlibet ex multis actibus inter se diuersis concretum, vt album dulce: Substantialis, ad remouendas formas simplices accidentarias: Denique dicitur, constituens vnum per se cum materia propter intelligentias, quæ nequeunt cum materia in vnius compositi naturam venire. Aduerte autem, verbum illud, constituens, non ita accipiendum, quasi forma existimari non debeat, nisi, quæ actu vnum per se cum materia componit: sic enim animus rationis particeps, dum extra materiam per se cohæret, non esset forma; cùm tamen ex sua essentia, à qua destitui nequit, sit actus, & forma corporis. Ea igitur particula sic intelligenda est, vt forma constituat, id est, suapte natura constituere possit vnum per se cum materia.

Formę definitio.

Eius enucleatio.

ARTICVLVS II.

Quibus nominibus substantialis formæ vis & præstantia à Philosophis describatur.

SAnè verò, vt multiplex est formæ dignitas: ita eam Philosophi varijs nominibus appellarunt, & quasi definierunt. Pythagoras eam vocauit Vnum; quòd incertam, ac vagam materiæ rationem in vnam certamve speciem contrahat: vel quòd vnitatem affectet; sicuti materia multitudinem, seu diuisionem, tum quòd anima, quæ inter formas principatum habet, vnionem elementorum, partiumque corporis efficiat. Nam, cùm corpus ex elementis coalitum in perpetuo fluxu sit, continentis cuiuspiam opera egebat, ne fatisceret. Hinc est illud Pythagoræorum dogma: Rerum tria sunt initia, Infinitum, Vnum, Duo; hoc est, Deus, Forma, Materia.

Pythagoras.

Timæus Locrus apud Platonem, eam dixit Mentem, aiens, mundum hunc, qui sub aspectum cadit, necessitate, id est, materia; & mente, id est, forma constare: quo loco formam mentem appellauit, quòd sit adumbrata quædam primi ac puri actus, diuinæq. mentis similitudo. Ob quã etiam rationem à Platonicis Diuina soboles dicta est. Nuncupat item Plato formas physicas, Similitudines, & Effigies, quòd sint imitationes quædam idearum: & Vmbras, quòd eam videantur habere rationem ad ideas, quam vmbræ ad corpora. Ideoque 7. de Rep. ait, nos in hoc mortalium orbe, non aliter atque in specu, esse collocatos, ac solas inspicere rerum vmbras, quas ob assuetudinem existimamus, verè esse.

Timæus.

Platonici.

Plato.

Apud Aristotelem nuncupatur forma, Diuinum, Pulchrum, Optimum, Finis. Diuinum, quòd sit participatio quædam diuini esse, vti proximè dicebamus: pulchrum, quòd materiam decoret, totamque mundi quasi scenam spectanda varietate exornet: optimum, quòd sit quidpiam maximè perfectum, & appetibile: finis generationis, quòd genitor in re, quam efficit, eam sibi, vti propriæ formæ effigiem, exprimendam proponat, vt declarat D Thomas 1. par. q. 44. art. 4. A quibusdam appellatur Terminus, quoniam, vt antea dicebamus, materiam diffluentem ac vagam certis finibus coerceat, veluti, norma quædam mensuraque rerum. Vnde Aristoteles 3. huius operis, cap 7. tex. 67. dixit, formam causam esse terminationis & continentiæ. Ab alijs dicitur Character, quòd cuique rei quasi notam imprimat, qua cognosci & distingui possit à ceteris: vnumquodque enim ex sua forma spectatur, ac secernitur. Denique vulgari

Aristot.

Alij.

nomine

nomine dicitur forma, quòd ficuti forma per artem inducta materiam fecundariam, vt æs, & lignum; ita ipsa materiam primam concinnet; atque efformet. Plura in hanc fententiam fcripfit Albertus M. hoc in lib. tract. 3. cap. 17.

QVÆSTIO XI.

Vtrum ex forma fubftantiali & materia vnum fiat.

ARTICVLVS I.

Argumenta in negatiuam partem controuerfiæ.

SVperiori quęftione, cùm formam definiremus, afferuimus, ex illa & materia vnum quidpiam effici: nũc ad illuftriorem rei notitiam, an id ita fe habeat, difquiremus. Ac primùm nonnulla fefe offerunt argumenta, quibus negatiua pars often di videatur.

1. Arg. Primum eft; Vel ex materia, & forma fubftantiali fit vnum, interuentu alicuius medij, quod eas conciliet, & mutuò connectat; vel proximè abfque vllo medio, aut vinculo: fed neutrum horum videtur dandum: nõ igitur ex materia & forma fubftantiali vnum fit. Probatur Minor, quo ad priorem partem; quia tale mediũ fi daretur, oporteret effe aliquod accidens, quod prius in materiam reciperetur: id verò effe non poffe, ex eo oftenditur; quia cùm inter actum primum, & fecundum fit ordo effentialis, nequit materia fecundum ante primum admittere. Item, quia fi effet accidens, iam materia & forma accidentario nexu iungerentur; nec ex illis vnum quid fubftantiale, fed accidentarium coalefceret. Quo ad pofteriorem verò partem fuadetur eadem Minor; quia, vt Proclus ait, cõ. men. 3. in Timæum, multitudo omnis, nifi incompofita futura fit, eget conciliatrice harmonia, hoc eft, requirit proportionem, accõmodationemq. ipfarum rerum inter fe, quæ accommodatio nõ nifi tertio aliquo, velut fequeftri, perficitur. Itẽ; quia, fi forma poffet per fe, atq; immediatè copulari cum materia; poffet ei faltem diuina virtute fine media quantitate vniri; ficq. ex anima rationali, & materia refultaret compofitum vnum per fe, quod non aliud foret, quam homo. Quare exifteret homo fine capite, & corde, ceterisq. partibus integrantibus; quod non videtur concedendum.

Secundum; Si ex materia & forma fubftantiali fieret vnum per fe, fieret quoq; ex materia & forma accidentaria per fe vnum: fed ex his non fit, vt palàm eft: ergo nec ex illis. Maior probatur; quia vtrobiq; videtur par ratio inueniri, cùm non folùm forma fubftantialis, fed etiam accidentaria fefe habeat ad materiam, vt actus ad potentiam, quam perficit. 2. Arg.

Tertium. Quæ magis diftant, minùs inter fe vniuntur: fed forma fubftantialis, & materia magis diftant, quàm accidens, & fubiectum; cùm forma fubftantialis fit ens in actu, materia ens in potentia: contrà verò tàm accidens, quàm eius fubiectum, fint entia in actu: Igitur minùs poterunt inter fe vniri forma, & materia, quàm accidens, & fubiectum: quare, cùm hæc non conueniant in vnam tertiam naturam, quæ fit ens per fe, neque illa conuenient. 3. Arg.

Quartum. Ea, quæ non affectant mutuam vnionem, non poffunt inter fe naturaliter coniungi: fed materia cùm fit, vt alibi diximus, caufa diuerfitatis, & multitudinis; (vnde à Philofophis dualitas, & infinitum vocabatur) minimè affectat vnionem: non poteft ergo naturaliter cum forma coniungi; proindeque nec ex mutuo eorum complexu vnum quid exiftet. 4. Arg.

Quintum. Saltem inter materiam & formam humanam non poteft naturalis nexus intercedere: ergo faltem hæ non poffunt in vnius compofiti per fe naturam connecti. Antecedens probatur: quia, fi talis vnio effet naturalis, fequeretur, animam fepa- 5. Arg.

ſeparatam habere natiuam propenſionem ad materiam, ſicque ſtatum extra corpus eſſe ei violentum; & quod inde videtur conſequi, reſurrectionem corporum futuram naturalem, non verò diuinæ poteſtatis miraculo exhibendam; quod falſum eſt.

6. arg.

Sextum. Si ex hac forma, & hac materia fieret vnum per ſe, pari ratione ex hac forma & quacunq; alia materia poſſet effici per ſe vnum: ſed non poteſt; ergo, &c. Maior probatur: quia quælibet materia prima eſt pura potentia; quæ videtur eſſe tota ratio, cur ex illa, & forma ſubſtantiali dicatur vnum fieri. Minor inde ſuadetur: quia, ſi ex hac forma & quælibet materia poſſet fieri vnum, vtique haberet hęc forma ſine diſcrimine ordinem ad quamlibet materiam: quod tamen falſum eſſe ea ratio oſtendit, quia non magis pendet forma à certo efficiente, quàm à certa materia, à qua educitur, cuive vnitur. Quare, ſicuti forma huius equi, v. g. nequiuit ab alio, quàm à proprio ſuo progenitore effici, ita nec è cuiuſuis materiæ, ſed certæ & definitæ poteſtate educi potuit. Et quod inde conſequens eſt, non cuilibet materiæ, ſed certæ, ſibique à natura deſtinatæ, ad vnius compoſiti ſocietatem coniungi poterit.

ARTICVLVS II.

Concluditur pars affirmatiua quæſtionis.

Quinque vnitatum modi.

VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, prænotandum eſt, quinque eſſe, quod ad præſens inſtitutum attinet, vnitatum diſcrimina, à quibus totidem modis vnum dicitur. Prima vnitas eſt aggregationis, vt in acerno lapidum. Secunda ordinis, vt in exercitu, quæ maior eſt, quàm prima; magis enim vniuntur, quæ ordinem habent, quàm quæ turbata confuſione diſſoluta ſunt. Tertia eſt vnitas per accidens, vt in accidente, & ſubiecto, cui inhæret; quæ maior eſt, quàm ſecunda; etenim in ſecunda nullum eorum, quæ ordinem habēt, in altero inſidet. Quarta eſt vnitas per ſe in rebus compoſitis, quæ, videlicet, reſultant ex compoſitione partium, in aliquam tertiam naturã coeuntium; qualis cernitur in quantitate bipalmari, compoſita, videlicet, ex duobus palmis inter ſe, vno eodemque communi termino coniunctis. Et hæc vnitas maior eſt, quã tertia, cùm vnitas per ſe reddat abſolutè vnum; vnitas verò per accidens non niſi cum adiectione, & ſecundũ quid. Quinta eſt vnitas per ſe in rebus ſimplicibus, & in ſubſtantijs à materiæ commiſtione liberis: & hæc ceteris lõgè præſtat, cùm emineat extra omnem compoſitionem partium realiter diſſidentium. Cùm ergo ab his quinq; vnitatum differentijs vnũ dicatur, dum in quæſtionem adducimus, vtrum ex materia & forma vnum fiat, accipiendum eſt vnum, vnitate quarto modo ſumpta.

Cõcluſio.

Concluſio ſit: Ex materia & forma ſubſtantiali fit vnum per ſe. Hæc traditur ab Ariſtotele lib. 2. de anima, cap. 1. text. 7. & 8. Metaph. cap. 6. tex. 15. à D. Tho. prima par. q. 76. ar. 7. Scot. 8. Metaph. c. vlt q. 4. Durando, in 2. d. 12. q. 2. Alẽſi 3. par. q. 7. mẽb. 1. art. 1. Eſtq. eius veritas inde conſpicua, quia ex formæ & materiæ nexu reſultant compoſita naturalia; vt homo, ignis, cœlum, aliaque eiuſmodi, quorum vnumquodque eſt totum quid per ſe vnum.

à Sonc. 8. Meta. q. 28 Iauel. q. 7.

Si quis verò ſciſcitetur, quænam huiuſce mutuæ cohæſionis & nexus cauſſa ſit? dicendum in primis, non poſſe materiam & formam in vnum coniungi, niſi illa ad hanc recipiendam idoneis accidentibus ab agente præparetur; atque ita dari cauſſam extrinſecam prædicti nexus, nempe ipſum generans: tum pręterea diſpoſitiones ab eo inductas; quæ partim ad cauſſam ipſam efficientem, partim ad materialem ſpectant. Ad efficientem. quatenus ſunt inſtrumenta, per quæ generans operatur: ad materialem, quatenus vagam materiæ potentiam coercent, habilemque reddunt ad hanc certam, & definitam for-

Diſpoſitiones ab agente inductæ ad ꝙ genus cauſæ pertineant.

formam recipiendam. Ceterùm nulla datur interna causa media, cur ex materia disposita, & ex forma substantiali vnum per se fiat (eo modo, quo, verbi gratia, in linea datur punctum, copulans in vnum duas lineæ medietates) nec huius rei alia ratio est, nisi quòd pura potentia, eiusque actus substantialis, ad se primò vicissim ordinantur, & ingenita propensione, absque alio medio, in vnũ conspirant, ac denique naturali quadam societate ad totum perficiendũ vniuntur, vt locis antè citatis docet Aristoteles, edisseritque Scotus in 2. dist. 12. quæst. 1. & Auerroes 2. de anima, commento 7. D. Thomas 2. contra Gent. cap 70.

Cur ex materia & forma substãtiali fiat vnũ per se.

Quare minimè audiendi sunt Academici, qui, quòd viderent, hominis formam & materiam, naturas esse quàm maximè dispares, commenti sunt, animum nostrum à summo rerum opifice conditum, priusquam densum hoc, & tenebricosum nostri corporis ergastulum subeat; in primis corpusculo quodam illustri, tamquam simplici veste indui; tum alio subtili quidem, sed minùs splendido, & ex tenuium præsertim elementorum permistione concreto exteriùs contegi; vt ijs stipatus in tertium hoc mortale corpus ingrediatur, & huiusce medij interiectu, cum eo societatem coeat. Hæc, inquam, Academicorum, non tam dogmata, quàm insomnia, auscultanda nequaquam sunt. Vt enim in præsentia omittamus eum errorem, quo humanos animos ante propria corpora conditos faciunt: etsi materia & forma, siue humana, siue alia quæcunque, vsque adeò inter se naturis distent, vt sint primò diuersæ; possunt tamen sine eiusmodi vinculo in vnius compositi rationem arctissimè associari: quia ad id non naturæ similitudo spectari debet, sed coaptatio, & proportio, quæ magna est rerum conciliatrix. Vnde & Plato ipse, tam mundi, quàm hominis partium vincula, proportiones esse, quibus singula inter se colligantur, in Timæo prodidit.

De hoc Academicorum dogmate Gal. li. d dogm. Plat. & Hip. Bessario, lib. 3. contra Calumn. c. 22 Fern. li. 4. Phys. c. 2.

Proportio magna rerum Conciliatrix.

ARTICVLVS III.

Dubij cuiusdam enodatio.

SAnè, cùm formæ tanta ad societatem cum materia ineundam insit propensio, iure quæsierit aliquis, num anima separata, non impedita, possit vi propria semetipsam vnire corpori, si ei omnibus suis organis, totoq. accidentium apparatu instructum, absque alia forma substantiali, diuinitus offeratur. In hac dubitatione affirmatiuam partem sequutus est, præter alios, Henricus Gandauensis, Quodlib. 11. q. 14. negatiuam Scotus, in 4 dist. 43. q. 3. art. 3. & Capreolus, eadem dist. q. 2 art. 3. Richardus verò ibidem, in 3. principali q. 2. vtramque probabilem iudicat.

Cũ Henrico videtur sentire Aureolus, & Bernardus apud Capreolum ead. quæst.

Placet opinio Henrici. Non est enim, cur negemus, posse animam sese intimè præsentem exhibere tali corpori, quemadmodum & spatio, in quo consistit, & aeri, à quo spatium occupatur, intimo atque indiscreto situ adest. Deinde; cùm animam in corpore disposito, vt in proprio perfectibili existentem, naturæ necessitate sequatur informatio, animatioque eiusdem corporis, non secus ac albedinem corpori inhærentem dealbatio; vtique non est etiam, cur inficiemur, copulatum iri tunc animam Socratis cum suo corpore, ita, vt ex vtriusque nexu Socrates reuiuiscat. Non enim propterea id, quod intericrat, dicetur idem numero redire per naturam; sed vi miraculi, quo ponimus, constitui diuinitus materiam eo modo, quo diximus. Neque etiã tunc desiderabitur actio, qua attingatur vnio animæ cum corpore: tum, quia in hominis generatione eiusmodi actio ex parte generantis, non est distincta ab illa, qua materia congruis dispositionib. præparatur, quæ præparatio in hoc euentu diuina virtute præstanda est: tum, quia, vt anima Socratis eadem actione creatur, & vnitur materiæ; ita nunc eadem actione. qua sese in materiam intulerit, eidem copulabitur.

Occupatio.

Lege Capr. in 2. d. 15. q. 3. art. 3. Scot. d. 17. quæst. 1.

Et

Et verò id amplius habet ortus aliarum formarum, quæ è materiæ sinu educuntur, quòd, præter illam, vel illas potiùs actiones, quibus materia ad earum receptionē disponitur, (tot enim interueniūt actiones, quot accidentia realiter distincta à generāte in materiam inducūtur) alia quoque detur actio ab eodem generante elicita, quæ ad formam intrinsecè terminetur, eam simul producendo, & copulando cum materia. Quod in animam hominis minimè cadit: hæc enim, vtest per se subsistens, atque immaterialis; ita corporea generantis actione immediate, siue intrinsecè attingi nequit: etsi dici possit, extrinsecus attingi actionibus: materiam ad ipsius introductionem concinnantibus.

Lege Ferrar. 1. cont. gent. c. 26. Sonc. 7. Met. q. 25.

Vt verò ea, quæ diximus, planiùs intelligas, aduerte, circa prædictam vnionem materiæ cum forma, vnionem trifariam sumi. Primùm, pro actione, qua forma materiæ vnitur. Secundò, pro illapsu, quo forma sese in materiæ substantiam penitus insinuat, pariterq. substantia materiæ in se, ac quo quasi gremio formam recipit, qui nexus est vnio substantialis. Tertiò, pro relatione vnionis, quæ cōsurgit inter materiam, & formam. Hæc ergo tria in eodem temporis puncto constant, eo tamen ordine, vt actio, qua forma materiæ iungitur, sit prior natura, quàm vnio substantialis; (siquidem hæc illam supponit) & vnio substātialis prior sit, quàm relatio vnionis; quia illa proximum est huius fundamentum, siue, vt vocant, ratio fundandi. Verùm præter hæc datur vnitas totius compositi, quod est tertia quædam natura, à materia & forma realiter differens, vt † alibi statuimus.

Vnio tripliciter accipitur.

Lege Caiet. 1. p. q. 76. art. 1.

† Cap. 2. huius lib. q. 1. art. 3.

ARTICVLVS IV.

Responsio ad argumenta primi articuli.

Nvnc primi articuli argumenta soluamus. Ad primum dicendum est: inductis à generante, siue à causa effectrici accidentibus, quibus materia ad recipiendam formam idonea redditur, non requiri aliquod medium, quo materia & forma inter se concilientur, sed suopte ingenio, ac per se immediatè copulari. Itaque danda est prior pars maioris, in hūc sensum intellecta: & ad primam eius impugnationem dicendum, vt plura in vnum coeant, egere mutua accommodatione, & proportione inter sese; verùm hanc inter materiam, & formam dari, vti diximus. Quod verò ad secundam impugnationem attinet, Henricus Gandauēsis, Quodl. 9. q. 17. Aegidius in 1. d. 23. q. 2. Sonc. 5. Metaph. q. 22. Maironius in 4. d. 12. q. 8. negant, posse diuinitus effici, vt forma materiam omni quantitate exutam informet. Idemque de mente Sancti Thomæ esse, ac sibi videri probabile, scripsit Capreolus in 1. d. 42. q. 1. art. vltimo. Nobis tamen oppositum videtur cum Argentinate, in 3. d. 5. q. 1. art. 1. Scoto in 4. d. 10. q. 2. Bassolio d. 12. q. 2. & alijs. Nec n. ex eo vlla sequetur implicatio. Itaq; potest diuina virtute anima Socratis nudæ materiæ vniri: quo in euentu resultabit ex ijs compositum quoddam naturale, nempe Socrates, constans partibus physicis, ad eius essentiam pertinentibus; licet organorum apparatu & integrantium partium distinctione careat. Hæc enim, vt Socrates cohæreat, non absoluta, sed physica tantùm necessitate exiguntur, cùm sint accidentia materiæ, totique composito aduentitia.

Sol. 1. arg.

Ad secundum, neganda est maior, dicendumque, non eandem esse rationem in forma accidentaria, atque in substantiali, vt ex vtrauis simul cum materia vnū fiat. Materia enim per se primò ordinatur ad formam substantialem, vt potentia ad actum sui generis insita proportione idoneum, aptumque, vt ambo in vnam tertiam naturam coeant: quę habitudo inter materiam & accidentariam formam nequaquam cernitur. Quòd si quis opponat, Aristotelem lib. 2. de anima, c. 1. tex. 7. asserere, ex corpore, & anima fieri vnum, quemadmodum

Solut. 2.

Obiectio.

dum ex cera, & figura. Quare si ex his non efficitur vnum per se, nec ex anima & corpore, & vniuersim nec ex materia & forma vnum per se cõstare. In promptu est, quod respondeamus; nimirum, similitudinem formæ & ceræ non in eo positam esse, quòd eadem sit vnitas eius, quod ex anima & corpore, & eius, quod ex cera & figura resultat: sed quòd neq; anima, neque figura egeant medio, quo connectatur ad constituendum compositum: etsi quo ad vnitatem dispar sit vtriusque compositi conditio, cùm alterum sit vnum per se, aliud verò per accidens.

Dilutio.

Sol. 3. Ad tertium. Dicendum; quæ magis distant quo ad proportionem minùs inter se vniri, non tamen, quæ magis distant secundũ naturas: nunc verò materiam & formam, si mutua vtriusque proportio & habitudo spectetur, maiorem inter se habere conuenientiam ad condendum vnum, quam subiectum & accidentia, vt ex dictis patet. At non deerunt, qui probare contendant, ex subiecto & accidente effici vnum per se, propterea, quòd generatio accidentaria, qua Socrates albescit, est mutatio per se vna, quæ proinde in vnum terminum per se ferri debet, nõ in alium, quàm in compositum ex Socrate & albedine.

Obiectio.

Respõsio. Resistendum tamen his erit, fatendo, eam mutationem esse per se vnam; sed negando, terminari ad cõpositum ex Socrate & albedine: re enim vera non terminatur nisi ad album, quod est quid per se vnum, vtpote importas primariò albedinem; secundariò, & vt connotatum, Socratem, cui albedo insidet.

Sol. 4. Ad quartum, negandum est, materiam non affectare vnionem cum forma, siquidem naturali propensione in eam fertur ipsamque expetit, vt alibi ex Aristotele & Platone docuimus. Neque obstat, quòd à quibusdam Philosophis materia diuisionis, & multitudinis causa perhibeatur; (ob id videlicet potissimùm, quòd in sublunari orbe, dum alias atq; alias formas successione admittit, & ipsa vna eademque, secun-

Cur materia diuisionis & multitudinis causa dicatur.

A dum speciem manens, & in varias partes secatur, singularium sensibilium multitudinem & diuersitatem mundo exhibet) Non enim hoc mutui inter ipsam & formam amoris consensum, conspirationemque adimit, cùm vis amoris ex parte materiæ in eo consistat, quòd ad formas inclinetur, easque in se recipere exoptet, & receptas suo gremio complectatur, ac foueat, nec nisi contrariarum qualitatum B impulsu dimittat.

Ad quintum, negandum est antecedens; & ad eius probationem dicendum; animam habere ac corpus naturalem inclinationem, etiam, dum est ab eo separata: & hunc statũ nec esse illi violentum, cùm ei anima ipsa nõ renitatur, quod ad rationem violenti exigitur: nec tamen naturalem; (quidquid putarit Auicen- C na, cuius opinionem alibi cõfutauimus) cùm naturale sit animæ esse in corpore, cuius forma est: sed esse ei præter naturam, vt sentit D. Thomas 1. par. quæst. 89. articul. 1. & Caiet. in commentarijs eiusdem loci, qui status inter violentum & naturalem medius est. Verùm, licet anima ingenitam propẽsionem habeat ad corpus, non iccirco resurrectio censenda erit naturalis; sed simpliciter supra D naturam, ex parte modi, & principij actiui, quod erit virtus diuina, supra consuetum naturæ ordinem, & facultatem agens: esto, prædicta resurrectio secundũ quid naturalis dici possit, videlicet, quo ad finem, quatenus naturale est animæ vniri corpori, vt explicat S. Thomas 4. contra Gentes, c. 81. Scotus in 4. d. 43. q. 4.

Sol. 5. Ita D. Augustin. 12. super Genes. ca. 35. D. Th. 1. p. q. 26. ar. 1. ad 6.

Lege D. Th. in 4. d. 43. q. 1. art. 3. Cai. 1. p. q. 76. ar. 5. Ferra. loco hic cit. cõtra gent.

Pro explicatione vltimi argumente aduerte in primis, si materia cœ- E lestis, & sublunaris inter se specie distinguantur, quod in libris de cœlo expendimus, nec materiam cœlestem habere ordinem ad formas sublunares, nec materiam sublunarẽ ad formas cœlestes; proindeque nulla vi, etiam diuina, posse ex ijs promiscuè fieri vnum: quia non ex qualibet pura potentia, & actu substantiali, sed ex ijs, quæ inter se ordinem, & pro-

proportionem habent, vnum conficitur. Si verò formam aliquam singularem ex inferioribus, cum materia inferiori comparemus, non poterit ea cuilibet materiæ (esto, qualibet sit pura potentia; nec enim ex hoc tantùm ratio vnionis petenda est) per naturam vniri, sed sibi propriæ, & peculiari: quia, si forma materialis sit, pendet naturaliter eius conseruatio, & productio ab ea materia, de cuius potestate elicitur; vt probat ratio adducta in argumento ad confirmationem minoris propositionis. Licet non oporteat eam materiã decursu temporis eandem prorsus esse, quo ad omnes sui partes, sed saltem eandem continuatione. Quòd si forma immaterialis sit, hoc est, anima humana, pendet etiam à propria materia, non quo ad esse, cùm extra illam cohęrere valeat; sed quo ad officium informandi.

At enim verò, vt Fonseca li. 5. Metaphys. cap. 2. q. 14. sectione 2. & 3. annotauit, quælibet forma sublunaris, poterit cuiuis portioni inferioris materiæ diuina virtute coniungi: nõ quòd earum inclinatio à Deo mutari possit; cùm sit ipsa materiæ & formæ natura: sed quia si ambæ secundum se absolutè spectentur, ad se mutuò inclinantur, habentque congruam proportionem, vt vniri queant: nullaque forma sublunaris ab vlla materia inferiori dependet necessitate absoluta, sed physica duntaxat; quatenus hæc numero forma ab agentibus naturalibus, quæ limitatæ virtutis sunt, non nisi interuentu, & instrumentaria vi horum singularium accidentium, potest in hac materia produci, eidemque vniri, si materialis sit, vel vniri tantùm, si immaterialis existat. Item etiam, (quod ex eo sequitur) quatenus in nulla materia, præterquam in hac, datur completa habilitas naturalis, ad hanc singularem formam recipiendam. Quæ completa habilitas duo requirit, videlicet, proportionẽ ipsius materiæ ad formam, & aptitudinem ad illam recipiendam, sibiq. copulandam, vel ad copulandam solùm, in ordine ad agens physicum. Vnde intelliges, ad vnionem huius materiæ cum hac forma, diuina virtute, peragendam, pauciora requiri, quàm si eadem vnio agentium naturalium facultate præstari debeat.

Materia, & forma sublunaris absolutè spectatæ, ad se vicissim inclinantur.

QVÆSTIO XII.

Vtrum omnes, ac solę formę ordinis naturalis, è materiæ subiectiuę potentia educantur.

ARTICVLVS I.

Videri partem negatiuam veram, quo ad formas naturalis ordinis.

QVia formę, de quibus in hac disceptatione agimus, alię sũt naturalis ordinis, vt, forma equi, albedo, quantitas: alię non naturalis, vt, gratia, lumen gloriæ, & formæ artificiales, (accipimus enim naturale ita pressè, vt ab arte facto distinguatur) propositam disceptationem ab ijs, quæ priori genere cõtinẽtur, auspicabimur. Ac primum, quòd dicendum non sit, eiusmodi formas de materiæ potentia educi, hunc in modum videtur ostendi.

Formarũ maxima genera.

Formæ secundum rationes, quas Theologi seminales vocant, latent in materia: ergo, etsi ante cuiusque rei compositę ortũ nondum se probant, actu tamen in materia iam insident; atque adeò non ab illa denuò excitantur. Assumptum probatur testimonio D. Augustini, cap. 7. & 8. lib. 3. de Trinitate, vbi docet, omniũ, quæ ad oculos nostros prodeunt, occulta quædam semina in elementis mundi latere, per quæ illa, quæ in occulto erant, in apertum progrediuntur. Accedit, quòd si formæ non actu præiacent in materia, sed à genitore efficiuntur, nulla generatio, respectu materiæ, naturalis erit, sed violenta, cum ab Aristotele lib. 3 Ethicorum, c. 1. violentum de-

1. arg.

finiatur id, cuius principium extrà est, ita vt nullam id, quod patiatur, vim conferat.

2. Argum. Secundò. Quod creatur, non egreditur de potestate materiæ, vt Philosophi vna voce confitentur: at formę omnes, si nihil earum præfuit, è nihilo fiunt; quod nihil est aliud, quàm creari: Igitur nulla è materiæ potestate egreditur.

3. Argum. Tertiò. Idem probare licet in formis notionalibus, siue intentionalibus, per quas nimirum potentiæ in obiecta intendunt, quales sunt imagines colorum, ceteræque cognoscibilium rerum similitudines. Nam, cùm eductio realem transmutationem designet; eiusmodi autem formæ sine rei transmutatione aduenniant; quo pacto de subiecti potentia educentur.

Formę intentionalęs.

4. Argum. Quartò. Ascensus lapidis, motus circularis ignis, aspectus homini cęco diuina virtute collatus, relatio similitudinis inter duos candores, ceteræque relationes, quę rebus physicis adueniunt, sunt naturales formæ: & tamen has de materiæ potentia non educi, ea ratio probare videtur; quia in lapide non est potentiâ naturalis ad ascensum, sed violenta; in igne non nisi neutra ad conuersionem; in cæco non nisi obedientialis ad aspectum. Deniq. relationes, sicuti produci non dicuntur, ita neque educi dicendæ sunt.

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis videatur oppositum ostendi, de formis non naturalis ordinis, & de anima rationali.

1. Argum. De formis artificialibus.

CONtrà verò, quod formæ non naturales à subiecti potentia educantur, videtur posse concludi: ac pro artificialibus ita opponimus. Formæ artificiales (vt forma statuæ) habent in subiectis potentiam naturalem, quod eis forsitan quis deesse crederet: educuntur igitur de illorum potestate. Probatur antecedens; primùm, quia ars non quamlibet materiam, sed natura aptam, & idoneam ad opus assumit. Vt enim est in prouerbio Pythagorico: Non ex quouis ligno fit Mercurius. Deinde, quia alioqui dicendû esset, eas formas creari ad eum modum, quo gratia creari dicitur, propterea, quòd anima non habeat, respectu illius, naturalem potentiam.

Pythagori cũ prouerbium.

2. Argum. De gratia.

Sed quòd ipsa etiam gratia excitetur de potentia animæ, probatur. Namque vel anima in genere causæ subiectiuæ per se, & vi sua continet, conseruatq. gratiam diuinitus infusam; vel ad eam continendam supernaturali Dei auxilio eget. Hoc posterius nõ videtur dandum, si detur primum, sequitur, animam habere naturalem inclinationem, & potentiam ad recipiendam gratiam. Nam, quidquid potest aliquam formam naturaliter sustinere, potest eandem naturaliter recipere. Nihil ergo obstat, quo minus gratia de animæ potentia eliciatur, proindeque alia similia dona supernaturalia.

3. Argum. De forma humana.

Postremò: Forma humana prodit è potentia materiæ: nõ est igitur, cur inter ceteras rerum naturalium formas ab hac communi lege excipiatur. Antecedens ostenditur. Primùm, quia nõ minorem vim habet homo, ad formam suę speciei è materia promendam, quàm ceteræ animantes; alioquin præstantissimum animal deterioris esset conditionis. Secundò; in materia est potẽtia naturalis passiua, ad excipiendam formam humanam: Ergo in ordine agentium naturalium dabitur etiam aliqua facultas actiua, à qua in eãdem materiam inferatur. Deinde; quia vis actiua instrumenti potest virtute principalis agentis excitari vltra suam speciem; vt patet in phantasmate, cuius instrumentaria opera, ac ministerio, intellectus agens species intelligibiles in patiẽtem imprimit: Potest igitur facultas gignendi, etsi materiæ inhæreat, prout animæ rationalis instrumentum est, alterius animæ productionem attingere. Quare non videtur negandum, animum hominis elici è potentia materiæ.

ARTICVLVS III.

Refutantur falsæ quorundam sententiæ.

IN proposita quęstione, magna dissidentium Philosophorum contentione certatum fuit. Qui enim Anaxagoræ disciplinam secuti sunt, asseruere, formas omnes singulis in rebus occultas esse, viquegignentis causæ ex fortuita ac turbata congerie in ordinem traduci, & quasi sopitas excitari, atque in certam speciem componi. Hanc opinionem capit. 4. huius libri confutauit Aristoteles.

Opinio Anaxagorę.

Altera fuit Platonis sentẽtia in Phędone, qui docuit, rerum intereũtium formas non semper in materia extitisse; sed in ipsam ex idearum fontibus, id est, (si probè eum Aristoteles interpretatur) à substantijs quibusdam, per se extra singularia cohærentibus, in materiæ conceptaculum influere. Hoc etiam placitum multis in locis coarguit Aristoteles, ostendens, eas substantias nullo pacto in natura dari posse, frustraque illas ad rerum generationem asciscì. Auicenna autem in sua Metaphysica tract. 9. cap. 4. & 1. sufficientiæ, cap. 10. intelligentiam quandam finxit inter ceteras postremam, eandemq. sublunaris mundi gubernatricem, à qua in materiam, ab agente physico priùs dispositam, rerum naturalium formę inducerentur; quam proinde cholcodem, hoc est, formarum datricem vocauit.

Platonis.

Vt 1. Met. c. 7. tex. 25 & li. 7. c. 8. text. 28. & lib. 12. c. 3. text. 18. & 13. à c. 7. & 2. de gene. capit. 9.

Auicennæ.

Contra illum Platonis, & hunc Auicennæ errorem, reclamat tum natura ipsa, indignè ferens, adimi sibi nobilissimam suam operationem, id est, generationem substantialem, tum schola Peripatetica communi consensu. Argumentatur verò contra eum D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 69. & 103. alijsque in locis, ratione desumpta è septimo Metaph. Aristotelis c. 7. & 8. hunc in modum. Omne agens producit sibi simile: id autem, quod in natura generatur, nõ est forma tantùm, sed compositum,

Sẽtẽtia Peripatetica, de eductione formarum.

Vt 1. p. q. 65. ar. 4. & q. 105. ar. 1. de potent. q. 6. art. 3. quodl. 9. ar. 10. vide etiam Her

A ipsum (quia eius est fieri, cuius est esse; compositum autem propriè est, quia per se in suo esse cohæret, & subsistit) oportet ergo, vt ipsum generans non sit forma tantùm, sed cõpositum ex materia & forma. Quare nec Platonicę ideæ, nec intelligentia Auicennæ; sed id, quod ex forma & materia constat, formas in materiam inducit, & composita naturalia progignit.

ueum q. 4. de vnit. form.

B Quòd si quis hanc rationem cauilletur, quòd ex ea sequi videatur, nullum compositum physicum posse à Deo effici, cùm inter illud, quà tale est, & Deum similitudo non sit: occurrit D. Thomas, compositum ex materia & forma assimilari Deo, non quidem secundum speciem, sed secundum continentiam virtualem: quatenus formæ omnes, & materia ipsa, quæque ex his consti- C tuuntur, virtute in Deo insunt; quod tamen nulli formæ creatæ, quantumlibet naturæ dignitate excellat, conuenire potest. Sola enim forma, quæ est actus purus, atque omnis limitationis expers, ad nullum certum effectum coarctatur; sed incircumscriptè totam essendi & operandi vim in se cohibet, vt D. Dionysius 5. cap. de diuinis nom. sapienter docet.

Impugnatur hęc ratio à Dur. in 2. d. 7. q. 4. propugnatur à Ferr. 3. contra gent. c. 103.

D Ita verò communis est Theologorum sententia, non posse vllam substantiam à materia absolutam, excepto Deo, formam aliquam, siue substantialem, siue accidẽtariam, in materiam per se inducere, sed duntaxat applicando naturalia actiua passiuis; hoc est, non posse angelos, ignem, verbi causa, producere, nisi causas physicas, quibus excitari ignis queat, aptè copulando. Id quod E etiam hac ratione ostenditur. Nam si possent eiusmodi formas per se inuehere in materiam, vel id efficerent tanquam agentia naturalia, vel tanquam artificialia, id est, more eorum, quæ arte operantur. Non priori modo; quia causæ naturales determinatæ sunt à natura ad certas actiones, peculiariaque effecta edenda, vt ignis ad producendum ignem, non aquam;

D. Aug. 12. de ciuit. c. 24. & seq. & li. 3. de Trinit. c. 8. Alensis 2. part. q. 43. membr. 2. D. Tho. 3. cont. gen. capit. 103. D. Bonau. in 2. d. 7. q. 2. & aliorũ eadẽ d.

aquam; calor ad calorem, non frigus: at Angeli non ad vnam magis, quàm ad aliam formam exhibendam præfiniuntur. Non posteriori modo; quia ars supponit naturam, atque ita Angeli supponerent formam physicam, quam inducere in materiam conarentur. Nullo igitur pacto per se formam aliquam gignere queunt. Quia tamen elementorum proprietates, & astrorum contuitum, influxumque siderum, ac deniq. omnium rerum occultas vires pernoscunt; & corpora, quæ ipsis quo ad motum localem obediũt, paruo negotio aliunde comportare queunt: non est eis difficile, formas, quæ per eiusmodi causas in materiam introduci possunt, ad eum modum excitare. Atque hoc pacto Magi ope dæmonum, quibus se nefaria societate astringunt, nonnunquam opera edunt admiranda; neque tantùm spectris, & fictitijs rebus oculorum aciem eludunt, sed veras etiam res, vti veros serpentes subitò progenitos, aspectui offerunt, vt præter alios docet D. Aug. 20. lib. de ciuitate Dei, c. 19. & 3. li. de Trin. cap. 7. & 8.

Magi inter dũ ope dæmonũ res veras aspectui exhibent.

ARTICVLVS IV.

Approbatur Aristotelis opinio, traduntur que varia potentiarum notiones, quæ ad rem præsentem faciunt.

INter ea Philosophorum dogmata, quæ articulo proximo confutauimus, medium locum tenet Aristotelica, & vera sententia, quæ statuit, formas ante cuiusque rei ortum, neque actu existere; sic enim nihil denuò gigneretur; neque prorsus non existere; alioqui iam aliquid natura ex nihilo efficeret: sed esse potestate in materia, & naturalium causarum efficacitate, de illius potentia, & quasi gremio exciri, & ad actum perfectionemque adduci. Quod Aristotelis decretum astruit D. Thomas 1. part. quæst. 45. articul. 8. Henricus Gand. Quodlib 4. quæst. 14. Scotus in 2. distinct. 18. quæst. vnica. Durand. quæst. 2. Capreolus, distin. 17. quæst. vnica. Heruæus in tractatu de vnitate formarum, q. 3. alijque Peripatetici ferè omnes, varijs in locis.

Sententia Aristot.

Vt tamen huic doctrinæ lucem afferamus, explicandum erit, quid sit naturalis potentia; quid ea, quam obedientialem vocant; quid etiam neutra, & violenta. Potentia naturalis est ordo, propensio, inclinatiove, cuique rei insita, ad id, quod sibi consentaneum est, vt potentia materiæ ad formam sibi proportionatam, vis oculi ad videndum, intellectus ad intelligendum, denique cuiusque subiecta facultas seu capacitas ad actum sibi naturalem. Potentia obedientialis est aptitudo, seu non repugnantia, quam res habent ad aliquid obtinendum, ab eo, cui vel præter, vel supra naturæ modum obedire aptæ sunt. Quomodo inest ligno potentia ad formam statuæ, quæ est præter naturam, prout natura ab arte distinguitur, & humanitati conuenit potentia ad vnionem cum Verbo diuino, vt Diu. Thomas ait, 3. part. quæst. 4. articul. 1. quæ vnio est supra vim, & facultatem totius naturæ creatæ.

Soncin. 7. metaph. q. 27. & 28.

Potẽtia naturalis.

De Potentia obediẽtiali D. Th. in 2. d. 18. q. 2. art. 2. Capr. in 1. d. 42. q. vnica, artic. 3. Heru. trac. de materia cœli q. 2.

Num verò præter hanc bipartitam potentiæ notionem, danda sit etiam in rebus physicis potentia neutra, & violenta, comparatione aliquorum actuum, disceptatio non parua est. Vocatur autem potentia neutra ea, qua res neque repugnat, neque inclinatur: violenta, qua repugnat. Scotus, quæstione 1. prologi, & in 2. distinct. 2. quæstione 6. alijsque in locis, vtramque dari putat. Caietanus in 3. tom. tract. 3. quęst. 1. violentam admittit, neutram negat. Nos, quod verisimilius videatur, ita breuiter statuimus. Si materia sumatur, nõ per se tatùm, sed vnà cum forma, cui subest; nonnulli actus sese offerent, ad quos non naturalem habeat potẽtiam, sed violentam, vel neutram. Huiusce pronunciati veritas hunc in modum ostenditur. Forma terræ affecta grauitate, sicuti deorsum nititur, ita & ascẽsui repugnat: igitur ma-

Potentia neutra.

Violenta. Opinionẽ Scoti tuetur Fichetus, & Bar. eisdem in locis.

teria, prout terrenæ formæ in eum modum spectatæ subiacet, recipiet ascensum cum renitentia, & repugnantia: ac proinde, respectu ascensus, dicetur habere potentiam violentam. Rursus forma ignis neque repugnat motui circulari, neque ad illum inclinat, cùm sit ei præter naturam. Ergo materia, prout substernitur formæ igneæ, recipit motũ circularem, sine inclinatione, aut repugnãtia, atque adeò respectu illius potentiam neutram sibi vendicauit, quæ etiam obedientialis dici poterit, prout vtramque explicauimus. Sanè hunc in modum accepta potẽtiæ neutrius & violentæ assertio, minimè videtur à Philosophis repudianda.

Forma ignis vt se habeat ad motũ circularem.

ARTICVLVS V.

Quid sit, formam educi de potentia materiæ, & quibus id formis competat.

QVibus ita positis, omissa Philosophorum hac de re controuersia, dicimus, vt aliqua forma de subiecti potentia educi perhibeatur, duplicem cõditionem requiri, ac sufficere: vnam, vt ad id naturalis potentia subiecto insit; alioqui ipsa eductio non esset naturalis: alteram, vt, quod educitur, sine talis subiecti adminiculo nec effici nec permanere possit; quod vocant pendere in fieri, & conseruari à materia. Etenim, quod nõ ita dependet, haudquaquam è subiecto educi, sed extrinsecus aduenire censetur, vt Aristoteles loco, quem mox citabimus, de animo rationis participe enũciat. Ita patet, vtramque conditionem requiri. Nec verò est, cur vlla ampliùs addatur.

1. Cond.

2. Cond.

Porrò ob defectum primæ conditionis, neque gratia, neque lumen gloriæ, ceteraque id genus, imò nec artificiales formæ, vt in progressu magis patebit, de potentia subiectorum excitari dicentur. Ob defectum secundæ constat, humanum animum non elici è potestate materiæ; quia,

Anima humana non elicitur de potestate materiæ.

A etsi hæc ad eum recipiendum innatam habeat propensionem, ipse tamen extra illam cohærere per se valet, & eodem concursu, quo creatur, & in materiæ gremium à Deo infunditur, extra materiam creari potuisset.

Liquet igitur, quænam esse debeat propositæ disceptationis conclusio, nimirum, omnes ac solas formas, quę naturalis ordinis censentur, educi è B potentia materiæ subiectiuè, dempta forma humana. Etenim in his omnibus, vt ex argumentorum solutione conspicuum fiet, explicatæ conditiones reperiuntur, præterquam in forma rationis participe, in qua secunda conditio locum non habet. Vnde Aristoteles 3. cap. l. 2. de generatione animalium, affirmat, solam formam humanam extrinsecus accedere; id est, neutiquam è materiæ sinu, vt reliquas formas, educi. Atque hanc materię vim, & potentiam, vel balbutiebar, vel sõniabat vetus Philosophia, cùm omnia in omnibus, id est, omnes rerum naturalium formas in materia, è qua res physicæ constant, esse prædicabat.

Conclusio totius quęstionis.

C

Proposita conclusio intelligenda est de ijs formis, quæ nunc in materiam inferuntur. Nam eæ, quarum composita in prima rerum molitione à Deo procreata sunt, videlicet, formæ corporum cœlestium, & elementorum, non fuere eductæ de potestate materiæ. Non enim rectè, ac propriè de materiæ potestate educi censetur, nisi ea forma, cuius priuatio cum dispositionibus in materia præfuit: sic enim priorem conditionem, quam supra posuimus, intelligendam volumus. At nequaquam dicendum est, præfuisse tunc in materia, priuationem eiusmodi formarũ: cùm tam ipsæ, quàm earum materia & composita, eodem instanti à Deo producta fuerint. Nunc verò non solùm formæ elementorum, ac sublunaris materiæ potestate euocantur: sed ipsæ etiam formæ cęlestes, de potestate suæ materiæ euocari possent, si eam Deus cũ suis d[illegible]spositionibus absq. formis crearet; vel nunc ab eis for-

D

Formę corporũ cęlestium non fuerũt eductæ de potentia materiæ.

E

formas remoueret, deinde easdem aliasvè induceret.

ARTICVLVS VI.

Diluuntur argumenta primi articuli.

Nunc ad dilutionem argumentorum, quæ initiò proposuimus, veniamus. Quod ad primum attinet, quænam sint rationes seminariæ, de quibus loco citato D. Augustinus agit, pertractat D. Thomas 1. p q. 115. art. 2. Durandus in 2. sent. d. 18. quæst. 2. Heruæus ibidem, quæst. vnica art. 3. & in tractatu de materia cœli, q. 2. Aegidius in 2. distinct. 8. Capreolus in 1. dist. 42. quæst. vnica art. 3. Vdalricus in sua summa, lib. 4. Henricus Gandauensis Quodlib. 4. q. 14. Sed, omissis controuersijs, dicendum, rationes seminarias nihil esse aliud, quàm naturalium causarum, seu agentium, seu patientium potentias & facultates, in quibus, veluti quibusdam seminibus, naturalia effecta continentur. Dicuntur autem in ijs latere formæ, non quasi in ipsis actu sint, sed potestate: vt supra diximus. Ad reliquam argumenti partem respondendum, formarũ è materia eductionem non esse violentam; quia, tametsi externa vi fiat, ipsa tamen materia neutiquam ijs recipiendis obluctatur: quod in definitione violenti intelligendum esse, monet D. Thom. 12. q. 6. art. 4.

Solut. 1. — Itẽ D. Th. in 2. d. 18. q. 1. art. 2. — Rationes seminariæ quæ sint.

Sol. 2. Ad secundum; reiecta Theologorum quorundam sententia, quos refert Magnus Albertus in 2. distinct. 1. artic. 12. aientium, omnes formas à Deo creari, & aliorum, qui putarunt, formas esse materiæ coæuas, & in ea præexistere, non omninò expresso, & absoluto actu, sed inchoatione quadam: (cuius opinionis fuisse Magnum Albertum hoc loco, tractat. 3. capit. 3. & 15. putant nonnullis quibus aduersatur Soncinas 7. Metaphys. quæst. 28. aiens, eum aliter censuisse) respondemus, admissa maiori propositione; dicendoque in primis, nullam formam, excepta humana, propriè fieri; quia effectio non nisi in rem per se subsistentem cadit, vt superiùs diximus: atque ita nullam formam effici è nihilo. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 90. artic. 2. Responderi etiam potest, id creari, quod fit è nihilo, id est, nullo præiacente subiecto, è quo esse eius, quod fit, dependeat. Liquet autem, omnes formas naturales excepta humana, à materiæ societate omninò pendere, cùm extra illam cohærere non possint. Quòd si quis obijciat, gratiam creari, & tamen effici præiacente subiecto, nempe angelo, vel anima rationali. Occurrendum erit, gratiam suo modo creari, vt 8. libro patebit: at, licet fiat præiacente subiecto, id tamen non habere potentiam, naturaliter receptiuam illius, quo pacto definitio creationis intelligenda est.

Nulla forma, excepta humana, propriè fit.

Sol. 3. Ad tertium: Aegidius in 2. sent. distinct. 13. quæst. 2. Argentinas ibidem, quæst. vnica, artic. 3. Soncin. 7. Metaphys. quæst. 8. alijque nonnulli opinantur, notionales formas haudquaquam educi è materia: idemque de luce asserendum inquiunt Alensis 8 Metaphys. ad text. 13. & Dionys. in 2. distinct. 13. quæst. 1. Sed oppositum potiùs dicendum cum Richardo, in 2. distinct. 13. quæstione 1. alijsque compluribus. Itaque infiamur, id tantùm debere dici è materia elici, quod cum transmutatione reali fit, si eam transmutationem intelligant, qua aliquid per motum propriè sumptum producitur, aut qua non imago rei, sed res ipsa efficitur. Credimus enim, vt forma aliqua dicatur educi de potentia cuiuslibet subiecti, satis esse, gigni illam in subiecto, interueniente duplici illa conditione, quam articulo superiori posuimus, siue per motum, siue absq. motu fiat, siue esse reale, siue notionale habeat.

Vt Heruæus quodl 7. q. 20. & in 2. d. 18. q. 1. art. 2.

Sol. 4. Ad quartum dicendum: licet terra aliquo modo potentiam habeat violentam ad ascensum, & ignis neutram ad motum circularem, vti diximus; tamen materiam primam per se spectatam, quo pacto de illa hoc

loco agimus, potentiam habere naturalem ad vtrumlibet horum motuum, vt ad actum naturæ suæ congruentem.

Quare hos etiam motus educi de potentia materiæ: quanquam nulli locali id propriissimè conueniat; quia aut is motus consideratur, vt idem cum superficie continentis, atq; ita non inhæret mobili, vt de eius potentia educi propriè dicatur: aut sumitur, vt idem cum vbi, siue cum existentia mobilis in loco spatiove. Quæ existentia forma non est, sed modus quidam, vt tertio huius operis libro dicemus. Quòd verò attinet ad aspectum cæco diuinitus collatum, asserendum est, educi eum nihilominus de potentia oculi; quia semper oculus natura sua inclinatur ad obtinendum aspectum, vt ad formam sibi commensuratam. Nec obstat, quòd amissum naturaliter recuperare nequeat. Id enim ex accidente est, nec impedit, quin per se, ac simpliciter ea forma sit de numero illarum, quæ suopte ingenio ab agente naturali in materiam induci posse dicuntur. Relationes autem, cùm spectata generis sui natura resultare possint, ac sæpe resultent, absque vlla actione propria earum subiecta attingente, vtique pronunciandum est, nò propriè illas de subiectorum, materiæ ve potestate educi.

Aspectus cæco diuina virtute tributus educitur de potētia oculi.

Relationes nō propriè de subiecti potestate educuntur.

ARTICVLVS VII.

Respondetur secundi articuli argumentis.

Argumenta verò, quæ articulo secundo proposuimus, ita diluenda sunt. Ad primum respondemus (etsi alij contra opinentur) formas arte factorum, quæ simpliciter artificiales sunt, (de his enim hoc loco agimus) non elici de potentia materię, quia respectu illarum non insidet materiæ naturalis potentia, sed obedientialis tantum: vt præter alios annotauit D. Thomas, & Aegidius, libro 2. huius operis, ad textum secundum, Scotus in 2. A distinct. 18. quæst. vnica, & Capreolus in 2. distinct. 6 quæst. vnica art. 3. Nam, cùm necesse sit, potentiam actui proportione respondere, nequit materia naturalem habere potentiam, nisi ad formas sibi naturales, etiam prout naturale ab arte facto distinguitur. Ad argumentum igitur negandum est antecedens, & ad priorem eius confirmationem dicendum, artificem assumere quidem B materiam aptam, id est, quæ ad opus flecti & efformari possit; non tamen, quæ ad formam artificiosam naturalem propensionem habeat.

Sol. primi arg. 2. art.

Formas simpliciter artificiales non elici de potētia materiæ.

Adde, ad formas artificiales, de quibus sermo est, nullam terminari productionem, atq; adeò neque eductionem, sed solùm esse modos quosdam quantitatis, ex varia illius incisione, aut compositione resultantes. C Quare minùs etiam, quàm relationes, dici posse educi de potestate materiæ.

Formæ artificiales sunt modi quātitatis.

Ad refellendam verò posteriorem eiusdem argumenti partem, aduertendum erit; neque gratiam, neque artificiales formas inuenire in subiecto naturalem potentiam, si propriè sumatur, &, vt à nobis in quarto huiusce disceptationis art. explicata fuit: hoc tamen esse discrimen, quòd D si potentia naturalis receptiua fuso vocabuli significatu accipiatur, pro ea, quæ ab agente creato ad actum perduci potest: sic artificiales formæ habent in materia, siue subiecto potentiam naturalem, non autem gratia, quæ à solo agente supernaturali efficitur. Hæc igitur causa est, cur gratia, creari, seu concreari dicatur; non tamen formæ artificiales, nimirum; quia illa fit ex nihilo, id est, non præ- E supposito subiecto, quòd habeat potentiam aliquo modo naturalem, ad eam recipiendam; cùm tamen secus accidat formis artificialibus, vt ex dictis constat.

Discrimen inter gratiam, & artificiales formas, quo ad potentiam, q̄ in subiecto inueniūt.

Ad secundum, omissis aliorum responsionibus, dicimus, animam in genere causæ subiectiuæ, naturaliter sustinere, & conseruare gratiam diuinitus infusam, sibique inhærentem,

Sol. 2.

rem, nec ad eiusmodi causalitatem præstandam maiori, quàm communi, & generali Dei concursu indigere: non habere tamen ad gratiam recipiendam naturalem potentiam, cùm illam non ab agente naturali, sed supernaturali tantū recipere possit, & naturalis potentia receptiua necessariò respiciat naturale agens. Quo fit, vt simpliciter negari debear, inesse ei naturalem inclinationem, aut potentiā ad gratiam, aliosque habitus supernaturales.

Non inest aiæ naturalis inclinatio ad gratiam.

Nō hēmus potētiam simpliciter naturalem ad actus Theologicos fidei, aliosq. eiusmodi.

De actibus verò eius ordinis, vt, de intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, de actibus Theologicis fidei, spei, & charitatis, ac similibus, maior dubitandi ratio est; quia ad eos eliciendos, vi etiam nostra efficienter concurrimus. Sed nec dicendum est, habere nos potentiam simpliciter naturalem, siue actiuam, siue passiuam, ad eiusmodi actus: siquidem non, nisi diuini ordinis auxilio subleuati, eos exercere possumus. Quod lariùs persequi non est Physici instituti.

Sol. 3. Ad vltimum, negandum est, quod assumit, & ad primam eius confirmationem, fatendum, inter ceteras animantes solum hominem propriā formam è potestate materiæ non educere; verùm id non ex naturæ imperfectione, sed ex animæ rationalis dignitate proficisci, quæ, vt mortis fatum nescit, & extra materiam per se cohærere potest, ita de materiæ sinu non exit, sed à solo Deo creatur: quod tamen non impedit, quò minùs progignere hominem homo dicatur; quia, vt aduertit Caietanus, 1. p. q. 118. ar. 2. vt vnum aliud generet, non necesse est, vt producat partes, ex quibus res genita coalescit, sed vt eas mutuò coniungat, atque vniat. Idque homo in generatione præstat; attingit enim introductionem animæ rationalis, & eius cum materia copulationem: atque hanc potentiā actiuam naturalem, ad vniendam animam rationalem cum materia, fat est, respondere in rebus Physicis potentiæ passiuæ, quam habet materia ad eandem animam recipiendam. Plura in hanc sententiam D. Tho. 2. cont. Gent. c. 89. alijsque in locis, & Henricus Gandauensis, Quodlib. 3. q. 16.

Vt vnum aliud generet, quid requiratur.

Illud verò, quod de vi instrumentaria obijcitur, futile est, ac nullius momenti: fieri enim haudquaquam potest, vt agens creatum, opera instrumēti purè materialis aliquid immateriale producat: facultas autem gignendi purè materialis est. Secus tamen accidit in effectione specierū intelligibilium, ad quas producendas vtitur anima vi intellectus agentis, vt principalis instrumenti excitantis, atque eleuantis phantasma. Qua de re suo loco planiùs ac pleniùs.

Ex dictis manifestum est, hominis animum quadam ex parte in materię fæcem immergi, siquidem societatem init cum corpore; ex altera ab ea liberum esse, cùm extra illam per se cohærere valeat. Vnde magni quidam Philosophi, vt Trismegistus in Asclepio, Auctor libri de causis, propositione prima, alijque nonnulli, in horizonte æternitatis, ac temporis eum positum esse dixerunt: quia, scilicet, quatenus in se materiæ expers & immortalis est, ad diuina, quæ extra omne tempus consistunt, transcendit; quatenus verò materiæ coniungitur, ad mutationes, quas tēpus metitur, & absumit, depressus est. Nempe hac ratione Princeps Auctorque naturæ Deus hominem compositum esse voluit, ne, qui terrena mole esset cōcretus, sese vana iactatione insolēter efferret: neve etiam, qui mentem haberet cœlestem, ac diuino satu editam, abiecta & terrena cupide expeteret; sed à corporis societate se, quoad fieri posset, auocās, & diuinitatis amore succensus, ad cœlestia, & æterna ardenti studio anhelaret.

Hac de re D. Tho. 4. cont. gent. c. 55. Ficinus lib. 3. de imor. anim. c. 2. Bessario l. 2. c. 7. cōt. Calumn. Picus in Heptapl. c. 7.

FINIS.

IN SECVNDVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Fracíscus Beatus 2. Metap.secutus Sadoletum Cardinalem.

Ecentium Philosophorum nonnulli eum librum Metaphysicę, quem Latini secundum, Grçci A τὸ ἔλαττον, id est, primum minorem vocant, ad hunc de naturali auscultatione pertinere, eiusque esse proœmium; sed veterum errore, ab hoc loco, quasi caput à reliquo corpore, auulsum fuisse opinati sunt. Hanc tamen sententiam meritò reiicit communis Græcorum, & Latinorum Interpretum consensus, qui neque secundum librum Metaphysicæ loco mouent, neque hunc ab illo auspicantur.

Institutũ Aristot.

Est autem Aristotelis institutum, agere hic non de materia, & forma tantùm, vt censet Philoponus; neque etiam de fine, & efficiente duntaxat, vt putat Simplicius: sed tum de materia & forma, quatenus naturæ sunt; tum vniuersim de omnibus quattuor causarum generibus. In his enim tota huius libri explicatio consumitur.

Iaciuntur in hoc lib. Physiologię fundamenta.

Neque verò hoc libro, vbi, vt Auerroes inquit, totius Naturalis Philosophiæ fundamenta iaciuntur, quadripartitam hanc varietatem preterire debuit Aristoteles; cùm citra eius obseruationem, & notitiam, neque rerum naturalium vis & essentia, neque Physica mutatio, in cuius peruestigationem tanto studio Physiologus incumbit, intelligi possint.

Lege M. Alb. 3 Metap. tract. 3 cap. 1. Auerroen 2. Metaphy. con. 6.

Quòd si quispiam sciscitetur, quo iure Philosophus Naturalis de causis disserat, quarum contemplatio Metaphysici propria esse videtur? Occurrendum; proprium esse Metaphysici, de causis in commune, vt causę sunt, agere, & eas priuatim scrutari, quæ à materia abiunctæ sunt, tametsi ipsam quoque materiam suo modo consideret, vt † alibi diximus. Verùm alios quoque artifices, vnumquemque pro ratione suę artis, causas tractare. Namque Dialecticus de ijs agit, quatenus ad demonstrandum aptę idoneęq; sunt: Physicus, prout res naturales attingunt, habentq; ordinem ad motum: ceteri denique, qua ex parte ad earum, rerum, quę suæ facultatis propriæ sunt, intelligentiam pertinent.

† In proœmio huius operisq. 3.

ARI-

ARISTOTELIS
PHYSICORVM,
LIBER SECVNDVS.

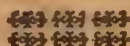

CAPVT I.

Orum, a quæ sunt, quædam natura constant, quædam per alias causas. Natura quidem animalia, & partes ipsorum, & plantæ, atque simplicia corpora, vt terra, & ignis, aer, & aqua. Hæc enim, & huiusmodi alia, natura dicimus constare. Quæ omnia ab ijs videntur differre, quæ natura non constant. Tex.1.

b *Nam, quæ constant natura, ea omnia motionis, & quietis in se habere principium videntur; alia quidem in loco, alia accretionis, & imminutionis, alia alterationis. At lectica, & vestis, & si quod aliud tale est genus, quatenus quidem horum nominum singulis appellantur, atque vt ab arte proficiscuntur, nullum mutationis impetum insitum habent: quatenus verò accidit, vt lapidea, aut terrea, aut ex his admista sint, obtinent.* Tex.2.

c *Tanquam natura motionis, & quietis, eius rei, in qua est, primum, & per se, & non ex accidenti, principium quoddam sit, & causa.* Tex.3.

d *Dico autem, non ex accidenti, quòd sibi ipse sanitatis causa medicus aliquis esse potest, qui non, vt sanatur, artem medicam possidet; sed ipsum esse medicum, & sanari, accidit. Vnde & nonnunquam inter se abiunguntur. Atque id quidem, quod dictum est.* Tex.4.

e *Naturam autem habent, quæ tale obtinent principium; suntq́, hæc omnia substantia, siquidem subiectum quiddam sunt, & in subiecto semper est natura.*

f *Secundum verò naturam tum hæc sunt, tum quæ in his per se insunt, vt igni sursum ferri. Hoc enim natura non est, neque habet naturam: sed naturaliter inest, & secundum naturam. Quid igitur natura sit, & quid natura esse, quid ve secundum naturam, dictum est.* Tex.5.

g *Ridiculum autem est, naturam esse enti, demonstrare; cùm huius generis rerum complures esse perspectum sit. Quæ autem sunt manifesta,* Tex.6.

per

per obscuriora ostendere, eius est, quidquid per se notum, & quid non per se, diiudicare non potest: quo quidem modo affici eum posse obscurum non est: ab ortu enim vsque aliquis cæcus, de coloribus ratiocinaretur. De nominibus itaque homines eiusmodi differere, nihilq; omninò concipere necesse est.

Tex.7. h *Eorum autem, quæ natura constant, natura atque essentia, primum quidem informe subiectum esse, nonnullis videtur: vt lecticæ natura lignum, statuæ æs.*

Cuius rei signum esse Antiphon dicebat, quòd si lectica in terram defossa manserit, viresq; sumpserit putredo, ita vt germinet, non lecticam, sed lignum exoriturum, tanquam dispositio, quæ lege constat, & ars, ex accidente insit; ea verò essentia sit, quæ etiam permanet ab his perpetuò continenterq; affecta.

Tex.8. i *Quòd si horum vnumquodque ad aliud quidpiam, hoc eodem modo affectum est; vt æs quidem & aurum ad aquam, ossa autem, & ligna ad terram, itemq; aliud quidvis, ipsorum naturam atque essentiam illa esse.*

Tex.9. *Quapropter alij terram, alij ignem, alij aerem, alij aquam, alij horum aliqua, alij omnia hæc naturam esse inquiunt. Quod enim quisque tale esse existimauit, seu vnum, seu plura id, totq; vniuersam substantiam esse statuunt, reliqua verò omnia, horum affectiones, & habitus, & dispositiones.*

Tex.10. *Et horum quidem vnumquodque sempiternum esse; siquidem eorum alia in alia non mutantur, reliqua verò infinitè generari, atque interire.*

K *Vno igitur modo natura sic dicitur, prima, quæ cuique subiecta est materia rerum earum, quæ motionis mutationisq; principium in se habẽt.*

Tex.11. *Alio autem modo forma, & species ea, quæ vt ratio dicitur. Quo enim modo id, quod ex arte est, atque artificiosum, ars dicitur, eodem planè, quod est secundum naturam, & naturale, nuncupatur natura. At neque id ex arte quidquam habere, neque artem esse dixerimus, si potestate solùm erit lectica, speciemq; lecticæ nondum possideat, neque in his, quæ constant natura.*

Nam quod potestate caro est, aut os, suam ipsius naturam non antè habet, neq; natura constat, quàm formam, quæ vt ratio est, acceperit: quam

Tex.12. *definientes, quid est caro, aut os, dicimus. Alio itaq; modo natura, forma, & species, quæ nisi ratione separari non potest, eorum erit, quæ motionis principium intra se continent. Quod autem ex his est, natura quidem non est, sed constat natura.*

Tex.13. l *Atque natura magis ipsa est, quam materia, quandoquidem magis vnumquodq; esse tum, cùm actu est, dicitur, quàm cùm potestate. Ex homine enim homo nascitur, non lectica ex lectica. Quę causa est, vt figuram naturam esse non concedant; sed lignum; propterea quòd si germen proferat, non lectica, sed lignum exoriatur. Quòd si hoc ita habet, forma quoque est natura, siquidem homo ex homine gignitur.*

Tex.14. m *Quin etiam natura, quæ vt generatio dicitur, ad naturam via est. Non.n. vt mederi ad sanitatem, non ad artẽ medicam, est via (siquidem*

mederi

mederi à medica arte, non ad medicinam artem esse est necesse) : sic ad naturam se habet natura : sed id, quod nascitur, ex aliquo ad aliquid venit, aut nascitur. Ad quod igitur veniendo nascitur? non ad id sanè, ex quo, sed ad id, ad quod. Quamobrem forma est natura.

n *Forma autem, et natura bifariam dicuntur: quum & priuatio quodammodò sit forma. An verò priuatio contrariumque aliquod in ea, quę omninò est, generatione habeatur, necne, posterius considerandum est.* Tex. 15.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

IN priori huius libri parte, quæ duobus primis capitibus continetur, agit Aristoteles de Natura, & de Naturalis Philosophiæ consideratione, eiusdemque à Mathematicis discrimine, propterea quòd hæc multum conferant ad pernoscendam causarum vim, quarum explicatio, vt antea præfati fuimus, huiusce libri scopus est. Porrò, vt naturæ definitionem inueniat, tradatque, proponit initiò generalem quandam, & illustrem rerum diuisionem, tum vt more suo a communioribus ad minus communia, & à notioribus ad minùs nota incedat; tum quia, vt 14. cap. lib. 2. poster. & 4. cap. 7. lib. 7. Metaph. docet, ad inuestigandam cuiusque rei essentiam, nulla commodior, aut magis compendiaria via esse potest, quàm si primò communiora in partes distrahamus. Sic enim facile est paulatim eò vsque rem persequi; dum definitio ex duabus tantùm rebus, genere inquam, & reciproca differentia coalescat. Atque hanc methodum post Platonem in Phędro, & in Legibus, secutus etiam fuit Arist. 2. lib. de anima, cap. 2. & 3. huius operis cap. 1. illic animæ, hic motus definitionem inquirens.

a *Eorum quæ sunt*] Partitio ita se habet. Eorum, quæ sunt, quædam natura constant, quędam per alias causas. Natura constant animalia, & eorum partes integrantes, vt caput, cor, pedes. Item, omnia stirpium & herbarum genera, & quattuor vulgata elementa. Non enim hæc ideò simplicia corpora dicuntur, quòd materia, & forma careant, sed quòd non sint ex elementis concreta, vti corpora mista. Circa hanc distributionem, omissis Interpretum controuersijs, aduerte; nomine eorum quæ sunt, comprehendi res omnes materiales, siue accidentia sint, siue substantiæ: Per ea verò, quę constant natura, significari quęcunque ex materia & forma componuntur, id est, entia naturalia: denique appellatione eorum, quæ sunt ob alias causas, designari cetera materialia, quorum causę internę non sunt naturæ, vt statuam, cuius intimum principium est forma per artem inducta; item candidum verbi gratia, cuius intrinseca ratio est candor, aliaque id genus concreta. Quęrat aliquis, cur Aristoteles inter res naturales, non solùm animantia, sed eorum partes nominatim recensuerit? Alexander, Themistius, & Philoponus, causam fuisse inquiunt, ne quis putaret, sicuti artificialium rerum partes aliquæ non arte constant, sed natura, vt ligna, & lapides, quibus domus coagmentatur; ita rebus natura constantibus aliquas partes inesse, quæ non à natura, sed ab arte proficiscantur. Alij eam rationem afferunt, videlicet, quia cùm partes dissimilares viuentium non eodem, quo totum, vocabulo nuncupentur, (Non enim pes, aut caput, animal dicitur) ne quis fortè ambigeret, num ipsæ quoque res naturales essent, voluisse Aristotelem eam dubitationem remouere.

Quænam constent natura.

Dubitatio

Resp.

b *Nam*

Discrimẽ inter illa, quæ natura cõstant, & quę per alias causas sunt.

b *Nam quæ constant natura*] Statuit discrimen inter illa, quæ natura constant, & quæ per alias causas sunt, præsertim arte facta: quòd ea, quæ constant natura, omnia insitum motus & quietis principium contineant, alia quidem motus ad locum, vt corpora cœlestia; alia alterationis, vt reliqua corpora: aut item accretionis & decretionis, vt viuentia: at verò, quæ per alias causas sunt, vt lectica, vestis, ceteraque artis ingenio elaborata, quà eiusmodi, non habeãt in se motus, aut quietis causam, nisi fortè ex accidente, quia nimirum accidit lecticæ, argenteam aut ligneam esse, aliave simili materia conflatam.

c *Tanquam natura*] Ita vertendum fuit, non, vt in Argyropili contextu legitur: Quæ cùm ita sint, patet, naturam, &c. Sic enim habet Græcus contextus. Quamuis sententia in idem recidat. Colligit ergo Arist. naturæ definitionem, ex naturalium, & arte factarum rerum discrimine ad hunc modum. Id, quo naturalia ab ijs, quæ per alias causas sunt, id est, ab arte factis, differunt, est principium, & causa, vt id moueatur, & quiescat, in quo primum, per se, & non ex accidenti inest: sed natura ita se habet: Natura igitur est principium, & causa, &c.

Definitio naturæ.

d *Dico autem*] Explicat, cur verba illa, non ex accidenti, adhibuerit: Nimirum, quia fieri potest, vt ægrotus, si medicinam calleat, se ipsum sanet: Verùm id non sat erit, vt ars medendi censeatur natura, cùm non nisi per accidens ægroto insit. Similiterque accidere docet in ijs, quæ manu efficiuntur, vt in naui, ædificio: Nullum enim per se motionis principium sibi vendicant.

Quę dicũtur à natura.

e *Naturam autem*] Exposuit, quidnam esset natura; declarat nunc, quæ sunt ea, quæ à natura dicuntur: monetque, dici in primis, quæ naturam habent, id est, entia naturalia. Hæc verò probat, necessariò esse substantias, quia natura aut est subiectum, id est, materia, aut in subiecto insidet, id est forma. Nihil verò ex materia & forma constituitur, quod substantia non sit. Alias afferunt huius loci interpretationes Simplicius, Themistius, Philoponus, & Auerroes, quas breuitati consulentes omittimus.

f *Secundum verò*] Docet etiam, à natura dici, quæ secundum naturam appellantur, quorum notio latiùs funditur: comprehendit enim non solùm composita physica, sed omnes affectiones, quę ijs per se, ac naturaliter competunt; vt igni in superum locum tendere, terræ in medio mundi esse.

Obiect.

g *Ridiculum autem*] Non deesset fortasse, qui obijceret, debuisse Aristotelem, antequam naturæ definitionem traderet, an natura sit exquirere, & re vera esse, argumentis concludere. Occurrit, præstandum id esse ab ijs, qui de re abdita, & de qua dubitari possit, an sit, disserunt. At naturam esse, neminem latere, cùm palam videamus, res moueri. Quare superuacaneam fore eam demonstrationem, quam si quis velit conficere, rei, quæ citra ambiguitatem est, per obscuriora fidem facere conabitur; quod hominis est nota ab ignotis distinguere nescientis, & omnes demonstrandi leges temerè violantis. Sicuti accideret ei, qui ab ortu cæcus de coloribus disputare contenderet; oporteret enim illum de rebus sensui manifestis, & conspicuis, per ignotas sibique inexpertas ratiocinari, totaque ea disceptatio magis esset verborum, quàm rerum, quarum ille perfectam notionem minimè posset assequi. Nam cùm omnis nostra cognitio proficiscatur à sensibus, consequens est, vt, qui aliquo sit orbatus, obiectorum ad illum spectantium solidam, & expressam intelligentiam obtinere non valeat. Quod monuit etiam Aristoteles 14. cap. lib. 1. posterioris Analyticæ. Hic aduerte, licet non habeatur tanquam per se omnibus notum, quid natura sit, vt patet ex discrepantibus ea de re Philosophorum dogmatibus, esse tamen omninò manifestum, dari naturam, id est, principium aliquod, vnde motus oriatur, cùm apertè conspiciamus, motum esse. Auicenna tamen hoc loco, vt alias consueuit, Aristotelem increpat, autumans, non esse per se notum in Physiologia, dari naturam, cùm ipsemet Aristoteles 7. & 8 huius operis ostendere nitatur, omne quod mouetur, habere aliquod principium

Auicenna Aristotelẽ coarguit.

cipium sui motus. Resistendum tamen Arabi est, negando, probari id ab Aristotele loco citato, cùm solùm demonstraret, nihil posse ab se simpliciter moueri, semperque inter rem mouentem, & motam aliquod esse discrimen.

h *Eorum.*] In explicanda, tradendaque natura, diuersæ extiterunt antiquorum sententiæ, quæ hoc loco breuiter proponuntur. Aiebant plerique eorum, totam rei naturam & essentiam in solo subiecto, hoc est, materia consistere, sed in hac tradenda varij erant. Ideo verò materiam naturam faciebant, quia in confesso erat apud illos, naturam, & essentiam cuiusque rei perpetuam esse debere. Id quod materiæ conuenire ostendebat Antiphon exemplo arte factorum. Si enim quispiam (aiebat ille) lecticam terræ immiserit, & ea computruerit, ac germinarit, vtique abolita figura lignum aliud orietur: at si forma perpetua esset, lectica alia pullularet. Itaque statuebant antiqui Philosophi, quæcunque per artem adueniunt, & vniuersim dispositiones lege constantes, id est, mutabiles, (quæ enim lege sanciuntur, pro temporum varietate mutantur) neutiquam posse ad naturam essentiamve pertinere, siue rerum naturalium, siue arte factarum. Antiph.

i *Quòd si*] Similiter cetera, quæ ad aliud comparata ita sese ad illud habent, vt lignum ad lecticam, decernebant illius esse materiam. Vnde alij terram, alij aquam, vel aliud elementum, aut vnum, aut plura, aut hæc omnia, naturam, totamque essentiam esse prædicabant, quia ceteris intereuntibus, elementa semper in mundo permanent. Videbitur autem fortasse alicui, repugnare sibi Aristotelem, cùm hoc loco affirmet, quosdam terram existimasse naturam esse, id ipsum verò neget lib. 1. Metaph. capite septimo, sed non repugnat. Hic enim non solos Philosophos, vt in Metaphysica, sed Poetas etiam comprehendit, è quorum numero Hesiodus, etsi alioqui nobilis Philosophus, Poetam agens, & opinionem vulgi secutus, scripsit in sua Theogonia, terram esse primum omnium materiale principium. Quæ sententia ideò multitudini arrisit, quòd videret, terram, quasi communem parentem, affatim omnia suppeditare, vt annotauit Arnobius lib. 3. cont. Gent. Côciliantur loca Aristotelis.

K *Vno igitur*] Concedit antiquis, materiam naturam esse, si accipiatur pro materia prima, & informi subiecto. Asserit tamen, non solùm materiam esse naturam, sed etiam formam; imò hanc multò potiori iure naturam appellari. Formam verò, de qua loquitur, describit illis verbis, forma, & species ea, quæ vt ratio dicitur: vt pateat, eam à se formam naturam dici, quæ adhibetur in definitione explicante rei essentiam. Hanc igitur probat naturam esse, apta quadam similitudine à rebus arte factis petita. Nam quemadmodum id, quod ex arte est, & artificiosum dicitur, dicitur ars, hoc est, quidquid habet, qua tale, id ab arte, siue à forma artis habet: ita id, quod secundum naturam, & naturale est, vocatur natura, id est, à forma naturali obtinet, vt naturale sit, & dicatur. Atque, vt nihil artificiosum est, nisi quod artis formam actu habet, ita nihil ens naturale erit, nisi formam naturalem actu possideat. Quo patet, quidditatem rei naturalis potissimùm in forma consistere, atque adeò formam non solùm naturam esse, sed multò magis, quàm materiam. Idem inuenies assertum 2. de generat. animalium, capite primo. Monet autem Aristoteles, agere se in præsenti non de aliqua forma, quæ re ipsa extra materiam cohæreat, vel à rebus sensibilibus abiuncta sit, sed quæ ab his sola cogitatione separetur. Forma magis natura, quàm materia.

l *Atque natura*] Pergit ostendere, formam magis esse naturam, quàm materiam, hunc in modum. Id est magis natura, per quod ens naturale actu est: atqui ens naturale est in actu per formam, non autem per materiam; quia forma est actus, & perfectio, materia verò est pura potentia: ergo, &c. Rursus idem confirmat, assumpto argumento Antiphontis. Nam si propterea, quòd ex lectica putrescente non lectica, sed lignum oritur, lignum naturam esse colligebat; certe cùm ex homine homo nascatur, idque non materiæ,

sed

sed formæ beneficio, consequens fit, vt forma maximè sit natura.

m *Quin etiam*] Concludit, formam esse naturam, hac ratione. Ideò natura vno modo accipitur, pro generatione, seu natiuitate viuentium, quia tam generatio, quàm id, quod gignitur, tendit ad naturam: tendit verò ad formam: igitur forma est natura. Aduertit autem Aristoteles, non eodem modo se habere naturam, sumptam pro generatione, quo se habet medicatio. Nam *ἰάτρευσις*, hoc est, medicatio non dicitur *ἀπὸ τῆς ὑγιείας*, id est, à sanitate, quæ est terminus ad quem, sed *ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς*, id est, ab arte medica, à qua, vt à principio, oritur. Natura verò, cum pro natiuitate sumitur, sortitur appellationem à termino ad quem. Qua de re in quinto huius operis disputandum erit.

n *Forma autem*]. Formam, atque adeò naturam, bifariam sumi inquit, vno modo pro ea, quæ verè, & propriè forma est: Altero, pro formæ priuatione, quæ prout subiectum afficit, & suo modo informat, vtcunque etiam formæ nomen sortitur. Subdit postremò, expendendum alibi esse, vtrum priuatio in generatione substantiali detur, nec ne? Si enim talis priuatio admittatur, & ea sit forma, cùm repugnantia inter formas sit contrarietas, iam substantiæ erit aliquid contrarium: Quòd si admittenda non sit, ruent ea, quæ de principijs rerum Naturalium superiori libro tradita sunt. Hanc dubitationem reijcit in alium locum, videlicet, in libros de ortu & interitu.

QVAESTIO I.

Quam naturam hoc loco Aristoteles definierit.

ARTICVLVS I.

De multiplici naturæ significatu.

NE consonantium vocabulorum sylua, ad naturæ definitionem inueniendam, percipiẽdamque, alicui fortassis viam obstruat, operæ pretium erit, varias naturæ acceptiones quasi ramos obuios præcidere. In primis ergo, vt ait Hugo Victorius, primo Didascalon, cap. 11. accipitur natura pro mente diuina, rerum omnium opifice, & parente. Hanc autem Philosophi quidam boni, sed non boni Latinitatis auctores, naturam naturantem appellarunt: Atque ita naturæ nomen vsurpat Stoicorum acutissimus Seneca, quarto de officijs libro, cùm asserit, nihil aliud esse naturã, quàm Deum: & D. Augustinus 15. de Trinitate capite primo, cùm inquit, supra hanc nostram naturam esse naturam non creatam, sed creatricem, id

Prima naturæ acceptio.

De naturæ significatis Ari. 5. Met. c. 4. Boetius in li. de duabus nat. Themistius & Simplicius hoc loco ad t. 7. & 16.

A est, Deum. Hinc ortum habuit diuisio naturæ, in vniuersalem, & particularem: vbi per vniuersalem naturam Deus potissimùm designatur, qui naturas omnes ipse cohibet, & continet; per particularem res ceteræ, quas etiam nonnulli naturam naturatam vocant.

Auic. 1. Suff. ca. 6. Auer. in epitome Met.

Secundò; accipitur natura pro cuiusque rei quidditate, seu essentia. Quo significato docet fides, *a* in tribus personis diuinis vnam esse naturam, & *b* Verbi incarnati vnionem non in natura, sed in persona effectã fuisse. Quo item modo dicere cõsueuimus, definitionem esse orationem, quæ rei subiectæ naturam declarat. Quanquam si propriè loquamur, hoc est discrimen inter essentiam, quidditatem, & naturam: quòd essẽtia importat ordinem ad esse rei, cuius est; quidditas ad definitionem, qua, quid res sit, explicatur; natura ad operationem.

2. Acceptio.

a In Symbolo Athanasij.

b In concilio Chalc. in Symbolo fidei.

Tertiò; pro tota vniuersitate rerum creatarum. Quo sensu scripsit Aristoteles 12. Metaphys. capite septimo, text. 38. naturam pendere à primo principio: sicque miraculum dicimus, *c* quod totius naturæ vim excedit.

c D. Th. 1. p. q. 105. art. 7. & Quodl. 4. art. 5.

Quar-

Quartò; pro causis naturalibus, quatenus secundum insitam propensionem agunt. Quo pacto accepta natura, multa obtinuit apud Philosophos encomia; exempli causa; Naturam nihil frustra moliri; *d* facere optimum, quod potest; *e* odisse superfluum; *f* non denegare necessaria; *g* non pati aliquid torpere, aut feriari; *h* abhorrere à vacuo; *i* iustam esse, & vnicuique suum distribuere, non quidem iuxta proportionem Arithmeticam æqualiter, sed iuxta Geometricam æquabiliter; *K* itemq. opus naturæ esse opus intelligentiæ. *l*

Quintò; pro natiuo calore, ac cuiusque animantis temperamento, quod ex quattuor primarum qualitatum mistione concretum est. Vnde illud apud Galenum in lib artis Medicæ, c.77. Natura opifex, medicus verò minister; & illud; Consuetudo est altera natura.

Denique, vt reliquas eiusdem vocabuli notiones, quæ multò plures sunt, omittamus, accipitur natura pro viuentium generatione, quæ natiuitas vocatur: atque hæc est prima & germana, tam apud Latinos, quàm apud Græcos; huius vocis significatio. Dicitur enim Latinis natura, quasi à nascendo: Græcis verò φύσις ἀπὸ τοῦ φύεσθαι, quod est, nasci. At enim, quia generatio ab interno principio oritur, deriuatum est naturæ nomen, ad significandum internum cuiusque rei principium, vnde primò vnaquæque res habet, vt moueatur, siue illud rebus viuentibus, siue expertibus vitæ insit.

d Arist. 1. Polit. c. 2. & 2. de gener. an. c. 4.
e Lib. 2. de cœl. ca. 5. t. 34. & de iuuent. & sene. c. 2.
f Lib 2. de gener. ani. c. 4.
g Lib. 3. de anim. c. 9. text. 41.
h Li. 1 Eth. ca. 7. & 2. de cœl. c. 3. text. 17.
i Li. 4. Ph. à cap 6.
K Gal. l. 5. de vs. par. c. 9
l Them. 1. de cœl. c. 2. & Auer. li. 12. Met. com. 18.

Prima ac propria naturæ significatio.

ARTICVLVS II.

Responsio ad propositam dubitationem.

Haec est autem natura, quam Aristoteles hoc loco, & lib. 5. Metaph. cap. 4. definijt, quæ, vt in progressu patebit, materiam & formam comprehendit. Nec audiendi sunt Trismegistus, Pythagoras, Platonis, & alij, qui, vt partim ex 10. Platonis de Republ. & secundo de natura Deorum Ciceronis, partim ex Auicenna primo sufficientiæ, c. 7. & Alberto hoc in loco, tractatu primo, cap. 5. liquet, arbitrati sunt; id, vnde res habet, vt naturaliter moueatur, atque adeò naturam, esse vim quandam, seu formam absolutam, per vniuersas mundi partes commeantem, cuius solertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando.

Veterum quorundam opinio de natura.

Est autem diligenter animaduertendum, materiam & formam, quod ad rem præsentem attinet, dupliciter considerari posse. Vno modo secundum se absolutè: altero secundum proprias causalitates, quas quidem exercent tum in se mutuò, dum materia formam recipit, & sustentat, rursusque forma materiam actuat, & perficit; tum erga compositum, dum ambæ mutuo complexu ipsum condunt; tum etiam in operationem, seu motum, quo naturalia ab arte factis distinguuntur. Hoc igitur loco definita est ab Aristotele natura, seu forma, & materia, secundum hanc tertiam notionem modumve, vt ex ipsa definitione planum fiet.

Secundò animaduertendum est, naturam analogum quoddam esse, vt præter alios asserit Auerroes hoc in lib. text. 2. Syrianus apud Simplicium, commento 3. & Eudemus apud eundem, comm. 12. itemque Magnus Albertus, tract. 1. cap. 3. Quibus suffragatur Aristoteles; tum hoc lib. cap. 1. tex. 12. tum 5. Metaphys. cap. 4. text. 5. & 1. de partibus animalium, ca. 1. dum ait, formam magis esse naturam, quàm materiã. Sanè quòd natura, vt materiam & formã comprehendit, non sit quid vniuocum, patet ex eo, quia alioqui vnus idemque gradus vniuocus bis in eodem composito re ipsa contineretur. Nam corpus in communi haberet in se gradum illum naturę, semel ratione materiæ, iterum ratione formæ: qui non potest non esse re ipsa distinctus, cum materia & forma, in quibus

Natura analogũ.

Vnde constet, naturam nõ esse vniuocum.

M con-

contrahitur, inter se realiter differant. Est verò natura analogum secundum proportionem: quia, vt se habet materia ad motum, cuius principium & causa est, ita proportione quadam forma. Obtinent etiam ambæ disparem nobilitatis gradum: cùm forma sit entelechia, actus, & perfectio; materia verò pura potentia, ac propè nihil. Vnde fit, vt causalitas formæ, si generatim loquamur, causalitate materiæ præstantior habeatur.

QVÆSTIO II.

Vtrum natura rectè ab Aristotele definita sit, nec ne.

ARTICVLVS I.

Approbatur, enodaturque natura definitio ab Aristotele tradita.

Naturæ definitio. NAturam ita definijt Arist. hoc loco: Natura est principium, & causa, vt id moueatur, & quiescat, in quo primò, per se, & non ex accidente inest. Quam definitionem optimo iure approbant, tuenturque Peripatetici omnes, vt quae nullà verior, aut magis ad rem apposita à Philosophis tradatur. Quo autem pacto ea sit intelligenda, sic habeto. Particulatim explicatur. Prima illius pars est; Principium & causa, quæ vicem generis obtinet. Debet autem causa ita sumi, vt pateat in omnia; ac sola quatuor causarum genera: quomodo latiùs funditur principium, quàm causa, vt *alibi diximus. Additur autem causa principio, ad remouenda principia; quæ non sunt causæ; vt priuatio; quæ, licet principium sit generationis, non tamen illius causa est. Vnde non rectè Magnus Albertus hoc in lib. tract. 1. c. 7. priuationem ad totam naturæ definitionem admisit, repugnante Arist. ac nullam aliam, excepta materia, & forma, naturam agnoscente, vt ex lib. huius progressu, & ex 5. Metaph. c. 4. constat.

*1. lib. ca. 11 ad tex. 1.

A Secunda est; Moueatur, & quiescat. Nomen motus, ac proinde etiam quietis, amplè sumendum est hoc loco, ita, vt omnes mutationes Physicas, siue momento, siue tempore editas comprehendat. Amouet autem hæc particula à notione naturæ ea, quę tametsi alioqui causæ sint, non sunt tamen causæ motus, & quietis: vt formæ Mathematicę; item ea, quæ licet causæ motus existant, B non tamen sunt causæ motus Physici, vt substantiæ separatæ, prout à se mouentur.

Tertia est: In quo inest. Per hanc excluduntur causæ externæ, à quibus res Physicæ quoquo modo cientur, vt forma ignis respectu aquæ, quàm calefacit, cœlum respectu ignis, quem mouet.

Quarta est, per se, & non ex accidente. Quæ, vt Commentator aduertit, C intelligenda est ante particulam, primò, adhibeturque ad reijciendas causas, quæ ex accidente in ipsa re, quæ mouetur, insident: cuiusmodi est ars medendi, qua, verbi causa, Hippocrates sibi ipsi sanitatem præstat: quæ iccirco natura non dicitur, quia, esto causa sit, vt Hippocrates ad sanitatem redeat, non tamen ei per se, sed accidentariò inest.

Postrema est: Primò, hoc est, non D per aliud, siue ita, vt nihil priùs insit. Hac excluduntur nonnullæ qualitates, quæ, cùm causæ sint, cur composita Physica, quibus per se ac necessariò competunt, moueantur: non tamen eis primò insunt, quia scilicet dantur in ipsa re composita, aliæ principales, ac priores causæ motuum. Quo ex genere sunt natiuus calor comparatione viuentium, grauitas respectu lapidis, aliaque id genus, E à quibus licet motus, vt ab instrumentaria causa per se oriantur: nihilominùs aliæ sunt in re, quę mouetur, eorum motuum antecedentes, magisq. principales causæ, videlicet, materia & forma.

Sunt qui verba illa, primò & per se, cum verbo, moueatur, coniungenda esse affirment: sed non ita est: cùm ea Græcus contextus verbo, inest,

inest, apertè copulet: sic enim habet, A ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως καθ' αὑτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός, id est, in quo inest primò, per se, & nõ ex accidente. Nec obstat, quod Aristot. 5. Metaph. c. 4. t. 5. naturam definiens, particulam, primò, verbo, Moueatur, adiunxerit, aiens, naturam esse, vnde primus motus in vnoquoque est eorum, quæ natura constant: quasi dixerit, naturam esse causam, cur ens naturale, in quo inest, moueatur pri- B mò. Non, inquam, obstat; quia, vt Alexander aduertit, vocabulum, primus, non idem eo loco valet, atque particula, primò, hic apposita. Illic enim Philosophus nomine primi motus lationem intellexit, quam 8. Physic. c. 7. tex. 55. omnium motuũ principem nuncupauit, sicque naturam definijt per eum duntaxat motum, qui ad locum pertinet, vt per omnium primum; ac maximè notũ, C cunctisq; rebus Physicis communẽ.

Aliter quoq; particulã, primus, exponit ibidem Alexand.

ARTICVLVS II.

Argumenta aduersus naturæ definitionem.

1. Argum. ERit tamen, qui superioribus hũc in modum obijciat. Corpora cœlestia, excepto Cœlo Empyreo, nunquam quiescunt; totus terræ globus nunquam loco mouetur: ergo D neque natura cœlestium corporum est principium quietis; nec natura terræ principium motus. Quare non rectè natura dicitur principium motus & quietis. Nec satisfaciet, qui dixerit, haud oportere naturã in qualibet re principium esse motus ad locum, dummodò sit alterius mutationis principium, vt alterationis, quæ non solùm conuenit terræ elemen- E to, sed suo etiam modo corporibus cœlestibus, dum affusa solis luce collustrantur. Non, inquam, satisfaciet, cùm Aristoteles 5. lib. Metaph. proximè citato loco, definierit naturam principium lationis eorum, quæ natura constant, non obscurè indicans, omnem naturam esse principium motus secundum locum.

Præoccupatio.

Secundò: Quicquid naturaliter mouetur, non nisi à natura mouetur: sed corpora grauia & leuia, cùm in propria loca tendunt, mouentur à progenitore suo, vt 8. lib. huius operis, c. 4. tex. 29. alijsque in locis Aristoteles sentit, mouenturque ab illo naturaliter; cũ ipsorum motus haud dubiè naturalis sit: ergo progenitor est eorum natura, & tamen nõ in eis est. Non igitur natura est principiũ motus eius, in quo est. 2

Tertiò: Id, quod gignitur, nõdum existit, cùm generatio sit progressio à non esse ad esse rei: ergo si natura est causa mutationis rei, cui inest, nequaquam forma rei genitæ poterit dici natura, respectu generationis; quod tamẽ communi Philosophorum sententiæ alienum videtur. 3

Quartò: Tota naturæ definitio cõpetit humanitati Socratis; vtpote, quæ principium est, & causa, cur Socrates moueatur, &c. Tota item videtur cõuenire Deo, respectu rerum naturalium, in quibus necessariò existit: & tamen neque humanitas, neq; Deus, sunt natura hoc loco definita; cùm non sint forma, nec materia. Igitur definitio naturæ non reciprocatur cum re definita. 4

Quintò: Non minùs igni naturale est producere sibi simile, quàm ferri sursum: ergo forma ignis, quæ est natura, non minùs dicetur principium mouendi id, in quo est, quàm mouendi aliud. 5

Sextò: Vel in definitione naturæ, quietis nomine intelligitur, tam quies in termino ad quem, quàm in termino à quo, vel altera tantummodò ex his. Non tantummodò altera; cùm vtriusque eadem sit ratio, saltem comparatione materiæ, quæ ad quemlibet motum, & quietem, suopte ingenio indifferens est: non vtraque, cum natura non possit inclinare simul ad opposita, cuiusmodi sunt quies in termino à quo, & in terminum ad quem. Non igitur natura rectè dicitur principium, & causa, vt res quiescat. 6

ARTICVLVS III.

Responsio ad superiora argumenta.

AD primum horum, reiecta opinione Plutarchi, primo de placitis, cap. 1. & Magni Alberti hoc loco, tract. 1. cap 3. aliorumque putantium, non definitam hic ab Aristotele naturam corporum coelestium, sed intereuntium duntaxat: occurrit Simplicius, corpus coeleste, etsi irrequieto motu agitetur, quiescere tamen per centrum, polos, & axes, quę nunquam locum mutant: quam interpretationem affert etiam Philoponus. Sed ea nobis minimè placet; propterea, quòd nimis impropria, atque adeò definitioni parum conueniens sit ea quietis acceptio, vtpote, qua Coelũ pariter moueri, & quiescere dicatur. Porphyrius, Themistius, Alexander, Auicenna, D. Tho. & alij, affirmant, verba illa, moueatur & quiescat, disiunctim intelligẽda esse; vt sensus sit, naturã esse principium motus, vel quietis, vel vtriusque. Nobis videtur, ea secundum mẽtem Aristotelis partim disiunctim, partim copulatim accipienda esse; ita vt natura sit principium, & causa aut motus tantùm, vt in corporibus coelestibus, aut motus simul, & quietis, vt in ceteris corporibus. Est enim perpetua Aristotelis sententia (vt constat ex ijs, quæ docet 3. huius operis, text. 1. & 1. de Coelo, text. 5.) omnibus rebus Physicis, siue caducæ, siue immortales sint, inesse propensionem ad motum; itemq. sphæras coelestes non habere in se quietis principium. Vnde est illud, quod 9. Metaph. cap. 9. text. 17. scripsit, videlicet, non esse pertimescendum, ne Coelum quiescat; quia non est, inquit, in eo potentia contradictionis, id est, potentia, vt moueatur, & non moueatur; sicuti D. Thomas ibidem exponit. Quod placitum videtur etiam, de communi veterum Philosophorum se[n]su, vt annotauit Scotus [in] 4. dist. 48. quæst. 2.

Simplicij responsio ad 1. arg.

Respõsio aliorum.

Germana solutio.

Secundũ Arist. omnibus corporib. inest propẽsio ad motum: Non omnibus ad quietẽ.

A Si tamen, non quid Aristoteles senserit, sed quid sentiendum sit, quęratur; placet sententia existimantium, coelum non ad motum duntaxat, sed etiam ad quietem suopte ingenio inclinari; licet posito eo, qui nunc est, rerum ordine, non nisi miraculo quieturum sit. Itaque coelestem naturam ex se principium esse, non solùm motus, sed etiam quietis. Qua de re planiùs, ac pleniùs in libris de coelo. B Ad alteram verò partem argumenti, de motu terræ, dicendum; terræ globum, saltem ratione partium, moueri: deinde habere etiam naturalem potentiam, vt totus deorsum feratur, si à propria sede extraheretur; cui potentiæ haud necesse est respondere aliquam vim actiuam naturalem, quæ totam terram sursum leuet: sufficit enim causa effectrix descensus; C quæ quidem est tum genitor ipsius terræ, tum eius forma substantialis, atque etiam grauitas, cuius beneficio suis conglobata nutibus descenderet.

Coelũ nõ solùm ad motũ, sed ad quietẽ etiã inclinatur.

Tota terræ moles habet potentiam actiuam, qua deorsum.

Ad secundum respondendum est; non omne id, à quo res vtcunque naturaliter cieri dicitur, naturam esse eius, quod motum subit; sed id tantùm, à quo, vt à principio intrinseco, mouetur.

D Ad tertium; ea, quæ momento fiunt, dum fiunt, iam esse: id autem, quod gignitur, momento fieri, atque ita dum gignitur, tam ipsum, quàm eius formam, eodem puncto temporis actu existere. Neque officit, quòd priùs origine sit forma, quàm res genita: vt enim forma dicatur natura respectu generationis, sat est, dari vtrumque in eodem instanti temporis.

E Ad quartum dicendum; humanitatem Socratis non esse primò causam motus, & quietis; sed partes ipsius, materiam scilicet & formam, quæ sunt ea priores, atque ita se habent, vt per eas hoc ipsum de illa à priori demonstrari queat. Deum verò non dici rebus inesse, vt hoc verbum in naturæ definitione intelligitur, & à nobis in tertia illius particu-

la

ita explicatum est, artic. 1. huiusce A quæst.

Ad quintum dicimus; etsi forma, quæ est natura, non solùm sit principium motus, eius, in quo inest; sed possit etiam esse principium mouendi alia: vt hoc loco, commento 12. aduertit Simplicius: tamen non fuisse ab Aristotele definitam naturam, per principium mouendi alia, ne excluderetur materia, quæ haud dubiè natura est, nec aliud mouet, sed B duntaxat motum in se recipit. Deinde; quia maximè fuit rationi consentaneum, vt Aristoteles naturam definiret per id, quo naturalia à non naturalibus dissident: hoc autem solùm est principium motus, eius, in quo inest. Nam rerum quædam supra naturam eminent: vt Deus, & intelligentiæ, quæ ob eximiam suam dignitatem immobiles sunt; Deus quidem absolutè, intelligentię verò, C quatenus non habent in se principium, quo Physicè moueantur. Quędam infra naturam consistunt, videlicet, res arte factæ, quæ adeò ignobiles sunt, vt nec quo ipsæ moueantur, nec quo alia moueanr, principiū in se habeant. Aliæ medium locum obtinent, nēpe res Physicæ, quę neq; ita sunt abiectæ, vt principium nullius motus sibi vendicent, neque ita perfectæ, vt neutiquam moueri pos- D sint; sed mediam conditionem sortitæ, & aliud mouere queunt, v.c. gignēdo sibi simile; & se ipsas mouere, vt locum acquirant, augescant, aliáve eiusmodi perfectiorem sibi congruentem possideant. Quo fit, vt entia naturalia, licet ab arte factis, per principium mouendi se, & mouendi alia, differant (vtroq; enim carent arte facta) tamen ab ijs, quæ supra naturam sunt, non nisi per principium E mouendi se distinguantur. Atque adeò patet commune discrimen, quo naturalia à non naturalibus differunt, esse, quòd naturalia habeant in se principium, quo ipsa moueantur, per quod proinde natura definiri debuit, vt ex eo rerum naturalium proprietas, & essentia magis innotesceret.

Ad vltimum respondent aliqui graues Philosophi, quietis nomine non significari ab Aristotele quietē in termino à quo, sed duntaxat in termino ad quem; propterea quòd natura non inclinet ad priorem quietem; verbi causa, ad eam, qua lapis in aere detinetur; sed ad posteriorem, quam obtinet, dum in natiua sede consistit. Cùm tamen materia, vt ipsimet fatentur, respectu motus violenti, sit natura hoc loco definita; vnde & nullus datur motus, qui non sit naturalis, respectu materiæ, vt in progressu dicemus: consequens est, vt eadem materia, comparatione cuiuslibet quietis, etiam violentæ, natura sit, atque adeò, vt in naturæ definitione omnis quies promiscuè intelligi debeat. Nam esto, composita Physica non inclinentur ad omnem quietem ex parte formæ; inclinantur tamen ex parte materiæ, quæ natura quædam est hic definita. Nec est absurdum, eandem materiam inclinari simul ad quietes oppositas, dummodò non inclinetur ad eas simul obtinendas: quemadmodum nemo negarit, inesse eidem materiæ simul propensionem ad qualitates cōtrarias, veluti ad candorem & nigredinem, esto, ijs, simul affici nō possit.

Quietis nomine quænam quies intelligatur in definitione naturæ.

QVÆSTIO III.

Vtrum definitio naturę principio duntaxat passiuo conueniat, an non.

ARTICVLVS I.

Diuersa Philosophorum sententia, & earum confutatio.

Scotus in 2. distinctione 18. quæstio vnica, & eius sectatores; item q. Burlæus hoc loco, &, vt videtur, Simplicius commento 12, tex. 16. & 17. sic naturæ definitionem interpretantur, vt nomine principij, & causæ solum principium passiuū defi-

Opinio Scoti, & aliorum.

designari putent, statuamque, nulli actiuo principio, quà tale est, sed passiuo tantùm, naturæ notionem cõuenire. Quamuis enim ipsam quoque formam naturam esse fateantur: aiunt tamen, eam haudquaquam naturam dici, nisi quatenus principij passiui rationem obtinet, id est, prout materiam aptam habilemque reddit ad motum excipiendum.

Prima ratio Scoti. Probat verò opinionem suam Scotus hoc modo. Propterea mutatio naturalis dicitur, quia est à natura; omnis autem naturalis mutatio est à principio passiuo tantùm: igitur natura non est principium actiuum, sed passiuum. Maior & consequutio perspicuæ videntur. Minor suadetur, quia ea mutatio dicitur naturalis, qua vnumquodque aptum est mutari, à quocunque agente mutetur. Hoc autem nulli rei Physicæ conuenit ob actiuum principium, sed passiuum tantùm: sicut enim res non mouetur, nisi quia patitur; ita nec mouetur naturaliter, nisi quia motum recipit.

2. Ratio. Secundò ita disputat. Natura, quà natura, est principium internum eius, quod mouetur: sed principium motus non est internum rei, quæ mouetur, vt actiuum est, sed vt passiuum; siquidem accidit, verbi causa, ægroto, qui sanatur, habere in se artem, quia ad sanitatem mouetur: igitur natura, quà natura, passiuum tantùm, non actiuum principium censeri debet.

Aliorum sententia, superiori aduersa. Alij superioribus ex aduerso oppositi arbitrantur, naturæ nomine solum principium actiuum comprehendi; quia si principium passiuum esset natura, quilibet motus, etiam violentus, esset rei Physicæ naturalis; quãdoquidem omnis motus habet principium passiuum in re, quæ mouetur. Præterea idem confirmatur, quia Aristoteles, cap. 2. huius libri, text. 2. & 3. discrimen constituit inter naturalia, & arte facta, quòd illa habeant in se principia suorum motuum; hæc verò minimè: loquebatur autem de actiuis principijs; nam passiua vtriusq; communia sũt, vt patet in statua, quæ non minùs apta est ad recipiendum in se suum motum, quàm rude lignum. Quare in solo principio actiuo videtur Aristoteles naturę rationem ponere.

Refutatio prioris sententiæ. Neutra tamen harum opinionum, aut vera, aut Aristotelica est. Non prior, quia rebus natura constantibus, non minùs naturale est agere, quàm pati, & mouere se, quàm moueri à se; vt planum est in viuentibus, quæ operationes suas ab interno principio actiuo naturaliter edunt. Quare non minùs propriè diceretur natura principium actiuum, quàm passiuum. Item, quia formæ ignis comparatæ ad motum, quo in superiora tendit, prout est illius causa efficiens, conuenit tota naturæ definitio. Cùm igitur forma ita sumpta sit principium actiuum, negari non poterit, aliquod actiuum principiũ, quà tale, esse naturam. Tertiò; quia, si Aristoteles nomine principij & causæ passiuum duntaxat principium significare voluisset, vtique per eas particulas artem medendi à naturæ definitione exclusisset.

Impugnatio posterioris. Posterior quoque sententia, & Aristoteli, & veritati repugnat. Aristoteli, quia cap. 1. text. 10. & cap. 2. text. 21. & cap. 8. text. 81. huius libri, disertis verbis docuit, non solùm formam, sed etiam materiam esse naturam: quod repetit libro quinto Metaphys. cap. 4. text. 5. Rationi, quia, cùm essentia compositi naturalis, non ex sola forma, sed ex materia etiam constet; non forma tantùm, sed materia quoque natura erit: quandoquidem essentia cuiuslibet compositi Physici, quà tale est, ex naturis coalescit.

ARTICVLVS II.

Explicatio veræ opinionis, & argumentorum aduersarum partium dilutio.

Tã formã, quã materiã esse naturam. PEripatetica igitur, & veritati consona doctrina est, naturæ definitione comprehendi tum materiam, tum formam: & illam quidem prin-

principium esse passiuū motus eius, in quo est; hanc verò actiuum; tametsi hæc non semper actiuum principium sit, sed interdum formale; quo pacto se habet anima ad vitales functiones, quarum non solùm efficiens, sed etiam formalis causa est, teste Aristotele 2. lib. de anima, ca. 4. text. 36. & 37. eodemque modo affecta est cœlestis forma erga motum circularem, ad quem cœlum, non ex parte materiæ duntaxat, sed etiam ex parte formæ, suopte ingenio inclinatur. Nec verò putandum est, huiusmodi propensionem à forma ipsa distingui, aut illi, vt quidpiam adiectitium, inesse. Est enim idem prorsus cum ea, sicuti inclinatio materiæ ad formam idem omninò est cum materia.

Forma cœli est causa formalis sui motus.

Nunc ad primi articuli argumenta respondeamus. Ad primum Scoti, pro priori sententia, dicendum; multa esse, quæ non solùm ob principium passiuum, sed etiam ob actiuum, quod in se habent; naturaliter apta sunt moueri: vt viuentia. Quare, concessa maiore propositione, negetur minor, & quod ad eius probationem assumitur. Quanquam enim res non mouetur, nisi quia patitur; potest tamen ob id etiam naturaliter moueri, quia seipsam mouet; atque ita erit ex motus naturalis, ratione principij passiui & actiui simul.

Respōsio ad 1. argu. Scoti.

Ad secundum, admittenda est maior propositio: assumptioni verò occurrendum, etsi principium motus ex eo, quod actiuum, non necessariò internum esse debeat; cùm multa principia actiua motus externa sint; aliquando tamen principium efficiens motus necessariò internum esse, vt in viuentibus: quo pacto non se habet ægrotus, cùm artis suæ beneficio sanatur, qui illius motus principium in se ipso ex accidente habet.

Ad 2.

Ad primam verò earum rationum, quibus secunda opinio nitebatur, respondendum est; omnes motus comparatione materiæ naturales dici posse, non omnes tamen respectu compositi Physici naturales esse: quia, sicuti potior natura est forma, quàm materia; ita vt motus alicui composito naturalis sit, formæ magis, quàm materiæ habenda ratio est: proindeque, esto, quemlibet motum materia inclinetur, nisi ad eum forma ipsa propensionem habeat, non erit rei compositæ simpliciter naturalis existimandus, sed aut violentus, si ei forma obnitatur, aut præter naturam, si neque ad eum procliuitatem, neque repugnantiam sibi vendicet. Quòd si quis vrgeat, naturam esse causam, vt id, in quo inest, id est, ipsum compositum Physicum, naturaliter moueatur. Occurrendum, sat esse ad rationem naturæ, si causa sit, vt ipsum compositum moueatur naturaliter: vel absolutè, cùm motus à forma oritur, vel secundum quid, cùm non prouenit à forma, sed in materiam tantummodò recipitur. Nec repugnat, eundem motum alicui simpliciter violentum esse, quia forma in contrarium nititur; & aliquo modo naturalem, quatenus materia habet insitam vim receptiuam omnium motuum, siue eis forma repugnet, siue obsequatur.

Sol. 1. pro. 2. opi.

Omnes motus cō-paratione materiæ naturales sunt.

Occupatio.

Ad secundam respondemus; discrimen traditum ab Aristotele, inter naturalia & arte facta, sic esse intelligendum, vt nullum arte factum, qua tale, habeat in se principium determinatum ac certum, siue actiuū, siue passiuum, sui motus; quod verissimum est. Nam cùm, verbi gratia, statua indifferenter ex ære, auro, aut ligno conflari possit, ex se non magis hoc, quàm illud principium, etiam passiuum, sui motus sibi vendicat; quod in rebus naturalibus multò secus accidit.

Solut. 2. Discrimē inter naturalia, & arte facta.

QVAESTIO IV.

Vtrum anima in naturæ definitione contineatur.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium, non contineri, eiusque refutatio.

TAmetsi proxima disputatione monstratum fuerit, non rectè principium actiuum à naturæ definitione remoueri: adhuc tamen peculiaris existit dubitatio, circa animam, quæ fons est vitalium functionum, earumq. principium actiuum.

Assertores partis negatiuæ.

Nam Simplicius ad textum primum & secundum huius libri, atque, (vt idem refert) Eudemus, itemque Magnus Albertus hoc loco, tract. 1. c. 2. & lib. de origine animæ, ca. 4. & Auicenna primo sufficientiæ, cap. 5. arbitrantur, animam non esse naturam. Primùm; quia natura, (vt testatur Arist. 9. Metaph. c. 2. tex. 3.) præfinita, & determinata est ad vnum: at anima non ad vnam, sed ad omnes loci differentias motum efficit. Secundò; quia Peripatetici tria faciunt principia, naturam, animam, & intellectricem vim: vbi animam à natura distinguunt; Tertiò; quia saltem anima humana nullo modo videtur esse natura; cùm Aristot. 1. de partibus animalium, cap. 1. perspicuè ostendat, non esse Physici negotij, animum rationis participem considerare, propterea quòd natura non sit.

Lege 4. ca. li. 3. de diuina sapiē. secundum Aegypt.

Animam esse naturam.

Contraria tamen opinio tuenda est, quam sequuntur Alexander apud Simplicium hoc loco, com. 3. Auerroes, & Themistius ad text. 3. & maior ac melior Philosophorum pars. Primùm, quia tota naturæ definitio, vt omnes eius partes consideranti planum erit, conuenit animæ. Deinde, quia nutritio, accretio, ceteræque vitales functiones, connumerentur ab Aristot. hoc lib. cap. 1. text. 3. inter motus naturales, haud dubiè, quia

A oriuntur à natura; oriuntur verò ab anima. Præterea, quia Aristot. cap. 8. tex. 80. stirpium & animantium exēplo suadet, naturam alicuius finis gratia operari: & 1. de partibus animalium, c. 1. docet, ad Physicum attinere, de anima sentiente, & vegetante absolutè disceptare, quia sunt naturæ. Negari igitur non potest in Peripatetica disciplina, animam verè, ac propriè naturam esse.

Etiā intellectricem animā naturā esse.

B Quod autem concedendum sit, non ceteras tantum animas, sed intellectiuam quoque, esse naturā; probatur ex eo, quia omnis forma substantialis corporis Physici est natura; siquidem, vt ex superiori capite liquet, naturæ notio, tam materiam, quàm formam comprehendit: at anima intellectiua est verè, & essentialiter forma humani corporis, vt est decretum in Concilio Lateranēsi 3.

Concil. Lateranense. Viennēse.

C sub Leone 10. sess. 8 & in Viennensi, sub Clemente 5. & refertur in Clementina, de summa Trinitate, & fide Catholica. Atque illud etiam monemus, animum rationis compotem non secundum alios tantùm gradus, vt sentiendi, & vegetandi; sed etiam secundum gradum intelligendi, naturam esse. Namque sub eo etiam gradū est verè forma compositi Physici, nempe hominis, vltimam ei

D differentiam conferens, atque eius esse absoluens, quod proprium formæ est.

Refellitur sententia Platonis, & aliorū.

Quare minimè probamus eā sententiam, cuius auctor fuit Plato, assertores Themistius, Simplicius, Philoponus, & de Latinis nonnulli: qui volunt, animam humanam, prout intellectiua est, gubernatoris duntaxat, non verè informantis locum in corpore obtinere, atque adeò secun-

E dum eum gradum non esse verè formam corporis. Licet enim intellectus corpori nequaquam hæreat; id tamen non impedit, quo minus intellectiua anima, cui insidet, secundum gradum intellectiuum, qui ab eius substantia re ipsa non distinguitur, verè ac propriè corpus informet. Qua de re plura in secundo de anima.

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum primi articuli.

NVnc eorum argumentis, qui animam è naturæ definitione excludebant, occurramus. Ad primum respondendum est; cùm natura determinata ad vnum dicitur, non accipi naturæ nomen in toto significationis suæ ambitu, sed paulò pressiùs, vt ijs tantùm conuenit, quæ sine delectu operantur: quo sensu (vt Scotus in Quodlibetis, q. 2. explicat) idcirco natura ad vnum determinata perhibetur, quia cùm libertatis expers sit, neque è multis hoc aut illud pro arbitratu suo eligere, sed ad vnum definitè contendit.

Quo sēsu dicatur natura ad vnū determinata.

Ad secundum: in illa etiam partitione angustè admodum vsurpari naturæ nomen, prout nimirum materiam & formam rei duntaxat inanimatæ comprehendit.

Huius essa tē vberiorē explicationē habes apud Zimarā, in theorem. prop. 121. In proœmio huius operis q. 4. ar. 3. ad 4.

Ad tertium: Aristotelem humani animi considerationem non omninò Naturali Philosopho adimere; sed tantùm velle, eam non omni ex parte Physicam esse, vt † alibi explicuimus. Nec absolutè negare, animam intellectricem esse naturam; sed quo ad eas affectiones, quæ ipsi à corpore abiunctæ, & extra materiæ fęcem conueniunt, vt esse in loco definitiuè, capere intelligibiles rerum notiones superni luminis influxu, & quædam alia: quorum merito, vt ad stratum substantiarum separatarum quodammodò ascendit, ita, si secundum eam præcisè rationem spectetur, natura non est. Itaque Arist. per id humanam mentem ab alijs rerum viuentium formis eo loco secernit, quòd illa, cùm immortalis sit, ac multò præstantioris notæ, à corpore abscedens, transnaturalem conditionem ac sortem adire queat, hæ verò minimè.

Explicatur locus Arist. 1. de partibus animaliū, cap. 1.

QVAESTIO V.

Vtrum ars, & natura similitudinis rationem inter se habeant.

ARTICVLVS I.

Quibus inter se rebus conueniant.

QVoniam ex naturę, & artis collatione illustrior euadet naturæ cognitio, eas hoc loco inter se conferemus. Mirificè igitur inter se conueniunt, pariterque differunt ars & natura. Conueniunt primo, quia naturæ opera procedūt, sicuti opera artis, id est, certa prescriptione, ratis legibus, compositè, & ordinatè. Quod Philosophos (non eos hic intelligas, qui præter pallium nihil Philosophi habuere) ad eam mentem excitauit, vt intelligerent, faterenturque, res Physicas diuinæ artis prouidentia, & solertia gubernari: videlicet, quia intuebantur, dissimilium rerum, ex quibus vniuersum constat, varietatem in vnum ordinem conuenire, & compositione, (quod artis proprium est,) contineri. Vnde naturam artem Dei, & Deum Α'ριστοτέχνην, id est, optimum artificem dixerunt: & Plato duplicem artem posuit, vnam diuinam, humanam alteram: atque humanæ omnia, quæ artificum opera elaborantur; diuinæ vniuersa, quæ natura fiunt, attribuit.

De hac re Philo Iud. i li. de Monarchia.

Secundò conueniunt; quia, sicuti agens naturale effectum producit sibi cognatum, ac similem, ratione formæ, ex qua ipsum constat: ita artifex opus effingit, intelligibili formæ, siue exemplari à se concepto, proportione respondens. Sic verò, vt formæ naturales habent primò esse in agente, in quo potestate continentur, quod virtuale nuncupatur;

tur; deinde in materia, quam idemmet agens apparat: ita arte factorum formæ obtinent primò esse in mente artificis, quod ideale dicitur; postea verò in materia, quam idem artifex perpolit.

Lege D. Aug. li. 83. qua. Scot. in 4. d. 1. q. 1. Aegypt. Quodli. 5. q. 1.

Tertiò; Quia, sicuti ars naturam, ita natura Deum supponit. Id est, quemadmodum ars nihil efficit, nisi suppeditato sibi composito Physico, in quo artificiosam formam concinnet: ita natura nihil gignit, nisi præ- B iacente materia à Deo creata, in qua naturalem formam inducat. Sicque per hos gradus res in lucem exeunt: Deus profert è nihilo; natura ex ente potentiæ; ars ex ente perfecto: Deus creando; natura generando; ars componendo, concinnandove.

Per quos gradus res prodeāt in lucem.

Quartò; Quia tàm ars, quàm natura, sensim proficit, & ab imperfectioribus ad perfectiora incedit. Ars enim, v.g. pictoris, primò susceptum C opus leuiter adumbrat; tum in omnem colorum varietatem paulatim conformat, ac tandem perficit: & canendi ars musicos, priusquam ad rem veniant, proludere nonnihil iubet. Natura item, exempli causa, in effingendo fœtu (quod in ceteris etiam suo modo seruare consueuit) initio rude quid sine membrorum distinctione exhibet, tum sensim expolit, D donec animal perfectis lineamentis in decentem speciem stato tempore absoluat. Sic intellige, quod scripsit Aristoteles in problematis, sect. 10. probl. 44. naturam facere prauè omnia, & plura praua, quàm recta; videlicet, quia in procreatione animantium (de ijs enim illic sermo erat) à principio prauè agit, id est, imperfectè, & quasi rudi penicillo; & plura facit praua, quàm recta, id est, plura E imperfecta, & ignobilia. Nam siue terrestria, siue aquatilia, verbi gratia, contemplemur, haud dubiè multò ampliorem multitudinem eorum, quæ inferiori gradu stant, inueniemus. Nimirum, quia, vt vnumquodque excellit magis, ita plura exigit, proindeque difficilius, & rarius in vitam prodit.

Lege Arist. 2. de anima, c. 4.

Quintò; Quia sicuti natura est A mensura artis, ita ars est mensura arte factorum. Et vt natura diuinam artem; ita humana ars naturam, quoad eius fieri potest, æmulatur. Quocirca ars diuina exemplar naturæ, & natura diuini archetypi exemplum, simulque exemplar humanæ artis dicitur; & à quibusdam etiam ars humana, nunc altera natura, nunc naturæ simia appellari consueuit, vtpotè, quæ ex natura multa effinxerit, vt, ex B vmbra picturam, ex antris ædes, ex auium volatu vela, ex piscium pinnis remos, ex cauda gubernaculum. Sanè verò, vt natura, quò diuinæ artis præstantiam magis exprimit, eò altiorem gradum obtinet: ita ars tantò commendatur amplius, quantò ad naturam propius accedit, resque veris viciniores imitando exhibet, ita vt quæ viuentes referunt, spirare ipsæ videantur. Quale illud.

Quo pacto ars sit naturæ æmula, Hugo li. 1. Didascalon.

C *Artis Phidiacæ toreuma clarum,*
Pisces aspicis: adde aquam, natabunt.
Et aliud de lacerta:
Inserta phialę Mentoris manu ducta,
Lacerta viuit, & timetur argentum.

Martialis lib. 3. lib. 5.

Hac artis excellentia Zeuxis vuas pinxit, adeò veritate repræsentata, eò vt aues aduolarint. Hac Apelles Alexandrum Magnum fulmen tenentem expressit, ita vt digiti eminere, & fulmen extra tabulam esse videretur; D tanto operis, & famę successu, vt vulgò dicerent, duos esse Alexandros, vnum Philippi filium, nullis viribus superabilem; alterum opus Apellis, nulla arte imitabilem.

Zeuxis, & Apellis mira opera.

Sed illud hic quoq; obiter aduerte, res creatas non solùm diuinam artem æmulari; sed vnamquamque earum aliam se perfectiorem, pro suo captu exprimere. Nam terra v.g. animalis speciem præ se fert, quòd ha- E beat subterfluentes aquas, tanquam venas; saxeos montes pro ossibus; plantas & herbas velut capillos, vt, præter alios, tradit auctor operis de diuina sapientia secundum Aegyptios, lib. 8. c. 2. Et vniuersim inferiora corpora ad cœlestium rationem sese, vt possunt, accommodant; teste Aristotele, 9. Metaph. c. 9. tex. 18. videlicet, quia, vt cœlestia iugi motu

Quæq; res aliā se perfectiorem imitari nititur.

circum-

circumeunt, ita sublunaria quasi in orbem perpetuò oriuntur & occidunt; & vt stellæ errantes nunc magis, nunc minus ad nos accedunt; ita in subcœlesti mundo alia atque alia rerum facies & vicissitudo, secundum quadripartitam anni varietatem conspicitur. Quin & ipsi etiam cœlestes globi alias diuiniores causas imitantur, nimirum, intellectuales substantias, quatenus, vt hæ intelligendo ad alia procedunt, deinde reflexa cognitione in se recurrunt; sic illi ab eodem ad idem punctum perenni agitatione commeant.

Sextò; Quia, vt in rebus naturalibus, ita in ijs etiam, quæ artificioso studio elaborantur, casus locum inuenit. Et in naturalibus quidem multa passim occurrunt exempla: In arte factis duo quàm simillima à scriptoribus celebrantur, quæ Plinius li. 35. Naturalis historiæ capit. 10 commemorat.

Lege etiā Plutarch. in libello de fortuna.

Septimò; Quia, (vt Aristoteles docet hoc in libro, c. 8. text. 86.) neque natura (sumit autem naturam, prout ab anima intellectrici distinguitur) neq; ars deliberat: quod tamen non de quauis arte intelligi debet, siquidem medicina, nauigatoria, & mille id genus, deliberant; sed vt Aristoteles ipse 3. Ethicorum c. 3. explicat, de ijs, quę per certa, & statuta media finem attingunt, cuiusmodi est ars saltandi, & effingendi literas. Quod hisce verbis Themistius quoque edisserit, non consultat faber lignarius, vtrum priùs secandum sit, aut dolandum: nec Grammaticus, quemadmodum literarum elementa scribenda sint, hoc est A, aut B: Nec verò cum Cleonem scribit, cogitat, quam primam, quam secundam literam collocet: ædificator etiam non consultat, vtrum iacienda primò fundamenta sint, an parietes construendi, an tectum apponendum: Eodem modo textor, & lapicida, dum suo officio funguntur, non consultant: sed habet sibi suum quisque certum, finitumque opus, nec ordinem ad finem propositum pertinentem ignorat.

Quæ artes deliberēt, quę non.

ARTICVLVS II.

Quibus rebus inter se dissideant.

Differunt quoque ars, & natura multifariam. Primò; quia ars non efformat veras res, vt veram arborem; sed veri imitatrices, &, vt quidam rectè ait, verè falsas, dum veris ludit coloribus, ad veri speciem referendam ex arte collocatis. Atque hinc est, quòd picturas vigilantium insomnia nonnulli appellarunt; quòd in illis non res ipsæ, quo ad esse proprium, sed rerum duntaxat imagines se ostendant.

Secundò differunt; quia quoties ars, & natura ad opus aliquod faciēdum conspirant, ars perficit naturā, vt docet Aristoteles c. 8. huius libri, tex. 79. Præterea ars obtinet locum lucis & regulæ; natura verò est, quæ formatur, ac regitur, vt patet in eo, qui arte canit. Nec tamen propterea simpliciter asserendum est, artem præstare naturæ, vt aduertit Plotinus, Ennead. 4. lib. 1. & Galenus li. 6. de morbis vulgaribus, commento 9. licet enim effecta naturæ, vt vox & pedum agitatio, ab artis præscriptione modificentur; simpliciter tamen suum esse à natura capiunt.

Tertiò; Quia, vt D. Thomas 2. contra Gentes, c. 76. ait formæ per artem inductæ, artis actionem non consequuntur, sicuti formæ à natura editæ. Nec enim domus aliam domum, quemadmodum equus equum aliū progignit. Huiusce autem discriminis ratio est, quia naturales formæ, vt eundem in progenitore, & in regenita essendi modum obtinent, ita eandem sortiuntur agendi vim: at artificiosæ aliter in mente, ideaque artificis, aliter in rebus ipsi arte factis insunt, vt planum est.

Cur artificiales formę nō cōsequantur actionem artis.

Quartò; Quia, cùm forma rei, quę interit, in instanti generationis abscedat, vel extinguatur, simulque omnia illius accidentia aboleantur, fit inde, vt forma naturalis adueniat enti in potentia, id est, nudæ materiæ; cùm tamen formæ arte factorum super-

perueniat enti actu, siue rei iam perfectæ & absolutæ, id est, toti composito. Vnde ars dicitur ibi incipere, vbi natura desinit.

Ars incipit, vbi natura desinit.

Quintò; Quia (vt obseruat Plotinus, capite primo lib. 8. Ennead. 3. & Auerroes in sua paraphrasi super lib. de ortu & interitu) ars in externa superficie præcipuè versatur; quia videlicet externam faciem, & elegantiam potissimum affectat. Natura verò in abditioribus elaborandis impensius occupatur; vt quæ rebus magis necessaria, ac potioris momenti sint, proindeque ab optima parente curari magis debeant.

Lege Eustratiū ad cap. 4. l. 6. Eth. Auerroë 12. Metaph. cō. 18 Aegidium Quodli. 2. q. 12. Alex. in opusc. de mistione.

Sextò; Quia formæ naturales sunt actuosæ, & quasi viuæ: formæ verò arte factorum tanquam stolidæ, & emortuæ, nullam effectricem vim habentes; vtpote, quæ nihil aliud sint, quàm compositio, ordo, & figura, seu modus quidam, ac determinatio quantitatis; vt constat ex ijs, quæ docuit Aristoteles primo huius operis, capite 5. text. 46. Ideoque, vt quantitas suoptè ingenio est ignaua, & iners, dataque à natura, quasi altera materia ad sustinenda accidentia: ita formæ per artem inductæ nullam ex se ad agendum efficacitatem obtinent. Atque hinc est, quòd res naturales possunt habere in se motionis, & quietis principium; arte factæ verò, qua tales, non item: docente Aristotele, non solùm hoc libro, capit. 1. text. 2. sed etiam in 6. Ethicorum, capite quarto; & 12. Metaphysic. cap. 3. text. 14.

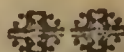

QVÆSTIO VI.

Possitne ars opera naturæ moliri, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur posse.

Vt ea, quæ de artis naturæque conuenientia, & discrimine tradidimus, apertiora fiant, expendendum hoc loco erit, possitne ars naturæ opera efficere? Quòd enim possit, videtur ostendi in primis; quia (vt alia huiusce generis complura omittamus) Dædali statuę (sicuti Aristoteles 1. Politicorum c. 3. & 1. de anima, cap. 3. tex. 44. & Plato in Menone aiunt) huc illuc sponte discurrebant. Item, quia legimus apud Philostratū in Apollonij Tyanei vita, tripodes quosdam aureos in Iarchæ gymnosophistæ conuiuio seipsos motasse, & aureos pincernas conuiuis operam suam præstitisse. Item, quia, (teste Fauorino apud Gellium, lib. 10 Noctium Atticarum c. 12.) Archytas columbam ligneam confecit, ponderibus, atque aura intus inclusa ita libratam, vt medio aere suspensa volitaret. Deinde, quia notum est, Archimedem sphæram vitream fecisse, vbi astrorum ortus & obitus, defectus solis & lunæ, & denique omnium cœlestium sphærarum siderumque conuersiones, rata ordinis constantia, & æquabilitate distinctæ visebantur: quod humani ingenij miraculum imitatus postea est Posidonius, vt testatur Cicero, lib. 2 de natura Deorum. 1. Arg.

Secundò: Quædam artes edunt effectus, ad quos natura non pertingit; ergo & à fortiori eos, quos natura, edere potest. Probatur assumptum, exemplo annulorum, & imaginum Astronomicarum, id est, quæ certo astrorum situ, & influxu compunguntur, quarum vi multa supra vsitarum 2. Arg.

tarum cursum naturæ effici, tradunt auctores, vt Porphyrius, referente D. Augustino 10. libro de ciuitate, c. 11. Plato in 2. dialogo, de iusto, Plotinus, c. 40. lib. 4. Ennead. 4.

3. Arg. Prætereà; idem conuinci potest artificio Alchymiæ, cuius professores verum aurum abs se fieri prædicant; verisimile autem non est, semper eorum operam, & sumptus in fumum abire. Quare non videtur negandum, multa naturæ opera artis ingenio effici; imò & in nonnullis artem non naturam æmulari, sed vincere.

ARTICVLVS II.

Proposita controuersia explicatio.

TAmetsi proposita quæstio amplam disputandi segetem offerebat, ne tamen æquo longiores simus, rem, quàm fieri possit, breuiter expediemus. Conclusio sit: Neque ars, neque artificialis forma, aliquod naturæ opus vi sua efficere valet. Pro batur: Nam in primis ars non aliter cum artifice concurrit, quam tradendo ei regulas, & præcepta operis faciundi: at huiusmodi regulæ non habent vim inducendi naturalem aliquam formam in materiam. Idem quoque de forma artificiali ex eo patet, quia (vt superiori quæstione ostendimus) formæ per artem inductæ nullam ad agendum vim obtinent.

Concl.

Probatio.

Sed enim aduertendum est: licet neque ars, neque forma artis, queant per se motum efficere; posse tamen ei modum quendam adhibere, vt, videlicet, hoc aut illo pacto fiat: sicque saltatio, quæ facultate motrici in membris hærenti exercetur, ab arte habet, vt eleganter, concinnè, & numerosè exerceatur. Sic etiam, cùm aliquid per artem è plano fit acutũ, artis beneficio celerius mouetur; nõ quòd figura ipsa plana, aut acuta, ad motum efficienter concurrant; sed quia plano corpori plus medij sese opponit, quàm acuto, atque ita facilius hoc, quã illud, interiecti corporis repugnantiam vincit. Quã de re Arist. ad calcem lib. 4. de Cœlo.

A Adiecimus in conclusione, Vi sua: quia aliena vi, id est, applicando naturalia actiua passiuis, non dubium, quin ars multa naturæ opera efficiat: vt patet in Medicina, quę natiua herbarum virtute ægris corporibus sanitatem reddit; & in multis artibus, quæ adhibito igni, alijsve eiusmodi causis naturalibus, variè materiam immutant. Qua item ratione dęmones, vt * superiori lib. diximus, di- B uersas formas, etiam animantium, imperfectorum tamen, in materiam inferunt; sic enim dæmonum ope Magi Pharaoni,* serpentes exhibere, non adumbratos, sed veros, vt sentit D. Augustinus 3. lib. de Trinitate, cap. 7. & in lib. octoginta trium quæstionum, q. 76. Origenes homilia 13. in Marcum; D. Thomas de potentia, q. 6. artic. 5. *Cap. 9 q. 10. * Exod.

Ex dictis duo inferuntur conse- C ctaria. Primum est: Cùm malefici incantant serpentes, feras detinent, homines à statu mentis deijciunt, & turpi amore irretiunt, aliaque eiusmodi complura efficiunt: non posse ea à characteribus, & figuris, quibus ad id vtuntur, proficisci; sed præstati dæmonum industria, qui ad ea signa tacito, vel expresso fœdere accurrunt, vt hominum mentes ludificẽt, & superstitione imbutas à veri Nu- D minis cultu auocent. Hinc D. Augustinus 10. lib. de Ciuitate Dei, c. 11. Porphyrij confutat errorem, qui inter vitium sacrilegæ curiositatis, & Philosophiæ professionem, sententijs alternantibus fluctuans, aiebat, per figuras & imagines Astronomicas, quarum antè meminimus, admirabiles in terra effectus edi. Qua in re dupliciter errabat: primùm; quia formis corporum artifi- E cialium vim agentem tribuebat: deinde, quia dæmones à culpa vindicare nitebatur, eorum præstigias, & maleficia in cœlestium corporum afflatus conferendo. 1. Consectarium. Error Porphyrij.

Alterum consectarium est: Artificio naturalis Magiæ, occultas naturalium causarum vires inter se copulantis, multa absque interuentu dæmonum fieri: quæ, licet admiratio- 2. Consectarium.

nem

rem excitent, quòd supra naturæ facultatem effici videantur; re vera tamen Physicam habent ratione. Quale est, videri extendi per triclinium vitem; apparere subitò conuiuas omnes truncos, aut asininis capitibus, & alia: de quibus scripsit Guilielmus Parisiensis, in suo opere de vniuerso corporali, & spirituali. Quibus etiam similia non pauca circumforanei ludificatores aspectui exhibent arte exercitatissima, quæ celeri motu, atque agitatione defixum in res obtutum frustratur.

ARTICVLVS III.

Primi articuli argumentis nihil contra proximè dicta concludi.

Argumenta verò initio proposita sic erunt explicanda. Ad 1. dicendum: Statuas, aliaque id genus arte facta, non moueri à suis formis, nec ab arte; sed à natura, cōpositis intus latenti artificio machinulis, & argento viuo, alijsve eiusmodi, quæ motum illum efficiāt, sicuti videmus in horologijs, quæ libratis certa ratione ponderibus cientur. Itaque hasce motiones ars non efficit, sed modificat, & attemperat.

Ad 2. Neque annulos, neque imagines Astronomicas, vllā ex se ad tales effectus vim habere, aut illam è Cœlo excipere: vt ostendit D. Tho. 22. q. 96. art. 2. Quare, quæ de eiusmodi rebus circūferuntur, vel ad fabulā pertinent, vel ad dęmonū prestigias.

Ad 3. quid respondendum sit, proxima quæstione statuemus.

QVÆSTIO VII.

Num chymicæ artis industria verum aurum efficiat.

ARTICVLVS I.

Qui negatiuam partem sequantur, & quibus argumentis.

Avri sacra fames vt aurum inueniret, Chymicam excogi- A tauit, artem naturę vel æmulam, vel inuidam, quæ aurum progignere studet, quod terra à se progenitum gremio cohibet, ne, si pariat, nō tam aurum fundat, quàm venenum luxuriæ, & auaritiæ. Hæc igitur ars, num verum, atq; omni ex parte probatum aurum efficiat; in controuersia est. Efficiat, inquam; non vi sua; sic enim non posse, ex ijs, quæ superius disputata sunt, constat: sed applican- B do naturalia actiua passiuis, hoc est, adhibendo variam permixtionem, & temperiem sulphuri & argento viuo, quam perhibent communem esse materiam argento, & auro, cæterisque metallis procreandis; vt testantur Magnus Albertus lib. 3. de mineralibus, cap. 9. & Leuinus lib. 3. de occultis naturæ miraculis, cap. 32.

In hac controuersia D. Thomas 2. sententiarum, d. 7. q. 3. ar. 1. & de po- C tentia q. 6. ar. 1. Aegidius in 3. Quodli. q. 8 post Auerroem in pharaphrasi ad primum librum de generatione animalium, & Auicennam in suis cōmentarijs Meteororum, & Hastē nobilem Philosophum, quem refert Albertus loco citato: arbitrati sunt, aurū chymicum non esse verum, sed fucatum. Probat autem id D. Thomas ex eo, quia forma auri nō videtur in- D duci, nisi vi caloris ætherei, & à Sole præsertim dilapsi. Vnde aurum confectum calore igneo, quo chymici artifices vtuntur, non nisi adulterinū erit, vtpote, ab illegitimo parente editum. Accedit, quòd verisimile omninò est, naturam ad auri generationem solam mineram delegisse, terrę sinu inclusam, quò vndique, vt veteres aiebant, Deorum cętus, id est, cœlestium corporum vires con- E fluunt. Eandem sententiam ea ratione confirmat Aegidius, quia quæ in quolibet genere perfecta sunt, non vagam habent, sed certam & definitam ortus sui causam. Quare, cùm aurum inter omnia metalla nobilitate præluceat, vno duntaxat modō fiet, nimirum eo, quem natura adhibet, humanæ arti ignotum. Denique idem alij stabiliunt hunc in modum.

Assertores partis neg. (beside "In hac controuersia D. Thomas 2.")
1. Ratio. (beside "fucatum. Probat autem id D. Thomas")
2. Ratio. (beside "rente editum. Accedit, quòd verisi-")
3. Ratio. (beside "fluunt. Eandem sententiam ea ratio-")
4. Ratio. (beside "bet, humanæ arti ignotum. Denique")

Negari non potest, in ijs, quæ ad naturam, vel ad mores, vel ad artium disciplinam pertinent, magnam vim habere argumentum ab experientia ductum: at longa experientia compertum est, huiusce artis professores, cùm magnis impensis & pertinaci studio pro verò auro conficiendo desudarint, non nisi fucatum extulisse. Igitur eiusmodi auri confectio impossibilis est.

ARTICVLVS II.

Solutio propositæ quæstionis.

Conclus. Nihilominus sententia nostra est: Etsi perdifficile sit, chymicæ rationis artificio verum aurum producere; non videri tamen id omninò impossibile iudicandum. Huius assertionis priorem partem suadet experientia: Posteriorem approbat D. Thomas, secunda secundæ, q. 77. art. 2. Magnus Albertus lib. 3. de Mineralibus, c. 9. Henricus Gandauensis Quodlib. 5. q. 3. Zimara in tractatu de differentijs naturæ, & artis. Mirandulanus li. 9. de euersione singularis certaminis, sect. 7. alijque è iunioribus Philosophis non pauci.

1. Argum. Qui eo potissimùm ducuntur argumento, quòd cùm ars æmula, imitatrixque naturæ sit, non appareat, cur naturam in efformando vero auro imitari non possit, quam sæpè alijs in rebus, quæ operosiores videbantur, ad viuum expressit. Constat enim, quædam animalia artis industria progigni: vt apes ventribus boum recentioribus cum fimo obrutis, vel iuuencorum corpore exanimato; bufones e lixatura anatis sub dio positæ; & id genus complura. (Plin. Nat. hist. lib. 11. c. 20.)

2. Argum. Præterea: Angeli naturali cognitione perspectum habent, quam materiam, quam etiam qualitatum temperationem veri auri generatio requirat. Igitur, si omnia inuicem ritè componant, & tempestiuè applicent, obseruato etiam ad id astrorum influxu; legitimum aurum proferent, sicuti & veros serpentes. Quare potest legitimum aurum arte confici. Quòd si quis respondeat, posse quidem, sed non hominum arte, de qua nostra disceptatio est: contra id obijcimus; quia nihil omninò conuincit, eius artis peritiam adeò supra humani ingenij captum esse, vt neutiquam ad homines peruenire posse iudicanda sit.

Nec sanè refert, quòd ea nunc fortasse lateat, neque hactenus ex fornace chymico verum aurum prodierit: cùm multa indies hominum solertia & industria inueniantur, superioribus sæculis ignota, vt vsus tormentarij pulueris, & pyxidis nauticæ, ars typographica, artificium separandi aurum ab argento, sacchari ex arundinibus excoquendi, misceendi specula plana vitrea. Etsi ex his quædam non tam recens inuenta, quàm postliminio in vsum reuocata esse nonnulli putent. (Quarūdā rerū artificia recens inuenta.)

Quare nō videtur existimandum, confectionem veri auri per Alchymiam omninò impossibilem esse, licet perquam difficilis sit. Argumenta autem, quæ à D. Thoma in contrariam partem adducta sunt, ita soluuntur. Primùm quidem, attendo, multa fieri cœlestis caloris vi, quæ etiam vi caloris ignei perficiuntur, maximè cum hi calores iuxta veriorem sententiam inter se specie non differant. (Responsio ad arg. cōtrariæ partis. Ad 1.)

Secundum verò argumentum, à loco mineræ metallariæ, parum habet roboris. Licet enim aurum in terræ gremio, vt in patrio solo, natura gignat, non proinde tamen eius effectionem ei loco ita videtur addixisse, vt nullo modo extrà effici queat. (Ad 2.) Ad rationem Aegidij inficiandum est, non posse interdum id, quod in suo genere excellit, multis modis gigni, cùm videamus, ignem elementorum omnium principem, & actione alterius ignis, & radiorum coitu, & duorum corporū attritu generari. (Ad 3.)

Illud tandem in hac disceptatione monendum censuimus; Chymicam, prout nunc se habet, ac interim dum certioribus veri auri à se confecti experimentis artificium non probat, noxiam perniciosamque iudicandam.

candam, ac proinde nequaquam exercendam: tum, ne fucatum, minusve perfectum aurum pro legitimo, & naturali diuendat; tum, ne fornaculæ promittendo lucra decipiat. Quo nomine eius professoris haud satis bene in Republica audiunt. Eoque spectat illud Ioannis 22. in Extrauagante, Spondet: Alchymistæ spondent, quas non habent, diuitias. Et A denique ea causa fuit, vt Diocletianus huiusce artis libros diligenter conquisitos flammis dederit, vt lib. 7. lect. antiq. c. 2. Cœlius testatur.

Ex dictis perspicua iam est solutio vltimi argumenti superioris controuersiæ, cuius occasione hæc disseruimus. Non enim Alchymia, si aurum efficit, id propria vi efficit; sed applicãdo naturalia actiua passiuis.

CAPVT II.

Tex.16. *Cum* a *verò definitum sit, quot modis dicitur natura; posthac contemplandum est, quo Mathematicus à Physico differat. Nam plena, & solida, & longitudines, & puncta, quæ Mathematicus considerat, naturalia corpora obtinent. Insuper, an Astrologia à Naturali scientia sit*
Tex.17. *diuersa, an pars. Absurdum namque est, si, quia sol est aut luna, Physici sit scire, nullum eorum, quæ per se insunt, accidentium, scire; præsertim cùm naturæ scrutatores de solis quoque, & lunæ figura, & vtrum terra & mũ-*
Tex.18. *dus rotunda sint, necne, disserere videantur.* b *Atque hæc quidem Mathematicus quoque pertractat, sed non, vt corporis naturalis vnumquodque terminus est: nec item accidentia contemplatur, quà ex parte eius generis accidunt rebus. Quapropter abiungit, siquidem à motu cogitatione possunt disiungi, nihilque interest, nec, cùm disiunguntur, vllum falsum existit.*
Tex.19. c *Hoc verò idearum quoque auctores cùm faciunt, falluntur. Nam naturalia abiungunt, quæ minus quàm Mathematica possunt abiungi.* d *Quod ita declarabitur, si vtrorumque, & ipsorum, & accidentium, definitiones afferre aliquis nitatur. Nam par quidem & impar, rectum & curuum, quin etiam numerus & linea, sine motu definientur: caro autem, & os, &*
Tex.20. *homo minimè. Sed hæc, vt nasus simus, non vt curuum dicuntur.* e *Declarant verò, & quæ in Mathematicis sunt magis Naturales, vt Perspectiua, Musica, & Astrologia: nam contrà quodammodò, ac Geometria, sese habent: siquidem Geometria naturalem lineam contemplatur; sed non, quatenus est naturalis: Perspectiua verò Mathematicam quidem lineam,*
Tex.21. *non tamen, quatenus Mathematica; sed qua ex parte est naturalis.* f *Cùm autem natura bifariam dicatur, tum forma, tum materia; sic contemplari hæc debemus, perinde ac quid est simum, dispiceremus. Quare nec sine materia, nec ex materia.* g *Nam & de hoc dupliciter dubitare aliquis sanè possit, cùm duæ sint naturæ, vtram Physicus contempletur, an id, quòd ex ambabus constat? sed si id, quod ex ambabus, etiam vtramque. Vtrum igitur ad eandem, an ad aliam atque aliam attinet, vtramque cognoscere? Ad veteres quidem respicienti, materiam considerare*

vide-

videbitur: Formam namque, & essentiam Empedocles ac Democritus parum admodum attigerunt.

h *At si ars imitatur naturam, formamque, & materiam ad quendam vsque terminum cognoscere, eiusdem est artis (vt sanitatem, & bilem atque pituitam, in quibus est sanitas, medici; domus similiter formam materiamque, vt lateres, & ligna, ędificatoris, eodemque modo & in alijs: ambarum quoque naturarum habere cognitionem, Naturalis profectò erit scientię.* i *Id pręterea, cuius causa, & finis, & quę eius sunt causa, eiusdem sunt: Natura autem finis est, & cuius causa. Nam quorum motionis continuę aliquis est finis, is vltimum est, & id cuius gratia.* k *Quapropter & Poeta ridiculè eò adductus est, vt diceret: Finem habet, cuius gratia erat genitus: non enim omne, quod vltimum est, finis est; sed id quod optimum.* Tex.23.

l *Quin etiam artes materiam faciunt, alię quidem omninò, aliæ ad opus idoneam, eaque vtimur,* m *quòd nostri gratia sint omnia; siquidem finis quoquo modo & nos sumus. Id enim cuius gratia, bifariam dicitur, vt* n *in libro de Philosophia est traditum. Duæ verò materiei præsunt artes, eamque cognoscunt, ea, quę in usu est posita, & quæ effectrici pręest, architectura: quarę & quæ utitur, quodammodò est architectura, sed differunt, quòd altera formam; altera, ut effectrix, materiam cognoscat. Qualis namque claui est forma, gubernator cognoscit, & iubet: alter uerò, quali è ligno erit, quibusve ex motibus. Porrò in his, quę arte fiunt, operis gratia materiam nos facimus: in rebus autem naturæ suppetit.* Tex.24. Tex.25.

o *Præterea ex his, quæ ad aliquid sunt, materia est, cùm alij formæ alia materia subijciatur. Ad quem igitur usque terminum, formam, & quid est, cognoscere Physicus debet? An ut Medicus neruum, aut faber æs aliquo usque? Vnaquęque enim alicuius rei est gratia, & in eis formis uersatur, quę separari non possunt, in materia autem sunt, siquidem homo & sol hominem generant. Quo autem modo ea, quę separata est, se habeat, & quid sit, Philosophię primę est definire.* Tex.26.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

CVm a verò] Aristoteles postquam differuit de Natura, & in ea disputatione quædam veluti fundamenta iecit Naturalis Philosophiæ: explicat in hoc capite discrimen inter Physicum & Mathematicum, Naturalem Philosophiam & Astrologiam, vt, quæ cuiusque contemplatio sit, quibusve terminis contineatur, plane constet. Putaret enim fortasse aliquis, nullam in ijs esse differentiam, quòd Mathematicus consideret plana, solida, longitudines, & puncta, quæ inueniuntur in corporibus ad Naturalem Philosophum spectantibus: item, quòd Astrologus contempletur cœlestium

sphærarum accidentia, vt motum & figuram, aliaque eiusmodi, quæ Physici negotij sunt; præsertim, cùm Physicus cœlestium naturam scrutetur, & absurdum sit, eum, qui in substantiæ inspectione versatur, accidentia omittere. Intelligit autem Aristoteles appellatione Mathematici, vel solum Geometram; qui plana, solida, & longitudines cõsiderat; vel tam Geometram, quàm Arithmeticum, qui absolutè Mathematici nuncupantur.

Discrimẽ inter Mathematicũ & Physicum.

b *Atque hæc quidem*] Statuit discrimen inter Mathematicum, & Naturalem Philosophum, inter Astrologiam & Physicam: quòd, licet eisdem in rebus versentur, non eundem tamen considerandi modum habeant. Enimverò accidentia, quæ Naturalis Philosophus expendit, quatenus naturalium corporum termini, & affectiones sunt, & vt materiæ nexu implicantur, eadem Mathematicus considerat, abstrahendo illa à corporibus Physicis, & à materia. Qua in re nullum committit errorem, cùm illa sincero, atque omninò simplici mentis conceptu abiungat, nec re ipsa corporibus inesse inficietur, vt, cùm quis hominem concipit, non concipiendo Socratem, in quo est. Differt quoq. Astrologus à Philosopho Naturali, quia hic contemplatur cœli naturam, & essentiam, itemque motum, vt est illius actus, ab eiusque principijs oritur, aliaque similiter: Astrologus verò nihil curans cæli naturam, motum proportiones, æqualitates, distantias, & his affinia perpendit.

c *Hoc verò idearum*] Arrepta ex dictis occasione, idearum assertores coarguit, qui, quòd eam abstractionem, quæ solà mente fit, non perciperent, ideas inuexerunt, id est, formas quasdam æternas, & immutabiles rerũ nascentium & intereuntium, per se extra singularia cohærentes: cùm tamen fieri nequeat, vt tales formæ a singularibus abiunctæ sint, vtpote, quæ etiam mente minùs à materia secerni valent; quam Mathematicæ, quæ non re, sed cogitatione, à materia dirimuntur.

Quo pacto formę Mathematicę abstrahantur à materia.

d *Quod ita declarabitur*] Bifariam ostendit, Naturales formas minùs à materia & motu, qui materiam sequitur, abiungi posse, quàm Mathematicas. Primum, quia in definitionibus formarum Mathematicarum, vt par, s, impa. ris, recti, curui, numeri, ac figuræ, nec motus locum habet, nec materia; cum tamen in Naturalium formarum definitionibus (vt carnis, ossis, nerui) materia adhibeatur. Videlicet, habent se Naturales formæ ad Mathematicas, vt simum ad curuum: vt enim simum sine naso intelligi non potest, quia est propria illius affectio, ipsumque connotat; ita formę Physicę absque materia percipi nequeunt, Mathematicæ queunt. Lege hoc loco Simplicium, & Proclum primum Eucl.

e *Declarant verò*] Alia ratione comprobat, Physicam considerationem minùs esse à materia abiunctam, quàm Mathematicam: quòd videlicet Musica, Perspectiua, & Astrologia, quę ex Mathematicis ad Naturalem scientiam propiùs accedunt, ea quæ considerant, non prorsus à materia auocant.

f *Cùm autem natura*] Cùm, inquit, naturæ notio tam formam, quàm materiam comprehendat, fit, vt res naturales, ex his constitutæ, considerentur vt simum, (quod paulò ante declaratum fuit) proindeque non percipiantur absque materia, licet non ex materia; quia nimirum haudquaquam ex materia primò, & principaliter innotescunt, cùm omnis cognitio ab actu. & forma oriatur. Aliter tamen D. Thomas, Philoponus, & Albertus Magnus interpretantur verba illa, nec ex materia: vt sit sensus, etsi Physicus non consideret res naturales absque materia, tamen præcipuam eius curam, & studium circa formam versari.

g *Nam & de hoc*] Cùm natura sit duplex, forma & materia, ait, posse ambigi, an vtriusq. contemplatio ad Naturalem Philosophum pertineat. Tum quasi respondendo interrogat, & interrogando respondet, re vera pertinere, cùm tam materia, quàm forma, sint partes compositi Naturalis, quod Physicus cõsiderat, eiusdemque artificis munus sit, partes, & quod ex partibus coalescit,

contem-

contemplari: etsi veteres in solius materiæ cognitionem incubuerint; etiam Empedocles, & Democritus, qui tamen inter alios nonnullam formæ notitiam obtinere videbantur.

h *At si ars.*] Probat, vtriusque naturæ inspectionem Physici negotij esse; in hunc ferè modum. Cum ars naturæ solertiam, quà potest, imitetur, vt se habet ars ad arte facta, ita se habebit Naturalis scientia ad res Physicas: atqui ars non formam duntaxat, sed materiam etiam considerat: Igitur Naturalis scientia non solam rerum Physic. formam, sed earundem quoq; materiam expēdet. Assumptionem probat, quia Medicus non sanitatem tantùm cognoscit, sed humores etiam, in quibus ea, vt in materia, consistit; itemq. architectus non solam ædium formam, sed ligna, & lapides, ac reliquam materiam attendit. Monet verò Aristoteles, artes considerare materiam, vsque ad quendam terminum, quia artes omnes, & facultates, ac scientiæ certos habent limites, vltra quos non procedunt.

i *Id præterea cuius.*] Alia ratione idem ita concludit. Eiusdem scientiæ est, finem, & ea, quæ finis gratia sunt, perpendere: sed materia est gratia formæ, & forma est finis: ergo naturalis Philosophiæ erit, & materiam, & formam contemplari. Quòd verò forma sit finis, probat ex eo; quia id, ad quod aliqua cōtinuata motio tendit, & cuius gratia fit, est vltimū & finis: at continuata motio, qua disponitur ornaturque materia, tendit ad formā, in eamque terminatur. Duo hic aduertenda sunt. Alterum est, appellatione naturæ significari ab Aristotele formam, propterea quòd sit potissima naturę pars. Alterum est, propterea dixisse Arist. finem id esse, ad quod continuata motio tendit; quia, si motio interrumpatur, & mobile subsistat ante id quò pergebat, eiusmodi terminus non dicetur habere rationem finis, sed is, ad quem vltimò progressionem destinarat.

K *Quapropter.*] Reprehendit Poetam, qui, quòd videret, finem esse extremum, & esse id cuius gratia, putauit omne extremum rectè dici finem. Vnde & de mortuo pronunciauit, finem habet, gratia cuius est genitus. Non est enim quodlibet extremū finis, sed id, quod optimi habet rationem, & cuius gratia fit aliquid. Hunc Poetam ait Philoponus esse Euripidem, insignem Tragœdiarum scriptorem: senarius tamē, qui ab Aristotele citatur, videtur fuisse in aliquo eius opere, quod iniuria temporis interciderit, cùm in ijs, quæ nunc extant, non reperiatur. Euripides.

l *Quin etiam artes.*] Explicat hoc loco Aristoteles diuersa munia artium, quæ in opere sunt positæ; quorsum verò, non satis inter expositores liquet. Videtur tamen eò spectare, vt variarum artium exemplo concludat, Naturalem Philosophiam nequaquam materiam negligere, aut ignorare. Aduertendum est igitur, quadripartitam esse, varietatem artium, quæ in extremum opus incumbunt. Quarum duo genera materiam faciunt, alia duo imperant. Porrò ex ijs artibus, quæ materiam faciunt, quædam omninò faciūt, aliæ duntaxat ad opus præparant, & idoneam reddunt. Materiam omninò faciunt, vt figulina lutum: præparant, at statuaria marmor. Rursus earum, quæ imperant (quas principes vocant) quædam faciendis operibus, quibus vtuntur, præsunt, vt gubernatoria arti nauium effectrici; illa enim huic magnitudinem, formamque nauis præscribit: quædam præsunt operibus, quæ alijs vienda tradunt, vt nauium construendarum ars ei, quæ ligna particulatim dedolat, & expolit, & hæc illi, quæ in cædendis lignis occupatur, quarum opus gubernatoriæ obseruit. Ex his patum esse vult Arist. Philosophiam Naturalem materiam cognoscere, cùm eam non ignorent operariæ artes, tam quæ in materia peculiariter insistunt, vt planum est; quam quæ formam adhibent, præcipiuntve, cùm hanc in materiam idoneam inferendam curent.

m *Nostri gratia sint.*] Arte factarum rerū molitionem ait nostri gratia esse,

nosque eius finem aliquo modo haberi. Quod ne quis miretur, cùm finis operis videatur esse id, in quod continuata motio desinit, vt paulò antè dixerat; monet, finem duplicem esse, nimirum, finem cuius, id est, cuius acquirendi gratia actio exercetur, qualis est sanitas; & finem cui, hoc est, cui res comparatur; cuiusmodi est Socrates, cui valetudo acquiritur: atq; hoc posteriori modo nos finem esse arte factorum, cùm illa in nostros vsus cedant.

Finis cuius, & finis cui.

n *Vt in lib. de Philosophia*] Quem appellet hoc loco Philosophiæ librum, nõ constat. Simplicius Themist. & Philoponus, intelligunt libros de morib. Verum in his diuisio illa finis nõ inuenitur. D. Th putat, significari libros primæ Philosophiæ; sed neque in his, si horum nomine intelligat libros Metaph saltem perspicuè legitur, etsi ex quibusdam verbis 7. c. lib. 12. vtcunq. elici possit. Verisimile fortasse est, indicari ab Arist. libros alios de Philosophia, quorum meminit Laertius, & Cicero 3. de natura Deorum. Inuenitur tamen prædicta finis distributio in lib. 2. de anima, c. 4. t. 37.

o *Praeterea ex his, qua*] Tandem, quòd tam materia, quàm forma, ad contemplationem Physicam pertineat, ex eo probat; quia relata, seu, quæ mutuò referuntur, sub eandem scientiam cadunt: materia verò & forma mutuò referuntur. Cui rei argumento est, quòd cuiusq. compositi naturalis forma, non quamlibet materiam sine discrimine, sed certam, & determinatam exposcit. parique modo materia non cuiusuis formæ, sed certæ, & proportione sibi respondentis, capax est.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum Mathematicæ, quæ mediæ appellantur, magis Naturales, quàm Mathematicæ sint, an non.

ARTICVLVS I.

Videri magis esse naturales.

A Constat ex doctrina Aristotelis, tum superiori cap. tum lib. 6. Metap. c. 1. text. 2. scientiarum Mathematicarum duas tantùm esse, quæ propriè, & exquisitè Mathematicæ dicantur, nempe Arithmeticam, & Geometriam: alias inter has, & Physiologiam, mediũ obtinere, quòd earum subiectum partim Mathematicum, partim Naturale sit; videlicet, Perspectiuam, Musicam, Astronomiam. Enimverò Geometer lineas & magnitudines à materia absoluit, easque solo animo comprehendit: Perspectiuus lineas existentes ponit, & easdem considerat, vt cadunt sub aspectum, qui radijs rectis in linearum modũ ab oculo ad rem, quæ videtur, porrectis fit. Item Arithmeticus numeros ab omni materia seiunctos expendit: Musicus eosdem, vt re ipsa existentes in materia sensibili, in voce nimirum, aut sono, contemplatur. Similiter sphęram & Magnitudinem Geometer à materia abstrahit: eadem verò Astrologus, prout corporibus cœlestibus coniuncta sunt, considerat.

Cùm igitur tres prædictæ disciplinæ partim ad Mathematicam, partim ad Physiologiam accedant; quæri solet hoc loco, an magis Naturales, vel magis potiùs Mathemat. sint? Ac quòd magis sint Naturales, ex eo primum suaderi potest, quia (vt * in procemio huius operis ostendimus) scientiæ contemplatrices capiunt vnitatem, & distinctionem secundum abstractionem à motu & à materia: hæ verò scientiæ in gradu abstractionis cum Naturali Philosoph. conueniunt; siquidem visum, sonum, quantitatemque in subiecto certo considerant, quæ omnia sensibilia sunt, nec ratione abstrahuntur à materia. 1. Argum.

B

Quæst. 1. art. 3.

Secundò, idem hunc in modum proba- 2. Argum.

probatur. Mathem. non substantiam cõsiderat, sed quantitatem: atqui saltem Astronomia, & Perspectiua considerant substantiam: Non ergo ad Mathemat spectant. Minor ostenditur, in primis, quia id de Astronomia conceptis verbis docet Arist. l. 12. Met. cap. 8. t. 44. Sed de Perspectiua quoque idem suadetur. Nam Perspectiuus demonstrat, exempli gratia figuram multorum laterum æqualiũ, directè visui oppositam, videri circularem, propterea quòd eius anguli visum effugiunt: demonstrat, inquã, id ex imbecillitate potentiæ sensitricis, & ex natura substantiæ: huic accidenti subiectæ. Itaque de ipsa quoque substantia cognoscit, ac iudicat.

3. Arg. Tertiò: idem ex eo confirmatur: quia harum artium subiecta, à subiectis earum, quibus subalternantur, non differunt, nisi ratione accidentis adiuncti, v.g. numerus sonorus, quæ est res Musicæ subiecta, additione tantũ sonori, à numero differt. Quare cùm sonorum ad Physicam spectet, simpliciter dicendum erit, Musicam magis Naturalem esse parique modo Perspectiuam, & Astronomiam.

4. Arg. Denique id videtur censuisse Aristoteles proximo c. t. 20. illis verbis; Declarant verò & quæ in Mathematicis sunt magis Naturales, vt Perspectiua, Musica, & Astrologia.

ARTICVLVS II.

Magis esse Mathematicas, quàm Naturales.

Amplectenda tamẽ est opinio D. Thomæ hoc loco, ad tex. 20 & opusc. 70. Ferrariẽsis. q. 2. huius libri, Sõcinnatis 6. Metaphy. q. 11 aliorumque asserentium, Perspectiuam, Musicam, & Astronomiam magis esse Mathematicas, quam Naturales. Primum, quia in vulgata Mathematicarum artium partitione connumerantur. Deinde, quia ab ijs, qui se Mathematicos profitentur, tractari consueuerũt. Item, quia affectiones, quæ de earum subiectis demonstrantur, per media Geometriæ, & Arithmeticæ ostendi solent: demonstrationes verò, & scientiæ, eò pertinent, vnde media accipiunt: cùm medium veluti formale quippiam sit in scientijs.

Aduersariorum autem rationes hunc in modum explicandæ erunt. Prima, dicendo, licet harum disciplinarum subiecta quadam ex parte sub sensum cadant; secundum id tamen, quod à subalternantibus desumunt, quodque in ijs, quod ad rem propositam attinet, potioris momenti habetur, nec sensum, nec sensilem materiam attingere. Sol. 1. rat. pro contr. parte.

Ad secundam dicendum: Mathematicas omnes circa quãtitatem versari, sed enim sinceras hoc differre à medijs, quòd illæ quantitatem ab omni subiecto auocent; hę verò eandem in subiecto certo, ac definito me ditẽtur, vt Astronomia in substantia cœlesti. Eaque causa est, cur Mathematicæ medię aliquo modo substantiam spectent, videlicet, non, quòd eius substantiam scrutentur; sed quia eam sub consideratione quantitatis ad certum subiectum definitæ vtcunque inuoluunt. Quæ consideratio substantiæ quasi ex accidente se habet, non per se omninò, vt in Physica. Solut. 2.

Ad tertiam: Etsi Mathematicę mediæ differant à suis subalternantibus ob accidentariam conditionem, qua earum subiecta contrahunt, id tamẽ non obstare quo minus ad earum naturam magis appropinquent, propter eas rationes, quas ante assignauimus. Solut. 3.

Ad vltimam: non significasse ibi Aristotelem, hasce disciplinas simpliciter magis esse Naturales sed eas è Mathematicis magis Naturales esse, quàm quæ puræ Mathematicæ nuncupantur. Solut. 4.

CAPVT III.

Tex.27. *Hisce autem definitis, quæ, & quot numero causæ sint, considerandum est. Nam cùm hæc tractatio sciendi sit gratia; scire autem aliquid non priùs putemus, quàm, propter quid vnumquodque sit, sumamus, quod quidem aliud nō est, quàm causam primam sumere, nobis quoque in generatione & interitu, & omni naturali mutatione agendum hoc esse manifestum est, vt earum principijs cognitis, quidquid quæritur, ad ea reducere enitamur.*

Tex.28. a *Causa itaque vno modo id dicitur, è quo, cùm insit, aliquid fit; vt æs statuæ, & argentum phialæ, horumque genera.* b *Alia est forma, & exemplar, quæ essentiæ quidem est ratio, atque eius genera, vt harmoniæ diapason, duo ad vnum, & omninò numerus, & partes, quæ insunt in ratione.*
Tex.29. c *Præterea id, vnde mutationis, aut quietis primum est principium, qualis causa est is, qui consulit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit, eius, quod fit, & quod immutat eius, quod immutatur. Insuper vt finis; hic autem est, id, cuius causa: vt deambulandi sanitas.*

Cur enim deambulat? vt valeat, dicimus: quod cùm dicimus, causam reddidisse arbitramur, atque omnium sanè, quæ alio mouente inter ipsum fiunt & finem, vt inter sanitatem extenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut instrumenta. Vniuersa enim hec finis sunt gratia; sed differunt inter se, quòd alia sint opera, alia instrumenta. Causæ igitur tot ferè modis dicuntur. d *Cùm autem causæ multis modis dicantur, fit inter-*
Tex.30. *dum, vt multa eiusdem rei non ex accidente sint causę; vt statuæ statuaria, & æs, non per aliud quidpiam, sed quatenus statua est: quanquam non eodem modo, sed alterum quidem vt materia, alterum vt id, vnde est motus.* e *Quædam verò vicissim sibi sunt causæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; sed non eodem modo, at ille, vt finis, hęc, vt principium motionis.* f *Quin etiam contrariorum idem est causa. Quod enim cùm adest, alicuius rei est causa, id cùm abest, contrarij interdum causam esse dicimus: vt gubernatoris absentiam nauis submersionis, cuius salutis eius præsentia erat causa.* g *Quæ autem nunc traditæ sunt causæ,*
Tex.31. *omnes in quattuor modos manifestissimos cadunt.* h *Syllabarum nanq; elementa, eorum, quæ opificio constant, materia: ignis, & quæ sunt eiusmodi corporum, totius partes, & conclusionis hypotheses, vt id, ex quo sunt causæ.*

Horum verò quædam sunt, vt subiectum, veluti partes. i *Quædam vt essentia, vti totum, compositio, & forma.* k *Semen autem, & medicus, & qui consuluit, & omninò efficiens, causæ sunt omnes, vnde mutationis, vel status, vel motionis est principium. Alia, vt finis, bonumque cæterorum. Id enim, cuius gratia, optimum finisque aliorum esse debet. Nihil autem refert, bonum ipsum dicatur, an quod appareat bonum.*

Et

Et tales quidem,& tot specie sunt causæ. l *Causarum autem modi nu-* Tex.32.
mero quidem multi sunt, sed si summa'im colligantur, hi quoque erunt
pauciores. Multis enim modis causę dicuntur: & earum, quæ eiusdem
sunt generis, alia prior est, alia posterior: vt sanitatis medicus, & arti-
fex,& harmoniæ diapason,duplum,& numerus,& semper ea, quę con-
tinent ad singula. m *Preterea, vt accidens, & horum genera; vt sta-* Tex.33.
tuę, alio modo Polycletus,alio statuarius; cùm statuario,vt Polycletus
sit,accidat. Quin etiam, quę accidens continent; Vt si homo,aut omninò
animal statuę sit causa. n *Sunt verò & accidentium alia alijs remotio-*
ra,alia propinquiora; ut si albus,& musicus statuę causa dicatur.

o *Prçter autem omnes, quę propriè, & quę ex accidenti dicuntur,* Tex.34.
alię sunt, que quòd possint,alię quòd agam,dicuntur,ut ædificationis do-
mus,ędificator,aut is qui ędificat,ędificator. p *Idem uerò & in his,quo-* Tex.35.
rum causę sunt causę,dicetur,quod in his quę exposita sunt: ut in hac sta-
tua,aut statua,aut omnino signo; & ęre hoc, aut ęre, ant omninò ma-
teria, atque in accidentibus eodem modo. q *Sed & coniuncta tum* Tex.36.
hęc, tum illa dicentur, ut non Polycletus, nec statuarius, sed Polycle-
tus statuarius.

r *Porrò hęc omnia numero sunt sex,quę bifariam dicuntur:aut enim,*
ut singula,aut ut genus,aut ut id,quod est ex accidenti, aut ut genus acci-
dentis,aut hęc ut coniuncta,aut ut simpliciter dicta; omnia uerò aut agen-
tia,aut quę possint agere. s *Hoc autem differunt, quòd quę efficiunt, &* Tex.37.
singula,atque ea quorum sunt causę, simul sunt, & non sunt: ut hic, qui
medetur,& hic,qui sanatur; & hic,qui ędificat,& hoc,quod ędificatur.
At quę sunt potestate,non semper,cùm domus & ędificator non simul in-
tereant. t *Rei autem cuiusque causa summa querenda est, ueluti, & in* Tex.38.
alijs:ut homo ędificat, quoniam architectus est; architectus autem est ex
architectura. Hęc itaque prior est causa, eodemque modo in omnibus.
Preterea generum genera, & singulorum singula:at statuarius statuę,
& hic huius,quę possunt efficere eorum, quę possunt esse, quę autem effi-
ciunt,eorum quę efficiuntur. Ac causæ quidem quæ sint,& quemadmodũ Tex.39.
sint causæ, satis à nobis sit definitum.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO,

ACcedit ad disputandum de Causis: cuius tractationis eam rationem af- Definitio
fert,quia huiusce disciplinę propositum est,scire,id est,cognoscere pro- materiæ.
pter quid res sit, omnesque affectiones entium naturalium ad suos fontes &
principia reducere. Quod nemo perfectè assequi poterit,nisi teneat causas rei
vsque ad primam,id est,proximam.

a *Causa itaque.*] Totum hoc caput ex hoc loco transtulit Arist in li.5. Met.
estq. 2.eius li.c.in quo omnes causarum modos recenset. Exorditur autem à
materia,propterea,quòd antiquis Philosophis magis modos innotuerit. Quã
definiens.ait,esse id,è quo,cùm insit,aliquid fit. Est autẽ definitio hæc intelli-
genda eo modo,quo à nobis superiori lib.explicata fuit, ita, vt soli materiæ

N 4 primæ

primæ conueniat, fubintellecta, videlicet, particula, primò, in verbo, infit. Nec obstant exempla rerum arte factarum, quæ Aristoteles ad rem illustrandam adhibuit, non ob proprietatem, sed propter analogiam, seu proportionem vtriusque materiæ.

Cur Arist. formã, & exẽplar cõiunxerit.

b *Alia est forma.*] Alterum causæ genus est Forma, quæ ratio essentiæ vocatur, quòd in ea rei essentia præcipuè sit posita. Cur autem Aristot. formam & exemplar coniunxerint, dissident Interpretes. Sanctus Thom. arbitratur, voluisse comprehendere eorum dogma, qui essentias à materia abiunctas exẽplaria rerum esse voluerunt Alex. putat, formam dictam esse ab Arist. exemplar, quòd natura formam potissimùm respiciat, eaque adepta conquiescat. Themistius, & Philoponus aiunt, formam appellari exemplar, quòd agens naturale in generanda, perficiendaq. re ita se habeat, vt ij, qui in arte factis affabrè moliendis exemplar, quod imitentur, sibi proponunt. Alij, quorum explicatio magis arridet, aiunt, voluisse Arist. causam exemplarem in hoc secundo causarum genere numerare: quæ est interpretatio Fonsecæ lib 5. Metaphys. loco citato.

Definitio efficientis. Definitio finis.

c *Præterea id vnde*] Tertium genus causæ est Efficiens, quod definitur id, vnde mutationis aut quietis primum est principium: id est, vnde primò secundum exequutionem mutatio, aut quies prouenit. Postremum est finis, qui dicitur id, cuius gratia cetera fiunt. Cetera intellige, quæ ad ipsum referuntur. Nam, cùm, v.g. Socrates ad obtinendam sanitatem deambulat, à cibo abstinet, potionem sumit, horum omnium causa dicitur bona valetudo, quia hæc omnia eius obtinendæ gratia fiunt.

d *Cùm autem causæ*] Proponit tria quædam pronunciata, ad perfectiorem

1. Pronũc. causarum intelligentiam vtilia. Primum est: Eiusdem effectus plures causas esse posse, non solùm per accidens, (vt satis liquet,) sed etiam per se. Quod verum est, tàm de causis eiusdem generis, quarum vna est superior, alia inferior, vt hic statuarius, statuarius, artifex: quàm de pluribus diuersi generis, cuiusmodi sunt materia, & efficiens, vt æs, & statuarius, respectu statuæ. Plures tamen causę totales & eiusdem ordinis, nullus effectus habere potest.

2. Pronũc. e *Quædam verò*] Secundum pronunciatum est: Causas diuersorum generũ posse sibi mutuò esse causas: vt patet in deambulatione, & bona valetudine; quarum hæc finis est illius, illa causa efficiens huius.

Pronunc. f *Quin etiam*] Tertium pronunciatum: Idem alio, & alio modo contrariorum effectum causam esse posse. Nam idem gubernator, si adsit naui, causa est salutis; si absit, naufragij.

— g *Quæ autem nunc*] Quia vnumquodque genus causæ latè funditur, ne quis propterea existimaret, plures esse generales causandi modos, docet, quattuor omninò esse, ad quos videlicet reliqui aut pertineant, aut reuocentur.

Quæ pertineãt ad genus causæ materialis

h *Syllabarum namque*] Docet, in genere materialis causæ constitui literas respectu syllabarum composita Physica respectu eorum, quæ arte elaborantur, elementa respectu mistorum, partes integrantes respectu sui totius, & hypotheses, siue sumptiones respectu conclusionis. Nam hęc omnia habent se tanquam id, ex quo, siquidem ex literis constant syllabæ, ex naturalibus arte facta, &c. Aduertit autem Alensis lib. 5. Met. in comment. huius c. hypotheses siue sumptiones bifariam considerari posse, nimirum vel quo ad terminos, vel quo ad vim concludendi: priori modo spectare ad causam materialem, quia conclusio constat ex maiori & minori extremo, quæ in præmissis continentur: posteriori pertinere ad causam efficientem.

Quæ pertineãt ad genus causæ formalis.

i *Quædam vt essentia*] Tria refert ad genus causæ formalis, nimirum totum, compositionem, & formam. Vocat autem Totum, vt Alensis explicat, id, quod coalescit ex partibus, ordine quodam duntaxat inter se iunctis: vt exercitus. Compositionem verò id, quod componitur ex partibus, non solùm ordinem

dinem habentibus, sed in vnam aliquam formam coeuntibus: vt domus. Denique Formam peculiari nomine appellat eam, quæ proprie forma dicitur: cuiusmodi est forma hominis, aut lapidis.

K *Semen autem*] Commemorat spectantia ad causam efficientem, deinde ad causam finalem: monetque, finem oportere bonum quid esse, alioqui nequaquam cetera eius gratia fierent, cùm nostra actio non nisi bonum quid spectet: nihil tamen referre, virum id re vera bonum sit, an speciem tantùm boni obtineat.

l *Causarum autem*] Distinxit causarum genera, ex quattuor modis causandi per se & essentialibus nunc eosdem modos varijs diuisionibus partitur, secundum diuersas habitudines causarum ad effecta; vt annotarunt Diu. Thom. & Alensis. Prima diuisio ita se habet: Causarum, quæ eiusdem generis sunt, id est, quæ vel omnes, exempli gratia, materiales sunt, vel omnes effectrices, alia est prior, id est, communior; alia posterior, id est, minùs communis. Vt in genere causæ materialis, marmor est causa minùs communis statuæ; lapis verò communior. In genere item effectricis causæ, statuarius causa est minùs vniuersalis statuæ, artifex vniuersalior: similiterque res sese habet in ceteris. 1. Diuisio causarum.

m *Præterea vt accidens*] Secunda diuisio duas subdiuisiones continens hæc est. Causarum quædam sunt per se, quædam ex accidente. Et iterum, causarum ex accidente aliæ magis, aliæ minùs vniuersales; aliæ propinquæ, aliæ remotæ. Causa per se ea dicitur, à quo per se, &, vt talis est, effectus pendet; vt statuarius comparatione statuæ. Causa ex accidente est, à qua non per se pendet effectus, est tamen coniuncta cum causa per se. Quo modo ait Aristoteles, Polycletum esse causam per accidens statuæ, quia accidit statuario, esse Polycletum. Causa ex accidente minùs vniuersalis est idem Polycletus, respectu statuæ; vniuersalior verò, homo, animal. Hic aduerte, dupliciter rem aliquam posse dici causam ex accidente: vno modo, quia accidit causæ per se; sicuti Polycletus, & album accidunt statuario, qui est causa per se statuæ. Altero, quia, licet sit causa per se, comparatur tamen cum eo, quod accidit effectui per se; vt si statuæ accidat candor, statuarius, qui est causa per se statuæ, causa est ex accidente, comparatione candidi. Porrò Aristot. hoc in loco solam causam ex accidenti priori modo explicauit. 2. Diuisio.

n *Sunt verò accidentium*] Hic tradit subdiuisionem causæ ex accidente, in propinquiorem, & remotiorem. Causa propinquior est accidens, quod à causa per se minùs distat. Remotior verò item accidens, quod à causa per se longiùs abest. Veluti candidum, & musicum, quia statuarij sunt accidentia, sunt causa per accidens statuæ: verum, quia Musica minùs ab arte statuaria distat, quàm candor, (siquidem Musica ars est, sicut & statuaria; candor verò non est ars) iccircò Musica propinquior statuæ causa est, quàm candidum. Subdiuisio causæ ex accidente.

o *Præter autem omnes quæ*] Tertia diuisio est, qua causa vniuersim diuiditur, in eam, quæ potestate, & in eam, quæ actu causalitatem exercet. Potestate, vt statuarius, cùm nihil operis molitur. Actu, vt idem cùm operi manum admouet. 3. Diuisio.

p *Idem verò*] Docet, eas, quas tradidit, causarum partitiones posse etiam effectis suo modo accommodari. Effectorum enim quædam communia sunt, quædam minùs communia: alia per se, alia ex accidente: alia actu, alia potestate.

q *Sed & coniuncta*] Quarta diuisio est: Causarum aliæ coniunctæ sunt, aliæ simplices. Coniunctæ, de quibus hoc loco agit Aristot. (nam alijs etiam modis innecti possunt) sunt complexiones causarum per se, & per accidens; veluti, Polycletus statuarius comparatione statuæ, Appelles pictor, 4. Diuisio.

respe-

respectu imaginis. Simplices verò, vt Polycletus per se, vel statuarius per se.

12. modi causarum. r *Porrò hæc omnia*] Omnes causarum modos, de quibus hactenus differuit, ad duodecim reducit. Nam si sumantur tres coniugationes, nempe causa vniuersalis, & particularis, per se, & per accidens, connexa, & simplex: & quilibet horum modorum cum potentia, & actu complicetur, duodecim modi euadent. Nempe vniuersalis actu, vniuersalis potentia; particularis actu, particularis potentia; per se actu, per se potentia; per accidens actu, per accidens potentia; simplex actu, simplex potentia; connexa actu, connexa potentia.

2. Theoremata. s *Hoc autem differunt*] Constituit discrimen inter causas singulares actu, & singulares potentia (idem intellige de vniuersalibus), quòd nempe causas actu, & effecta actu, simul esse, vel non esse oporteat; ita, vt si existat id, quod actu causat, necessariò existat id, quod actu causatur, & contrà. Causæ verò potestate non ita se habent; siquidem stante domo potest artifex interire; itemq. potest existere artifex, etsi non actu domum ædificet.

t *Res autem*] Subijcit duo theoremata, tractandis causis accommoda. Alterum est: In comparanda scientia tamdiu esse progrediendum, quousque deprehendatur, & assignetur causa summa eius rei, cuius scientiam inuestigamus. Vocat autem causam summam eam, quæ proximè effectum attingit, siue immediatam; qualis est Architectura respectu opificij. Alterum: Reddendas esse effectibus idoneas, & congruentes causas: nempe effectui singulari singularem causam, vniuersali communem, effectui actu causam actu, atque ita ceteris.

CAPVT IV.

Dicuntur verò & fortuna, et casus in causarum numero esse, multaq; fortuitò, & casu & esse, & fieri. Quonam igitur modo fortuna & casus in his sint causis, & vtrum sint idem fortuna, & casus, an diuersa, & quid omninò fortuna sit, quid ve casus, considerandum est.

Tex. 40. a *Cùm etiam nonnulli, vtrum sint, necne, dubitent: nihil enim à fortuna fieri inquiunt, sed omnium, quæ casu, aut fortuito fieri dicimus, definitam aliquam causam esse: vt fortuitò ad forum proficiscendi, & eius, quem volebat quidem, non putabat autem, inueniendi, rei alicuius, cùm ad forum venisset, emendæ voluntatem causam esse. Similiter & ceterorum, quæ à fortuna dicuntur esse, aliquam semper causam sumi posse, non au-*

Tex. 41. *tem fortunam.* b *Quin etiam si aliquid esset fortuna, absurdum sanè videri, & meritò dubitare aliquis posset, cur veterum sapientum nemo, qui generationis & interitus causas tradiderit, quicquam de fortuna definierit. Sed (vt videtur) ne illi quidem à fortuna quidpiam proficisci*

Tex. 42. *arbitrabantur.* c *Quanquam hoc quoque est admirandum, cum à fortuna, & casu multa fiant, & sint, quorum singula in aliquam eorum, quæ fiunt, causam (vt sermo antiquius fortunam tollens ait) referri posse non ignorantes, eorum tamen nonnulla à fortuna esse omnes inquiunt, alia mi-*

Tex 43. *nimè. Quapropter aliquam mentionem facere debuerant. At nec illorum quicquam, nempe amicitiam, aut litem, aut ignem, aut mentem, aut aliud aliquid einsce modi, fortunam esse censuerunt. Absurdum igitur est, eos*

seu

seu esse eam non putauisse, seu, cùm putauerint, prætermisisse; d præsertim cùm interdum vtantur: vt Empedocles nō semper aerem in summum locum ait secerni, sed vt contigerit. Inquit enim in Cosmopœia; Sic currere tum contigit, sæpius autem aliter. Animalium etiam partes à fortuna inquit factas esse. e Sunt etiam, qui mundi huius, aliorumq́, omnium causam in casum referant: conuersionem enim, & motum eum, qui vniuersum distinxit, & in hunc ordinem redegit, casu esse. f Et hoc sanè admiratione maxima dignum est, quòd animalia quidem & plantas, neque esse, neque fieri à fortuna, sed aut naturam, aut mentem, aut aliquid aliud tale causam esse affirment; propterea quòd ex cuiusque semine non quoduis fiat, sed ex tali oliua, ex tali autem homo: Cœlum verò, & ea, quæ inter sensilia diuiniora sunt, casu effici censeant, talemq́, eorum nullam, qualis plantarum, & animalium est, causam esse. Tex. 44. Tex. 45.

Atqui, si ita est, hoc ipsum consideratione dignum est, præclarumq́, erit de eo aliquid dicere. Nam præterquam quòd alioqui absurdum est id quod dicitur, absurdius adhuc est hæc dicere, cùm nihil in Cœlo casu videant fieri, in his autem, quæ non fortuna, fortuitò multa accidere, cuius tamen contrarium fieri conueniebat. g Sunt autem nonnulli, quibus fortuna causa quidem esse videtur, sed menti humanæ incognita: perinde ac diuinum quiddam, admirandumq́, numen sit. Quid itaque vtrumque sit, & fortuna, & casus, & vtrum idem sint, an diuersa, & quomodo in eas causas, quæ definitæ sunt, cadant, considerandum est. Tex. 46. Tex. 47.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

TRaditis causarum generibus, ad perfectam earum notionem desiderari censuit Arist. tractationem de Casu, & Fortuna; quibus nonnulli rerum naturalium, vt Democritus, & Empedocles; alij humanarum, vt multi, præsertim de vulgo, efficientiam attribuebant. Proponit igitur explicandum, vtrum Casus & Fortuna sint, an non? Si sint, quidnam sint, quàm rationem causæ obtineant, & quo pacto inter se distinguantur?

a *Cùm etiam*] Aliquot opiniones veterum recenset, in primis eorum, qui casum & fortunam nihil omninò esse contendebant; quod duplici ratione probare conabantur. Primùm ita: Nullus est effectus, cui certa & definita causa non respondeat: ergo nihil casu, aut fortuitò euenit. Consequutio videbatur perspicua: siquidem ea duntaxat in casum & fortunam homines cōferunt, quorum incertam ac indefinitam causam esse putant. Assumptum verò inductione ostendebant: Cùm enim quispiam, verbi gratia, forum petens, in eum, quem non quærebat, incidit, huius rei causa fuit itio illa, seu voluntas in forum eundi, ibique res venales emendi. Atque ita facile erit, ceteris euentis causas dare. 1. Ratio negantiū, casum & fortunam aliquid esse.

b *Quin etiam*] Secunda ratio, quæ est ab auctoritate, in hunc modum conclusa erat: Veteris Physiologiæ inuentores, in explicando rerum naturalium ortu & interitu, earumque causis disquirendis, nullo numero habuere fortunam, nullamque eius mentionem fecere: Igitur fortuna nihil omninò est. 2. Ratio.

c *Quanquam hoc quoque*] Omissa priori ratione posteriorem diluit, asserens, Responsio ad 2.

potiùs

potiùs veteres reprehendendos esse, quod de casu & fortuna nihil differuerint, quàm ex ipsorum hac in re silentio colligendum, casum & fortunam non dari, præsertim, cùm interdum fortunæ nomen vsurparint, imò & nonnulla

Ad 1. fortuitò euenire concesserint. Prior autem ratio ex ijs. quæ inferiùs dicenda sunt, facilè dissoluetur. Nempe effectus, qui casu, & fortuitò contingunt, rarò cum effectis per se intentis iungi, vt inuentionem thesauri cum fossione agri: proindeque huiusmodi effectus certæ, ac præfinitæ causæ rationem, ad quam referantur, non habere.

Empedocles. d *Præsertim cùm interdum*] Quòd Empedocles fortunam posuerit, probat ex ijs, quæ in eius Cosmopœia, hoc est, in lib de mundi fabrica, leguntur, videlicet, aerem casu in superum locum euolasse, cùm sæpius alio modo fuisset agitatus: itemq. partes animantium fortuito concursu inter se coaluisse.

Democrit. e *Sunt etiam qui*] Democritus, cùm animantium, stirpium, aliarumque minorum mundi partium generationem, in mentem, aut naturam, aliasve causas retulisset: tamen ipsam molitionem, compositionemq. vniuersitatis attribuit fortuito concursui atomorum, in infinito spatio temerè discurrentium; vt testatur Arist. 1. de Cœlo, & 1. de partibus animalium, cap. 1.

Coarguit. f *Et hoc sanè admiratione*] Superioris sententiæ falsitatem ex eo conuincit, quòd perabsurdum sit, corpus cœleste, & ea, quæ inter aspectabilia excellunt, & stabiliora, ac diuiniora sunt, casu effecta fuisse; cetera verò, in quibus fortuiti euentus sæpe visuntur, causas certo ordine constitutas sibi vindicasse. Hac ipsa ratione vtitur etiam Arist. 1. de partibus anim. cap. 1. Quamobrem, inquit, verisimiliùs dixerim, Cœlum & factum esse ab eiusmodi causa, si factum est, & magis esse ob eam causam, quàm animalia caduca, atq; mortalia: ordo enim, & ratus, certusque status longè magis in rebus patet cœlestibus, quàm in nobis: incerta autem, inconstans, & fortuita conditio in genere mortali potiùs est.

Stoici & alij. g *Sunt autem*] Tertia opinio erat Stoicæ familiæ, & aliorum Philosophorum ante Arist. tempora, existimantium, fortunam causam esse multorum effectuum, sed reconditam, atque humanæ menti ignotam, & diuinum quid habentem. Hanc non impugnat hoc loco, quòd ridicula sit, possitque ex ijs, quæ inferiùs dicenda sunt, facili negotio confutari.

CAPVT V.

Tex. 48. *PRimùm* a *itaq; , cùm alia semper eodem modo fieri videamus, aliæ plerumque: perspicuum est, fortunā neutrius horum generis causam dici: idq; quod fortuitò euenit, nec eius esse generis, quod necessariò, & semper est, nec eius quod plerumque. Sed cùm quædam præter hæc etiā fiant, eaq; omnes à fortuna inquiant proficisci, fortunam & casum aliquid esse manifestum est. Nam & quæ sunt eiusmodi, ea fortuitò fieri, & quæ fortuitò fiunt, ea esse eiusmodi nouimus.* b *Eorum autem, quæ fiunt, quædam alicuius gratia fiunt, quædam non fiunt. Et horum alia delectu fiunt, alia*

Tex. 49. *non delectu. In his verò, quæ alicuius sunt gratia; ambo inueniuntur. Quare perspicuum est, etiam in ijs, quæ nec necessariò sunt, nec plerumq; , nonnulla esse, in quibus esse id potest, quod est ad finem referri. Ad finem au-*

Tex. 50. *tem referuntur & ea, quę mente agi possunt, & quæ natura.* c *Quæ igitur eiusmodi sunt, cùm fieri ea accidit, fortuitò dicimus fieri. Vt enim res alia*

est per se, alia, quæ accidit, sic & causa esse potest: vt domus causa quidem per se id est, quod vi ædificandi est præditum; album autem, aut musicum accidunt. Et causa quidem per se definita est, quæ verò accidit, indefinita; quandoquidem vni accidere possunt infinita. Vt igitur dictum est, cùm in his, quæ alicuius fiunt gratia, id fit, tum casu esse & fortuitò dicitur. Horum autem inter se differentia pòst definietur: hoc verò nunc constet, in his, quæ alicuius sunt gratia, ambo esse; vt pecuniæ accipiendæ gratia venisset, si accepturum se illam sciuisset. Venit autem non ea de causa, sed accidit, vt venerit, idq; fecerit accipiendi causa: & hoc quidem nec plerumque, nec necessariò, in eum locum proficiscens (finis autẽ, qui est acceptio, in his causis non est, quæ in eo sunt sitæ; sed in his, quæ sub delectũ, & mentem non cadunt,) tumq; fortuito venisse is dicitur. Quòd si delectu, eiusq; rei gratia, aut semper veniens, aut plerumq; accipiens, non fortuitò. In his igitur, quæ, cùm alicuius sint gratia, delectu fiunt, causam, quæ accidat, fortunam esse, manifestum est. Quare cùm delectus absq; mente non sit, mens & fortuna in eodem versantur. d *Causæ igitur, à quibus fieri id potest, quod fortuitò euenit, definitæ non sint necesse est; quo fit, vt fortuna rei non definitæ esse, atq; homini occulta videatur. Atq; etiam fit, vt fortuitum nihil euenire possit videri. Omnia namque hæc, quòd rationem habeant coniunctam, rectè enunciantur. Nam aliquo quidem modo à fortuna aliquid fit, ex accidenti enim fit. Atque vt accidens, fortuna est causa; propriè autem nullius; vt domus architectus causa est, ex accidenti autem tibicen: infinitaq; sunt multitudine, quibus, cùm venisset, pecuniam accepe rit, non eius rei gratia profectus: Nam & videre aliquem volens, & insectans, & spectaturus, & fugiens.* e *Illud etiam rectè dicitur, fortunam esse quiddam à ratione alienum: quandoquidem ratio in his versetur, quæ aut sunt semper, aut plerumque; fortuna autem in his, quæ præter hæc fiunt. Quare cùm ea, quæ hoc modo sunt causæ, definita non sint, fortuna etiam quiddam est non definitum.* f *Sed tamen de quibusdam aliquis dubitauerit, num fortunæ quæuis causæ esse possint, vt sanitatis, aut spiritus, aut æstus, sed non detonsio; siquidem causarum ex accidenti aliæ aliis sunt propinquiores.* g *Secunda autem dicitur fortuna, cum bonum aliquod euenerit: aduersa, cum malum; sed cum magna hæc fuerint, fortunæ grandis prosperitas, magnumq; infortunium. Quare et cum parum abest, quin excellens aliquod in malum, aut bonum incidamus, infortunio magno, aut grandi fortunæ prosperitate vtimur, quandoquidem mens perinde statuit, ac si id iam adesset. Nam quod parum abest, nihil abesse propemodum videtur. Fortunæ etiam grandis prosperitas, ratione optima incerta est: fortuna etenim incerta est, quando nihil, nec semper, nec plerumque fortuitum esse potest. Vtrumque igitur, casus & fortuna, causæ ex accidenti in his sunt, quæ nec omninò, nec plerumque fieri contingit, & horum, quæ in his fiunt, quæ alicuius sunt gratia.*

Tex.51. Tex.52. Tex.53. Tex.54. Tex.55. Tex.56. Tex.57.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

1. Partitio effectuũ.

PRimum a *itaque*] Vt suam de Casu & Fortuna sententiam explicet, duplicem præmittit diuisionem. Prima est: Effectuum quidam semper eodem modo proueniunt, nullamq. habent varietatem; vt ortus & occasus siderum: quidam plerumque, non tamen semper; vt pluuiæ per hyemem, canities in senectute: alij nec semper, nec plerumque; vt, nasci hominem bicipitem, vel Sole in Cancro existente frigere apud nos. Illud ergo pro certo habendum esse ait, ea, quæ in prioribus duobus membris continentur, non pertinere ad fortunam: quæ verò in alijs, posse fortuitò contingere, vt communis hominum consensus testatur.

2. Partitio.

b *Eorum autem*] Altera diuisio est: Eorum, quæ fiunt, quædam sunt gratia alicuius, id est, ob aliquem finem, quædam minimè. Rursus, quæ gratia alicuius fiunt, bipartitò distribuuntur: Alia namq. animi deliberatione, & consilio peraguntur, vt, rei familiaris administratio; alia natura, vt germinatio arboris. Addítque, in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, (intellige vel actu, vel potestate) ambo inueniri, id est, casum & fortunam.

In quibus rebus fortuna, & casus reperiatur.

c *Qua igitur*] Particulatim declarat, quænam ea sint, in quibus fortuna aut casus interueniant: docetque, vt Simplicius, & Themistius interpretantur, esse illa, quæ gratia alicuius, seu mente, seu natura fiunt, si sint causæ per accidens, hoc est, cùm ex his sequitur aliquid diuersum ab eo, cuius gratia fiebat: tunc enim id, quod sequitur, fortuitum dicitur. Quod vt planum sit, præ oculis habendum est, tam causarum, quàm effectorum quædam esse per se, quædam per accidens. Ac, quemadmodum, quæ per se dicuntur, certam definitamque rationem habent; ita, quæ per accidens, ancipitem & indeterminatam obtinere. Verbi causa, fossor, quia per se est causa fossionis, præfinitum habet ordinem, modumque ad eiusmodi effectum: at ex accidente multa tam ipsi, quam eius effectui iungi queunt: siquidem potest fossor esse musicus, albus, senex, aut iuuenis. Item potest fossioni adiungi inuentio viperæ, thesauri, aut carbonum. Ea igitur eueniunt casu, & fortuitò, quæ prædicto modo effectui, in quem causa per se intendit, ex accidente iunguntur; vt thesauri inuentio fossioni terræ.

Euétus fortuitus nõ védicat sibi definitas causas.

d *Causæ igitur*] Quoniam ea, quæ casu eueniunt, multifariam accidere possunt, colligit, fortuitum euentum non habere causas definitas, sed varias & incertas. Vnde etiam intelligi posse ait, non multum ab his differre, quæ alij de fortuna docuerunt, videlicet, fortunam esse causam, & non esse causam: esse causam ex accidenti, vt est architectus tibicen respectu domus: & non esse causam per se, ac definitam, vt est profectio in forum, collata cum inuentione eius, qui pecuniam dedit, quæ profectio ob multas, & varias causas esse potuit.

Fortuna est præter rationem.

e *Illud etiam*] Illud quoque ab alijs non inscitè prolatum, inquit, fortunam esse quid præter rationem: cùm ratio in ijs, quæ raiò eueniunt, nulla appareat. Idem repetit lib. 1. Rhet. ad Theodect. c. 5. hisce verbis: Verùm eorum quoque bonorum, quæ præter rationem accidunt, fortuna causa est: vt si, cùm ceteri fratres deformes sint, solus pulcher sit; vel si, cùm ceteri thesaurum non viderint, solus aspexerit; vel si, cũ proximes sagitta interierit, is ne tactus quidem sit, &c. Nam hæc omnia fortunatorum esse videntur.

f *Sed tamen de quibus*] Cùm idem effectus fortuitus multas causas ex accidente habere possit, alias remotiores, alias propinquiores, in controuersiam adducit, quænam ex ijs causis fortuna existimanda sit. Vt si quis capillum totonderit, deinde æstus, aut venti perflatus accesserit, & sanitatem præter opinionem

nionem recuperet; in quod horum, vt in fortuitam causam conferenda valetudo sit? sentit verò, vt interpretatur Philoponus, viciniorem causam [illegible] dicendam fortunam.

g *Secunda autem*] Solet fortuna varijs affici epithetis ratione effectuum, quos inducit. Horum nonnulla perstringit hoc loco Aristoteles.

CAPVT VI.

Differunt a *autem, quoniam casus latiùs patet: Nam quod est à fortuna, casu est; quod verò casu, non omne à fortuna. In ea enim omnia fortuita, & quod ab ea proficiscitur, cadit, quibus fortunæ grandi prosperitate vti, & omninò agere datum est. Vnde & necesse est, in rebus agendis fortunam versari.* b *Idque ex eo scire licet, quòd fortunæ grandis prosperitas, aut cum felicitate idem esse, aut illi affinis videatur. Quare, cùm felicitas actio sit quædam, siquidem bona est actio, ea profectò, in quæ actio non cadit, nec fortuitam quidem rem vllam possunt efficere.* Tex.58. c *Ob eamque causam, neque inanimatum vllum, neque belua, neque infans, quòd delectum non habeant, quidpiam agunt eorum, quæ fortuna eueniunt: nec item fortunæ grandi prosperitate, aut excellenti infortunio, nisi quadam similitudine vtuntur: vt Protarchus fortunatos dixit lapides, è quibus aræ extructæ essent, quòd honore afficerentur, cùm alij eiusdem generis pedibus conculcarentur. Sed etiam hęc ipsa quodammodò à fortuna perpetiuntur, cùm fortuita is egerit, cuius actio in eis versatur: alio modo non patiuntur. Casus autem alijs quoque animalibus, & multis inanimatis congruit; vt, equum dicimus casu venisse, quòd, cùm venisset, seruatus est, cùm tamen vt seruaretur non venisset: tripes quoque casu cecidit, quòd sedendi quidem sit causa, sed vt subsellium esset, non ceciderit. Perspicuum itaque est in his, quę alicuius gratia omninò fiunt, cùm non eius, quod euenit, gratia, cuius causa extra est, fiunt, tum nos* ἀπὸ ταυτομάτου, *id est, casu id fieri dicere. Hortum autem ea fortunæ tribui: quæ cùm in delectum cadant, in his, quæ delectu sunt prędita, casu efficiuntur.* d *Signum autem est, quia vox* μάτην, *quæ valet frustra, tum vsurpatur, cum id, cuius gratia aliquid fit, factum non fuerit, sed illud quod eius gratia. Vt si deambulatio deijciendi alui sit gratia, eaque deambulanti non subsequatur, frustra dicimus ambulasse, & suo effectu frustratam ambulationem: perinde ac* μάτην, *hoc est, frustra id sit, quod cum alterius gratia aptum sit esse, id non perficit, cuius gratia est comparatum. Nam si quis se frustra lauisse dixerit, quòd sol non defecerit, ridiculus profectò fuerit, siquidem lotio eius gratia instituta non erat. Sic igitur* τὸ αὐτόματον, *hoc est, casus nominis ratione dicitur, cum* αὐτὸ μάτην, *hoc est, frustra ipsum fuerit effectum. Decidit namque lapis non feriendi gratia: casu igitur decidit, propterea quòd etiam cadere possit, feriendi gratia ab aliquo deiectus.* Tex.59. Tex.60. Tex.61. Tex.62. Tex.63.

Ab his autem, quæ fiunt natura, id quod fortuna euenit, maximè abiunctum Tex.64.

iunctũ est. Nam cùm præter naturam effectum quidpiam est, nõ à fortuna, sed casu potiùs factum fuisse enunciamus. Quanquam & hoc quoque diuersum est; quandoquidem vnius causa externa est alterius insita. Quid igitur casus, & quid fortuna, & quid inter se differunt, dictum est.

Tex.65. e *Vtrumq; autem eorum ad eum causæ modum pertinet, vnde motus oritur principium. Aut enim eorum, quæ natura, aut eorum, quæ mente*
Tex.66. *fiunt, causæ sunt semper; sed earũ multitudo definita non est.* f *Cùm verò eorum, quorũ causa, aut mens, aut natura esse potest, casus, & fortuna sint causæ, idq; tum demum, cùm eorum aliquid fit ex accidenti, nihilq;, quod ex accidenti fit, ea antecedat, quæ sunt per se, proinde quæ ex accidenti causa est, ea fit posterior, quæ per se est; casus nimirum, & fortuna mente,*
Tex.67. *& natura erunt posteriora. Quare, si quàm maximè cœli causa sit casus, mentem & naturam, cùm aliorum multorum, tum huius Vniuersi priorem esse causam, necesse est.*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Differunt a *autem*] Casus & fortunæ discrimen in eo esse docet, quòd fortuna minùs latè patet, & in ijs duntaxat posita sit, quæ ex proposito, & consultò geruntur: casus verò non ita se habeat. Sed enim aduertendum est, casum bifariam sumi Vno modo presse; quo pacto neq; casus est fortuna, nec contrà vlla fortuna casus. Definitur enim ita accepta fortuna, causa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia delectu fiunt. Casus verò definitur causa per accidens in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, sine delectu tamen. Altero modo accipitur casus, vt est quid commune casui & fortunæ: sicque, licet omnis fortuna casus sit, non tamen retrò commeant. Ac secundum hanc rationem sumitur casus hoc loco ab Aristotele, definiturque ita: Casus est causa per accidens, in ijs, quæ alicuius gratia fiunt.

Quid sit fortuna. Quid casus.

b *Idq; ex eo scire*] Esse fortunam eorum tantùm, quæ consultò geruntur, probat Aristoteles, quia fortuna ijs competit, quibus contingit esse benè fortunatos, & quorũ proprium est in rebus agendis versari. Quod ex eo intelligi potest, quia fortunæ excellens prosperitas, aut est idem, quod felicitas, quæ actio quædam est, aut est illi cognata. Quare, si ijs tantùm conuenit fortuna, quorum est agere; & agere est eorum, quę vtuntur deliberatione (cętera.n. magis aguntur, quàm agunt) consequens fit, vt fortuna tantùm reperiatur in ijs, quæ consultò fiunt. Circa hanc rationem aduerte ex 1. l. Eth. c. 7 felicitatẽ consistere in actione rationi consentanea, quæ hominis est propria, eique in vita perfecta contingit. Quæ felicitas non idem est, quod prosperitas, sed ei aliquatulum affinis, quatenus ipsam ornat, & cumulatiorem reddit, licet non defuerint, qui in ea felicitatem absolutè collocarint: ad quorum dogma, etsi falsum, allusit Aristoteles, cùm dixit, prosperam fortunam, aut felicitatem esse, &c.

Fortuna quorũ sit.

c *Ob eamq; causam*] Licet ijs, quæ delectu carent, fortunæ ratio non conueniat, si propriè loquendum sit, conuenit tamen similitudinę quadam. Quo sensu Protarchus fortũnatos dixit lapides, è quibus Deorum altaria constarent, quòd eis homines honorem cultumque exhiberent; & infortunatos eos, qui humi strati conculcarentur pedibus. Addit etiam Aristot. ea, in quæ deliberatio non cadit, licet circa fortuitos euentus aliquid non agant, posse tamen eos perpeti, si aliquid interueniat factum ab ijs, qui fortuitò egerunt.

Exem-

Exemplum esse potest infans, qui alicuius opera obiectus feris ab ijs sustentatus est, deinde ad regni fastigium peruenit.

d *Signum autem*] Argumento à Græci vocabuli notatione ostendit, casum reperiri in ijs, quæ alicuius gratia fiunt, siue consilio, siue naturę impulsu, siue ab animatis, siue ab animæ expertibus efficiantur. Nam casus & frustra sunt sibi admodum vicina, siquidem αὐτόματον, quod Latinis est casus, deducitur ἀπὸ τοῦ μάτην, quod est frustra: at frustra dicimus, quicquid alicuius gratia comparatum fuit, neque tamen illud obtinuit.

e *Vtrumq; autem*] Statuit, casum & fortunam ad genus causæ efficientis pertinere, quia nimirum sunt causæ ex delectu, aut naturæ impulsu efficientes id, cui ex accidente adiungitur, quod casu euenit: veluti, cùm fossioni terræ, quam per se, & consilio fossor moliebatur, thesauri inuentio annectitur; aut lapsui lapidis, suopte pondere deuoluti, vulneratio prætereuntis Socratis.

f *Cùm verò autem*] Ex ijs, quæ hactenus disputauit, progreditur contra Democritum, qui cęlestis mundi ortum casui, & fortunæ ascribebat. Nam cùm casus & fortuna sint causæ per accidens, eorum, quæ à mente vel natura fiunt, nihil ab ijs proficisci potest, quin aliquid quidpiam à mente, vel natura priùs oriatur, ex quo deinde fortuitus casus sequi possit. Quare, si cœlum casu procreatum foret, opotteret aliquem effectum per se eius molitionem antegressum fuisse; quod absurdum dictu est.

QVÆSTIO VNICA.

Sitne fortuna, & fatum in rebus, an non.

ARTICVLVS I.

Vera de fortuna sententia explicatio.

Ethnici, vt erant infinitis superstitionibus implicati, Fortunæ numen dedere; nec solum Poetæ, qui multa mentiuntur, sed etiam nonnulli Philosophi. Tametsi horum quidam, dum in re stulta volũt, esse sapientes, fortunæ sexum mutarunt, non Deam, vt Poetæ, sed Deum appellantes. Fuerunt autem in hunc errorem inducti, quòd viderent latentes quosdam, & inopinatos euentus, quorum causam cùm ignorarẽt, nec tamen nullam esse sibi persuaderent, occultum aliquod esse numen, à quo ij prouenirent, id est, fortunã statuerunt. Vnde illud Ciceronis, ignoratio rerum, atque causarum fortunæ nomen induxit. (Cur Ethnici fortunæ numen tribuerint.)

Porrò Cebes Philosophus, alijq; veteres, fortunam cæcam effinxere, furenti similem, volubili saxo pendentem. Quo picturæ artificio significare volebant, eam nihil ratione, aut iudicio, omnia temerè & cęco impetu administrare; rerum humanarum aleam susque deq; vertere; iniquam vexatricem esse, malis propitiam, bonis aduersam, vagam, ac versatilem, & in sola leuitate constantẽ. Quò pertinet illud Boetij l. 2. de consolat. prosa 2. hunc continuum ludũ ludimus; rotam volubili orbe versamus; infima summis, summa infimis immutare gaudemus. Sed alijs etiam modis Ethnici fortunam pingebant, ad eius potentiam significandam. Nam Bupalus, vt Pausanias li. 4. ait, primus apud Smyrnæos statuam Fortunę fecit, capite polum, altera manu cornu copiæ quasi dominam gerentem. Porrò hanc tam absurdam, & ridiculam de fortunę imperio & diuinitate sententiam, coarguit præter alios, D. Aug. 4. lib. de ciuitate Dei, c. 18. & Lactantius lib. 3. c. 28 & 29. Ea igitur explosa, duas conclusiones statuemus. (Fortunæ pictura, eiusq; significatio.) (A) (B) (Alia fortunę effigies.) (C)

Prima sit: Negari non debet, dari in rebus fortunã; si fortuna sumatur, vt est causa per accidens in ijs, quæ ob aliquem finẽ ex electione operantur. Hæc conclusio comprobata fuit ab Arist. ca. 5. huius lib. (1. Concl.)

nec opus est pluribus eam argumentis stabilire: tametsi non defuerunt ex posterioribus Philosophis quidam, ætate Magni Alberti, vt idem hoc in loco, tract. 2. c. 10. commemorat, qui contrà senserint, affirmarintque, non dari vllo modo casum, aut fortunam.

2. Concl. Secunda conclusio: Respectu Dei Optimi Maximi, nihil casu aut fortuitò euenire potest. Hæc traditur à D. Aug. lib. 3. de Trin. c. 4 hisce verbis: Nihil in ista totius creaturæ amplissima quadam, immensaque Rep. est, quod non de interiori, atque intelligibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur. Astruitur verò ab eodem in li. 83. quæst. q. 34. hunc in modum: Quidquid casu fit, temerè fit: quidquid temerè fit, sine prouidentia fit: sed nihil extra diuinæ prouidentiæ regulam accidit: ergo respectu illius nihil temerè, aut vice fortuita potest accidere. Secundò idem suadetur, quia si quid comparatione Dei posset fortuito contingere, posset Deus esse causa per accidens alicuius: quod repugnat; primum, quia omnis causa per accidens habet aliam nobiliorem, ad quam reuocetur: deinde, quia id, quod est causa per accidens, inscienter incurrit in effectum; quod Deo neutiquam conuenit, de quo rectè scripsit Boetius 5 lib. proximè citati operis, metro 2.

Repugnat Deum esse causã per accidẽs alicuius rei.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt:
Non nox atris nubibus obstat.
Quæ sunt, quæ fuerint, veniuntque,
Vno mentis cernit in actu:
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

ARTICVLVS II.

Quo sensu admitti, aut negari fatum debeat.

Dicamus etiam nonnihil de Fato, quod casui & fortunæ cognatum est. Quidam fatum inane nomen sine re esse putarunt. Alij ita fati legibus addixere omnia, vt voluntatis arbitrium tollerent, aientes, fatũ esse indeclinabilem rerum seriem, & catenam per æternæ consequentiæ ordines semetipsam implicantem; siue naturalem, & necessariam rerum consequentiam. Alij præterea fati ordinem ac prouidẽtiam ad species, non verò ad singularia, saltem intereuntia, extenderunt.

His tamen reiectis, qui longè deuium à veritate iter tenuerunt, admittendum est, dari in rebus fatum; sed quale, mox dicemus: neque propterea aut rerum contingentiam, aut voluntatis delectum, & libertatem adimi; cùm minimè conueniat, vt fatum impediat, vel è medio tollat modum agendi particularium causarũ, quarum aliæ ex libertate, aliæ solo naturæ impetu, aliæ contingenter, aliæ necessariò ex se, ac suoptè ingenio operantur. Præsertim cùm hæc in agendo varietas, ad pulchritudinem & ornatum vniuersi magnopere conducat: quam qui mundo adimunt, similes ijs sunt, qui è pictura colorum differentiam, è musica vocum varietatem, è tragœdia personarum multitudinem tollunt.

Dari fatũ in rebus.

Est igitur fatum, apud eos, qui rectè sentiunt, nihil aliud, quàm inhærens rebus mobilibus immobilis dispositio, per quam diuina prouidentia suis quæque nectit ordinibus: vt definit Boetius lib. 5. de consolatione, prosa 6. Siue, est ordo causarum secundarum, diuinam prouidentiam exequentium. Quam priorem definitionem hinc intelliges. Cùm Deus per causas medias pleraque effecta exhibeat, potest eiusmodi causarum ordinatio bifariam considerari: vno modo, prout in ipso Deo est; sicque vocatur prouidentia; & definitur, ratio ordinis rerum in diuina mente existens. Altero, prout est in causis ordinatis, directisque à Deo ad effecta producenda; atque ita prædicta ordinatio fati rationem obtinet, diciturque dispositio, seu ordo rebus mobilibus inhærens: mobilibus, inquam, quia causæ secundariæ, in quibus fatum reperitur, in se spectatæ, muta-

Quid sit fatum.

Quid prouidẽtia.

mutationi sunt obnoxiæ;& in hanc, vel illam partem cadere possunt. Appellatur nihilominus idem ordo immobilis, quia stabilis est, ac firmus, non in se, vel absolutè, sed relatus ad diuinam prouidentiam, è cuius fonte descendit. Dicitur postremò prouidentia diuina, per eiusmodi ordinem cũcta nectere; quia, quę Deus facienda apud se statuit, illius interuentu re ipsa promit ac perficit.

Obiect. 1. Verùm obijciet aliquis: Fatum est causa rerum, quæ fato perficiuntur, pertinetque ad effectricis causæ genus, cùm ea, quæ ei subiecta sunt, efficiat. Igitur fatum non est ordo. Probatur consequutio, quia ordo est relatio; relatio autem nullam efficiendi vim possidet.

Obiect. 2. Secundò: D. Aug. in Ioan. tract. 37. & lib. 5 de Ciuitat. Dei, c. 9. & in lib. de doctrina Christiana, alijsque in locis, fatuos censet eos, qui fatum aliquid esse putant. Itemque D. Gregor. in homilia 10. Epiphaniæ monet, ne quid fatũ esse existimemus. Igitur fatũ nihil est.

Dilut. 1. Ad primum horum dicendum: si fatum ex sua formali ratione spectetur, esse relationem illam ordinis, nec eo modo ad causam efficientem pertinere: sed duntaxat, cum pro causis ipsis ordinatis accipitur. Dilut. 2. Ad secundum: cùm Patrum auctoritas fatum damnat, fatum sumere pro ineuitabili illa necessitate rerum contingentium, & arbitrij libertatem adimente; quam, vti diximus, nonnulli falsò inducebant.

CAPVT VII.

AT a verò causas esse, & tot, quot diximus, numero, manifestum est. Totidem enim quæstio ea comprehendit, quæ propter quid quęritur. Nam quæstio propter quid, aut ad formam b *in immobilibus vt in Mathemat. vltimò reducitur; siquidem ad recti, aut commensurati, aut alterius cuiuspiam definitionem ad extremum reuocatur.* c *Aut ad id, quod primum mouit; vt, cur bellum intulerunt? quia prædati sunt: aut cuius gratia? vt imperium obtineant: aut materia in his quæ generantur. Has igitur, totque esse causas, perspicuum est.* d *Cùm autem causæ sint quattuor, omnes nosse Physici est, & quęstionem, qua quæritur propter quid, in omnes reducens naturaliter reddet materiam, formam, id quod mouet, & id cuius gratia. Sed plerumq; tres in vnum coeunt, quandoquidem forma, & id, cuius gratia, sunt vnum: id autem, vnde motus origo est, eius est speciei, cuius hæc sunt: hominem namque homo generat, atque omnino ea, quæ cùm mouent mouentur: quæ autẽ non ita se habent, non iam ad Physi. spectant. Neque enim motum, aut motus principium in se habentia, sed ab omni motu libera motionem efficiunt.* e *Quo fit, vt tres sint tractationes; vna de immobili; altera de mobili quidem, sed eo, quod non interit; tertia de ijs, quæ intereunt.* f *Causa itaque propter quam ab eo redditur, qui & ad materiam, & ad formam, & ad id quod primùm mouit, reducit. Generationis enim hoc modo maximè causas cõsiderant, quid post aliquid fiat, & quid primùm effecerit, aut quid perpessum fuerit, eodemq; modo semper id, quod deinceps sequitur.* g *Duplex autem principium est, quod naturaliter mouet: quorum alterum, quia motionis principium in se non habet, non est naturale: quo in genere est, si quid mouet, nec mouetur; veluti id, quod immobile penitus est, & omnium primum.* h *Item q; essentia & forma; finis enim est, & cuius gratia. Quare cùm natura alicuius gratia effi-*

Tex. 68. Tex. 69. Tex. 70. Tex. 71. Tex. 72. Tex. 73. Tex. 74.

ciat, hanc quoque necesse est scire. i Et causa, propter quam omni ex parte reddi debet; K veluti ex hoc illud necessariò fieri, ex eo autem illud, aut omninò, aut plerumq;, etsi hoc futurum est, vt ex propositionibus conclusio, & quia hæc essentia est, & quia sic prę stat, non omninò, sed pro cuiusque essentia.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Cõprobatur quaternarius numerus causarum.

AT a *verò causas*] Quoniam tam varios causarum modos recensuit, ne quis inde fortasse occasionem capiat existimandi, plura esse causarum genera, quàm quattuor, hunc confirmat numerum, ostendens, nec plura, nec pauciora esse, argumentaturque in hunc modum: Tot sunt genera causarum, quot ea quæ quæruntur: hæc autem quattuor sunt: igitur causarum genera sunt quattuor. Maiorem propositionem subicuit: minorem inductione comprobat. Vsurpauit autem verba illa, propter quid, τὸ διὰ τί, fusa significatione, quomodo causis omnibus accommodantur, alioqui finali duntaxat.

b *Ad formam in immobilibus*] Exempla causæ formalis dicit reperiri in immobilibus, id est, in ijs, quæ absque materia motuque considerantur, quales sunt res Metaphysicæ, & Mathematicę: idque in Mathematicis priuatim ostendit, vbi quærentibus, propter quid aliquid ita se habeat, definitionem, quæ solam formam comprehendit, reddimus, in eamque vltimo explicationem controuersiæ resoluimus. Vt, si quis à Mathematico petat, cur linea aliqua recta sit? respondebit, quia ex æquo sua interiacet puncta, seu quia linearum à puncto ad punctum tendentium minima est: quæ est lineæ rectæ definitio. Si petatur, cur aliquis angulus rectus sit: dicet, quia linea recta, super rectam ad perpendiculum cadens, angulos rectos facit. Si rogetur, cur aliquę lineę sint mensuratę? respondebit, quia habent communem aliquam mensuram: quæ est commensuratarum linearum definitio.

Variarum causarum exempla.

c *Ad id quod*] Proponit exempla aliarum causarum, quem item redduntur, cum disquirimus, quamobrem aliquid fit: vt quamobrem Phocensibus Thebani bellum intulerunt? redditur causa mouens, seu efficiens: quia Phocenses eorum templum spoliarunt. Quamobrem Rex Persarum Græciæ bellum intulit? redditur finis, quia Græciæ volebat imperare. Quamobrem putruit lectus? redditur materia, quia constabat ex ligno.

d *Cùm autem causæ*] Statuit, pertinere ad Physicum, nosse omnia causarum genera, eaque posse reddere, naturaliter, id est, ex proprijs principijs disserendo. Ad huius verò rei vlteriorem explicationem duo subijcit. Alterum est: Causarum, ad substantiæ generationem concurrentium, plerumque tres in vnum coire: scilicet, formas rei generantis, & genitæ, atque etiam finem, tametsi non eodem prorsus modo. Finis namque & forma rei genitæ sunt idem numero inter se; non tamen idem numero, sed specie tantùm, cum forma generantis. Quod videre est in procreatione hominis, & aliorum similium, quæ cum mouent, mouentur: talia enim sunt, quæ Physicam motionem efficiunt. Ait autem, ita plerumque fieri, quia non semper ita res sese habet. Nam in generationibus, quas æquiuocas nominant, vt, cum Sol ex putrescente materia murem generat, forma generantis specie differt à forma rei genitæ.

Tria genera mouentium.

e *Quo sit*] Notat secundò; cùm tria sint mouentium genera, scilicet, immobilia, hoc est, Deus & intelligentiæ: mobilia interitus expertia, id est, cœlestia corpora: mobilia interitui obnoxia, nempe ceteræ res naturales: vnumquodque ex his suam tractationem exposcere, licet duo posteriora ad eundem artificem pertineant. Nam primum negotij est Metaphysici, secundum & tertium Physici. Ac de primo disseruit Aristot. in lib. primæ Philosophiæ; de se-

de secundo in l. de Coelo; de tertio in ceteris operibus suæ Philosophiæ.

f *Causa itaque*] Probat item, omnes quattuor causas pertinere ad Phys. considerationem. Nam eiusdem disciplinæ est generationem, & generationis causas scire. Quare cùm ad Physicam pertineat, ortum rerum naturalium considerare, pertinebit & eius causas cognoscere. Porrò autem inueniri in qualibet generatione causas omnes, inde constat, quia; inuenitur in primis id, gratia cuius efficiens operatur, id est, finis; & forma ipsa, quæ inducitur & item, quod patitur, formamque recipit, id est, materia; ac denique efficiens, quod rem gignit.

g *Duplex autem*] Dixerat, causas, quæ ita mouent, vt ipsæ immobiles sint, considerationis Physicæ non esse. Nunc, quia posset id quispiam in dubium vocare, propterea, quòd omnia eiusmodi mouentia, naturaliter, hoc est, vi, ac facultate propriæ naturæ moueant, & quæcunque mouent naturaliter, videntur cadere sub contemplationem Physicam: occurrit, non quę quouis modo naturaliter mouent, pertinere ad Physicum, sed quæ habent in se principium motionis, quo ipsa creantur: quod longè abest à primo mouente, hoc est, Deo, in quo nulla prorsus mutatio inueniri potest. Quę mouentia pertineant ad Physicũ.

h *Item que esse tua*] Forma, quatenus rationem finis obtinet, vnum est ex immobilibus; quia finis mouet, nullum in se motum subeundo; pertinet tamen eius consideratio ad Physicum, quia, cùm natura gratia finis operetur; nemo exactè naturam cognoscet, qui formam etiam, qua finis est, ignorauerit.

i *Causa, propter quam*] Docet, Physicum per omnia causarum genera demonstrare. Nam per causam efficientem demonstrat, rem quampiam effici; aut necessariò, vt fieri dies longiores, quia Sol ad nos propiùs accedit; aut plerumque, vt ex eo, quòd genitor bipes sit, prolem futuram bipedem. Per causam materialem; vt mixta dissolui, quia constant ex quattuor elementis. Per formam; vt hominem esse aptum ad capessendas disciplinas, quia est particeps rationis. Per finem; vt dentes aduersos acutos esse, quia dantur à natura ad diuidendum cibum. Physicus per omnes causas demonstrat.

K *Velut ex hoc*] Causam efficientem indicat illis verbis; Ex hoc illud: materialem illis; Vt ex propositionibus conclusio; est enim talis conclusio, quia constat, tanquam ex materia, talibus terminis, in maiori, & minori propositione dispositis. Formalem illis; Quia hæc essentia est; nam forma est præcipua ratio quidditatis. Denique finalem illis; Quia sic præstat; nam ex fine, tanquam ex mensura, sumitur ratio conuenientiæ, vt, oculos debere esse in capite, quia ita speculatoribus conuenit. Addit autem; Pro cuiusque essentia, quia finis vnicuique proprius est illi optimum quid, spectata eius natura, quæ, vt in alijs alia est, ita & alius finis.

QVAESTIO I.

Vtrum causa rectè à Philosophis definiatur, an non.

ARTICVLVS I.

Traduntur variæ causæ definitiones, & quibus vna tantum probatur.

A S Equitur, vt de causis disseramus, quarum tractatio præcipui momenti in Physiologia est: non solum, quia causæ sunt quasi fontes aliqui perennes, ac redundantes, vnde existunt omnia, quęcumq; natura rerum capit, & continet: sed etiam, quia ex earum ignoratione, & effectorum notitia admiratio existit, à qua sicuti (teste Arist. 1. Meta. cap. 2. post Plat. in Theateto) initium duxit Philosophia; ita tunc absoluta censetur, cùm admiratione ipsa deposita, perfectam causarum notitiam amplexa est: vnde Hesiodus in li. qui inscribitur, Opera & dies, eum felicem vocat, qui potuit rerum cognoscere causas.

B Vt igitur, quid causa sit, primùm scrutemur, sciendum est, causę nunc

multifariam vsurpari: nonnunquam admodum amplè, aliquando nimis presſè, interdum medio quodam modo. Admodum amplè, & more populari, dum ita ſumitur, vt cum principio reciprocetur; quo pacto cauſæ nomen accepit Ariſtotel. 12. Metaph. cap. 2. tex. 12. cum priuationem cauſam vocauit. Nimis presſè, cùm cauſa ſpectatur, prout habet ordinem ad effectum, & effectus quatenus ab efficiendo dicitur; ſic enim ſolam agentem cauſam complectitur. Atque in hoc ſenſu ait D. Auguſt. lib. 83. quæſt. quæſt 28. omnem cauſam efficientem eſſe: & Plato in Hippia Maiore, efficiens & cauſam nihil omninò differre. Medio quodam modo, cùm omnia ac ſola quattuor vulgata cauſarum genera comprehendit. Quæ propria eſt, & à Philoſ. paſſim vſurpata cauſæ notio: atque in eo ſenſu erit à nobis de cauſa hoc in loco diſputandum. Porrò cauſæ definitionem nullibi expresſè tradit Ariſt. ſed ex ijs, quæ proximo ſuperiori cap. t. 68. docuit, hanc Interpretes eliciunt: Cauſa eſt id, quod reddimus, cum propter quid res quęque ita ſe habeat, inquiritur. Quò in loco verbum, propter quid, (quod ſi propriè ſumatur, ad cauſam finalem duntaxat pertinet) fuſa ſignificatione vſurpauit, ita, vt in omnes cauſas pateat. Plut. verò lib. 1. de placitis Philoſ. capit. 11. ex veterum decretis ita cauſam definit: Cauſa eſt, per quam aliquid contingit. Auicenna, in ſua Metaph. tract. 6. ca. 1. Cauſam cenſet eſſe id, quod tribuit eſſe rei. Boetius in Topicis, D. Thom. alijque Peripatetici, hanc definitionem crebrò vſurpant, quam ex l. de cauſis elicitam volunt: Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur. Intelligunt autem, ſequi aliud ita, vt ab illo eſſe accipiat. Neque ex facultate ad ridendum ſequitur humanitas, cùm riſibile & homo inter ſe reciprocentur; & tamen facultas ad ridendum non eſt humanitatis cauſa, quia humanitas ſuum eſſe ab illa non accipit.

Cauſæ nomen varè ſumitur.

Variæ definitiones cauſæ.

Ceterum ex omnibus definitionibus illa nobis magis arridet: Cauſa eſt id, à quo aliquid per ſe pendet. Eius autem explicatio in ijs, quæ ſuperiori lib. circa definitionem principiorum diſſeruimus, magna ex parte continetur. Quare non eſt, cur actum agamus. Illud tantum adijcimus, particulam Per ſe, poni ad remouendas cauſas per accidens, vt muſicum, reſpectu ædificij: & eas, quas appellant conditiones, ſine quibus non; cuiuſmodi ſunt rerum occaſiones, locus, & tempus, aliaque id genus, ſine quibus actio non procedit, cum tamen effecta non per ſe, & directò ab illis pendeant.

Definitio, quæ ceteris præfertur.

ARTICVLVS II.

Obiecta contra definitionem cauſæ.

SEd iam aliquis obijciet: Nonnulla dantur, quæ non ſunt cauſæ, à quibus tamen aliqua per ſe dependent; quædam item ſunt cauſæ, à quibus non pendent per ſe alia: igitur definitio cauſæ, nec ſoli nec toti definito conuenit. Prior antecedentis pars oſtenditur. Nam vnum relatum pendet per ſe ab alio; cùm relatorum proprietas ſit ſeſe mutuò in rerum natura ponere, & tollere. Item; generatio pendet per ſe à priuatione; ſiquidem priuatio eſt per ſe principium illius. Item, homo pendet per ſe ab animali rationis participe; quandoquidem illius eſſentia hæc eſt. Præterea, humanitas Chriſti pendet per ſe à Verbo diuino, vt à terminante ipſius dependentiam. Et tamen neque vnum relatum comparatione alterius cauſa eſt, cùm ambo ſint ſimul natura, vt in relationis categoria docet Ariſtot. neque priuatio eſt cauſa generationis, vt ex ſuperiori lib. patet; neque animal particeps rationis eſt cauſa hominis, ſi verum eſt, quod alibi diximus, omnem cauſam diſtingui eſſentia à ſuo effectu: neque item Verbum diuinum, quatenus terminat humanitatis dependentiam, poteſt eſſe cauſa, quia cùm radix cauſalitatis diuinæ erga creaturas ſit potentia diuina, quæ eſt eadem in tribus

Obiect.

Prior pars obiect. probatur.

bus personis, iam omnes tres personæ terminarent dependentiam humanitatis, atque adeo omnes illi essent vnitæ, quod decretis fidei repugnat. Ergo. &c.

Suadetur posterior pars. Deinde posterior pars antecedentis ita suadetur. Commune Philosophorum effatum est; id, quod est primum in vnoquoque genere, esse causam reliquorum, & tamen aliqua dātur in generibus prima, à quibus non pendent reliqua: ergo aliquid est causa, à quo aliud non per se pendet. Probatur assumptio: quia candor est primus in genere colorum, & lux prima inter omnes qualitates, quæ sub sensum cadunt; & tamen neque à candore alij colores, neque à luce omnes qualitates sensibiles pendent.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum.

Superiora obiecta, quæ ad confirmandam priorem antecedentis partem illata fuere, paruo negotio confutabit, qui dixerit, nihil per se ab aliquo pendere, (saltem prout pendere hoc loco à nobis sumitur) nisi ab eo accipiat esse: quo pacto non sunt affecta, aut vnum relatum comparatione alterius; aut generatio respectu priuationis. Item; dependentiam, propriè sumptam non versari inter ea, quæ essentia non differunt: sicque hominem, si propriè & philosophice loquendum sit, non pendere ab animali rationali. Quod verò attinet ad dependentiam humanitatis à diuino Verbo, quod alioris negotij est, respondemus, humanitatem pendere ab illo, vt à puro termino, non vt à conferente per se primò aliquod esse natura: proindeque Verbum diuinum non propriè humanitatis causam esse; habere tamen modum quendam formalis causæ respectu illius, quatenus eam supra omnem naturę modum perficit, suam ei subsistentiam, & personalitatem attribuendo.

Circa id, quod postremò obie-A ctum fuit, aduerte, in primis effatum illud: Primum in vno quoque genere est causa reliquorum; non inueniri in 2. lib. Metaph. cap. 1. tex. 4. vnde à nonnullis citatur. Eo enim loco tantùm docet Arist. semper illud esse magis tale, propter quod vnumquodque tale est. Deinde, quod ad eius intelligentiam spectat, non parum inter se Auctores dissident; vt videre est apud Capreolum in 2. B distinct. 14. quæstione vnica, artic. 1. Ferrariensem ad capit. 13. lib. 1. contra Gentes. Omissa longiori disputatione, placet interpretatio Durandi in 2. distinct. 15. quęstione vltima, (etsi Thomistis non probetur) videlicet id, quod est primum in vnoquoque genere, esse causam reliquorum; si sit primum in aliquo genere causalitatis: quomodo primum efficiens est causa omnium efficien-C tium; & vltimus finis, qui est vltimus, & principalis in genere finium, est causa finalis aliorum. Primum verò, siue præstantius in genere prędicamētali, hoc est, inter species alicuius categoriæ (cuiusmodi est candor inter colores, lux inter sensiles qualitates) non oportere esse aliorum causam, si causa propriè sumatur. Addimus tamen; id, quod ita primum est, posse vtcunque vocari D causam exemplarem aliorum, quatenus est veluti mensura, cuius maiori minorive propinquitate eorum perfectio ęstimatur secundum quam considerationem alia quoquo modo ab illa pendere dicenda sunt. Vnde patet, nihil superioribus argumentis fuisse conclusum contra causæ definitionem; cuius multò vberior, & illustrior explicatio tradita est à Fonseca, lib. 1. E Metaphysic. capit. 7. quæstione 1. sect. 3. Quo pacto primū in vno quoque genere dici possit causa reliquorum.

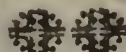

QVÆSTIO II.

Vtrumne causarum genera quattuor sint, an non.

ARTICVLVS I.

Constituitur causarum numerus.

DE numero causarum, neque inter priscæ doctrinæ viros, neque inter posteriores Philosophos satis cõstitit. Nonnulli enim, quibus causarũ turba displicuit, solam materiam causæ nomine dignã habuere, similes ijs, qui opus aliquod Phidiæ, aut Praxitelis intuentes, solum in eo marmor, aut æs admirantur. Alij ad materiæ iacentis inertiam, efficientis causæ vim tantummodò adiunxere. Alij numero gaudentes impari, tres fecere causas, Deum, materiam, & formam. Denique, vt ceteros omittamus, fuere è recentioribus Philosophis, qui octo causarum genera, non minùs inter se diuersa, quàm sunt, quæ Aristot. posuit, numeranda iudicarint.

Veterũ opiniones de numero causarũ quære apud Laert. in vita Zenonis Citici. Mirã dulã t. de exam. vanit. c. 10.

Vera tamen est Arist. sententia, asserentis, quattuor esse duntaxat causarum genera; scilicet, causam efficientem, finem, formam, & materiã. Quem ille numerum ex varietate quæstionum; quibus, propter quid aliquid fit, quæritur, c. 7 huius li. cõprobauit. Nam cùm causa sit ratio, quæ affertur ad quæstionem explicandam; quot sunt genera quæstionum, tot erunt causarum: quæstionũ autem quattuor sunt genera. Aut enim quærimus, cuius gratia aliquid fit, & est finis: aut à quo fit, & est efficiens: aut ex quo, & est materia: aut per quid, & est forma.

Quaternarius causarũ numerus cõprobatur.

Idipsum quoque alijs rationibus confirmarunt, Albertus Magnus hoc loco, tractatu 2. capit 7 & 5 Metaphysicorum capit. 3. D. Thomas in opusc. 31. Auicenna in sua Metaph. tractatu 6. capit. 1. Simplicius hoc in lib. ... t. 68. Sufficiet tamen hæc vna ratio: Composita naturalia non

... ratio

A fiunt ex nihilo; quia per naturam ex nihilo nihil fit. fiunt igitur ex aliquo præexistente; quod cùm non sit totum compositum (alioqui iam res ante ortum suum existeret) oportebit fieri simul ex alio denuò accedente, quod rem compleat absoluatque: at quod præexistit, est pura potentia seu materia: quod absolutionem affert, est actus, seu forma: igitur omnia composita naturalia constant ex B duplici causa interna; videlicet, materia & forma. Rursus, præter has, quia nihil à se ipso effici potest, requirunt causam efficientem, à qua producantur: efficiens autem si non temerè, & inordinatè agat, necesse est, vt ob aliquem finem operetur: erunt igitur cuiuslibet rei naturalis quattuor causæ: duę internæ, materia, scilicet, & forma; & externę duę, vtpotè efficiens, & finis. Quòd si res C naturales, quę omnium maximè cõpositæ sunt, atque adeò à pluribus dependent, plures causas non exigunt; planè sequitur, causarum numerum ampliorem esse neutiquam posse, si de generalibus causandi modis loquamur.

ARTICVLVS II.

Obiecta quædam.

D SEd contra hæc sic licet obijcere. Instrumenta agentium, vt, calor ignis, serra artificis, aliaque huiusmodi, sunt veræ causæ, cùm in effecta per se influant: & tamen ad nullũ ex quattuor generibus pertinẽt: plura igitur sunt causarum genera. Probatur assumptio: Nam quòd ad causam efficientem, ad quam pertinere videbantur, re vera non perti- E neant, ex eo constare videtur, quia causa efficiens (vt Aristo. docuit hoc in li. cap. 3. tex 29) est, à qua effectus primò oritur: at effectus non primò oritur ab instrumento; cùm instrumentum non nisi virtute prioris agentis operetur. 1. Obiect.

Deinde: Actus pendet per se ac secũdum essentiam ab obiectis, in quæ feruntur: ergo obiecta sunt causæ actuum: 2. Obiect.

actuum: & tamen ad nullum è quatuor vulgatis generibus videtur pertinere: sunt igitur plura genera. Quòd si quis respondeat, obiecta pertinere ad causam finalem, quia actus referuntur ad obiecta, tanquam ad finē; in promptu est refutatio. Nullius.n. rei essentia secundum se sumpta pendet à fine, sicuti nec ab efficiente; cū hæ duæ causæ non respiciant effecta, nisi vel quatenus actu producuntur, vel vt producibilia sunt, quę est quędam effectio rerum essentiam consequens, non verò ipsa essentia.

Occupatio.

3. Obiect. Tertiò: Causa efficiens intellectu prædita, dum ex arte agit, intuetur exemplar, quod imitatur. & a quo per se pendet res, quam efficit: igitur exemplar est causa per se rerum arte factarum. Nec satisfaciet, qui dixerit, Arist. solas rerum naturalium causas tradere instituisse. Namque licet res naturales non per se pendeant ab exemplari creato, pendent tamen ab ideis, siue exemplaribus diuinis, respectu quorum arte facta quædam sunt. Quare etiam res naturales habent exemplaria, à quibus per se dependent. Quæ cum Aristot. hoc loco non tradiderit, sanè partim accuratè videtur causarum genera numerasse.

Occupatio.

ARTICVLVS III.

Dilutio obiectorum.

Dilutio 1. obiect. AD primum horum respondet Philoponus hoc in lib. t. 27. Instrumenta reduci ad causam materialem: sed non rectè sentit. Primùm, quia sola causa efficiens propriè instrumenta habet. Deinde, quia instrumenta influunt actiuè in effectum, dum agentis actionem exequuntur, quod materiali causæ non conuenit. Quare dicendum potiùs, instrumenta pertinere ad causam efficientem, esto, illis tradita causæ efficientis definitio non competat; quia nimirum non omnes causæ efficientes ea definiuntur, sed præcipuæ tantùm; & quæ dignæ habentur, quibus effecta simpliciter attribui possint.

Refellitur Philoponus.

Instrumēta pertinēt ad causam efficientem.

A Ad secundum dic; obiecta, comparatione actuum, quibus speciem tribuunt, non pertinere ad causam finalem, vt probat argumentum; sed ad formalem: non quidem internam, sed externam duntaxat, vt docet D. Thomas in prima secundæ, q. 1. art. 3. Est enim proprium causæ formalis, certæ speciei notam rebus indere, quod actibus præstant obiecta; non quidem eos intrinsecè componendo, sed exteriùs mensurādo. Nec B officit, quòd illis notio causæ formalis, quam Aristoteles hoc in lib. c. 3. t. 28. assignauit, simpliciter non accommodetur: non enim eo loci causa formalis in tota suæ significationis amplitudine definita est.

Dilutio 2.

Obiecta respectu actuū pertinent ad causā formalem externam.

Vltima obiectio peculiarem attingit difficultatem de causa exemplari, quæ separatim à nobis excutienda est.

C

QVÆSTIO III.

Quidnam sit exemplar.

ARTICVLVS I.

D *Enodatur exemplaris, seu ideæ definitio.*

IDearum cognitionem non solùm ad sapientiæ studium necessariā, sed ad morum disciplinam perutilem esse, constat ex ijs, quæ scripsit D. Augustinus, lib. 83. quæstionum, quæst. 46. & Clemens Alexandrinus li. 4. Stromat. Ille enim negat, absq; ideis quenquam sapientem esse posse: hic affirmat, eum, qui E diuinas ideas cōtemplatus fuerit, victurū quasi Deum inter homines; quòd nimirum altissima æstimanti, res istæ sublunares volent velut vmbræ. Porrò nos hoc loco de exemplari, siue idea disseremus, quòd hoc vnum sit è generibus causarum, vt mox patebit: de quo tamen Aristoteles aut nihil, aut propè nihil disputauit.

Cognitio idearum quanti sit momenti.

In

De natura ideæ diuersa dogmata.

In primis ergo, quod ad naturam definitionemque ideę spectat, varię de illa fuere sententiæ; vt legere est apud Eusebium Cæsariensem lib. contra Philosophos, c. 44. Alcinnoum in lib. de doctrina Platonis, cap. 9. & Plutarchum lib. de placitis, c. 3.

Sed ijs omissis placet ea definitio, quæ colligitur ex D Augustino li. 12. de ciuitate Dei, c. 25. traditurq. à Diuo Thoma de veritate quæst. 3. art. 1.

Ideæ definitio ex D. Aug.

B videlicet; Idea est forma, quam aliquid imitatur, ex intentione agentis, determinantis sibi finem. Quæ vt intelligatur, aduertendum est; formam, quod ad rem præsentem attinet, tripartitò diuidi; scilicet, in formam à qua, ex qua, & ad quam. Forma à qua, est ea, à qua effectus, vt ab agendi principio, egreditur. Forma ex qua, est illa, è qua res constat. Vtriusque exemplum est animus hominis, à quo intelligendi actio manat, & ex quo simul cum materia homo componitur. Forma verò ad quam est, ad cuius similitudinem aliquid fit.

Tripartita formarum varietas.

Enucleatur ideæ definitio.

C Igitur in proposita definitione locum generis subit Forma, prout hâc triplicem formarum varietatem cõprehendit. Verba illa, Quam aliquid imitatur, excludunt à ratione exemplaris formas, quas aliæ non imitantur; vt formam humanam comparatione formæ ignis. Deinde illa; Ex intentione agentis, remouent formas, quas effecta casu exprimunt: quo pacto, si Apelles, nihil ad Platonem respiciens, suis eum lineamētis fortuitò effingeret, non diceretur Plato illius imaginis exemplar. Additur, Determinantis sibi finem, vt reijciantur formæ agentium naturalium; veluti, forma ignis alium ignē generantis. Neque enim illa ignis geniti exēplar propriè dicitur: quia, cùm ignis per intellectum, & voluntatem nequaquam operetur, finem sibi præstituere nequit; quod tamen in ijs, quę propriè ad exemplar agūt, necessariò requiritur. Vnde D Thomas, art 3. quæstionis proximè citatæ, admonet, nec ipsam diuinam essentiam, quà essentia est, sed quà intellecta, ideæ habere rationem Quare probanda non erit eorum sententia, qui asserunt, effecta naturalia habere ideam siue exemplar sui, in causa proxima: nisi fortè exemplaris nomen laxiori significato vsurpent.

Formæ agentiū naturalium non sunt ideæ.

ARTICVLVS II.

Exemplar non esse rationem formalem, sed obiectiuam.

PORrò, cùm multa in quolibet artifice reperiantur; vt ars, species intelligibilis, & conceptus, tum formalis, id est, imago expressa rei arte factæ; tum obiectiuus, hoc est, res ipsa arte facta, quam mente concipit: quæret aliquis, ecquod horum exemplaris habeat rationem? Communis Philosophorum, Theologorumque sententia est; exemplar siue ideam, si propriè sumatur, esse conceptum. Nam quòd neque ars, neque species intelligibilis exemplar sit, ex eo manifestum est; quia hæc sunt agendi principia, non verò id, quod artifex imitatur. Controuersia tamen non parua est, vter conceptus exemplar sit: alij namque formalem, alij obiectiuum esse arbitrantur.

Cōmunis sententia, exemplar esse conceptum.

D Priores suam sententiam inde cōprobant; quia oportet exemplar expressiuum esse rei, quę exterius efformatur: at exprimere nō rationi obiectiuæ, sed formali conuenit. Deinde, quia ideæ sunt principia cognoscendi: ratio autem obiectiua non principium est, sed terminus, in quem fertur cognitio. Tertiò, quia, si ideæ essent rationes obiectiuæ, hoc est, arte facta mente concepta, vel essent eadem singularia, quæ exteriùs efformanda sunt, vel alia. Non eadem; tū, quia idem sibi ipsi causa esset, tum, quia singularis differentia futuri arte facti pendet à concursu circumstantiarum, quæ nondum existunt, atque adeò nequit artifex certam illius habere prænotionem. Sed neque potest esse aliud singulare; cum artifex aliud sibi imitandum, saltem per se, non proponat: igitur arte factum menti obiectum non continet rationē idęę.

Quod sit conceptus formalis. 1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio.

E

Postre-

4. Ratio. Postremò, idem ex eo confirmatur, quia ideæ in Deo non videntur esse rationes obiectiuæ, sed formales. Primùm, quia ex communi Theologorũ sententia, distinctio idearum est prima omnium, quæ in Deo respectu creaturarum inuenitur: prior verò est distinctio rationum formalium, quã obiectiuarum. Secundò, quia, si creaturæ à Deo conceptæ; vt homo, leo, aquila, essent ideæ, sumeret Deus à creaturis rationem operandi, nec per se sibi ad agendum sufficeret; quod nullo pacto admittendum est.

Exemplar esse conceptũ obiectiuum, aliorũ opinio. Alij censent, exemplar esse conceptum obiectiuum, quod ita probant. Esto, artifex nullum conceptum formaret, sola cognitio sat esset, vt rem intellectam exteriùs effingeret. Dari igitur potest exemplar sine cõceptu formali. 1. Argum. Antecedens ostendi solet in beatis, qui diuinam naturam intuentes non formant verbum, vt est complurium Theologorum opinio: & tamen possunt nonnulla eorum, quæ in ea apprehendunt, externo opere efficere, non aliquam internam imaginem imitando; sed res obiectas exprimendo. Beati multorũ sententia nõ formant verbum. 2. Argum. Secundò ita argumentantur: Exemplar est id, ad quod artifex intuendo operari dicitur: atqui artifex, dum operatur, non intuetur suũ conceptum formalem; nec necesse est, ea reflexione vti: igitur cõceptus formalis non est exemplar artificis.

3. Argum. Tertiò: Causalitas exemplaris consistit in quadam imitatione passiua: sed artifices non imitantur conceptum, cùm illum opere non exprimant, sed rem conceptu repræsentatam: ergo ea potiùs exemplar est:

4. Argum. Platonici ex antiqs Phi maximè ideas celebrarunt. Quartò: Platonici, qui ex omnibus antiquitatis Philosophis maximè ideas celebrarunt, appellabant eas res ipsas à materiæ commercio, & singularium concretione abiunctas. Item Boetius li. 3. de consolatione Philosophiæ, metro 9. loquens de mundo archetypo, mundi nomen ei indit. Tu, inquit, cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens. Denique Arist. 7. Metaph. c. 7. t. 23. ait, corporis sanitatem fieri à sanitate, quæ est in mente, quo loco per sanitatẽ, quæ est in mente, haud dubiè intellexit exemplar sanitatis, quod in medici animo insidet: hoc autem non sanitatis imaginem vocauit; sed sanitatem ipsam menti obiectam. Quare videntur hi Auctores rationem exemplaris in conceptu obiectiuo collocasse.

Approbat 2. opinio. Idẽ Bacõl. in 1. d. 36. q. 2. arg. 2. Baconus, Quodli. 2. q. 2. Hęc posterior opinio verisimilior videtur, quam amplexus est D. Thomas de veritate, q. 93. art. 2. Durand. in 1. d. 36. q. 3. ar. 3. Scotus d. 35. quęst. vnica, Ochamus, & Gabriel ibidem, q. 5. Aliacensis in 1. q. 6. art. 3. aliique ætatis nostræ Philosophi non pauci. Neque erit difficile aduersariæ sententiæ argumenta diluere. Ad primum enim respondetur: non pertinere ad rationem exemplaris in communi, esse expressiuum, seu declaratiuum rei; sed esse id, quod artifex intueatur, & imitando exprimat. Dilutio 1. argu. pro priori sententia. Quanquam & illud dici potest, etiã conceptum obiectiuũ exprimere rẽ, vel quatenus est quid exemplariter imitabile; vel ratione conceptus, in quo repræsentatur. Peculiariter tamen diuinis ideis attribuitur: exprimere res ipsas; quia essentia diuina, quæ obtinet rationem ideæ, quatenus cognoscitur à Deo, vt imitabilis à creaturis, eminenter continet hominem, verbi gratia, cuius est idea, prout ab illo est imitabilis, similiterque res ceteras, & eas perfectissimè repræsentat. Quo pacto ideæ diuinę res ipsas exprimant.

Dilutio 2. Ex hac solutione habetur secundi argumenti explicatio. Eodem enim modo, quo concedimus, vel negamus, exemplar esse expressiuum rei, concedi etiam vel negari debet, esse rationem cognoscendi.

Dilutio 3. Ad 3. respondemus, ideam, siue exemplar artificis creati non esse illud met singulare arte factum, quod re ipsa molitur, nec aliud extra mentem consistens, ad quos oculos referat, quasi id per se, aut necessariò requiratur; sed esse arte factum aliud confusum, & quasi vagum, quod mente apprehendit, & ad cuius imitationem externum opus effingit.

Ad

Dilut. 4. Discrimen & conuenientia inter ideam diuinā, & creatam.

Ad 4. quod ad priorem eius partē attinet, respondemus, rationes obiectiuas, id est, creaturas, prout diuino conceptui obijciuntur, posteriores esse rationibus formalibus: non tamen essentiam diuinam, vt eidem conceptui repræsentatur, secundū rationes imitabilitatis. Ad posteriorem partem eiusdem arg. dicimus, in nostra sententia diuinas ideas nō esse creaturas ipsas à Deo cognitas; & tamē esse rationes obiectiuas, id est, ipsam diuinam essentiam cōceptam à Deo, prout à rebus creatis est imitabilis. Itaque existimamus, diuinam & creatam ideam partim inter se cōuenire, partim differre. Conuenire, quòd vtraque sit ratio obiectiua: differre, quòd architecti summi idea non sit res, quam producere instituit, sicuti idea creati artificis. Cuius discriminis ea ratio est, quia in essentia diuina, quæ est primarium diuinæ intellectionis obiectum, continētur, ac relucent omnia, quæ effici possunt; proindeque necesse est, vt Deus in quouis opere faciundo ad eam principaliter respiciat, eandemq. primaria ratione imitetur. In artifice verò creato non ita sese res habet.

QVAESTIO IV.

Vtrum exemplar verè, ac propriè causa sit, ad genus causæ formalis pertinens.

ARTICVLVS I.

Concluditur pars affirmatiua.

Art. 2. superioris qō. arg. 3. 1. probatio concluſ.

HIs ita explicatis, vt ad quæstionem ante excitatā veniamus; in primis, quòd exemplar verè, ac propriè causa sit, facile conuinci potest. Primùm, quia omne arte factum per se pendet à suo exemplari, verbi gratia, cuncta quæ in natura fiunt, ab ideis diuinis; & domus, ceteraq. res arte laboratæ ab idea creati artificis, & à natura, cuius per se g- A mulæ sunt, vt alibi diximus. Secundò, quia si de Socratis imagine, cur sima sit, quispiam interroget, nō dissoluetur perfectè quæstio, nisi exemplari, vt causa, reddito. Tertiò, quia non solum ex Platonico dogmate in Timęo, & Phędone, alijsq. in locis; sed etiam ex communi Theologorū sensu, ideæ dicuntur principes, & primariæ rerum causæ.

Secunda.

Tertia.

Qui auctores reuocēt exemplar ad causam efficiētem.

Controuersia tamen est ad quodnam causæ genus exemplar B pertineat. Scotus in suis theorematis, & in 1. d. 2. quæst. 2. & d. 36. q. vnica ar. 1. Herueus eadem distin. quæst. 1. D. Bonauentura in 3. d. 11. q. 3. Alensis prima parte, q. 23. membro 4. ar. 1. 2. alijque nonnulli putant, reduci ad causam efficientem; quæ opinio ita probari potest. Eodem modo se habet forma intelligibilis ad arte factum, quo forma physica ad naturalem C effectū, quem producit; vtraque enim est forma agentis ipsius actionem determinans: sed forma Physica efficienter influit in effectum, & ad causam efficientem pertinet. Ergo & forma intelligibilis, siue exemplar. Secundò, exemplar respectu arte facti est vti sigillum cōparatione figuræ, quā exprimit, vt rectè ait Philo Iudæus in libro, qui inscribitur, quòd deterius potiori insidiari D soleat. Atqui sigillum efficienter exprimit figuram, proindeque ad causam efficientem reduci debet: ergo & exemplar. Adde, quòd ideæ diuinæ tum à D. Dionysio 4. & 5. cap. de diuinis nominibus, & à D. Augustino 12. de ci. Dei c. 25. tum ab alijs Theologis nūcupantur effectrices rerum existentium causæ. Quare non videtur negandum, eas, proindeque cetera exemplaria ad genus causæ efficientis E pertinere.

Quib. argumentis. Bonetus c. 8. huius 3. libri. Niphus 2. Met. disp. 4. c. 2. Picolomineus i sua Phil. Mor. Gradus 5. c. 47. Vallesius in cōtrou. phy. q. 13. Bargius in 1. d. 2. q. 2. Philonis sententia de Ideis. D. Dionys. D. Aug.

Verisimilior tamen est opposita sententia, aientium, exemplar secundum eam causalitatem, quam sibi, quatenus exemplar est, vendicat, hoc est, quatenus est forma obiectiua, vnde sumitur imitatio, non ad causam efficientem, sed formalem spectare. Quam tuetur Magnus Albertus, in 1. distinct. 40. art. 1. Aegidius in theorema-

Exemplar pertinere ad genus causæ formalis.

rematis, propositione 37. Henricus Gandauensis, Quodlib. 9 q. 1. Durandus in 1. d. 45. q. 2. Argentinas quæst. vnica, ar. 2. Caietan. ad ar. 4. quæst. 6. primæ partis, & ad art. 3. q 44 alijq. nonnulli. Probaturq. in hunc modum. Exemplar, vt ex dictis patet, nihil est aliud, quàm id, ad quod respiciens artifex operatur, quodq. imitãdo exprimit; atque ita exemplar eatenus causare dicitur, quatenus passiua imitatione certam formam indit rei arte factæ: sed in hoc causandi modo nulla apparet vis, aut influxus causæ efficientis, sed formalis extrinsecæ duntaxat. Igitur exemplar non ad efficientem; sed ad formalem causam pertinet. Secundò idem confirmatur ex Diuo Dionysio 5. cap. de diuinis nominibus: Diuo Augustino lib. 83. quæst. Boetio lib. 1. de Trinitate, Proclo, alijsque Platonicis, qui ideas diuinas nunc formas sine materia, nunc formas archetypas, & primæuas vocant. Pro quo etiam facit ipsa nominis etymologia. Nam quod Græcè ἰδέα, Latinè forma dicitur.

Abulensis ad cap. 5. Matt. q. 12. A causalitate propria exemplaris.

Testimonijs Dionysij. August. Boetij.

Procli à nominis etymologia.

Itaque statuimus, exemplar propriè causam esse, comprehendiq. generali formalis causæ nomine, & ratione. Nam communis formæ notio in eo consistit, vt rei quidditatem, & speciem tribuat. Ac ea quidem forma, quæ materiam per se informando id præstat, interna est; quæ per solam imitabilitatem, externa, atque exemplar.

Ad ea igitur argumenta, quæ ostẽdere videbantur, exemplar efficientis causæ obtinere rationem, hunc in modum respondendum erit. Ad primum quidem dicendo, formam physicam agentis, itemque formam intellectualem partim inter se conuenire, partim differre: cõuenire, quòd vtraque sit forma determinans: differre, quòd hæc per passiuam imitationem; illa per actiuam influxum determinet, formetque effectum. Ex quo patet, non eandem esse vtriusq; rationem causãdi. Ad secundum admissa maiori, eiusq. confirmatione, quatenus concludit, aliquid simili-

Respõsio ad argumenta aduersariorum.

A tudinis inueniri inter figuram & exemplar, neganda est assumptio. Nõ enim figura sigilli aliquam effectricem vim habet respectu formæ, quã in cera exprimit, (sicuti nec eam habet quantitas, cuius modus est figura, vt alibi diximus) nec, si eam obtineret, idem propterea de exemplari dicendum foret, cùm in multis similitudo deficiat. Ad vlt. respondendum est, ideas diuinas esse effectrices rerum causas, non, quã ideæ sunt, B sed ratione diuinæ artis, ad quam pertinent, seu quatenus reipsa idem sunt cum essentia diuina.

Figura nõ concurrit effectiuè. Hoc in li. c. 1. q. 5. ar. 2.

ARTICVLVS II.

Exemplar non reductiuè, sed directò ad formalis causæ genus pertinere.

C IVre tamen quæsierit aliquis, num exemplar ad causam formalem internam, quasi illius concausa, & appendix, reuocari debeat? Respondemus, non debere reuocari, sed per se distinctum formalis causę genus cõstituere. Quod censuit Plato in Timæo, & Phædone, alijque eiusdem sectæ alumni, vtpote qui in causarum partitione exemplaria ceteris causis prętulerint, eaque ab illis tum D nobilitate, tum causandi modo, ac notione distinxerint. Idem tuentur præter alios Henricus Gandauensis Quodlib. 9. quęst. 2. & Fonseca, lib. 1. Metaphys. cap. 7 quæst. 1. sect. 5. vbi totam hanc controuersiam accurate pertractat.

Platonici exẽplaria ceteris causis antepo suere.

Suadetur verò hæc sententia. Primùm, quia etsi forma informans, & exemplar in generali formalis causæ notione conueniant; differunt taE men, vt ex dictis constat, secundum speciales causandi modos. Secundò, quia causalitas formæ intelligibilis suapte natura præit causalitatem formæ informantis; neque illa ab hac causandi vim mutuatur; cùm prius sit, artificem opus ipsum interiùs efformare, & intelligibilem formam imitatione passiua ab externa forma exprimi, quàm formam

Causalitas formæ intelligibilis antecedit causalitatẽ formæ informantis.

exter-

externam informare materiam, compositumque ipsum condere. Tertiò, quia exemplar est prototypa ratio essentiæ rei, cuius exemplar est, forma verò inducta ab agente est participata quædam illius similitudo, quę materiam informando essentiam complet.

Exemplar est ratio prototypa.

Quo patet non minùs præcipuam causalitatem in suo genere præstare exemplar, quàm formam internam, atque adeò non debere causam exemplarem, quasi appendicem, & concausam ad formalem reduci, sed vtramque propriè, ac per se, vti duo membra specie distincta, sub vno communi genere causæ formalis collocari. Nec quenquam turbet, quòd Aristoteles quattuor tantùm causarum genera recensuit; spectauit enim causas in commune duntaxat, quas, si speciatim persequi voluisset, non quattuor tantùm, aut etiam quinque, addito exemplari, sed multò plures numerasset, vt ex singularum causarum diuisionibus, quas 3. huius libri cap. cum Aristotele explicuimus, planum est.

Occurrit obiectioni.

QVAESTIO V.

Sitne omnis causa effectu suo nobilior.

ARTICVLVS I.

Quo sensu omnis causa dici possit effectu suo nobilior, itemque de nobilitate materiæ, formæ, & exemplaris.

Duplex consideratio rei, quę causa dicitur.

RES, quæ causa nuncupatur, bifariam, quod ad præsentem disputationem attinet, spectari potest: vno modo præcisè, prout causat; altero, secundum suam absolutam entitatem: quæ consideratio in effectum similiter cadit. Potest enim effectus expendi, vel prout causatur, vel simpliciter secundum suam naturam. Hoc posito, si de causa, & effectu priori modo sumptis loquamur, conclusio sit: Omnem causam esse nobiliorem suo effectu. Probatur, quia præstantius, ac diuinius est tribuere esse, quàm accipere; & non pendere ab alio, quàm pendere: at causare non est aliud, quàm tribuere esse, & omne, quod alicui esse confert, quà eiusmodi, non pendet ab eo, cui esse impertitur.

A

Prima cōclus.

Eius probatio.

Lege D. Tho. in 4. d. 1. q. 1. ar. 4. quæstiūcula 1. ad 3

B Si autem causa, & effectus secundum posteriorem notionem accipiātur, quid de vtriusque nobilitate sentiendum sit, subiectis infrà conclusionibus aperiemus. Sit igitur secunda conclusio: Materiam esse ignobiliorem forma, & composito, quorum causa est. Probatur, quia vt 9. Metaphys. cap. 10. tex. 19. Aristoteles docet, actus nobilior est, quàm potentia: at materia est pura potentia, forma verò actus. Item, quia, vt

Secunda conclus.

Eius confirmatio.

C constat ex cap. 9. lib. 1. huius operis, tex. 81. forma est quid pulchrum, & diuinum; materia verò turpe, & quasi fæx quædam naturalibus rebus subsidens, ac propè nihil. Postremò, quia forma potiorem essentiæ partem continet: vnde hoc in lib. c. 3. tex. 28. dicitur ratio quidditatis. Negari igitur non potest, materiam minùs nobilem esse, quàm formam. Ex quo etiam liquet, eandem deteriorem esse composito, cùm in hoc forma ipsa includatur.

Idē astruit Plotinus lib. 3. Enn. 6. c. 7. lege etiā, quæ diximus 1. lib. c. 9.

D

Si autem forma cum materia comparetur, quid sentiendum sit, ex proximè dictis constat: si verò cum ipso composito, cuius etiam causa est, conferatur, non conuenit inter Philosophos, vtrum eorum alteri dignitate præstet. Platonici formam nobiliorem esse contendunt, quod etiam ex Peripateticis asserunt Auerroes, commento 4. huius libri, Iandunus 5. Metaphys. quæst. 16. Zimara in theorematis, propositione 10. & propositione 69. alijque nonnulli. Horum ratio est, quia compositum totam perfectionem capit à forma. Quare, cùm propter quod vnumquodque tale, id magis sit tale; sequitur, formam perfectiorem esse composito. Deinde, quia composi-

E

1. ratio.

2. ratio.

tum

tum præter formam continet in se A materiam, quæ sicuti omnium est imperfectionum quasi mater, ita cõposito defectum potiùs, quàm nobilitatem conciliat.

3. concl. Sit tamen tertia conclusio: Formam esse ignobiliorem composito. Hæc inter Philosophos, & Theologos communior est, eamque sequitur D. Thomas 3. parte q. 6. art. 5. Richardus in 2. d. 15. q. 2. circa 3. princip. Durand. in 3. dist. 2. q. 2. Capreolus B eadem dist. quæst. vnica, art. 3. Soncinnas 7. Metaph. quæst. 18. Simplicius hoc in lib. text. 4. & alij. Suaderi autem hæc opinio hoc modo potest.

Io. Neap. Quodli. 2. q. 7. Antonius Andr. 7. Metaph. Iauel. ibidem q. 4. Trombeta 12. Metaphys. q. 5.

† 1. ratio. † Id, quod totam alterius perfectionem, & amplius aliquid in se continet, certè præstantius illo est: sed ita se habet compositum respectu formæ; siquidem cohibet in se totum id, quod forma, & præterea materiam. Igitur compositum præstantius est, C quàm forma. Atque hæc ratio sumpta est ex Aristotele 7. Metaph. c. 3. text. 7. vbi sic ait: Quare, si prior forma sit, & magis ens, quàm materia, & id quoque, quod ex vtrisque constat, prius per rationem eandem erit. Ita legit Aphrodisæus, non vt alij, qui hunc locum in contrarium sensum rapiunt.

2. ratio. Cõposito nobilior essẽdi modus conuenit. Item; Composito nobilior competit modus essendi & operandi, quã D formæ: igitur forma est eo ignobilior. Probatur assumptum, quia compositum completum quid est, & per se subsistit, ac per se operatur, eique proprietates & idiomata attribuuntur. Non enim formam ignis, sed ignem calefacere, & alium ignem generare dicimus. Accedit, quòd præcipua naturæ intentio in totum fertur; quòd totum propriè gignitur; quòd partes comparatione to- E tius sunt veluti materia, vt Aristoteles docuit hoc in libro, cap. 3. text. 31. Quæ omnia argumento sunt, totum absolutius quid & perfectius esse, quàm partes.

Sol. 1. rationis pro contraria sent. Ad primam verò rationem Aduersariorum respondendum erit; totum non omnem perfectionem capere à forma. Nam etiam materia perfectũ quid est, non simpliciter, sed in suo genere, & in ratione subiectiuæ potentiæ, vt alibi diximus. Quo fit, vt ipsa quoq; toti perfectionem adiungat, præsertim cùm eius quidditatem integret, & componat. Cap. 9. huius 1. lib. q. 3. ar. 3.

Sol. 2. Ad secundam dicendum; etsi materia quasi mater, ac seminarium quoddam sit imperfectionum, quæ rebus materia constantibus accidũt, quatenus eas variè mutabiles, & interitui obnoxias reddit: ex alia tamẽ parte easdem suo modo perficere; tum ob rationem proximè adductã; tum præterea, quia est commune receptaculum, & quasi gremium accidentium, quibus res corporeę in suo gradu perficiuntur, quantumlibet ea imperfecta sint, facta ad res immateriales comparatione. Etiã materia ꝑ suo modo subiectum perficit.

4. concl. Quod ad exemplarem causam attinet, quarta conclusio sit: Causam exemplarem interdum esse effectu suo nobiliorem, interdum æquè, aut minùs nobilem. Hæc intelligenda est de exemplari creato, quia diuinum infinitè perfectius esse palàm est; cùm sit ipsa diuina essentia cognita vt imitabilis. Probatur verò conclusio, quia exemplar creatum interdum est res aliqua naturalis, vt Alexander, quem Apelles suis coloribus, & lineamentis exprimit: constat verò, Alexandri imaginem inferioris esse naturæ, quàm ipsum Alexandrum: nonnunquam est aliquod arte factum, vt domus, ad cuius similitudinem artifex manum dirigit; nemo autem ignorat arte factum, quod exterius effingitur, aliàs perfectius, aliàs æquè, aut minùs perfectum euadere, quàm id, quod artifici ad imitandum propositum fuit. Probatio.

ARTICVLVS II.

De finalis, & effectricis causæ præstantia.

Sequitur, vt de finalis causæ excellentia dicamus. Potest causa finalis comparari, vel cum agente, quod ipsa allicit, & translatitia motione exci- Multiplex cõparatio causæ finalis.

eici-

excitat; vel cum eius operatione, aut medijs, quæ ad obtinendum finem applicantur. Nunc breuitatis causa, eam tantummodò cum operatione agentis, quæ, vt in progressu patebit, ipsius finis effectus est, conferemus.

5. concl. Sit quinta conclusio: Causam finalem interdum esse effectu nobiliorem, interdum non. Hæc, quo ad priorem partem, liquet, tum alijs in rebus, tum in intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, quæ est nostrarum actionum finis, & ijs longè præstantior, ac diuinior. Quo ad posteriorem etiam patet quotidianis exemplis, vt, verbi causa, cùm quis gratia pecuniæ philosophatur; cùm tamen Philosophiç studium possessioni pecuniæ longè præstet.

Vnde constet.

De causa efficiente, tam vniuoca, quàm æquiuoca sit sexta conclusio:

6. concl. Nullam causam efficientem principalem esse ignobiliorem suo effectu.

Ostendit. Probatur: Nam vel effectus id, quo propriam causam dignitate vinceret, à se ipso haberet; vel a causa. Nō à se, vt patet, cùm nihil, præter Deū, habeat à se esse. Non à causa; quia nihil tribuit id, quod non habet; & quicquid effectui à causa confertur, præexistit in causa, vel excellentiori modo, vel æquè perfecto. Quare fieri non potest, vt causa principalis suo effectu deterior fit. Ideo verò cōclusionem ad principalē causam restrinximus; quia planum est, minùs præcipuas causas sæpenumerò effectis naturæ gradu inferiores esse, vt semen comparatione prolis, calorem, respectu ignis.

† 7. concl. Pro hac cōcl. lege D. Th q. 4. 1. p. art. 2. & 3. Scot. in 4. d. 12. q. 3. & i quodl. q. 5. Alen. 2. p. q. 83. mēb. 2. art. 2. Heru. qd lib. 2. q. 2. Capr. in 1. d. 35. q. 1. art. 1. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3.

† Sit septima conclusio: Causam æquiuocam principalem, semper esse effectu nobiliorem. Hæc, quàm asserit D Dionysius, cap. 2. de diuinis nominibus, D. Augustinus lib. 83. quæst. q. 2. & lib. 12. super Genes. cap. 29. Auicenna 6. Metaph. cap. 3. ex eo ostendi potest; quia effectus communi Philosophātium voce differt specie à sua causa æquiuoca; vnde ab eo discrimine causæ æquiuocæ appellatio Cùm igitur talis causa non præhabeat in A se formaliter esse specificum effectus, oportet contineat illud eminenter, & meliori nota, atque adeò, vt nobilioris naturæ sit, quàm eius effectus.

8. concl. Sit octaua conclusio: Causam efficientem vniuocam, eiusque effectum, tam secundum naturam specificam, quàm indiuiduam, æqualem inter se obtinere perfectionem. Huiusce conclusionis veritas, quod ad Suadetur. B perfectionem naturæ specificæ attinet, in confesso est, patetque ex ipsa vniuocæ causę notione: dicitur enim causa vniuoca, quæ specie conuenit cum effectu: proindeque cùm naturæ specificæ perfectio neque incrementa, neque diminutionem ferat, sicuti nec numeri; non enim ternarius pluribus, aut paucioribus, quàm tribus vnitatibus constare potest; fit, vt effectus, & causa vniuoca parem C specificæ perfectionis gradum sortiantur.

Cur species dicantur quasi numeri.

At enim circa perfectionem naturarum singularium controuersia nō parua est. Verùm, quod ita sentiendū sit, vt statuimus, & quòd singularia contenta sub eadem specie infima, non sint alia alijs perfectiora secundum gradum suæ particularis essentiæ, affirmat Durandus in 2. d. 32. q. 3. Argentinas ibidem, q. 1. Soncinnas D 8. Metaphys. q. 26. & alij. Quò etiam inclinat Henricus Gādauēsis, Quodlib. 3. q. 5. etsi neutram partem asserat veritus, vt Doctor Sorbonicus, auctoritatem Pariſiēsis articuli, in quo, vt ipse refert, erroris nomine æqualitas animarum damnatur. Sed, quoniam hæc quæstio non est huius loci, subsistimus in ipsa simplici assertione, quam etiam statuit, & defendit Fonseca, lib. 4. Metaph. c. 25. q. 16.

Singularia sub eadem specie non se excedunt vllo gradu essentiæ.

Articulus Parisiēsis.

E Quærat tamen aliquis, si omnia eiusdem speciei indiuidua parem habent essentiæ perfectionem, ex quo sequitur, eorundem etiam naturales potentias in se æquales esse, vnde proueniat, vt alia perfectiùs, alia minùs perfectè operentur? Respondemus, prouenire id à qualitate materiæ, & meliori organorum apparatu, ac dispositione: hæc verò non à par-

Dubitatio.

Respōsio.

particularibus progenitoribus solù tribui, sed ab aliarum causarum concursu; vt à proprietate patrij soli, & à natalitijs sideribus, atque apotelesmatis. In quo sensu ait D. Thomas 3. contra Gent. capit. 84. verum esse posse illud Ptolemæi in Centiloquio, cùm fuerit Mercurius in natiuitate alicuius domorum Saturni, & ipse fortis in esse suo, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus. Hinc etiam Hippocrates asseruit, prudentiores esse, qui ad meridiem spectant, quàm qui ad Aquilonem, nec tam ira affrenes. Quò allusit egregius Poeta in eo carmine:

D. Thom.

Ptolem.

Hippocr.

Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni,
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.

Plato. Plato quoque in Timæo scripsit, Atticam regionem ob cœli temperiem præclaris ingenijs esse fœcundam; Mineruamque belli, ac Philosophiæ amantem, locum sibi delegisse, qui simillimos sibi homines procrearet. Lege in hanc sententiam, si placet, Galenum lib. 3. Aphoris. comm. 14. & lib. 2. de temperamentis: Auerroem 2. Meteororum cap. 2. Plutarchum, lib. 5. de placitis, capite 30.

Attica præclaris ingenijs fœcunda.

QVÆSTIO VI.

In quonam causalitas seu causandi ratio consistat.

ARTICVLVS I.

Causalitatem neq; esse relationem causæ, neque rem, qua denominatur causa, absolutè sumptam.

1. Pronunciatum. HÆc controuersia aliquot pronunciatis explicanda est. Primum sit. Causalitas non est relatio causæ. Probatur; nam conferre esse effectui, est quid effectu ipso prius. Cùm igitur relatio effectus sit posterior effectu, eademq. simul natura sit cum relatione causæ, planè sequitur, relationem causæ esse quid posterius, quàm conferre esse, seu, quod eodem recidit, quàm causalitatem rei, quæ denominatur causa. Itē, causalitas actiua, hoc est, per quā res causat, est proximum fundamentum relationis causę; sicut causalitas passiua, id est, per quā res causatur, proximum est fundamentum relationis effectus: at relatio, eiusq. fundamentum proximum non idem sunt.

Causalitas actiua proximū fundamentū relationis causæ.

2. pronunciatum. Secundum pronunciatum: Causalitas non est res ipsa, quæ causa dicitur, secundum suam naturam præcisè spectata; sed est quidpiam ei competens, cùm ad effectum actu cōcurrit. Huiusce pronunciati prima pars inde ostenditur, quia causalitas est posterior, quàm id, quod denominatur causa, sumptum secundum se; posterior, inquam, vel tempore, vt patet in causalitate, qua Socrates genitus est à Sophronisco; vel saltē origine, vt in causalitate, qua Sol eodem momento, quo est à Deo procreatus, lucem fudit. Secunda pars ex eo suadetur; quia, vbi primùm causę ad sua effecta præstanda actu cōcurrunt, confestim dicuntur ipsæ poni in actu; nec ob aliud causare dicuntur, nisi quia eiusmodi concursum exhibent. Quare nihil aliud erit causalitas, quàm hic concursus, de nouo aduenienś rei, quæ denominatur causa.

ARTICVLVS II.

Causalitatem in ceteris causis, excepta efficiente, esse modum quendam rei, qua denominatur causa.

3. pronunciatum. TErtium pronunciatum, quod superioris explicationem continet, hoc esto: Causalitas in omnibus causis, præterquam in efficiente, non est aliqua entitas media inter causam, & effectum, ab vtroq. distincta,

sed est modus quidam eius, quod denominatur causa, idem re cum ipso. Veritas huiusce pronunciati, quod attinet ad materiam & formã, inde patet, quia, vt superiori libro ostendimus, materia & forma se ipsis immediatè vniuntur, & totum condunt; atque adeò nec ad mutuam causalitatem, nec ad eam, quam erga compositum habent, exercendam, vlla media entitate absoluta indigent; sicuti nec eam requirunt genus & differentia, ad constituendam speciem.

Materia & forma immediatè iũguntur, & cõstituunt rem naturalem.

Deinde in omnibus causis, efficiente excepta, vniuersim id ipsum ostenditur ea ratione, quòd superuacaneum sit eiusmodi entitatem re distinctam inuehere, cùm sine illa singularum causarum vis, & defendi, & explicari facilè possit, vt ex ijs, quæ inferiùs dicemus, planum erit: vbi etiam, cur efficientem exceperimus, constabit.

Verùm, quòd non sit negandum, causalitatem differre abeo, quod causa nuncupatur, saltem, vt modum rei à re; hinc patet. Nam cùm aliqua ita comparata sunt, vt vnum sine altero nõ solùm intelligi, sed existere etiam possit; necessariò aliquid inter illa discriminis intercedit: at perspicuum est, posse rem, quæ causa appellatur, sine causalitate apprehẽdi; vt, si quis naturam formæ, verbi gratia; secundum se cõcipiat. Constat etiam, posse eandem sine causalitate sua consistere; quandoquidem causalitas non inest rei, nisi cùm actu ad effectum concurrit; imò is modus se habendi nihil est aliud, quã ipsa res, quæ causa denominatur, vt actu concurrit ad effectum: forma autem potest existere, quin actu materiam informet, & cõseruet; vt patet in anima rationis participe, quæ per se extra materiam cohæret. Item, materia potest diuina virtute conseruari, etsi nullam in se habeat formam, respectu cuius propriam causalitatem administret. Quod similiter in alijs videre est.

Quo differat causalitas à re quæ denominatur causa.

QVÆSTIO VII.

Quæ sit ratio causandi efficientis causæ.

ARTICVLVS I.

Videri modum rei, quæ causa dicitur, non verò actionem.

PEculiaris existit difficultas circa causalitatem effectricis causæ; sitne etiã modus quidam idem re cum ipsa causa, quem modum nõnulli influxum appellant; an potiùs actio, qua effectus producitur, quæque re ipsa à causa distinguitur. Heruæus Quodlib. 2. quæst. 2. Soncinas, & Iauellus 5. Metaphys. quęst. 4. alijque ætatis nostræ magni nominis Philosophi in priorem iuere sententiam, quæ hisce argumentis videtur comprobari. Primùm, quia cùm in ceteris causis inueniatur ille modus, qui sit propriè causalitas, nõ est, cur etiam in causa efficiente non detur, cùm in omnibus æqua ratio esse videatur.

Opinio Heruæi, & aliorum.

1. ratio.

Secundò; quia actio non est aliud, quàm effectus prout fit, siue, vt vulgò loquuntur, in fieri. Vnde D. Gregorius Nazianzenus in sermone de Spiritu sancto docet, actionem magis agi, quàm agere. Quod item approbat D. Damascenus lib. 3. fidei orth. Quare, vt effectus, ita & actio aliquam causalitatem priorem se requirit; hæc verò causalitas non potest esse alia actio, ne in infinitum fiat abitio; erit igitur modus causæ efficientis idem re cum ipsa.

2. ratio.

Greg. Nazianz.

Damasc.

Tertiò; quia causalitas debet antecedere omne id, quod à causa oritur, cùm id omne causari dicatur; at manifestum est, non effectum duntaxat, qui ex actione relinquitur, sed ipsam quoque actionem à causa proficisci. Neque obest, quòd actio non propriè produci, sed comproduci dicitur. Enimverò non

3. ratio.

id

id tantùm, in quod productionis, sed id etiam in quod comproductionis nomen cadit; ab efficiente, vt à causa pendet; atque adeò efficiens, etiam respectu illius, causalitatem obtinet.

4. ratio. Quartò; idem confirmatur hunc in modum: Deus non creat sine vera ac propria causalitate, cùm verè ac propriè causa sit rei creatæ; & tamen non creat per aliquam actionem: ergo saltem respectu Dei fatendum est, actionem non esse causalitatem. Probatur minor, quia nullum datur subiectum, in quo talis actio recipiatur. Nam si quis dicat, recipi in ipsam rem creatam, facilè refellitur; quia cùm res producta sit posterior actione, qua producitur, & omne subiectum sit prius actione, quam recipit, idem esset se ipso prius, & posterius, quod fieri non potest.

ARTICVLVS II.

Efficientis causalitatem re vera in actione consistere.

NObis tamen amplectenda videtur contraria opinio, quæ hisce duobus pronunciatis continetur. Primum est: In efficiente, dum actu causat, non datur aliquis influxus, qui idem re sit cum ipso. Quod ita probatur. Neque entitates, neque earum modi frustra multiplicandi sunt: sed frustra, ac citra vllam necessitatem ponitur in causa agente eiusmodi influxus: non est igitur ponendus. Minor suadetur, quia, vt efficiens agat, satis est actio, qua effectum per se attingat. Nec obest, quòd modus causandi aliarum causarum in ipsismet causis insidet, nec ab eis realiter differt. Ceteris enim causis non suppeditauit natura aliam rationem, qua se suis effectis possent communicare, præter eum modum. Cur autem non suppeditarit, mox dicemus.

Primũ pronunciatũ.

Confirmatio.

2 Confirmatio eiusdem. Secundò; stabilitur idem pronunciatum, quia Deus est propriè causa efficiens, dum creat, aut aliquid aliud

A efficit, & tamen haud ei tunc talis modus, siue influxus conuenit, alioqui admittendum esset, cadere in Deum aliquem mutationis modum, cùm nempe habere inciperet modum illum realem absolutum, quem antea non habebat. Nec satisfaciet qui responderit, non dicendum ob id mutari Deum: propterea quòd non censetur mutari nisi id, quod realem entitatem de nouo accipit,

Præoccupatio.

B cuiusmodi non est influxus ille diuinæ voluntatis; cùm tantùm sit modus quidam habendi se ad effectum. Non, inquam, satisfaciet, quia esto concederemus, non dari mutationem propriè dictam, nisi, cùm res nouam entitatem realem accipit, minimè tamen inficiandum est, (quod libro quinto fusiùs docebimus) id, quod nouum modum realem in se ipso admittit, subire re vera aliquam

C mutationem, saltem minùs pressè accepto mutationis vocabulo, videlicet, pro quacunque varietate, qua subiectum aliter se habeat, quàm priùs; qualem mutationem ea quoque subeunt, quibus noua relatio realis aduenit; cùm tamen à diuina natura omnis mutatio, etiam minima, omnisque vicissitudinis obumbratio longè absit. Vnde & Theologi communi consensu negant, potuisse

D Deo conuenire nouam relationem realem ad creaturas; quia sequeretur, mutari Deum. Item. Si prædictus influxus in ceteris causis agentibus inueniretur, competeret etiam voluntati, dum agit: at quòd non competat suadetur. Nam cùm eo posito necesse sit statim sequi actionem, admittendum esset, actiones voluntatis eatenus tantùm elici à nobis liberè, quatenus in nostra potestate est, talem

3. Cõfirm.

E influxum vel edere, vel continere: atque ita ratio bonitatis & malitię moralis nõ esset primò formaliter in nostris actionibus; sed in eo influxu. Quod à communi Theologorum doctrina abhorret.

Fatendum tamen, si prædictus modus se habendi, siue influxus efficientis, non ponatur esse aliud, quam effectum actu pendere ab ipso efficiente,

ciente, quod est, quidpiam efficienti A extrinsecum: negari id non posse, nec vllum incommodum inde sequi, siue in Deo, siue in nostra voluntate; vt qui animum attenderit, facilè perspiciet. Verùm neque talis modus rectè appellatur influxus, neque ratio causandi, siue causalitas efficientis censeri potest: quandoquidem effectum pendere actu ab efficiente supponit influxum ipsum, siue actionem efficientis in effectum, qua B illi esse conferat, tanquam propria ratione agendi, vti iam expressiùs dicemus.

2. pronũc. Secundum pronũciatum sit: Causalitas efficientis est eius actio. Veritas huiusce pronunciati, quòd est de mente Magni Alberti, hoc in libro, tractatu secundo, capite 6. D. Thomæ quinto Metaph. cap. 2. text. 2. & complurium ætatis nostræ Philosophorum; inde ostenditur, quia causalitas C est ratio, qua quæque res aliquid per se causat: at ratio, qua efficiẽs aliquid per se causat, est actio; cùm per eam proximè, & intrinsecè attingat effectum. Præterea, causalitas efficientis vel est influxus, de quo paulò antè, vel actio; nec enim aliud occurrit, in quo eius causandi modus statui posse videatur: at ille influxus esse non potest; vt ostendimus: est igitur actio. D

Dubitat. Si quis autem petat, cur soli causæ

Respõsio. agenti causalitas realiter distincta attributa sit? Respondemus, propterea sic fuisse comparatum à natura, quia vt peculiare est efficienti, posse producere effectum, interuentu formæ realiter ab eo diuersæ, vt igni alium ignem ministerio caloris: itemque vt proprium eiusdem efficientis est, formam à se realiter distinctam, non quolibet modo attingere, sed E verè, ac simpliciter producere; & agere etiam in remota, diffundendo effectum per intermedia: ita consentaneum fuit, vt ipsi duntaxat ratio causandi realiter diuersa conueniret.

ARTICVLVS III.

Occurritur aduersariæ partis argumentis.

Nvnc contrariæ sententiæ argumentis satisfacere conabimur. Ad primum quid respondendum sit, Sol. 1. arg. patet ex dictis. Ad secundum dicen- Sol. 2. dum, actionem secundum suam realitatem esse ipsum effectum, dum fit; & sub hac consideratione habere se ex parte effectus, quatenus eius effectione comproducitur: sed eandem spectatam, prout agens illius interuentu effectum attingit, habere se ex parte causæ; ac tametsi ab illa dependeat, non proinde inter eas dandam esse aliam intermediam causalitatẽ, quia id, quod ita à causa dependet, vt sit ipsa causalitas, nequaquam alia causalitate indiget; sicuti nec existentia aliam existentiam, qua existat, nec actio aliam poscit actionem, qua fiat. Sanè quòd hæc solutio probanda sit etiam ijs, qui nobiscum arbitrantur, causalitates aliarum causarum esse modos se habendi rerum; & tamen circa efficientis causalitatem à nobis dissentiunt; ex eo potest suaderi, quia tales modi, licet non sint realiter distincti; sunt tamen aduentitij rebus, quæ causæ dicuntur, & in ijs sustentantur; atque adeò non possunt non vtcunque ab ijs ipsis rebus pendere: & tamen non idcirco alias exigunt causalitates, quarum vi in actum prodeant, alioqui oporteret in infinitum abire.

Ad tertium dicito: causalitatẽ debere anteire id, quod à causa oritur, Sol. 3. vel quoquo modo pendet, dummodo id non sit ipsa causalitas; nec sat esse, vti proximè ostendimus, actionem pendere ab efficiente, vt propterea inter ipsa alia media causalitas interponenda sit. *Causalitas vt ante cedat id, quod à causa pendet.*

Ad quartum, concessa maiori propositione neganda est minor, & ad eius confirmationem respondendum; actionem creãdi recipi in id, quod creatur; neque esse absurdum, Sol. 4. *Actio creandi in quo subiecto recipiatur.*

vnam

vnam eandemque rem diuersa consideratione priorem, & posteriorem esse. Itaque res creata in genere causæ subiectiuæ antecedit creationem, eamque in se recipit; in genere causæ efficientis eandem subsequitur, ac per eam fit.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum singulæ causæ peculiares sibi causalitates vendicent, an non.

ARTICVLVS I.

Vendicare, & quænam ea sint.

CVm omnes causæ per modos rationesve causandi tanquam per proprios actus, inter se differant, nemini dubium esse potest, quin, vt quæque causa ab alia distinguitur, ita diuersam causalitatem sortiatur. Id quod etiam singula causarum genera percurrenti manifestum erit. Vt igitur à materia ordiamur, Auicenna 6. suæ Metaphysicæ, tracta tu 2. c. 4. Magnus Albertus hoc in li. tract. 2. c. 1. Ioannes Maior 2. sentent. dist. 12. arbitrantur, materiam respectu solius compositi causalitatē obtinere. Alij comparatione formę dūtaxat. Nam quòd materia simul erga formam, & compositum, causalitatem habere nequeat, suadet ea ratio; quia sortiretur duplicem causandi modū; nec iam vna, sed multiplex causa esset. Priuatim verò pro priori sententia facit, quòd data causalitate materiæ circa formam, admittendum esset, animam quoque rationalem pendere à corpore, vt à causa sui esse; quod tamen eius immortalitati repugnat, cùm naturaliter fieri non possit, vt id, quod à materia habet esse, extra ipsam cohæreat. Posteriori id astipulatur, quia, sicuti materia est pura potentia;

Duę discrepantes sententię.

A ita omnis eius causalitas spectanda videtur circa actum, id est, circa formam, quam gremio suo excipit, fouetque.

Neutra tamen harum opinionum vera est: sed ea, quæ materiæ duplicem attribuit causalitatem; vnam erga formam, alteram erga compositum. Nam cùm forma per se pēdeat à materia, vel absolutè, vt à causa sui esse; quod ceteris formis commune B est: vel quo ad informationem; quia, scilicet, informandi officium citra materiam obire nequit; quod vnum animæ rationali conuenit: planum fit, materiam causalitatem habere respectu formæ: Rursus, cùm essentia compositi naturalis ex materia & forma constet, perspicuè patet, compositum naturale pendere per se à materia, atque adeò materiæ causalitatem circa ipsum quoque versari. Iam C quòd hæc ratio causandi materiæ diuersa sit ab illa, quam eadem materia ad formam habet, perspicuum videtur: aliter enim pendet forma, aliter compositum, à materia; cum illa pendeat, vt à recipiente, hoc, vt à componente.

Superiorū sententiarum refutatio.

Materia sortitur duplicē causalitatem.

Porrò, quod diximus de materia, æquiori iure de forma asserendum est, videlicet, eam duplici præditam esse causalitate: altera in materiam, D quam informando actuat; altera in compositum, quod vnà cum materia partiatim condit. Est verò inter has causalitates discrimen: nam illa, quam materia & forma inter se mutuò exercent, antecedit origine eam, quam erga compositum habent; quandoquidem nostro intelligendi modo prius est, vniri inter se mutuis officijs materiam & formam, quam totum constituere. Sed enim, E vt compositum naturę dignitate partibus suis excellit; ita præstantior est materiæ & formę causalitas erga ipsum, quam mutua earundem inter sese.

Similiter forma.

Igitur argumenta, quæ materiæ duplicem causalitatem nullo pacto conuenire posse suadebant, non persuadent. Nec enim illa propterea vnius causæ rationem habere desinet;

Responsio ad arg. aduersariorum.

cùm eius causalitas comparatione formę sit quasi via ad eam, quam exequitur, respectu compositi, cumque vtraque materiæ causalitas possit aliquo modo dici vna, nimirum, ordine, quatenus prior ad posteriorem ordinatur. Similiter dicito de causalitatibus formæ. Quod verò de anima humana obijciebatur, solutum iam est. Sicut enim illa extra aliarum formarum sortem eminet, potestque separatim subsistere; ita non pendet à materia, vt à causa sui esse; sed quatenus sine eius consortio nec informandi munus administrat, nec etiam ad complendam absoluendamque speciem pertingit, vt annotauit D. Thomas in quæstionibus disputatis, quæst. vnica, de anima, artic. 1. in solutione duodecimi argumenti, lege quoque Henricum Gandauensem, QuodIib. 6. quęst. 14. Ad aliud de potentia materiæ dicendum, licet materia sit pura potentia, non debere icčirco respectu etiam illius, quod ex potentia & actu coalescit, id est, compositi.

Anima rationalis quo pacto dici possit pendere à materia.

His in hunc modum constitutis, causalitates omnes summatim singulatimque sub vnum veluti aspectum demus. Materia & forma, vti proximè dictum fuit, geminam obeunt causalitatem; vnam mutuam, alteram erga compositum. Causalitas materiæ ad formam consistit in recipienda, fouenda, & subiectiuè conseruanda forma, modo superiùs explicato. Causalitas formæ erga materiam sita est in actuanda, & formatiuè excolenda, tuendaque materia. Vtriusque verò causalitas respectu totius, in eo componendo versatur; materiæ quidem in componēdo more potentiæ, inchoatum, & imperfectum esse conferentis: formę in componendo more actus rem perficientis, hoc est, in certo gradu ac specie collocantis. Exemplaris autem causalitas cernitur in arte facto secundū passiuam imitationem efformando. Efficientis in actione, qua effectum producit. Finis denique in eo, quòd eius gratia aliquid fiat. Sed hæc duo causalitatum genera ijs, quæ in progressu disputanda sunt, illustriora fient. Ex dictis patet solutio quæstionis initio propositæ; siquidem ostendimus, nullum esse causæ genus, quod propriam ac peculiarem causalitatem sibi non vendicet.

Causalitas materiæ.

ARTICVLVS II.

ALIQVOT DVBIA, EORVMQVE explicatio.

Ex ijs, quæ hactenus disseruimus, dubia quædam emergunt. Primum est, è quibusnam latebris, quouè naturæ recessu prodeant in lucem modi illi, in quibus sitas esse diximus causalitates omnium causarum, excepta efficiente. Nam quòd ij in suis causis non simul actu insint, hoc est, in materia omnes eius causalitates, similiterque in ceteris; perspicuum videtur. Alioqui existerent actu in quauis materia non tot, quin plures modi entitatiui reales; cùm non tot, quin plures formę decursu temporis ex ea educi possint. Quæ tamen infinitudo, esto, non sit entitatum realiter differentium, admittenda non est. 1. Dub.

Secundum. Vtrum, sicuti causis prædictæ causalitates actiuæ, aut quasi actiuæ conueniunt; ita & in effectis respondeant consimiles causalitates, quæ nihil aliud sint, quàm modi sese habendi, effectorum, prout ea dependent actu à suis causis. Si enim ita sit, vtrique oportebit, cùm. exempli causa, forma equi producitur, dari in ea actu, quod minimum, tres modos reales, & absolutos, videlicet, vnum in ordine ad materiam; alterum ad finem; terti ū ad efficiens, à quibus necessariam habet dependentiam. 2. Dub.

Tertium. An, quemadmodum efficiens distinguitur realiter à sua causalitate actiua, ita eiusdem effectus à sua passiua realiter differat, cùm vtrinque videatur seruanda proportio. 3. Dub.

Responsio ad 1. dub. Ad primum horum dicendum, eos modos virtute seu potestate contineri in rebus, quæ denominantur causæ, ab iisdemque singulatim in actum exilire data occasione: quemadmodum & oblato idoneo subiecto ad calorem recipiendam, adhibitisque aliis circumstantiis confestim ignis promit calefactionem. Itaque cùm forma ab agente inducitur in materiam, illicò materia sinu suo formam recipit ac fouet, sicque erga illam suæ causalitatis munere defungitur. Deinde eadem materia, cùm postea aliam formam induit, abiecto modo, quo priorem fouebat, alium assumit; deinde alios, pro numero succedentium formarum; quia totidem oportet esse causalitates, quot sunt integra causata.

Cùm materia noua formã recipit, alium modum induit.

Respōsio ad 2. Ad secundum respondemus: dandas esse in effectis causalitates illas passiuas, siue dependentias; nec debere mirum videri, quòd in vnum effectum tot modi congerantur, cùm à totidem modis simul dependeat.

Ad 3. Ad tertium: modum se habendi, qui effectis respectu sui efficientis conuenit, non distingui re ab illis; quia nulla necessitas cogit, attribuere eis nouam entitatem, sicuti cogit eam attribuere ipsi causæ respectu effectorum. Neque oportet hac in re vtrinque proportionem seruari.

QVÆSTIO IX.

Vtrum causæ sibi mutuò causæ sint, an non.

ARTICVLVS I.

NEGATIVAE PARTIS argumenta.

1. Argum. Videbitur alicui, nequaquã fieri posse, vt causæ sint sibi mutuò causę. Nam cùm id, quod est causa causæ, sit etiam causa eius, A quod ab eo causari dicitur, vt constat ex lib. de causis, propositione prima: si, exempli gratia, materia esset causa formæ, & forma materiæ; vtique materia esset causa sui ipsius, quod longè à verò abest. Deinde, quia cùm omnis causa sit prior causato, idem respectu eiusdem esset prius, & posterius: prius, vt causat aliud; posterius, vt ab eodem causatur. Item; quia, si efficiens esset causa finis, non esset finis B simpliciter omnium causarum prima: esset enim quodam in sensu prior, nimirum, vt ab eo pendet efficiens; in alio posterior, quatenus ipse pendet ab efficiente. Præterea, cùm causæ dicuntur sibi mutuò causæ, vel appellatione causæ intelligitur ipsa relatio causæ ad effectum, vel res, quæ denominatur causa, vel causalitas, modusvè causandi vtriusque. Nō primum; quia relatio causæ, & effe- C ctus sunt simul natura, sicq; vna non est causa alterius. Non secundum; quia sanitas, quę est finis Medici, non causat Medicum. Nec tertium; quia forma non habet à materia perficere, & actuare, in quo formæ causalitas consistit; nec finis habet à causa efficiente, vt eius gratia aliquid fit, vel fiat, qui est modus proprius causandi finis. Nullo igitur pacto dicendum videtur, causas sibi mutuò cau- D sas esse.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

ARTICVLVS II.

Quæstionis dissolutio.

Nihilominùs causas esse sibi mutuò causas docuit Arist. hoc in li. c. 3. text. 30. idemque repetit 5. Metaph. c. 2. tex. 2. Quod si probè intelligatur, verissimum est. Monet autem E D. Th. ibidem, & M. Albertus hoc in lib. tract. 2. c. 6. huiusmodi effatū non vniuersim accipi debere, quasi quęlibet causa, respectu vniuersarum, vniuersæ, respectu cuiuslibet, causę sint: sed indefinitè, cernique eius veritatem comparato fine per se cum efficiente, & materia per se cum forma; sic vt inter finem & efficientem reciprocatio causæ sit, itemque seorsim

Causas sibi mutuò causas esse.

inter formam & materiam. Præterea ipsemet Aristoteles locis citatis palam docuit, non comparare se in eo pronunciato causas eiusdem generis, sed diuersorum. Quædam, inquit, vicissim sibi sunt causæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; non tamen eodem modo, sed ille vt finis, hæc vt principium motionis.

1. assertio. Deinde aduertendum est ex Alensi, in commentarijs ad idem caput libri quinti Metaph. causam vnum dici posse causam alterius, vel quo ad causalitatē, vel quo ad esse. Quibus ita constitutis sit prima assertio: Finis est causa efficientis, quo ad eius causalitatem, non tamen quo ad esse. Huius prior pars traditur à Magno Alberto, & D. Thoma, locis citatis. Probaturque ex eo, quia causalitas efficientis (vt suprà à nobis decretum fuit) est eius operatio, & hęc inter finis effecta censetur; cùm efficiēs non nisi finis alicuius gratia operetur, vt in progressu planum fiet. Posterior verò pars liquet: Nam verbi gratia, Medicus non accipit esse à sanitate.

2. assertio. Secunda assertio: Efficiens est causa finis, quo ad esse, non tamen quo ad eius causalitatem. Hanc statuit ibidem Alensis, eiusque prior pars inde suadetur, quia, cùm Medicus gratia acquirendæ sanitatis ægroto medicamenta adhibet, eumque sanat, haud dubiè sanitatem ipsam in rerum natura constituit. Quod intellige de ijs finibus, qui ante agentis operationem nondum sunt. Qui enim iam præexistunt; vt aurum, quod auarus sibi finem proponit; ij nō quo ad esse ab efficiente causantur, vt nemo non videt, sed quo ad ipsam possessionem, adeptionemve. Posterior autem pars ex eo conspicua est, quia causalitas finis præuenit omninò causalitatem efficientis; vt ex prima assertione constat.

3. assertio. Tertia assertio: Nec forma est causa materiæ, nec materia formæ, quo ad causalitatem: vtraque tamen alterius causa est quo ad esse, vel simpliciter, vel aliquo modo? Hanc assignat loco notato Sanctus Thomas. Eius verò prior pars ea ratione concluditur, quia forma non tribuit materiæ sustentandi officium, nec materia formæ munus informandi. Posterior patet ex dictis; quandoquidem tam materia, quàm forma materialis, simpliciter à se mutuò pendent: cùm nec illa naturaliter possit existere, nisi à forma actuetur; neque hæc, nisi à materia foueatur. Quod si forma immaterialis sit, hoc est, animus hominis, pendet quoque à materia, non simpliciter, sed aliquo modo, videlicet, quoad actum informandi, vt sępe diximus. Non quòd forma huiusmodi actum à materia accipiat, sed quia ipsum non nisi in materia exercet.

Causarum inuicē nexus. Haud ignorabis etiam, prędictum Aristotelis axioma in alio quoque sensu verum esse: nimirum, si causæ sibi causę esse dicantur, quatenus nexu quodam aliæ ab alijs modū, ac veluti mensuram accipiunt: vt D. Thomas 1. Post. capite septimo, & Aegidius Romanus, eodem libro, ca. quarto explicant. Materia namque sumitur à forma, cum materia sic affecta esse debeat, vt excipiendæ formæ idonea sit: forma ex efficiente, cùm efficiens producat formam similem suæ, vel secundum speciem, si efficiēs vniuocum sit; vel secundum analogiam, si æquiuocum; efficiēs ex fine, cùm illud ab hoc ad operandum excitetur. De hac re Alensis 1. par. q. 17. memb 3.

Qualis sit causarū nexus inter se. At enim istiusmodi causarum cōnexio non ita perpetua est, vt, vbicumque reperitur finis & efficiens, reperiatur etiam materia & forma: si quidem hæc duo posteriora non dantur in substantijs, corporea concretione liberis; esto, duo priora dentur. Illud tamen ratum, firmumque est, vbicunque cernitur finis, cerni efficiens, & è conuerso. Nam, quidquid est propter finem, pēdet à fine aliòqui finis non verè causa diceretur: quidquid verò pendet ab alio, ex se non habet esse, ac sibi relictum in nihilum abit: omne autem, quod tale est, requirit causam, à qua in esse educa-

educatur, & conseruetur; hæc autem causa est efficiens: ergo omne, quod habet finem, habet etiam causam efficientem. Rursus, quòd nulli rei causa efficiens conueniat, cui non etiam finis competat, probatur. Nam quidquid ab efficiente causa fit, per aliquam actionem fit; & omnis actio spectat bonum, & finem: ergo, quidquid à causa efficiente fit, propter finem aliquem fit; &, quod inde consequens est, necessariò sibi finem vendicat. Item; quod non habet causam efficientem, non habet esse ab alio, sed à se: quod habet esse à se, est propter se, & non propter aliud: nō igitur finem, cuius gratia sit, habet.

Illud quoque, certum est; quæcunque ex materia & forma constant, eisdem causam finalem & efficiētem competere; cùm talia non possint habere esse ab se, atque adeò necesse sit, ea ab alio, & alicuius gratia fieri. Ob eamq. rem Physiologus per omnia causarum genera demonstrare dicitur: quia, videlicet, ad quodlibet naturale compositum quadripartita causarum varietas concurrit.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

Sol. 1. arg. NVnc argumenta initio quæstionis proposita soluamus. Ad primum respondendum est cum Scoto, in 4. d. 49. q. 2. & in theorematis, conclusione 22. & alijs: tūc id, quod est causa alicuius, causam esse eius, quod ab eo causatur, cùm eiusdem generis causæ attexuntur, ita, vt omnes, verbi gratia, formales sint: cuiusmodi censentur omnia prædicata superiora, collatione partium subiectarum in eadem categoria, vel omnes efficientes: vt se habet Sol ad lucem, lux ad calorem; itemque parentes ad filios, & ad natos natorum, & qui nascentur ab illis. At cùm materia, vt in argumento sumitur, formæ causa dicitur, vel è contrario, variatur causæ genus, vt planū est. Ad secundū: Non debere absurdum iudi-

Quo sensu verū sit, Id, quod est causa causæ, esse causā causati.

Sol. 2.

A cari, si quid respectu eiusdem, nō eodem tamen modo sumptū, & prius, & posterius dicatur: quo pacto se habent, in ea, inter quæ causæ, & effectus reciprocatio intercedit; vt ex ijs, quæ paulò antè diximus, intelligi potest, annotauitque D. Tho. hoc in lib. cap. 3. tex. 30. Ad tertium: Causam finalem non dici simpliciter primam omnium causarum, quòd, omnibus modis prior sit; quasi ipsam nulla causa secundum aliquam B considerationem antecedat: sed quia finis intentio etiam ipsius efficientis executionem præit, dum illud translatitia motione ad agendum excitat, sicq. omnium causalitatum primordia sibi vendicat. Quod non impedit, quò minùs idem finis exequutione posterior sit; vt suo loco planiùs dicetur. Ad quartum quid respondēdum sit, constat ex dictis: non enim C causæ sibi vicissim causæ esse dicuntur, secundum relationes causę & effectus, vt argumentum cōcludit: sed in quibusdam causis res ipsæ, quæ causæ denominātur, sibi mutuò causæ sunt quo ad esse, vt materia & forma; seruato tamen discrimine illo, quod inter animam rationalem, cæterasque formas statuimus: in alijs causa vna est causa alterius quo ad esse; nimirum, efficiens respectu fi- D nis: altera causa est alterius quo ad causalitatem. nempe finis comparatione efficientis.

Sol. 3.

Sol. 4. Causæ nō sūt sibi mutuò causæ quo ad relationes.

QVAESTIO X.

Vtrum Deus res omnes in suo esse conseruet, an non.

E

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

COnseruare rem in suo esse, vt hoc loco à nobis accipitur, est continuare actionem, qua esse rei tribui-

Cōseruatio quo pacto sumatur hoc loco.

A

tribuitur; siue esse præhabitum etiam nunc conferre: quod in 8. huius operis libro accuratiùs explicabitur. Quærimus igitur, an res creatæ ita à Deo pendeant, vt seclusa eius conseruatrice actione nullatenus possint consistere. Nonnulli, quos refert cõfutatque D. Augustinus, lib. 5. de Genesi, ad literam, c. 20. arbitrati sunt, Deum tantummodò fabricasse mundum, nihilque iam circa ipsum moliri; sed effici à mundo omnia, sicut ille

B

ordinauit & iussit. Nec desunt in eam

1. Argum. sententiam argumenta. Primùm; quia si opera creati artificis, vt domus, aut pictura, post absolutionem sine artifice cohærent, nec illius opẽ deposcũt; multò magis poterit Deus, cuius est infinita virtus, efficere, vt creaturę, quæ sunt opera quędam diuinæ artis, cessante ipsius conseruatione, permaneant.

C

2 Deinde: Quædam res sunt, quæ non possunt non esse: atqui saltem hæ non egent conseruatione: non igitur creaturæ omnes à Deo conseruantur. Maior probatur: quia quod per se inest alicui, semper ei conuenit, nec oppositum cõuenire potest; vt si binario competat per se esse parem, impossibile est esse imparem: at quibusdam formis per se competit esse; nimirum ijs, quæ dicuntur per

D

se subsistentes, vt Angeli: ergo hæ saltem ita necessariò sunt, vt non possint non esse.

3 Rursus: Ideò fortasse creaturæ videntur tali beneficio egere, quia ex se tendunt in non esse: sed non tendunt: ergo, &c. Probatur assumptio: Tendere in non esse est contra rei naturam; cùm vnicuique insitum sit perpetuitatis desiderium: igitur nulla creatura ex se tendit in non esse;

E

proindeq. non interibit, nisi aliunde in interitum compellatur: atqui multa sunt ita firma, & stabilia, vt nequeant aliunde in interitum compelli; veluti materia prima, anima rationalis, aliæque res corruptionis expertes: ergo, quæ huiusmodi sunt, conseruationis beneficium non requirunt.

4 Præterea: Vel Deus conseruat calorem in aqua, eademne actione, qua ipsum vnà cum igni produxit, vel diuersa. Non eadem; cùm prior actio re ipsa vna eademque fuerit cùm actione ignis, quę iam euanuit: non diuersa; siquidem vtraq. in eundem terminum fertur, videlicet, in calorem. Non ergo eiusmodi actio datur, atque adeò nec conseruatio; cùm Deus per se non nisi agendo conseruare res possit.

Postremò: Deus continet in suo esse materiam, & omnes formas, excepta rationali, interuentu mutuæ earum causalitatis; & compositum per partes, è quibus coalescit; & omnia corpora corruptibilia ope suorum accidentium, & proprietatum: ergo saltem non omnia immediatè conseruat. 5

ARTICVLVS II.

Astruitur affirmatiua pars quæstionis.

Sit tamen conclusio omnino certa: Deum creaturas omnes in suo esse continere, ita vt citra ipsius opẽ nec momento possint consistere. Conclus. Hæc conclusio est Patrum omnium firmata consensu, eliciturque è Sacris literis, vt inferiùs patebit: eandemque tuentur Scholasticæ Theologiæ professores, partim in 1. sent. dist. 27. partim in 2. d. 1. & 37. & Diu. Thomas 1. p. q. 8. art. 1. & q. 104. art. 1. & 3. contra Gent. à c. 65. Alensis 1 p. summæ q. 10. membro 2. & 3. Henricus Gand. Quodlib. 7. q. 3. Vdalricus lib. 2. suæ summæ. Probatur verò in hunc modum: 1. ratio. Deus dicitur esse vbique per potentiam, præsentiam, & essẽtiam; ob id potissimùm, quia sibi omnia subdit, quia vniuersa intuetur, quia per omnia cõmeat, & singulorum essentijs intimè, beneficeque illabitur: sed hic illapsus potissimùm consistit in conseruando esse, quod rebus omnibus profundiùs inest, & fundamentum aliarum affectionum, quæ rebus creatis adueniunt: semper igitur Deus sustentat res in suo esse.

De hac re Magister in 1. d. 32. & alij Doct. ibid.

Secun-

2. ratio. Secundò: Sicut opus artis humanæ supponit naturam; ita opus naturæ diuinam artem: materia namq. arte factorum est à natura; naturalium verò à Deo per creationem: sed arte facta suffulciuntur in suo esse beneficio naturalium; domus enim soliditate lapidum, firmitate lignorum, coagmentatione calcis, diuturnitatem obtinet: ergo & naturalia virtute Dei in suo conseruabuntur.

3. ratio. Lege Gre. in 2. d. 35. q. 1. art. 3. Tertiò; Si res creatæ absque influxu Dei consisterent, sequeretur, posse aliquid repugnante Dei voluntate manere: hoc autem concedere nefas est, cùm de diuina potentia, & dignitate palàm detrahat; ergo, &c. Maior propositio ex eo ostenditur; quia nulla apparet ratio, qua Deus, si velit, possit Angelum in nihilum redigere, quàm subtrahendo influxum, quo ei esse tribuit, ac sine quo nec punctū temporis manere queat: quare si Angelus absque eiusmodi influxu existat, etiam Deo nolente permanebit.

4. ratio. Quartò: Magis dependent creaturæ à Deo, quàm lumen à corpore luminoso; cùm prima causa (vt est in li. de causis, propositione prima) plus inseparabiliusque influat in effecta, quàm causæ secundæ: sed lux, nisi conseruetur à luminoso, illico interit: ergo & creaturæ, cessante Dei concursu, in nihilum recident. Quare rectè D. Bonauentura in 1. d. 37. in primo principali, quęst. 1. comparauit esse creaturarum in ordine ad primam causam, cum figura impressa in aquam à sigillo; & cum pondere, quod in aere manu tenetur: vt enim sublato sigillo confestim figura in aqua euanescit, & amota manu pondus ruit; ita, si vel momento cōseruantis Dei concursus abesset à rebus creatis, confestim omnes ad nihilum abirent.

Sac. Paginæ testimonia. Iam diuina Sacræ Paginæ auctoritas eandem conclusionem multis locis planè confirmat. In epistola ad Roman. cap. 11. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ad Heb. cap. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ. Act. 17. Non longè est ab A vnoquoque nostrum; in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Sap. 7. Omnibus mobilibus mobilior est Sapientia; attingit autem vbique propter suam munditiam. Et cap. 11. Quomodo autē posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quomodo, quod à te vocatum non esset, conseruaretur?

His concinunt Patrum dicta. Ac primùm D. Dionysij 10. de diuinis B nominibus; vbi ait, Deum esse omnipotentem sedem, omnia tenentem, id est, conseruantem, ne in nihilum ruant. Item D. Augustini, qui tùm alijs locis, tùm 4. super Genes. ad literam, capit. 12. hac de re luculentè disserit: Creatoris, inquit, potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ, quæ virtus ab eis, quæ creata sunt, regendis, si aliC quando cessaret, simul & illorum cessaret species, omnisque natura concideret. Neque enim, sicuti, cùm structuram ædium fabricauerit quis, abscedit, atque illo cessante, atque abscedente stat opus eius; ita mundus, vel ictu oculi, stare poterit, si ei Deus regimen sui subtraxerit. Eodem pertinet illud D. Gregorij, homilia 17. in Ezechielem: Sic est intus, vt extrà sit; sic D circundat, vt penetret; sic præsider, vt portet; sic portat, vt præsideat. Et illud Diu. Anselmi in Monol. capit. 12. Necesse est, vt, sicut nihil factum est nisi per creatricem præsentem essentiam, ita nihil vigeat, nisi per eiusdem seruatricem potentiam. Idem asserit Diuus Damascenus, in dialogo aduersus Manichæos. Diuus Gregorius Nazianzenus, oratione 2. de E Theologia. Philo Iudæus in lib. de confusione linguarum, & in lib. de congressu quærendæ eruditionis gratia. Patrum dicta.

Neque huius assertionis veritas Ethnicos Philosophos latuit, vt Auctor libri de mundo ad Alexandrum disertè docet. Vetus, inquit, sermo est, à maioribusq. proditus inter omnes homines, vniuersa tùm ex Deo, Ethnici.

tùm

tùm per Deum constituta fuisse, atque coagmentata, nullamque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit. Idem docuit Trismegistus, tum alibi, tum in Asclepio, aiens, mentem, id est, Deũ, se ipsa stare conseruatricem rerum omnium, in eaque vniuersa viuere, & subsistere. Item: Scriptor operis de secretiori sapientia secũdum Aegyptios, lib. 12. cap. 19. hisce verbis: Sicut centrum circuli in se ipso est, lineæ autem ab eo ductæ ad ambitũ, ipseque ambitus cum punctis, in eodem centro existunt: sic quoque naturæ omnes in agente primo consistunt, & ab eo conseruantur, ab eoq. pendent, id appetunt, ad idque reuocantur. Denique idem sentit Plato in Timæo, eiusque sectatores, Plotinus, Iamblichus, Proclus; item Seneca in libro de consolatione fratris; vbi definit Deum rationem incorpoream, causarum causam, custodiẽtem & regentem omnia: & alij, quorum meminit Iustinus Philosophus, & Martyr, in sua parænesi ad Gentes: & Eugubinus lib. 1. de perenni Philosophia, à cap. 28.

2. concl.

Secunda conclusio: Licet Deus res omnes conseruet immediatè, id est, suamet actione eas attingẽdo; quasdam tamen per se duntaxat, alias concurrentibus etiam causis secundis, in suo esse tuetur. Pro explicatione huiusce cõclusionis sciendum est, dupliciter causas dici conseruare effecta, nimirum, vel immediatè, & per propriam actionem; quo pacto luminosum conseruat lumen quod producit: vel mediatè, quia tantummodò per virtutem à se impressam, & in effectis relictam ea sustentat; atque conseruatur ignis à suo progenitore, à quo calorem, siccitatem, aliasque eiusmodi affectiones, quibus consistit, in ortu accepit.

Explicatio.

Probatur 1. pars concl.

Hoc posito asseruimus in prima conclusionis parte, Deum creaturas omnes immediatè conseruare; quia, licet rebus à sui ortus primordio ea contulerit, quæ ipsarum incolumitas requirebat, easdem nihilominùs per se intimoque illapsu conseruat in suo esse. Quod ex eo sanè concluditur, quia, verbi gratia, superstite calore, ceterisq. eiusmodi ignem conseruantibus, & eorum concursu non impedito, potest Deus ignem ipsum in nihilum deducere; quod non alia ratione præstabit, quàm subtrahendo propriam suam actionem, qua ei esse tribuit. Similiterque potest conseruato igni calorem in nihilum redigere, continuando suæ actionis influxum erga ignem, denegando aduersus calorem. Quare præter concursum, quo Deus cum causis secundis ad earum conseruationem influit, alio etiam sibi peculiari, quamlibet rem in suo esse detinet & sustentat, si res, cessante actione suæ causæ secundæ, adhuc maneat.

Probatur 2. pars concl.

Secunda pars conclusionis inde patet: quia multa sunt, quæ nullam in natura creata causam habent, cuius ope fulciantur in suo esse, sed à Deo tantùm pendent, vt Angeli: alia verò habent, vt constat ex vltimo superioris articuli argumento. Quæ igitur in priori censentur genere, ea tantummodò à Deo immediatè cõseruantur: quæ in posteriori, tum à Deo, tum ab alijs etiam causis.

ARTICVLVS III.

Argumentis, quæ pro negatiua parte adducta sunt, nihil confici.

Sol. 1. arg.

Argumenta initio quæstionis proposita, nihil contra ea, quę asseruimus, concludunt. Ad primum respondendum est: Creaturas, vt ex dictis patet, multò magis à Deo pẽdere, quàm arte facta à creato artifice. Quare nihil mirum, si hæc, vbi semel absoluta fuerunt, sine artifice consistant; creaturæ autem nec per Dei potentiam sine diuina ope vel momento esse valeant. Neq; hoc diuinæ potentiæ, & dignitati derogat, quin eam potiùs commendat, à qua, vt à perenni fonte ipsius esse, tanta necessitate vniuersa pendeãt; simulq.

Creaturæ nec per Dei potentiam absq; ope diuina esse valent.

ipsa.

ipsarum creaturarum imbecillitaté, & inopiam testatur, quæ nisi à prima causa perenniter esse hauriant, in nihilum decident.

Sol. 2. Ad secúdum: res quasdam, vbi semel productæ fuere, non posse non esse, si creatæ naturæ vires spectentur; quia, scilicet, à nulla creatura destrui queunt: nullam tamen dari, quæ ad diuinam potentiam collata, nō possit desinere esse: siue enim formæ per se subsistentes sint, siue non sint, nullum esse obtinent, nisi diuini influxus beneficio, quo subtracto mox euanescent.

Sol. 3. Ad tertium: tendere in non esse, id est, habere ingenitam propensioné, vt non sint, esse contra naturam creaturarum, cùm omnes ad oppositum inclinentur, habeantque (vt in argumento rectè assumitur) insitum desiderium, sese, quo ad fieri possit perpetuandi: tendere verò in non esse, id est, non sibi sufficere, sed egere auxilio Dei sustentantis, vt sint: id non esse contra earū naturam, sed eam potiùs consequi & comitari; licet hoc peculiare habeant res corruptioni obnoxiæ, quòd ab alijs etiam in interitum vocentur.

Quo sensu dicátur creaturę tédere in nō esse.

Sol. 4. Ad quartum respondemus; eodem instanti, quo ignis desinit aquā calefacere, cessare totam illam actionem, quæ à Deo & ab igni oriebatur. Nam cùm tota ab ijs causis coniunctim dependeat, cessante alterius influxu, oportet eam euanescere. Itaque actio, qua Deus calorem in aqua conseruat, est alia noua actio, nō successiua, vt antea; sed fixa, vtpote, in qua nec generatio noui caloris, nec intercurrentium partium fluxus inueniatur. Vnde etiam constat, hanc actionem non posse eandem esse cū priori. Non enim stabilis, & successiua actio in vnum conuenire queunt. Imò nec per diuinam potentiam ambæ inter se cōtinuari poterunt; quia actio permanens, totaque simul existens, & actio successiua, sunt distinctæ specie, ac proinde in vnum continuum copulari non possunt.

Poterit tamen Deus se solo concursum ignis calefacientis, maiorem concursum adhibendo, supplere; atque ita eandem calefactionem longiùs protendere, & continuare: quia dependentia huius singularis calefactionis ab hoc singulari igni, non essentialis est, sed physica duntaxat. Verùm hoc nihil ad propositam difficultatem, quæ tota erat de actione conseruatrici caloris iam producti.

Igitur ad argumentū danda est posterior pars antecedentis, & ad eius impugnationem dicendū, actionem, qua Deus calorem in aqua cōseruat, diuersam esse ab ea, qua pariter cum igni eundem calorem produxit: posse tamen aliquo modo vocari eandé, ratione termini, in quo conueniunt; sicut enim in eundem numero calorem feruntur, ita eandem realitatem, non tamen eandem formalem rationem obtinent.

De hac motiuum & actionū cū suis terminis identitate lib. 3. huius op.

Porrò autem, cur quædam qualitates ita se habeát, vt, cessante actione agentis naturalis, eodem momento pereant, sicuti lux; aliæ etiam in alieno subiecto aliquandiu perseuerent: tradit S. Thomas 1. p. q. 104. ar. 1. edisseritque Caietanus ad eundem locum.

Sol. 5. Ad quintum patet ex dictis, quid respondendum sit: licet enim Deus quædam entia concurrentibus etiam causis secundis conseruet, nihilominùs vniuersa per suam actionem attingendo sustentat.

QVAESTIO XI.

Vtrum causæ secundæ re vera aliquid agant, an non.

ARTICVLVS I.

Qui ad negatiuam partem deflexerint, & quibus argumentis.

VErè illud à quopiam dictum fuit, nihil tam ridiculū, & absurdum esse, quin aliquem Philosopho-

A Tullio 2. li. de diuinatione.

sophorum auctorem, & defensorem aliquando habuerit. Ecce enim in proposita quæstione non defuerunt, qui asseuerarint, res alias infra Deũ nihil prorsus moliri, nullamve actionem administrare; sed ad earum præsentiam effecta omnia, quę ab eis oriri videntur, à Deo effici. Quod commemorat, prẹter alios, Albertus M. hoc in lib. tract. 2. cap. 3. D. Thom. 1. p. q. 105. art. 5. & 3. contra Gentes, c. 69. Auerroes lib. 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. com. 18. Quia verò hanc sententiam iampridem è scholis eiectam, & sepultam, ab inferis reuocare, ac tueri velle, aut certè ad eam inclinare videntur, Aliacensis in 4. sent. d. 1. quæst. 1. & Gabriel d. 2. q. 1. & 3.

Opinio existimantium, res creatas nihil agere.

Ac quòd istiusmodi assertio à veritate non abhorreat, hunc in modum videtur ostendi. Deo conuenit perfectissimus agendi modus: sed perfectius est edere effectum se solo, quàm adminiculo alterius; illud enim testatur independentem virtutem causæ agentis, hoc vero inopiã, & imbecillitatem: igitur Deus nihil aliarum causarum interuentu efficit, proindeque causæ secundæ nihil re vera agunt. Secundò idem stabilitur Sacræ paginæ testimonijs, in primis illo, ex cap. 12. ep. 1. ad Cor. Qui operatur omnia in omnibus: tum illo ex 2. ad Cor. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis; quasi ex nobis.

Argumenta, quibus videtur cõprobari.

Alteram huic cognatam opinionem secutus est Auicebron Maurorum princeps, in tractatu de materia & forma, quem librum fontis vitæ appellauit, quòd in eo, quasi in aliquo fonte, scientiæ vitam contineri existimaret. Hic, alijque ex Arabum disciplina Philosophi, arbitrati sunt, nullam penitus à corporibus oriri actionem; sed à substantia quadam materiæ expertę, per omnia corpora commeante. Suspicatur autem D. Thomas 1. par. quæst. 115. articulo primo, hoc placitum ex Academia fluxisse; quia Platonis decretum fuit, materialium rerum formas à substantijs separatis, quas ideas vo-

2. opinio.

A cabat, deriuari, & in materiæ sinum transfundi.

Quòd verò corpora non agendi, sed patiendi tantùm vim habeant, non aliunde, quàm ex ipsa corporeæ molis, quam circumferunt, imperfectione, inertia, & crassitudine ostendere nitebantur. Constat enim in primis, quantitatem rem esse infinitæ notæ, nec magis actuosam, quã materiam: præterea eius causa substantias corporeas situ, ac loco di- B stingui, nec sese permeare posse, vt intimo illapsu, qui ad agendum necessarius videtur, inter se iungantur. Quapropter statuebant, necessariò quęrendam esse aliam causam, à materia & quantitate absolutam, quæ naturalium rerum actiones virtutis suæ præstantia exequatur.

Eius fundamẽtum.

ARTICVLVS II.

C

Errare eos, qui causis secundis actiones adimunt.

Vtriusque tamen sententiæ dogma perabsurdum est, & Philosopho indignum, ac meritò stultitiæ nomine coarguitur à S. Thoma in 2. d. 1. quæst. 1. art. 4. & ab Auerroe 9. Metaph. comm. 7. eius Auctores debile cerebrum habuisse dicuntur: D at † Aristoteles, more suo, eos sensu, vel pęna indigere pronunciasset: aut enim ea, quæ sensibus obuia & conspicua sunt, non perceperunt, atque ita egebant sensu; aut cùm perciperent, negabant, ideoque ad confitẽdam veritatem supplicio compellendi erant.

Refutatio superiorũ dogmatũ. Refellitur etiam hæc op. à Durando in 2. d. 1. q. 5.

† Vt in Topic. lib. 1. cap. 9.

Negat planè hæc positio ea, quæ sensui patent, cùm neget, Solem illuminare, ignem calefacere, ceteraq. id E genus. Nec satisfacient, si respondeant, nõ se huiusmodi actiones diffiteri; sed aliam earum causam assignare. Nam cùm sensuum iudicio & æstimatione Sol ipse lucem mittat, & ignis vrat; profectò sensum negare conuincuntur, qui absq. verisimili argumento inficiantur, eas functiones ipsarummet rerum esse, in quibus deprehenduntur.

Negãt sensibus conspicua.

Præ-

Negãt cõmunia pnunciata. Præterea; quia, si Sol non verè illuminat, & aqua refrigerat, sequitur contra communem vsum loquendi, hominumque iudicium, non esse vera ea pronunciata, quibus id efferimus. Nec enim, vt illa vera sint, fat est, Deum Sole præsente lucem fundere, vel ad aquæ præsentiam producere frigiditatem. Nam cùm Deus præsente aqua possit etiam calorem gignere, nõ minùs aqua, quàm ignis, diceretur suopte ingenio calefacere. Imò & verè quis diceret, procreatum angelum à lapide, si Deus ad illius præsentiam procreasset angelum.

Adimũt rebus finem, cuius gratia existũt. Item, vt D. Thom. 3. contra Gent. cap. 69. disputat, cùm vnumquodque (teste Aristotele 1. Eth. cap. 7. & 2. de Cœlo cap. 3. text. 17.) suæ operationis gratia sit; vtique, si res aliæ infra Deum, aut infra illam immaterialem substantiam Auicebronis, nihil agerent, frustra essent in mundi vniuersitate, perperamque eis naturæ Auctor tantam poiẽtiarum varietatem, tot organorum apparatum & distinctionem attribuisset; cùm tamen ad rationem sapientiæ pertineat, vt nihil frustra sit in operibus Sapientis.

Tollunt è medio Naturalẽ sciẽtiam. Præterea; cùm rerum naturalium facultates, & essentiæ, non nisi effectis & actionibus innotescant, omnis earum facultas & quidditas occulto naturæ recessu nobis absconderetur, nec esset ipsarum vlla scientia.

Derogant diuinæ bonitati. Adde; quòd exuberantem naturæ diuinæ bonitatem decebat, vt rebus creatis sui similitudinem, non quo ad esse tantùm, sed quo ad operationem etiam impertiret: eratque id ipsarum rerum dignitati maximè congruens; tum vt, quæ interitui obnoxiæ sunt, ad se tuendas & conseruandas pro se agerent, & quæ occasum nesciunt, ceteris proficerent: tum, vt omnes partim agendo, partim patiendo, quodam quasi vinculo colligatæ essent; atque ita vnitatis ordinem seruarent, in quo, teste Aristotele 12. Metaph. cap. 10. tex. 52. vniuersi bo-

A num, & perfectio magna ex parte consistit.

Errant in moral: Philo. & fidei d.sciplina. Ad hæc; Iltiusmodi positio non solùm in Naturali, sed in Morali Philosophia, atque etiam in Disciplina Fidei, perniciosi erroris labem continet. Nam cùm id, quod tantùm recipit, non verò elicit actiones, haud quaquam liberè agat; fit proinde, vt omnis arbitrij nostri libertas, atque adeò omnis ratio virtutis, & B vitij, meriti, & demeriti, funditus tollatur; imò, vt Deus auctor peccati sit, si ab eo solùm tum ceteræ, tum vitiolæ quoque actiones proficiscantur. Quo nihil absurdius, & à pietate veritateque alienius.

Refellunt Sac. Paginę testimonijs. Postremò; eundem errorem diuinarum literarum testimonia conuincunt. In primis illud ex cap. 1. Gen. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomife- C rum faciens fructum: & illud apud Lucam 21. Videte ficulneam, & omnes arbores, cùm producunt iam ex se fructum: & apud Marcum cap. 4. Vltrò terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam. Quæ verba ipsis rebus creatis perspicuè actiones attribuunt. Id quod etiam Patres Et Patrũ. multis in locis testantur, & docent. Lege Diu. Augustinum 7. de ciu. Dei cap. 30. Diu. Damascenum 3. Fidei D orth. cap. 15. Diu. Anselmum, lib. de concordia præscientiæ, & liberi arbitrij. D. Basilium homi. 9 Hexameron. vbi naturam comparat sphæræ, seu globo, manu dimisso in decliuẽ locum: quod, vt hic per se fluit, donec in planitiem euadat; sic natura diuino excita imperio, generationũ & corruptionum circuitus proprio motu ad finem vsque mundi administrat.

E

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ in aduersam partem adducta sunt.

ARgumenta verò primi articuli facilè soluuntur. Ad primum respondetur: Conuenire Deo perfe-ctissimum

ctissimum agendi modum; sed hunc non in eo consistere, vt Deus nō admittat consortium aliarum causarum efficientium: cùm eas non admittat, quòd ab illis dependeat, vel quòd absque earum ope se solo eadem effecta producere non possit; sed vt ipsis eam dignitatem impertiat: quæ agendi ratio nullum arguit potentiæ defectum, aut imbecillitatem. Itaque concessa maiori propositione, explicari debet minor: Si enim contendat, absolutè, ac simpliciter maioris esse perfectionis, edere effectum se solo; neganda est, ob causam proximè adductam: si autem velit, maiorem perfectionem argui, quod agens operetur se solo, quàm simul cum alio, cuius ope, & adminiculo egeat; concedenda est: sed hic agendi modus in Deum non cadit.

Quod ad Sacræ Paginæ loca spectat, non inficiatur D. Paulus, causas secundas suam habere efficientiam; sed docet, eas absque diuino concursu, & auxilio nihil valere. Præterea loquitur inibi de solis Gratiæ operibus, quæ peculiari ratione ad Deū, vt ad principem causam, referri debent.

Ratio autem pro Auicebronis sententia nullam habet difficultatem. Vera sunt ea, quę de quantitate obijcit, imperfectam esse, inertem, nullius actiuitatis. At non à quantitate, sed aliunde habent corpora agendi vim, nimirum, à suis formis, tàm substantialibus, quàm accidentarijs.

Hac de re D. Tho. 3. cont. gen. c. 69. Nec earum efficientiā inhibet quantitas, quin potiùs eam pro sua portione adiuuat; siquidem ignis, quò maior, posita æquali caloris intensione, longiùs calefacit; & gleba terræ, quò validior, pari singularum partium grauitatis intensione, celeriùs descendit. Est etiam quantitas non mediocri adiumento, dum materiam ad formarum substantialium introductionem præparat, dum materialia accidentia sustinet, dum eius interuentu fit mutuus agentis, & patientis contactus; quæ vna est è conditionibus ad corpoream actionem requisitis. Nam ille agentis illapsus, quo patientis substantia penetretur, fictitius est, minimeque physicis causis ad agendum necessarius: sat enim est, corpus esse attiguum ei, in quod proximè, & immediatè agit. Nec audiendi sunt Democritici, inanium, & insectilium partium inuentores, qui opinati sunt, non posse inter duo corpora actionem esse, nisi ab agente exiliant atomi, id est, minutissima corpuscula sectionis expertia, seque in rei patientis vacuitatem insinuent. Quod placitum confutat Aristoteles, primo de ortu & interitu, capite octauo, textu 57. quia si ita res sese haberet, non posset corpus se toto pati: siquidem (esto vacuum daretur, quod tamen non datur) totum corpus, etiam eorum cōfessione, haudquaquam inane est. Deinde, quia oporteret vim, & quātitatem corporis agentis, semper languescere & diminui atomorum effluxu; quod experientiæ aduersatur. Lege contra hanc sententiam differentem D. Thom. 1. par. quæst. 115. art. 1.

QVÆSTIO XII.

Vtrum Deus cum causis secundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrat.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis assertores, eorumque argumenta.

DVrandus in 2. d. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. alijque nonnulli (quos referunt Henricus Gandau. Quodl. 14. quæst. 1. Mag. Albertus in 1. d. 37. artic. 1. Vdalricus in sua summa. lib. 2.) in eam venere sententiam, vt dixerint, solas causas secundas per se effecta sua producere, neque aliter cum ipsis Deum ad ea concurrere, quàm illud esse, & agendi vim, quam eis initio præstiterat, con-

conseruando: videturque id hisce argumentis comprobari.

1. Argum. Causa prima (vt est commune Philosophantium proloquium) operatur medijs causis secundis: ergo non quamlibet earum actionem vnà cum ipsis immediatè effert. Probatur consecutio; quia agere immediatè est agere sine medio: quare repugnat, Deum agere medijs causis secundis, & earum actiones immediatè attingere.

2. Argum. Secundò: Potuit Deus rebus à se creatis tribuere, vt sine ipsius cōcursu agerent, cùm id nullam inuoluat contradictionem; imò cùm supra naturæ facultatem non sit, vt vnaquæque res suum effectum se sola edat; Sol aurum, leonem leo, ceteraque similiter: igitur credibile est, Deum hanc eis facultatem atque honorem impertijsse. Neq; obstat, quòd Deus in Diuinis Literis, vt Esaiæ 26. dicitur omnia opera nostra in nobis operari: solet enim interdum vni rei alterius actio attribui; vt causæ, quæ effectum produxit, operatio ipsius effectus, propterea quòd illa huic formam, rationemque agendi contulerit.

3. Argum. Tertiò: Si Deus ad quamlibet rei creatæ operationem simul etiam agendo concurreret, vel esset vna eademque Dei, & creaturę actio, vel diuersa: horum neutrum dici potest: ergo neque illud. Probatur assumptio. Ac primùm, quòd non sit eadē actio: Nam ordo agentium respondet ordini finium: qua propter, vt eiusdem actionis non possunt esse duo fines proximi & perfecti; ita nec duæ effectrices causæ, nisi cùm ambæ partiatim concurrunt, & vtraque alterius supplet defectum; veluti, cùm duo homines idem pondus ferūt: vel cùm agentibus eadem numero virtus cōpetit, vt trib. personis diuinis eadem singularis facultas ad creandum, à quibus proinde vna eademq. creandi actio exoritur: quod tamen in re proposita locum non habet, cùm in Deum neq; indigentia, aut defectus vllus possit cadere, nec illi. & rebus creatis eadē numero virtus cōueniat.

A At quòd operatio Dei, & creaturæ non sint actiones diuersæ, probatur: tum, quia actio capit distinctionem à termino, proindeque, vbi vnus & idem fuerit terminus, vna tantùm erit actio; tum, quia vel actio diuina priùs attingit effectum, quàm actio causæ secundæ, vel simul. Si priùs, aut ergo producit totum effectum priusquam causa secunda, aut partem: si totum, ergo causa secunda nihil agit: si partem, igitur partem aliā B producit causa secunda, non concurrente Deo; quod esse nō potest, si nihil fit à causa secunda, quod non etiā immediatè à Deo efficiatur. Si verò actio Dei cum actione causæ secūdæ simul attingit effectum, vtique altera eiusmodi actionū superuacanea erit, cùm vna tantùm satis sit. Quare, dum causa secunda operatur, præter simplicem eius operationem, nulla Dei actio admittenda est. C

Vnam eandemq. esse Dei & creaturæ actionem.

Quartò: Si causæ secundæ non agerent, nisi actu concurrente prima, sequeretur, primā causam operari per secūdas, vt per inferiores sibique subiectas, atque ita causas secundas esse instrumenta primæ causæ. At re, vera non esse, bifariā ostenditur; quia instrumenta nō solent esse secundum speciem similia effectis, vt, asciæ statua, aut characteres calamo: secundarum verò causarum effecta frequenter D causas suas specifica similitudine referūt, vt hominem homo, ignis ignem. Deinde, quia instrumenta separata, vt actiones suas edant, priùs à causa principali accipiunt præuium quendam influxum, ab ipsarum operatione distinctum: verbi gratia, arcus, antequam sagittam vibret, impulsum à iaculatore recipit, qui ab actu ipso vibrandi sagittā reali- E ter differt: at causæ secundę, præsertim naturales, vt physicas actiones administrent, nullum eiusmodi influxum accipere tunc videntur; nec enim, aut quidnam ille sit, aut quorsum detur, assignari potest. 4. Argum.

Q AR-

ARTICVLVS II.

Veræ sententiæ explicatio.

Cõclusio. ASserendum tamen est; Deum cum causis secundis, ad quamlibet earum actionem eliciendam, actu concurrere. Quæ assertio non solùm Philosophiæ principijs, sed diuinarum etiam Literarum doctrinæ ita consentanea est, vt oppositum aut minimè tutum, aut erroneum sit.

Eius assertores. Eam igitur communi assensu tradunt Scholasticæ Theologiæ professores: D.Tho.1.part.quæst.105.ar.5. D.Bonauentura in 1. dist. 45. q. 2. & in 2. d.37 q.1. Gregorius Arim. in 2.d.35. quæst.1.artic.3. Albertus Magnus in dist.35.art.7. Alensis 1.part.quæst.9. memb. 2. Heruæus in tractatu de æternitate mundi, q.1. Capreolus in 4.dist.12.q.1.art.3. vbi etiam ait, nostram hanc positionem non nisi ab homine Manichæo negari posse.

Nec minori consensu nobis adstipulatur auctoritas Patrum: vt Anselmi, in libro de concordia prædestinationis, & præscientiæ: Gregorij Magni, lib 6 Moralium, cap.8. Nisseni lib.8. suæ Philosophiæ: Nazianzeni oratione 2. de Theologia, Augustini libro 3 de Trinit. cap 3. & lib.5. de Gen. ad lit. cap.20 vbi ita scripsit: Mouet Deus occulta potentia vniuersam creaturam suam, eoque motu illa versata, dum angeli iussa perficiunt, dum circumeunt sidera, dum alternant venti, dum abyssus aquarum lapsibus agitatur, dum vireta pullulant, suaque semina euoluunt, dum animantia gignuntur, dum iniqui iustos exercere permittuntur, explicat sæcula, quæ illi, cùm primum condita sunt, tanquam implicita indiderat, quæ tamen in suos cursus non explicarentur, si ea ille, qui condidit, prouido motu administrare cessaret. Hæc D. Augustinus, quo progressu, vt vides, à cœlesti globo ad terrestrem descendens, omnes omnium mundi partium actiones concursui diuino subdidit; vt eorum impietatem reijceret, qui tantùm ei

Idẽ asserit Philo in lib. de incorruptibilitate mundi: & Trismegistus in Cratere.

A subijciebant, quæ supra huius crassi, concretiq. aeris regionem fiunt; non autem quæ in inferiori mundo, cuius facies perpetuò variatur: aduersus quos eodem loco, ac proximis capitibus latè disputat.

Impietas quorũdã, quos D. August. coarguit.

Porrò autem nostra conclusio eisdem fermè rationibus comprobatur, quibus suprà ostendimus, necessarium esse perennem Dei influxum ad res in suo esse tuendas: sed confirmari etiam ampliùs potest in hunc B modum. In agentibus per se, & essentialiter subordinatis (vt 2. Metaphys. cap.2. text. 5. alijsque in locis affirmat Aristoteles) inferius non causat, nisi dependenter à superiori, ita, vt superius simul concurrat ad ipsum causandi actum; imò (sicuti idem in 8. huius operis, cap.5. tex.41. & Auctor libri de causis, propos. prima docent) causa prior plus, & efficaciùs mouet, quam posterior: sed C Deus est suprema & prima causa, cui essentialiter, ac per se subordinari oportet omnia agentia creata. Igitur nullum agens infra Deum aliquam edere potest actionem, quin Deus in eam proximè influat.

Contextus causarum essentialiter subordinatarũ.

Secundò, idem suadetur; quia, nisi Deus hoc modo concurreret cum causis secundis, nequiret earum naturales actiones impedire, nisi obij-D ciendo contraria: quod tamen & diuinæ potentiæ derogat, & aliter factum esse innuitur Sapientiæ 11. vbi diuinæ literæ narrant, Babylonicæ fornacis ignem suaui Dei dispositione propriæ virtutis oblitum fuisse, ne combureret.

Tertiò: Quia non minùs requiritur ad vnamquamque rem producendam, quàm ad eam tuendam, & conseruandam. Quare, si effecta cau-E sarum secundarum (vt fuit à nobis superiùs demonstratum) sine influxu Dei ea proximè tuentis, nec momento consistere queunt, certè nec produci sine eodem influxu poterunt. Ad extremum, idem nos Sacra pagina docet, vt illud in libro Iob, c 10. Manus tuæ fecerunt me, & Plasmauerunt me totum in circuitu: & in Psalm 146. Qui producit in montibus

Corroboratur conclusio testim sacræ pag.

bus fœnum: & Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt: & Act. 17. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Denique passim diuinæ literæ actiones causarum secundarum Deo ascribunt, vt, nimirum intelligamus, eas non solùm à Deo vnà cum causis secundis proficisci, sed ad ipsum, vt ad principem causam eas attingentem, esse referendas.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumentis.

DIluamus nunc argumenta, quibus oppositum eius conclusionis, quam articulo proximo statuimus, probari videbatur.

Sol. 1. Quo sensu dicatur Deus agere medijs causis secundis.

Ad primum, concesso antecedente neganda est consecutio. & ad eius confirmationem respondendum, eatenus dici Deum agere medijs causis secundis, quatenus vnà cum illis operatur. Quod tamen non impedit, quo minùs ipse & omnibus agentibus intimè præsens sit, & eorum actiones, atque effecta immediatè attingat. Itaque inficiandum est, agere immediatè esse agere absque medio istiusmodi, hoc est, non adhibendo ad operationis consortium aliud agens.

Sol. 2. Cur creaturæ absq; Dei cócursu agere non possint.

Ad secundum respondendum est, nulli creaturæ communicari potuisse, vt sine concursu primæ causæ ageret: quemadmodum nec concedi potuit, vt absque illo permaneret. Esset enim, ac non esset creatura: esset, quia ita ponitur: non esset, quia res creatæ ex natura sua, etiam quo ad operationem, habent ordinem essentialis dependentiæ à primæua causa totius esse, cuius participata similitudo sunt. Atque, vt D. Thomas in quæst. de potent. quæst. 3. artic. 7. ait, quemadmodum instrumento artis, vt securi, tribui nequit, vt absque fabri motione per se, atque ex suamet forma, artis opera moliatur: ita neque agenti creato, quod veluti instrumentum diuinæ artis est, donari potuit, vt absque summi artificis influxu actionem ederet. Quòd verò obijcitur, effecta causarum secundarum non excedere earum vim, fatendum id quidem est, modò ponatur concursus primi agentis. Quòd item aiunt, interdum rei, quæ causam produxit, effectum causæ attribui, ita sanè res se habet: sed enim Deo non solùm ob id ascribenda sunt effecta causarum secundarum, sed quia ipse eorum productionem necessariò attingit, ob rationes antè explicatas.

Sol. 3. Dei & causæ secūdæ eadē actio.

Ad tertium dicendum; vnam eandemque esse actionem Dei, & causæ secundæ, & ad huius impugnationem respondendum: quamuis vna actio nequeat habere plures fines internos perfectos, quia huiusmodi finis est idem cum forma, quæ acquiritur; posse tamen habere plures externos totales, etiam non subordinatos. Idem namque opus in gratiam duorum amicorum effici potest, ita, vt non minùs ob alterum tantùm, quàm propter vtrumque simul fiat, (in quo similitudo inter finem, & efficiens locum non habet) multò autem notius est, posse eandē actionem plures habere fines subordinatos, quorum, scilicet, vnus ad alterum referatur, vt, cùm quis ob pecuniam, vt huius interuentu honores obtineat, literis nauat operam. Atque ita ex analogia finium neutiquam concluditur, non posse vnam actionem elici à duplici causa principali, & perfecta immediatè operāte, si vna alteri subordinata sit; quo pacto se habent causa prima, & secunda. Licet enim vtraq; in suo genere perfectionē habeat; prima quidem secundum rationem vniuersalis concursus, secunda similiter in suo gradu, & ordine secundum rationem concursus particularis: nihilominùs secunda primæ subijcitur, ac subordinatur. Quæ subiectio efficit, vt ambæ quasi vnius agentis vim obtineāt.

Causa prima, & secūda in suo ordine p̄fectæ.

Causæ partiales quæ.

Namque, vt Caiet. 1. p. q. 52. art. 2. rectè ait, eæ duntaxat causæ partiales censentur, quæ in eodem causæ genere, eodemq. ordine ad vnā illius generis causam integrandā confluunt,

ita, vt neutra pendeat ab altera in agendo; vt, cùm duo homines lapidem vehunt: hoc autem modo non concurrunt Deus,& causæ secundæ, vt ex dictis patet. A

Quo sensu Deus, & causæ secũdæ possint simul dici causæ integræ, & partiales.

Poterunt tamen Deus & ignis, verbi causa, cùm ad producendum calorem concurrunt, dici simul in quodã sensu,& integræ, & partiales causæ. Integræ, tum ob rationem antè explicatam; tum, quia quælibet totum calorem gignit. Non enim inter se caloris gradus partiuntur, vt illa hos, hæc illos producat: sed vnaquæque totum efficit calorem. Partiales, quatenus nec secũda sine prima, nec prima sine secunda, eo præcisè influxu, quem tunc adhibet, eiusmodi calorem produceret. Licet enim Deus eundemmet calorem, quem simul cũ igni profert, se solo possit efficere: non tamen eum efficere valet eo tantum concursu, quem dum cum igni operatur, exhibere solet; sed alio efficaciori, qui ignis influxum suppleat & compenset: quicquid in contrariã partem scripserint quidam è schola Nominalium; & Antonius Cordubensis lib. 1. quæst. Theologicarum, quæst. 55. dub. 4. B

Consule Greg. in 2. d. 35. q. 1. ar. 3.

Pro explicatione quarti argumẽti sciendum est; Platonicum dogma fuisse, causas secũdas propriè, ac simpliciter causas non esse, sed instrumenta primæ causæ duntaxat; vt legere est apud D. Damascenum in sua Philosophia, cap. 9. vbi hac in re veteri Academiæ suffragatur: itẽ apud Simplicium hoc in lib. ad text. 29. Ficinum, lib. 2. de Immortalitate animorum, cap. 11. & Bessarionem lib. 6. contra Calumniatorem Platonis, cap. 2. At Peripatetici causas secundas, vt par est, absolutè & propriè causas vocant: quia, licet à causa prima dependeant, (quod Platonicis, vt eis causarum nomen non absolutè concederent, persuasit) in suo tamen genere perfectam causalitatem obtinent. C D E

Dubit.

Si quis autem roget, num simul & causæ simpliciter, & instrumenta Dei, non coniuncta, cuiusmodi est calor respectu ignis; sed separata, dici queant? Respõdemus, quod iam alibi diximus; posse quidem eas appellari aliquo modo instrumenta, quatenus earum interuentu Deus agit: ceterùm si instrumentum propriè sumatur, instrumenta non esse, vt rationes in argumento adductæ concludunt. Itaque negandum est, vt causæ secundæ instrumenta primæ dicãtur, sat esse, hanc per illas, vt per inferiores, sibique subiectas agere. Si cui tamen placuerit, causas secundas instrumenta primæ absolutè vocare; is argumento concedat, quod assumit,& ad eius impugnationem dicat, eas conditiones, quę inibi exprimuntur, non in omnibus, sed in vulgaribus artiũ instrumentis,& in ijs, quę particularibus causis obseruiunt, reperiri. Verùm, quia secunda huiusce argumenti pars difficultatem quandã attingit, de motu causarum secundarum à primo agente; ea de re separatim à nobis quæstio instituetur.

Resp.

Sol. 4. arg.

QVÆSTIO XIII.

Vtrumne Deus aliqua præuia motione causas secundas ad agendum excitet.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta affirmatiuam partem astruere videantur.

Circa modũ, quo Deus cum causis secundis ad earũ operationes & effecta concurrit, discutienda se offert celebris opinio Diui Thomæ 1. p. q. 105. & in prima secundæ, q. 109. art. 1. & quæst. 3. de potentia, ar. 7 eiusq. sectatorum, Capreoli in 2. d. 1. q. 2. Ferrariensis 3. cont. Gẽt. cap. 70. & aliorum existimantium, omnes causas secundas, antequam operentur, accipere à Deo influxum quendam & motum, qui sit quasi esse intentionale virtutis diuinæ, quo ad promendas actiones excitentur; eo modo, quo artium instrumenta,

Sententia D. Tho. & aliorum.

vt

vt dolabra, & securis, præuiam motionemá fabro accipiunt, cùm ad opus conficiendum applicantur. Nàque, esto, dolabra præacuta sit, & ad expoliendum lignum idonea, haudquaquam tamen id expoliet, nisi artificis impulsu, motuque cieatur.

Habet autem in primis hæc sententia pro se commune illud Peripateticæ scholæ effatum; quod etiam inculcat D. Augustinus 8. de Genes. ad lit. cap. 20. & 5. de Ciuit. Dei cap. 9. scilicet, proprium esse primi supremique motoris mouere non motum; sicuti & primi alterantis, id est, cœli, alterare, cùm ipsum non alteretur. Si enim ita sit, consequens erit, vt ceteræ causæ non moueant, nisi moueantur; quod etiam disertis verbis affirmat Aristoteles, 7. huius operis, lib. cap. 1. & lib. 8. cap. 5. At si causæ secundæ non mouent, nisi motæ; sanè oportet eas, antequam aliquid moliantur, præuio illo influxu concitari.

Philosophicum axioma.

Item: Causa prima non solùm est prima in essendo, sed etiam in operando, atque ita priùs natura agit, quàm causæ secundæ; hæc autem naturæ antecessio non cernitur in concursu diuino circa ipsam actionem causatum secundatum, cùm eiusmodi actio tota sit à Deo, & à causis secundis, nec vlla eius pars prius à Deo, quàm à causis secundis attingatur. Oportet igitur aliam dari actionem à Deo, vt ab integra causa, priùs natura elicitam; nempe eam, qua agentia secundaria ab ipso excitentur, & moueantur.

Præterea; Causa secunda, cùm operatur, communi Philosophorum assensu dicitur maiorē acquirere perfectionem, quàm cùm in otio est: hæc autem perfectio non consistit in ipsa actione, quam edit; quia calefactio ignis, verbi gratia, ceteræque actiones transeuntes, non sunt in agente, sed in re, quæ patitur, vt suo loco planum fiet. Aliquid ergo in se recipit causa secunda, dum agit, quod eam perficiat: hoc autem non videtur esse aliud, quàm influxus ille, quo in actu primo constituitur, expediturque ad eliciendam actionem. Quare non videtur negandum, dari prædictum influxum.

Causa secunda, dũ operatur, magis perficitur.

ARTICVLVS II.

Confutatio superioris sententiæ, & argumentorum, quibus nitebatur, dissolutio.

HAec tamen sententia non videtur probanda: in primis, quia absque necessitate res multiplicat. Vt enim, v. c. ignis calorem producat, supposita naturali eius vi, & idoneo subiecto ad recipiendum calorem, alijsque vulgatis circumstantijs; fictitium est, ac superfluum, quicquid ampliùs de nouo ex parte Dei desideratur, præter concursum in actionem, & calorem, qui producitur. Nec vlla probabilis ratio affertur, cur istiusmodi influxus, vnà cum influxu ignis non satis sit ad producendum calorem; præsertim cùm illud, quod vocant esse intentionale diuinæ virtutis, & præuio illo motu induci inquiunt, necessariò sit quidpiam creatum, nec videatur posse esse aliud quàm qualitas, quæ non minùs, quàm ignis, indigebit alio concursu ad operandum; sicque dabitur progressus in infinitum. *1. ratio.*

Secundò: quia si res ceratæ nihil omninò absq; præuia illa excitatione moliri queunt, sequitur, excitari inuitarique à Deo voluntatem, etiam ad actus vitiosos, quod nemo dicat. Plura ad hanc opinionem refellendam argumenta habes apud Ludouicum Molinam, in sua Concordia, q. 14. art. 13. disput. 26. *2. ratio.*

Iis, quę in aduersam partem adducta sunt, non erit difficile respondere. Nam quod afferunt de artium instrumentis, vt de securi, quæ sine præuio impulsu haudquaquam artificiosam sectionem edit, ita est; sed non eodem modo se habent alia agentia, quæ vel sibi propriam, innatamque virtutem ad operandum obtinent, vt ignis; vel sunt ipsa agendi virtus, vt calor. Hęc enim aduentitio *Occurrit aduersariorum rationibus.*

illo motu, quo ad exequẽdam actionem applicentur, non indigent; vti superiùs declaratum fuit.

Quo sẽsu dicatũ, proprium primi mouentis mouere non motum.

Illud autem Peripateticæ disciplinæ proloquium, quo Thomistæ maximè innituntur, sic interpretandum est, vt proprium sit supremi motoris mouere non motum, hoc est, agere independenter ab altiori causa. Quo item sensu causæ secundæ non mouent nisi motæ, hoc est, nisi dependenter à primo agente, quod vnà cum ipsis operatur.

Quod de prioritate diuini concursus obijciunt, parum habet momenti. Nullo pacto concedendum est, Deum priùs natura agere, ratione alicuius prioris concursus, quem directò immittat in causam agentem, vt eam corroboret, & ad operandum excitet; cùm is non detur. Nec etiam ratione illius, quo actionem, & effectum causæ secundæ immediatè attingit, quasi aut totum, aut aliquam eius partem, per se priùs producat absque consortio causæ secundæ. Fatendum tamen est, Deum secundum istiusmodi influxum priùs agere, dupl ci consideratione. Vna est, qua priora natura dicuntur, quæ perfectiora sunt, quo pacto se habet diuinus concursus, qui causarum secundarum concursu multò est excellentior. Altera est, qua priora vocamus ea, á quibus non retrò commeat consecutio. Nec enim, si detur concursus diuinus absolutè, sequitur, dari concursum ignis; etsi contrà ex eo, quòd detur concursus ignis, rectè colligatur, dari diuinum concursum. Ad harum verò prioritatum rationem non opus est, totum causarum secundarum effectum, aut aliquam eius partem, priùs a Deo, quàm à causis secundis produci, vt planum est.

Traditur hęc a Scot. in 1. d. 36. à Caiet. 1. p. q. 8. ar. 1. De hac excellentia D. Tho. in 1. d. 1. q. 1. art. 4. Auerr. sup 1. & 4. pposit. lib. de causis.

Quod vltimo loco obiectum fuit, ita dilues. Non dicuntur agentia naturalia, dum agunt, nouam acquirere perfectionem, qua tunc constituantur in actu primo; in hoc enim sunt per formas iam antè sibi inditas, quarum interuentu agunt. Dici tamen possunt denuò perfici merito actionum, quas edunt; idque dupliciter: vel perfectione intrinseca, id est, ipsis inhærente, cùm agunt per immanentem actionem; vel extrinseca, cùm per transeuntem. Nam quòd etiam actio transiens sit perfectio agentis creati, ex eo patet, quia maximum est creaturarum ornamentum, primam causam imitari, quod præstant, dum agendo sese alijs communicant: adeò vt D. Dionysius 3. cælestis hierarchiæ dicat, omnium diuinissimum esse, Dei cooperatorem fieri. In quam sententiam lege, quæ tradit S. Thomas lib. 3. contra Gent. cap. 19. & Auerroes 12. Metaph. comm. 36.

An actio transiẽs sit perfectio agẽtis, disputat Capr. in 4. d. 49. q. 1. a. 3. Card. 1. p. q. 44. ar. 4. Ferr. 2. cõtra gent. cap. 9.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum Deus immediatione virtutis, & suppositi, cum omni agente creato operetur.

ARTICVLVS I.

Quid sit agere immediatione virtutis, & suppositi.

Vt propositam dubitationem expediamus, sciendum est, quemadmodum in quolibet agente duo cernuntur, nimirum, virtus, per quam operatur, vt in igni calor, & res ipsa, quæ principaliter denominatur agere, vt ignis: ita, quod ad præsentem attinet disputationem, bifariam dici agens immediatè agere: vno modo, immediatione virtutis; altero immediatione suppositi, id enim est, quod principaliter, & vt quod operari dicitur.

In quolibet agẽte duo insũt.

Illud agit immediatè immediatione virtutis, quod agit per virtutem non aliunde sibi communicatam, siue patiens immediatum sit agenti, siue ab eo distet. Exemplum prioris immediationis secundum virtutem, cernere est in igni, cùm per ingenitum

Actio immediata immediatione virtutis.

nitum sibique proprium calorem aquam attiguam excalefacit: Posterioris in Sole, cùm, lumine per intermedia corpora traiecto, terram illuminat.

Virtutis mediatio. Agere mediatè mediatione virtutis est per virtutem sibi commodatam operari, siue item patiens distet ab agente, vt cùm orbis Lunæ lumen sibi à Sole immissum in aerem iaculatur; siue non distet, vt cùm idem orbis prædictum iubar in sphæram ignis demittit.

Actio immediata immediatione suppositi. Quod ad rationem suppositi attinet, id agit immediatè immediatione suppositi, inter quod, & ipsum effectum, siue rem patientem, nullum aliud suppositum, hoc est, singulare per se subsistens, interiectum est; quo pacto aqua manum, quam abluit, refrigerat.

Mediata mediatione suppositi. Id agit mediatè mediatione suppositi, inter quod, & effectum, siue rem, quæ patitur, aliud cadit suppositum; vt inter fabrum, & statuam, securis.

ARTICVLVS II.

Deum vtroque modo immediatè operari.

Cõclusio. Lege D. Th. 1. sent. d. 37. q. 1. art. 1. & 3. cõtra gẽt. c. 68. HIs animaduersis, respondemus; Deum cum quouis agente creato operari immediatè immediatione virtutis, & suppositi. Quæ assertio quo ad priorem partem ex eo constat; quia virtus diuina non est aliunde communicata, quin potiùs omnis rei creatæ virtus à Deo effluxit, atque eo pacto est virtus creaturæ, vt Dei quoque virtus sit. Vnde intelliges, nullam ream creatam, si cum Deo comparetur, agere posse immediatione virtutis; quamuis, si vna cum altera conferatur, possit. Posterior pars conclusionis liquet ex eo, quia inter Deum & effectum rei creatæ, siue rem, quæ patitur, non est intermedium aliquod suppositum, etiam tam Deus, quàm ignis, verbi causa, dum calorem producunt, secundùm suam substantiam immediata sint manui, quæ calefit, cumque ipsam caloris productionem immediatè attingant, vt ex ijs, quæ à nobis superiùs disputata sunt, planum est.

Quorũdã opinio. Nonnulli tamen, è quorum numero est Ferrariensis ad ca. 70. lib. 3. contra Gent. contendunt, vt aliquid censeatur agere immediatione suppositi, requiri præterea, vt per aliud suppositum non agat; nec sufficere, immediatè secundum substantiam attingere effectum, & rem, quæ patitur. Negant igitur, Deum, dum vnà cum substantijs creatis operatur, agere immediatè immediatione suppositi.

Improbatio. Verùm, etsi non multum referat, quo quisque modo loquatur, si de re constet; nos tamen priorem explicandi rationem, quæ vsurpatior est, amplectimur. Nec, quod obijciunt, momentum habet, videlicet, si dicamus, Deum omnia effecta causarum secundarum operari immediatione suppositi, sequi, tolli ordinem causandi inter Deum, & supposita creata; eò quòd non videatur seruari ordo causandi inter ea, quæ immediatè agunt. Non habet, inquam, momentum: quia eiusmodi ordo non consistit in eo, quòd supposita creata attinganr per se suos effectus, & causa prima non nisi per secundas; sed in eo, quòd omnia agentia creata, & supposita omnia, dependeant à prima causa, vt a fonte totius esse, ita vt, citra illius opem & influxum, nec consistere valeant, nec vllam operationem exequi; vti iam suprà declaratum fuit.

Ordo agẽdi inter Deum, & supposita creata, in quo consistat.

QVAESTIO XV.

Vtrum causa prima actionem secundæ, an secunda actionem primæ determinet.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur, neutram ab altera determinari.

Duplex actionum determinatio.

Dvplex est, quod ad propositam difficultatem spectat, actionum determinatio: vna secundum speciem, altera secundum gradum naturæ singularis. Tunc causa vna actionem alterius secundum speciem determinat, cùm generalem illius rationem, & indifferentiam ad certam speciem, vocat, & contrahit, id est, cùm ea causa, quæ ex sese tam vnius, quàm alterius speciei actionem indiscriminatim edere potuisset, ab alia limitatur, vt huius certæ speciei, non alterius, producat actionem. Similiter tunc causa vna actionem alterius secundum gradum naturæ singularis determinat, cùm ea, quæ sub eadem specie ad hanc, vel illam actionem indeterminata erat, ad hanc certam singularem trahitur, & definitur.

Hoc posito, inuestigandum in præsentia est, quonam pacto causa prima & secunda in actionibus, hunc in modum determinandis, sese habeant? Non quærimus autem, quid eiusmodi actiones formaliter specificet: id enim intrinsecè quidem præstat essentialis cuiusque differentia, extrinsecè verò obiecta, à quibus actus in genere causæ formalis extrinsecæ speciem sortiuntur. Sed nimirum in quæstionem vocamus, vtra prædictarũ causarum alterius actiones efficienter determinet? Porrò au-

Sẽsus propositę quęstionis.

A tem, quòd alienum sit à veritate id, quod communis philosophantium schola asserit, nempe, causam secundam determinare actionem primæ secundum speciem, hunc in modum probatur. Id determinat secundum speciem, à quo gradus specificus principaliter tribuitur: sed hic tribuitur principaliter à prima causa, cuius influxus est præcellentior, quæque fons est totius esse, tam specifici, B quàm singularis. Non igitur causa secunda actionem primæ eo pacto determinat.

De determinatione secundum speciem.

Secundò: Vnus idemque influxus diuinus, secundum speciem, sat est omnibus actionibus causarum secundarum perficiendis; sicuti vna eademque specie illuminatio sufficit ad producendam lucem, & calorem, & multarum specierum animantes, quæ ex putri materia obueniunt. C Non est igitur, cur dicamus, diuinum concursum trahi ad diuersas species.

Iam quòd causa prima non determinet, vt multis visum est, actionem secundæ, quo ad gradum naturæ singularis, hisce argumentis videtur concludi. Vel eiusmodi gradus est à Deo, & à causa secunda; vel à Deo tantum. Si a Deo, & à causa secunda; non est igitur, cur soli Deo D tribuatur. Quòd autem non tantùm à Deo fit, apertè conuincitur. Primùm; quia cùm gradus naturæ singularis idem re sit cum gradu specifico; impossibile est, produci hunc à causa secunda, illum verò à Deo tantùm absque secundæ causæ consortio: quæ enim re non dissident, neque productione distingui possunt. Item, quia sequeretur, causas secundas non tendere per se in supposita, id est, in singularia per se exi- E stentia. Quo enim pacto in ea per se ferri possunt, si non eliciunt actiones, quibus illa per se efficiuntur? Tertiò, quia nulla ratio afferri poterit, cur non idem singularis effectus ab eadem causa diuerso tempore, vel à distinctis eodem, producatur, si singularitatem ipsam ordinaria lege Deus contribuit.

De determinatione quo ad singularitatẽ.

Accedit testimonium Arist. hoc in li. c.3. tex.38. & li.5. Met. c.2. tex 3. vbi docet, particulares effectus ad particulares causas esse reducendos. Quare nô est, cur singularitas ad primam causam, quæ maximè vniuersalis est, referatur.

ARTICVLVS II.

Quæstionis enodatio.

1. conclus. Cõsule D. Th. 3. contra gent. c. 66. & in 2. d. 1. q. 1. artic. 4.

PRoposita difficultas duabus conclusionibus explicanda est. Prima sit: Actio causæ primæ determinatur, quo ad speciē, ab actione causæ secundæ. Hæc conclusio videtur Philosophorum omnium communis: patetque ex eo; quia, cùm causa prima in se spectata, possit hominem & aquilam, ceteraque eiusmodi sine discrimine producere: ratio, cur, cùm homo non aquilam, sed hominem; cùm aquila non hominem, sed aquilam procreet; non alia sanè est, nisi quia eius concursus à concursu hominis, vel aquilæ, ad huius potiùs, quam alterius speciei actionem effectumque producendum, definitur & contrahitur. Ac de eiusmodi determinatione locutus est D. Dionysius 4. de Diuinis nominibus, vbi scripsit: Deum vniformiter operari omnia; diuersitatem autem effectorum esse à causis secundis: quemadmodum sol ex se vniformiter illuminat; at quòd alij aliter lucem impertiat, a diuersitate subiectorum proficiscitur. Hæc assertio intelligenda est de ijs tantùm actionibus, & effectis, quę a causa prima côcurrentibus secundis administrantur: quę enim a prima duntaxat oriuntur, planum est, non aliunde determinari.

2. conclus. Greg. in 1. d. 17. q. 4. art. 7 ad 7. & d. 35. q. 1. art. 1.

Secunda conclusio: Actio causæ secundæ determinatur per se primò à Deo, quo ad singularitatem. Hanc tuentur plerique de schola Nominalium, & e iunioribus Philosophis Theologisque nonnulli. Suadeturque in hunc modum: Hic ignis, verbi causa, ex se non est determinatus ad certam numero calefactio-A nem, tū, quia potest multas elicere, vt patet; tum quia natura non intendit definitè hoc singulare, vt alibi ex Auicenna docuimus. Igitur, vt hāc calefactionem determinatè edat, oportet, aliunde determinari. Sed in causis secundis nihil est, à quo determinari possit: recurrendum est ergo ad causam primam, quæ ipsum virtutis suæ efficacitate determinet, cuius certè est, ordinaria ac stata lege hūc B quasi defectum naturæ supplere. Probatur minor: quia tam cœlestis influxus, quam ceteræ causę effectrices, quæ quoquo modo cū igne concurrere possunt, indifferenter se habent ad hanc vel illam calefactionē edendam. Item materia, in quam ignis agit, ex se ad quālibet recipiendam apta idoneaq. est. Similiter locus nihilo magis ad vnā calefactionem, quam ad alteram facit. Nec pu-C tandum, hanc determinationem, si nō à singulis circumstantijs, saltem ab earum omnium complexu; id est, ab hoc agente, hoc cœlesti influxu, hac materia, hoc loco, ceterisque huiusmodi in vnū collectis, tribui posse. Hæc enim omnia, vt non singulatim solùm, sed vniuersim quoq; sumpta, multis communia sunt; ita non possunt reddere aliquid ita vni proprium, vt multis non conueniat. Nec D denique sat est, confugere ad durationem, seu veram, seu imaginariā; quasi propterea ignis hanc potiùs calefactionē edat, quàm aliam, quia agit dependenter ab hac duratione. Primùm; quia existimare, tantam inesse durationi vim, vt, quod aliarum circumstantiarum collectio præstare non potuit, ipsa perficiat, fictitium est, & ridiculum. Deinde, quia duratio, seu vera, seu imaginaria, vera E rei causa non est; sed mensura potiùs, & affectio, quæ rem iam constitutam, & determinatam sequitur.

Determinatio actionis & effectus, ad eādē causam pertinent.

Porro, ad clariorem notitiam eorum, quæ diximus, nōnulla animaduertenda erunt. Primum est: ad eandē causam pertinere determinationem actionis, quo ad gradum naturæ singularis; & determinationem

effectus, quo ad eundem gradum. Namque eadem indifferentia cernitur in hoc numero agente, in hoc subiecto, in hoc loco, in hoc tempore, vel momento, & in tota collectione harum circumstantiarum, ad productionem caloris, v.g. quæ cernitur ad calefactionem eliciendam, vt consideranti planum est.

Secundò obseruandum: cùm dicimus, hunc ignem indifferentem esse ad hanc, vel illam calefactionem, hunc, vel illum calorem producendum; id non ita debere accipi, quasi hic ignis ad omnem prorsus calefactionem, caloremq. producendum, indifferens sit. Non enim ita res sese habet, cùm hic ignis, esto, indifferens sit ad educendos ex hac materia infinitos calores; non tamen sit indifferens ad educendos eos, qui ab alio igni educi possunt: siquidem omnis forma singularis naturalem habet dependentiam è definito agente particulari, quod 5. Metaphysicorum li. ostendemus. Sed, nimirum, sic id accipiendum est, vt, cùm quilibet ignis possit multas calefactiones, multosque calores edere, ex se tamen ad quemlibet horum, qui ad se pertinent, indifferens sit.

Quælibet forma singularis pēdet à designato agente.

Tertiò sciendum: actionum & effectorum singularitatem non ita à Deo præfiniri, quasi tantùm ab eo indiuidualis differentia effectiuè tribuatur. Nam cùm tota actio, & totus effectus causarum secundarum, simul à Deo, & à causis secundis procedat; impossibile est, differentiam indiuidualem, quæ est idem re cum eo, quod constituit, non produci simul à causis secundis. Dicitur ergo à Deo singularitas præfiniri, quia Deus, videns causam secundam esse veluti in procinctu, vt exeat in actum certæ alicuius speciei, simulque esse prorsus indifferentem ad plures singulares actus sub tali specie, nec habere, vnde sese ad vnum potiùs, quàm ad alium determinet: huic perplexitati occurrit efficacitate suæ voluntatis, præfiniendo quinam actus singularis hoc loco, & tempore, momentoue exercendus sit, sub

Quo pacto singularitas à Deo præfiniatur.

A illa specie, ad quam causa secunda se determinat. Rationem autem, modumque eius præfinitionis, hic licet mente concipere. Videns Deus, positis illis circumstantijs, concurrendum sibi esse ad eam speciem actus ex lege ordinaria, qua decreuit, non destituere suo auxilio agens creatum, præfinit concursum indiuiduum, quo sibi placet influere. Quia verò non diuerso, sed eodem numero
B concursu actioneve, Deus & causæ secundæ influunt in ipsius causæ secundæ effectum, vt suprà explicauimus, fit, vt concursus etiam agentis creati determinetur in gradu indiuiduo, vt, videlicet, potiùs sit hic, quàm ille alius eiusdem speciei, qui in illis circumstantijs indiscriminatim exhiberi posset. Atque ita, quòd actus & effectus hic potiùs sit, quàm alius numero solo diuersus, in ipsum
C Deum resoluitur.

Obiectio.

Quòd si quis objiciat, videri ex dictis sequi, essentias habere causam efficientem; cùm dicamus, differentiam indiuiduam, quæ est pars essentiæ rerum singularium, produci per se primò à Deo determinante, & à causa secunda determinata. Occurrendum erit, proloquium Philosophorum affirmantium, essentias non habere causam efficientem, intelligi
D de cōnexionibus essentialibus, qualis est inter hominem, & animal particeps rationis; quę cùm non sint aliud formaliter, quàm relationes identitatum, fundamentaliter verò negationes diuersitatis, (vt doctè explicat Fonseca lib. 5 Metaphysic. cap. 5. quæst. 1. sect. 4.) nequeunt ab vlla causa effici. Verùm id non impedit, quò minùs ipsi termini essentiales, cuiusmodi est differentia indiuidua cuiusque actionis, & effe-
E ctus, cùm in rerum natura sub actu existentiæ ponuntur, effectrices causas sortiantur.

Dilutio.

ARTICVLVS III.

Solutio rationum, qua initio proposita fuerant.

NVnc, quo pacto primi articuli argumentis occurrendum sit, videamus. Ad primum neganda est maior propositio. Non enim eius est determinare secundum speciem, ad quod pertinet, gradum specificum principaliter tribuere; sed eius, quod definit, trahitque causam vniuersalem, vt huius potiùs, quàm alterius speciei operationem effectumque producat: quo pacto se habet causa secunda ad primam; cùm tamen causa prima ipsum esse specificum, vt præstantior & principalior causa, rei genitæ conferat.

Ad secundum dicendum est: cùm diuinus concursus nō sit aliud, quam externa Dei actio, & hæc in eundem feratur terminum, in quem actio causæ secundæ; vt in calorem, dùm concurrit cum igne calefaciente; & in leonem, dum concurrit cum leone generante; fieri non posse, vt vnus concursus diuinus secundum speciem satis sit, omnibus secundarum causarum actionibus perficiendis; esto, eadem specie illuminatio sufficiat ad producendam lucem, deinde lucis interuentu calorem, tum caloris ministerio variarum specierum animantes ex putrescente materia. Ratio discriminis palàm est, quia non repugnat, vnam eandemq; rem singularem esse principium, siue instrumētarium, siue principale, actionum, effectuumque specie differentium; cùm tamen repugnet, eandem specie actionem ferri in terminos specie diuersos.

Cur diuinus cōcursus nō sit vbiq; vn° specie.

Rationes verò, quæ probare nitebantur, determinationem ad gradum naturæ singularis non esse à causa prima, facilè soluet, qui dixerit: ad primam quidem; eiusmodi gradum etiam à causis secundis tribui, vti exposuimus; sed ita, vt ille ad eum conferendum à prima determinentur. Ad secundam; agentia creata præfinita, concursu primæ causæ determinantis, tendere in singularia per se existentia; quia sic actiones edunt, quibus eiusmodi singularia per se efficiuntur. Ad tertiam; non posse eundem effectum singularem ab eadem causa secunda diuerso tempore, vel à distinctis eodem tempore produci: quia effectus singularis pendet ab hac numero actione, qua gignitur; & hæc actio ab hac numero duratione, in qua elicitur: etsi duratio non conferat illi tanquam vera causa singularitatem, vt suprà ostendimus; sed tantummodò sit occasio, conditio, & indicium singularitatis, vt 2. de gener. planiùs, & enucleatius dicetur. Præterea, hic singularis effectus habet necessariam connexionē cum sua causa, licet ab ea in actum deduci non possit, nisi accedente diuini concursus præfinitione. Neque his repugnat, quod Aristoteles ait, de reuocatione particularium effectuum ad particulares, non ad vniuersales causas: loquitur enim de causis vniuersalibus in prædicando, vt de artifice comparatione statuarij: Deus autem non est causa vniuersalis in prædicando, sed in operando, vt ibidem exposuimus.

Gradus singularitatis etiā à causis secundis tribuitur.

Effectus singularis pēdet per se ab hac singulari actione.

QVAESTIO XVI.

Vtrumne rectè concedatur, aliquid esse, quod diuina potentia fieri non possit.

ARTICVLVS I.

Multa effugere potentiam Dei ordinariam, nihil absolutam, nisi quod contradictionis repugnantiam inuoluit.

EGimus hactenus de concursu Dei secundum ordinariam eius potentiam; nunc de eodem secundum extraordinariam, siue absolutam potentiam pauca differemus. In primisque ad explicationem huiusce controuersiæ, quæ ceteris quæstio-

stionibus ad diuinam potentiam spectantibus, tanquam fundamentum supponenda est, scire oportet; etsi potentia diuina in se vna, ac simplicissima sit; prout tamen rebus efficiendis comparatur, in ordinariam, & absolutam diuidi: vt videre est apud D. Thomam 1.p.q.25.art.5. & in 3. dist. 1.q.2.art.3. Gregorium in 1. d.42.q.1. Scotum in 1.d.44.q.1. Capreolum d.42. quæst.1.art.1. Alensem 1.par.q. 20. memb.5. Potentia Dei ordinaria est, quæ respicit communem, & vsitatum cursum, ordinemque rebus inditum. Absoluta est eadem diuina potentia, simpliciter, ac sine vlla limitatione spectata.

Quæ potentia Dei ordinaria, quæ absoluta.

1. Assert. Hoc posito, sit prima assertio: Multa nequeunt fieri à Deo secũdum potentiam ordinariam, quæ secundum absolutam possunt. Hęc assertio probatur, quo ad priorem partem; quia, exempli causa, si ignis idoneæ materiæ aptè congruenterque applicetur, non potest Deus cum eo non concurrere ad comburendum: quandoquidem id poscit communis, ordinariaque lex, qua rebus creatis eiusmodi concursum exhibet. Quo ad posteriorem partem suadetur; quia potest Deus præter consuetum ordinem id commune beneficium denegare; vt olim, cùm Hebræos pueros in Chaldæorum fornace seruauit incolumes. Namque, vt D. Augustinus libr.26. contra Faustum, capit.3. monet: edisseritque sanctus Thomas, prima parte, quæst.105.art.7. Virtus diuina nequaquam secundarum causarum ordini subiecta est; sed ei potiùs talis ordo subditur, vt, qui à Deo procedat, non necessitate naturæ, sed arbitrio voluntatis. Potuisset enim Deus alium præscribere rerum ordinem: vnde & præter hunc ab ipso constitutum agere potest, cùm voluerit, producendo, videlicet, se solo tàm effecta secundorum agentium, quàm alia, ad quæ res creatæ pertingere non possunt.

2. Assert. Secunda assertio: Absoluta Dei potentia fieri potest, quidquid contradictionem non implicat. Hæc assertio [illegible] Theologorum, Philosophorumque assensu in scholis recepta est, & ab omnibus tanquam irrefragabile axioma inter disputandum conceditur. Probatur autem à Richardo in 1. dist.42.quæst.7. quia, vbicunque extrema non includunt repugnantiam contradictionis, apta sunt, quantum ex parte ipsorum est, per aliquam potentiam coniungi, nisi ex parte potentiæ sit defectus, qui in diuina attributa minimè cadit. Idem quoque ostenditur à D. Thoma 1.p.q.25.art.3. quia esse diuinum, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, est infinitum, minimeque limitatum ad aliquod genus entis, sed in se continens perfectionem totius esse. Vnde, quidquid potest habere rationem entis, comprehenditur sub possibilibus, respectu diuinæ potentiæ absolutæ. Nihil autem rationi entis opponitur, nisi non ens, seu quod inuoluit esse, & non esse simul: ex quo sequitur, ea omnia ac sola, in quibus inest contradictio, absoluiã Dei potentiam effugere. Itaque fieri à Deo non potest, vt sex non sint bis tria, quia alioqui essent, & non essent sex: nec item, vt homo non sit animal particeps rationis, quia esset simul, ac non esset homo: nec, vt creatura conseruetur sine Deo, quia esset dependens, cùm sit creatura, & non esset dependens ex hypothesi: similiter neque mentiri Deus potest, quia cùm sit ipsa veritas, esset Deus, ac non esset. Atque hanc rationem D. Dionysius 8. capit. de Diuinis nominibus reddit Elymæ Mago, quærenti, quo pacto à nostro Theologo (intelligebat autem D. Paulum) dictum esset, aliquid non posse Deum, si est omnipotens? dixerat enim 2. ad Timoth. 2. Deum se ipsum negare non posse. Nempe, inquit, negare se non potest Deus, quia se ipsum negare est à veritate cadere: est autem veritas Deus, atque ita à veritate cadere à Deo est cadere. Lege plura in hanc sententiam apud D. Thomas 2. contra Gentes, capite 25. Altissiodorensem libro primo, suæ summę, Magnum Albertum in 1. sentent. distinct.42. artic.4. & 6. Durandum

Probatio.

Quæ Dei absolutæ potentiæ subijciantur.

dum in 1. dist. 42. quæst. 1. & 2. Heruæum, Quodlib. 4. q. 9.

ARTICVLVS II.

Alia quedam ad eandem sententiam spectantia.

Diuina potentia non est coarctanda ad angustias nostri intellectus.

Est autem non segniter obseruandum, cùm, an aliquid diuina virtute fieri possit, inquirimus, negatiuam partem non temerè, aut ex intellectus nostri mensura, definiendam esse. Namque (vt rectè ait D. Anselmus 2. lib. Cur Deus homo) Multa potest Deus facere, quæ hominis ratio nequit comprehendere, multaque sunt fidei mysteria; vt Incarnatio Diuini Verbi, sustentatio accidentium extra subiectum, aliaque eiusmodi, quæ intellectus humanus, nisi cœlesti disciplina sit institutus, negabit, posse esse, licet illa re vera non contra, sed supra lumen rationis sint. Vnde D. Augustinus in illa verba 1. ad Corint. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi: Sapientiam, inquit, huius mundi fecit Deus stultam, faciendo, ac declarando id esse possibile, quod ipsa iudicat impossibile.

Secundò aduertendum est, cùm decernimus, non posse aliquid à Deo fieri, id non diuinæ virtutis imbecillitati, sed ipsius rei defectui, & quasi impotentiæ ascribi debere. Namque, vt Hugo Victorius 1. lib. de Sacramentis, parte 2. capit. 22. sapienter, & acutè disputat, non minùs potens est Deus, quòd impossibilia non possit; siquidem posse impossibilia, non est posse, sed non posse. Itaque omnia potest Deus, quæ posse potentia est. His similia tradidit D. Ambrosius in cap. 23. Numerorum, ad Chromatium, D. Augustinus lib. 26. contra Faustum, cap. 5. D. Anselmus in Prosologio cap. 7. & hos secutus D. Thomas 1. p. q. 25. art. 3. vbi admonet, ea, quæ contradictionem inuoluunt, congruentius dici, ipsa ex se talia esse, vt nô possint fieri, quàm non posse illa Deum facere. Sanè, vt nemo imbecillum aspectum vocat, qui sonos non videt; nec infirmum auditum, qui colores non audit; cùm hæc non pertineant ad eiusmodi facultatum obiecta: ita nec diuina potentia debilis censenda est, quòd simpliciter impossibilia præstare nequeat; cùm hæc sint extra terminos, atque obiecta executricis potentiæ.

(Margin: Item D. Aug. 15. de Trinit. c. 15. & libr. 1. de Symb. c. 1. D. Ansel. libr. 1. cur Deus homo, c. 17.)

Tertiò, nec illud omittendum est, quod iam ex dictis facilè quiuis intelliget; nimirum, licet potentia diuina infinita sit, non propterea admitti debere, posse Deum ex se id, quod simpliciter impossibile est, producere. Etenim, cùm productiuum, & producibile (liceat enim ita loqui) sese mutuò respiciant, nec aliquid dicatur productiuum, nisi eius, quod producibile est; si Deus ex se esset productiuus alicuius impossibilis, iam impossibile possibile foret.

QVÆSTIO XVII.

Vnde proueniat, vt aliquid diuina virtute possit, aut non possit fieri.

ARTICVLVS I.

Enodatio proposita difficultatis.

Libet adhuc, plenioris doctrinæ gratia, scrutari diligentius, quo ex fonte oriatur, vt aliquid à Deo factibile sit, aut non sit. Quam dubitationem pertractat Henricus Gandauensis, Quodlib. 8 quæstione 3. Scotus in 1. distinct. 43. q. 1. Bassolius, d. 42. q. 2. Omissis controuersijs dicimus, producibilitatem esse affectionem, consequentem naturam entis veri, eo modo quo risibilitas consequuntur hominis naturam. Quare, vt essentia hominis causa est, ratione interna, cur homo sit risibilis; ita & natura cuiusque rei est causa, seu ratio interna, cur pro-

produci queat. Quia verò producibile importat ordinem ad productiuum (nihil enim dicitur producibile, nisi quia ab aliquo productricem vim habente effici potest) inde est, quòd nihil censetur producibile, nisi primò quidem per ordinem ad Deum, qui est prima causa efficiens rerum omnium; deinde per habitudinem ad agens creatum, à quo, Deo pariter concurrente, produci potest. In idem recidet, si quis dicat, causam, seu rationem, cur aliquid produci queat, esse negationem repugnantiæ terminorum; qualis negatio cernitur, verbi gratia, inter lapidem & candorem, non tamen inter lapidem, & particeps intellectus. Nam ratio, cur inter hos terminos, non tamen inter illos, prædicta repugnantia versetur, est; quia horum, non illorum, natura eiusmodi est, vt eam sequatur producibilitas, siue aptitudo, vt inuicem coniuncti produci valeant.

Dubitat. Si quis autem petat, num ipsa natura terminorum secundum se sumpta, sublata omni existentiæ consideratione, aliquam habeat vlteriorem causam, ad quam referatur? Respōsio. Respondemus, habere, nempe Deum, siue essentiam diuinam, quæ, vt est fons & mẽsura totius esse, ita vnumquodque ens ab ea dependet, tanquam adumbrata quædam illius similitudo. (Creaturæ relata trāscendētia ad Deum.) Ideoque creaturæ dicuntur à Philosophis relata transcendentia comparatione Dei: quod fieri non posset, nisi secundum suam essentiam à Deo penderent. Ea est enim relatorum transcendentium conditio, vt pendeant essentialiter ab eo, ad quod referuntur. Porrò pendent creaturæ secundum se à Deo, vt à causa exemplari, seu quo ad diuinas ideas: non quidem practicas, (etenim vt hæ ad artem diuinam, & ad actionem spectant; ita creaturæ præcisè secundum suas essentias, absque vlla respectu ad existentiam, considerataæ, ab ipsis non pendent) sed secundum ideas speculatiuas, quæ artem potentiamque diuinam executiuam nostro intelligendi modo antecedunt. Nec mirum; cùm diuina essentia in illo priori perfectissimam rationem totius esse obtineat, resque omnes, vt absolutissimum speculum, repræsentet, & secundum suos gradus partim formaliter, partim eminenter, contineat: atque ideo in prioritate illa non inchoatè duntaxat, vt quidam volunt, sed absolutè perfectèque imitabilis iam sit à creaturis: in qua imitabilitate, prout obijcitur diuino intellectui, idearum ratio potissimùm consistit. (De ideis speculatiuis cōsule Henricū, quodli. 8. q. 1.)

His adde, non modò simplices terminos, sed eorum etiam sempiternas connexiones, habere necessariam dependentiam ab essentia diuina, vt ab ipsarum causa suo modo: quia, quidquid terminorum causa est, censetur etiam causa earum affectionum, quæ terminis necessariò conueniunt: quo pacto se habent prædictæ connexiones, siue accipiantur fundamentaliter, & vt sunt negationes diuersitatis prædicatorum à subiectis (licet ita sumptæ, vt non habent entitatem, ita nec causam, nisi admodùm impropriè, videlicet, quatenus eorum conditio fert) siue formaliter, quo pacto sunt respectus quidam identitatis vnius cum altero, vt suprà docuimus; qui respectus, etiam quo ad eam entitatem rationis, quam sortiuntur, suo modo adumbrationes quædam sunt, quanquam obscurissimæ, primi, ac diuini esse. (Sempiternæ connexiones pēdent ab essentia diuina.)

Ex dictis habes, causam rationemve internam, cur vnumquodque sit producibile, esse ipsam naturam terminorum: causam externam actiuam, à qua potest effici, & in ordine, ad quam producibile nuncupatur, esse potestatem diuinam rerum omnium effectricem; itemque virtutem causæ creatæ (nisi sit res, quæ secundorum agentium facultatem omninò excedat:) vltimam verò causam, externam etiam, in quam, vt in fontem, & mensuram totius entitatis, fit resolutio; esse diuinam essentiam eo, quo diximus, modo spectatam. Hinc non difficile erit, à dissimili intelligere, cur aliquid (Respōsio ad quæst.)

aliquid à Deo effici non possit: est enim interna causa ipsa natura terminorum, quam sequitur repugnantia, ne inuicem coniungi possint; quæ repugnantia ex eo oritur, quod tales termini à veri, & primi esse participatione omninò absint.

ARTICVLVS II.

Dubitationes circa superius dicta.

1. Dub. Circa ea, quæ superiùs statuimus, nonnullæ occurrunt dubitationes. Prima est: quòd secundum Peripateticam doctrinam asserendum videatur, omnia, quantumlibet contradictionis repugnantiam inuoluant, posse à Deo fieri, vno tantum excepto: quandoquidem Aristoteles 6. Ethic. capit. 2. laudat sententiam Agathonis, aientis, vno tantùm carere Deum, videlicet, quòd non possit facere, vt id, quod præterijt, non præterierit.

2. Dub. Secunda: Quonam pacto creaturę sint relata transcendentia, comparatione essentiæ diuinæ, secundum rationes ideales spectatæ: cùm omnia relata transcendentia definiantur per habitudinem ad ea, quæ respiciunt; vt materia per habitudinem ad formam, potentiæ ad sua obiecta: & tamen creaturę non soleant à Philosophis definiri per respectum ad essentiam diuinam, vt ex vulgatis earum definitionibus palàm est.

3. Dub. Tertia: Num creaturæ, secundum suam essentiam præcisè sumptæ, solummodò pendeant à Deo, vt ab archetypo speculatiuo, & mensura totius esse; an etiam vt à causa efficiente, finali, & exemplari practica: sicuti quidam nostræ ætatis excellenti ingenio, & doctrina Philosophi arbitrantur. Nam quòd etiam hoc posteriori modo pendeant, hisce argumentis videtur concludi. Non magis pendet accidens à substantia, in genere causæ subiectiuæ, & materialis; quam creaturæ à Deo, in genere causæ efficientis: (idem intellige de alijs duabus causis) sed dependentia illa est essentialis; ergo & hæc. Maior probatur: quia inde colligimus, accidens pendere essentialiter à substantia, quòd sine illa esse nequeat: at multò minus creatura sine Deo cohærere potest. Secundò idem confirmatur: quia ens secundum suam essentiam definitur id, quod existere in rerum natura potest. Quare, cùm nihil dicatur posse existere, nisi comparatum ad suum efficiens, sequitur, omne ens habere essentialem ordinem ad Deum, vt ad causam efficientem.

(1. Arg.) (2. Arg.)

ARTICVLVS III.

Superiorum dubitationum explicatio.

Propositæ dubitationes ita diluendæ sunt. Ad primam dicendum: in primis Aristotelem non cognouisse extraordinariam, siue absolutam Dei potentiam, imò nec de ordinaria rectè sensisse: cum putarit, Deum agere necessitate naturę, vt † alibi ostendemus. Deinde, Agathonis dictum non in tota eius amplitudine approbasse, vt reuera approbandum non est; sed qua ex parte præteritum nullo modo infectum reddi posse asserebat. — Respõsio ad 1. dub.

† Lib. 8. huius operis. c. 2. q. 5. ar. 2.

Ad secundam: creaturas, si, quatenus entia sunt, spectentur, non nisi per habitudinem ad Deum, vt est causa prototypa totius esse, omninò distinctè, ac perfectè intelligi, & definiri posse: nec mirum, quòd in vulgatis definitionibus nulla Dei expressa mentio habeatur. Nam primùm generalis conceptus entis in commune, ad solum Metaphysicum pertinet; vt in proœmio huius operis docuimus. Deinde, ipse Metaphysicus, licet essentias persequatur, vsque ad dependentiam à prima causa; rarò tamen definitiones omnibus numeris absoluit, ac perficit: vnde nec in ijs primam causam solet exprimere. — Ad 2. dub.

Generalis conceptus entis pertinet ad primũ Philosophum.

Tertia plus habet difficultatis; neque inficiamur, admodum probabilem esse Philosophorum opinionem, quam nibi retulimus. Verùm. — Ad 3. dub.

rùm,quia opposita & nobis, & plerisque alijs verisimilior videtur; dicimus, creaturas, vt quidem producibiles sunt, importare necessariam habitudinem ad productiuum, hoc est, ad Deum,& alias causas effectrices, in quibus virtute continentur; vt fuit à nobis superiùs declaratum. Verùm, quia producibilitas non est ipsa creaturarum essentia; sed affectio eam consequens: siquidem ante considerationē potentiæ diuinę executiuæ iam res habent, quod sint entia, quia iam sunt imitationes primi ac diuini esse: consequens fit, vt res, secūdum suas naturas præcisè spectatæ, non habeant essentialem ordinē ad Deum, vt ad causam efficientem, vel finalem, aut etiam exemplarem practicam. Namque harum omnium causalitates se mutuis officijs comitantur; quandoquidem finis allicit, efficiens agit propter finem; item efficiens, si intellectu præditum sit, proponit sibi exemplar, quod imitetur, ipsumque exemplar eius actionem dirigit.

Mutui officiorū nex' inter causas.

Sol. 1. arg. cir. 3. dub.

His positis, ad primum argumentum pro contraria opinione, neganda est maior propositio, & ad eius confirmationem dicendum; non ex eo colligi, accidens pēdere essentialiter à substantia, quòd sine illa esse nequeat: multa enim pendent essentialiter ab ijs, sine quibus esse possūt; multa nequeūt esse sine ijs, à quibus non essentialiter pendent. Pro prioribus exemplum sit conceptus rosæ, qui cùm à rosa speciem capit, ab ea secundum suam essentiam dependet, vt à causa formali extrinseca; & tamen non existente rosa existit. Pro posterioribus sit lux, quæ, nisi actu à luminoso conseruetur, euanescit; & tamen non pendet ab illo, quo ad essentiam, vt est communis Philosophorum opinio. Causa igitur, cur accidens pendeat essentialiter à substantia in genere causæ subiectiuæ, est, quia accidens secundum suam naturam est habitudo, siue respectus transcendens ad substantiam, quod non conuenit rebus creatis comparatione Dei, vt triplicem illam causalitatem subit. Ad secundum respondendum: cùm ens definitur id, quod potest existere, non definiri per essentiam, sed per affectionem, quæ essentiam consequitur: quemadmodum illa substantiæ definitio; substantia est ens per se existens, nō traditur per quidditatem substantiæ, sed per proprietatem quandam eius comitem, ac si diceretur; substātia est res, habens quidditatem, cui debetur, vt in alio non insit: quod annotauit D. Thom. 4. sent. d. 12. q. 1. artic. 1. ex Auicenna in sua Metaphysica.

Sol. 2. arg.

QVAESTIO XII.

Vtrum accidens attingat productionem substantialis formæ, an non.

ARTICVLVS I.

Diuersa Philosophorum sententia.

IN hac controuersia duæ sunt extremæ sententiæ. Prior est quorundam recentium Philosophorum, & aliorum, quos in 7. lib. Metaph. q. 7. Soncinas refert, asserentium; formam substantialem rei generantis, nullum actiuum influxum generationi, alijsve actionibus obeundis, impendere: solaque accidentia propria virtute, & vt principes causas, generare substantiam. Id quod hac potissimùm ratione confirmant: Calor, verbi gratia, seposito omni concursu formæ substantialis, habet ex se vim calefaciendi, generandique ignem: ergo forma substantialis nullo pacto ad id actiuè concurrit; alioqui efficeret natura pluribus, quod efficere paucioribus valet. Probatur assumptum: quia aqua calida manum calefaciēdo generat ignem; quæ actiones, cùm à forma aquæ, & ferri alienæ

1. opin.

Eius cōfirmatio.

næ sint, ac peregrinæ, necessum est, vt solius caloris vi administrentur. Huc pertinet, quòd si calor intensus extra materiam in quantitate diuinitus seruetur, non modò stupam calefaciet, sed etiam igniet; nulla interim ad id forma, cùm nulla ibi esse ponatur, influxum adhibente.

2. opinio. Itē Bassolij in 4. d. 12. q. 2. Bargij in 1. d. 37. quęst. 1. Baconij in 2. d. 37. q. 3. art. 1.

Posterior sententia, huic aduersaria, est, Scoti in primo dist. 37. q. 1. & in 4. dist. 12. quæst. 3. Durandi ibidem quæst. 2. & in 2. dist. 1. quæst. 4. Ochami in 2. q. 23. & aliorum; quam etiam pulchram, & subtilem vocat Ianduнus primo de anima, quęst. 8 Hi censent, accidens neque vi propria, neque vt substantiæ instrumentum, effectionem substantiæ attingere; sed materiam duntaxat aptam, idoneamque reddere, vt in eam substantia rei generantis formam substantialem immediatè producat. Videtur autem posse id hisce argumentis ostendi.

1. arg. pro 2. opinione.

Nihil vltra suum gradū aut speciem agit: sed substantia altiorem naturæ gradum obtinet, quàm accidens: non potest igitur substantia ab accidente effici.

Præoccupatio.

Quòd si quis occurrat, accidens non sua, sed substātiæ vi substantiam gignere; cuius oppositum ratio non probat: contrà obijcitur. Namque aut vis illa, influxusvè substantiæ, accidens est, aut substantia. Non substantia, vt patet: si accidens, eadem existit difficultas, & in infinitum quæstio abibit. Ergo nec eo pacto dicendum est, ab accidente substantiam effici.

2. Secundò: In generatione vniuoca, qualis est, exempli causa, ignis ab igni productio, oportet formam rei genitæ consimilem esse formæ generantis: atqui forma ignis non est accidenti consimilis, sed substantiæ: nō ergo ab accidente, sed à substantia generatur.

3. Tertiò: Substantia potest esse immediatum suæ actionis principium: ergo nihil impedit, quo minùs substantia substantiam immediatè producat, atque adeò instrumentariam accidentium vim ad id nequaquā asciscat. Probatur antecedens: quia vel ita agere est infra, vel supra dignitatem substantiæ. Non infra; cùm conueniat Deo: non supra; cùm competat accidentibus, vt calori, qui immediatè calefacit. Non est igitur, cur negari debeat, substantiam immediatè operari.

Quartò: Vel actio, qua forma ignis producitur, immediatè egreditur à calore tantùm: vel a calore, & siccitate, ceterisque accidentibus, quibus materia disposita fuit: vel proximè à sola forma substantiali ignis generantis. Non à calore tantùm; cum præparatio ad formā non in eo duntaxat consistat. Non ab omnibus accidentibus, quæ materiam ad susceptionem formæ exornarunt; cùm vna simplex actio à multis principijs immediatè elici non possit. Igitur à sola forma substantiali generantis; atque adeò nullum accidens productionem substantiæ efficienter attingit. 4

ARTICVLVS II.

Stabiliuntur duæ assertiones, quibus proximi articuli sententia confutantur.

NEutra earum opinionum, quas retulimus, nobis probatur; sed alia inter vtramque media, quæ aliquot assertionibus explicāda est. Prima sit: Non rectè sentiunt, qui negāt, formam substantialem ad actiones suas obeundas actiuè influere. 1. assertio. Quæ ita probatur: Agere, vna est è præcipuis rerum naturalium affectionibus; adeò, vt communi Philosophorum assensu dixerit Arist. 2. de Cœlo, c. 3. tex. 17. vnumquodque suæ operationis causam esse: Par est igitur, ac naturæ ordini consentaneum, vt actio in ipsa rerum substātia causam habeat, à qua dimanet: hæc autem substantia non potest esse materia, quæ nullam effectricem vim possidet: est igitur forma.

Cōsule D. Th. 3. cōtr. gent. c. 69.

Secundò: Actio sequitur esse: ergo idem erit primarium essendi, & agēdi principium: sed forma substantialis est primarium, ac principale principium essendi. Vnde ab

Idē est primarium essendi, & agēdi principium.

R Ari-

Aristotele hoc in libro, c.3. tex.28. dicitur ratio ipsa quidditatis. Erit igitur prima origo, & quasi fons, è quo rei naturalis actio proficiscatur.

Tertiò: Nulla causa potest effectum nobilioris notæ vi sua edere: atqui substantia est nobilior accidente: ergo nullum accidens vi propria substantiam gignet, sed vt instrumentum præstantioris agentis, id est, formæ.

Eadem forma ad tria causarum genera pertinere potest.

Postremò; confirmatur eadem sententia testimonijs Aristotelis, qui formæ substantiali disertis verbis efficientiam attribuit. Namque 7. huius libri cap. tex. 71. docet, causam formalem, finalem, & efficientem, nonnunquam in eandem rem incidere, vt in generatione equi. Et 2. de Ortu, & interitu, cap. 9. tex. 52. asserit, materiæ esse pati, formæ verò agere. Et ibid. tex. 53. eos reprehendit, qui omnem actionem è solis qualitatibus educebant. Et 2. de anima, cap. 4. text. 36. & 37. statuit, animam esse effectricem causam, vnde motionis principium emergit.

2. assertio.

Secunda assertio: Nulla substantia creata, sine instrumentaria accidentium ope substantialem formam inducit. Hæc est D. Thomæ 1. p q. 77. artic. 1. Auerrois 12. Metaph comm. 18. Henrici Gandau. Quodlib. 14. q. 1. Aegidij Romani, Quodlib. 3. q. 1. Capreoli in 1. dist. 3. q. 3. art. 2. aliorumque complurium. Suadetur autem, primùm; quia (quantumlibet aduersariæ partis Auctores contrà dicant) nulla substantia creata est immediatum agēdi principium: videlicet, quia, sicut agere sine dependentia ab alio priore, proprium est primæ causæ, ita eidem tantùm conuenit, agere more principalis agentis, sine dependentia ab alio posteriori, hoc est, absque interuentu alterius, per quòd in effectum influat. Item; quia forma agentis ita ordinatur immediatè ad esse, vt indiscriminatim se habeat ad hanc, & illam operationem, nisi ab accidentibus, quorum ministerio vti debet, determinetur. Vnde est q̀ naturam tantā

Pro istiusmodi pronūciato legedifferentem Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3.

agentium qualitatum varietatem, & apparatum substantijs attribuit. Deinde, quia (vt Auerroes lib. 7. Met. com. 22. & 31. & lib. 12. com. 18. rectè ait) eiusdem est materiam præparare, & formam inducere. Quare, cùm nō sola rei generantis substantia, sed accidentia quoque, materiam præparent, etiam accidentia suo modo formam inducent. Præterea, quia, cùm substantia, effectrici accidentium ope, ad alias actiones perficiēdas vtatur, consentaneum videtur, vt eandē opem ad substantiæ generationem adhibeat. Huc pertinet illud Aristotelis 4. c. lib. de sensu & sensili: Nihil, quatenus ignis, aut aqua, aut quidpiam aliud agere, aut pati natū est; sed quatenus cōtrarietatem subeunt, eatenus agunt, patiunturque. Hoc est, nulla res naturalis propriā elicit actionē immediatè ex sua forma substātiali, vt principio agendi; sed ex contrarijs qualitatibus, vt ignis, & aqua ex calore & frigore. Vnde colligit Alexander; ignem non, quà calidus est, actionem edere, Stoicam esse, non Peripateticam sententiam.

Cur naturæ substantijs qualitates attribuit.

ARTICVLVS III.

Alia assertiones, quibus tota quæstio profligatur.

3. assertio.

Tertia assertio sit: Accidentia facultate propria, siue vt principes causæ, non attingunt substantialis formæ productionem; attingunt tamen virtute substantiæ. Hæc ex superioribus colligitur, asseriturque à D. Thoma 3. contra Gent. cap. 69. & 3. p. quæst. 77. art. 3. Mag. Alberto in 2. dist. 12. art. 2. Aegidio in theorematis, proposit. 43. & lib. 2. Hexam. c. 11. Paludano in 4. dist. 12. quæst. 4. Maiore q. 1 Richardo in 3. principali quæst. 2. Argentinate, quæst. 1. Hispalensi, quæst. 1. art. 3. Ferrariensi 4. contra Gent. c. 66. alijsq. complurib. Probatur autem, quo ad priorem partem; quia, si accidens vi propria, seu vt princeps causa, substantialis formæ ꝓductionē attingeret, vel id præ-

Eius auctores.

Capr. in 4. d 12. q. 2. Caiet. 1. p. q. 54. ar. 3. Zimara in theor. pp. 122. Tolet. 2. de ani. q 3. ar. 1.

præstaret, vt agens vniuocum, vel vt æquiuocum. Non vt vniuocum; quia non est eiusdem rationis, ac speciei cum effectu. Nō vt æquiuocum; quia alioqui esset excellentioris naturæ, quam substantia. Non potest igitur accidens facultate propria substantialem formā gignere. Secundò: quia si accidens ea vi præditum esset, vel eandem haberet forma substantialis, quod superuacaneum foret; vel ea careret, quod supra refutauimus.

Posterior pars hunc in modum ostenditur. Corpora cœlestia procreāt in sublunari mundo, ex putrescente materia, imperfecta animalia, vt ranas, & mures, aliasque id generis bestiolas: non possunt autem eas producere nisi per instrumētariam operam qualitatum, quas ab se demittunt; alioqui agerent primò in remotum, quod fieri posse negat Aristoteles 7. huius operis li. ca. 2. tex. 10 Igitur cœlestes illæ qualitates productionem substantiæ efficienter attingunt. Idem comprobat aliorum animantium generatio, in qua semen quasi parentis vice fungens, per vim formatricem sibi inhærentem, paulatim membra effingit, ac stato tempore animam vegetatricem, deinde sentientem profert: quam certè non proferret, nisi eiusmodi vis instrumentum esset generantis. Denique pro eodem facit, quòd radij Solis, in speculo concauo reflexi, ignē edunt, nō aliter, quàm virtute Solis, in quo omnes elementorum formæ eminenter insunt.

Corpora cælestia vt imperfectas aiantes pcreēt.

4. assertio. Quarta assertio: Accidentia virtute substantię productionem substantialis formæ attingere, non est aliud, quàm accidentia esse virtutem instrumentariam substantiæ principaliter operantis. Pro explicatione huiusce assertionis haud ignorandū est, multos è schola D. Thomæ in ea opinione esse, vt putent, deriuari à substantijs ad accidentia, per quæ operantur, virtutem quandam, non stabilem, sed traiectitiam, adumbratum, ac velut intentionale esse substantiæ in se continentem: quæ virtus re quidem ipsa accidens, potentia verò, & efficacitate substantia sit. Atque huiusmodi virtute perfusa quodammodò, & corroborata accidentia, vltra vires suas ad substantiā generandam excitari inquiunt. Hæc sententia, etsi patronum habere videatur D. Thom. 3. p. q. 13. art. 2. & in 4. d. 1. q. 1. art. 4. & q. 3. de potent. art. 7. acriter impugnatur à Scoto, in 4. d. 1. q. 5. & Durando ibidem, q. 4. Ac nobis etiam parum verisimilis videtur, sicuti iam antea explicuimus, cùm de concursu causæ primæ cum agente creato disputaremus. Auget enim res sine necessitate, cùm substantiæ per sola nuda accidentia, vt per sua naturalia instrumenta, absq; illa aduentitia virtute, quam fingūt, generationem substantiæ exequi valeat. Præterea, cùm ea virtus adhuc intra accidentium cācellos maneat, nihilo satisfit magis ijs, qui contendunt, non posse accidens ad generandam substantiam promoueri.

Opi. Thomistarum.

Parū probabilis.

Itaque rectiùs philosophari eos arbitramur, qui volunt, cùm accidentia virtute substantiæ formam substantialem gignere perhibentur, accipiendum id esse intransitiuè, hoc est, idem valere, ac si dicerentur esse ipsa virtus substantiæ generantis: quandoquidem accidētia, vt sunt entia alterius, & non à se, sed à substantijs suum esse habent; ita eorum vis non iam ipsorum, quàm substantiæ vis est. Cur igitur (rogabit aliquis) calor ignis ignem, non carnem; animalis calor carnem, non ignem generat, si neque hic ab animalis forma, neque ille à forma ignis virtutem aliquam aduentitiam sibique superadditam, ad hoc potiùs quam illud progignendum, mutuatur? Nimirum, quia productio caloris ab igne coniuncta est cum productione siccitatis, & aliarum qualitatū, quæ materiam ad ignis formā præparant, ac determinant; similiterque calefactionem ab animalis calore, in materiam alimenti inductam, comitantur alterationes aliæ, quibus materia ad formam carnis disponitur, definiturque. Quòd si fieri posset, vt,

Quid sit, accidentia virtute substātia producere formam substātialem.

Dub.

Resp.

exempli gratia, alimentum calore duntaxat (etsi hic inter alias quattuor primas qualitates præcipuus nutritionis opifex sit) ab animali afficeretur, haud dubiè non gigneretur ex eo caro; cùm planum sit, integram, perfectamque præparationem ad eam generandam, multorum accidentium coitu, & temperatione contineri. Quod similiter de aliarum generabilium substantiarum ortu, pro modo cuiusque pronunciandum erit.

Calor præcipuus opifex nutritionis.

5. assertio. Quinta assertio: Accidens non potest virtute propria aliud accidens producere, sed tantùm virtute substantiæ. Ab hac propositione dissentit Scotus in 4. dist. 12. quæst. 3. Aegidius in theorematis, propositione 43. & plerique alij, ea potissimùm innixi ratione; quia ex eo, quòd, verbi gratia, calor alium calorem vi sua gignat, non iccirco aget vltra propriã speciem. Quare non est, cur hoc ei denegandũ videatur. Ceterùm nostra sententia verisimilior est, magisque Philosophica. quam statuit D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 3. Nam cùm vnumquodque vt se habet ad esse, ita ad operandum: sicut accidens nõ per se, nec virtute sua est, sed substantiæ; ita nec sua, sed substantiæ virtute operatur: non quia calorem efficiendo aliquid se nobilius produceret, sed quia vi propria agendo naturæ suæ modum excederet.

Cõtra Scotum, & alios.

Statuitur à D. Thoma.

ARTICVLVS IV.

Responsio ad argumenta, quibus prima opinio, initio quæstionis proposita, nitebatur.

QVoniam ex ijs, quæ hactenus disseruimus, constat, primi articuli sententias à veritate aberrasse; earum argumenta diluenda à nobis hoc loco sunt. Atque in primis illud, quod omnem concursum actiuum substantiali formæ adimebat, sic explicabitur. Cúm aqua calida manum calefacit, eiusmodi actio, (vt probat argumentũ) non oritur a forma substantiali aquæ tribuenda

Actio aquæ calidę calefaciẽtis vnde oriatur.

A da tamen est tum ipsi aquæ calidæ, tum calori, tum substantiali formę ignis, tum denique igni, alio, & alio modo. Aquæ calidæ, vt supposito immediato, quod secundum formam caloris, quam sustentat, calefacit. Calori, tanquam proximo principio, & rationi formali calefactionis, quod tamen non propria, sed ignis virtute agit. Formę substãtiali ignis, vt principio principali actiuo, à quo in B aquam calor defluxit, quodque in eodem calore, vt in sua virtute operatur. Deniq; igni, tanquam præcipuo agenti, quod mediatè mediatione suppositi, sed immediatione virtutis, eam calefactionem exhibet.

Id quod de actione aquæ calidæ manum calefacientis diximus, pari ratione asserendum est de actione, qua ferrum ignitum stupam ignit; nisi velimus (quod quibusdam placet) non ferrum ipsum calore affe C ctum, sed ignis scintillulas emicantes, ex particulis ferri in ignem conuersi, stupam incendio corripere. At enim, si ignis productio à ferro ipso, vi cohibiti in eo caloris exerceatur, ascribenda erit ea productio ferro, vt supposito immediatè agenti per calorem, quem sustinet: calori, tanquam rationi formali calefactionis; ceteraq. similiter, vt de aqua ca D lida dicebamus: Nisi quòd discrimen illud, præter alia, cernitur inter generationem ignis ab igni, & eã, quæ à ferro candenti est: quòd hæc non fit à forma ferri, nisi quatenus vnã cum materia calorem sustinet, atque adeò denominatiuè duntaxat; illa verò fit à forma ignis elicitiuè, nõ quidem per aliam actionem distinctam ab ea, qua calor operatur, sed per vnam eandemque; alioqui haberet E etiam suppositum ignis aliam actionem diuersam ab actione formæ siquidem vt forma per calorem, ita suppositum per formam agit.

Actio ferri igniti.

ARTICVLVS V.

Enodatio dubij, circa actionem caloris extra subiectum.

QVod attinet ad calorem, si extra subiectum diuina virtute ponatur, quærat aliquis, num is agere queat, ignemque producere. Nam quòd nequeat, hoc argumento

Suppositi, & formæ eadẽ actio.

videtur ostendi. Non plus repugnat, agere ignem in materiam quantitate affectam, sed formæ substantialis adminiculo destitutam, eique formæ actum inuehere; quàm calorem per se cohærentem ex aere ignem generare: sed illud ita repugnat, vt neutiquam possit fieri: ergo & hoc. Probatur assumptio; quia, cùm calor, calefactioque sint actus secundus, & hic naturę ordine actum primum supponat; vtique non videntur posse recipi in materiam exutam substantiali forma, quæ est actus primus eorundem.

Actio caloris summi extra subiectum.

Asserendum tamen est, calorem intensum extra substantiam, sed tamen in quantitate existentem (sine quantitate enim non dabitur mutuus contactus, quem ad eiusmodi actiones natura requirit) posse ignem generare; cùm non sit negandum, in diuina Eucharistia species vini consecratí, quæ extra substantiam consistunt, iniectam aquam in vinum posse conuertere. Nec ratio in contrarium adducta quicquam negotij exhibet. Etenim, sicut in prædicto mysterio, species consecratæ aduentitia accidentia per se recipiunt, quamuis nulla ibi substantialis forma pręsit: ita materia prima interuentu solius quantitatis summum calorem recipiet. Nimirum, illa actus secundi à primo dependentia neutiquam essentialis est; sed physica duntaxat, quam diuinitus compensari posse, Eucharistiæ miraculo docemur.

De hac re D.Th.3.p. q.77.ar.3. & in 4.d. 12.alijque Doct. ibidem.

Actus secũdi à primo qualis dependentia.

Proposita dubitatione hunc in modum explicata, ad argumentum, quod illius occasio fuit, respondemus; summum calorem extra subie-

A ctum cohærentem, non propria facultate ignem generaturum; sed substantiæ, nempe ignis, cuius ille instrumentaria vis est. At cuiusnam ignis? nempe eius, in quo priùs extiterat, si iam antea in subiecto erat. Quòd si in nullo fuerit, sed denuò producatur; erit fortasse, qui dicat, referendam tunc eam generationem ad aliquem ignem indeterminatè, ac vagè sumptum. Verùm id facilè coar-

Altera dubitatio.

Resp.

B guetur; cùm determinatus effectus certas ac prefinitas causas habere debeat. Spectabit igitur ea generatio, tanquam ad principem causam secundam, ad eum ignem, cui eiusmodi calor naturæ distributione debetur. Namque vt omnes ignes, quos creare Deus potest, certum sibi calorem singularem, quo conseruentur, & actiones suas administrent, physica necessitate deposcũt, (cum istiusmodi singulares affectiones singula-

C rium naturarum appendices, & quasi corollaria quædam sint) ita quiuis calor summo gradu intensus, aliquem certum ignem à Deo creabilem necessariò respicit; sicuti & quilibet alius effectus naturalis, certam habet causam effectiuam singularem, à qua dependeat, vt lib. 5 Metaphysic. patebit.

D

ARTICVLVS VI.

Explicatio argumentorum pro secunda opinione.

EAE verò rationes, quæ suadere nitebantur, accidentia nullo pacto substantiam producere, ita diluentur. Ad primam dicendum erit cum D Thoma 2. contra Gentes, cap. 21. & de veritate, quæst. 27. art. 4. ni-

Sol. 1.

E hil vltra suum gradum aut speciem quicquam moliri posse propria virtute; posse tamen virtute nobilioris agentis, quomodo accidentia, non sua, sed substantiæ virtute, substantiam gignunt. Ad secundam; formam substantialem eius, quod vniuoca generatione producitur, non oportere similem esse formę proximę, quà generans vt instrumẽto vtitur; sed pri-

Sol. 2.

mæ ac substantiali formæ ipsius generantis. Ad tertiam negandum est, quod assumit; tametsi à nonnullis cōcedatur; & ad eius probationem dicendum cum Caiet. ad ar. 3. q. 54. primæ partis, tripliciter posse rem aliquam esse principium productiuum actionis; videlicet, proximum, & nō principale, principale, & non proximum, proximū, & principale simul. Porrò esse principium primo modo infimæ notæ est; ideoq accidentium naturæ congruit. Esse principium secundo modo, medium quid censetur; atque ita creatæ substantiæ accommodatur, quę inter primam formam, siue actum purum, id est, Deum, & inter accidentia, medium locum obtinet. Denique, esse principium tertio modo supremam infinitamq. arguit perfectionē, (vti superiùs diximus,) & idcirco primæ duntaxat causæ cōuenit, quæ neque medio, neque aliena virtute, ad operandum eget. Ex quo patet, cur nulla substantia creata, sine interuentu accidentium, formam substantialem in materiam inducat.

Sol. 3. Tripartita varietas principiorum actiuorum. Vt à Rich. 1. sent. 2. p. d. 3. in 2. princ. q. 7. à Guilliel mo Parisiensi in li. de Trin.

Sol. 4. Ad quartam, quæ non mediocriter fauet opinioni existimantium, generationem non veram esse actionem, sed terminum duntaxat alterationis præeuntis, dicendum est; ignis generationem non à calore tantùm elici, sed communiter à ceteris accidentibus, quę ignis formam inducunt: nec esse absurdum, vnam eandemq. actionem à multis instrumentarijs principijs, quatenus omnia materiam ad vnam formam præparant, atque ordināt, proficisci. Intellige autem oriri ab ijs accidentibus generationem, non quasi ea tunc existant; (omnia namque, vt in primo de generatione statuimus, pariter cū re corrupta ipso generationis momento intereunt) sed quia, cùm non nisi per accidens, vtpote alterius occasu occidant, perinde sese ad generationem eliciēdam habent, ac si etiam tunc in rerum natura permanerent. Qua de re suo loco pleniùs, ac planiùs.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum ex omnibus accidentibus solæ qualitates agendi vim habeant.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta ostendere videantur, alijs quoque accidentibus eam vim inesse.

Quoniam proxima quæstione statuimus; accidentia, tanquam substantiarum instrumenta, productionem formarum substantialium attingere, proindeque agendi vim habere: proximum est, vt scrutemur, num ea vis solis qualitatibus, (vt est communis philosophantium vox) an alijs quoq. accidētibus competat. Nam quòd alijs etiam conuenire asserendum sit, hisce argumentis videtur confici.

1. Arg. Quicquid ab intellectu nostro percipitur, concurrit actiuè per suam speciem ad intellectionem & verbum; tanquam parens per seminariam virtutem ad gignendam sobolem: sed accidentia aliarum categoriarum percipiuntur à nostro intellectū, vt planum est: igitur ea omnia aliquam agendi vim possident; cùm instrumenti actio principali agenti ascribatur, ab eoque deriuetur. Lege D. Augu. 15. de Trinit. c. 26.

2. Argum. Deinde, teste Aristotele lib. 2. de cœlo, cap. 3. tex. 17. & 1. Ethic. cap. 7. Vnumquodque est propter suam operationem, alioqui frustra esset: Igitur nihil est in natura rerum, quod omnis actionis expers sit. Corroboraturque argumentum: quia, sicuti optimum, & industrium patremfamilias decet curare; ne quod domi suæ otiosum sit; ita congruere videtur, vt naturæ Auctor in mundi vniuersitate, & in hac sua quasi domo, nihil obtorpescere, nihil sine opere, & actione esse patiatur.

3. Argum. Tertiò; idem priuatim ostenditur in

in relationibus. Nulla enim idonea ratio afferri potest, cur relationes nihil agant: & non desunt, quæ oppositum suadeant. Primùm, quia sunt actus: & omnem actum sua actiuitas, & actio comitantur. Item, quia relationes induunt rationem causarum finalium; vt patet, cùm quis rei literariæ nauat operam, gratia honoris, qui relatio quædam est. Quòd si relationes hanc causalitatem, quæ inter omnes præcipua est, interdum obeunt: cur non etiam modum causandi efficientis causæ aliquando administrent?

4. Argum. Quartò: Motus ad locum est quantitas, & tamen multis in rebus agendi facultatem obtinet: ergo aliqua quantitas habet vim actiuam. Probatur assumptio; primum, quia sphæræ cœlestes ministerio motus, quo circumuehuntur, agunt in orbem sublunarem. Deinde, quia attritus duorum corporum non calorem solùm, sed interdum quoque ignem excitat.

5. Argum. Postremò: Multæ actiones sunt principia effectiua aliarum: ergo saltem actionibus conuenit esse principium agendi. Probatur anteced&etilde;s: Nam, ex complurium Philosophorũ iudicio, contemplatio causat efficiēter delectationem; notitia intellectus actum desiderij; finis appetitio volitionem eorum, quę ad finē sunt; & assensus principiorum assensum conclusionis. Non causant verò hæc vt productiones; (siquidem contemplatio, verbi causa, non est ipsa delectationis productio; nec appetitio finis, volitio mediorum, &c.) sed vt principia actiua, quibus anima ad consequentes illas actiones eliciendas vtitur.

ARTICVLVS II.

Explicatio quæstionis.

IN hac disceptatione cõmuni Philosophorum voce celebratur, ex omnibus accidentibus solas qualitates agendi vim obtinere. Verùm,

A cùm vltimum argumentum superioris articuli, eorundem Philosophorum consensu probet, multas internas actiones esse principia actiua aliarum, videtur equidem communis illa assertio ita accipienda, vt nõ simpliciter ex omnibus accidentibus, sed tantummodò e fixis, (cuiusmodi non sunt prædictæ actiones, quæ vt plurimùm confestim euanescunt) solæ qualitates agendi vim

B habeant. Estque admodum verisimile, ideo pronunciatum illud ab ijs Auctoribus ad solas qualitates restrictum fuisse, quia plerique inter eas operationes qualitatibus annumerant: sed, quia verior est sententia, quæ illas ad actionis categoriam pertinere statuit; iccirco non videtur nobis absolutè pronunciandum, ex omnibus accidentibus solas qualitates esse principia actiua, sed adhibendam eam, quam diximus, moderationem. Explicatur cõmune prorũciatũ Philosophorum.

C Quoniam autem magis ordinaria principia actiua formarum substantialium sunt qualitates, aduerte, eius rei conuenientiam & rationem inde esse: quòd, cùm omne compositum naturale constet materia, & forma, quarum illa patiendi munus obit, hæc agendi; his duobus principijs duo alia eorundem officiorum

D quasi administra, contributa fuere: materiæ quantitas, formæ verò qualitas. Etenim materia interuentu quantitatis accidentia recipit (intellige, vt subiectum quo) forma verò ministerio qualitatum operatur. Nam cùm materia de suo extensa nõ sit, oportuit conferri illi à natura quantitatem, cuius interuentu exigeretur, corporaliaque accidentia

E reciperet. Rursum, cùm forma substantialis immediatum agendi principium esse nequeat, procurandum et fuit à natura aliquod agendi instrumentum, quo vteretur. Hoc verò esse qualitatem, ex eo constat, quia agentia naturalia per potentias, per calorem, frigus, humorẽ, siccitatem, aliaque eiusmodi ad qualitatum genus pertinẽtia, operari solent. Item, quia, vti passim videmus, qualitates

Cur qualitates sint principia actiua formarum.

Materiæ priuatim subseruit quantitas: formę qualitas.

alias sibi consimilles generant, calorem calor, humorem: quod tamen ceteris fere accidentibus denegatũ est. Nec enim quantitas aliam quantitatem efficit, nec relatio relationẽ: similiterque res sese habet in alijs, præterquã in nonnullis actionibus, vt antea monuimus.

Qualitatũ varietas quo ad vi agendi.

Illud tamen ignorandum non est, agendi vim non ad omnes qualitates eodem pacto se habere. Quędam enim sunt actiuæ realiter simul, & intentionaliter: vt lux, & calor. Lux enim non aliam tantùm lucem producit, sed vnà cum ea sui imaginem mittit, quæ perlata ad oculum, simul cum videndi facultate visionem efficit. Item, calor non aliũ duntaxat calorem gignit, sed sui idolum ex se profert, quod sensiterio tactus inustum, similiter ad sensionem caloris pariter concurrit. Aliæ verò sunt qualitates, quæ realiter tantùm agunt: vt potentię vegetatrices. Alię, quæ intentionaliter tantùm: vt calores. Aliæ, quæ neutro modo: vt character, & incorruptibilitas beatorum corporum.

Ex hoc etiam numero est figura, vt alibi diximus. Quanquam non desunt, qui eam faciant principium actiuum motus ad locum; vt Durandus in 1.d.45.q.2. & Magnus Albertus ad finem 4. libri de cœlo: vbi ait, figuram acutam esse partem potentiæ actiuæ medium secantis, eamque potentiam ex tribus coalescere, & reintegrari, videlicet, ex acuto, graui, & duro. Vnde est, quòd acutiora, grauiora, & duriora, facilius penetrant, & percurrunt medium.

Thienẽsis 4. de Cœlo cap. vlt.

Pro nostra tamen opinione sunt Scotus, in 4.d.1 q.5. D. Thom. 2.2.q.96 art.2.& 3. contra Gent. cap.105. Ferrariensis eodem loco, & alij. Idque optima ratione. Nam cùm figura nihil aliud sit, quàm modus quantitatis; & quantitas, vt sæpe diximus, omnis actiuitatis expers sit, vtpote, quæ se habeat ex parte materiæ: consequens est, vt agendi vi careat. Nec obstat, quòd acuta corpora, ceteris paribus, per aquam velociùs descendunt. Non enim

Corpora acuta cur velociùs descẽdãt.

A id ex eo prouenit, quòd acumẽ actiuè influat ad motum: solùm namque dispositiuè ad illam maiorem celeritatem præstandam sese habet, quatenus, videlicet, figuræ acutæ minor moles se opponit, atque adeò minor resistentia ex parte corporis, quod perrumpitur: sicuti & figura plana, quia maiorem corporis portionem tangit, segniorem reddit motum, vt docet Aristoteles 4. lib. de cœlo cap.

B vlt. tex. 44. & Commẽtator ibidem. Lege etiam, quæ in eandem sententiam scripsit Aristoteles in Mechanicis, ad eam quæstionem, cuius initium est; Cur ex figurarum genere, quæcunque rotundæ sunt, & circinatæ, &c.

ARTICVLVS III.

C *Respondetur ad primi articuli argumenta.*

NVnc argumenta initiò proposita soluamus. Ad primum respõdendum est: Etsi species concurrant actiuè ad intellectionem, & verbum; non tamen omnia, quorum illæ species sunt, ritè dici per eas actiuè concurrere, nisi talia sint, vt ad eiusmodi specierum generationem, proximè, vel remotè, aliquam vim

Sol. 1. arg.

Lege Greg. in 2. d. 25. q. 1.

D actiuam contulerint: sic enim censebuntur species eorum instrumenta, vtpote, ab eis aliquo modo deriuatæ. Quare, cùm non omnia accidentia eam actiuitatem ad generationem specierum intelligibilium, etiam remotè, præbeant, vt 3. libro de anima ostendimus; fit, vt non omnia, respectu intellectionum, actiua principia censeri debeant. Adde, quod nostra quæstio erat de principijs

E proximè elicientibus actionem, de quibus propositum argumentũ nullam ingerit dubitationem.

Ad secundum dic; effatum illud Aristotelis, de substantijs potissimũ intelligi, nec de omnibus vniuersim: cùm materia nihil agat, etsi ad actiones formæ, pro rata sua portione, concurrat, non quidem eas efficiendo, sed recipiendo; item etiam

Sol. 2.

com-

componendo totum, cuius est agere. Illud verò de cura patrisfamilias sic explicabitur. Optimum patremfamilias, licet, non patiatur domi suæ quicquam prorsus inutile, & superuacaneum esse, non ab omnibus tamen opus exigere. Quod & diuini artificis sapientia mirificè præstat in hoc mundi opificio, in quo etsi non omnibus agendi vim tribuerit, nihil tamen frustrà condidit, nihil frustra esse sinit; cùm tam ea, quæ agunt, quàm quæ non agunt, alijs pro naturę suę modo vtilia sint, vt erit consideranti perspicuum.

Nihil à Deo frustra conditum.

Sol. 3.

Ad 3. Relationes esse actus: sed nõ omni actui actiuitatem inesse, nec ab omni actionem proficisci, sed ab ijs, qui perfectiorem naturæ gradum obtinẽt: cuiusmodi sunt potissimùm qualitates, quæ peculiari modo formam sequuntur, vt alibi etiam diximus. Nec refert, quòd relationes interdum finis causalitatem sortiuntur. Licet enim finis, consideratione quadã, vt in progressu patebit, principalis causa habeatur: modus tamẽ, quo efficiens mouet, maiorem perfectionem requirit; cùm moueat per influxum actiuum, veramque, & germanam actionem. Quę ratio causandi non potuit conuenire relationibus, quæ tantummodò sunt habitudines ad aliud, minimumque de natura entis possident; vt Auerroes 12. Metaphys. comm. t. 9. docet. Vnde liquet, non sine causa agendi vim relationibus denegari. Quod ex eo etiam stabilitur, quia, si relationes, tũ ob alias causas, tum ob tenuitatẽ sui esse, nequeunt motum, vel actionem terminare, vt 5. libro patebit: certè multò minùs motum, vel actionem inchoare poterunt. Plus enim ad inchoãdum, siue producendum, quàm ad determinandum exigitur. Accedit ratio Theologica. Nam, si qua relatio esset operatiua, maximè essent diuinę relationes, quę ceteris infinitè eminentiores sunt: at quòd hæ operatiuæ nõ sint, constat ex eo, quia, cùm, verbi gratia, relatio Patris alijs personis non conueniat, sequeretur, posse Patrem aliquid per eam operari sine aliarum personarum consortio, sicque Trinitatis opera non essent indiuisa: cuius oppositum non solùm affirmant Patres communi cõsensu, sed decreuit etiam sexta Synodus generalis, act. 11. in epistola Sophronij, & Concilium Toletanum 6. can. 1 in symbolo fidei.

Lib. 1. huius Operis, c. 4. q. 1. art. 1.

Relationes cur principiũ actionum non sint.

Relationes diuinę non sunt operatiuę.

Sol. 4.

Ad quartum respondemus, si hoc respondere est, ac non potiùs responsionem in suum locum reseruare: videlicet, neutrum ex ijs duobus effectis, quæ retulimus, actiuè ac per se causari à motu locali, prout continuum, ac quantũ quidpiam est, quod argumentum ostendere nitebatur: vtrum verò ab eodem sub alia consideratione causentur, in libris de Cęlo patebit. Ad quintum argumẽtum quid respondendum sit, patet ex dictis.

QVAESTIO XX.

Vtrum finis verè ac propriè causa sit, an non.

ARTICVLVS I.

Videri non esse.

NOn est à nobis sine disputationi prętereunda finalis causa, cuius ignoratio veteres Philosophos multis erroribus implicuit; vt constat ex ijs, quæ ab Arist. c. 8. huius l. & 1. de partibus animal. c. 1. & 1. Metap. à c. 3. in disputatione de causis tradita sunt. Quod ergo ad præsentem quæstionem spectat, erit qui probet; non debere finem inter causas numerari, in primis hoc modo. Celebre est pronunciatum in Philosophia; Causam & effectum simul esse: quod, vt Interpretes explicant, sic accipiendum est: vt si causa & effectus sumantur quo ad relationes, quibus se mutuò respiciunt, dicantur simul natura esse; si verò quo ad ipsam causalitatẽ, rationemve

Pronunciatum Philosophicum.

ve causandi, perhibeatur esse simul duratione, seu temporaria, siue momentanea: cùm fieri non possit, vt vlla res causet actu, quin id, quod ab ea causatur, pariter existat. Hoc constituto, videtur facilè probari, finem non esse causam; siquidem existente eius effectu, nondum ipse existit: vt patet, cùm quis obtinendi magistratus gratia literis nauat operã, cui futurus magistratus finis est; præsens verò studium, eiusdem finis effectus.

Secundò: Omnis causa est principiũ, vt alibi diximus: nullum principium est finis: igitur nullus finis est causa. Minor probatur; quia, teste Aristotele, li. 3. Metap. c. 2. tex. 3. finis & principium opponuntur inter se, cum finis sit id, in quod desinitur; principium verò id, à quo incipitur.

Tertiò, quòd finis saltem propriè causa non sit, ita ostenditur. Id quod impropriè causat, nõ potest propriè causa esse: atqui finis causat impropriè; quandoquidem eius causalitas consistit in translatitia, & impropria motione, vt mox patebit: non igitur finis propriè causa est.

ARTICVLVS II.

Esse verè ac propriè causam, omniumque primam.

IN hac dubitatione prænotandæ sunt variæ diuisiones finiũ. Quarum prima assumitur ex ijs, quæ docuit Aristoteles 2. de anima, c. 4. text. 37 & hoc in libro, c. 2. tex. 23. & cap. 7 tex 71. vt etiam D. Thomas, Simplicius, & Philoponus ibidem annotarunt; videlicet, finem aut esse finem cuius, aut finem cui. Finis cuius est id, cuius obtinendi gratia aliquid fit: vt valetudo, quam vt assequamur, medicamento sumimus. Finis cui est, in cuius gratiam fit aliquid: vt ægrotus, cui valetudo medicamentorum interuentu procuratur.

1. diuisio finis.

Secunda est: Finium alter vocatur generationis, alter rei genitæ. Ille est forma, quæ per generationem inducitur, & à generante intenditur; Hic operatio, cuius gratia vnumquodq.

2. diuisio.

A esse dicitur. Quam diuisionem inculcat Auerroes 4. li. de Cœlo, com. 22. colligiturque ex Aristotele 1. de Ortu & interitu c. 7. tex. 55. & hoc in li. c. 7. tex. 70. itẽq. 2. de Cœlo, c. 3. tex. 17.

Tertia: Quidam fines operationi præexistunt, nec agẽtia in eorum effectionem tendunt; sed ideò operantur, vt eis cõiungi, aut assimilari possint. Sic Deus est finis, nõ solùm creaturæ intellectualis, quæ ipso fruitur po B test; sed etiam totius naturæ, quæ similitudinem diuini esse, pro suo modo, affectat. Alij sunt fines, qui agentis actioni non præexistunt, sed ab eo efficiuntur, vt forma, quæ per generationem acquiritur. Hos docuit Aristoteles, hoc in libro, c. 2. text. 23. esse terminos motuum; quia formæ substantiales, præeuntibus dispositionibus, quę motu inducuntur, materiam subeunt.

3. diuisio.

Lege Arist. 2. li. de cœl. ca. 12. text. 64. & li. 12. Metaph. c. 11. tex. 36. De his finib. D. Th. 3. contra gent. c. 18.

C His animaduersis, conclusio sit: Finem non solùm esse verè, ac propriè causam, sed omnium primam. Huiusce cõclusionis veritas, etsi quosdam ex antiquis Philosophis (vt initiò præfati sumus) latuerit; communi tamen assensu recepta est. Priorem eius partem asserit, probauitque Aristoteles, ca. 3. huius libri, tex. 29. Patet autem ex eo; quia finis est, cuius gratia fit aliquid. vnumquodque au-D tem pendet per se ab illo, cuius gratia fit, & omne illud, à quo aliquid per se pendet, verè ac propriè causa illius est. Posterior pars eiusdem conclusionis traditur ab Aristotele, hoc in li. c. 3. tex. 31. & 11. Metap. c. 1. tex. 36. Suadeturque ea ratione: quia, cũ efficiens non nisi alicuius gratia operetur, necesse est, antequam agat, & materiæ formam inducat, moueri à fine: sicque finis motio causalitates E omnium aliarum causarum, saltem origine, antecedit. Itaque primum locum obtinet finis, secundum agẽs, tertium materia, quartum forma. Potest etiam ea ex parte causalitas finis non origine tantùm, sed dignitate prior vocari; videlicet, quia, vt agere, quàm agi, præstantius est; ita in ordine mouentium id excellit, quod mouet, non motum: quo pacto se habet finis,

Concl.

Lege D. Th. 1. p. q. 7. ar. 4.

Causalitas finis nõ origine tã tùm, sed dignitate prior.

A finis, cū ipse moueat ceteras causas, nec ab alia moueatur, vt docet Aristoteles, loco proximè cit. & 3. de anima, c. 10. tex. 54. Lege magnum Albertum hoc loco, tractatu 2. ca. 5. vbi aliam prioritatis seriem inter causas tradit. Denique aduerte, quadam cōsideratione singulas causas posse ceteris priores nuncupari. Nā si vetustas, & stabilitas spectetur, prima est materia: si quidditatis notio, forma:
B si ratio physicæ motionis, efficiens: si modus excitandi, ac pelliciendi, finis.

Sol. 1.arg. Argumenta autem, quæ ostendere videbantur finem nō verè ac propriè causam esse, hunc in modum refutanda erunt. Ad 1. concessis quę in eo assumuntur, dicendum; etsi finis, ū in actu causat, nō existat secundum esse, quod habet in rebus; (Ita Sōcin. 5. Metaph. q. 3.) existere tamē secundum esse intentionale, quod in
C mente obtinet, dum apprehenditur: quæ apprehensio (vt paulò pòst dicemus) est conditio, sine qua finis suam causalitatem exercere non potest.

Sol. 2. Secundum refellitur inficiatione minoris. Licet enim finis, si pro extremo sumatur, principio repugnet; non tamen si accipiatur, prout designat causam finalem, quæ principiū est, quatenus ab eo sua principiata
D dependet. Aristoteles tamē loco cit. cùm finem principio opponi dixit, principium sumpsit pro eo, vnde motus oritur, id est, pro efficiente, cui finis relatiuè opponitur, cùm non ad media tantùm, sed ad efficiens quoq. referatur. (Sol. 3.)

Tertio satisfit concedendo, motionem finis impropriam esse in genere motus; negando tamen, esse impropriam in ratione causandi. Nam,
E esto, finis metaphoricè moueat, vt sequenti quęstione patebit; propriè tamen causat, quia propriè ab eo pendet id, quod ab ipso causatur.

QVAESTIO XXI.

Vtrum causalitas finis in metaphorica motione consistat, an non.

ARTICVLVS I.

VIDERI NON IN EA consistere.

VT, quænam finis causalitas sit, scrutemur, animaduertēdum est ex Diuo Thoma in 1. 2. q. 9. art. 1. & Scoto in 1. d. 1. q. 4 duplicem esse motionem: vnam propriam quæ fit per veram, & germanā actionem; vt, cū ignis aquam calefacit: aliam impropriam, & translatitiam; cuiusmodi est ea, quæ mouere dicitur id, quod sui amorem injiciendo allicit, trahitque ad sese: ob quem tractum dicitur anima magis, esse vbi amat, quàm vbi animat, quia videlicet, ad rem amatam quodammodo extra se affectu rapitur; vt præclarè docet D. Dionysius 4. c. de diu. nom. (Duplex motio, propria & trāslatitia.) (Ex D. Ber.)

Hoc posito, in quæstionem vocamus, num causalitas finis consistat in metaphorica illa motione, qua res, quæ finis nuncupatur, ex sui desiderio causam agentem ad operandum allicit. Pars negatiua hisce argumentis videtur concludi. Aliquid allicit, & nō est finis; aliquid est finis, & nō allicit: ergo causalitas finis nō cōsistit in alliciendo. (1. arg.) Prior antecedentis pars suadetur: quia volūtas diuina allicitur à sua bonitate ad operādum: (Quò spectat illud Boetij, lib. 3. de consolatione Philosophiæ, metro 3.

Quem non externæ pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus; verùm insita summi
Formæ boni liuore carens.)

& tamē diuinę voluntatis in se sumptæ, nec finis, nec vlla causa esse potest; cùm Dei voluntas ab ipso Deo non

non distinguatur, quem aliunde causari non posse, luce clarius est. Secunda pars eiusdem antecedentis probatur: quia finis, & boni vna eademque ratio est: at constat, aurum, verbi gratia, in se actu bonum quidpiam esse, & tamen non semper allicere, cùm à multis contemnatur.

2. Argum. Secundò; Motionem illam, qua finis causam agentem allicit, præcedit actio intellectus, obijcientis appetitui ipsum finem: ergo finis causalitas non debet in ea motione constitui. Assumptum liquet: cùm appetitus (teste D. Augustino 8. de Trinit. cap. 53.) non possit ferri in ignotum. Consequutio ostenditur: quia causa finalis, vt paulò antè disseruimus, est omnium causarum prima, ceterasque causalitates præit: quod esse non potest, si eius motionem anteuertit prædicta intellectus operatio.

Appetitus non fertur in ignotũ.

3. Argum. Tertiò: Cùm finis allicit, eo pacto mouet, quo is, qui consulit; siquidem vterque inuitat, rem appetitui proponendo: at motio consulentis ad efficientem causam spectat, vt Aristoteles hoc in libro, cap. 3. tex. 29. hisce verbis edisserit: Præterea id, vnde mutationis, aut quietis primum est principium, qualis causa est is, qui consulit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit, eius quod fit. Ergo & illa finis motio tota erit efficientis causæ.

4. Argum. Quartò: Etiam ea, quæ cognitione carent, gratia finis operantur, vt in progressu huius libri patebit: & tamen non alliciuntur à fine: siquidem istiusmodi allectio non nisi præeunte notitia fit. Igitur allectio appetitus non requiritur ad causalitatem finis.

5. Argum. Postremò: Finis confert medijs appetibilitatem: sæpe enim media, quæ alioqui molesta, & ingrata sunt, propterea, quòd ad finem assequendum conducunt, redduntur amabilia, actuque amantur: vt patet in sectione venæ, potione, abstinentia à cibo, alijsque id genus. Non igitur finis tantummodò respectu causæ agentis, quam allicit; sed etiam respectu mediorum, causalitatem exercet.

ARTICVLVS II.

Quæstionis enodatio.

IN hac disceptatione communis Philosophorum opinio est; Causalitatem finis consistere in metaphorica illa motione, quam diximus. Ita sentit D. Thomas 1. contra Gent. cap. 75. Ferrariensis ibidem, Scotus in 1. d. 1. q. 4. Gandauensis 1. p. summæ, art. 49. q. 6. Ochamus in 2. q. 3. art. 2. Alensis 1. p. q. 17. membro 3. Soncinnas 5. Metaph. q. 2. M. Albertus eodem lib. tract. 1. capit. 3. Auicenna lib. 6. suæ Metaph. tractatu 5. cap. 5. & alij; quibus suffragatur Aristoteles 1. lib. de generatione, cap. 7. tex. 55. Vbi docet, causam, vnde principium motus existit, id est, causam efficientem, actiuam esse; nõ ita eam, cuius gratia cetera fiunt, id est, finalem, quæ non est actiua, nisi per translationem.

Cõmunis sententia. Alias tamẽ de hac re sententias refert Heruæus q. 1. Quodlib. 2. Soncinnas loco hic cita to.

Quia tamen hac in re non parua est difficultas, aliquot assertiones ad eam illustrandam subjiciemus. Prima sit: Metaphorica motio, qua res cognita appetitum allicit, est ratio causandi finalis causæ; non tamen respectu cuiuslibet agentis, sed creati tantùm. Hanc assertionem vt intelligas, paucis accipe ea, quę in fine, quod ad præsentem locum spectat, consideranda occurrunt. Primùm igitur in sanitate, exempli gratia, cernitur peculiaris quædam entitas, naturæ animalis consentanea & accommodata; quæ nihil aliud est, quàm primarum quattuor qualitatum permistio, & temperies. Hanc consequitur relatio conuenientiæ, seu bonitatis formalis. Post hanc subortitur relatio appetibilis; ideò enim vnumquodque appetitur, quia bonum, seu conueniens est. Tandem accedit relatio finis, qua sanitas ad media, & ad ea, quæ ipsius gratia fiunt, refertur. † Quòd si quis objiciat, Aristotelem hoc libro, cap. 3. tex. 31. & 1. Eth. cap. 1. supponere, bonum

1. assertio.

Explicatio.

Triplices relatiões. Lege Capr. in 2. d. 34. q. 1. Cai. 1. p. q. 5. artic. 1. Ferr. 1. cõr. Gent. c 37

† Objectio.

Respõsio. Bonũ,& finis vt con ueniãt; vt differant. bonum & finem idem esse: quare nõ rectè à nobis relationẽ finis à bonitatis relatione distingui. Occurrẽdũ erit ex sententia Philosophi, bonum & finem idem esse, non quo ad relationes, sed quo ad fundamentum, cui innituntur, quod vnum idemque est: vt in sanitate videre licet, quæ per eandemmet entitatem, quã vitam animalis seruat, appetitur, vt bona, mouetque, vt finis: & verò non appetit Socrates relationem bonitatis, seu conuenientiæ, quam respectu illius sanitas habet; sed sanitatem ipsam, quæ tamen non, nisi prout relationi conuenientis subiacet, appetitionem terminat. Nisi enim res voluntati proponatur, vt conueniens, nequaquam in ea sui amorem, aut desiderium excitabit. Ratio autem, cur finem omnem, bonũ quidpiam, seu verum, seu adumbratũ, esse oporteat, ea est: quia (teste D. Dionysio 4. capit, de diuinis nominibus) nemo ad malum spectans operatur; &, vt Seneca 4. de officijs, cap. 17. ait, nemo est à naturæ lege adeò alienus, vt malum, nisi sub aliqua specie boni, possit appetere.

Lege initiũ 1. Eth. Damasc. 2. Fid. orth. ca pit. 22.

His ita explicatis, quòd motio, qua res sub ratione conuenientis appetitui obiecta ipsum allicit, ratio causandi finalis causæ sit, ex eo concluditur; quia talis motio non pertinet ad causam efficientem, cuius est, proprio, & non translatitio motu mouere; nec ad ceteras causas: vt earũ causandi modos intuenti planum erit. Superest ergo, vt ad finalem causam spectet.

Quòd autem finis non eam habeat causalitatem, respectu cuius libet agentis, sed creati duntaxat, (vt annotauit Heruæus, Quodlib. 2. q. 1.) ea ratio probat: quia, licet Deus externis suis actionibus operetur propter finem, testante Sacra pagina, Prouerbiorum 16. illis verbis: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus: tamen nullus finis, diuinam voluntatem alliciendo, causalitatem erga illam exercet; cùm internæ Dei actiones nullam causam habere possint, vtpote, quæ

A sint ipse Deus. Itaque cùm ij Auctores, quos antè retulimus, causalitatem finis in metaphorica motione constituunt, non loquuntur (si modò rectè sentiant) de eiusmodi causalitate, nisi in ordine ad agẽtia creata. Etsi ex eorum numero Soncinas, parum consideratè, non qualemcunque, sed veram causalitatem finis attribuerit bonitati diuinæ, respectu suæ volitionis.

Explicatio cõmunis sententiæ de causalitate finis.

B Secunda assertio: Causalitas finalis causæ, si vniuersè loquamur, consistit in eo, quòd res, quæ causa denominatur, fit id, cuius gratia fit aliquid. Debet autem verbum, Fieri, (quod obseruat loco citato Heruæus) laxiore significato sumi, ita vt idem valeat, atque accipere esse actiuè ab alio. Qua vsurpatione non solùm res naturales, & arte factæ, aliæque eiusmodi; sed ipsæ quoque actiones fieri C dicuntur. Probatur autem huiusce assertionis veritas ex ipsa finis motione. Nam cùm finis sit id, cuius gratia cetera fiunt; vt docuit Aristoteles hoc in libro, cap. 3. tex. 31. & 2. de anima, cap. 4. tex. 37 & 2. Metaph. cap. 2. text. 8. & 1. Ethic. cap. 7. consequens est, vt vniuersalis modus causandi finalis causæ in eo cernatur, vt ab ipsa aliquid dependeat, quatenus eius gratia fit, quidquid illud sit: quod D sequenti quæstione declarandum erit.

2. assertio.

Explicat.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM primi articuli.

Respõdeamus nunc ad argumẽta, quibus ostendi videbatur, metaphoricam motionem, qua finis ap-E petitum allicit, nullo modo ad causalitatem finis, etiam respectu agentis creati, pertinere posse. Ad priorem partẽ eius, quod initiò obiectũ fuit, dicendũ est: quidquid allicit, trahitq. voluntatem, ita, vt in ea tractum illum verè causet, verè finalem causam esse. Voluntatem autem diuinam non sic trahi à sua bonitate; sed per sim-

Sol. 1. arg.

Diuina bonitas non allicit finaliter voluntatẽ diuinam.

bo simplicem quandam allectionem, ab omni dependentia, & caussalitate prorsus liberam, atque adeò longè diuersam ab ea, qua voluntas creata in bonum rapitur. Nam pręterquam quòd in diuinam naturam causalitas passiua nullo modo cadere potest, amor etiam, quo Deus in suam bonitatem fertur, & bonitas ipsa, omninò idem sunt; ac proinde sortiri inuicem non possunt rationem causæ & causati.

Ad posteriorem argumenti partem respondendum: etsi, quidquid est actu finis, bonum quidpiam, seu verum, seu adumbratum, sit; non tamen retrò commeare, vt, quidquid est bonum, sit actu finis. Non enim boni, & finis, quo ad reciprocationẽ, eadem ratio existit; licèt, cùm simul reperiũtur, eadem dici possit merito fundamenti, in quo conueniunt: sicuti & quælibet duo accidẽtia vnum dicuntur ratione subiecti, in quo inhærent. Non obstat autem his, quòd, quicquid appetitur, vt bonũ, sit finis, saltẽ aliquo modo, respectu appetitionis creatæ; & è conuerso, quicquid, vt finis appetitur, bonum sit.

Sol. 2. Ad 2. Concedẽdum est prius pronunciatum, negandum posterius, & ad eius confirmationem dicendum; actioni intellectus obijcientis voluntati finem, præire aliam quandam finis causalitatem. Quod ex eo patet, quia fieri nequit, vt intellectus quicquam percipiat, quin eiusmodi perceptione contendat in obiectum sibi proprium, & cõueniens, ac proinde in aliquem finem, ad quem impellatur; vel à voluntate, cùm ab ea mouetur; vel aliunde, vti accidit in subitis, & repentinis motibus, qui voluntatis concursum anteuertunt.

Quænã finis causalitas sit prima.

Subitis motib. intellectus à quo præstituatur finis.

In ijs enim, etsi intellectui nullus præstituatur finis à voluntate creata; præstituitur tamen ex directione causæ primæ, hoc est à Deo, naturarum, propositionumq. omnium auctore. Quod similiter de finibus aliorum agentium, quæ naturæ necessitate operantur, in progressu dicemus. Itaque adhuc ratum manet, motionem finis simpliciter priorem

A esse motione efficientis causæ: quia, licet vna motio efficientis possit esse prior aliqua motione finis, omnis tamen efficientis motio in aliquam motionem finis, in qua tandem status sit, resoluitur.

Tertium argumentum falsum assumit. Qui enim consulit, edisserendo proponit ea, quibus rei, de qua agitur, prosecutionem, vel fugam suadeat; proindeque actiuè mouet: B non ita verò finis, qui suæ bonitatis præsentiam obiectiuè tantùm exhibet appetitui. Sol. 3.

Ad 4. Fatendum est, agentia naturalia, quæ cognoscendi, & appetendi vi carent, non allici per se à fine, sicuti nec in ipsum per se contendunt; sed, quatenus diriguntur à prima causa, in qua eorum finis, cognitio, & amor præexistit. Vnde intelliges, motionem illam metaphoricam, qua C finis appetitum excitat, eiusque allectionem causat, ita conuenire soli agenti creato, vt non conueniat omni. Vltimi argumenti solutio ex ijs, quæ in sequenti afferenda sunt, petenda erit. Sol. 4.

Agẽtia cognitionis expertia non alliciũtur per se à fine.

QVÆSTIO XXII. D

Vtrum omnis operatio causæ agentis sit effectus finis, an non.

ARTICVLVS I.

Solutio quæstionis.

E VT propositæ quæstioni satisfiat, aduertendum est, in eo, qui ex delectu seu liberè operatur, & finem aliquem obtinere studet, varias operationes, ordinem quendam inter se habentes spectari: quarum præcipuæ hæ sunt. Prima; simplex amor finis. Secunda; assequendi finis desiderium. Tertia; intentio, qua voluntas finem adipisci optat, non tam simplici appetitione,

Variæ operationes ordinatim sese excipientes in ijs, quæ gratia finis operãtur.

vt

Cõtrouersia de distinctione horum actuum tractatur in 1.2.q.12.

vt antea; sed per media idonea, non dum tamen particulatim explicita, sed confusè. Quarta; mediorum ad comparandum finem inuestigatio. Quinta; iudicium de medijs. Sexta; mediorum electio. Septima; eorundem mediorum executio, applicatiove. Octaua; adeptio finis. Est ergo inter Philosophos disceptatio, num hæ omnes actiones inter effecta causæ finalis numerandæ sint? Quidam eas tantùm numerandas putant, quæ circa media versantur. Quod inde videtur concludi: quia eæ tantum actiones effecta finis censeri debent, quæ finis gratia fiunt; cùm finis definiatur id, cuius gratia fit aliquid: at illæ tantum videtur esse gratia finis, quæ ad ipsum consequendum ordinantur; cuiusmodi sunt, quæ duntaxat circa media insistunt: præsertim, cùm finis, quà finis, importet habitudinem ad media.

1. opin.

2. opin. Alij etiam Intentionem reponũt inter effecta finis, non tamen eius amorem: propterea quòd fieri gratia alicuius nihil aliud esse videatur, quam fieri propter aliquid amatum, quod conuenit intentioni, quæ amore finis elicitur, non autem ipsi amori, quem in eodem agẽte alius amor non antecedit.

3. opin. Gregorius in 2. dist. 38. quæst. vnica art. 1. ibidemq. Gabriel, notabili 2. Finem trifariam vsurpari volunt: communiter, propriè, & magis propriè. Communiter, cùm pro quolibet appetitus obiecto sumitur. Propriè, cùm accipitur pro illo, cuius gratia aliquid aliud est volitum. Magis propriè, cùm dicitur de eo, ad quod ita quidpiam dirigitur, vt ipsum ad aliud non referatur: sicque prima duntaxat rerum omnium causa, hoc est, Deus, finis appellatur, quia, sicuti ab illo, vt à causa vniuersali, ac fonte totius esse, manarunt omnia; ita ad eundem, vt ad vltimum finem, peracto circulo recurrunt. Cùm ergo de sententia horum Auctorum tot modis finis dicatur, totidem etiam dicentur finis effecta, videlicet, communia, propria, & magis propria. Communia erunt actio-

Triplex acceptio finis.

A nes tendentes in quoduis obiectum. Propria, quæ in id, cuius gratia, &c. Magis propria, quæ in Deum feruntur.

Hæc tamen controuersia ita nobis explicanda videtur, vt dicamus: duplicia esse effecta finis: alia, quæ verè, & propriè; alia quæ non solùm verè, & propriè, sed perfectissimo modo effecta illius sunt: & in posteriori quidem genere eas tantùm a-

Respõsio ad quæst.

B ctiones numerari, quæ in media explicitè feruntur; in priori ceteras cõtineri. Porrò hæc assertio hunc in modum probari potest. Finis verè, ac propriè suam causalitatem exercet, respectu illius primi actus, videlicet, amoris erga ipsum: igitur eiusmodi actus est verè, ac propriè effectus finis: quod similiter de reliquis actibus primi generis, per quos media non attinguntur, probatum

Probatio assertionis

C manebit. Antecedens (quod præter alios asserit Henricus Gandauensis 2. par. sum. art. 46. q. 6.) ostenditur. Nam res, quæ finis denominatur, mouet obiectiuè, metaphorico motu alliciendo voluntatem ad prædictum amorem; siquidem inest ei bonitas, & conuenientia, qua voluntatis affectum eo modo ad se trahat, vt planum est: hæc autem motio verè, ac propriè spectat ad aliquod causæ

D genus; cùm secundum illam amandi actus simpliciter à re ita mouente dependeat; item verò nulla datur causa, ad quam ea motio pertineat, præter finalem, cui (vt ex superioribus liquet) proprium ac peculiare est, per translatitiam motionem causare. Ergo talis amor verè ac propriè est effectus finis, vt finis. Iam quòd illæ tantùm actiones, quæ præhabita intentione finis circa media insistũt,

E finis effecta perfectissimo modo existimari debeant, suadet tum insignis habitudo finis ad media; tum quòd eæ solùm actiones exercentur obtinendi finis gratia: in qua re præcipua vis & ratio causandi finalis causæ sita videtur.

Itaque generalis ratio effectorum causæ finalis in eo consistit, quòd illius gratia, id est, propter illius bonitatem

Cõis ratio effectorũ causæ finalis.

nitatem quomodocunq; fiant. Quod & Aristoteles non obscurè indicauit, cùm in definitione finis generalibus illis verbis vsus est, Cuius gratia fit aliquid. Nec sanè inusitatum est, appellationem finis tribuere obiecto simplicis amoris, aliorumque actuum similium, in quibus nulla mediorum ratio interuenit: cùm D. Thomas in prima secundæ, quæst. 1. art. 1. docuerit, omne obiectum voluntatis esse finem, ac bonum.

Finis possessio quo pacto sit effectus causæ finalis.

Circa ipsam tamen possessionem finis aduerte, eam interdum esse operationem; vt patet in vltimo fine creaturæ intellectualis, qui per intuitiuam diuinę naturæ contemplationem possidetur: nonnunquam esse quietem, cessationemve ab opere; vt videre est in corporibus grauibus, & leuibus, quæ ad naturalem locum, vt ad finem, contendunt, & eo, per quietem omni motu inhibito, potiuntur. Prior ergo possessio propriè est effectus finis: posterior, sicuti non fit, ita non propriè dicitur illius effectus, etsi ad eum, vti complementum omnium antecedentium operationum, reuocari debeat; nisi quis ita latè verbum, fieri, vsurpare velit, vt eius vim ad ipsam quoque operis cessationem extendat: sic enim eiusmodi cessatio non reductitiè, sed propriè ad finis effecta pertinebit.

Quæst.

Iure hic etiam quæsierit aliquis; num appetibilitas, quam finis (vt vltimo superioris controuersiæ argumento ostensum videtur.) medijs confert, inter finis effecta recensenda sit? Quidam affirmantem partem sequuntur. Sed explicatione res indiget.

Explicatio quæst.

Si enim velint, finem conferre medijs appetibilitatem, nihil aliud esse, quàm media appeti, quia conducunt ad finem; rectè sentiunt, nec huiusmodi effectus distinguitur ab ijs quos hactenus finis attribuimus. Si autem significent, media mutuari à fine aliquam bonitatem, ratione cuius amabilia redduntur: aduertendum erit, cum bonitas conuenientia quædam sit, & exempli gratia, medicamentum ideo ægroto conueniat, quia ad sanitatem acquirendam

A idoneum est; negari non posse, talem conuenientiam, & quæ hanc consequitur, amabilitatem, aliquo modo à sanitate deriuari. Verùm, quia sanitas non habet actu rationem finis, nisi, cùm agentem causam actu mouet; & nihil censetur actu medium, nisi, cùm fit, vel adhibetur, aliove modo simili re ipsa tractatur propter aliud: vtique non dicetur ea bonitas à sanitate, vt à re causa-

B litatem finis exercente, in medicamentum, tanquam in medium, deduci, nisi cùm medicamentum ab agente, verbi causa, quæritur, conficitur, aut apponitur, ad recuperandam eius interuentu sanitatem. At enim, quemadmodum ante operationes causæ agentis sanitas est finis potestate; ita prædicta bonitas & appetibilitas, ante eiusmodi operationes inter effecta finis, non actu,

C sed potestate, vtcunque numerari poterit. Itaque fatemur, media à fine prædicto modo aliquam accipere bonitatem, quæ ad illius effecta si non propriè, saltem reductitiè pertineat. Asserimus item, omnes operationes agentis creati, tam externas, quàm internas, itemq. omnes externas agentis increati, esse effecta finium, quia vniuersæ feruntur in aliquod bonum; quod finis ratio-

D nem habet.

ARTICVLVS II.

OBIECTA CONTRA SVPErius dicta.

ADuersus ea, quæ proximo articulo conclusa sunt, opponet aliquis. Deus agit propter finem, vt 1. obiect.

E suprà ostendimus: ergo omnes actiones simpliciter propter finem sunt; atq; adeò non rectè excepimus actiones internas agentis increati. Secundò: Adepto fine cessat actio, vt 2. obiect. docet Aristoteles 1. de gener. cap. 7. tex. 55. ergo nulla efficientis causæ operatio tendit in finem adeptum, seu possessum; cuius oppositum antè docuimus.

Horum

Dilutio 1. obiect.

A Horum tamen facilis explicatio est. Ad primum dicendum; sicuti motio metaphorica non est ratio causandi, nisi respectu agentis creati: ita nec omnes actiones internas esse effecta finis; sed eas tantummodo, quæ ab illo pendere & causari possunt, quales sunt omnes, quæ agente creato exercentur, & solæ externæ increati agentis. Hoc tamen non impedit, quo minus

Quo competat Deo, agere propter finē.

B Deus propter finem agere dicatur: non quidem propter finem operantis, quasi ipse fine perficiatur: aut ad aliquem finem ordinetur, vt res creatæ; nec quasi desiderio finis agat, cum ei nihil desit, proindeque desiderare nihil possit; sed quia externas suas actiones, & opera ad finem destinat, amore suæ bonitatis communicandæ. Vnde est illud D. Dionysij 4. cap. de diuinis nominibus;

Lege Ferr. 1. cont. gēt. c. 82. Dur. in 2. d. 1. q. 6. Driedonē 1. p. cō. cor. c. 4. ad 4.

C Diuinus amor non dimisit Deum esse sine germine. Consule D. Thomam in 2. distinct. 1. quæstione 2. articul. 1. & 2. Alensem prima parte, quæstione 36. membro 3. Henricum Quodlib. 4 q. 19.

Dilutio 2. obiect.

Ad secundum dicito: pronunciatum illud Aristotelis intelligendum esse de actionibus, quibus finis quæritur, aut quoquo modo procuratur: eæ namque post adeptionem finis superuacaneæ forent. D Addit etiam D. Thomas, in 4. distinct. 48. quæst. 2. artic. 2. & ex eo Ferrariensis, lib. 1. contra Gent. capit. 20. duo motuum actionumve genera reperiri: alios esse motus, quos sequitur finis; è quorum numero est deambulatio, quam bona valetudo sequitur: alios, quos finis ipse comitatur, quo pacto cœlestium corporum motus comitatur imitatio diuinæ naturæ in causando, tanquam eorum finis. E Ait ergo D. Thomas, motus prioris generis cessare, præsente fine; posterioris nequaquam.

QVÆSTIO XXIII.

Causetne finis secundum esse intelligibile, an secundum existentiam, quam in rebus habet.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur causare secundum esse intelligibile.

RES, quæ finis denominatur, vti sanitas, duplex esse, seu existentiam obtinet: alteram intelligibilem, & obiectiuam, in mente ægroti aut Medici alteram realem in rebus ipsis, seu quomodolibet extra causas. Solet igitur à Philosophis in controuersiam vocari, secundum quā existentiam finis causet. Soncinas 3. Metaph. q. 3. aliique nonnulli putant, causare secundum existentiam intelligibilem, quibus videtur suffragari Auicenna 6. libro Metaph. c. 5. &, vt quidam è recentioribus Theologis volunt, D. Thomas in prima secundæ, q. 21. art. 1.

Duplex esse vnū reale, alterum intentionale.

Sunt verò pro hac parte huiusmodi argumenta. Finis dicitur omnium causarum prima, vt suprà ex Aristotele docuimus: atqui non potest dici prima executione, sic enim postrema est; quin & res, quæ denominatur finis, eo modo spectata; non obtinet rationem causæ, sed effectus, qui executione agentis causæ in actu ponitur: est igitur prima secundum apprehensionem; sed eo modo, quo prima causa est, eo causalitatem exercet. Igitur finis exercet causalitatem secundum apprehensionem, seu, quod eodem recidit, mouet secūdum esse intelligibile. 1. arg.

Secundò: Finis mouet metaphoricè: sed hæc motio nō procedit ab esse reali, sed ab esse obiectiuo finis, quod appetitum allicit, suam ei præsentiam exhibendo: ergò finis nō causat, nisi secundum esse obiectiuū. 2. arg.

Tertiò; Finis requirit sui notitiam, vt moueat: sed non eam requirit 3. arg.

tantummodò, vt cōditionem: igitur. vt rationem formalem mouendi. Probatur minor: quia id, quod variat speciem, non se habet vt conditio; sed vt ratio formalis: at apprehensio obiecti variat speciem appetituum, vt docet S. Thomas 1. p. q. 80. artic. 2. Nam appetitus naturalis, sensitiuus, & intellectiuus, eo inter se specie differunt, quòd primus tendit in rem ignotam ipsi agenti, cognitam tamē ab intellectu separato, a quo dirigitur: secundus fertur in rem sensu cognitam: tertius in rem cognitam intelllectu ipsius agentis. Præterea: Nihil causat secundum esse reale, nisi habeat realem existentiam: sed plerique fines non habent existentiam realem: ergo, &c. Probatur minor: quia fines, dum intenduntur, maiori ex parte nondum existunt: multi neque postea existent, vt, cùm quis nititur obtinere magistratum, quem non obtinebit: quidam natura sua non habent in rebus existentiam, vt, cùm quis appetit ab alijs magni æstimati: nonnulli priuationes, aut negationes sunt, vt, cùm quis vita priuari, aut alijs non subijci desiderat. Quare multis finibus, quibus existentia realis non conuenit. Postremò: Relatio causæ ad effectum est realis; cùm omnis causa, sicuti realiter esse confert, ita realiter effectum respiciat: sed relatio inter finem, & eius effectum, siue prout finis habet esse in rebus, siue vt intellectui obijcitur, non est realis: igitur finis neutro modo sumptus est verè causa. Minor suadetur: quia relatio realis poscit extrema actu realiter existentia: at nondum fine in esse reali constituto, exitit operatio agentis, quæ est effectus causæ finalis.

4. argum.

5. argum.

ARTICVLVS II.

Solutio quæstionis.

Quæ in qualibet causa spectanda.

IN qualibet causa, quod ad rem præsentē attinet, tria spectari possunt: nēpe id, qđ per se, ac simpliciter causat, ratio formalis causandi, & A conditio, sine qua causare non potest: vt in ignis generatione id, quod per se, ac simpliciter ignem producit vt quod, est ipse ignis; ratio formalis calefaciendi est calor; conditio, sine qua non calefaceret, est mutuus agentis, & patientis contactus.

Hoc posito, sit prima conclusio: In causa finali id, quod causat simpliciter, & vt quod, est res, quę denominatur finis. De hac conclusione B nulla videtur esse disceptatio, aut dissensio inter Philosophos: cùm planum sit, id, quod principaliter mouet appetitum, esse verbi gratia, sanitatem, quæ appellationem finis sibi vendicat, seu potiùs sanum.

1. conclus.

Secunda conclusio: Ratio formalis, secundum quam res, quæ denominatur finis, mouet causatque, est esse reale ipsius; non autem esse obiectiuum, siue apprehensum ab intendente C finem, vt tale est. Hæc est D. Thomæ 1. contra Gent. capit. 75. Auerrois 12 Metaph comm. 36. Ochami in 2. quæst. 3. articulo secundo, Gabrielis in 2. quæst. 1 articulo tertio, distinctionis 1. & aliorum complurium.

2. conclus.

Sed aduertendum, Esse reale bifariam accipi: vno modo pro eo, quod est verum ac positiuum ens, & non dependens ab intellectus notione. D Altero, ita fusè, vt complectatur omne esse, quod quoquo modo est possibile obtineri, vel saltem tanquam possibile, aut non impossibile offertur appetitui: siue positiuum aliquid sit, siue habeat esse in rebus, siue in sola mente, prout tamen prædictam possibilitatem, vel non impossibilitatem, in ordine ad possessionem induit. Igitur in nostra conclusione accipiendum est, Esse reale secūdum E posteriorem hūc sensum: nam quodlibet horum potest metaphorico motu appetitum mouere. Addimus verba illa, aut non impossibile: quia interdum ambigitur, an res adipisci queat, (vt valetudo in lethali morbo) & nihilominùs intenditur, medijsq. adhibitis procuratur. Sciēdum quoque, rem, etiam apprehensam, vt impossibilem, simplici nonnunquam

Esse reale dupliciter dicitur. Bacon. in 1. d. 2. q. 1. Iauel. 5. Met. q. 6.

quam amore, imperfecto tamen, & inefficaci appeti: vt sentit Aristoteles 3. Ethic. cap. 2. non verò intendi, aut per media procurari, vt hic intelligimus.

Dubitat. Addubitari hoc loco solet, vtrum, Non esse re vera appetatur? Quam controuersiam perstringit D. Thom. 1. p. q. 5. art. 2. ac latè persequitur Ferrariensis, ad c. 19. lib. 3. contra Gent. Durandus in 4. dist. 50. q. 2. Heruæus Quodlib. 8. q. 8. Soncinas 9. Metaph. q. 16. Paucis respondemus, ipsum, Non esse, haud appeti innato appetitu, hic enim in rei conseruationem necessariò fertur; sed actu elicito: nô ita quidem, vt, Non esse, per se ac solitariè expetatur, sed subratione boni alicuius, veri, aut fucati: sicque damnati vellent Non esse, vt suppliciorum æternitatem effugerent: & qui de peccatis vt par est, dolent, vellent potiùs, Non fuisse quàm diuinum numen violasse. Itaque, vt D. Thom. loco cit. explicat, Non esse, ex accidenti duntaxat est appetibile; quatenus optatur remotio alicuius mali, quod aufertur per non esse: remotio verò mali non desideratur, nisi quia per malum quoddam esse adimitur. Quo tandem fit, vt solummodò ipsum esse per se appetatur.

Dubium. Quæritur etiam, num relationes interdum rationem finis habeant?

Respons. Heruæi. Heruæus Quodlib. 2. q. 1. ridiculum putat, id affirmare; propterea quòd relationes minimum entitatis inter accidentia sortiantur. Nobis contrarium videtur. Putamus enim, relationes non reales tantùm, sed rationis etiam, nonnunquam fines esse humanarum actionum: vt, cùm quis relationem alicuius dignitatis ab hominum conceptu pendentis, & ab alijs magni æstimari optat. Non enim ad finis causalitatem obeundam plus entitatis requiritur. Pro qua re lege Fonsecam, lib. 4. Metaph. cap. 2. quæst. 7. sect. 8. & lib. 5. c. 2. q. 11. sect. 14.

Legitima responsio.

Comprobatio secundæ concl. His ita explicatis, suadetur iam secunda conclusio ex eo: quia res, quæ finis dicitur, secundum id, tanquam secundum rationem formalem causandi, mouet, quod cùm obtinetur, desiderium satiat; cùm non obtinetur, frustrari agens dicitur. Hoc autem non ei conuenit secundum esse, quod habet in mente: sic enim appetitum non explet, sed acuit. Conueniet igitur secundum aliud esse, nempe reale, quo adepto, quiescit agens, non adepto frustra laborasse perhibetur. Secundò: Esse obiectiuum finis non expetitur, nec procuratur ab agente. Nec enim ægrotus desiderat esse intentionale valetudinis, quod iampridem eius animo obuersatur, nec illius gratia deambulat, & à cibo abstinet, sed propter esse reale valetudinis, quam, humoribus ad temperiem redactis, re ipsa assequi optat. Igitur finis non secundum esse obiectiuum, sed secundum esse reale per se, ac simpliciter, causam agentem mouet.

3. concl. Tertia conclusio: Esse obiectiuum est conditio, sine qua finis non mouet. Hæc ex eo perspicuè patet; quia finis mouet alliciendo causam agentem, quæ allectio sine ipsius finis præcognitione, ad modum superiùs explicatum, dari non potest.

ARTICVLVS III.

Refelluntur primi articuli argumenta.

Rationes, quibus ostendi videbatur; id, quo finis per se, ac simpliciter causat, esse existentiam obiectiuam, sic diluito. Ad 1. dicitur, causam finalem dici primam, quia primò mouet efficientem, & primò intenditur. Ad quam intentionem, licet apprehensio requiratur; non proinde sequitur, causam finalem dici primam secundum apprehensionem, tanquam secundum rationem formalem mouendi, sed tantummodò, vt secundum côditionem ad mouendum necessariam. Neque his repugnat D. Thomas in prima secundæ, q. 1. art. 1. vbi ait, finem esse primum, & causam, vt est in intentione agentis, non vt est executione postremus: tantùm enim significat, finem esse

Sol. 1.

Causa finalis quo sensu dicatur prima.

esse causam, quatenus primò intenditur; (etsi non intendatur, nisi propter esse reale) itemque, si spectetur, prout efficientis executione producitur, ea præcisè consideratione non causam, sed effectum esse. Quod annotauit etiam Heruæus Quodlib. 2. q. 1. Ad 2. cõcessa maiore propos. neganda est minor: procedit enim motio à fine secundum esse reale, cognitum tamen. Nam ipsa entitas valetudinis, verbi gratia, ab intellectu cognita obijcitur appetitui, eumque secundum suum esse reale futurum, aut possibile, modo superiùs explicato allicit. Tertia ratio diluitur, in fiçiatione minoris propositionis. Nam res, quæ appetitur, prout exercet causalitatem finis, respectu appetitus, requirit notitiam, tanquam conditionem duntaxat; secus, prout subit rationem causæ formalis externæ, appetitum in varias species distinguentis, non se habeat ad notitiam, vt ad conditionem sine qua non; sed vt ad quidpiam ingrediens per se rationem formalem obiecti appetitus. Quod enucleatius persequi non est huius loci. Ad 4. Explicanda est maior propositio. Si enim intelligatur de esse reali, iuxta priorem vsurpationem, de qua proximo art. neganda est; si iuxta posteriorem, concedenda, sed neganda minor; cuius probatio momentum non habet: quia solùm concludit, non omnes fines habere existentiam realem priori modo. Ad 5. dicendum; ex eo, quòd causæ realiter causent, non colligi, omnes relationes realiter effecta sua respicere: deposcit enim relatio realis (vt nunc alias conditiones omittamus) extrema vtrinque realiter existentia. Itaque realiter causare non est habere relationem realem; sed præstare verum concursum, quem tamen non semper relatio realis comitatur, ob defectum conditionum, quæ ad eam requiruntur.

Sol. 2. Sol. 3. Sol. 4. Sol. 5.

CAPVT VIII.

Tex. 75. *Dicendum autem est primùm, quamobrem ex his causis natura sit, quæ alicuius agent gratia, tū quæ in rebus naturę necessitatis sit ratio quandoquidem omnes ad hanc causam confugiunt: quòd enim calidum tale est, atque etiam frigidum, & quæ sunt eiusmodi, hęc & necessariò esse, & fieri, aptaq; esse. Nam vt aliquam aliam afferant causam, vt hic quidem discordiam & concordiam, ille mentem: cùm vix tamen attigerint, valere sinant.* b *Dubitatio autem est, quid prohibeat naturam, nec alicuius gratia, nec, quia sic præstet agere, sed perinde ac Iupiter, qui non ideò pluit, vt frumentum augeat, sed necessariò; quandoquidem, quod sublatū est, refrigerari, & refrigeratum in aquam mutatum, descendere necesse est, quod quidem cùm factum est, frumentum augescere contingit. Nec secus, si cuiquam frumentum in area pereat, nõ, vt periret, pluit, sed ita res tulit.* c *Quid ergo impedit, in natura quoque partes sic sese habere? vt dentes necessariò oriri, anteriores quidem ad diuidendum, molares autem latos, & ad molendum alimentum utiles; neq; enim huius gratia genitos esse, sed ita accidisse. Similis est ratio aliarum partium, quæ ita videntur cõparatę, vt alicuius sint gratia.* d *In quibus igitur omnia euenere, perinde atq; alicuius gratia essent facta, hæc casu aptè cõstituta, seruata sunt. Quæ aũt non sic se habuerunt, ea periere, & pereunt, vt quę Empedocles ait bo uigena, et androprora. Ac ratio quidē, qua aliquis ductus dubitare possit, hec est, et si qua alia similis sit.* e *At fieri nõ potest, vt hoc modo hęc sese habeant. Hęc namq; & quęcunque constãt natura, aut semper sic fiunt, aut plerum-*

Tex. 76. Tex. 77.

plerumque, quæ autem fortuna & casu, non item: neque enim hyeme crebrò pluere fortuitò casuque videtur, sed si sub cane: neque æstus sub cane, sed si hyeme. Si igitur aut casu, aut alicuius gratia videntur esse, casuq; aut ex accidenti esse non possunt, alicuius gratia profectò erunt. At natura constant, quæ eiusmodi sunt omnia, vt etiam ij, qui hæc dicunt, affirmarent. Alicuius itaque esse gratia, in his inest, quæ & fiunt, & constant natura. f Prætereа quorumcunque aliquis est finis, eius causa id, quod prius est, & quod deinceps sequitur, aguntur. Tex.78.

Itaque, vt quidque agitur, sic natura aptum est: & vt natura aptum est, nisi quid impedierit, agitur. Alicuius autem agitur gratia; quare & gratia illius natura est comparatum. Vt si domus ex ijs esset, quæ fiunt natura: sic profectò, vt nunc ab arte, fieret. Et quæ fiunt natura, si non tantùm natura, sed arte etiam fierent, non secus conficerentur, atque natura sint apta. Alterum igitur alterius gratia. g Atque ars omninò alia perficit, quæ natura perficere non potest; alia imitatur. Si igitur, quæ arte fiunt, alicuius sunt gratia, ea etiam, quæ natura, manifestum est. Nam priora & posteriora, & in artificiosis, & in naturalibus rebus, eandem rationem inter se habent. h Sed in alijs animalibus, quæ nec arte, nec inquisitione, nec deliberatione agunt, maximè euidens est: quò fit, ut quidam dubitent, vtrum aranei, & formicæ, ceteræq; eiusmodi, mente, an alio quodam, opera sua efficiant? qui verò paulatim progreditur, ei in plantis quoque, ea, quæ conferunt ad finem, fieri videntur; Vt folia ad fructus tegendos. Tex.79. Tex.80.

Quare, si & natura, & gratia alicuius hirundo nidũ facit, & araneus araneam, plantæ item folia fructuum gratia, & radices alimenti causa nõ sursum, sed deorsum mittunt, patet, talem causam in hisce esse, quę natura fiunt, & constant. i Cumq; natura sit duplex, altera quidem vt materia, altera verò vt forma, quę eadem finis est, ob finem autem cetera: hęc profectò causa erit cuius gratia. Peccatum verò fit & in rebus artificiosis: scripsit enim non rectè Grammaticus: & potionem non rectè Medicus dedit: quapropter patet, in his quoque, posse esse, quæ fiunt natura. Si igitur quędam, quæ rectè ab arte fiunt, alicuius sunt gratia; in quibus autem peccatur, alicuius quidem gratia illa aggreditur, sed non assequitur: non secus sese res in naturalibus habebit, atque monstra errores eius erunt, quod alicuius agit gratia. Proinde & in primis constitutionibus bouigena nisi ad aliquem terminum ac finem possent venire, corrupto principio aliquo, perinde atque nunc semine gignebantur. K Prætereа necesse est, semen primum, non continuò animalia generari, indigestusque exortus principio semen fuit. Quin etiam in plantis illud inest, alicuius gratia esse, sed minùs distinctum est. Vtrum igitur fiebant, vt bouigena, androprora, sic vitigina, oleoprora, necne? quandoquidem absurdum hoc esset: atqui necesse erat, siquidem & in animalibus. Rursus ex seminibus prout casus ferret, generationem fieri oportebat. l Omninò autem, qui sic ait, & ea tollit, quæ constant natura, & naturam. Natura enim ea constant, quæ ab interno Tex.81. Tex.82. Tex.83. Tex.84.

aliquo principio continenter mota, ad finem aliquem perueniunt; à singulis autem non ad eundem, neque ad quemuis, sed tamen semper ad eundem, nisi quid impediat. Id verò, cuius gratia, & id, quod eius gratia, fortuitò quoque possunt fieri, vt hospitem fortuitò venisse, & cùm lauisset, abiisse dicimus, cùm perinde egerit, quasi eius gratia venißet, qui tamen rei eius gratia non venerit, atque id ex decidenti, cùm in causis ex accidenti fortuna sit, vt antea docuimus. At cùm semper, aut plerumq; hoc fit, nō est ex accidenti, neque fortuitum. In rebus autem naturæ semper hoc modo, nisi quidpiam obstiterit. m *Absurdum autem etiam illud est, nisi mouentem causam deliberare viderint, alicuius gratia fieri non putare. Atqui ars minimè deliberat: nam si in ligno extruendarum nauium ars inesset, eodem planè modo, quo natura, ageret. Si igitur alicuius gratia fieri in arte inest, in natura quoque profectò inerit. Perspicuum autem maximè hoc fit, cùm sibi quispiam medetur: huic namque natura similis est. Naturam itaque causam esse, & eam quidem eo modo, vt alicuius agat gratia, manifestum est.*

Tex. 85. Tex. 86.

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Dicendum a autem] Duplicem controuersiam discutiendam proponit, vtrãque cum ijs, quæ superiùs disseruerat, cohærentem. Vna est, vtrum natura in ijs rebus, quas molitur, propter finem agat, an non? Altera, quænam in Physicis rebus necessitatis sit ratio? Veteres namque (vt constat ex ijs, quæ ab Aristotele li. 2. de ortu & interitu, & 1. de partibus animalium: itemque à Platone in Phædone scripta sunt) tantam vim in necessitate posuere, vt in eam causas omnes contulerint. Ac, licet eorum nonnulli alias causas attigerint, nempe Anaxagoras mentem, Empedocles litem & amicitiam: eas tamen mox dimiserunt, aientes, res necessariò sic esse constitutas, quòd calidum & frigidum, & quæ sunt eius generis, à quibus cetera oriuntur, ita affecta sint.

Necessitati quantũ veteres tribuerint.

b *Dubitatio autem*] Antequam naturam propter finem agere ostendat, subijcit rationem, qua antiqui Philosophi in contrariam sententiam adducti sunt: quæ ratio in hunc ferè modum conclusa erat. Nihil prohibet, asserere, naturam, nec quòd ita melius sit, nec alicuius gratia operari; cùm ex sola necessitate materiæ reddi possit causa, cur naturæ effecta ita se habeant: non est ergo putandum, naturam agere gratia alicuius. Assumptum probabant: quia, si quispiam pluuiæ causam sciscitetur; aptè responderi potest, non ideò pluere, vt fœcundentur agri, & sata augescant, sed ex materiæ necessitate, quia, scilicet, tenuem vaporem, è terra excitatum, & ad mediam aeris regionem deductum, necesse est in nubes cogi, & dissolui in pluuiam; quæ cùm grauis sit, suoptè pondere deorsum fertur, atque ita accidit, vt frumenti vbertas consequatur, si imber opportunus sit; aut sterilitas, si importunus.

Ratio negantium, naturã agere propter finem.

c *Quid ergo*] Id, quod de pluuia dictum est, iudicabant, partibus rerum naturalium, vt animantium, accommodari posse: verbi gratia, dentes non esse ad aliquem vsum comparatos à natura, nec priores ideò acutos gigni, vt diuidant, nec alios ideò molares effici, vt cibum molant; sed accidere id temerè confluente materia, & ad eum modum fortuitò cadentibus partibus.

d *In quibus igitur*] Ajebant ijdem Auctores, etiam in ceteris rebus casum dominari. licet, quæ alicuius gratia fieri videntur, cùm tamen non fiant, aptè cadunt, diuturna sint; alia verò nullam habentia commoditatem, paulò post intereant: sicuti accidit bouigenis, & androproris, id est, monstrosis animantibus,

cibus, quæ superioribus, & interioribus partibus hominem referebant, ceteris bouem, vti finxit Empedocles.

e *At fieri*] Veterum sententiam coarguit, multisque rationibus, naturam finis gratia operari, ostendit. Primùm ita: Quæcunque fiunt, aut casu fiunt, aut alicuius gratia: sed quæ fiunt à natura, non fiunt casu: ergo gratia alicuius. Assumptionem probat: quia, quæ fiunt à natura, aut semper, aut plerumque ita fiunt: quæ verò casu, nec semper, nec plerumque. Quis enim dicat, fortuito accidere, vt hyberno tempore crebri effundantur imbres, & æstate æstus vigeat. Prima rō, quòd natura agat ꝑpter fine. 2. ratio.

f *Praeterea quorumcunq;*] Hunc locum aliter Philoponus, aliter Simplicius, & Themistius, alijque Interpretes explanant: sed om̄issis controuersijs, dicendum; probari secundò ab Aristotele idem institutum hoc modo: In Physicis rebus, vt vnumquodq; agitur, sic agi aptum est; & è contrario, vt est aptum agi, sic agitur, nisi aliquid obsit: sed quod à natura fit, ita se habet, vt huic, aut illi rei deseruiat, ac si ad illam natura ipsa comparatum esset: est igitur aptum eius gratia fieri, atque adeò re ipsa ita fit. Minorem propositionem inde ostendit, quia, si domus ex ijs esset rebus, quæ natura fiunt, ex eisdem sanè partibus coalesceret, ex quibus nunc per artem constat. Itemque si ea, quæ natura facit, ars efficeret, eum in modum faceret.

g *Atque ars omnino*] Non est noua ratio, sed explicatio præcedentis. Artium, inquit, aliæ efficiunt id, quod præstare natura non potest; vt nauem: aliæ naturam æmulantes idem faciunt, quod illa; vt ars medendi, quæ morbis contraria inducendo, sicuti & natura, sanitatem reddit. Atqui ea, quæ fiunt ab arte, sunt propter finem. Ergo & illa, quæ à natura fiunt; maximè cùm in naturalibus, sicut & in arte factis, antecedentia quædam consectantur, quæ ex se ad consequentia referuntur.

h *Sed in alijs*] Tertia ratio ita se habet: Videmus, araneos, formicas, ceterasque eiusmodi animantes, consilij & rationis expertes, sine delectu, solius naturæ ductu, sua opera moliri, eo artificio, atque ordine; vt multi dubitarint, mentene, an alio quodam principio agerent: agunt igitur haud dubiè propter finem. Quin etiam id videre, & admirari licet in plantis, quæ omni sensu carent, & tamen folia efferunt apposité ad tegendos fructus; radicesque agunt non sursum versus, sed deorsum, vt alimentum & succum è terra possint attrahere, atque adeò gratia alicuius finis. 3. ratio.

i *Cumque natura*] Docet, quinam finis sit, propter quem natura in generatione rerum operatur: atque, esse formam rei genitæ: intellige finem proximum, & specificantem formaliter actionem. Nam præter hunc alij quoque naturæ fines existunt, vt in progressu patebit. Quia verò obijcere quis posset, naturam fine institutam, ac fine agere, quòd interdum in Physicis rebus prodigiosi partus, monstraque existant, quæ à natura non intenduntur. Occurrit obiectioni; simulque nouam aliam rationem instruit ad propositum confirmandum, hoc modo. In rebus, quę arte elaborantur, peccata contingunt, & tamen id non impedit, quò minùs artifex gratia finis agere dicatur: quin potiùs indè eum propter finem operari intelligimus, quia à scopo peccando aberrauit. Igitur, licet interdum in rebus naturalibus eiusmodi offensiones & peccata incidant, non ideò putandum erit, naturam nullum finem spectare: sed ad ipsum aliquo defectu non potuisse pertingere. Quo pacto dicendum foret, generatos fuisse prodigiosos illos semiboues Empedoclis, si quando extitere geniti. Finis naturæ in generatione.

K *Praeterea necesse est*] Ostendit, monstra Empedoclis, de quibus proximè dictum fuit, non potuisse, vt ille tradidit, procreari. Primùm, quia non nisi ex semine paulatim gigni & conformari poterant. Secundò, quia etiam in stirpibus, vbi naturam finis gratia operari minùs, quàm in animantibus, conspicuum est, idem accidisset; atque ita gignerentur, exempli gratia, oliuæ semiuites, aut vites semioliuæ. Tum præterea, quia nunc quoque similia animalia, membris fortuitò in vnum corpus confluentibus, prouenirent. Ita verò Empedoclis

pedoclis figmento confutato, concludit, Arist. generationem aliquem habere finem. Etenim, quæ ordine quodam progrediuntur, in finem aliquem tendunt: at rerum Physicarum generatio ordine quodam progreditur. Nec enim natura mox animalia in lucem effert: sed deciso priùs semine, eoque paulatim sese ad sensitiuam formam componente.

l *Omninò autem*] Ostendit, eos, qui naturam finis gratia operari negant, & res naturales, & naturam funditus tollere. Natura enim constant, quæ principium internum in se habent, quo non promiscuè ac sine discrimine ad quemlibet finem, neque omnia ad eundem; sed vnumquodque ad suum, nisi aliquo impedimento teneantur, peruenire solent. Quare, sublato fine, neque vllum ens naturale, neque natura vlla erit.

m *Absurdum autem*] Diceret fortasse quispiam naturam non agere propter finem, quia consilio, & deliberatione non vtatur; quod tamen in ijs, quæ alicuius gratia operantur, requiri videtur. Huic occurrit: cùm ars, quæ haud dubiè finis gratia opus molitur, neque consultet, neque deliberet, (vt videre est in eo, qui strenuè cytharam pulsat) non rectè eos sentire, qui, quòd natura neque deliberationem neque consilium adhibeat; temerè illam, ac nullius finis gratia operari autumant. Nam si ars, inquit, ipsis lignis, ex quibus nauis coagmentatur, inesset, non aliter tunc nauis fieret, ac modò ab externo fit principio: quemadmodum rei medicæ peritus non aliter ægrotum alium sanat, ac se, per artem sibi inhærentem. Quare, vt natura non deliberat, ita neque ars: &, vt nihilominùs ars alicuius gratia operatur, ita & natura. Porrò, quo pacto accipiendum sit, quod Aristoteles ait, artes non vti consilio, & deliberatione, † suprà exposuimus.

† Cap. 1. huius lib. q. 5. art. 1.

CAPVT IX.

Tex. 87. *Vtrum a autem necessitas ex hypotesi insit, an etiam omninò, & absolutè? Nunc enim necessitatem in generatione perinde inesse arbitrantur, ac si quis domum necessariò extructam existimet, quòd grauia deorsum, leuia ad partem summam ferri sint apta. Itaque lapides, & fundamentum subsidere, terram verò ob leuitatem supernè incumbere,*

Tex. 88. *in summo autem in primis loco ligna eminere, vt quæ sint leuissima. Sed quanquam non sine his extructa est: non tamen eorum causa, nisi, vt ob materiam; at celandi quædam conseruandiq́; gratia. Nec secus in ceteris omnibus, in quibus illud est, alicuius esse gratia. Nam sine his quidem non sunt, quæ necessariam habent naturam, non tamen sunt propter illa, nisi vt ob materiam, sed alicuius sunt gratia: vt quamobrem serra talis? vt hoc sit, huiusq́; gratia. Hoc quidem, cuius gratia est, nisi esset ferrea, effici non posset. Quapropter si serra erit, opusq́; ipsius, adesse ferrum necesse est. Ex hypothesi igitur necessitas est, non vt finis; siquidem in materia est*

Tex. 89. *necessitas, id autem cuius gratia, in ratione.* b *Necessitas autem, quæ est in disciplinis, & in his, quæ fiunt natura, aliquo modo est similis. Nam cùm rectum hoc sit, necesse est triangulum tres angulos, qui duobus rectis æquales sint, habere: sed non si hoc sit, idcirco illud esse est necesse; verùm si hoc non est, neque rectum hoc est.*

In his autem, quæ alicuius sunt gratia, contrario modo, si finis erit, aut

est; id

est; id quoque, quod antecedit, aut est, aut erit: quod si non erit, neque est, vt illis nisi sit conclusio, principium non erit; ita hic finis, & id cuius gratia, quando hoc quoque principium sit, non actionis, sed cogitationis: ibi autem est cogitationis: quippe cùm actiones nullæ sint. Quare si domus futura est, hæc necesse est facta esse, aut esse, aut omninò materiam, quæ alicuius est gratia; vt lateres, & lapides, si domus. Et quanquam finis non propter hæc est, neque erit, nisi vt ob materiam, omninò tamen nisi sint, nec domus erit, nec serra: illa quidem, nisi lapides suppetant; hæc verò, nisi ferrum. Nam nec illic principia sunt, nisi duob. rectis triangulum. Itaque necessitatem, quæ vt materia dicitur; atq; eius motiones, in rebus physicis esse manifestum est. c *Et ambæ quidem causæ à Physico tradendæ sunt, sed magis ea, cuius gratia: quandoquidem materiæ hæc causa est, non illa finis. Atq; id cuius gratia, & principium à definitione & ratione est finis. Vt in rebus arte factis, quoniam domus est talis, hæc facta esse, & suppetere necessariò oportet: cumq; sanitas hoc sit, hæc esse facta, & esse necesse est. Non secus, si homo hoc est, hæc; & si hæc, illa.* d *Fortasse autem & in ratione id inest, quod necessarium est. Nam secandi opus cùm definierimus, talem esse diuisionem; hæc non erit, nisi tales dentes habeat, qui non erunt, nisi sint ferrei. Nonnullæ enim in definitione sunt partes, vt definitionis materia.*

Tex.90.

Tex.91.

Tex.92.

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

VTrum a *autem*] Accedit ad alteram quæstionem pertractandam: quæ, videlicet, in Physicis rebus necessitatis ratio sit. Pro cuius explicatione sciendum est; duplicem, quod ad propositum spectat, necessitatem inueniri: vnam absolutam, ex hypothesi alteram. Absoluta est, quæ proficiscitur à materia: quomodo necessarium est, serram esse duram, quia constat ex ferro. Ex hypothesi vocatur ea, qua necessarium quidpiam dicimus, quia v. g. sine illo obtineri aliquis finis non potest: quo pacto cibus necessarius est animali ad seruandam vitam. Veteres igitur Physiologi ad necessitatem priori modo sumptam, omnia referebant, ita, vt posteriorem ablegarent; ac si quis assereret, ideò ædificandam domum, quia fundamenta propter lapidum grauitatem infimum locum tenent; parietes verò, & tectum ob lignorum leuitatem superiora occupant, non ad arcendas cœli iniurias. Hoc erratum corrigit Aristoteles statuens, vtramque necessitatem rebus Physicis inesse: quo pacto serra duplicem ob causam dura est, nimirum, ratione materiæ, quia ferrea; & ratione finis, quia ad secandum est comparata. Addit tamen, necessitatem materiæ sumi à ratione, id est, à forma, quæ finis est generationis.

Duplex necessitas.

b *Necessitas autem*] Vt necessitatem rerum Physicarum, quæ ex fine prouenit, magis declaret, similitudine quadam vtitur, desumpta à disciplinis: est enim vtrobique non absimilis necessitas: quatenus vt se habent in disciplinis principia; sic in operationibus finis: quod repetit 7. Ethic. cap. 8. Quia tamen hæc non omninò similia sunt, sed ex parte, simul eorum discrimen explicat in hunc ferè modum. Si præmissæ sunt veræ, conclusio vera est; quia ex vero non nisi verum colligitur: non tamen è contrario, si conclusio est vera, præmissæ semper veræ sunt; quia potest ex falso verum colligi: si tamen conclusio falsa est, præmissæ falsæ erunt; quia falsum non sequitur ex vero;

Philosophicum axioma.

Sic res sese habet in disciplina syllogistica. At in actionibus, ceterisq. id genus, quæ gratia finis sunt, aliter euenit. Nam si ponitur finis, necessariò ponuntur media: vt, posita forma, quæ est finis generationis, necessariò ponitur materia, quæ est propter formam: si autem est materia, non necessariò est hæc forma; si verò materia non sit, nec forma esse potest. Itaque, quod in disciplinis principio competit, id in naturalibus accommodatur fini. Vnde patet horum inter se discrimen. Conueniunt tamen, quòd finis in naturalibus sortitur principij rationem, & eius principij, quod simile est principio disciplinarum, nimirum, quod cogitationis, non actionis principium dicitur. Aduerte, non parum esse difficultatis & dissensionis, in explicãdo exemplo Mathematico, quod hic Aristoteles adhibuit. Sed ad rei propositæ intelligentiam sat est, accepisse rectum, pro præmissis vnius demonstrationis: habere autem tres angulos æquales duobus rectis, pro conclusione.

c *Et ambæ*] Admonet, Physici esse, causas necessitatis in naturæ rebus disquirere: idque tam ex parte materiæ, in qua sola veteres Physiologi occupabantur; quam ex parte finis. Docet etiam, Physicum magis circa finis & formæ, quàm circa materię considerationem versari, quia illa est causa huius, non contrà. Deinde, quia in ratione & definitione, potiùs vtimur forma, tanquam principio, quàm materia, idque tam in naturalibus, quàm in arte factis.

d *Fortasse autem*] Ne quis putaret, solum finem in definitione adhibendum esse; ostendit, non ita rē sese habere, sed id etiam, quod necessarium est, hoc est, materiam, in definitionem venire. Si quis enim sectionem, quæ ministerio serræ peragitur, definire voluerit, dicet, esse diuisionem, quæ, nisi serra ferreis dentibus constet, effici non potest: qua in definitione ponitur ferrum, quæ serræ materia est.

QVÆSTIO I.

Vtrum natura alicuius gratia, quod facit, efficiat.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis assertio, & illustratio.

NAturam nullo proposito fine agere, arbitrati sunt, qui solius materiæ necessitati addixere omnia, vt Anaxagoras, & Empedocles; & qui rerum generationẽ ex partium inter se temerè coeuntiũ permixtione constitisse disputarunt, Democritus, & Epicurus. Sed hanc tam absurdam, & à communi Philosophorum iudicio abhorrentem opinionẽ incusat Plato in Timæo, Phædone, Philebo, & Politico, Aristoteles in extremis huius libri capitibus, & lib. 2. de ortu & interitu, & 1. de partibus animalium, ca. 1. Eandem

Error veterum.

A quoque, tacente Philosophia, coarguit sese omnium oculis vltrò ingerens naturæ pulchritudo, decorque mirabilis, quem rerum dissimilium inter se congruens varietas sit conciliat, vt eundem absque alicuius finis præscripto conciliare non posset. Neq; enim varietas sine conuenientia, & consensione aliqua, venustatẽ parit; neque in tanta naturarum diuersitate stabilis esset, aut diuturna B consensio, ni res physicæ in aliquod commune bonum, quod finis rationem obtinere oportet, vniuersę conspirassent. Est autem hoc bonum, naturæ conseruatio ordoque. Cuius appetitio, & studium insolentiam potentiorum partium in mundo cohibet, infirmiorum imbecillitatem acuit, contrariorum impetum refrenat, ac denique sic vniuersa ad temperiem, & moderationem vocat, vt C non tam inter se dissidio dissidere, quàm in commune fœdus, & amicitiam coijsse videantur.

Coarguit.

Totius naturę finis, rerum ordo, & conseruatio.

Præterea idem ex eo conuinci potest;

I. Ratio test; quia aut res naturales casu in opus incidunt, aut certa naturæ intẽtione. Non casu: primùm, quia iam quodlibet sine discrimine in quodlibet opus incurreret, atque ita promiscuè omnia ex omnibus fierent, neq; certo res semine indigerent; illudq; Lucretij primo sui poematis, quod iam alibi retulimus, eueniret: E mari homines, è terra posset oriri Squamigerum genus, & volucres erumpere cœlo. Deinde, quia, quod casu fit, rarò accidit, nec vno duntaxat, sed varijs effici modis consueuit: at videmus, propria quædam effecta à peculiaribus causis certo semine, rato ordine, eadem, vel semper, vel plurimùm, ratione euenire. Feruntur igitur res naturales certo quodam naturæ impulsu, & intentione in suum opus, quo absoluto conquiescunt. Hoc autem quid est aliud, quàm propter finem agere?

Probās, naturam gratia finis operari.

Lib. 1. huius ope. c. 9. q. 3. ar. 1.

2. ratio. Rursus hoc ipsum palàm indicant in animalibus tot membra, tam ordinatè, tam prouidenter effecta; tot partium descriptio, non ad speciem solùm, & elegantiam, sed etiam ad vsum apta; tot organorum apparatus; tot vires & potentiæ; tot multiformi contextu instrumenta. Quæ omnia ad agendum, atque adeò alicuius finis gratia tributa esse, qui negat, amens est. Quid enim magis à ratione alienum esse potest, quàm existimare, ea, quæ humana arte fiũt, ad aliquem finem effici; vt nauem ad nauigandum, domum ad arcendas cœli iniurias: quæ verò tam admirabili solertia, tam excellenti, diuinaq; ratione perfecta sunt, vt ea nulla humana ars assequi imitando possit, vago, & incerto fluitantis naturę motu in eam formam ac speciem coaluisse, neque ad scopum vllum fuisse destinata?

Lege D. Aug. li. 22.

3. ratio. Idem testatur brutorum animantium in fœtibus educandis ingenij plenus amor; in operibus conficiendis artificium; in quærendo cibo industria; in se, suaque specie tuenda, & conseruanda solicitudo; arma, astus, stratagemata, quibus hostem aut aggrediuntur, aut declinant.

A Quæ omnia cùm tanto naturæ impetu, & alacritate ab eis fiant, liquidum est, effici alicuius commodi, & boni gratia, ac proinde ob aliquem finem.

4. ratio. Idem commonstrat quattuor elementorum, totidem regionibus globosè incubantium, discors amicitia, & alterni, per occasum atq; obitum partium, recursus. Nã ex terra aqua, ex aqua oritur aer, ex aere ignis; B deinde retrorsum vicissim ex igni aer, ex aere aqua, ex aqua terra generatur: atque ita sese ad moderationem, ac velut æquilibrium, quo ad fieri potest, exæquant leuibus grauia, calidis frigida, superis infima: videlicet, eo fine, vt permaneant, doceatque nos interim natura in maioribus, æquabilitatem altricem concordiæ, concordiam rerum omnium conseruatricem esse.

5. ratio. C Quid terræ moles? nonne sua magnitudine, constantia, pulchritudine, vtilitate, propositum satis confirmat? Hæret in mundi medio stabiliter suspensa, ac veluti paribus examinata ponderibus; eadem rotunda, & forma dispar, vallibus humilis, collibus supina, montibus ardua, fluuiorum decursu, fontium scatebris irrigua; semper eadem, semper alia; nũc quasi brumæ senectute effœta & emortua, D nunc nouo vernantis anni flore reuirescens, & herbarum, ceu, picturæ artificio, nunc his, nunc illis tincta coloribus; nulla sui parte inutilis, nulla propemodum infructuosa, interiùs gemmarum, auri, argenti, & aliorum metallorum opulentia dites: exteriùs vestita floribus, herbis, arboribus, frugibus, quorum incredibilis, multitudo insatiabili varietate distinguitur. At enim, vt in hoc E tanto naturæ apparatu diuina prouidentia mirificè elucet, ita finis alicuius intenti ratio facilè apparet.

6. ratio. Idem rursus probat Oceani immẽsitas, tam pulchra ad aspectum, tam fœcunda ad procreandam sobolem; tot piscium, & innatantium beluarũ copijs abundans; & in eo non minùs admiranda, quòd, dum eius fluctus, siue quotidianis reciprocationibus,

nibus, siue tempestatum vi, ad arenam feruntur, intra præfixos limites sese continent, quasi scriptam sibi legem in littore pertimescant, atque instar indomiti equi, qui à sessore habenis retractus collum flectit, refugiunt. Certè qui hoc ascribit temeritati, quid temeritas sit, nescit; cùm id, quod temerè fit, certa lege & tenore minimè constet; sed modò in hanc, modò in illam partem cadat.

7. ratio. Postremò, idem multò euidentiùs confirmat cœlestis mundi machina, inferiorem mundum suo amplexu non solùm continens, sed fouens; illi stellarum sudâ nocte collucentes bo... illa tot sphærarum inenarrabili celeritate conuersiones; ille planetarum ad eadem loca redeuntium cursus; illud Solis iubar, suo accessu & recessu annuas varietates inducens, idemque quotidiano ortu & occasu diem, & noctem conficiens. Quare, si ij, qui sphæram ab Archimede extructam videbant, non dubitabant, opus illud excellenti ingenio esse perfectum: quis ita mente cæcutiat, vt neget, tam mirabile opificium, diuina ratione, & arte, atque adeò alicuius finis gratia fuisse compositum? Denique, vt paucis concludamus, quod, si libeat persequi, infinita materia est: hæc mundi vniuersitas non modò sese à Deo conditam, sed ad aliquem finem destinatam esse clamat: etenim indignum foret tanti artificis sapientia tam præclarum opus, etsi affabrè & concinnè, frustra tamen elaborasse; elaborasset autem frustra, si nullum episcopum, nullum finem constituisset; frustra enim & incassum censetur id effectum, quod nullius gratia effectum est.

Lactant. in lib. de ira Dei, cap. 1.

Trismegistus in lib. de potest. & sapient. Cicer. 2. de nat. Deor. Plut. 1. de plac. c. 6.

In hanc sententiam multa satis luculenter scripsere Patres, D. Gregorius Nazianzenus, secunda oratione de Theologia, D. Augustinus in de ordine, D. Chrysostomus in opusc. de prouidentia. D. Athanasius oratione aduersus idola, D. Basilius, & D. Ambrosius in libro Hexameron, Theodoretus sermone 1. de prouidentia, Lactantius in lib. de opificio Dei, & alij.

ARTICVLVS II.

Rationes, quibus ostendi videtur, naturam nullius gratia operari.

Subijciamus nunc argumēta, quibus temeritatis assertores probare nitentur, Naturam non ob aliquem finem agere, sed temerè, ac fortuitò moliri omnia. Primum est: Si natura propter finem ageret, magis beneficam sese in hominē exhibuisset, quàm in beluas: sed non exhibuit; quin potiùs in has, quasi matrem, in illum se quasi nouercā præbuit: non ergo agit propter finem. Maior suadetur, quia ratio agentis propter finem, præsertim si à prima causa dirigatur, postulat, vt ea, quæ excellunt, beneficentius tractet, ac potiori loco habeat. Minor ostenditur: quia natura beluis vestitum attribuit, hominem nudum, quasi è naufragio in littus eiecit. Item beluis, quæ fortes, & pugnaces sunt, arma dedit; timidis astu, pernicitate, & fuga consuluit: at hominem ad pugnam in arena inermem statuit, pernicibus tardiorem; armatis imbecilliorem. Denique, vt cetera omittamus, hominem toto vitæ decursu longè grauioribus miserijs, & calamitatibus exposuit. Ex quibus Aristoteles hanc hominis definitionem collegisse fertur: Homo est imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusus, inconstantiæ imago, inuidiæ, & calamitatis trutina: reliquum verò pituita, & bilis. Quibus concinit illud Apuleij in libro de Deo Socratis: Homines moribundis membris, leuibus, & anxijs mentibus, brutis, & obnoxijs corporibus, dissimilibus moribus & similib. erroribus, peruicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, sigillatim mortales, sufficienda prole mutabiles, volucri tempore, tarda sapientia, cita morte, querula vita terras incolunt.

1. arg.

Lege Plin. li. 7. c. 1.

Lege Stobæum ser. 96. de vita breui.

Hominis descriptio ab Arist. collecta.

Alia ex Apuleio.

Secundum est: Ea, quæ fiunt propter finem, ordinatè fiunt: sed in natura multa sunt præpostera, & incōposita;

2. arg.

posita : ergo, &c. Probatur minor: quia nonnunquam vices temporum mutantur, calente hyeme, frigente æstate; interdum elementa, aliæque partes vniuersi, ab officijs exorbitant, vt testantur eluuiones Oceani, eruptiones ignium, immodici ventorum flatus, terræ motus, ceteraque huius generis. Quin & in cælesti orbe, Solis & Lunæ deliquia, deflexiones quædam esse videntur ab ordine, cùm minimè deceat, clarissima illa mundi lumina mortalibus obscurari.

3. arg. Tertium: Ea, quæ gratia finis sunt, habent aliquem vsum, & vtilitatem: sed multa existunt in natura prorsus inutilia, vt minuta quædam animalia; multa, quæ non modò nullam commoditatem exhibent, sed incommodum perniciemq. afferunt, vt herbæ noxiæ, & venenatæ bestiæ: non igitur natura omnia, quæ facit, alicuius boni ac finis gratia efficit.

ARTICVLVS III.

Responsio ad argumenta proximi articuli.

Non est tamen, quòd superiora argumenta quenquam turbet; cùm nequaquam difficilis sit eorum

Responsio ad 1. arg. explicatio. Ad primum, concessa maiori propositione, neganda est minor. Nam multò meliùs cum homine, quam cum ceteris animantibus actum est: cum illum Deus multis, & præclaris donis, ac muneribus, tam naturæ, quàm gratiæ, exornarit; cumque illi vberrimam copiam rerum omnium, tanquam in communi conuiuio proposuerit, totamq. naturam creatam ei quasi tributariam fecerit: vt disertè ostendit D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ, cap. 10. & Theodoretus sermone 2. de prouidentia.

Hominis excellētia.

Ad id, quod de vestitu, & armis obiectum fuit: respondet Lactantius in libro de opificio Dei, cap. 2. ideo hominem nudum & inermem à natura fuisse constitutum, quia ingenio poterat armari, & ratione vestiri: atque eadem fore est aliorum Auctorum communis responsio, nimirum, pro indumento & armis hausisse hominem mentis excellentiam, & ingenium sagax, ac varium, quo illa excogitare, & parare sibi posset: accepisse item manum, tanquam commune organum, & instrumentorum omnium instrumentum, quo ad ea conficienda vteretur. Cuius ad id munus obeundum commoditates, latè explicat Aristoteles lib. 4. de partibus animalium, c. 10. & Galenus initio libri primi de vsu partium. Accedit, quod homo, seruata sui corporis dignitate, & pulchritudine, ab ipsa natura per se indutus, & armatus esse non poterat: vt ostendit D. Gregorius Nissenus in libro de hominis opificio, cap. 7.

Vt Galeni 1. de vsu partium.

Quod item opponitur de humanæ vitæ ærumnis, facilè soluetur ab eo, qui dixerit, in primis in eas sua culpa decidisse hominem è felici statu, in quo à Deo collocatus fuerat. Deinde, ijs præberi illi occasionem, ad exercendam perficiendamque virtutem. Præterea, etiam ita deiectum brutis longè præstare: vt ex dictis planum est.

Ad secundum, concessa maiori propositione, neganda est minor, dicendumque; eiusmodi naturæ excursiones, vt non absque Dei voluntate & administratione fiunt; ita nec sine ordine contingere, etsi id interdum non appareat: vt docet D. August. lib. 3. de Trinit. c. 2. & li. 5. de Genesi ad literam, cap. 21. Nimirum, ipse ordo postulat, vt illa interdum accidant, siue ita ferente concursu naturalium causarum, quas sic diuina sapientia disposuit, & actus suos exequi finit; siue Deo aliter, quàm tunc per naturam eueniturum esset, fieri imperante.

Respon. ad 2. arg.

Quod verò ad planetarum eclipses attinet, nullus in ea re ordinis defectus notari potest; cùm ex illorum in cælestibus globis situ, & rata motuum æquabilitate, (quæ tam ad mūdi ornatum, quàm ad commoditates sublunariū rerum optimè constituta sunt) ita euenire oporteat, definitis tem-

temporum interuallis. Addit quoq; D. Damascenus li. 2. fidei orthod. c. 7. iccirco id diuini artificis prouidentiam sanxisse, vt eorum confutaretur amentia, qui Soli & Lunæ diuinos honores exhibent: cùm palàm sit, non inesse numen ijs, quę mutationi obnoxia sunt, & interdum lucis penuria laborant, aut pulchritudinem suam conspicuam reddere non valēt.

Responsio ad 3. arg.

Ad tertium respondendum est: nihil à Deo superuacaneum, aut alicuius finis expers, effectum fuisse, licet ignorantibus primo aspectu secus videatur: vt, si quis in fabri alicuius officina instrumēta præter necessitatē multiplicata existimet, quia ipsorum vsus ignorat. Priuatim verò, quòd minutæ bestiolæ non debeant superfluæ existimari, inde patet; quia, cùm ex quoque in suo genere pulchræ sint, aliquid decoris vniuersitati rerum, tanquam in communem Rempub. pro sua portione conferunt: vt, præter alios, animaduertit Aristoteles 1. de partibus animalium, c. 5. Quippe diuinus artifex ita magnus est in magnis rebus, vt minor non sit in paruis: rectéq. à Plinio lib. 11. Naturalis hist. c. 2. scriptum est, rerum naturam nusquam magis, quàm in minimis, totam esse. Quò spectat illud D. August. lib. 22. de ciuitate Dei, c. 24. Ea plus habent admirationis, quæ molis minimū: plus enim formicularum, & apicularum opera stupemus, quàm immensa corpora balænarum.

Minutę bestiolæ nequaquam superfluæ.

Natura nusquam magis, quā in minimis, tota.

Nec animalia venenata superflua sunt, aut fine carentia: tū ob id, quod paulò antè diximus; tum quia, vt D. August. 1. de Genesi contra Manich. cap. 16. ait, saltem eo nomine commendari debent, quòd nos commonefaciunt, vt vitam aliam meliorem, in qua securitas summa est, diligamus. Item, quia ea, quę alioqui nocent, si eis congruenter, ac scienter vtamur, plurimum afferre solent cōmoditatis; vt luculentè ostendit D. Ambros. lib. 3. Hexam. c. 9. & lib. 6. c. 6. D. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, D. Damascenus lib. 2. fidei orthod. cap. 10. & alij. Deinde quia, vt scribit Lactantius, lib. 6. c. 4. vtile fuit, offerre sese homini alia salutaria, alia noxia, vt in his declinandis, & illis appetendis, rationis suæ vim exerceret.

Venenata animalia nō sunt in mundo superuacanea.

QVÆSTIO II.

Vtrum natura ad vnum tantùm finem, & vno duntaxat modo feratur, an non.

ARTICVLVS I.

Varij fines, in quos natura contendit.

Propositæ quæstioni respondendum est; non vnum tantummodò, sed varios fines esse, ad quos natura, tanquam ad scopum, collimat. Etenim vnumquodque pro naturæ suæ modo captuq. hunc, aut illum finem proximè respicit: particularia agentia priuatum; vniuersalia, si quæ vberiori vi prædita sunt, communem. Exempli gratia, leo, cùm leonem gignit, ad formam leonis geniti, vt ad propinquum finem tendit: docente Aristotele, c. 8. huius lib. tex. 81. at simul etiam ad proprię speciei conseruationem, vt ad alterum huic innexum, & cohærentem finē, aspirat. Prouidit nimirum, salutis suę appetens, atque immortalitatis æmula natura, vt singularia dissolubilia, quia per se ab interitu vindicari non poterant, generationum beneficio, & nascendi fœcunditate seruarentur, atque ita quodammodò sempiterna essent, non numero, sed specie: id quod 1. de generatione animalium cap. 1. & 2. de anima cap. 4. tex. 34. Aristoteles docet. Corpora verò cœlestia, quia vniuersales causę sunt, non vnius tantùm, sed omnium sublunarium specierum perennitatem, & commune bonum, peculiariter pro fine habent. Iccirco enim totum sublunarem mūdum complexu suo coercent, ac perpetuo motu

Vnūquodque ꝑ gradu suæ naturæ propositū finē habet.

cir-

circumeunt, & influxu quasi irrorat, vt species omnes, quoad possint, tueantur.

Homo naturæ corporeę finis.

Est etiam totius corporeæ naturæ vniuersalis finis, Homo; vt post Platonem asseruit Aristoteles 1. Polit. c. 5. docentque Patres communi consensu: tum, quia Deus spectabilem hunc mundum hominis gratia procreauit, eiq. singulari beneficio subiecit omnia; tum quia homo iure insitæ nobilitatis, & eminentioris formæ prærogatiua, totam corpoream naturam ad se conuocat, sibique arrogat. Est enim naturæ lege comparatum, vt quæ inferioris notæ sunt, ad præstantiora, si eis præsertim aliquo modo vsui esse possint, referantur. Quo pacto forma elementi, quæ omnium despicatissima est, ad formā corporis mixti ordinatur; forma corporis mixti ad vegetatricem; vegetatrix ad sensus compotem; hæc tandem ad animā rationalem, quæ omnium formarum numeros & perfectionem in se cohibet.

Inferiora ad præstantiora ordinantur.

Ordo, naturæ finis. Deus vltimus finis rerum omnium.

Est præterea finis alius homine vlterior, videlicet, totius naturæ ordo & pulchritudo: vt tradit Aristoteles 12 Metaphy cap. 10 tex. 52. Denique vltra hunc est alius communissimus, omniumque postremus, ob quem tota natura agit, nempe ipsius naturæ auctor, & parens, Deus. Quod D. Dionysius, ca. 4. de diuinis nominibus, Trismegistus in Pimandro, Plato in Timæo. & 4. legum; & in epistola ad Dionysium, Auctor libri de Mundo ad Alexandrum, Aristoteles loco Metaphys. proximè citato, aliique complures disserunt; eumq. testantur sacræ paginæ oracula, cùm Deum absolutè principiū & finem vocant. Apocalyp. vltimo; Ego sum α & ω, principium & finis. Porrò dicitur & natura, dum agit, in Deum, vt in finem, contendere, quia diuinā perfectionem imitando adūbrat, quatenus agendo fit alterius rei causa, sicuti & Deus omnium causa est. Deinde, quia operando respicit in aliquod bonum, quod necessariò participatio quædam summi boni est. Item, quia appetitus semper que-

Hac de re D. August. in Ench. & lib. 1. de doctr. Christ cap. 23. D. Th. 3. contra gent. à ca. 17 & 1. p. q. 103. ar. 2. Themis. 1. huius operis com. 81.

A rit aliquid extremum, in quo quiescat, quod non est aliud, quàm finis vltimus, id est Deus. Postremò, quia ordo in finibus sequitur ordinem agentium. Quare sicuti agentia secundaria nihil absq. influxu primæ causæ efficiunt, ita ad eum nituntur finē, quem primum agēs sibi propositum habet: sicq. vt agens primum semetipsum, tanquam vltimum suorum operum finem, intendit, quia vniuer-

B sa propter se operatur; ita eundem finem secundaria agentia spectant.

ARTICVLVS II.

Diuersi modi, quibus res in fines suos feruntur.

VT autem intelligas, quo pacto natura ad finem consequendū progrediatur, aduerte, triplicem esse

C gradum tendentium in finem. Primus ac supremus eorum, quæ non solùm apprehendunt finem sub ratione boni, & conuenientis; sed cognoscunt etiam habitudinem proportionemque mediorum, ad illum obtinendum. Atque hæc sola dicuntur sese in finem agere; quia, videlicet, hæc duntaxat ex delectu & propria intentione operantur, seque in finem ordinant. Et in hoc gradu con-

D tinentur solæ substantiæ intellectus participes. Secundus est eorum, quæ ad summum percipiunt finem materialiter, id est, sub ratione boni & conuenientis: vt, cùm equus ex siti ad aquam mouetur, qui nec sui cursus ad obtinendam aquam, nec aquę ad sedandam sitim, habitudinem ordinemve dignoscit. Huiusmodi sunt bruta animantes, quæ instinctu motuque phantasiæ potiùs aguntur in

E finem, quàm se ipsæ agunt. Tertius atque infimus est eorum, quæ nullo modo cognoscunt finem. Quo pacto se habent ea, quæ & intellectu, & sensu carent. Ideò verò solis agentibus primi generis perfecta cognitio finis, vt finis, attributa est; quia ea tantùm ad plura, de quorum delectu consultare queant, indeterminata sunt; cùm cetera in actiones defini-

De hoc 2. gradu D. Tho. 1. p. q. 59 ar. 1. Et lib. 3. cont. gen. c. 16. & 81.

tas

tas naturæ impetu ferantur, nec deliberatione egeant. Quemadmodum (vt Auicennæ vtamur exemplo) nec citharœdum de quolibet ictu fidium deliberare oportet; quia apud ipsum omnes fidium percussiones ex artis regula determinatæ sunt.

Non debet autem mirum videri, quòd etiam illa, quę omnis finis notitia prorsus carent, propter finem agere dicantur: diriguntur enim in finem ab alia superiori, & excellentiori causa, hoc est, ab ipso naturæ opifice, qui rerum omnium fines cognitione comprehendit, & ad eos obtinendos propensionem, ac vires dedit. Quomodo (vt M. Albertus hoc loco, & D. Thomas 1. par. quæst. 103. artic. 1. explicant) sagitta, licet motus sui ignara sit, impetu, & directione iaculantis in scopum tendit. Eoque spectat illud Philosophorum sermone tritum, quod scripsit Themistius 1. de anim. comm. 23. & 1. huius operis text. 81. & Auerroes 12. Metaphys. comm. 18. opus naturæ est opus intelligentiæ: id est, dum natura in opus incumbit, à prima intelligentia, hoc est, à Deo, quasi diuinæ artis instrumentum, mouetur, & artificis ratione dirigitur. Hinc est, quòd Hippocrates naturam modò indoctam vocat, vt in libro de alimento; modò doctam, & eruditam, vt in libro de arte. Quod imitatus est Galenus lib. 1. de vsu partium, & lib. 6. de locis affectis: videlicet, indoctam vocant; quia in se consilij, & deliberationis expers est: doctam, quatenus eius operibus intelligentia instat, ipsamque regit.

Item idem D. Tho. 3. cõt. Gent. cap. 24.

Opus naturæ opus intelligentiæ.

ARTICVLVS III.

Confutatur quorundam sententia, ijs, quæ proximè conclusa sunt, aduersaria.

PLetho, siue Gemistus, auctor Græcus, in opere, quod inscripsit, De ijs, quibus Aristoteles à Platone dissentit; in Aristotelem inuehitur, quòd docuerit, naturam nullo proposito fine agere, dum ei deliberationem subtrahit. Sed prorsus sine causa, cùm non omnia, quæ propter finem operantur, consilio, aut delectu egeant.

Omisso tamen Plethone, sunt è Recentioribus Philosophis, quibus nec Aristotelicè, nec Philosophicè dictum videtur, naturam ideò agere propter finem, quia, etsi finem non per se ipsa cognoscat, vt in lapide, & plerisque alijs liquet; regitur tamen ab ipso rerum omnium Auctore, qui & fines intelligit, & agentibus naturalibus ad eos consectandos propensionem, virtutemque indidit. Venere autem in hanc sententiam hisce potissimum argumentis. Primùm; quia superuacanea videtur illa motio & directio. Nam si fingamus, sine intelligentijs mundum esse, adhuc grauia in infimum, leuia in superum locum, vt in fines suos, peruenient. Deinde; quia ridiculum fuerit, si interrogatus quispiam, cur lapis descendit, respondeat, quia mouetur ab intelligentia; cùm re vera moueatur à grauitate, cuius impetu deorsum vergit. Tertiò; quia intelligentiæ apud Aristotelem aut prorsus ignorant sublunaris mundi species, aut eas non nisi generali, & confusa notitia dignoscunt. Ex quo sequitur, in Peripatetica doctrina cœlestem naturam non dirigi ab intelligentijs; cùm nihil, nisi à cognoscente, dirigatur.

Opinio quorundã Recent.

1. arg. 2. arg. 3. argum.

Lege Auerroë in Apologia aduersus Algazellũ, & in Epitome 12. lib. Meta. Mirand. li. 27. de euers. sing. cert. sect. 11. Iandunum 12. Meta. q. 22.

† Hæc tamen opinio, nec vera, nec Aristotelica est. Nam id, quod gratia finis operatur, aliquò rectà contendit, ac velut in scopum collimat: id verò, quod ita se habet, non temerè, sed ordinatè progreditur: item quod progreditur ordinatè, necesse est, vt actiones suas per se ordinet, vel ab alio circa eas ordinetur. Cùm igitur ordinare intellectus rationisve opus esse constet, & res naturales, excepto homine, intellectus rationisque expertes sint, ac nihilominùs vniuersę propter finem agant, (vti superiùs demonstratum fuit) planè sequitur, recurrendum esse in ijs ad aliud principium, supra ipsam natu-

Lege D. Tho. in 2. d. 41. q. 1. art. 1.

† Impugnatio superioris sententiæ.

naturam, à quo moueantur ordinen- A turque in suos fines: at hoc non aliud esse potest, quàm ipse totius naturæ Auctor, qui certis numeris, & mensuris, certaque serie singulis rebus suos fines præscribit, & ad eos quærendos propensionem, & idonea media concedit. Solet autem hoc illustrari, non solùm exemplo sagittæ, quod suprà retulimus: sed etiam Imperatoris, qui ita belli summam administrat, vt ipse eius finem B nouerit, quem gregarij milites nesciant; sed cùm Imperatoris ductu regantur, sat illis est, mandata ab eo accepta exequi.

Quòd verò hæc ratio explicandi modum, quo natura in finem tendit, Aristotelicæ doctrinæ consentanea sit, testantur nobiles interpretes; Simplicius hoc in libro ad tex. 78. Themistius lib. superiori ad tex. 81. & 1. de anima, ad tex. 23. Auerroes 12. C Metaphy. comm. 18. D. Thomas 1. p. q. 103. ar. 1. Magnus Albertus, cap. 2. huius libri. Idemq. significauit multis in locis Aristoteles, vt lib. 4. de generat. animalium, cap. 2. Vbi scripsit, naturam non absque ratione esse; quia, videlicet, ratione dirigitur. Et 1. de cœlo, cap. 4. tex. 32. vbi Deum cum natura iungit, aiens, Deum & naturam nihil frustra moliri; quasi natura ideò nihil incassum agat, quia D diuinæ sapientiæ ductu impellitur. Et 12. Metaphys. cap. 10. tex. 52. vbi duplicem statuit ordinem, vnum in natura, alterum in Deo: nimirum, quia ordo naturæ à diuino ordine, hoc est, à Deo ordinante, deriuatur, ac pendet.

Lege etiã Arist. 1. Polit. ca. 2. & 2. de part. anim. c. 13.

Argumenta in aduersam partem adducta facilè diluentur. Sed enim supponendum illud est, quod superius non semel à nobis explicatum E fuit: Cùm natura à superiori, & diuiniori principio regi dicitur; huiusce principij nomine Deum intelligi, qui, vt naturæ ipsius inclinationum & facultatum Auctor est, finiumque præcognitor; ita prędictam directionem sibi, vt propriam, vendicat. Quo fit, vt non rectè quidam ad ceteras etiam intelligentias eam referendam putent. Ad primum igitur negari debet, superuacaneam esse hãc directionem, cùm nihil possit in finem tendere, quin ad eum ordinetur; & omnis ordinatio ab intellectu sit. Quòd verò additur, sublatis intelligentijs non tolli motionem rerum in finem: dicendum, sublata prima intelligentia, hoc est, prima, ac suprema substantia intellectrici, tolli omnia. Ad secundum dicito: roganti, cur lapis in centrum, vt in finem proprium, feratur; non ridiculè, sed appositè, & philosophicè responderi, quia eò destinatur ab Auctore naturæ, tum per suam formam, tum per grauitatem, vt per vim executricem motus. Ad tertium: quicquid de ceteris intelligentijs putarit Aristoteles, verisimilius esse, Deum, secundum eius placita, sublunaris mundi species, earumque singularia pernoscere, vt alibi ostendemus.

Sol. 1. arg. impugnatæ opin.

Sol. 2.

Sol. 3.

QVÆSTIO III.

An bruta animantes solo naturæ instinctu in fines suos ferantur.

ARTICVLVS I.

Eorum dogma, qui brutis vim rationis tribuerunt, & quibus argumentis.

SVperiori quæstione explicatum à nobis fuit, quo pacto bruta in suos fines tendant; breuiùs tamen, quàm res postulabat: nunc id accuratiùs edisseremus. Quærimus ergo, num bruta discursu aliquo rationis, an solo naturæ instinctu, opera sua moliantur, & finem quærant? Porphyrius, libro 3. de abstinentia statuit, naturam omnibus animantibus, quibus sensum, & memoriam dedit, rationem quoque, immo & orationem, tam internam, quàm externam, tribuisse:

additque, Appollonium Tyanæum, Melampum, Tiresiam, & Thaletem, brutorum sermones dijudicasse, atque intellexisse: quos nihil mirum, si non intelligamus ipsi, qui plurimarum etiam nationum linguam mi nimè callemus. Asserit itaque, bruta rationem participare: neque per eam ab illis hominem simpliciter distingui; sed quòd homini perfectū rationis acumen insit, illis imperfectum.

Eius argu. Confirmat istiusmodi dogma in primis ex mutua significatione, quia inter se bruta vtuntur, quod in auibus potissimùm apparet, quæ sibi occinunt, vicissimq. respondent. Deinde, ex admirabili solertia, curaque in futurum prospiciēdi, vtilia consectādi, ac declinandi aduersa. Præterea, testimonio Empedoclis, & Platonis, atque etiam Aristotelis, quos idem censuisse, ex eorum dictis scriptisque haberi ait.

Anaxagoræ, & Pythagoræ dogma. Plutarchus etiam lib. 5. de placitis, cap. 20. scribit, dogma fuisse Anaxagoræ, omnia bruta ratione pollere: itemque Pythagoræ, qui eorum animantium, quæ rationis expertia dicuntur, rationales esse animas pronunciabat; licet in eis propter humorum asymmetriam, & intemperiem, rationis lumen obscurum, ac sopitum esset. Denique, huic sententiæ suffragari videtur Plutarchus ipse in dialogo, qui inscribitur; Quod brutis ratio insit: vbi Gryllum Sophistam, à Circe deformatum in beluam, cum Vlysse disserentem facit, & luculenta oratione eos coarguentem, qui omnes animantes, præter hominem, rationis inopes esse aiunt.

Sed vt Philosophorum testimonia omittamus, non desunt etiam argumenta, quibus probari videatur,

1. argum. brutas animantes ratione valere. Primùm; quia in eis multa elucent virtutum insignia: vt in leonibus magnanimitatis; in canibus amoris; in elephantis prudētiæ: in ciconijs pietatis; in turturibus coniugalis fidei; in columbis simplicitatis; in apibus, formicis, & gruibus, alijsque

A huiusmodi, ciuilis societatis.

2. argum. Plin. li. 8. nat. hist. c. 26. & 27. Plutarch. in li. de induxendi; stria anim. D. Gre. Naziāz. orat. 2. de Theo.

Deinde; quia earum nonnullæ tāto ingenio, & artificio opera sua moliuntur, vt non nisi ex artis regula, atque adeò ratione efficere illa videantur. Quin & hominibus varias artes indicarunt: vt araneus artem texendi; hirundo & vespæ ædificandi; grues instruendi exercitum; milui gubernandi nauem. Multa etiam ad tuendam vitam, & sanitatem remedia, quibus nunc Medicinæ scien-

B tia diues splendet, ostenderunt. Atque, vt cetera omittamus, inuentæ phlebotomiæ beneficium debemus Hippopotamo, fluminis Nili equo incolæ: gulosus enim natura, cùm se sanguinis copia opprimi sentit, ad acutiores ripæ arundines affricto femore sibi venam pertundit, qua superflui sanguinis onus à se exigit, sistitque, cùm par est, volutaio per

C crassum, & obstruentem limum, corpore.

Item; quia sæpenumero bruta res futuras præsagiunt. Compertum est enim, ea mutationem aeris indicare, & pluuias, ac tempestates dubio prędicere cœlo; atque alia huiusmodi, quę multò, quàm Physiologi, & Astrologi, certiùs denunciant.

3. argum. Plin. lib. 8. cap. 26. D. Ambros. l. 5. Hex. c. 9. D. Basil. ho. 7. Hex.

Rursus; quia constant, multas esse beluas, quæ disciplinam capiant.

D Nam, vt sturnos, galeritas, cornices, psittacos, & coruos prætereamus, qui edocti humanàm vocem reddunt: Elephanti panegyrica spectacula exhibere, varias in gestu figuras & fingere, genu flectere coronas

4. argum. Plin. lib. 8. ca. 1. Aelianus l. 6. c. 10.

astantibus offerre, atque alia similia ludicra ediscunt. Ac, ne quid à in hoc genere admirationi deesset, legimus, Elephantum literas perscribere doctrina assueuisse.

E Nec verò bruta tunc solùm, cùm ab hominibus instituuntur, disciplinæ specimen dant; sed ipsa sese mutuò instituere consueuerunt, quod maius est rationis argumentum: siquidem in vniuersum, docere, quàm discere, rationi vicinius, ac præstantius habetur. Omissis ergo alijs, quæ de hac re à Plutarcho in libro de animalium industria,

scripta

scripta sunt: Lusciniæ (teste Aristotele li. 4. de hist. animal. cap. 9. & Plinio lib. 10. hist. Nat. cap. 29.) pullos suos vocem ad numeros modulari, & ad omnem concentus varietatem, atque artifices argutias flectere prædocent. Meditatur (inquit Plinius) iuniores, versusque, quos imitetur, accipiunt: audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusque reticet: intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio. Vnde, qui pulli adhuc rudes capti sunt, & in caueis nutriti, minùs suauiter canunt, videlicet, ante legitimum tempus à doctore, & à schola musicæ subtracti.

5. Argum. Præterea, quod ad astruēdam belluis rationem magnum videtur argumētum: egregius Dialecticæ auctor, & institutor Chrysippus, canem Dialectica quodammodò præditum esse ostēdebat, eo potissimùm argumento, quòd canis feram persequēs, cùm ad triuium peruenit, vbi duas vestigauit olfactu vias, & per eas transijsse feram non deprehendit; tertiam, nihil iam olfaciens, mox arripit, quasi ita secum disputet: Aut fera, quam persequor, in hanc partem deflexit, aut in illam, aut certè in hunc se anfractum intulit: sed nec in istam, nec in illam partem diuertit: hac igitur abierit, necesse est. Quæ colligendi sagacitas, vtpote, quasi diuisorio vtens syllogismo, quàm sapiat artem Dialecticæ, nemo Dialecticus ignorat. Quid plus, (inquit D. Basilius hom. 9 Hexam.) quid plus faciunt, qui linearum descriptionibus designandis tanta cum grauitate sedent, lineisq. pulueri insculptis; è tribus, vbi duas propositiones sustulerint vt falsas, in ea demum, quæ trium reliqua est, verum comperiunt? Hæc D. Basilius. Quæ etiam leges apud D. Ambrosium lib. 6. Hexam. cap. 4. Non igitur inficiandum videtur, habere bruta vim rationis. Ex quo sequitur, ea nō solo naturæ instinctu in finem agi: quod propositę controuersię caput erat.

ARTICVLVS II.

Longe abesse a ratione eam sententiam, quæ brutis rationem dat; cùm illa solo naturâ instinctu operentur.

EA sententia, quæ brutis vim rationis attribuit, adeò absurda est, vt absurdum videatur, in ea coarguenda immorari; quam non modò Philosophorum, gymnasia, sed communis hominum sensus explodit, & irridet. Quia tamen non defuere è Recentioribus, qui eius patrocinium susceperint, eam paucis refellemus.

Errat ergo in primis, quòd receptam hominis definitionem demolitur, neque hominem à belua essentiæ nota distinguit: cùm vtrumq. faciat animal ratione præditum. Non enim refert, quòd homini perfectam rationis vim concedat, beluæ imperfectā: quandoquidem maior eiusdem rei perfectio non inducit naturæ discrimen. 1. ratio. Lege Vallam in libello de Dial. ca. 9.

Deinde, quia si beluæ essent participes rationis, liberè & ex defectu agerent: quod non ita esse, tum per se liquet, alioqui caderet in eas meritum, & culpa; tum verò probatur à D. Nemesio in libro de Natura hominis, capit. 2. à D. Thoma 2. contra Gentes, cap. 82. à M. Alberto hoc in libro, tractat. 3. cap. 2. alijsque Philosophis: quia videmus, singulis beluarum speciebus peculiarem inesse inclinationem, quam sequuntur. Omnes enim vulpes subdolæ sunt; omnes araneæ ingeniosæ, & insidiatrices; omnes grues circumspectæ; omnes lepores sunt timidi: omnes leones magnanimi: omnes lupi prædatores; omnes apes industriæ; omnes formicæ prouidæ. Itemque singulæ species ex innata propensione certum habent modum operandi, à quo non deflectunt; ad certa opera, & nō alia, sese applicant. At in homine multò secus euenit: nimirum, quia ex liberi arbitrij facultate suo quisque studio ducitur: hi ad hanc rem, 2. ratio. De hac re D. Basi. homi. 9. Hex. D. Greg. Naz. orat. 2. de Theolog.

illi ad aliam assuescunt; hi hanc, alij artem illam amplectuntur. Vnde rectè quidam.

a Hor. 2. ser. Sat. 1. a *Millia quot capitum viuunt, totidem studiorum.*

b Pers. Sat. 5. b *Mille hominum species, & rerum discolor vsus:*
Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.

3. ratio. Potest quoque idem demonstrari ex præstantia rationis, cuius actio tam circa particularia; quàm vniuersalia versatur; proindeque formam à materia independentem, & immortalem requirit.

ARTICVLVS III.

Responsio ad argumenta primi articuli.

Sol. 1. arg. ADuersariæ partis rationes nullum habent momentum. Prima tantùm concludit, inesse beluis vmbram quandam virtutis. Nam virtus ijs solùm conuenit, quæ delectu, & arbitratu suo agunt. Similiter

Sol. 2. secunda tantùm probat, competere eis imitationem rationis, & artis; vt docet Aristoteles, lib. 8. de histor. anim. cap. 1.

Sanè verò; si ex eo, quod bruta concinnè, & eleganter opera sua elaborant, rectè colligeretur, inesse illis artem, vsumq. rationis: idem arguere liceret in arboribus, in quibus functiones altricis potentiæ non minùs admirationi sunt, quæ ita radices terræ infigunt, ita surgunt, ita ramos explicant, quarum flosculi sic erumpunt, sic viuunt, sic adolescunt, vt nihil ad gratiam pulchrius, nihil ad pulchritudinem gratius aspectui occurrat. Itaque vt arbores, naturalium facultatum, vi absque sensu; ita brutæ animantes sensuum ope, solo instinctu, qui est veluti quædam imago artis, opera sua exequuntur, & peragunt.

Sol. 3. Ad tertiam dicendum: quòd beluæ tempestatum dent præsagia, & quædam interdum futura prænuncient; id non ad mentis præsensionem esse referendum, alioqui acutior illis, quàm nobis, quia ea minùs præsentimus, ratio inesset: sed nimirum, (vt præter alios aduertit D. Thomas 1. par. q. 86. art. 4. & Vdalricus, lib. 4. suæ summæ) quia mentis exortes cùm sint, neque sensum intellectus ministerio occupent, sed temporum conditionibus omninò vacent; faciliùs cœli, & elementorum influxum, atque aduentitias qualitates persentiscunt: ac cùm libertate careant, eis necessariò obtemperant, lætanturque, aut contrahuntur, pro humorum, nunc se diffundentium, nunc colligentium varietate; & affectus, effectusque alios, secundum diuersam phantasiæ apprehensionem: hos, verbi gratia, ante serenitatem, illos ante pluuiã exhibent. Quos quia in eis persæpe homines obseruarunt, inde iam futuras temporum præsagiunt mutationes, quas tamen bruta ipsa non præuidẽt. Nec enim, verbi gratia; cùm delphini tranquillo mari vltra solitum lasciuiunt, impendentem, ex qua veniunt parte, flatum præsentiunt, (cũ nulla futurorum cognitio brutis cõpetat) sed eorum phantasia naturalium causarum impressione mota, talem eis ludum, aut fugam dictat: similiterque res sese habet in ceteris. Lege D. Tho. 2. 2. q. 172. art. 1. ad 3. & in disput. q. de prophetia ar. 3. ad 19. & in 3. d. 26. q. 1. artic. 1. in sol. 4. Delphini vt flatũ denuncient.

Sol. 4. Ad quartam dicendum: quasdam esse animantes, quæ, licet ratione careant, nobiliorem tamen inter alias phantasiam sortitæ sunt, & humanam rationem, atque interdũ prudentiam, imitantur, & suo modo docentur, ac docent, non aliquo discursu, sed internorum dũtaxat sensuum opera, ductuque.

Sol. 5. Quod verò ad Chrysippi canem attinet; D. Ambros. in lib. Hexam. loco citato ait, canem in eo euentu ingenita sagacitate vim sibi rationis asciscere, id est, humanæ mentis ratiocinationem imitari, vt superiùs retulimus: quod D. Tho. secunda secundæ, q. 13. artic. 2. planiùs edisserens, hæc, aliaque id genus, referẽda censet ad inclinationem, à diuina arte deriuatam, hoc est, ad naturalem

ralem industriam, & instinctum.

Respõs. ad argu. Porphyrij. Quòd autem asserebat Porphyrius, ex Arist. doctrina colligi, existimasse illũ, bruta ratione pollere; falsum est: nisi rationem sumat pro rationis imitatione, quam solam brutis quibusdam Aristot. attribuit, tum loco citato, de historia animalium, tum 1. Metaph. c. 1. Quòd item addebat Porphyrius, bruta inter se colloqui, & à quibusdam intelligi; non ita est, etsi ita esse crediderit quidã ex Hebræis Doctoribus, teste Abulensi ad c. 3. li. 3. Reg. q. 11. asserens, eorum voces percalluisse Salomonem: nõ, inquã, ita res se habet, si loquamur de signis ex instituto, quæ ad rationẽ spectant. Etsi non eamus inficias, bruta signis vti naturalibus, ad quę tamen percipienda intelligentiæ vis non requiritur, sed naturæ instinctus. Vnde Arist. 1. Polit. c. 2. sermonem, inquit, homo habet solus omniũ animaliũ; bruta autem vocem. Huc vsq; enim natura in ijs processit, vt sensum habeat iucundi & molesti: at sermo tributus nobis est, vt damnum, vtilitatem, iustum, & iniustum, ostendamus.

Brutæ animãtes vtũtur signis naturalib.

Epil. quęstionis. Ex superiori disputatione cõstat, bruta non ratione, aut discursu prædita esse: &, quod inde consequens est, solo instinctu in fines suos agi; qui erat huiusce controuersię scopus.

QVÆSTIO IV.

Quidnam sit brutorum animantium instinctus.

ARTICVLVS I.

Diuersæ Philosophorum sententiæ.

QVoniam diximus, bruta naturæ instinctu in fines suos contendere; sequitur, vt quidnam eiusmodi instinctus sit, videamus. Occurrunt in primis ij, A qui putant, instinctum brutorum esse naturalem quandam impressio nem, à Deo iniectam, non tanquam habitum, sed per modum actionis, & auxilij cuiusdam naturalis, quo Deus cum brutis, ad necessarias eorum functiones administrandas, peculiari modo concurrit; non multò secus, ac cum hominibus cœlesti afflatu supernaturalique ope, ad actiones, quæ naturæ vim excedunt. Huic B similem in dissimili re sententiam secuti sunt Arabes Philosophi, qui corporis animantium fabricam, membrorum apparatum, & delineamenta admirati, fœtus conformationem non naturæ, sed altioris, ac diuinioris principij manum esse voluerunt. Fauet autem prædictæ opinioni effatum illud Peripateticum: Opus naturæ est opus intelligentiæ. Deinde ipsum nomen, In- C stinctus, quod ex eo dicitur, quia aliquid aliunde instigetur: tum verò maximè brutorum opera, quæ ita ordinatè procedunt, vt artis, non naturæ opera videantur.

1. opin. Lege Viguei ũGranatensem, in suis institutionibus Theolog. c. 8.

Eius confirmatio.

Alij censent, huiusmodi instinctum esse qualitatem quandam, ab Auctore naturæ phantasiæ superadditam, quæ sit veluti ars naturalis brutorum; immo & typos quosdam siue imagines eis infundi, quæ sint D quasi ideæ efficiendorum operum. His fauere creditur Diuus Thomas in quæst. de verit. quæst. 13. artic. 7. vbi inquit, bruta accipere à principio naturalem æstimationem, ad noxia, salutariaque dignoscenda, quoniam id propria vestigatione assequi non poterant. Cancellarius etiam Parisiensis Gersonius, parte 4. in tractatu de definitionibus terminorum ad Theologiam pertinentiũ, E arbitratur, instinctum esse inclinationem quandam, adiectam naturæ à primæua sua origine, ad finem obtinendum.

2. opin.

Opin. Gersonij.

Quòd verò qualitas illa, & inclinatio brutis insideat, videtur probare eorum in operibus moliendis artificium, alacritas, promptitudo. Esse autem consignatas eorum phantasiæ ab ortu rerum species, ex eo osten-

Probatio eius.

ostenditur; quia multa ab eis fiunt, quæ absque innatis speciebus haudquaquam fieri posse videntur. Quærimus enim, qua notitia, verbi gratia, picus, cùm primò clauum cuneumve cauernulæ, in qua nidum habet, adactum videt herbam mox quærit, qua allata, admotaque, statim exilit ferrum, cum crepitum arboris? Qua item cognitione ducitur mustela, cũ aduersus serpentem primò depugnatura, rutã conquirit, & deuorat? Certè, nisi picus ignotæ illius herbæ, & mustela rutæ imaginem habeat; nullo modo eam vestigarit, aut inuentam prehenderit.

De pico Aelian. li. 1.c.45. Pli. li.10.c.18. de mustela Ari.li.8.de hist. anim. c.6.

ARTICVLVS II.

Quid in proposita controuersia sentiendum sit.

1.assertio. Proposita quæstio aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit: Brutis animantibus nequaquam ab ipso ortu species consignatę sunt. Probatur. Hæc probatur ex eo, quia minimè decet, beluas hoc tam præclaro naturæ dono antecellere homini, cuius anima à principio nullius rei imaginem impressam habet, sed est, veluti tabula omnis picturæ adhuc expers, vt docet Aristotel. lib.3. de anima c.4. text. 14. Item, quia, vt D. Thomas in 2.d.20.q.2. art.2. aduertit, etiam infantibus naturalis instinctus conuenit; vnde mamillas, inquit, capiunt, aliaque ipsis conuenientia solo naturæ ductu operantur. Cùm igitur eorum phantasia nullis rerũ imaginibus ab Auctore naturæ consignata sit, sicuti nec intellectus: planè sequitur, nullam esse necessitatem, attribuendi congenitas species phantasijs brutorum animantium.

Infantium instinctus.

2.assertio. Secunda assertio: Instinctus brutorum nihil est aliud, quàm operatio phantasiæ, determinata ad iudicium conuenientis, aut incommodi, determinansque appetitum ad fugam, vel prosecutionem. Hæc assertio est Philosophorum communis. Ac primùm, quæ ex parte

A decernit, instinctum pertinere ad phantasiam, traditur ab Aristotele 3. de anima, cap.3. text.161. vbi docet, id, cuius ductu bruta operantur, esse imaginationem, seu phantasiam. Accipimus enim hoc loco phantasiam, pro quolibet sensu interno: sicuti & iudicium, fuso vocabulo, pro imitatione quadam iudicij, quod bruta rudi, simplicique actu, citra omnem cõpositionem, & diuisionem exercent.

B Deinde probatur, tota conclusio: quia instinctus brutorum dicitur, quòd eo instigentur dirigantúrque ad aliquid operandum: hoc autem præstat phantasia, obijciendo appetitui, quid conueniens aut contrariũ sit. Habere autem sese in proponendo eo pacto, quo diximus, quo ad determinationem, planum est; cùm brutorum natura libertatis expers sit, & absque vllo delectu actionem

Brutorum instinctus vnde dicatur.

C ruat. Porrò oritur prædicta operatio, in qua instinctus actualis consistit, ab ipsa potentia phantasiæ, quę est instinctus quasi habitualis; & cum ea concurrit prima causa, non peculiari aliquo attactu, sed communi generalique influxu, vt sequenti articulo ostendemus.

Phantasiæ instinctus quasi habitualis.

Quærat tamen aliquis, si omnium brutorum phantasia in vnam speciē

D conuenit, vt videtur esse communior Philosophorum sententia; vndenam existat in brutis tanta operũ varietas, vt apis fauos, araneus telam, bombyx lanam, formica myrmecias, auis nidum, aliasve eiusmodi ædificatiunculas construat: Respondemus: quemadmodum hominis cogitatiua, propter coniunctionem cum gradu discursiuo, eam prærogatiuam obtinet, vt discurrat

E circa singularia, sicuti multi magni nominis Auctores opinantur: ita phantasias brutorum specie differentium, quia oriuntur à formis diuersarum specierum, sortiri vim tradendi tam varias, & tam discrepantes regulas operum faciendorum. Ad quod etiam non parum confert temperamentorum diuersitas, quæ magna ex parte in hominibus ingeniorum,

Dubium.

Solutio. Cogitatiua hominis discurrit circa singularia.

rum, propensionumque dissimilitudinem parit.

Ceterum illud est animaduertendum: sicuti homines nullum intelligendi actum eliciunt, quin priùs species è sensu hauriant; ita neque bruta quicquam apprehendere, aut instinctu iudicare, quin priùs species à rebus mutuentur: siquidem omnis cognitio à specie oritur. Ita verò hirundo, exempli gratia, hunc in modum ad opus conficiendū procedit: Intuetur lutum; deinde ex intuitu imaginem illius admittit in phantasiam; tum ęstimat conueniens id prehendere, & deferre versus hûc, aut illum locum; subinde, præhabito etiam qualicunque iudicio lutum certo modo componit; rursumque aliud similiter ad eundem locum cōferi, sicque paulatim nidum fingit.

Bruta nec innatas species requirunt, nec sine specieb. operantur.

Atque ex hoc progressu intelligi potest, hirundinē nec innatam speciem requirere, nec sine specie in opere versari. Adde etiam, nec illi necessarium esse aliquod futuri operis exemplar, ab initio impressum. Nec enim oportet, vt, priusquam nidum conficiat, quo pacto totus nidus efformandus sit, apud se statuat; sed, vt, dū singulas luti particulas applicat, phantasia ei sigillatim dictet, vt vnam alteri sic annectat.

ARTICVLVS III.

Refutantur aduersariorum opiniones, eorumque argumenta.

EX dictis etiam non erit difficile, eos coarguere, qui (vt initio quæstionis retulimus) putauere, brutorum instinctum esse specialem motionem, qua cum ijs Deus ad opera conficienda concurrit. Sufficit enim illis generalis concursus, quem omnibus rebus ad obeundas actiones naturæ suæ congruentes prima causa exhibet: qui etiam sat est, vt virtus formatrix semini indita, animalium membra delineet, & cōponat; quidquid Arabes Philosophi opinentur. Neque his officit, quòd opus naturæ

A intelligentiæ opus nuncupatur. Id enim nihil aliud significat, quàm res naturales ex prænotione, & directione primæ causæ, per virtutem & inclinationem ab ea datam, in actiones & fines suos tendere, vt suprà exposuimus. Nec item bruta instinctu moueri dicuntur, quòd speciali actione instigentur ab Auctore naturæ; sed quia, cùm citra libertatem, & delectum agant, non tam se ipsa

Quomodo opus naturæ intelligētiæ opus dicatur.

B agere, quàm agi censentur, vt ait D. Damascenus lib. 2. Fid. orth. cap. 27. Quòd verò tam gnauiter & promptè opera sua moliuntur; non probat superadditam eorum phantasiæ operatricem aliquam facultatem: id enim præstare per se queunt phantasia, & appetitus, cum naturali primarum qualitatum temperamento, ceterisque eiusmodi accidentibus, quibus singulę rerum species à natura exornantur.

C Cùm autem quæritur, qua notitia picus, verbi gratia, quærat primò herbam ad ferrum excutiendum: occurrendum est, non moueri illum ab imagine herbæ, quam antea nullo sensu perceperat, sed à iudicio phantasiæ, volatum præcipientis; licet ipse nec volatus sui habitudinem ad reperiendam herbam, aut herbam ipsam, locumvè, in quo sit, præcognoscat: tunc verò, vbi herbam osten

De pico aue.

D dit natura ipsa, determinari ad iudicandum, esse eam sibi conuenientem, sicque ipsam decerpere, & in nidum comportare, præcurrente semper ad eiusmodi actiones naturali phantasiæ dictamine.

Dubitarit postremò quispiam, si brutæ animantes tam admirabilia opera naturæ instinctu perficiunt, cur

Lege Diu. Th. 1. p. q. 78. artic. 4. Scot. in 4. d. 43. q. 2.

E non eodem quoque proportionem mediorum ad finem cognoscant? Cui respondemus, ad cognoscendam proportionem vnius ad alterum, requiri vim collatiuam, quæ vnum cum altero conferat: quod, cùm altioris negotij sit, quàm vt a brutis præstari queat, (illa enim, vt neque componunt, neque diuidunt, ita neque vnum alteri comparant) consequens est, vt bruta habitu-

Bruta non cognoscūt proportionē mediorum ad finem.

dinem mediorum ad finem non percipiant.

QVAESTIO V.

Quid sit monstrum, & quibus modis accidat.

ARTICVLVS I.

Explicatur monstri definitio.

Antequam disquiramus, vtrum natura monstrum intendat, explicandum occurrit, quidnam sit monstrum, & quo pacto generetur. Quid igitur monstrum sit, variè solet à Philosophis explicari. Nobis placet vulgata illa definitio: Monstrum est naturalis effectus, à recta, & solita secundum speciē dispositione degenerans. Dicitur Naturalis effectus; quia licet (teste Aristotele hoc in libro, capit. 8. tex. 82.) etiam in rebus arte factis, cùm ab artis regula desciscunt, monstra interdum visantur; ea tamen non propriè, sed secundum analogiam ad res Physicas, monstra appellari consueuerunt. Dicitur, A recta dispositione degenerans; quia nemo ritè monstrum nuncuparit, nisi id, in quo error intercidit, id est, deflexio aliqua ab ordine ac lege, quam naturæ operibus præscribit finis, propter quem natura ipsa operatur. Additur, Solita; quia (vt quibusdam videtur) quod iam in vsu frequenti versatur, monstrum non est, videlicet, natura cum inueterata iam, insolitaque consuetudine conspirante. Qua de causa Pygmæi, quorum tota cohors pede non est altior vno, non simpliciter monstra dicendi erunt, quia spectata eorum hominum (si tamen homines sunt) formatrice virtute, & illius soli, cœlique ingenio, non iam ex accidente eiusmodi partus eueniunt. Quod item censendum erit de quibusdam Gigantum familijs, quarum faciunt mentionem Diuinæ literæ. Item, de ijs hominibus, qui referente D. Augustin. 16. de ciuitat. Dei, capit. 8. singula crura in pedibus habent, nec poplitem flectunt: quos sciopodas, id est, vmbripedes vocant, quòd per æstum in terra iacētes, resupini vmbra pedum se protegant. Itemque de alijs, qui tam insigniter auriti sunt, vt eis ad pedes aures defluant, atque in alterutram decubent: vt refert Boemus, lib. 2. de moribus gentium, capit. 8. Magis tamen Philosophicum videtur, etiam, quæ huiusmodi sunt, in monstris numerare. Quare particulam illam, Solita, sic interpretandam credimus, vt monstrum dicatur effectus degenerans à dispositione solita, id est, ordinaria secundum speciem, siue respectu huius causæ proximæ per accidens ita eueniat, siue non. Adijcitur postremò, Secundum speciem; quia quælibet species certā sibi vendicat dispositionem: vt quęlibet species animalium certam membrorum structuram, & partium lineamenta. Ab hac ergo dispositione cùm fœtus degenerat, id est, insigni aliquo vitio, aut errore deflectit, monstrum est. Siue deerret ex parte, vt puer, qui capite arietino, aut bubulo; vitulus, qui capite humano; ouis, quæ bubulo nati dicuntur: referente Aristotele lib. 4. de gener. animal. capit. 3. vt etiam Arimaspi, qui vnum oculum in fronte gerunt; & qui sine ceruicibus oculos habent in humeris; & qui caninis capitibus pro voce latratum edunt: de quibus Plinius lib. 7. Naturalis hist. cap. 4. Siue deerret ex toto, cùm, videlicet, fœtus in alterius animantis effigiem, & formam prorsus declinat: vt, si bos agnum pariat; quod paulò ante Hierosolymæ euersionem prodigij loco accidisse, scribit Nicephorus, histor. Ecclesiast. lib. 3. cap. 4. & Iosephus, libr. 7. de bello Iudaico, capit. 12.

[Margin notes: Definitio monstri. Eius explicatio. — Pygmæi. — Gigantes. — Sciopodes — De sciopodibus etiā Plinius li. 7. cap. 2. — Arimaspi.]

[Margin letters: A B C D E]

ARTICVLVS II.

Diuersi modi & rationes, quibus monstra accidunt.

Porrò autem, quot modis contingant monstra, & quæ eorum causæ sint, explicat præter * alios Aristoteles lib. 4. de gener. animalium, cap. 4. & 8. Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum, ca. 8. Galenus de historia Philosophica, cap. 113. Magnus Albertus hoc in libro, tract. 3. c. 3. Sciendum est igitur, cùm animal vnum ab alio gignitur, quinque potissimùm, quod ad rem præsentem attinet, in generatione concurrere. Primum est Virtus formatrix semini inhærens, quæ more opificis totum corpus membratim delineat, & effingit: secũdum est Materia ipsa, ex qua fœtus coalescit: tertium, Fœtus receptaculum: quartum, primarum qualitatum, quæ sensu percipiuntur, caloris, inquam, frigoris, siccitatis, humoris, com pletio; è quarum temperatura animantium salus, integritasque dependet: quintum, id quod extrinsecùs rem attingit; vt regionis salubritas, vel incrementia, siderum influxus, aliaque eiusmodi.

* Pic. Mir. 1. de Exam. ca. 6. Boemus lib. 2. de mor. gent. Ambrosi' Pareus de mõstris, & prodigijs lib. 4.

Prima mõstri causa.

His ita positis, solet in primis mõstrum accidere, ob formatricis, seu seminariæ virtutis ruditatem, & hebetudinem, quæ, dum fingendo insistit fœtui, totum opificium exactè elaborare, & articulatim, ac distinctè exprimere nequit. Quo fit, vt interdum partes corporis confusæ, & indiscretæ, atque ad munia obeunda inutiles prodeant; nonnunquam etiam deterioris speciei formam induant: eoque pacto homines arietini capitis effigie aliquando enati dicuntur, referenter, vt suprà citauimus, Aristotele libro 4. de generat. anim. capit. 3. Natura enim, cùm perfectam expolitione assequi non potest, inferiori gradu contenta subsistit. Nonnunquam etiam ob defectum formatricis membra non suo loco ponuntur. Quomodo iecur latere sinistro, lien dextro contineri visus est. Aliquando Hermaphroditi, seu Androgyni nascuntur, si nimirum, formatrix facultas, paribus ab vtrumque sexum effingendum viribus, in materiam incumbat: de quibus Aristoteles 4. cap. libri proximè citati. Quod portentum non solùm hominibus, sed & quadrupedum generi accidit, vt narrat Plinius, lib. 11. cap. 49. etsi id Neronis principatu primum euenisse arbitretur. Obseruat autem Magnus Albertus, monstriferas figuras rariùs apparere in partibus cordi, & iecori vicinis, eò quòd virtus membrorum delineatrix vegetior ibi sit, circa remotiora verò segniùs operetur.

Secũda mõstri causa, quæ tripartita est.

Deinde, vitio materiæ trifariã obueniunt monstra. Primùm, ob multiplicem, & promiscuam seminum diuersæ speciei confusionem: vbi etiã variæ virtutes formatrices se inuicem obturbant. Eoque modo, externis lineamentis semihomines, & semibestiæ aliquando nati sunt. Vnde in mari pleraque monstrifera reperiuntur, vt ait Plinius, lib. 9. hist. naturalis, cap. 2. videlicet, perplexis, & in semet aliter, atque aliter, nunc flatu, nunc fluctu, conuolutis seminibus, atque principijs, sicq. noui aliquid semper pariẽte natura. Idemque in Africa euenit, aggregantibus se feris ad paucos amnes inopia aquarum. Secundò, propter materiæ penuriã producuntur homines membris defecti: vt, monoculi, vnipedes, quaternis tãtùm digitis, & interdum nani, coactæque breuitatis homunculi; qualẽ affirmat Nicephorus 12. Ecclesiast. historiæ c. 37. fuisse in Aegypto quendam, qui ad perdicis dũtaxat magnitudinem creuit. Item, ob exuperantiam materiæ, euadunt interdum homines ad giganteam vastitatem. Talis ille erat, cuius se molarem dentem vidisse narrat D. Augustinus, capit. 9 libri 15. de ciuitate Dei: qui, inquit, dẽs, si in nostrorum dentium modulos minutatim concideretur, centum nobis videretur facere potuisse.

Tertiò,

3. causa.

Tertiò; ex parte receptaculi, quo fœtus continetur, datur monstroso partui occasio: cùm, verbi gratia, vna materia, quæ ab altera loci diuersitate abiungi, & ad geminum fœtum conformari cœperat, postea ob angustias, aliudve loci incommodum, maiori, siue minori ex parte cōfunditur. Atque hoc modo sortiuntur interdum fœtus plura mēbra, quàm naturæ cursus postulet. Sic testatur D. August. cap. 8. lib. 16. proximè citati operis, natum sua memoria fuisse quendam, superioribus membris duplicem, inferioribus simplicem: id est, cui erant duo capita, duo pectora, quattuor manus; venter vnus, & pedes duo, sicut vni homini.

4. causa.

Quartò; primarum qualitatum asymmetria interdum naturæ obliquitates inducit, quatenus in causa est, vt facultates munia sua incongruè administrent: sicq. cordis calor, intempestiuè, atque vltra modum æstuans, & terrestrium partium quasi fumum excrementitium eleuans, infantibus in vtero barbam effundit; quod ætate nostra in Lusitania accidisse constat. Alij quoque deficiente calore, & abundante humido, in pueritia canescunt. Quorum meminit Plinius, lib. 7. cap. 2.

5. causa.

Quintò, inuehit monstrosas, & deformes species, regionis, circumfusique aeris affectio, & constitutio: vnicuique enim patria quasi parens est, non minimam sibi in educendo, & efformando fœtu partem vendicans, cùm ei suas etiam qualitates impertiat, nunc quidem propitias, nunc aduersarias, & deformitatis effectrices. Vnde in Aegypto, ob regionis naturam, frequentiùs, quam apud nos, monstrosi homines oriuntur.

In Aegypto cur frequenter monstrosi partus.

Idem asserendum est de cœlestium corporum influxu, syderumq. afflatu, qui, sicut animal um generationi plurimùm obseruit, ita & partus multiformiter afficit, ac vitiat. Quò spectat illud Ptolemæi in Centiloquio: Terrestres vultus vultibus cœlestibus subijciuntur. Quia verò interdum ea dominantur sidera, quæ humanum generationi maxi-

A mè fauent, contingit aliquando, (si credimus Magno Alberto in suis Mineralibus, & Iandano hoc in lib. q. 24.) vt brutæ animantes per id tempus genitæ, imò & lapides, qui tunc cōcrescunt, hominis effigiem ex parte imitentur, videlicet, cœli aspectu humanæ figuræ expressionem, quantum potest, affectante.

Parentum imaginatio.

Superioribus monstri causis addenda est etiam vis imaginandi pa-B rentum, quæ nonnunquam facultatem formatricem à scopo suo aberrare facit, & absurdas, ac peregrinas formas, quas concipit, fœtui imprimit. Sic narrat Auicenna 5. de animalibus libro; gallinam, quæ, dum ouis incubaret, milui aspectu perterrita fuit, pullos exclusisse miluino capite. Estque celebre exemplum in diuinis literis, Geneseos 30. qua ratione Iacob prouenerunt fœtus gregum C maculosi. Lege Galenum, libro de Theriaca ad Pisonem, cap. 14. Fernelium 7. Physiologiæ cap. 12. Leuinum lib. 4. de occultis naturæ miraculis, cap. 7. & cap. 19. lib. 1. Est autem quæstio perobscura, quonam pacto imaginatio hos aliosque his similes effectus edat, quam persequi non est huius loci.

Multò plures esse mōstrorū causas.

Nec verò quis putet, omnes nos monstrorum causas recensuisse: non D enim omnes, sed præcipuas, & frequentiores collegimus. Esse autem multò plures, ex eo coniectari licet, quòd monstra peccata sunt, seu vitia à naturæ lege deflectentia: infinitis autem modis à recto aberrare contingit. Vbi illud etiam aduertendum est, nonnunquam in vnum idemque monstrum multas causas ex ijs, quas retulimus, pariter conuenire. Potest enim v. g. homo duplicatis membris E generari, & propter abundantiam materiæ, & ob peruersitatem matricis, quæ, natura gemellos parante, tunicas fœtum obuoluentes distraxit, & disrupit.

AR-

ARTICVLVS III.

ALIQVOT DVBIORVM enodatio.

1.dub. PLenioris doctrinæ gratia dubia quædam explicanda sunt. Primùm est: Vtrum fieri possit, vt ex humana & beluina specie homines nascantur? Respondendum primò videtur, non posse: quia istiusmodi effecta sequuntur deteriorem partem suæ causæ. Hanc tamen doctrinam experientia non omninò comprobat; si verum est, quod iam contigisse, fuisseque obseruatum, nonnulli referunt; nimirum, ex congressu hominis & beluæ, veros omninò homines aliquando natos. Quod si ita se habet, ad rationem adductam dicendum est; fieri posse, vt causa partialis nobilior, ita efficacitate sua præualeat supra minùs nobilem, vt trahat effectum ad suam speciem: nec in eo euentu oportere effectum sequi deteriorem partem causæ, sed quando par est vtriusque vis, & concursus, aut deterior etiam vincit. Ordinariè tamen, & vt plurimum existimandum non est, ea monstra, quæ semihomines, & semibestiæ dicuntur, aut homines esse, cùm non constet prodijsse ex permistione humani seminis, nec videatur, saltem vt plurimum, ea permistio ad id sufficere, aut partim beluas esse, partim homines, (cùm impossibile sit, duas naturas completas in vnam speciem coalescere) sed re vera esse bruta alicuius certæ speciei, licet effigie vtramque naturam imitentur. Vnde intelliges, Faunos, & Satyros ab Ethnicis pro dijs habitos, qui humanam edebant vocem, & humani, caprinique corporis lineamenta præ se ferebant, dæmonas fuisse fictitijs corporibus indutos: cùm effigies probaret, eos non esse homines; sermo, non esse beluas. Quanquam de illo, qui D. Antonio in eremo apparuit, nihil simile decernat D. Hieronymus in eiusdem Antonij vita, nec sententiam suam satis aperiat.

Fauni, & Satyri.

Secundum est: Vtrum animal, quod simplicia membra geminata habet, (vt duo capita) vnum animal sit, an plura? Respondet Aristoteles 4. capit. lib. 4. de gener. anim. iudicandum id esse, ac discernendum ex vitæ principio, id est, ex corde; è quo animalia vitæ principium auspicantur: ita nimirum, vt, quod vnum cor habuerit, vnum animal censendum sit; quod duo, id pro duobus haberi debeat. Necesse est enim, posito ab initio generationis duplici vitæ fonte, duplicem quoque animam dari. Qua de re lege etiam Henricum Gandauensem, Quodl. 6. quæst. 14.

2.dub. De hac re Capreol. in 2. d. 13. q. 1. art. 3.

Tertium est: Vtrum Gigantes absolutè monstra habendi sint? Oritur verò ratio dubitandi ex eo, quia nequaquam putandum est, Adamum fuisse monstrum; vt, qui à Deo ornatus fuerit omnibus naturæ donis, quorum vnum est, decens, & neque contracta, neque nimium profusa magnitudo corporis: & tamen cùm Gigantem fuisse, testari videtur sacræ paginæ auctoritas, Iosue 14. illis verbis: Adam maximus ibi inter Eneacim (id est, Gigantes) situs est. Respondemus; Adamum non fuisse Gigantem, vt probat, ceteris omissis, ratio à nobis proposita; quanquam secus arbitrentur Ioannes Lucidus lib. 1. de emendatione temporum, capite quarto, & Moses Barcephas in libro de paradiso. Loco autem citato ex libro Iosue, vocabulum illud Adam, vt plerique Interpretes annotarunt, non designat primum humani generis parentem; sed est commune nomen, idem valens, atque apud Latinos vox Homo, vt sit sensus, collocatum illic fuisse quendam, nomine Arbam, hominem inter Eneacimos maximum. Alij etiam, eum locum de primo parente intelligentes, superlatiuum Maximus, non ad molem corpoream referunt; sed ad maximam, singularemque dignitatem, qua primus parens inter omnes homines

3.dub.

Adamum non fuisse Gigâtem.

homines

mines excelluit, tanquam caput, & origo totius generis humani. A

4. dub. Quartum est: Vtrum re vera monstra nonnunquam ex corporum cœlestium influxu proueniant? Nam quòd minimè ita res sese habeat, & quòd oriantur duntaxat motibus inordinatis inferioris materiæ, dum cœlestis disciplinæ legibus non obsequitur, contendit singularis ingenij Philosophus Picus Mirandula, libro tertio contra Astrologos, capite vigesimoprimo. B

Responsio Mirãdulæ. Cùm enim, inquit ille, cœli opus ex omnium luminum conspiratione dissultet, ita tota illa superior semper temperatur harmonia, vt, sicut in ipsa omnia consonant; ita per eam nihil dissonet vnquam inferiori mundo: in quo, quoties inconcinnum, asperum, discors auditur, ad tactum cœli ne referatur; sed ad quattuor istas chordas citharæ sublunaris, quæ de inordinata materia, impuraque contactæ cœlesti plectro, ad numerum illis semper, concordiamque mouendo, contumaces interdum inueniuntur. Hæc ille concinnè magis, quàm efficaciter. C

Vera explicatio. Enimverò, quantumlibet cœlestium corporum motus ordinati sint; id tamen non impedit, quò minùs astra secundum diuersos intuitus interdum ad hæc, aut illa monstra generanda sublunares causas promoueant: quemadmodum & quorundam siderum congressus, exortusve tempestates maximas, & interdum inundationes excitare experientia demonstrat. D

QVÆSTIO VI.

Vtrum natura intendat monstrum.

ARTICVLVS I.

CONTROVERSIAE Explicatio.

VT propositam quæstionem expediamus duo prænotanda sunt. Primum est: Cùm monstrum sit vitium naturæ, ob aliquod impedimentum à fine suo deficientis; quoties monstrosum aliquid prodit, (vt equus biceps) ad hunc effectum confluit tum causa impedita, tum impediens. Impedita; vt Bucephalus, qui alium equum sibi similem, atque adeò vno capite præditum generare nititur. Impediens; vt exuperantia materiæ, quæ in causa est, vt equus genitus præter naturæ ordinem duplex caput sortiatur. Secundum sit: In bicipiti equo (quod de ceteris monstris pari modo intellige) tria spectari possunt: videlicet, ipsa natura equina; caput alterum redundans, quod proximum deformitatis fundamentum est; itemque obliquitas ipsa, seu deformitas, quæ monstri nomine formaliter significatur. — Ad mõstrũ concurrit causa impedita, & impediẽs.

1. conclus. His positis, sit prima conclusio: Causa impedita per se sumpta non tendit in monstrum, neque quo ad deformitatem, neque quo ad proximum deformitatis fundamentum. E

Probatio. Hæc probatur: quia causa impedita, si per se spectetur, nititur producere effectum sibi similem, sine errore ac vitio: sicuti & artifex ex se quidem conatur effingere arte factum, quale ipse interiùs efformat, & proponit, quodque à regula suæ artis non deficiat: at monstrum dissimile quiddam est, & obliquum, ac læsum; vt docet

docet Arist. 4. de gener. anim. cap. 3. A Præterea, quia, cùm monstrum generatur, dicitur causa impedita à suo fine deflectere, ipsumq. monstrum respectu eiusdē causæ fortuitò euenire censetur: quod non ita esset, si causa impedita monstrum intenderet.

2. concl. Secunda conclusio: Si causa impedita vnà cum impediente accipiatur, dici potest, in monstrum, quo ad deformitatis fundamentum, & ex consequenti quo ad deformitatem ipsam, tendere. Hæc suadetur; quia, licet parentes equi, verbi causa, monstrosi, ex se intendant, tantam duntaxat materiam futuro fœtui impendere, quantam congrua illius generatio deposcat, proindeque non nisi perfectum equum gignere instituāt: ex hypothesi tamen, quòd vberiorem materiam ita suppeditarint, vt ex illa equum gemino capite oriri oporteat; inficiandum non est, hoc in euentu intendi ab ijs causis, in vnum coeuntibus, bicipitem equum. Id quod etiam hunc in modum confirmare licet. Naturam intendere aliquem effectum, non est aliud, quàm in illius effectionem inclinare, & propendere, sed natura impedita, prout, videlicet, vtramque causam, tam impeditam quàm impedientem, comprehendit, inclinatur, & propendet ab effectionem monstri: ergo intendit illud. Probatur assumptio: quia vnaquæque causa ad illum effectum inclinatur, cuius per se vim effectricem habet: at natura impedita, seu causa impediens simul cum ea, quæ impeditur, & omnibus circumstantijs concurrentibus, habent per se vim effectricem monstri, cùm illud ex ipsarum coniunctione necessariò sequatur: ergo. &c. Rursus idem ex eo corroboratur: quia Deus (vti mox dicemus) intendit monstra: non intendit autem illa per se immediatè, sed per causas secundas, quæ ad id cōcurrunt: hæ autem sunt, causa impediens, & impedita.

Cur monstrum dicatur intēdi simul à Iccircò autem non diximus monstrum à sola impediente causa intendi, sed ab vtraque simul; quia plerumque causa impediens monstrum non edit, nisi causa etiam impedita ad ipsum proximum deformitatis fundamentum efficienter concurrente. Atque ita non ritè, ac simpliciter sola causa impediens dicetur in monstrum ferri, cùm illud producere per se sola non possit: quod in exemplo adducto videre est. Namque materiæ redundantia ita geminum caput equo affingit, vt eam parentes ipsi efficienter suppeditent; B ijdemque proinde ad generationem superflui capitis effectiuè cōcurrant. Hoc autem Philosophorum complures significant, dum aiunt, causam impeditam non quidem primaria, sed secundaria intentione in monstrum ferri; quia, videlicet, causa impedita ex se à monstro abhorret, ac refugit: prout tamen cum impediente iungitur, primario instituto cedens ad generationem monstri, C succumbit. Vnde Aristoteles 4. lib. de generat. animal. capit. 4. monstra appellat παρεκβάσεις, id est, naturæ excursus, & quasi digressiones; propterea quòd natura prædicto modo ad gignenda monstra digrediatur, sicque in ea tendat. Neque hæc eleuant peruulgatum illud naturæ encomium, quo Natura dicitur nihil temerè aut inordinatè agere. Id enim verum est, cùm nullo impedi- D mento à primario suo instituto auertitur, nec aliunde eius actio interpellatur. causa impediente, & impedita.

ARTICVLVS II.

Monstra non venire præter intentionem primæ causæ.

Ceterum, quidquid de particularibus causis dicatur, constat, E neque monstrum, neque aliud quidpiam, fortuitò, aut casu euenire, respectu Dei, qui rerum omnium euentus, & prouidentia sua præuenit, & sapientia disponit. Intendit igitur Deus monstrum, si spectetur, prout cum causa impedita & impediente simul concurrit, atq; ita voluntate absoluta, & efficaci: intendit verò non monstrum, sed animal per-

Lege D. Aug li. 83. q. q. 24. D. Th. 3. cōt. Gent. c. 9. & 1. p. q. 103. art. 7. D. Bon. in 2. d. 37. q. 2. num. 32. Rich. ibid. q. 2. circa 4 princip.

perfectum, qua ex parte ad causam impeditam præcisè sumptam concursum dirigit, proindeque voluntate conditionata, vt vocant. Vnde putandum non est, suo fine frustrari Deum, cùm non omnium particularium causarum fines absolutè velit; sed ad earum sese naturas, & captum, modumque accommodans, alias ad finem, vti decreuit, promoueat; alias pro ipsarum imbecillitate à fine aberrare sinat. A fine, inquam, particulari, non à communi, nec ab vniuersalis prouidentiæ ordine, quo omnia comprehenduntur, eo pacto, quo lineæ à centro ductæ circumferentiæ ambitu continentur. Quo fit, vt, (quod Boetius libro 4. de consolat. prosa 6. admonet) si quidpiam à præscripto sibi ordine discesserit, in alium relabatur: sicuti linea, si in hoc peripheriæ punctum non incidit, in aliud necessariò incurrit.

Hac de re D.Th. 1.p. q 22. ar. 4. & de verit. q. 5, art. 5.

A

B

Vult autem Deus mõstra in mundo esse, tum ob alias causas, de quibus D. † Bonauentura in 1. d. 45. & Dionysius Carth. in libro de venustate mundi, cap. 9. tum, vt D. Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 8. inquit, propter vniuersi pulchritudinem: vt, nimirum, hoc spectabilis mundi theatrum, non elegantium duntaxat, sed deformium quoque, velut imaginum, varietate exornetur. Etenim ea etiam, quę fœda sunt, ad vniuersitatis decorem, & elegantiam faciunt, eo modo, quo gratiam lucis commendat obscuritas noctis; & vmbræ, atrique colores picturæ augent venustatem, dum eminentiora quæque distinguunt, & differentia colorum alterna vice sese excitante, opposita iuxta se posita clariùs elucescunt.

Cur Deus mõstra in mũdo esse velit.

† In expositione literę Magistri.

F I N I S.

IN TERTIVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Ostquam Aristoteles duobus libris superioribus de Principijs, causisque rerum naturalium vniuersè disseruit; accedit nunc ad earum affectiones perscrutandas. Atque in primis de Motu agere instituit, cuius consideratio præcipui momenti in Philosophia est. Primùm, quia partes contemplatricis Philosophiæ, per diuersam abstractionem à motu inter se distinguuntur; vt in proœmio huiusce operis disseruimus. Secundò; quia rebus omnibus naturalibus, vt vita quædam, motus inest. Sicut enim (docente Platone 10. de legibus) ea viuunt, quæ motionis principium intra se continent, seque ipsa mouere dicuntur: ita, quæ, vt motum vtcunque subeunt, vitam quodammodò participant. Tertiò, quia forma & materia; de quibus Aristoteles partim in 1. partim in 2. libro egit, motu inuestigatæ, ac deprehensæ sunt; adeoque motus notitia cum naturæ cognitione copulata est, vt hæc citra illius opem obtineri nequeat. Quartò; quia contemplatio motus ad latentes, abditasque naturalium effectorum causas, & ipsarum causarum vim, speciem, gradum, & perfectionem videndam, magna ex parte viam demonstrat. Quintò; quia ex motu progressa est Philosophia ad inuestigationem, tum earum mentium, quæ cœlestes sphæras circumuoluunt, tum etiam supremæ causæ, id est, Dei, in quem, vt in omnium rerum fontem, ac principium, motum omnem desinere necesse est. Ob has ergo rationes, præcipuo studio incumbit Aristoteles in tractationem Motus. Ceterùm, quia is continuum quiddam est, quod in partes diuiduas infinitè secari potest, nec sine infiniti notione perfectè intelligitur; iccircò post explicationem motus acturum se de Infinito pollicetur. Quod & accuratè præstat, & cum aliarum artium emolumento: siquidem Geometria, Astronomia, Cosmographia, Geographia, & quæcunque circa Mundi machinam occupantur, à Physiologia postulant, vt infinitam molem reijciat; quia pingunt, describuntque Vniuersum permensum, & finitum. Est itaque bipartita huius libri distributio. In priori parte, quid sit Motus, & in quo insideat, explicatur: in posteriori de Infinito disseritur.

Motus cõsideratio quanti sit momenti in Philosophia.

Libri distributio.

ARI-

ARISTOTELIS
PHYSICORVM,
LIBER TERTIVS.

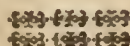

CAPVT I.

Tex.1. *Vm a autem Natura motionis, mutationisque principium sit, & doctrinam de natura tradere instituerimus, ignorandum haudquaquam est, quidnam sit motus: eo enim ignorato, naturam quoq; necesse est ignorari. Cùm verò de motu definiuerimus, enitendum erit, vt ea, quæ deinceps sequuntur, eodem modo pertractemus. De numero autem continuorum motus videtur esse, atque in continuo infinitum primùm spectatur. Quò fit, vt continuum definientibus infiniti ratione vti sæpenumero accidat; siquidem continuum id est, quod infinitè potest diuidi. Ad hæc, sine loco inani, & tempore, motus esse non potest. Tum igitur ob*
Tex.2. *hæc ipsa,* b *tum, quia omnium sunt communia, omnibusque vniuersim conueniunt, manifestum est, vnumquodque horum ante oculos positum considerandum esse. Nam contemplatio, quæ est de proprijs, eam consequitur, quæ ad communia attinet: primùm verò, vt diximus, motum.* c *Est*
Tex.3. *igitur aliquid, quod actu solùm est, aliud quod potestate: & actu,* d *aliud quidem hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale: & in ceteris similiter eius, quod est, categorijs.* e *Eorum verò, quæ ad aliquid referuntur, alia quidem per exuperantiam defectionemve dicuntur, alia, quia efficiendi & perpetiendi, & omninò, vt moueant & moueantur, potestatem habent. Nam quod mouendi facultatem obtinet, rem mobilem potest mouere: &*
Tex.4. *quod mobile est, ab eo est mobile, quod potest mouere.* f *Motus autem absque rebus non est, siquidem quod mutatur, aut substantiæ, aut quantitatis, aut loci mutationem patitur. Quibus quidem rebus commune nihil, vt dicimus, quod neque substantia, neque quantitas, neque aliarum Categoriarum vlla sit, accipere cùm liceat; fit, vt neque motus, neque mutatio*
Tex.5. *vllius esse, nisi eorum, quæ dicta sunt, cùm præterea nihil sit queat.* g *Vnumquodque autem bifariã cunctis inest, vt substantia, cuius aliud est forma,*

ma, aliud priuatio: & in qualitate aliud est album, aliud nigrum: & in quantitate aliud perfectum, aliud imperfectum: similiter & in latione aliud quidem suprà, aliud infrà; aut aliud quidem leue, aliud graue. Quare, quot entis sunt species, totidem sunt motus, atque mutationis. b

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

CVm a autem] Summatim proponit, de quibus in progressu acturus sit, eorumque methodum, & ordinem. Statuit autem disserere in primis de Motu, quòd absque illius notione definitio Naturæ intelligi nequeat: postea verò de Infinito, quia motus est de numero continuorum, quæ in infinitum diuidi possunt. Atque in hisce duobus explicandis, vt paulò antè præfati fumus, huius libri tractatio versatur. Deinde pollicetur, disputaturum se de Loco, Vacuó, & Tempore: quia sine loco, & tempore motus Physicus non datur; nec sine vacuo, vt opinabantur veteres Philosophi. Ac de his tribus differit in 4. huius operis. Methodus, & ordo rerum tractandarum.

b *Tum, quia omnium*] Aliam subijcit rationem, ob quam de ijs, quæ proposuit, disceptare instituat, videlicet, quòd eæ sint communes rerum naturalium affectiones, quarum tractatio minùs communium explicationi anteire debet; cùm doctrinæ ordo efflagitet, vt ab vniuersis ad singula progrediamur. Quod alibi quoque admonuit, vt initio huius operis, & in 1. de animalium partibus, cap. 4.

c *Est igitur*] Ad inuestigandam tradendamque motus definitionem, diuisiones quasdam, & hypotheses sumit. Prima diuisio hæc est: Rerum quædam sunt actu tantùm, quædam potestate, & actu. Est autem in hac diuisione declaranda magna Interpretum dissensio. Psellus, Alexander, Themistius, Simplicius, & Philoponus, per ea, quæ sunt actu tantùm, substantias à materia abiunctas intelligunt: per ea, quæ actu & potestate, decem genera: siquidem omnia per actum, & potestatem diuidi queunt, vt constat ex ijs, quæ docet Arist. lib. 5 Metaph. cap. 7. Alij ad absoluendam diuisionem tertium adijciunt membrum, faciuntque sectionem tripartitam, ita, vt quædam sint actu tantùm, quædam potestate tantùm, alia & actu, & potestate simul. Et hi quidem per ea, quæ sunt actu tantùm, formas omnes, tam à materiæ concretione liberas, quàm quæ materiam informant, siue substantiales, siue accidentariæ sint, designari putant. Denique in tertio membro ea intelligunt, quæ cùm actu innexam potentiam gerunt, qualia sunt composita physica, quæ ex materia, & forma constant. Porphyrius vult, appellatione actus notari quamlibet formam ad categorias pertinentem; nomine verò potestatis, materiam primam, quæ potentiam, aptitudinemque habet ad excipiendas formas. Tandem, alij hunc locum ita interpretantur, vt sensus sit, rerum quasdam esse actu tantùm secundum aliquam formam, hoc est, habere formam summè perfectam; vt summè frigidum, quod omnem frigoris gradum possidet: hæ namque in potestate non sunt ad vlteriorem eiusdem formæ gradum. Quasdam esse solùm potestate, secundum aliquam formam, quæ, videlicet, ad illam acquirendam aptæ sunt, nondum tamen aliquam eius partem obtinuere: quomodo aqua, quæ nihil adhuc caloris admisit, affecta est ad calorem. Alias denique pariter in actu, & potestate esse, respectu alicuius formæ: vt aquam partim calidam, partim frigidam. Harum interpretationum nulla nobis videtur aspernanda. Prima diuisio ad inueniendam motus definitionem.

d *Aliud quidem*] Quidam putant, diuidi hoc loco id, quod actu & potestate est, in decem genera; iuxta primam explicationem superioris diuisionis. 2. diuisio

Alij, diuidi in ea ens absolutè sumptum. Vtrumlibet dicatur, parum omninò refert.

3. diuisio. e *Eorum verò*] Tertia diuisio ita se habet: Eorum, quæ ad aliud referuntur, duo sunt genera: quædam dicuntur per exuperantiam, & defectionem; vt duplum, & dimidium: alia, quia actiua sunt & passiua, hoc est, vendicant sibi relationes, quæ actione passioneve, seu fundamentis innituntur; vt relatio patris, ad filium, filij ad patrē. Porrò ex hisce diuisionibus prima vtilis est ad dignoscendum, sitne motus potestas, an actus: secunda, ad designandam illi propriā categoriam: tertia ad refellendos eos, qui motum à relatione neutiquam differe opinantur; cùm tamen motus non relatio, sed relationis fundamentum sit. Aduerte autem, Aristotelem hoc loco ea tantùm relatorum genera, quæ ad præsens institutum pertinebant, fuisse complexum: sunt enim, præter hæc, alia, quæ ab eodem in 5. lib. Metaph. cap. 15. tradita sunt.

f *Motus autem*] Themistius, Simplicius, & Philoponus aiunt, docere hoc loco Aristotelem, motum aut in rebus mobilibus esse, aut in mouentibus. A qua interpretatione non videtur Psellus dissentire, inquiens, refelli ab Aristotele Platonis de motu opinionem, qui in Sophista, Parmenide, & Timæo constituit ideam quandam motus à rebus auulsam, cuius vi vnà cum alijs generibus res procrearentur. Verisimilius est, ostendi hisce verbis, motum versari in rebus spectantibus ad categorias, quarum diuisio paulò antè fuerat tradita: nec dari aliquid vnum commune, & varius rationis, cui propriè, ac primò motus conueniat. Quod planum est, cùm substantia, & quantitas, ceteraque, in quibus motus versatur, essentiam vnam communem, & vniuocam nequaquam sibi vendicent.

g *Vnumquodque autem*] Docet, eodem pacto motum diuidi, quo res, in quibus versatur. Quare, cùm genera singularum categoriarum, vt 10. lib. Metaph. c. 10 fusiùs explicandum erit, contrarijs differentijs, altera perfectiori, altera minùs perfecta, quasi forma & priuatione dispertiantur; vt animal in rationis particeps, & rationis inops; fit, vt motuum etiam species, notionesve, secundum rationem perfecti atque imperfecti, distribuendæ fiant.

CAPVT II.

Cum a autem in vnoquoque genere, aliud quidem actu, aliud potestate esse, diuiserimus, eius, quod potestate est, quatenus tale est, Tex. 6. *actus motus est, vt rei, quæ alterari potest, qua ex parte alterari potest, alteratio: eius, quę augeri potest, & oppositæ, id est, eius, quæ potest imminui, (nullum enim vtriusque nomen commune est) accretio & imminutio: eius, quæ generari, & interire potest, generatio, & interitus: eius, quæ ferri, latio. Et motum quidem hoc esse, perspici hinc potest. Nam cùm id,* Tex. 7. *quod ædificari potest, quatenus ipsum tale esse dicimus, actu fuerit, ædificatur; idq; est ædificatio: similiter & disciplina, & sanatio, & volutatio, & saltatio, & incrementum, & ad senectutem progressio.* b *Quoniam* Tex. 8 *autem quædam & potestate, & actu sunt, non tamen simul, aut non eiusdem habita ratione, sed vt calidum quidem potestate, frigidum autē actu: complura vicissim iam agent, & patientur. Nam res quæcunq; agendi & patiendi simul habebit facultatem. Quare & id, quod naturaliter mouet, mobile erit, quòd, quidquid eius generis est, motum cieat, cùm interim idē motu cieatur. Nonnullis autem, quicquid mouet, videtur moueri; quod,*

quem-

quemadmodum sese habeat, ex aliis perspicuum euadet: aliquid enim est, quod mouet, idq; immobile. Actus autem eius, quod potestate est, cum actu Tex. 9.
est, & non quatenus actu, sed quatenus mobile est agit, motus est. Atque illud, quatenus hoc pacto, dico. Aes enim potestate statua est; aeris tamen, quatenus aes est, actus, motus non est: neque enim idem est: aes esse, & potestate aliqua praeditum esse, vt moueatur. Quòd si omninò, & ratione idem essent, aeris profectò, quatenus aes est, actus, esset motus: sed idem non sunt, vt diximus. c *Quod quidem in contrariis perspicuum* Tex. 10.
est: valere enim posse, & aegrotare posse, diuersa sunt; aegrotare namq; idē, quod valere, esset: at subiectum, idq; quod valet, & aegrotat, seu sit humor, seu sanguis, vnum est, & idem. Cùm igitur eadem non sint, quemadmodum nec color, & spectabile eadem sunt; manifestum est, motum actum eius, quod potestate est, quatenus potestate est, esse. Illud igitur perspi- Tex. 11.
cuum est, & actum hunc esse, & tum, cùm actus hic est, nec priùs, nec posteriùs fieri, vt quid moueatur. Fit enim, vt vnumquodque interdum quidem agat, interdum nō agat: vt quod aedificari potest, quatenus potest aedificari, & illius, quod potest aedificari, quatenus aedificari potest, actus, aedificatio est. Aut enim aedificatio hoc est, nempe actus eius, quod potest aedificari, aut domus: sed cùm domus fuerit, non vltrà id erit, quod possit aedificari; aedificatur autem id, quod potest aedificari: Quare necesse est, aedificationem actum esse: aedificatio verò motus est quidam. Atque eadem definitio aliis quoque motibus conueniet. d *Rectè autem dictum esse, per-* Tex. 12.
spicuum est, tum ex his, quae alii de ipso tradunt; tùm, quòd facilè non sit aliter eum definire. Neque enim motum, mutationemq; in alio genere collocare aliquis potest, nec, qui aliter de eo dixerunt, rectè dixere. Quod quidem iis constat, qui, quemadmodum eum nonnulli posuerint, considerabunt, cùm dixerint, diuersitatem, inaequalitatem, & non ens motum esse: quorum quidem nihil necesse est moueri, nec quae diuersa sunt, nec quae inaequalia, nec quae non entia. At neque ad haec, aut ex his magis progreditur mutatio, quàm ex oppositis. Causa autem, cur in his motum posuerint, est, quòd uidetur quiddam esse non definitum: alterius uerò seriei Tex. 13.
principia, cùm sint priuantia, definita non sunt: neque enim ullum eorum hoc aliquid est, aut tale, aut in ulla aliarum categoriarum. e *Causa uerò, cur motus quiddam non definitum esse uidetur, est, quòd neque in re-* Tex. 14.
rum potestate, neque omninò in actu potest collocari: nam neque id, quod quantum esse potest, neque id, quod actu quantum est, necessariò mouetur. f *Atque motus actus quidem aliquis uidetur esse, sed imperfectus* Tex. 15.
est. Causa autem est, quoniam id, quod potest esse, cuius actus motus est, imperfectum est: atque hanc ob causam quid sit, difficilè est sumere: necesse est enim, aut in priuatione ipsum reponere, aut in potestate, aut in eo, quod omninò, & planè est actus: quorum nullum uidetur posse esse. Is igitur, qui dictus est, modus restat, nempe, actum quidem aliquem esse; sed talem actum, qualem diximus, qui difficile sanè perspiciatur, sed tamen, qui esse possit. g *Mouetur uerò, ut dictum est, mouens omne, quod* Tex. 16.

3. causa. Tertiò; ex parte receptaculi, quo fœtus continetur, datur monstroso partui occasio: cùm, verbi gratia, vna materia, quæ ab altera loci diuersitate abiungi, & ad geminum fœtum conformari cœperat, postea ob angustias, aliudve loci incommodum, maiori, siue minori ex parte cōfunditur. Atque hoc modo sortiuntur interdum fœtus plura mēbra, quàm naturæ cursus postulet. Sic testatur D. August. cap. 8. lib. 16. proximè citati operis, natum sua memoria fuisse quendam, superioribus membris duplicem, inferioribus simplicem: id est, cui erant duo capita, duo pectora, quattuor manus; venter vnus, & pedes duo, sicut vni homini.

4. causa. Quartò; primarum qualitatum asymmetria interdum naturæ obliquitates inducit, quatenus in causa est, vt facultates munia sua incongruè administrent: sicq. cordis calor, intempestiuè, atque vltra modum æstuans, & terrestrium partium quasi fumum excrementitium eleuans, infantibus in vtero barbam effundit; quod ætate nostra in Lusitania accidisse constat. Alij quoque deficiente calore, & abundante humido, in pueritia canescunt. Quorum meminit Plinius, lib. 7. cap. 2.

5. causa. Quintò, inuehit monstrosas, & deformes species, regionis, circumfusique aeris affectio, & constitutio: vnicuique enim patria quasi parens est, non minimam sibi in educendo, & efformando fœtu partem vendicans, cùm ei suas etiam qualitates impertiat, nunc quidem propitias, nunc aduersarias, & deformitatis effectrices. Vnde in Aegypto, ob regionis naturam, frequentiùs, quam apud nos, monstrosi homines oriuntur. Idem asserendum est de cœlestium corporum influxu, syderumq. afflatu, qui, sicut animalium generationi plurimùm obseruit, ita & partus multifariam afficit, ac vitiat. Quò spectat illud Ptolemæi in Centiloquio: Terrestres vultus vultibus cœlestibus subijciuntur. Quia verò interdum ea dominantur sidera, quæ hominum generationi maximè fauent, contingit aliquando, (si credimus Magno Alberto in suis Mineralibus, & Ianduno hoc in lib. q. 24.) vt brutæ animantes per id tempus genitæ, imò & lapides, qui tunc cōcrescunt, hominis effigiem ex parte imitentur, videlicet, cœli aspectu humanæ figuræ expressionem, quantum potest, affectante.

In Aegypto cur frequenter monstrosi partus.

Parentum imaginatio.

Superioribus monstri causis addenda est etiam vis imaginandi parentum, quæ nonnunquam facultatem formatricem à scopo suo aberrare facit, & absurdas, ac peregrinas formas, quas concipit, fœtui imprimit. Sic narrat Auicenna 5. de animalibus libro; gallinam, quæ, dum ouis incubaret, milui aspectu perterrita fuit, pullos exclusisse miluino capite. Estque celebre exemplum in diuinis literis, Geneseos 30. qua ratione Iacob prouenerunt fœtus gregum maculosi. Lege Galenum, libro de Theriaca ad Pisonem, cap. 14. Fernelium 7. Physiologiæ cap. 12. Leuinum lib. 4. de occultis naturæ miraculis, cap. 7. & cap. 19. lib. 1. Est autem quæstio perobscura, quonam pacto imaginatio hos aliosque his similes effectus edat, quam persequi non est huius loci.

Multò plures esse mōstrorū causas.

Nec verò quis putet, omnes nos monstrorum causas recensuisse: non enim omnes, sed præcipuas, & frequentiores collegimus. Esse autem causas multò plures, ex eo coniectari licet, quòd monstra peccata sunt, seu vitia à naturæ lege deflectentia: infinitis autem modis à recto aberrare contingit. Vbi illud etiam aduertendum est, nonnunquam in vnum idemque monstrum multas causas ex ijs, quas retulimus, pariter conuenire. Potest enim v.g. homo duplicatis membris generari, & propter abundantiam materiæ, & ob peruersitatem matricis, quæ, natura gemellos parante, tunicas fœtum obuoluentes distraxit, & disrupit.

AR-

ARTICVLVS III.

ALIQVOT DVBIORVM enodatio.

1.dub.

PLenioris doctrinæ gratia dubia quædam explicanda sunt. Primùm est: Vtrum fieri possit, vt ex humana & beluina specie homines nascantur? Respondendum primò videtur, non posse: quia illiusmodi effecta sequuntur deteriorem partem suæ causæ. Hanc tamen doctrinam experientia non omninò comprobat; si verum est, quod iam contigisse, fuisseque obseruatum, nonnulli referunt; nimirum, ex congressu hominis & beluæ, veros omninò homines aliquando natos. Quod si ita se habet, ad rationem adductam dicendum est; fieri posse, vt causa partialis nobilior, ita efficacitate sua præualeat supra minus nobilem, vt trahat effectum ad suam speciem: nec in eo euentu oportere effectum sequi deteriorem partem causæ, sed quando par est vtriusque vis, & concursus, aut deterior etiam vincit. Ordinariè tamen, & vt plurimum existimandum non est, ea monstra, quæ semihomines, & semibestiæ dicuntur, aut homines esse, cùm non constet prodijsse ex permistione humani seminis, nec videatur, saltem vt plurimum, ea permistio ad id sufficere, aut partim beluas esse, partim homines, (cùm impossibile sit, duas naturas completas in vnam speciem coalescere) sed re vera esse bruta alicuius certæ speciei; licet effigie vtramque naturam mentiantur. Vnde

Fauni, & Satyri.

intelliges, Faunos, & Satyros ab Ethnicis pro dijs habitos, qui humanam edebant vocem, & humani, capitisque corporis lineamenta præ se ferebant, dæmonas fuisse fictitijs corporibus indutos: cùm effigies probaret, eos non esse homines; sermo, non esse beluas. Quanquam de illo, qui D. Antonio in eremo apparuit, nihil simile decernat D. Hieronymus in eiusdem Antonij vita, nec sententiam suam satis aperiat.

Secundum est: Vtrum animal, quod simplicia membra geminata habet, (vt duo capita) vnum animal sit, an plura? Respondet Aristoteles 4. capit. lib. 4. de gener. anim. iudicandum id esse, ac discernendum ex vitæ principio, id est, ex corde; è quo animalia vitæ principium auspicantur: ita nimirum, vt, quod vnum cor habuerit, vnum animal censendum sit; quod duo, id pro duobus haberi debeat. Necesse est enim, posito ab initio generationis duplici vitæ fonte, duplicem quoque animam dari. Qua de re lege etiam Henricum Gandauensem, Quodl. 6. quæst. 14.

2.dub. De hac re Capreol. in 2. d. 13. q. 1. art. 3.

Tertium est: Vtrum Gigantes absolutè monstra habendi sint? Oritur verò ratio dubitandi ex eo, quia nequaquam putandum est, Adamum fuisse monstrum; vt, qui à Deo ornatus fuerit omnibus naturæ donis, quorum vnum est, decens, & neque contracta, neque nimium profusa magnitudo corporis: & tamen eum Gigantem fuisse, testari videtur sacræ paginæ auctoritas, Iosuæ 14. illis verbis: Adam maximus ibi inter Enacim (id est, Gigantes) situs est. Respondemus; Adamum non fuisse Gigantem, vt probat, ceteris omissis, ratio à nobis proposita; quanquam secus arbitrentur Ioannes Lucidus lib. 1. de emendatione temporum, capite quarto, & Moses Barcephas in libro de paradiso. Loco autem citato ex libro Iosue, vocabulum illud Adam, vt plerique Interpretes annotarunt, non designat primum humani generis parentem; sed est commune nomen, idem valens, atque apud Latinos vox Homo, vt sit sensus, collocatum illic fuisse quendam, nomine Arbam, hominem inter Eneacinos maximum. Alij etiam, cum locum de primo parente intelligentes, superlatiuum Maximus, non ad molem corpoream referunt; sed ad maximam, singularemque dignitatem, qua primus parens inter omnes homines

3.dub.

Adamum non fuisse Gigãtem.

mines excelluit, tanquam caput, & origo totius generis humani.

4. dub. Quartum est: Vtrum re vera monstra nonnunquam ex corporum cœlestium influxu proueniant? Nam quòd minimè ita res sese habeat, & quòd oriantur duntaxat motibus inordinatis inferioris materiæ, dum cœlestis disciplinæ legibus non obsequitur, contendit singularis ingenij Philosophus Picus Mirandula, libro tertio contra Astrologos, capite vigesimoprimo. Cùm enim, inquit ille, cœli opus ex omnium luminum conspiratione diffultet, ita tota illa superior semper temperatur harmonia, vt, sicut in ipsa omnia consonant; ita per eam nihil dissonet vnquam inferiori mundo: in quo, quoties inconcinnum, asperum, discors auditur, ad tactum cœli ne referatur; sed ad quattuor istas chordas citharæ sublunaris, quæ de inordinata materia, impuraque contactæ cœlesti plectro, ad numerum illas semper, concordiamque mouendo, contumaces interdum inueniuntur. Hæc ille concinnè magis, quàm efficaciter.

Responsio Mirādulæ.

Vera explicatio. Enimverò, quantumlibet cœlestium corporum motus ordinati sint; id tamen non impedit, quò minùs astra secundum diuersos motuus interdum ad hæc, aut illa monstra generanda sublunares causas promoueant: quemadmodum & quondam siderum congressus, exortusve tempestates maximas, & interdum inundationes excitare experientia demonstrat.

QVÆSTIO VI.

Vtrum natura intendat monstrum.

ARTICVLVS I.

CONTROVERSIAE EXplicatio.

VT propositam quæstionem expediamus duo prænotanda sunt. Primum est: Cùm monstrum fit vitium naturæ, ob aliquod impedimentum à fine suo deficientis; quoties monstrosum aliquid prodit, (vt equus biceps) ad hunc effectum confluit tum causa impedita, tum impediens. Impedita; vt Bucephalus, qui alium equum sibi similem, atque adeò vno capite præditum generare nititur. Impediens; vt exuperantia materiæ, quæ in causa est, vt equus genitus præter naturæ ordinem duplex caput sortiatur. Secundum sit: In bicipiti equo (quod de ceteris monstris pari modo intellige) tria spectari possunt: videlicet, ipsa natura equina; caput alterum redundans, quod proximum deformitatis fundamentum est; itemque obliquitas ipsa, seu deformitas, quæ monstri nomine formaliter significatur.

Ad mōstrū concurrit causa impedita, & impediēs.

His positis, sit prima conclusio: Causa impedita per se sumpta non tendit in monstrum, neque quo ad deformitatem, neque quo ad proximum deformitatis fundamentum. 1. conclus.

Probatio. Hæc probatur: quia causa impedita, si per se spectetur, nititur producere effectum sibi similem, sine errore ac vitio: sicuti & artifex ex se quidem conatur effingere arte factum, quale ipse interiùs efformat, & proponit, quodque à regula suæ artis non deficiat: at monstrum dissimile quiddam est, & obliquum, ac læsum; vt

doces

A docet Arist. 4. de gener. anim. cap. 3. Præterea, quia, cùm monstrum generatur, dicitur causa impedita à suo fine deflectere, ipsumq; monstrum respectu eiusdē causæ fortuitò euenire censetur: quod non ita esset, si causa impedita monstrum intenderet.

2. concl. Secunda conclusio: Si causa impedita vnà cum impediente accipiatur, dici potest, in monstrum, quo ad deformitatis fundamentum, & ex consequenti quo ad deformitatem ipsam, tendere. Hæc suadetur; quia, licet parentes equi, verbi causa, monstrosi, ex se intendant, tantam duntaxat materiam futuro fœtui impendere, quantam congrua illius generatio deposcat, proindeque non nisi perfectum equum gignere instituāt: ex hypothesi tamen, quòd vberiorem materiam ita suppeditarint, vt ex illa equum gemino capite oriri oporteat; inficiandum non est, hoc in euentu intendi ab ijs causis, in vnum coeuntibus, bicipitem equum. Id quod etiam hunc in modum confirmare licet. Naturam intendere aliquem effectum, non est aliud, quam in illius effectionem inclinare, & propendere, sed natura impedita, prout, videlicet, vtramque causam, tam impeditam quàm impedientem, comprehendit, inclinatur, & propendet ab effectionem monstri: ergo intendit illud. Probatur assumptio: quia vnaquæque causa ad illum effectum inclinatur, cuius per se vim effectricem habet: at natura impedita, seu causa impediens simul cum ea, quæ impeditur, & omnibus circumstantijs concurrentibus, habent per se vim effectricem monstri, cùm illud ex ipsarum coniunctione necessariò sequatur: ergo, &c. Rursus idem ex eo corroboratur: quia Deus (vti mox dicemus) intendit monstra: non intendit autem illa per se immediatè, sed per causas secundas, quæ ad id cōcurrunt: hæ autem sunt, causa impediens, & impedita.

Cur monstrum dicatur intēdi simul à causa impediente, & impedita. Iccircò autem non diximus monstrum à sola impediente causa intendi, sed ab vtraque simul; quia plerumque causa impediens monstrum non edit, nisi causa etiam impedita ad ipsum proximum deformitatis fundamentum efficienter concurrente. Atque ita non ritè, ac simpliciter sola causa impediens dicetur in monstrum ferri, cùm illud producere per se sola non possit: quod in exemplo adducto videre est. Namque materiæ redundantia ita geminum caput equo affingit, vt eam parentes ipsi efficienter suppeditent; B ijdemque proinde ad generationem superflui capitis effectiuè cōcurrant. Hoc autem Philosophorum complures significant, dum aiunt, causam impeditam non quidem primaria, sed secundaria intentione in monstrum ferri; quia, videlicet, causa impedita ex se à monstro abhorret, ac refugit: prout tamen cum impediente iungitur, primario instituto cedens ad generationem monstri, C succumbit. Vnde Aristoteles 4. lib. de generat. animal. capit. 4. monstra appellat παρεκβάσεις, id est, naturæ excursus, & quasi digressiones; propterea quòd natura prædicto modo ad gignenda monstra digrediatur, sicque in ea tendat. Neque hæc eleuant peruulgatum illud naturæ encomium, quo Natura dicitur nihil temerè aut inordinatè agere. Id enim verum est, cùm nullo impedi- D mento à primario suo instituto auertitur, nec aliunde eius actio interpellatur.

ARTICVLVS II.

Monstra non venire præter intentionem primæ causæ.

Lege D. Aug. li. 83. q. q. 24. D. Th. 3. cōt. Gent. c. 9. & 1. p. q. 103. art. 7. D. Bon. in 2. d. 37. q. 2. num. 32. Rich. ibid. q. 2. circa 4 princip.

Ceterum, quidquid de particularibus causis dicatur, constat, E neque monstrum, neque aliud quidpiam, fortuitò, aut casu euenire, respectu Dei, qui rerum omnium euentus, & prouidentia sua præuenit, & sapientia disponit. Intendit igitur Deus monstrum, si spectetur, prout cum causa impedita & impediente simul concurrit, atq; ita voluntate absoluta, & efficaci: intendit verò non monstrum, sed animal per-

perfectum, qua ex parte ad causam A impeditam præcisè sumptam concursum dirigit, proindeque voluntate conditionata, vt vocant. Vnde putandum non est, suo fine frustrari Deum, cùm non omnium particularium causarum fines absolutè velit; sed ad earum sese naturas, & captum, modumque accommodans, alias ad finem, vti decreuit, promoueat; alias pro ipsarum imbecillitate à fine aberrare finat. A fine, in- B quam, particulari, non à communi, nec ab vniuersalis prouidentiæ ordine, quo omnia comprehenduntur, eo pacto, quo lineæ à centro ductæ circumferentiæ ambitu continentur. Quo fit, vt, (quod Boetius libro 4. de consolat. prosa 6. admonet) si quidpiam à præscripto sibi ordine discesserit, in alium relabatur: sicuti linea, si in hoc peripheriæ punctum non incidit, in aliud necessariò incurrit.

Hac de re D.Th. 1.p. q 22. ar.4. & deverit. q. 5. art. 5.

Vult autem Deus mõstra in mundo esse, tum ob alias causas, de quibus D. † Bonauentura in 1. d. 45. & Dionysius Carth. in libro de venustate mundi, cap. 9. tum, vt D. Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 8. inquit, propter vniuersi pulchritudinem: vt, nimirum, hoc spectabilis mundi theatrum, non elegantium duntaxat, sed deformium quoque, velut imaginum, varietate exornetur. Etenim ea etiam, quę fœda sunt, ad vniuersitatis decorem, & elegantiam faciunt, eo modo, quo gratiam lucis commendat obscuritas noctis; & vmbræ, atrique colores picturæ augent venustatem, dum eminentiora quæque distinguunt, & differentia colorum alterna vice sese excitante, opposita iuxta se posita clariùs elucescunt.

Cur Deus mõstra in mũdo esse velit.

† In expositione literę Magistri.

F I N I S.

IN TERTIVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Ostquam Aristoteles duobus libris superioribus de Principijs, causisque rerum naturalium vniuersè disseruit; accedit nunc ad earum affectiones perscrutandas. Atque in primis de Motu agere instituit, cuius consideratio præcipui momenti in Philosophia est. Primùm, quia partes contemplatricis Philosophiæ, per diuersam abstractionem à motu inter se distinguuntur; vt in proœmio huiusce operis disseruimus. Secundò; quia rebus omnibus naturalibus, vt vita quædam, motus inest. Sicut enim (docente Platone 10. de legibus) ea viuunt, quæ motionis principium intra se continent, seque ipsa mouere dicuntur: ita, quæ, vt motum vtcunque subeunt, vitam quodammodò participant. Tertiò, quia forma & materia; de quibus Aristoteles partim in 1. partim in 2. libro egit, motu inuestigatæ, ac deprehensæ sunt; adeoque motus notitia cum naturæ cognitione copulata est, vt hæc citra illius opem obtineri nequeat. Quartò; quia contemplatio motus ad latentes, abditasque naturalium effectorum causas, & ipsarum causarum vim, speciem, gradum, & perfectionem videndam, magna ex parte viam demonstrat. Quintò; quia ex motu progressa est Philosophia ad inuestigationem, tum earum mentium, quæ cæle stes sphæras circumuoluunt, tum etiam supremæ causæ, id est, Dei, in quem, vt in omnium rerum fontem, ac principium, motum omnem desinere necesse est. Ob has ergo rationes, præcipuo studio incumbit Aristoteles in tractationem Motus. Ceterùm, quia is continuum quiddam est, quod in partes diuiduas infinitè secari potest, nec sine infiniti notione perfectè intelligitur; iccircò post explicationem motus acturum se de Infinito pollicetur. Quod & accuratè præstat, & cum aliarum artium emolumento: siquidem Geometria, Astronomia, Cosmographia, Geographia, & quæcunque circa Mundi machinam occupantur, à Physiologia postulant, vt infinitam molem reijciat; quia pingunt, describuntque Vniuersum permeasum, & finitum. Est itaque bipartita huius libri distributio. In priori parte, quid sit Motus, & in quo insideat, explicatur: in posteriori de Infinito disseritur.

Motus cōsideratio quanti sit momenti in Philosophia.

Libri distributio.

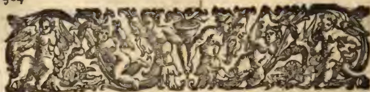

ARISTOTELIS

PHYSICORVM

LIBER TERTIVS.

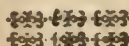

CAPVT I.

Tex.1.
CVm a autem Natura motionis, mutationisque principium sit, & doctrinam de natura tradere instituerimus, ignorandum haudquaquam est, quidnam sit motus: eo enim ignorato, naturam quoq; necesse est ignorari. Cùm verò de motu definiuerimus, enitendum erit, vt ea, quæ deinceps sequuntur, eodem modo pertractemus. De numero autem continuorum motus videtur esse, atque in continuo infinitum primùm spectatur. Quò fit, vt continuum definientibus infiniti ratione vti sæpenumero accidat; siquidem continuum id est, quod infinitè potest diuidi. Ad hæc, sine loco inani, & tempore, motus esse non potest. Tum igitur ob
Tex.2. *hæc ipsa, b tum, quia omnium sunt communia, omnibusque vniuersim conueniunt, manifestum est, vnumquodque horum ante oculos positum considerandum esse. Nam contemplatio, quæ est de proprijs, eam consequitur, quæ ad communia attinet: primùm verò, vt diximus, motum. c Est*
Tex.3. *igitur aliquid, quod actu solùm est, aliud quod potestate: & actu, d aliud quidem hoc aliquid, aliud tantum, aliud tale: & in ceteris similiter eius, quod est, categorijs. e Eorum verò, quæ ad aliquid referuntur, alia quidem per exuperantiam defectionemvè dicuntur, alia, quia efficiendi & perpetiendi, & omninò, vt moueant & moueantur, potestatem habent. Nam quod mouendi facultatem obtinet, rem mobilem potest mouere: &*
Tex.4. *quod mobile est, ab eo est mobile, quod potest mouere. f Motus autem absque rebus non est, siquidem quod mutatur, aut substantiæ, aut quantitatis, aut loci mutationem patitur. Quibus quidem rebus commune nihil, vt dicimus, quod neque substantia, neque quantitas, neque aliarum Categoriarum vlla sit, accipere cùm liceat; fit, vt neque motus, neque mutatio*
Tex.5. *vllius esse, nisi eorum, quæ dicta sunt, cùm præterea nihil sit queat. g Vnumquodque autem bifariã cunctis inest, vt substantia, cuius aliud est for-*

ma.

ma, aliud priuatio: & in qualitate aliud est album, aliud nigrum: & in quantitate aliud perfectum, aliud imperfectum: similiter & in latione aliud quidem suprà, aliud infrà; aut aliud quidem leue, aliud graue. Quare, quot entis sunt species, totidem sunt motus, atque mutationis.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

CVm a *autem*] Summatim proponit, de quibus in progressu acturus sit, eorumque methodum, & ordinem. Statuit autem differere in primis de Motu, quòd absque illius notione definitio Naturæ intelligi nequeat: postea verò de Infinito, quia motus est de numero continuorum, quæ in infinitum diuidi possunt. Atque in hisce duobus explicandis, vt paulò antè præfati sumus, huius libri tractatio versatur. Deinde pollicetur, disputaturum se de Loco, Vacuo, & Tempore: quia sine loco, & tempore motus Physicus non datur: nec sine vacuo, vt opinabantur veteres Philosophi. Ac de his tribus differit in 4. huius operis. Metho-dus, & ordo rerum tractandarum.

b *Tum, quia omnium*] Aliam subijcit rationem, ob quam de ijs, quæ proposuit, disceptare instituat, videlicet, quòd eæ sint communes rerum naturalium affectiones, quarum tractatio minùs communium explicationi anteire debet; cùm doctrinæ ordo efflagitet, vt ab vniuersis ad singula progrediamur. Quod alibi quoque admonuit, vt initio huius operis, & in 1. de animalium partibus, cap. 4.

c *Est igitur*] Ad inuestigandam tradendamque motus definitionem, diuisiones quasdam, & hypotheses sumit. Prima diuisio hæc est: Rerum quædam sunt actu tantùm, quædam potestate, & actu. Est autem in hac diuisione declaranda magna Interpretum dissensio. Psellus, Alexander, Themistius, Simplicius, & Philoponus, per ea, quæ sunt actu tantùm, substantias à materia abiunctas intelligunt: per ea, quæ actu & potestate, decem genera: siquidem omnia per actum, & potestatem diuidi queunt, vt constat ex ijs, quæ docet Arist. lib. 5. Metaph. cap. 7. Alij ad absoluendam diuisionem tertium adijciunt membrum, faciuntque sectionem tripartitam, ita, vt quædam sint actu tantùm, quædam potestate tantùm, alia & actu, & potestate simul. Et hi quidem per ea, quæ sunt actu tantùm, formas omnes, tam à materiæ concretione liberas, quàm quæ materiam informant, siue substantiales, siue accidentariæ sint, designari putant. Denique in tertio membro ea intelligunt, quæ cum actu innexam potentiam gerunt, qualia sunt composita physica, quæ ex materia, & forma constant. Porphyrius vult, appellatione actus notari quamlibet formam ad categorias pertinentem; nomine verò potestatis, materiam primam, quæ potentiam, aptitudinemque habet ad excipiendas formas. Tandem, alij hunc locum ita interpretantur, vt sensus sit, rerum quasdam esse actu tantùm secundum aliquam formam, hoc est, habere formam summè perfectam; vt summè frigidum, quod omnem frigoris gradum possidet: hæ namque in potestate non sunt ad vlteriorem eiusdem formæ gradum. Quasdam esse solùm potestate, secundum aliquam formam, quæ, videlicet, ad illam acquirendam aptæ sunt, nondum tamen aliquam eius partem obtinuere: quomodo aqua, quæ nihil adhuc caloris admisit, affecta est ad calorem. Alias denique pariter in actu, & potestate esse, respectu alicuius formæ; vt aquam partim calidam, partim frigidam. Harum interpretationum nulla nobis videtur aspernanda. Prima diuisio ad inueniendam motus definitionem.

d *Aliud quidem*] Quidam putant, diuidi hoc loco id, quod actu & potestate est, in decem genera; iuxta primam explicationem superioris diuisionis, 2. diuisio

quemadmodum sese habeat, ex alijs perspicuum euadet: aliquid enim est,
quod mouet, idq; immobile. Actus autem eius, quod potestate est, cũ actu Tex. 9.
est, & non quatenus actu, sed quatenus mobile est agit, motus est. Atque
illud, quatenus hoc pacto, dico. Aes enim potestate statua est;
aeris tamen, quatenus aes est, actus, motus non est: neque enim idem est:
aes esse, & potestate aliqua praeditum esse, vt moueatur. Quòd si omni-
nò, & ratione idem essent, aeris profectò, quatenus aes est, actus, esset motus:
sed idem non sunt, vt diximus. c Quod quidem in contrarijs perspicuum Tex. 10.
est: valere enim posse, & aegrotare posse, diuersa sunt; aegrotare namq; idẽ,
quod valere, esset: at subiectum, idq; quod valet, & aegrotat, seu sit humor,
seu sanguis, vnum est, & idem. Cùm igitur eadem non sint, quemadmo-
dum nec color, & spectabile eadem sunt; manifestum est, motum actum
eius, quod potestate est, quatenus potestate est, esse. Illud igitur perspi- Tex. 11.
cuum est, & actum hunc esse, & tum, cùm actus hic est, nec priùs, nec po-
steriùs fieri, vt quid moueatur. Fit enim, vt vnumquodque interdum qui-
dem agat, interdum nõ agat: vt quod aedificari potest, quatenus potest aedi-
ficari, & illius, quod potest aedificari, quatenus aedificari potest, actus, aedi-
ficatio est. Aut enim aedificatio hoc est, nempe actus eius, quod potest aedi-
ficari, aut domus: sed cùm domus fuerit, non vltrà id erit, quod possit aedi-
ficari; aedificatur autem id, quod potest aedificari. Quare necesse est, aedifi-
cationem actum esse: aedificatio verò motus est quidam. Atque eadem de-
finitio alijs quoque motibus conueniet. d Rectè autem dictam esse, per- Tex. 12.
spicuum est, tum ex his, quae alij de ipso tradunt; tùm, quòd facilè non sit
aliter eum definire. Neque enim motum, mutationemq; in alio genere col-
locare aliquis potest, nec, qui aliter de eo dixerunt, rectè dixere. Quod
quidem ijs constat, qui, quemadmodum eum nonnulli posuerint, conside-
rabunt, cùm dixerint, diuersitatem, inaequalitatem, & non ens motum es-
se: quorum quidem nihil necesse est moueri, nec quae diuersa sunt, nec quae
inaequalia, nec quae non entia. At neque ad haec, aut ex his magis progre-
ditur mutatio, quàm ex oppositis. Causa autem, cur in his motum posue- Tex. 13.
rint, est, quòd uidetur quiddam esse non definitum: alterius uerò seriei
principia, cùm sint priuantia, definita non sunt: neque enim ullum eorum
hoc aliquid est, aut tale, aut in ulla aliarum categoriarum. e Causa ue-
rò, cur motus quiddam non definitum esse uidetur, est, quòd neque in re- Tex. 14.
rum potestate, neque omninò in actu potest collocari: nam neque id, quod
quantum esse potest, neque id, quod actu quantum est, necessariò moue-
tur. f Atque motus actus quidem aliquis uidetur esse, sed imperfectus Tex. 15.
est. Causa autem est, quoniam id, quod potest esse, cuius actus motus est,
imperfectum est: atque hanc ob causam quid sit, difficilè est sumere: ne-
cesse est enim, aut in priuatione ipsum reponere, aut in potestate, aut in
eo, quod omninò, & planè est actus: quorum nullum uidetur posse esse.
Is igitur, qui dictus est, modus restat, nempe, actum quidem aliquem esse;
sed talem actum, qualem diximus, qui difficile sanè perspiciatur, sed ta-
men, qui esse possit. g Mouetur uerò, ut dictum est, mouens omne, quod Tex. 16.

potest moueri, & cuius uacuitas à motu est quies. Cui enim motus inest, huius uacuitas à motu quies est. Nam in id agere, quatenus est tale, id demum mouere est: hoc uerò tactu facit: quare simul & patitur. Quamobrem motus actus est rei, quæ uim habet, ut moueatur, quatenus eam uim
Tex. 17. *habet. Hoc autem rei, quæ mouendi uim habet, tactu efficitur, ex quo fit, ut simul etiam patiatur. Porrò id, quod mouet, formam aliquam semper afferet, aut substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, quæ tum, cùm mouet, principium, & causa est motus: ut homo, qui actu est, ex eo, quod potestate est homo, hominem facit.*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Definitio motus. CVm a *autem in*] Ad explicandam motus naturam, vtitur prima earum partitionum, quas proximo capite tradiderat. Tum ita motum definit: Motus est actus eius, quod potestate est: siue, actus entis in potentia, vt tale est. Quam definitionem membratim declarat. Atque in primis motum ἐντελέχειαν, siue actum esse, hac ratione ostendit: Id, quo quidpiam in potestate existens ad actum ducitur, actus est: atqui res subiecta, vt aqua, quæ potestate calida erat, motu ad actum caloris ducitur: igitur motus est actus. Huius rationis assumptionem tantummodò exprimit, exemplisque confirmat.

b *Quoniam autem*] Vt remoueat id, quod quispiam fortasse existimaret, videlicet, motum esse eorum duntaxat, quæ in potestate, non quæ in actu sunt: admonet, quædam esse in potestate & actu, non tamen respectu eiusdem, aut certè non simul. Nam actu frigidum potestate calidum est; idemq. alio tempore est actu calidum, cùm agendi, & patiendi facultas eidem rei sæpe insit, idéque & moueat, & moueatur, in rebus naturalibus. Quod sanè quidem nonnulli ad omnia mouentia extenderunt, rati, nullam dari incorpoream substãtiam, quæ, videlicet, ita motum efficiat, vt motum non subeat. Cuius dogmatis falsitas 8. lib. patebit. Ex dictis ratum esse vult Aristoteles, nihil obstare, quò minùs motus rectè dicatur actus eius, quod est in potestate.

c *Quod quidem in contrarijs*] Argumento à contrarijs probat, non esse idem secundum rationem, subiectum esse talis naturæ, & potestate esse hoc, aut illud: nam alioqui contraria idem ratione essent; quod ita concludit. Sumatur aliquod subiectum, siue sit phlegma, siue sanguis, siue aliquid aliud, quod potestate ægrum sit: si ratione idem sunt, hoc subiectum, & potestate ægrum esse, similiter idem ratione erit, tale subiectum, & potestate sanum esse. Quare, cùm ea, quæ sunt idem ad aliquod tertium, inter se quoque eadem sint; idem ratione erit, esse potestate sanum, & potestate ægrum: atque adeò sanum, & ægrum idem erunt secundum rationem, cùm actus ratione, & essentia ijdem sint, quorum eædem omninò sunt potestates. At quòd sanum, & ægrum eadem esse eo pacto non possint, liquidò constat. Sicuti nec color, inquit, & spectabile idem sunt: color enim est perspicui, quatenus perspicuum est, terminus; spectabile autem formaliter significat aptitudinem, vt res videatur: quæ aptitudo non eandem essentiam, & formalem rationem sortitur, quam color.

Habetur ex hoc loco effatum illud Philosophicum: Quæcunque sunt eadem in vno tertio, inter se quoque eadem sunt. Cuius veritas examinatur à Theologis, disputantibus de mysterio Trinitatis: videtur enim id falsum esse, cùm tres diuinæ personæ sint idem in essentia, & tamen inter se re ipsa

differant.

differant. Facilè tamen respondent, videlicet, huiusmodi pronunciatum intelligendum esse, cùm illud tertium adæquatè distribuitur, hoc est, cùm accipitur pro omni re, pro qua accipi potest: quod non seruatur, cùm ita argumentamur: Essentia diuina est Pater; essentia diuina est Filius; ergo Pater est Filius. Non enim essentia diuina sumitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Atque hæc explicatio, quam afferunt Durandus in 1.d.33.quæst.1. Argentinas d.2.q.2. art.1. & alij, congruit cum regulis syllogisticæ artis, de quibus Fonseca lib.6. instit.cap.24 Ochamus 3.par. Logicæ, cap.26. Secunda explicatio est: Quæcunque sunt eadem in vno tertio singulari prorsus incommunicabili, esse eadem inter se: at essentiam diuinam communicari tribus personis diuinis. Tertia est D Thomæ 1.p.q.28. artic.3. qui putat, prædictum axioma intelligendum, cùm accipiuntur illa, quæ in vno tertio sunt eadem, & re, & ratione; vt, tunica, & indumentum: quomodo tres diuinæ personæ non sunt idem in essentia. Atque in hoc sensu locutum fuisse, ait, hoc loco Aristotelem.

Quomodo, quæcunque, sunt eadem in vno tertio, inter se quoque eadē sint.

d *Rectè autem dictum*] Ex aliarum improbatione traditam à se motus definitionem commendat. Si quis enim ad ea, quæ ab alijs in explicanda natura motus dicta sunt, animum aduertat, à scopo eos aberrasse inueniet. Nam quidam motum esse, aiebant, diuersitatem, quia id, quod mouetur, semper aliter atque aliter se habet. Alij inæqualitatem, quia, dum res mouetur, non potest formam, quam acquirit, in eodem gradu obtinere. Alij esse non ens, quia semper in motu superest aliquid formæ acquirendum, quod nondum est. Porrò huiuscemodi definitiones ex eo refellit; quia, si motus eo pacto rectè definiretur, quidquid diuersitatem, vel inæqualitatem haberet, essetve non ens, id omne moueri diceretur; quod tamen longè à vero abest: siquidem aqua quiescens diuersa est ab igne, & Socrates, dum sedet, inæqualis est formicæ, & homo nondum genitus est non ens, hoc est, non existens, quæ tamen moueri non dicuntur. Deinde, quia motus non magis ad hæc, quàm ad opposita tendit; per motum namque interdum res euadit alteri similis, interdum etiam æqualis, semperque fit aliquod ens. Quocirca non est, cur potiùs motus per diuersitatem, inæqualitatem, & non ens; quàm per similitudinem, æqualitatem, & ens, definiri debeat.

Impugnātur qui motū diuersitatem, vel inæqualitatem, vel nō ens definiebant.

e *Causa verò*] Alcmæon Crotoniates, vel Pythagoræi, è quorum dogmatis prædictæ motus definitiones manarunt; duos construebant rerum ordines, vt in primo libro diximus, in quorum singulis decem principia reponebant. In secundo autem ordine ea collocabant, quæ ipsi indefinita dicebant, quòd priuantia, siue imperfecta essent. Explicat igitur hoc in loco Aristot. quid causæ fuerit, cur Pythagoræi motum inter secundi generis principia numerarint? nempe, quòd persuasum haberent, eum indefinitum quiddam esse, nec in potestate, aut in actu absolutè collocari posse. Non quidem in potestate; quia, quod quantum, aut quale potestate est, nondum mouetur; quod actu, iam non mouetur.

Quid Pythagoræi de motu senserint.

f *Atque motus*] Statuit nihilominus, debere motum appellari actum, quamuis imperfectum, quia est rei imperfectæ, tendentisq. ad vlteriorem gradum: siquidem, dum motus rei, quę mouetur, inest, semper aliquid deest comparandum. Vnde est, quòd motus difficilè cognosci potest, quia omnis nostra cognitio ab actu oritur. Concludit proinde, cùm motus, nec priuatio sit, nec pura potentia, nec verò actus absolutè perfectus; aptè definiri, actum eius, quod est in potestate, quatenus in potestate est.

Cur natura motus sit cognitu difficilis.

g *Mouetur verò*] Ostendit, cuinam motus conueniat, mouentine, an mobili? Etsi, inquit, mouentia, quæ per contactum agunt, & quæ, cùm non mouentur, quiescere dicuntur, (cuiusmodi sunt mouentia naturalia) simul moueant, & moueantur; motus tamen non est actus mobilis, vt mouens est, sed vt mobile est; tum, quia ex accidente fit, vt id, quod mouet, simul moueatur;

tum, quia semper id, quod motionem efficit, formam aliquam substantialem, accidentariamve, per quam mouet, actu possidet: id autem, quod mouetur, in continua formæ acquisitione versatur. Quare, cùm motus nihil aliud sit, quàm huiusmodi formæ acquisitio, haud dubiè motus erit actus mobilis, vt mobile est, non mouentis, vt mouens.

QVÆSTIO I.

Rectène Aristoteles motum definierit.

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio motus.

Tres definitiones motus.

PRætermissis varijs motus definitionibus quas Plutarch. lib. 1. de placitis Philosophorum, capit. 23. Simplicius comment. suo 8. text. 7. huius lib. & Albertus hoc loco tractatu 1. cap. 6. afferunt: Peripateticas duntaxat expendemus. Tres verò ab Aristotele assignatæ sunt. Prima, cap. 2. huius lib. text. 6. nempe: Motus est actus eius, quod in potestate est, quatenus tale est. Seu; Motus est actus entis in potentia, vt in potentia est. Secunda, eodem cap. tex. 16. Motus est actus eius rei, quæ vim habet, vt moueatur, quatenus eam vim habet. Seu; Motus est actus mobilis, prout mobile est. Tertia, c. 3. tex. 23. Motus est actus eius, quod agere & pati potest, quatenus tale est. Licet verò quælibet harum suo modo ad rem apposita sit; prima tamen, quæ cæteris præstat, &, vt Simplicius ait, admiranda quadam ratione motus naturam explicat, enodanda à nobis est.

Sciendum igitur primùm, ex Auerroe lib. 5. huius operis, com. 9. in calefactione v. g. quæ motus est ad calorem, duo, quod ad rem præsentem attinet, spectari posse: nimirum calorem, qui actu acquiritur; & ipsam caloris acquisitionem, fluxumve. Est autem valde controuersum, in quonā horum formalis ratio motus consistat. Auerroes arbitratur, motū formaliter nihil esse aliud, quàm formā

1. Opinio de formali ratione motus.

A ipsam, prout successiuè acquiritur: opinionem verò asserentem, rationē motus consistere in ipsa via, ait, celebrem esse, sed minùs veritati consentaneam. Cum Auerroe sentiūt M. Albertus, Simplicius, & alij. Videri autem potest D. Thom. eius opinionis, hoc in libro lect. 2. cùm dicat, motum esse ipsam formam fluentem. Quia tamen fluxus, seu viæ ad formam distinctè non meminit; haud satis liquet, B vtrum eiusmodi fluxum intellexerit nomine formæ fluentis, an illum à ratione formali motus secreuerit.

Nihilominùs verior communiorque est contraria opinio, quam Auerroes improbauit, motum, scilicet, formaliter ac propriè esse ipsam acquisitionem continuam, fluxumve formæ. Ita Alexander Alensis lib. 5. Metaphy. ad tex. 18. Auicenna, & de Recentioribus Philosophis complures. 2. Opinio.

C Sit igitur nostra assertio: Motus, secundum suam propriam rationem, non est forma per se, nec forma pariter cum fluxu, seu acquisitione; sed est acquisitio ipsa tendentiave ad formam. Probatur; quia forma per se non est mutatio, atque adeò nec motus. Item, forma pariter cum fluxu (ita vt sumatur vtrumque, tanquam ex æquo significatum) est quid compositum per accidens ex fluxu, & forma. D Huiusmodi autem composita per accidens non cadunt in definitiones philosophicas, & proprias; qualis habetur hæc, de qua agimus. Cùm igitur aliud non supersit, in quo consistat ratio motus; vtique consistet in fluxu, siue tendentia. Quod ex eo etiam cōfirmatur, quia moueri quidpiam nihil aliud est, quàm successiuè tendere, & accedere ad formam, seu quasi formam; qui accessus, seu via ad formam est prior natura, quam forma, sicuti aliàs via præintelli-

Assertio.

Motus nō est formaliter ipsa forma.

Ratio motus consistit in fluxu.

telligitur termino, ad quem tendit. Ita verò, cùm nihil aliud sit motus, quàm successiua, & continua alicuius formæ acquisitio; necessariò, dum eiusmodi acquisitio durat, id, quod mouetur, potentiam habet assequēdi vlteriorem aliquam partem formæ, quam comparat, alioqui iam acquisitio cessasset. Dicitur ergo motus actus, id est, perfectio entis in potentia, hoc est, eius rei, quæ adhuc est in potentia ad aliquam partem formæ, quæ acquiritur; vt est in potentia, id est, vt procedit vlteriùs, & cōtinuè ad eiusmodi formam tendit. Exempli gratia, acquisitio caloris est motus; quia est actus, seu perfectio, aquæ, quæ calefit, quæque est in potentia ad nouam aliquam partem caloris, quatenus continuè ad eam pergit. Vnde non omninò à verò recessit dogma Pythagoræorum, aientiū, motum esse non ens, videlicet, quòd res, quæ motu acquiritur, nondum eam entitatem, seu perfectionem obtineat, ad quam progreditur. Ob quā etiam causam Plato, in dialogo de Ente, motum potiùs ad genera non entium, quàm entium, reuocauit.

Motus cur Pythagoræis non ens.

Porrò in hac definitione locum generis obtinet Actus, quæ particula excludit, quidquid nullo modo actus est; vt materia prima: reliqua vicem gerunt differentiæ. Ac verba illa, Entis in potentia, remouent omnes mutationes momentaneas, quibus tota formæ perfectio simul obtinetur; cuiusmodi est generatio hominis, qua tota forma humana, sine vlla successione, vno temporis puncto, in materiam inducitur. Remouent etiā omnes actus perfectos; vt summum frigus, summum calorem; quæ nullam rei subiectæ potestatem relinquunt ad aliquam sui partem præterea assequendam. Denique particula, Vt in potentia est, excludit actus imperfectos, qui, licet sint ex parte acquisiti, proindeq. actus entis in potētia; non tamen sunt entis in potētia, vt in potentia, hoc est, rei tendentis in formam perfectiorem. Talis est calor remissus in aqua, quæ iam calefieri desijt. Eadem etiam reijciuntur

Generatio non cōprehēditur in definitione motus.

A momentaneæ mutationes, quibus forma nondum perfecta acquiritur: hæ namque actus quidem sunt rei, potentiam habentis ad perfectiorem formam, non tamen ad eam paulatim progredientis.

ARTICVLVS II.

Obiectorum quorundam dilutio.

B VErùm contra superiùs dicta sic aliquis obijciet: Propositū Aristoteli fuit, motum Physicum duntaxat in præsentiarum definire, vtpote, qui proprietas sit entis naturalis: sed definitio ab eo tradita conuenit etiā spiritalibus motionibus intellectus, & voluntatis, quæ nequaquam Physici motus sunt: igitur definitio non reciprocatur cum definito. Minor suadetur: Nam quòd in voluntate, & C intellectu dentur motus, ostendit Greg. in 1. d. 7. q. 5. ar. 2. quia habitus iustitiæ (quod etiam de ceteris habitibus, tam voluntatis, quàm intellectus, eadem ratione concludi iur) potest immediatè post aliquod momentū tēporis augescere intenditque, adhibente successiuè volūtate maiorē, ac maiorem conatum, eumq. aliquandiu sine intermissione continuante: quo pacto incrementum habitus iu- D stitiæ per continuum fluxum, atque adeò per motum cōparabitur. Quòd autem hisce motibus conueniat Aristotelica definitio, videtur perspicuum; cùm sint actus entis in potentia, vt in potentia.

1. Arg.

Lege pro eode Aliacensem in 1. d. 14. q. 9.

Secundò: Mutationes, quibus continua abiectione quædam formę deperduntur, (vt imminutio quantitatis, remissio qualitatū) sunt veri motus; vnde & decretio numeratur hic E ab Aristotele inter motus: & tamen non sunt acquisitiones, sed abiectiones formarum: igitur definitio motus non conuenit toti definito.

2. Arg.

Tertiò: Generatio, & corruptio, quæ sunt momentaneæ quædam mutationes, referūtur hoc loco ab Arist. inter motus exempla: non igitur à definitione motus hasce mutationes excludere debuimus.

3. Arg.

4. Argum.

Quarto: Aristoteles appellauit motum ἐντελέχειαν, ficto à se vocabulo; vt Porphyrius initio suarum quæstionum in prædicamenta, aliiq; Interpretes, præsertim Græci, annotarunt, (etsi non desint, qui hoc nomen vetustius esse dicant, sed à populari consuetudine ad Philosophicũ vsum ab Aristotele primùm fuisse accommodatum) atqui ἐντελέχεια perfectionem significat, iisque accommodatur, quæ omni ex parte absoluta sunt; vt animæ, quæ 2. lib. de anima, c. 1. definitur ἐντελέχεια, siue actus corporis organici. Non igitur motus rectè dicitur actus entis in potentia, vt in potentia; quod inchoationem quamdam, imperfectionemque designat.

Sol. 1. arg.

Ad primum horum dicendum est, dari eiusmodi translatitios, & spiritales motus, sed eos hoc loco non definiri; quòd non sint motus Physici; nec eis competere definitionem: non enim sunt actus entis, vt ea particula intelligitur, id est, entis naturalis.

Solut. 2.

Ad secundum bifariam respondetur. In primis mutationes illas abiectiuas comprehendi etiam in ea definitione: quia, licet non sint reales, & positiuæ acquisitiones; sunt tamen acquisitiones negatiuæ, & suo modo perfectiones, quo pacto vocamus perfectiorem imminutionem, aut remissionem, qua plus quantitatis, aut qualitatis abiicitur. Vel dicendum, tales mutationes, sicuti nõ sunt veri, & positiui actus, sed corruptiui duntaxat; ita non definiri hoc loco, reiicique per illam particulam, Actus, nec inter veros motus censeri ab Aristotele, esto, gratia exemplorum, in quibus veritas non requiritur, afferantur.

De mutationibus abiectiuis.

Solut. 3.

Ad tertium variè Interpretes respondent. D. Thomas hoc loco, & Simplicius 8. libro in digress. ad t. 9. aiunt, motum hic explicatum generationem etiam comprehendere. Verùm hæc responsio non satisfacit: quia generatio non est actus entis in potentia, vt in potentia, ad modum superiùs declaratum. Alii cũ maiori A probabilitate inquiunt, generationem & corruptionem, vt Auerroes 6. huius operis animaduertit, duobus modis accipi. Vno, pro sola formæ substantialis inuectione, aut expulsione, quæ momento peragitur. Altero, vt etiam comprehendit alterationem antecedentem, quæ, quoniã via, & progressio quædam est ad generationem, & corruptionem, nõ immeritò illarum nomen sibi vindicauit.

Generatio & corruptio bifariam sumuntur.

B Sed obiiciet aliquis: Generatio ita sumpta non differt à præeunte alteratione: ergo, cùm Aristoteles paulò antè inter species motus alterationem posuisset, superuacaneè eandem iterum sub nomine generationis, inter easdem species connumerasset. Occurrẽdum tamen, eam alterationem bifariam spectari posse, & vt immediatè terminatur ad disponendam materiam, & vt etiam vlterius C ad ipsam formæ substãtialis inductione, expulsionemve procedit. Quæ sunt rationes inter se diuersæ. Quare, licet Aristoteles iam motum secundum priorem motionem, ipso alterationis nomine expressisset; non proinde fuisse superfluum, imò ad perfectionem doctrinæ conueniens, eundem rursus nomine generationis, & corruptionis indicare.

Obiectio.

Refutatio

Lege de hac re Damasc. in Phys. c. 5. Lucianum in dialogo pro Σ contra T. Politianum li. 12. epist. ep. 1. Scalig. exer. 37. contra Car. Budæum de asse l. 1. Celium l. 2. lect. antiq. c. 22.

D * Ad 4. vt, quid respondendum sit, constet, haud ignorandum est, controuersiam esse non paruam de interpretatione nominis ἐντελέχεια, quod tum hoc loco, tum alibi apud Aristotelem sæpe legimus. Cicero in Tusculanis quæst. Latinè vertit Continuatam motionem: vel quia legit ἐνδελέχειαν, cum litera δ, non autem ἐντελέχειαν cum τ: vel potiùs, quia existimauit, Aristotelem E Atticorum more δ in τ mutasse; atq; ita opinatus est, dici ἐντελέχειαν ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod perenne, seu continuatum significat. Verùm hæc Ciceronis interpretatio multis viris doctis displicuit. Nam, præterquam quòd nullus Græcorum Interpretũ eã nominis, ἐντελέχεια, etymologiam dedit; si entelechia esset continuata motio, perperam Aristoteles defi-

* Solut. 4.

Nõ placet interpretatio Tullii.

definijsset motum per entelechiam. A Quæ enim definiendi ratio esset, qua motus definiretur per motionem, idem per idem? Potius ergo dicendū, ἐντελέχειαν perfectionem significare. Nam Græcis ἐντελὲς, idem valet, quod Latinis perfectum, quasi ἐν τῷ τέλει, hoc est, in fine, qui cuiusuis perfectio est, existens. Ceterùm etsi hæc sit huius nominis proprietas, & vis; sumitur tamen aliquando, vt annotarunt Interpretes, prout comprehēdit tam perfectionem absolutam, B quo pacto anima dicitur entelechia; quàm inchoatam, qua ratione competit motui, qui inchoata quædam perfectio est, vtpote, via, & progressio ad ipsam perfectionem absolutā.

QVAESTIO II.

Vtrum successio, & continuitas ad essentiam motus pertineant.

ARTICVLVS I.

Omnem motum successiuum, & continuum esse.

IN hac quæstione pro certo haberi debet, secundum doctrinam D Peripateticam, veritatemque ipsam, omnem motum, & successiuum, & continuum esse. Nam quòd successiuus sit, constat ex ipsa motus definitione: siquidem successio in eo cōsistit, quòd forma non integra simul acquiratur, sed per partes; id est, vna pars post aliam. Hoc autem indicant verba illa, Actus entis in potentia, vt in potentia. Accedit ad id comprobandum, E quòd si motus esset quid permanens, motus non esset: nihil enim, quod manet, quà tale, mouetur; nihil, quod mouetur, manet. Non minùs quoque apud Aristotelem cōstat, omnem motum continuum esse. Id enim conceptis verbis asserit 5. Metaphys. cap. 13. tex. 18. aiens, motum & tempus quanta, & continua quædam esse: & 1. cap. huius libri, A tex. 1. vbi docuit, motum videri de numero continuorum: & lib. 4. cap. 11. tex. 99. cùm ostendit, magnitudinem, motum, & tempus, continua esse. Idem quoque ex eo probatur: quia motus est tendentia; vt constat ex illius definitione: tendentia verò continuitatem importat. Item; quia, si motus non fieret continuato progressu, fieret per instantia certi & definiti temporis; B quo modo arbitrantur nonnulli, viuentia accrescere, ita nimirum, vt singulis momentis partes minimæ quantitatis acquirantur. At quòd non ita res sese habeat, breuiter nunc ex eo ostēditur; quia oporteret inter duo illa instantia mobile quiescere, cùm tamen nulla idonea ratio afferatur, cur post inchoatum motum eiusmodi quies necessariò detur. C Deinde, quia nullus motus esset vna mutatio, sed quid conflatum ex multis mutationibus instantaneis. Quod falsum esse patebit ex doctrina Aristotelis, lib. 5. huius operis, cùm de motus vnitate agit.

Successio motus vnde probetur.

Continuitas motus vnde concludatur.

Quare non rectè Aristotelici quidam solis Lationibus continuitatem dant; rati, nec qualitatem, nec quantitatem, nec substantiam, cùm aggeneratur, continuè acquiri, sed interruptè, & discretè: aduersus quos alibi erit ex professo disputandi locus. D Fatemur tamen, continuitatem non ex æquo in omnibus motibus elucere; vt annotauit hoc loco Auerroes, comm. 6. Etenim in motu accretionis latet, in alteratione patet, in motu locali multò euidentiùs cernitur.

Continuitas non ex æquo in oībus motibus conspicua est.

ARTICVLVS II.

Successionem pertinere ad essentiam motus.

LIcet constet, omnem motum successiuum esse; dubium tamen est, vtrum successio sit essentialis motui, an solummodò passio ab eo manans. Nam quòd hæc posterior pars vera sit, ex eo suadetur: quia

Argumenta partis negat.

quia successio motus nihil aliud esse videtur, quàm negatio existentiæ simultaneæ partium ipsius. Nulla verò negatio pertinet ad essentiam entis positiui, cuiusmodi est motus. Itẽ; quia, si successio foret de essentia motus, cùm successio sit alicuius rei successio, nec alterius, quàm motus, certè motus esset successio sui ipsius.

Cõfirmatio partis affir. Contraria tamen pars, quæ asserit, successionem pertinere ad quidditatem motus, verisimilior est: præsertim in sententia, quam sequimur, aientium, motum non esse formam, partim acquisitam partim acquirendam; sed viam, tendentiamq; ad eiusmodi formam. Non enim possumus tendentiam absque successione concipere: nec est aliud, mobile paulatim accedere ad perfectionem formæ, quàm fluido quodam progressu vnam eius partem post aliam acquirere; quæ est propria formalis ratio successionis. Est & illud argumentũ: Nam quo vnumquodque ab alio intrinsecè distinguitur, eodem intrinsecè constituitur: Motus autem ab instantanea mutatione, eundem terminum habente, eo differt, quòd hęc simul efficiatur, ille per successionẽ.

Sol. 1. arg. pro parte neg. Quæ autem pro aduersaria parte adducta sunt, ita diluenda erunt. Ad primum negabitur assumptum. Licet enim successio per negationem illam explicari soleat; re tamen vera eius ratio non consistit in negatione, sed in entitate positiua, quòd videlicet vna pars post aliam fluxu quodam sequatur.

Solu. 2. Ad secundum dicendum, sicuti motus est fluxus formæ, ita esse successionem eiusdem formæ, cuius vna pars post aliam acquiritur: sed hanc ipsam successionem, quæ accidentariò conuenit formæ, essentialiter includi in motu, esseque successionem motus, quatenus vna eius pars alteram subsequitur. Ex quo tamen non rectè infertur, motum esse successionem sui ipsius, sed duntaxat continere successionem in sua quidditate. Itaque falsum est illud, quod in argumento assumitur; nimirum, successio non est successio alterius rei, quàm motus.

ARTICVLVS III.

Continuitatem non pertinere ad essentiam motus.

Qvod ad continuitatem spectat, sunt qui illam de essentia motus esse arbitrentur. Quod ita esse ex eo in primis ostẽdi põt; quia motus, iuxta eam sententiam, quã vt probabiliorẽ statuimus, est fluxus formæ, quæ paulatim acquiritur: hic autem fluxus nihil est aliud, quàm continuata quędam successio. 1. argum. opinionis existimantiũ continuitatem includi in essentia motus. Deinde, quia si continuitas non pertineret ad essentiam motus, seclusa per intellectum continuitate, adhuc integra relinqueretur motus essentia: quod nõ videtur posse fieri. 2. argum. Nam vel tunc motus constaret mutatis esse, quæ sunt indiuisibilia, partes illius copulantia; vel non. Si non constaret, iam igitur motus secundum suam essentiam non esset mutatio vna, sed plures, quia eius partes nullo inter se vinculo essent coniunctæ, imò diuisæ, & discretæ. Si constaret; ergo motus essentia neutiquam cohæreret in intellectu sine mutatis esse, ac proinde nec sine continuitate. Ex quo sequitur, motum in sua natura, & ratione formali, continuitatem includere. Huc pertinet locus ille superiùs à nobis citatus, ex 1. cap. huius lib. tex. 1. vbi Aristoteles ait, videri motum de numero continuorum. 3. argum.

Nihilominus probabilior est aliorum sententia, qui putant; continuitatem, esto, indissolubili nexu motũ comitetur, non pertinere tamen ad illius essentiam, sed esse proprietatẽ ab ea oriundam. Asseritur pars negatiua. Ita M. Albertus tractatione de quantitate, capite 4. & 8. Auerroes 4. lib. huius operis, comm. 119. vbi ait, tempus mensurare quãtitatem accidentem motui. Fonseca 5. Metaph. ad cap. 13. quæst. 8. sect. 3. Pererius lib. 14 suæ Philosophiæ, capite 8. Iandunus hoc loco, quæst. 2. aliiq; non pauci. Quod hisce argumentis probatur. 1. Ratio. Motus, quà motus, est acquisitio formæ: sed acquisitio non est formaliter continuitas: ergo motus,

motus, quà motus, non est formaliter, siue essentialiter continuitas. Secundò: Motus ex sua ratione est ens incompletum; cùm sit progressio, seu via formæ imperfectæ ad perfectionem: at continuitas ipsius est quid completum; siquidem natura continuitatis, quæ in motu inuenitur, solùm consistit in extendendo continuè successiuam acquisitionem formæ, quæ ratio non designat incompletum quid, sicuti nec continuitas temporis, aliarumve specierum quātitatis continuæ: igitur motus in sua essentia nō includit continuitatem; alioqui idem esset ens incompletū, & completum, aut saltem incompletum ex completo constaret; quod fieri nequit. Tertiò; Motus est analogū, vt aiunt Græci Interpretes, & M. Albertus hoc loco ad tex. 4. Item; D. Thomas, Aegidius Romanus, Auerroes, ceterique Philosophi communi assensu: patetque ex eo, quia sequitur varietatem formæ, cuius est acquisitio, atque ita funditur per diuersas categorias, vt lib. 5. explicabitur: at cōtinuitatis ratio simplex, & vniuoca est, vtpote, quæ secundum vnū eundemq; communem modum, successiuam acquisitionem formæ extendit, siue forma sit quantitas, siue qualitas, siue res alterius prędicamēti. Fatendum est ergo, continuitatem esse extra essentiam motus. Et verò, cùm motus omnis, vt suprà ostendimus, continuus sit; reliquum est, vt continuitas perpetua eius affectio censeatur. Ad ea autem, quæ contrariam opinionem astruere nituntur, hunc in modum respondetur. Ad primum quidem, nihil esse aliud motū, quàm fluxum: & eiusmodi fluxum non includere in sua essentia continuitatem, sed successionem dūtaxat; licet ea motus successio sine continuitate non fit. Ad secundum; si continuitas à motu cogitatione abiungatur, remansuram integram motus essentiam: neque eius partes concipiendas tunc fore, vt copulatas per mutata esse; neque vt diuulsas, at discretas, sed vt fluentes sine interruptione, continuitate quadam nega-

2. Ratio.

Continuitas motus est quid cōpletum.

3. Ratio.

Cōis sententia, motum esse analogū.

Continuitas est perpetua motus affectio.

Resp. ad 1. argum.

Ad 2.

A tiua, ita vt eiusmodi partes nec dicantur diuisæ, nec continuatæ. Non quidē diuisæ, quia perenniter fluunt, nulla interposita quiete: nec tamen continuatæ; quia non cohærent sibi per mutata esse, quæ sunt nexus, ac termini positiui motus. Quo etiam pacto mansura esset substantia lapidis, si ab eo diuina virtute quantitas re ipsa separaretur, & in eodem situ relinqueretur, conseruareturque; B nempè continua negatiuè, quia videlicet eius partes non essent diuulsæ: nec tamen continuatæ per superficies, sed compactæ, in eodem situ, vel quasi situ, in quo antea erant. Ad locum ex 1. huiusce libri capite, dictio; non esse mentem Aristotelis, motum secundum suam essentiam esse de numero continuorum, sed duntaxat vēdicare sibi continuitatem, vt quidpiam ab ipsius essentia fluens: in C quem etiam sensum accipi debent verba Arist. sicubi motui continuitatem per se attribuit.

Ad 3.

Sed obijciat quispiam, Aristotelem interdum appellare motum continuum per accidens; vt in categoria quantitatis, vbi ait, motum esse quātum, ratione temporis: & in 4 huius operis, cap. 11. tex 99. vbi docet, motum esse cōtinuum, propter id, quod mouetur: quare non videri, contiD nuitatem comitari per se motum, vt passionem ab eius natura manantem. Occurrendum; motum tripli cem sortiri continuitatem: Vnam, ratione durationis, quam consumit; siquidem omnis motus tempore fit. Alteram merito subiecti, in quo insidet. Nam quemadmodum candor, ceteraque accidentia materialia, diffunduntur in subiecto, extenduntur que illius extensione; ita & motus, E vt in 6. huius operis, cap. 4. tex. 33 demonstrabit Aristoteles. Tertiam sibi peculiarem, & intrinsecam, quę consequitur ipsam formæ acquisitionē, vt necessaria eius affectio. Igitur de prima continuitate intelligendus est Aristoteles in categoria quantitatis: de secunda quarto huius operis, loco citato: de tertia locuti sumus in hac disceptatione, de qua etiam agit Ari-

Obiect.

Dilutio. Trifariam motus cōtinuitatē obtinet.

Aristotel. 5. Metaph. c. 13. tex. 18. vbi affirmat, motum non esse continuũ, ratione subiecti, sicuti candidum, aliaque id genus accidentia; sed ratione formę, ad quam tendit, sed quatenus est formæ acquisitio.

Dubitat. Quæri etiam solet, num omnes motuum continuitates eiusdem infimæ speciei sint, an non? Cui dubitationi

Resp. respondemus, si continuitas sumatur, vt comprehendit continuitates, tàm materiales, quæ Physicis motibus conueniunt; quàm immateriales, quæ motibus spiritualibus cõpetunt, non esse vnam specie. Quod suadet ipsa intercapedo, & distantia naturarum, quæ cernitur inter res ordinis adeò diuersi, id est, spiritalis, & materialis. Si autem continuitas spectetur, prout tantùm motibus Physicis accommodatur, dicendum, omnium motuũ continuitatem censendam vnius infimæ speciei; quia nulla in ea inuenitur ratio; quæ maiorem probet distinctionem; præsertim, cùm nihil obstet, quò minùs rebus specie differentibus aliqua eiusdem infimæ speciei proprietas insit. Vt videre est, tum in alijs, tum in corpore quantitatiuo, quod vnum specie in cœlestibus, & sublunaribus corporibus visitur.

Sextuplex consideratio motus. Ex dictis facilè quiuis intelliget, sex modis posse spectari motum. Primò, vt progreditur ab agente: secundò, vt recipitur in patiente: tertiò, vt est forma imperfecta, quæ tendit ad perfectionem: quartò, vt est acquisitio huius formæ: quintò, vt est successiuus: sextò, vt est cõtinuus. Si autem petas, quónam pacto motus hisce modis consideratus sese habeat, quo ad sibi vendicandum, aut non vendicandum, in prædicamentis locum; sic habeto.

Sub quo cõsideratione ad aliquod prædicamentũ motus pertineat. Motus primo modo pertinet ad prædicamentum actionis: secundo, ad prædicamentum passionis: tertio, cùm sit ens incompletum, vt patet, non ponitur simpliciter in aliquo prædicamento; sed reuocatur ad illud, in quo eadem forma, sub modo completo, per se constituitur: quarto, similiter in nullo prædicamento absolutè collocatur, quia est etiam ens incompletũ, videlicet, acquisitio formæ imperfectæ, tendentis ad perfectionem; reducitur tamen ad prædicamentũ sui termini: quinto, eandem rationem sortitur, quam tertio & quarto modo sumptus, quia sub hac quoq; notione est ens incompletum, vtpote, rei incompletæ essentiam componens; nullum enim completum, vt superiùs monuimus, rem incompletam cõstituit: sexto, ponitur in prædicamento quantitatis, inter species quantitatis cõtinuæ successiuæ; quẽadmodum & tempus, à quo distinctam specie continuitatem sortitur;

Continuitas motus distinguit specie à cõtinuitate temporis. cùm huius partes instantibus, illius verò mutatis esse copulentur. Etsi contrà existimarit Aureolus, apud Capreolum in 2. d. 2. q. 2. art. 2. asserens, tempus formaliter nihil aliud esse, quàm successionem motus. Qua de re alibi fusiùs.

QVÆSTIO III.

An motus à termino, in quem tendit, & à mobili, re ipsa distinguatur, necne.

ARTICVLVS I.

Videri distingui à termino; videri à mobili non distingui.

IN hac disceptatione, de duplici distinctione agẽdum nobis est. Primò de distinctione motus à termino, in quem fertur: secundò de distinctione eiusdem à subiecto, cui inhæret.

Pro priori parte cõtrouersiæ. Quod ad priorem attinet, Baconus in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Argentinas in 2. d. 19. q. 1. Venetus ad ca. 3. huius libri, multique alij opinati sunt, motum distingui re à termino, qui per ipsum acquiritur: videturque hæc sententia hisce rationibus ostendi.

1. argum. Si calefactio nõ distingueretur re ipsa à calore; cùm calefactio caloris, per ipsam produ-

cti, causa sit: sequeretur, aliquid sui ipsius causam esse; quod tamen fieri posse negat D. August. 1. de Trin. ca. 1. constatque ex eo, quia causa est id, à quo aliquid pendet: nihil verò pendet à se ipso.

2. argum. Secundò: Motus est via, & progressio ad terminum; est velox, aut tardus; est quid successiuum, & compositum ex partibus, quę per mutata esse copulantur: hæc autem non competũt in terminum motus; nec enim calorem, verbi causa, velocem, aut tardum dicimus, &c. Igitur motus distinguitur re à suo termino.

3. argum. Tertiò: Quæcunque ita sunt affecta, vt alterum sine altero cohærere possit, distinguuntur re ipsa inter se; alioqui eadem res simul esset, ac non esset: atqui terminus motus, v.g. calor, in quem calefactio fertur, cessante calefactione, manet: ergo, &c.

4. argum. Quartò: Motus est idem re cum termino: ergo corruptum potest naturę viribus redire; quod Philosophi constanter negant. Probatur consecutio: quia fieri potest, vt aliquod corpus idem nunc cõficiat spatium, quod heri; atq; ita vt idem vbi, quod hesterna die acquisierat, hodierna acquirat. Quare si motus est idem re cum suo termino, cùm posito hoc euentu idem sit terminus vtriusque motus, sequitur, hodiernum motum esse idem re cum hesterno; & ex consequenti, prętéritum motum rediisse.

5. argum. Quintò: Motus eius, qui Romam contendit, non est idem cum existentia, quam illic habebit; cum motus sine termino esse nequeat, & tamen fieri possit, vt is Romam non perueniat: non est igitur asserendum, lationem idem esse cum suo termino.

Quod spectat ad collationem motus cum subiecto, in quo insidet; non distingui re ipsa ab eo motum, probatur: quia motus localis Angeli non videtur esse aliud, quàm ipsa Angeli substantia, prout alijs, atque alijs partibus spatij successiuè respondet, & tamen hic motus recipitur in eadem substantia Angeli, vt in subiecto: idemque videtur dicendum de lationibus Physicis, respectu suorum mobilium. Non igitur inter motum, & subiectum realis distinctio intercedit.

Pro altera parte quęstionis argumentũ.

ARTICVLVS II.

Totius controuersię enodatio.

Sit tamen conclusio: Motum à termino, quem petit, non re, sed formaliter tantùm distingui. Hæc conclusio est D. Thomæ 5. huius operis, ad tex. 9. Alexandri, Auerrois, & Themistij. Item Ochami in 2. q. 9. ac cęterorum Nominalium. Pro eius verò explicatione aduertendum est, non eundem esse, terminum totius motus, & partis. Etenim, si per totam calefactionem octo gradus caloris acquirantur, totius calefactionis termini erunt ijdem octo gradus; singulis autem calefactionis partibus respondebunt singulæ partes caloris, quę nimirum per singulas partes motus acquisitæ fuerunt. Pari modo, si per totam accretionem quantitas vnius palmi comparata sit, terminus, toti accretioni respondens, erit quãtitas vnius palmi; at singulis partibus accretionis respondebunt singulæ portiones quantitatis per eam acquisitæ. Idem de latione suo modo dicendum est. Nam si quis vnius leucæ spatium decurrat, toti lationi respondebit existentia in integra leuca; singulis autem lationis partibus, existentię in singulis partibus ipsius leucæ.

1. Concl. Itẽ Sonci. 5. Metaph. q. 36.

Hoc posito, suadetur, quo ad priorem partem, conclusio. Primùm, quia si motus re ipsa differret à termino, posset sine illo diuinitus conseruari: at, quòd nõ possit, inde constat; quia, cùm motus non sit aliud, quàm termini acquisitio; repugnantiam inuoluit, dari motum sine termino.

Confirmatio prioris partis conclusionis.

Secundò: Motus non habet diuersam existentiam à termino: ergo nec diuersam realitatem. Consecutio probatur: quia existentia nihil est aliud, quàm res ipsa sub certo modo, secundum quem vnumquodque extra suas causas poni dicitur. Antecedens ostenditur: quia, si motus habe-

haberet existentiam diuersam ab existentia termini, cùm, vti res se habet quo ad existentiam, ita &, quo ad productionem: sequeretur, motum produci alia actione, distincta ab ea, qua eius terminus; deinde rursus illam actionem effici per aliam; sicque in infinitum: quod nemo dicet. Denique confirmatur eadem conclusio, vulgata illa Philosophorum ratione, quòd res non nisi cogente necessitate multiplicandæ sint: nulla autem necessitas cogit, inter motum, & terminum realem distinctionem inducere.

Confir. post. part. conclus. Posterior pars conclusionis, quæ asserebat, motum formaliter distingui à suo termino, ostenditur ijs, rationibus, quas initio superioris articuli ad distinctionem inter motum, & terminum comprobandam adduximus. Apertè enim conuincunt, dari inter hæc distinctionem aliquam; verùm non maiorem, quàm formalem. Porrò autem, cùm formalis distinctio duplex sit: (loquimur autem de distinctione formali ex natura rei) vna, qua quidpiam sub eadem realitate diuersas habet essentias; alia, qua sub eadem essentia diuersos modos: quæret aliquis, vtra harum distinctionum inter motum, & terminum statuenda sit. Respondemus, in eorum sententia, qui motum, nihil aliud esse, quàm ipsam formam fluentem opinantur, non distingui motum à termino, nisi penes diuersum modum eiusdem essentiæ: est enim motus eademmet forma, quæ acquiritur, eademque essentia, nihilo à se ipsa plus differens, quàm quòd aliter, ac aliter se habeat, prout ab esse imperfecto ad perfectum progreditur, seu, vt Philosophi loquuntur, prout eadem forma nunc sumitur, vt in produci, nunc, vt in producto esse. At iuxta aliorum opinionem, quam statuimus, arbitrantium, motum propriè, ac formaliter esse ipsum fluxum, seu progressionem ad formam, dicendum erit, motum distingui essentia à termino. Enimuerò motus secundum suam naturam est quidpiam successiuum, vt superiùs ostendimus: forma autem, quæ acquiritur, vt calor, verbi gratia, non ita se habet, etiam interim, dum acquisitionem subit; quia, si tunc secundum suam essentiam foret successiuus, vtique etiam post acquisitionem, finito motu, eius natura in successionem consisteret; quod longè aberrat à veritate.

Duplex distinctio formalis.

Motus distinguitur essentia à termino.

Veniamus nunc ad alteram controuersiæ partem, de distinctione inter motum, eiusque subiectum, seu mobile. Prænotandum est, bifariam, quod ad rem præsentem attinet, quod vis mobile sumi posse; nimirum, vel, pro vt est affectum quantitate, vel absolutè secundum suam essentiam substantiamve. Hoc posito, sit secunda conclusio: Omnes motus distingui re à mobili secundum substantiam spectato. Hæc ita probatur: Motus, vt ostensum fuit, sunt idem re cum formis, quæ per ipsos acquiruntur; eę verò formę differunt re à substantia mobilis: ergo & motus. Probatur assumptio; nam quantitas, vt est communior Philosophorum sententia, itemque vbi, & qualitas (quæ sunt termini accretionis, lationis, & alterationis) distinguuntur re à substantia, quę subiectum est horum motuum. Quod item de ea substantia, quæ nutritione acquiritur, dicendum est. Quòd si quis obijciat, non videri ita rem sese habere in nutritione, in qua eadem rei viuentis substantia est subiectum, & est terminus, ad quem nutritio proficiscitur, qui est idem re cum nutritione occurrendum, licet hodierna nutritio idem re sit cum substantia partiali, quæ per eam acquiritur; non tamen esse idem cum tota substantia rei nutritæ, de qua nostra conclusio intelligi debet.

Altera pars quæst.

2. Concl.

Quantitas distinguitur re à substantia.

Occupat.

Sit tertia conclusio: Motus omnes, excepta latione, distingui re ipsa à mobili, secundum quantitatem considerato. Hæc eadem ferè ratione nititur, qua superior. Nam motus sunt idem re cum terminis, ad quos tendunt: hi verò à quantitate mobilis re ipsa differunt, vt consideranti perspicuum erit. Excipimus

3. Concl.

Confirm.

cipimus tamen lationis terminum, quia hic nihil aliud est, quàm vbi; quod, vt in progressu patebit, à quãtitate mobilis, prout modò huic, modò illi parti spatij respondet, non distinguitur. Id, quod diximus de termino nutritionis, comparato cum substantia rei, quæ nutritur, intelligi etiam debet de termino accretionis, collato cum quantitate rei, quæ augescit: differt enim eiusmodi terminus à quantitate mobilis, non quidem ab ea, quæ tunc acquiritur; sed à quantitate integra subiecti, quæ ex quantitate denuò accedente, & ex ea, quæ in subiecto præerat, coalescit.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum primi articuli.

NVnc primi articuli argumenta, qua ex parte superioribus conclusionibus aduersari videntur, diluamus. Ad primum, quod variè diluitur à Capr. in 2. distinct. 1. quæstione 2. artic. 3. negandum est, calefactionem causam esse caloris. Neque enim rei productio causa rei dici debet: siquidem causa est id, quod esse confert; actio verò non propriè confert, esse, sed est id, quo confertur.

Sol. 1. arg.

Solu. 2. Ad secundum, neganda est consecutio: sola enim formalis distinctio motus à termino abundè sufficit, vt aliqua de motu enuncientur, quæ de termino negari debeant, si terminus spectetur quo ad formalem suam rationem, qua à motu dissidet.

Sol. 3. Ad tertium respondendum: etsi A ea, quæ inter se neutiquam distinguuntur, mutuò abiungi non possint; ea tamen, quæ, cùm sint idem re, inter se formaliter differunt, interdum ita esse affecta, vt saltem vnum absque altero, id est, absque ratione formali alterius cohærere possit; vt videre est in fundamento respectu relationis, cum qua re idem est, & tamen potest absque illa consistere, vti candor absque similitudine. Idem B verò accidit in motu, & termino: illo namque intereunte hic permanet; licet neque relatio sine fundamento, neq; motus sine termino esse queat.

Ad quartum respondetur, in eo euentu non simpliciter, id est, quo ad suam realitatem, & formalitatem, hesternum motum, qui iam euanuit, redire; sed quo ad suam realitatem solùm, quatenus exercetur motus, qui est idem re cum illo, ratione termini, in quo ambo conueniunt. C Sol. 4.

Ad quintum quid respondendum sit, ex ijs, quæ superiùs diximus, patet. Neque enim totus motus est idem re cum vbi, seu cum existentia mobilis, vt alicui parti spatij, sed vt toti spatio adæquatur: pars autem motus idem est cum eadem existentia, vt alicui portioni eiusdem spatij respondet. Sol. 5.

Ad id verò, quod identitatem motus D cum re mota astruere videbatur, dicendum est; motum localem Angeli non distingui re ab eius substantia, ad hanc, vel illam partem spatij applicata. Nec id repugnat nostræ conclusioni, quæ de Physicis duntaxat lationibus, cuiusmodi non est motus Angeli, intelligitur. Sed de hac re in progressu plura. Solutio argumenti pro idẽtitate motus cũ mobili.

CAPVT III.

PErspicuum a *verò etiam illud est, de quo dubitatur, motum in eo esse, quod mouetur: est enim actus eius, & ab eo, quod vim mouendi habet. Et eius quidem, quod mouendi vim habet, actus diuersus non est, quippe cùm vtriusque actus esse debeat:* b *mouendi quidem enim uim habet, quòd possit; mouet autem eò, quòd agat: sed in id, quod cieri motu potest, actiuum est.* c *Vnus igitur amborum æquè est actus. Vt enim, inter unum* Tex. 18.

& duo,& duo & unum,idem est interuallum,utique unum idemque sunt accline & decliue ; (hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen vna non est)ita & in mouente,& eo quod mouetur,res sese habet. d *Existit autem dubitatio logica : necesse enim est fortaße,alium quendam eius, quod defficit,alium eius,quod patitur,actum esse. Illius namque effectio est huius passio:opus verò,& finis illius quidem effectus,huius autem affectio.* e *Cùm igitur ambo sint motus, si diuersi sint, in quonam erunt ? aut enim vterque in eo quod patitur,& mouetur,aut effectio in efficiente, & passio in patiente:quòd si & hæc nominari πάθησις,id est,effectio debeat,æquiuocè id fiet. Atqui si ita est,in eo, quod mouet,motus inerit. Eadem enim ratio est,de eo,quod mouet & de eo,quod mouetur: quare aut omne,quod*

Tex.20. *mouet, mouebitur; aut id, in quo motus inest, non mouebitur.* f *Quòd si vtraque,& effectio,& passio,in eo quod mouetur,& patitur, & docendi, discendiq; actus,cùm duo sint in eo,qui discit; primùm quidem suus cuiusque actus in eo non inerit,deinde illud absurdum est,duobus motibus simul moueri. Aliquæ enim duæ vnius rei,atque ad vnam formam,alterationes erunt,quod fieri non potest. Sed vnus erit actus.* g *At à ratione alienum est,duorum speciei diuersæ vnum & eundem actum esse. Atque,si docendi,& discendi actus sit idem,effectio item, & passio, docere quoque idem erit quod addiscere, & efficere idem quod pati : quare necesse erit, eum omnem,qui docet,discere, & qui agit, pati.* h *An neque alterius actum in alio esse absurdum est ? Docendi enim actus eius,qui docet, actus est,in aliquo tamen,& non abscissus,sed huius in hoc.* i *Nec quicquam prohibet,vnum & eundem non esentia,ut vestimentum & tunica;sed vt,quod*

Tex.21. *potestate est, ad id se habet, quod agit,duorum esse. Neque necesse est, eum,qui doceat,discere,etiamsi facere,& pati sint idem:non ita tamen,ut ratio esentię vna sit,qualis est vestimenti,& tunicæ;sed vt via,quę Thebis Athenas ducit,& Athenis Thebas, quemadmodum etiam antea diximus.Non enim eadem omnia his congruunt,quę quouis modo eadem sunt; sed hisce tantùm,quorum essentia est eadem. At neque,si docendi,discendiq; actus idem sit,docere & discere idem erunt,quemadmodum neque,si inter ea,quæ disiuncta sunt,vnum idemque interuallum, propterea etiam*

Tex.22. *hoc ab illo,& illud ab hoc distare,idem sunt. Vt autem omninò dicam,ne docendi quidem, & discendi actus, aut actio & passio idem sunt propriè; sed motus,cui hæc insunt. Nam huius in hoc;& huius ab hoc actum esse,*

Tex.23. *ratione diuersa sunt.* K *Quid igitur motus est,& vniuersè, & per partes dictum est:non enim obscurum est,quonam pacto vnaquęque eius species definietur. Etenim alteratio rei, quæ potest alterari,quatenus potest alterari,actus est. Præterea modo notiori eius, quod agere & pati potest, quatenus tale est,actus;tum uniuersè,tum in unoquoque:ut ædificatio,aut sanatio.Eodem autem modo de alijs singulis motibus dicetur.*

CA-

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

PErſpicuum a] Ex ijs, quæ proximè diſseruit, perſpicuum eſse ait, quod multi in controuerſiam adducunt, in quo videlicet motus inſit. Conſtat enim. ineſse in re, quæ mouetur, non in mouente; propterea quòd motus actus quidem eſt à mouente profectus, à quo actu, qui re ipſa vnus eſt, tàm mouens quàm mobile nominantur. Neque enim putandum eſt, duos eſse actus re diuerſos, quorum alter ad motorem, alter ad rem, quæ mouetur, pertineat. De ſubiecto motus

b *Mouendi quidem*] Priuſquam demonſtret, eundem mouentis, & rei, quæ mouetur, actum eſse; oſtendit, aliquem eſse actum mouentis, in hunc fere modum: Quemadmodum mobile priùs eſt in poteſtate ad motum, deinde actu mouetur; ita agens priùs eſt poteſtate mouens, deinde actu mouet: ergo, ſicuti datur actus, per quem id, quod priùs poteſtate mobile erat, fit actu tale; ita oportet, actum aliquem eſse, per quem id, quod antea erat poteſtate mouens, efficiatur mouens actu. Dari aliquẽ actum mouentis.

c *Vnus igitur*] Re ipſa vnum, eundemque eſse actum mouentis, & rei motæ, ex eo ſuadet, quia actus mouentis eſt actus rei, quatenus agit, rei verò motæ, quatenus patitur: idem autem eſt, quod mouens agendo efficit, & quod res quæ mouetur patiendo recipit; vt idem eſt interuallum, quod inter vnum & duo iacet, ſiue ab vno exorſi ad duo progrediamur, ſiue contrà à duobus ad vnum; eademque via accliuis & decliuis eſt, licet hinc iter capeſſentibus aſcenſus ſit, illinc deſcenſus; quanquam item accliuitatis, & decliuitatis diuerſa ſit ratio. Mouentis, & mobilis eundẽ eſse actum.

d *Exiſtit autem*] Pertractat controuerſiam, de actionis, & paſſionis conuenientia quam logicam dubitationem appellat; quòd logicis, ſeu probabilibus argumentis, more Dialecticorum, in vtramque partem agitari queat. Ac primùm, quòd actio, & paſſio diuerſi actus ſint, ex eo probat: quia actio eſt actus agentis, paſſio actus patientis. Quare, cùm agens & patiens diuerſæ res ſint, actio & paſſio actus erunt inter ſe diuerſi, maximè cùm id, quod actione producitur, patientis affectio ſit, agentis verò effectus, & finis, atque opus. De conuenientia actionis, & paſſionis.

e *Cùm igitur*] Argumentatur pro altera parte quæſtionis, probans, actionem & paſſionem non eſſe diſtinctos actus. Si enim, inquit, inter ſe diſtinguerentur, aut vterque eſſet in patiente; aut actio in agente, & paſſio in patiente: quorum neutrum dici poteſt. Aduertit autem hoc loco Simplicius, tacuiſſe Ariſtotelem duo partitionis membra: nempe, aut actio eſſet in patiente, & paſſio in agente: aut vtrumque in agente: quia primum nimis abſurdum, & à ratione alienum videatur; ſecundum eiſdem, aut multò etiam maioribus, confutetur incommodis, quibus alterum, quo in patiente vtrumque eſſe dicitur. Quòd ergo actio non ſit in re, quæ agit, & paſſio in re, quæ patitur, ſuadet: quia ſi actio eſſet in agente, aut omne agens moueretur, ſiquidem motus eſt actus rei motæ; aut aliquid nõ moueretur, in quo motus ineſset; quorum neutrum dici poteſt. Actionem nõ eſse in re, qua agit.

f *Quòd ſi vtraque*] Iterum in priorem controuerſiæ partem diſputat, oſtendens, actionem, & paſſionem vnum eundemque actum non eſse. Primùm, quia ſequeretur, actum non conſiſtere in eo, cuius actus eſt; ſiquidem actio, quæ eſt actus agentis, eſset in patiente. Secundò; quia idem duobus motibus ad vnam formam tendentibus cieretur, videlicet, motu actionis, & motu paſſionis.

g *At à ratione,*] Pergit oſtendere, actionem & paſſionem non poſse

eundem actum esse. Primum, quia rebus specie, imò & genere discrepantibus, agenti, inquam, & patienti, idem actus competeret. Item, quia docere, & discere, agere, & pati, idem forent. Vnde vlteriùs sequeretur, eum, qui docet, necessariò addiscere, & qui agit, necessariò pati; quæ omnia à vero maximè abhorrent.

Actio & passio vn°, idéque motus.

h *An neque.*] Propositam quęstionem hęc assertione diluit: Actio & passio sunt re ipsa, & subiecto vnus, idemque motus, in patiente existens. Monet verò, nullum esse incommodum, eundem actum alia, atq; alia ratione pertinere ad duo, videlicet, ad rem agentem & patientem: ad illam, tanquam ad id, à quo fluit; ad hanc, tanquam ad id, in quo recipitur.

i *Nec quicquam.*] Ostendit, non sequi ea incommoda, quæ sequi videbantur, si actio & passio vnus actus dicerentur. Ac primùm ad illud, quod colligebatur, nimirum fore, vt, qui docet, disceret, & qui agit, pateretur, respondet, nō posse id rectè colligi, nisi actio & passio & idem omninò sint: quod tamen falsum est, cùm ratione inter se distinguantur eo modo, quo via, qua Athenis Thebas itur, & qua Thebis Athenæ petuntur, re ipsa eadem est, ratione autem diuersa. Ex quo etiam intelligi poterit, quomodo alia his similia incommoda refellenda sint.

K *Quid igitur.*] Colligit, expositum à se fuisse, quidnam sit motus, tum vniuersè, tum particulatim, illud nimirum apertè, hoc impliciiè; cùm sit facilè, communem motus definitionem ad singulas accommodare species. Nam, si quis alterationem definiendo explicare velit, dicet, Alterationem esse actum eius, quod alteratur, quà tale est: quod item in ceteris facere licebit. Postremò, tradit aliam Motus definitionem, scilicet, motus est actus eius, quod agere & pati potest, quatenus tale est. Quę definitio naturam motus, vt actionis & passionis rationem habet, declarat. Actio enim est actus eius, quod agit, vt tale est: similiter Passio actus eius, quod patitur, vt tale est.

QVAESTIO I.

Vtrum actio transiens in agente, an in patiente insit.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium, in agente inesse.

Constat ex communi Philosophorum doctrina, præsertim Aristotelis, in 9. lib. Metaphy. cap. 9 text. 16. duo esse actionum genera: alterum immanentium; alterum transeuntiū; Quòd immanentes in agente recipiantur, ipsa ratio, nomenque immanentium planè indicat; etsi has plerique Auctores, è quorum numero est D. Thomas, opusc. 48. Ferrariensis 2. lib. de anima, quæst. 22. & 2. contra Gentes, ca. A 82. Aegidius de mensura Angelorum, quæst. 10. Scotus in Quodlib. quæst 13 Heruęus Quodlib 9. quęst. 8. affirment, non esse actiones veras de categoria actionum, sed qualitates potius ad prædicamentum qualitates pertinentes. Quorum sententia alibi confutanda erit.

Quod ad transeuntes attinet, vtrum in agente insint, an nō, controuersia est? Scotus in 4. d. 31. q. 1. Caie- B tanus in commentarijs 1. p. ad q. 25. art. 1. Raymūdus Lullius 2. libro suorum prouerbiorū, alijq. nonnulli arbitrantur, actionem, transeūtem formaliter spectatam, hoc est, ipsam emanationem formæ ab agente, vt caloris ab igni, non in patiente, sed in agente recipi. Id verò multis stabilire nituntur argumentis, in hunc ferè modum. Ratio formalis, qua actio à passione differt, non videtur esse aliud, quàm relatio agentis ad patiens:

1. Arg. pro sententia ponentiū, actionem transeuntem in agente.

patiens: hæc autem relatio est in agente: ergo & ipsa actio. Minor probatur; quia, in quo subiecto est relationis fundamentum, in eodem est relatio; siquidem relatio & fundamentum re idem sunt: fundamentum autem relationis est potentia agentis, quæ nullibi, præterquam in re agente, insidet. Huc pertinet, quòd teste Arist. c. 1. l. de somno, & vigilia: eiusdem est actus, cuius est potentia. Quare, cùm potentia ad agendum in agente sit, in eodem quoq; erit actio. A B

2. Argum. Secundò: Aristoteles 8. huius operis, cap. 1. text. 9. ex eo probare contendit, Deum ab æterno mundum procreasse; quia alioqui sequeretur, Deum aliquam subijsse mutationē: hæc autem ratio non videtur aliunde apud Aristotelem vim habere, nisi quia existimabat, actionem creandi in Deo inesse, quæ proinde, si nouiter Deo accessisset, oporteret Deum mutari: censuit ergo Aristoteles, actionem in re, quæ agit, inesse. C

3. Argum. Tertiò: Formalis effectus nullibi absque sua forma esse potest: ergo agere, quod est effectus formalis actionis, nulli conueniet, nisi ei, quod in se ipso actionem habuerit: atqui agere conuenit igni, v. c. siquidem ignis dicitur calefacere: ergo ignis est, qui actionem recipit. Adde, quòd si actio esset in re, quæ patitur, eam vtique appellaret, atque adeò patiens agere diceretur, quod longè à vero abest. D

4. Argum. Quartò: Cùm vnus idemq. ignis duo ligna calefacit, vel est vna actio, vel duæ. Non duæ, tum, quia ignis eodem actu ad vtrumque lignum calefaciendum incumbit: tum, quia non diceretur eiusmodi ignis vnum agens secundum vnum principium agendi, sed duo. Est igitur vna actio. Quare, cùm vnum accidens nequeat pariter in duobus subiectis inesse, erit in vno duntaxat, hoc est, in igne. E

ARTICVLVS II.

Concluditur, actionem inesse in patiente; simulq́, inter actionem, passionem, & motum, discrimen constituitur.

Cōclusio q̄stionis. Contraria tamen sententia existimantium, non solùm formam, quæ motu gignitur, sed ipsam quoque formæ productionem, siue emanationem, inhærere in patienti, Peripatetica & vera est, eamque amplectuntur, præter alios, Themistius, Alexander, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Magnus Albertus, vt constat ex ijs, quæ annotant ad text. 20. & 23. huius libri, & ad text. 139. libri tertij, de anima. Item Ferrariensis hoc loco, quæst. 4 & cap. 1. lib. 2. contra Gent. Soncinnas 5. Metap. quæst. 37 Iauellus lib 9. Metaph. quæst. 15. Heruæus Quodlib. 4. quæst. 4. Capr. in 2. distinct. 1. quæst. 2. art. 3. Secuti communem Magistrum D. Thomam, huiusce opinionis, quicquid alij velint, assertorem, tum alijs in locis, tum lib. 2. contra Gentes, cap. 1. Ac quòd ita senserit Aristoteles, liquet ex cap. 3. huius libri, vbi docet, actionem & passionem esse vnum eundemque motum; hunc verò in re, quæ mouetur, esse: & actionem esse actum huius in hoc, id est, in patiente; passionem verò huius ab hoc.

Confirmatio. Quod non minùs luculentè confirmat lib 9 Metaphys. cap. 9. text. 16. cùm ait, actionem esse in eo, quod efficitur; vt ædificationem in eo, quod ædificatur, & omninò motum in re, quæ mouetur. Vbi planè vides, Aristotelem non solùm formam, quæ fit, sed eius etiam effectionem in patiente constituere. Præterea: actio, vt superiùs ostensum fuit, est idem cum termino producto; veluti calefactio cum calore: sed, cùm ignis aquam excalefacit, calor recipitur in aquam: ergo in eandem calefactio ipsa recipietur; alioqui idem accidens duobus subiectis simul inhæreret. Item; si actio transiens inhæreret in agen-

te,non esset transiens,sed immanens, vt ex ipsa ratione immanentis actionis patet: ergo, &c. Nec satisfaciet, qui dixerit,actionē transeuntē differ re ab immanēte; quia per transeuntē semper efficitur aliquid operis,quod illa peracta adhuc maneat. Non, inquam, satisfaciet; cùm manifestum sit, actionem qua cithara pulsatur, esse transeuntem; qua tamen peracta nihil per eam confectum supereft.

Vt tamen apertiora reddantur,&c, vt primi argumenti, quod pro contraria parte adduximus, explicatio luculentior fit, declarandum hoc loco erit, quonam pacto actio, & passio inter se, & à motu dissideant. Scotus in Quodlib. quæst. 11. & 4. sent.distinct. 13. quæst. 1. sentit, totam rationem actionis consistere in relatione ad agens; passionis verò in relatione ad patiens. Capreol. in 2.distinct.1.quæst.2.artic.1.conclusione 2.putat, formalem rationem actionis & passionis non esse aliud, quàm ipsum motum; differreque inter se, quòd actio importet in obliquo relationem causæ ad effectum, id est, habitudinem originis ipsius motus, quæ est in mouente; passio autem respectum, siue ordinem effectus ad causam, videlicet, ad rem agentem,à qua motus emanat. Heruæus Quodlibeto 7. quæst. 14. arbitratur,actionem esse motum, prout includit agens, extrinsecè tamen; passionem esse eundem motum,quatenus rem patientem, etiam extrinsecè,complectitur.

Sed omissa longiori disputatione, duplici pronunciato hæc dubitatio enodanda est. Primum sit: Actio & passio neque relationem, neque motum per se, neque motum vnà cum agente & patiente, extrinsecus adiunctis, formaliter significant. Prima pars huius pronunciati ostenditur: quia, si actio & passio relationem significarent, pertinerent ad categoriam relationis. Secunda suadetur: quia, cùm motus sit quidpiam tum analogum, tum incompletum, si actio & passio formaliter essent motus, neutrum eorum spectaret per se ad vllum prædicamentum. Tertia probatur ex eodem absurdo; quia hæc tria, motus, agens, & patiens, si vniuersa, tanquam ex æquo significata, sumantur, præterquam quod ex parte motus analogiam habent, sunt quidpiam complexum, quod locum per se in prædicamentis non habet. Quare actio & passio non cōstituerent per se duplicem categoriam; quod à communi Philosophorum sensu abhorret.

1. Pronunciatum. (margin)

Secundum pronunciatum sit; Actio, passio, & motus, sunt vna eademque res differunt tamen inter se formaliter, penes diuersos modos absolutos,quos sibi vendicant. Huiusce pronunciati veritas declaratur, astruiturque simul ex eo; quia vna, & eadem calefactio, quæ motus est, re ipsa est actio & passio: vt enim manat ab agente, rationem actionis sortitur; vt excipitur in patiente, rationem passionis. Quod Aristoteles 3. huius libri capite, hisce verbis explicauit: Omninò autem actio,& passio,non idem sunt propriè, (id est, formaliter) sed motus, cui hæc insunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse, ratione diuersa sunt. At non dari inter hos terminos maiorem distinctionem, ex eo concluditur, quia quæuis alia maior distinctio superuacanea est. Esse verò prædictos modos, non respectiuos, sed absolutos, constat ex confirmatione secundæ partis primi pronunciati. Porrò in hac differentia subeunda habet se motus, quasi materiale quid, in quo tenuissimæ illæ entitates, quas modos dicimus, resultant. Quo fit, vt non eadem prorsus ratione, & motus ab actione & passione, & actio passioque inter se differant.

2. Pronunciatum. (margin)

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta contendentium, actionem in agente recipi.

Sol. 1. arg. Actio & passio non differũt solis respectibus. HIs ita constitutis, ad primum superioris articuli argumentum negandum est, actionem & passionem differre tantùm respectibus, si de intrinseca differentia loquamur, vt ex dictis patet: quamuis non eamus inficias relationem agentis comitari semper actionem; relationem verò patientis passionem. Sed enim hi respectus, non faciunt inter hæc essentiale discrimen. Ad reliquam argumenti partem dices, eiusdem esse actum, cuius est potentia, id est, ab eo, cui conuenit potentia, proficisci Capreol. in 2. d. 12. actum. Ceterùm non semper in eodem, in quo inhæret potentia, inesse actum, tanquam subiecto.

Sol. 2. arg. Ad 2. dicendum, non iccircò existimasse Aristotelem, si initio temporis procreatus fuisset mundus, mutatum iri Deum, quòd putarit, actionem creandi debuisse in Deo, vt in subiecto recipi: sed quia cęlestis disciplinæ Error Ari. luce destitutus, non intellexit, qua ratione posset Deus, sine voluntatis mutatione, nouam rerum creationem moliri. Quem errorem confutat D. Augustin. 12. lib. de Ciuir. Dei, capit. 17. de eodemque 6. huius operis lib. pluribus agemus.

Solut. 3. Ad 3. negatur, debere semper causam formalem in eo esse, quod ab illa appellationem sumit, & cui effectus formalis conuenit. Namque, tametsi fatendum sit, effectum formalem sine forma dari non posse; potest nihilominùs forma ipsa rem, in qua non inest, extrinsecùs denominare, vt in re proposita accidit. Ad argumenti confirmationem dicito, rem ipsam, quæ est actio, denominare id, in quo recipitur, idque, à quo egreditur, alio tamen, & alio modo: nempe illud passiuè, hoc actiuè; hoc tanquam edens, illud tanquam recipiens actionem. Quod videre est etiam in loco, qui & aerem circumfusum, in quo inhæret, & Socratem denominat; sed aerem, vt locantem, Socratem vt locatum.

Res, quæ est actio, denominat id, à quo est, & id, in quo est.

Solut. 4. Ad 4. proposito exemplo re vera duas actiones dari, duosque actus ab eodem igni prodeuntes, sicuti & duo calores. Non dici tamen duo agentia: quia, vt concreta multiplicentur, non sat est formarum multitudo; sed requiritur præterea suppositorum diuersitas. Vnde, si Verbum diuinum duas humanitates ad suæ hypostasis vnitatem copulasset, non duo, sed vnus duntaxat homo diceretur, vt rectè asseruit D. Thomas. 3. p. quæstione 3. articul. 7. Aduerte tamen, posse duas illas calefactiones aliquo modo vnam dici, ratione vnius principij, à quo manant: quemadmodum & duæ lineæ, esto, in se, & vt ad aliam, atq; aliam circumferentiæ partem terminantur, plures sint; vt tamen centro coeunt, vnum quidpiam censentur.

Si Verbum diuinum duas humanitates assumpsisset, diceretur vnus homo.

QVAESTIO II.

Vtrum latio in mobili, an in corpore circumiacente inhæreat.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium, non inhærere in mobili.

PRoposita quæstio non parũ controuersa est. Sunt enim, qui existiment, lationem non in mobili, sed in corpore circumfuso, vt in subiecto inesse, ac rem ipsam, quæ mouetur, extrinsecus tantùm denominare. Quam sententiam tueri debent, quicunque per motum localem non alium terminum, quàm ambientis corporis superficiem, acquiri putant. Nam cùm terminus cuiusque motus idem re sit cũ motu,

dicta superficies habet conditiones necessarias, vt aliquid motum terminet; siquidem non per se, sed per accidens tantùm obuenit. Cuius rei indicium est, quòd in vacuo dabitur verus motus, per quem tamen nulla externa superficies comparetur.

CAPVT IV.

Tex.24. *QVoniam a autem scientia, quæ de natura est, in magnitudinibus, motu, & tempore versatur, quorum vnumquodque aut infinitum, aut finitum esse necesse est; quanquam non omnia infinita sint, aut finita, veluti affectio, aut punctum (huius enim generis nullum in horum altero collocari fortassis necesse est) eum sanè, qui naturam pertractat, decet contemplari, infinitum sit, necne; & si sit, quid sit.* b *Contemplationem autem de eo huius scientiæ esse propriam, eo indicatur, quòd quicunque hanc Philosophiam cum dignitate attigerunt, de infinito disseruerunt, idque vt quoddam rerum principium omnes ponunt: alij quidem,* c *vt Pythagorici, & Plato, per se, non vt aliquid, quod alij accidat, sed vt substantiam. Verùm Pythagorici in rebus, quæ, sub sensum cadunt, cùm separatum numerum non statuant, idque etiam, quod extra cœlum est, esse infinitum: Plato verò extrà quidem nullum corpus esse, neque ideas; propterea quòd eas nullibi esse: infinitum tamen & in his, quæ cadunt sub sensum, & in illis esse.* d *Et illi quidem numerum parem infinitum esse: eum enim comprehensum, terminatumque ab impare, his, quæ sunt, infinitatem præbere, eiusque rei argumentum id esse, quod in numeris euenit.* e *Cùm enim normæ circa vnum, & seorsim ponuntur, aliam interdum semper speciem, interdum vnam exoriri.* f *Plato autem duo infinita, magnum & paruum.* g *Physici autem omnes aliam quandam naturam, eorum, quæ elementa nominantur; vt aquam, aut aerem, aut medium inter hæc, infinito subijciunt.*

Tex.25. (marginal, beside "tractat, decet contemplari")

Tex.26. (marginal, beside "his, quæ cadunt sub sensum")

Tex.27. (marginal, beside "tur, aliam interdum")

Eorum autem, qui finita faciunt elementa, nullus facit infinita: sed qui elementa infinita statuunt, vt Anaxagoras, & Democritus, ij omnes infinitum tactu continuum esse aiunt; ille quidem è partibus similibus, hic verò ex omnium figurarum seminario. Atque etiam ille, quamuis partem, non secus ac vniuersum, admistionem esse, propterea quòd rem quamuis è quauis fieri conspiceret. Nam & hinc videtur dixisse, res omnes aliquando simul fuisse; vt hanc carnem, & hoc os, & ita rem quamuis: quamobrem & omnia: igitur & simul. Principium enim secretionis non solùm est in vnoquoque, sed etiam omnium. Cùm enim id, quod gignitur, ex huiusmodi gignatur corpore: omnia autem gignantur, quanquam non simul: aliquod quoque generationis principium esse necesse est. Illud verò vnum est, quod ille mentem nominat, quæ quidem à principio aliquo intelligendo agit. Quamobrem necesse est, aliquando simul fuisse, moue-

Tex.28. (marginal, beside "verò ex omnium figurarum seminario")

Tex.29. (marginal, beside "aliquo intelligendo agit")

mouerique olim cœpisse. Democritus autem nullum primorum corporum aliud ex alio fieri ait; sed commune tamen corpus, partium magnitudine, & figura differens, omnium principium est. Hanc igitur contemplationem Physicos decere, ex his est perspicuum. h *Porrò principium ipsum esse, probabiliter omnes ponunt: nec enim frustra esse, nec vlla alia vis, præterquam principij, in eo inesse potest. Etenim omnia aut sunt principium, aut ex principio. Infiniti autem principium non est, quòd finis quoque eius esset.* i *Præterea ingenitum, & interitus expers, veluti principium sit quoddam. Quod enim genitum est, finem id habeat necesse est: omnis autem interitus est finis. Quare, vt dicimus, huius principium non est, sed aliorum esse ipsum videtur, atque etiam omnia continere, regereque omnia; vt ij inquiunt, quicunque alias causas, vt mentem, aut amicitiam, preter infinitum non faciunt: hocque diuinum esse; immortale enim, & quod perire nequeat: vt Anaximander ait, plurimique eorum, qui de natura disserunt.* Tex. 30.

K *Quinque autem sunt, quæ, infinitum quiddam esse, his, qui animaduertunt, fidem faciant: tempus, hoc enim est infinitum: diuisio, quæ est in magnitudine, quandoquidem & Mathematici infinito vtuntur. Præterea quòd hoc tantummodò generatio & interitus nunquam deficiant, si infinitum sit; ex quo id, quod fit, auferatur.* l *Eò etiam, quod finitum ad aliquid semper terminetur, vt necesse sit, nullũ esse terminum, sed aliud ad aliud terminari semper necesse est.* m *In primis verò, & maximè propriè illud est, quod communem omnibus dubitationem ingerit. Quòd enim cogitationis nullus sit finis, & numerus infinitus esse videtur, & mathematicæ magnitudines, & id, quod est extra cœlum. Id verò, quod extrà est, si infinitum sit, corpus quoque infinitum videtur esse, atque etiam mundi. Cur enim potiùs in hac inanis parte, quàm in illa? quare, si vno in loco, vbique etiam necesse est molem esse. Iam verò, si inane sit, locum quoque, & corpus infinitum necesse est esse. Namque in sempiternis posse, & esse idem valent.* n *Habet autem dubitationem contemplatio, quæ est de infinito. Multa enim, quæ esse non possunt, his, qui ipsum ponunt esse, & ijs, qui ponunt non esse, eueniunt. Præterea, vtro sit modo: vtrum ut substantia, an ut accidens per se alicui naturæ, an neutro modo: sed nihilominus sit infinitum, aut infinita numero. Maximè autem Physici est considerare, sitne magnitudo infinita, quæ sensu comprehendatur.* o *Primùm itaque definiendum est, quot modis infinitum dicatur. Primo quidem modo id, cuius transitus esse non potest, propterea quod habile non sit, vt transeatur; quemadmodum vox inuisibilis dicitur: alio id, quod transitum habet, sed ad eius finem nunquam venitur, aut quod vix.* p *Aut quod aptum quidem est habere, non tamen habet transitum, aut finem. Præterea infinitum omne, aut additione, aut diuisione, aut vtroque modo.* Tex. 31. Tex. 32. Tex. 33.

Aristotel. 5. Metaph. c. 13. tex. 18. vbi affirmat, motum non esse continuũ, ratione subiecti, sicuti candidum, aliaque id genus accidentia; sed ratione formæ, ad quam tendit, sed quatenus est formæ acquisitio.

Dubitat. Quæri etiam solet, num omnes motuum continuitates eiusdem infimæ speciei sint, an non? Cui dubitationi

Resp. respondemus, si continuitas sumatur, vt comprehendit continuitates, tàm materiales, quæ Physicis motibus conueniunt; quàm immateriales, quæ motibus spiritualibus competunt, non esse vnam speciem. Quod suadet ipsa intercapedo, & distantia naturarum, quæ cernitur inter res ordinis adeò diuersi, id est, spiritalis, & materialis. Si autem continuitas spectetur, prout tantùm motibus Physicis accommodatur, dicendum, omnium motuũ continuitatem censendam vnius infimæ speciei; quia nulla in ea inuenitur ratio; quæ maiorem probet distinctionem; præsertim, cùm nihil obstet, quò minùs rebus specie differentibus aliqua eiusdem infimæ speciei proprietas insit. Vt videre est, tum in alijs, tum in corpore quantitatiuo, quod vnum specie in cœlestibus, & sublunaribus corporibus visitur.

Sextuplex considera- tio motus. Ex dictis facilè quiuis intelliget, sex modis posse spectari motum. Primò, vt progreditur ab agente: secundò, vt recipitur in patiente: tertiò, vt est forma imperfecta, quæ tendit ad perfectionem: quartò, vt est acquisitio huius formæ: quintò, vt est successiuus: sextò, vt est cõtinuus. Si autem petas, quonam pacto motus hisce modis consideratus sese habeat, quo ad sibi vendicandum, aut non vendicandum, in prædicamentis locum; sic habeo.

Sub quo cõsideratione ad aliquod prædicamentũ motus pertineat. Motus primo modo pertinet ad prædicamentum actionis: secundo, ad prædicamentum passionis: tertio, cùm sit ens incompletum, vt patet, non ponitur simpliciter in aliquo prædicamento; sed reuocatur ad illud, in quo eadem forma, sub modo completo, per se constituitur: quarto, similiter in nullo prædicamento absolutè colloca- A tur, quia est etiam ens incompletũ, videlicet, acquisitio formæ imperfectæ, tendentis ad perfectionem; reducitur tamen ad prædicamentũ sui termini: quinto, eandem rationem sortitur, quam tertio & quarto modo sumptus, quia sub hac quoq; notione est ens incompletum, vtpote, rei incompletæ essentiam componens; nullum enim completum, vt superiùs monuimus, rem incomple- B tam constituit: sexto, ponitur in prædicamento quantitatis, inter species quantitatis cõtinuæ successiuæ; quemadmodum & tempus, à quo distinctam specie continuitatem sortitur; cùm huius partes instantibus, illius verò mutatis esse copulentur. Etsi contrà existimarit Aureolus, apud Capreolum in 2. d. 2. q. 2. art. 2. asserens, tempus formaliter nihil aliud esse, quàm successionem motus. Qua C de re alibi fusiùs.

Continuitas motus distinguit specie à cõtinuitate temporis.

QVÆSTIO III.

An motus à termino, in quem tendit, & à mobili, re ipsa distinguatur, necne.

D ### ARTICVLVS I.

Videri distingui à termino; videri à mobili non distingui.

IN hac disceptatione, de duplici distinctione agendum nobis est. Primò de distinctione motus à termino, in quem fertur; secundò de distinctione eiusdem à subiecto, cui E inhæret. Quod ad priorem attinet, Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Argentinas in 2. d. 19. q. 1. Venetus ad ca. 3. huius libri, multique alij opinati sunt, motum distingui re à termino, qui per ipsum acquiritur: videturque hæc sententia hisce rationibus ostendi. Si calefactio nõ distingueretur re ipsa à calore; cùm calefactio caloris, per ipsam produ-

Pro priori parte cõtrouersiæ. Baconus in 2. d. 1. q. 2. ar. 2.

1. argum.

cti, causa sit: sequeretur, aliquid sui ipsius causam esse; quod tamen fieri posse negat D. August. 1. de Trin. ca. 1. constatque ex eo, quia causa est id, à quo aliquid pendet: nihil verò pendet à se ipso.

2. argum. Secundò: Motus est via, & progressio ad terminum; est velox, aut tardus; est quid successiuum, & compositum ex partibus, quę per murata esse copulantur: hæc autem non competũt in terminum motus; nec enim calorem, verbi causa, velocem, aut tardum dicimus, &c. Igitur motus distinguitur re à suo termino.

3. argum. Tertiò: Quæcunque ita sunt affecta, vt alterum sine altero cohærere possit, distinguuntur re ipsa inter se; alioqui eadem res simul esset, ac non esset: atqui terminus motus, v.g. calor, in quem calefactio fertur, cessante calefactione, manet: ergo. &c.

4. argum. Quartò: Motus est idem re cum termino: ergo corruptum potest naturę viribus redire; quod Philosophi constanter negant. Probatur consecutio: quia fieri potest, vt aliquod corpus idem nunc cóficiat spatium, quod heri; atq; ita vt idem vbi, quod hesterna die acquisierat, hodierna acquirat. Quare si motus est idem re cum suo termino, cùm posito hoc euentu idem fit terminus vtriusque motus, sequitur, hodiernum motum esse idem re cum hesterno; & ex consequenti, prętęritum motum rediisse.

5. argum. Quintò: Motus eius, qui Romam contendit, non est idem, cum existentia, quam illic habebit; cum motus sine termino esse nequeat, & tamen fieri possit, vt is Romam non perueniat: non est igitur asserendum, lationem idem esse cum suo termino.

Quod spectat ad collationem motus cum subiecto, in quo insidet; non distingui re ipsa ab eo motum, probatur: quia motus localis Angeli non videtur esse aliud, quàm ipsa Angeli substantia, prout aliis, atque aliis partibus spatii successiuè respondet, & tamen hic motus recipitur in eadem substantia Angeli, vt in subiecto: idemque videtur dicendum de lationibus Physicis, respectu

Pro altera parte quęstionis argumentũ.

suorum mobilium. Non igitur inter motum, & subiectum realis distinctio intercedit.

ARTICVLVS II.

Totius controuersiæ enodatio.

1. Concl. SIt tamen conclusio: Motum à termino, quem petit, non re, sed formaliter tantùm distingui. Hæc conclusio est D. Thomæ 5. huius operis, ad tex. 9. Alexandri, Auerrois, & Themistii. Item Ochami in 2. q. 9. ac ceterorum Nominalium. Pro eius verò explicatione aduertendum est, non eundem esse, terminum totius motus, & partis. Etenim, si per totam calefactionem octo gradus caloris acquirantur, totius calefactionis termini nus erunt iidem octo gradus; singulis autem calefactionis partibus respondebunt singulæ partes caloris, quę nimirum per singulas partes motus acquisitæ fuerunt. Pari modo, si per totam accretionem quantitas vnius palmi comparata fit, terminus, toti accretioni respondens, erit quãtitas vnius palmi; at singulis partibus accretionis respondebunt singulæ portiones quantitatis per eam acquisitæ. Idem de latione suo modo dicendum est. Nam si quis vnius leucæ spatium decurrat, toti lationi respondebit existentia in integra leuca; singulis autem lationis partibus, existentię in singulis partibus ipsius leucæ.

Itẽ Sonci. 5. Metaph. q. 36.

Hoc posito, suadetur, quo ad priorem partem, conclusio. Primùm, quia si motus re ipsa differret à termino, posset sine illo diuinitus conseruari: at, quòd nõ possit, inde constat; quia, cùm motus non sit aliud, quàm termini acquisitio; repugnantiam inuoluit, dari motum sine termino.

Confirmatio prioris partis conclusionis.

Secundò: Motus non habet diuersam existentiam à termino: ergo nec diuersam realitatem. Consecutio probatur: quia existentia nihil est aliud, quàm res ipsa sub certo modo, secundum quem vnumquodque extra suas causas poni dicitur. Antecedens ostenditur: quia, si motus

haberet existentiam diuersam ab existentia termini, cùm, vt res se habet quo ad existentiam, ita &, quo ad productionem: sequeretur, motum produci alia actione, distincta ab ea, qua eius terminus; deinde rursus illam actionem effici per aliam; sicque in infinitum: quod nemo dicet. Denique confirmatur eadem conclusio, vulgata illa Philosophorum ratione, quòd res non nisi cogente necessitate multiplicandæ sint: nulla autem necessitas cogit, inter motum, & terminum realem distinctionem inducere.

Confir. post. part. conclus. Posterior pars conclusionis, quæ asserebat, motum formaliter distingui à suo termino, ostenditur ijs, rationibus, quas initio superioris articuli ad distinctionem inter motum, & terminum comprobandam adduximus. Apertè enim conuincunt, dari inter hæc distinctionem aliquam; verùm non maiorem, quàm formalem. Porrò autem, cùm formalis distinctio duplex sit: (loquimur autem de distinctione formali ex natura rei) vna, qua quidpiam sub eadem realitate diuersas habet essentias; alia, qua sub eadem essentia diuersos modos: quærat aliquis, vtra harum distinctionum inter motum, & terminum statuenda sit. Respondemus, in eorum sententia, qui motum, nihil aliud esse, quàm ipsam formam fluentem opinantur, non distingui motum à termino, nisi penes diuersum modum eiusdem essentiæ: est enim motus eademmet forma, quæ acquiritur, eademque essentia, nihilo à se ipsa plus differens, quàm quòd aliter, ac aliter se habeat, prout ab esse imperfecto ad perfectum progreditur, seu, vt Philosophi loquuntur, prout eadem forma nunc sumitur, vt in produci, nunc, vt in producto esse. At iuxta aliorum opinionem, quam statuimus, arbitrantium, motum propriè, ac formaliter esse ipsum fluxum, seu progressionem ad formam, dicendum erit, motum distingui essentia à termino. Enimuerò motus secundum suam naturam est quidpiam successiuum, vt superiùs ostendimus: forma autem, quæ acquiritur, vt calor, verbi gratia, non ita se habet, etiam interim, dum acquisitionem subit; quia, si tunc secundum suam essentiam foret successiuus, vtique etiam post acquisitionem, finito motu, eius natura in successionem consisteret; quod longè aberrat à veritate.

Duplex distinctio formalis.

Motus distinguitur essentia à termino.

Altera pars quæst. Veniamus nunc ad alteram controuersiæ partem, de distinctione inter motum, eiusque subiectum, seu mobile. Prænotandum est, bifariam, quod ad rem præsentem attinet, quod vis mobile sumi posse; nimirum, vel, pro vt est affectum quantitate, vel absolutè secundum suam essentiam substantiamve. Hoc posito, sit secunda conclusio: Omnes motus distingui re à mobili secundum substantiam spectato. Hæc ita probatur: Motus, vt ostensum fuit, sunt idem re cum formis, quæ per ipsos acquiruntur; eę verò formę differunt re à substantia mobilis: ergo & motus. Probatur assumptio; nam quantitas, vt est communior Philosophorum sententia, itemque vbi, & qualitas (quæ sunt termini accretionis, lationis, & alterationis) distinguuntur re à substantia, quę subiectum est horum motuum. Quod item de ea substantia, quæ nutritione acquiritur, dicendum est. Quòd si quis obijciat, non videri ita rem sese habere in nutritione, in qua eadem rei viuentis substantia est subiectum, & est terminus, ad quem nutritio proficiscitur, qui est idem re cum nutritione occurrendum, licet hodierna nutritio idem re sit cum substantia partiali, quæ per eam acquiritur; non tamen esse idem cum tota substantia rei nutritæ, de qua nostra conclusio intelligi debet.

2. Concl.

Quantitas distinguitur re à substantia.

Occupat.

3. Concl. Sit tertia conclusio: Motus omnes, excepta latione, distingui re ipsa à mobili, secundum quantitatem considerato. Hæc eadem ferè ratione nititur, qua superior. Nam motus sunt idem re cum terminis, ad quos tendunt: hi verò à quantitate mobilis re ipsa differunt, vt consideranti perspicuum erit. Excipimus

Confirm.

cipimus tamen lationis terminum, quia hic nihil aliud est, quàm vbi; quod, vt in progressu patebit, à quãtitate mobilis, prout modò huic, modò illi parti spatij respondet, non distinguitur. Id, quod diximus de termino nutritionis, comparato cum substantia rei, quæ nutritur, intelligi etiam debet de termino accretionis, collato cum quantitate rei, quæ augescit: differt enim eiusmodi terminus à quantitate mobilis, non quidem ab ea, quæ tunc acquiritur; sed à quantitate integra subiecti, quæ ex quantitate denuò accedente, & ex ea, quæ in subiecto præerat, coalescit.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum primi articuli.

NVnc primi articuli argumenta, qua ex parte superioribus conclusionibus aduersari videntur,
Sol. 1. arg. diluamus. Ad primum, quod variè diluitur à Capr. in 2. distinct. 1. quæstione 2. artic. 3. negandum est, calefactionem causam esse caloris. Neque enim rei productio causa rei dici debet: siquidem causa est id, quod esse confert; actio verò non propriè confert, esse, sed est id, quo confertur.

Solu. 2. Ad secundum, negandaest consecutio: sola enim formalis distinctio motus à termino abundè sufficit, vt aliqua de motu enuncientur, quæ de termino negari debeant, si terminus spectetur quo ad formalem suam rationem, qua à motu differt.

Sol. 3. Ad tertium respondendum: etsi A ea, quæ inter se neutiquam distinguuntur, mutuò abiungi non possint; ea tamen, quæ, cùm sint idem re, inter se formaliter differunt, interdum ita esse affecta, vt saltem vnum absque altero, id est, absque ratione formali alterius cohærere possit; vt videre est in fundamento respectu relationis, cum qua re idem est, & tamen potest absque illa consistere, vti candor absque similitudine. Idem B verò accidit in motu, & termino: illo namque intereunte hic permanet; licet neque relatio sine fundamento, neq; motus sine termino esse queat.

Ad quartum respondetur, in eo euentu non simpliciter, id est, quo ad suam realitatem, & formalitatem, hesternum motum, qui iam euanuit, redire; sed quo ad suam realitatem solùm, quatenus exercetur motus, qui est idem re cum illo, ratione ter- C mini, in quo ambo conueniunt. Sol. 4.

Ad quintum quid respondendum sit, ex ijs, quæ superiùs diximus, patet. Neque enim totus motus est idem re cum vbi, seu cum existentia mobilis, vt alicui parti spatij, sed vt toti spatio adæquatur: pars autem motus idem est cum eadem existentia, vt alicui portioni eiusdem spatij respondet. Sol. 5.

Ad id verò, quod identitatem mo- D tus cum re mota astruere videbatur, dicendum est; motum localem Angeli non distingui re ab eius substantia, ad hanc, vel illam partem spatij applicata. Nec id repugnat nostræ conclusioni, quæ de Physicis duntaxat lationibus, cuiusmodi non est motus Angeli, intelligitur. Sed de hac re in progressu plura. Solutio argumenti pro idẽtitate motus cũ mobili.

CAPVT III.

PErspicuum a verò etiam illud est, de quo dubitatur, motum in eo esse, quod mouetur: est enim actus eius, & ab eo, quod vim mouendi habet. Et eius quidem, quod mouendi vim habet, actus diuersus non est, quippe cùm vtriusque actus esse debeat: b *mouendi quidem enim uim habet, quòd possit; mouet autem eò, quòd agat: sed in id, quod cieri motu potest, actiuum est.* c *Vnus igitur amborum æquè est actus. Vt enim, inter unum* Tex. 18.

& duo,

& duo,& duo & unum,idem est interuallum,utique unum idemque sunt accline & decliue; (hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen vna non est)ita & in mouente,& eo quod mouetur,res sese habet. d Existit autem dubitatio logica: necesse enim est fortaße,alium quendam eius, quod defficit,alium eius,quod patitur,actum esse. Illius namque effectio est huius passio:opus verò,& finis illius quidem effectus,huius autem affectio. b Cùm igitur ambo sint motus, si diuersi sint, in quonam erunt? aut enim vterque in eo quod patitur,& mouetur,aut effectio in efficiente, & passio in patiente:quòd si & hæc nominari ποίησιν,id est,effectio debeat,æquiuocè id fiet. Atqui si ita est,in eo, quod mouet,motus inerit. Eadem enim ratio est,de eo,quod mouet & de eo,quod mouetur: quare aut omne,quod
Tex.20. mouet, mouebitur; aut id, in quo motus inest, non mouebitur. f Quòd si vtraque,& effectio,& passio,in eo quod mouetur,& patitur, & docendi, discendiq; actus,cùm duo sint in eo,qui discit; primùm quidem suus cuiusque actus in eo non inerit,deinde illud absurdum est,duobus motibus simul moueri. Aliquæ enim duæ vnius rei,atque ad vnam formam,alterationes erunt,quod fieri non potest. Sed vnus erit actus. g At à ratione alienum est,duorum speciei diuersæ vnum & eundem actum esse. Atque,si docendi,& discendi actus sit idem,effectio item, & passio, docere quoque idem erit quod addiscere, & efficere idem quod pati: quare necesse erit, eum omnem,qui docet,discere, & qui agit, pati. h An neque alterius actum in alio esse absurdum est? Docendi enim actus eius,qui docet, actus est,in aliquo tamen,& non abscissus,sed huius in hoc. i Nec quicquam prohibet,vnum & eundem non essentia,ut vestimentum & tunica;sed vt,quod
Tex.21. potestate est, ad id se habet, quod agit,duorum esse. Neque necesse est, eum,qui doceat,discere,etiamsi facere,& pati sint idem:non ita tamen,ut ratio essentię vna sit,qualis est vestimenti,& tunicæ;sed vt via,quę Thebis Athenas ducit,& Athenis Thebas, quemadmodum etiam antea diximus. Non enim eadem omnia his congruunt,quę quouis modo eadem sunt; sed hisce tantùm,quorum essentia est eadem. At neque,si docendi,discendiq; actus idem sit,docere & discere idem erunt,quemadmodum neque,si inter ea,quæ disiuncta sunt,vnum idemque interuallum, propterea etiam
Tex.22. hoc ab illo,& illud ab hoc distare,idem sunt. Vt autem omninò dicam,ne docendi quidem, & discendi actus, aut actio & passio idem sunt propriè; sed motus,cui hæc insunt. Nam huius in hoc;& huius ab hoc actum esse,
Tex.23. ratione diuersa sunt. K Quid igitur motus est,& vniuersè, & per partes dictum est:non enim obscurum est,quonam pacto vnaquęque eius species definietur. Etenim alteratio rei, quæ potest alterari,quatenus potest alterari,actus est. Præterea modo notiori eius, quod agere & pati potest, quatenus tale est,actus;tum uniuersè,tum in unoquoque:ut ædificatio,aut sanatio. Eodem autem modo de alijs singulis motibus dicetur.

CA-

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Perspicuum a] Ex ijs, quæ proximè disseruit, perspicuum esse ait, quod multi in controuersiam adducunt, in quo videlicet motus insit. Constat enim, inesse in re, quæ mouetur, non in mouente; propterea quòd motus actus quidem est à mouente profectus, à quo actu, qui re ipsa vnus est, tàm mouens quàm mobile nominantur. Neque enim putandum est, duos esse actus re diuersos, quorum alter ad motorem, alter ad rem, quæ mouetur, pertineat. De subiecto motus

b *Mouendi quidem*] Priusquam demonstret, eundem mouentis, & rei, quæ mouetur, actum esse; ostendit, aliquem esse actum mouentis, in hunc fere modum: Quemadmodum mobile priùs est in potestate ad motum, deinde actu mouetur; ita agens priùs est potestate mouens, deinde actu mouet: ergo, sicuti datur actus, per quem id, quod priùs potestate mobile erat, fit actu tale; ita oportet, actum aliquem esse, per quem id, quod antea erat potestate mouens, efficiatur mouens actu. Dari aliquē actum mouentis.

c *Vnus igitur*] Re ipsa vnum, eundemque esse actum mouentis, & rei motæ, ex eo suadet, quia actus mouentis est actus rei, quatenus agit, rei verò motæ, quatenus patitur: idem autem est, quod mouens agendo efficit, & quod res quæ mouetur patiendo recipit; vt idem est interuallum, quod inter vnum & duo iacet, siue ab vno exorsi ad duo progrediamur, siue contrà à duobus ad vnum; eademque via accliuis, & decliuis est, licet hinc iter capessentibus ascensus sit, illinc descensus; quanquam item accliuitatis, & decliuitatis diuersa sit ratio. Mouentis, & mobilis eundē esse actum.

d *Existit autem*] Pertractat controuersiam, de actionis, & passionis conuenientia quam logicam dubitationem appellat; quòd logicis, seu probabilibus argumentis, more Dialecticorum, in vtrámque partem agitari queat. Ac primùm, quòd actio, & passio diuersi actus sint, ex eo probat: quia actio est actus agentis, passio actus patientis. Quare, cùm agens & patiens diuersæ res sint, actio & passio actus erunt inter se diuersi, maximè cùm id, quod actione producitur, patientis affectio sit, agentis verò effectus, & finis, atque opus. De conuenientia actionis, & passionis.

e *Cum igitur*] Argumentatur pro altera parte quæstionis, probans, actionem & passionem non esse distinctos actus. Si enim, inquit, inter se distinguerentur, aut vterque esset in patiente; aut actio in agente, & passio in patiente: quorum neutrum dici potest. Aduertit autem hoc loco Simplicius, tacuisse Aristotelem duo partitionis membra: nempe, aut actio esset in patiente, & passio in agente: aut vtrunque in agente: quia primum nimis absurdum, & à ratione alienum videatur; secundum eisdem, aut multò etiam maioribus, confutetur incommodis, quibus alterum, quo in patiente vtrumque esse dicitur. Quòd ergo actio non sit in re, quæ agit, & passio in re, quæ patitur, suadet: quia si actio esset in agente, aut omne agens moueretur, siquidem motus est actus rei motæ; aut aliquid nō moueretur, in quo motus inesset; quorum neutrum dici potest. Actionem nō esse in re, qua agit.

f *Quod si vtraque*] Iterum in priorem controuersiæ partem disputat, ostendens, actionem, & passionem vnum eundemque actum non esse. Primùm, quia sequeretur, actum non consistere in eo, cuius actus est; siquidem actio, quæ est actus agentis, esset in patiente. Secundò; quia idem duobus motibus ad vnam formam tendentibus cieretur, videlicet, motu actionis, & motu passionis.

g *At à ratione,*] Pergit ostendere, actionem & passionem non posse

eundem actum esse. Primum, quia rebus specie, imò & genere discrepantibus, agenti, inquam, & patienti, idem actus competeret. Item, quia docere, & discere, agere, & pati, idem forent. Vnde vlteriùs sequeretur, eum, qui docet, necessariò addiscere, & qui agit, necessariò pati; quæ omnia à vero maximè abhorrent.

Actio & passio vn*, idéque mo tus.

h *An neque.*] Propositam quęstionem hęc assertione diluit: Actio & passio sunt re ipsa, & subiecto vnus, idemque motus, in patiente existens. Monet verò, nullum esse incommodum, eundem actum alia, atq; alia ratione pertinere ad duo, videlicet, ad rem agentem & patientem: ad illam, tanquam ad id, à quo fluit; ad hanc, tanquam ad id, in quo recipitur.

i *Nec quicquam.*] Ostendit, non sequi ea incommoda, quæ sequi videbantur, si actio & passio vnus actus dicerentur. Ac primùm ad illud, quod colligebatur, nimirum fore, vt, qui docet, disceret, & qui agit, pateretur, respondet, nō posse id rectè colligi, nisi actio & passio & idem omninò sint: quod tamen falsum est, cùm ratione inter se distinguantur eo modo, quo via, qua Athenis Thebas itur, & qua Thebis Athenæ petuntur, re ipsa eadem est, ratione autem diuersa. Ex quo etiam intelligi poterit, quomodo alia his similia incommoda refellenda sint.

K *Quid igitur.*] Colligit, expositum à se fuisse, quidnam sit motus, tum vniuersè, tum particulatim, illud nimirum apertè, hoc impliciiè; cùm sit facilè, communem motus definitionem ad singulas accommodare species. Nam, si quis alterationem definiendo explicare velit, dicet, Alterationem esse actum eius, quod alteratur, quà tale est: quod item in ceteris facere licebit. Postremò, tradit aliam Motus definitionem, scilicet, motus est actus eius, quod agere & pati potest, quatenus tale est. Quę definitio naturam motus, vt actionis & passionis rationem habet, declarat. Actio enim est actus eius, quod agit, vt tale est: similiter Passio actus eius, quod patitur, vt tale est.

QVAESTIO I.

Vtrum actio transiens in agente, an in patiente insit.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium, in agente inesse.

Constat ex communi Philosophorum doctrina, præsertim Aristotelis, in 9. lib. Metaphy. cap. 9 text. 16. duo esse actionum genera: alterum immanentium; alterum transeuntiū; Quòd immanentes in agente recipiantur, ipsa ratio, nomenque immanentium planè indicat; etsi has plerique Auctores, è quorum numero est D. Thomas, opusc. 48. Ferrariensis 2. lib. de anima, quæst. 22. & 2. contra Gentes, ca.

A 82. Aegidius de mensura Angelorum, quæst. 10. Scotus in Quodlib. quæst 13 Heruęus Quodlib 9. quęst. 8. affirment, non esse actiones veras de categoria actionum, sed qualitates potius ad prædicamentum qualitates pertinentes. Quorum sententia alibi confutanda erit.

Quod ad transeuntes attinet, vtrum in agente insint, an nō, controuersia est? Scotus in 4. d. 31. q. 1. Caie

B tanus in commentarijs 1. p. ad q. 25. art. 1. Raymūdus Lullius 2. libro suorum prouerbiorū, alijq. nonnulli arbitrantur, actionem, transeūtem formaliter spectatam, hoc est, ipsam emanationem formæ ab agente, vt caloris ab igni; non in patiente, sed in agente recipi. Id verò multis stabilire nituntur argumentis, in hunc ferè modum. Ratio formalis, qua actio à passione differt, non videtur esse aliud, quàm relatio agentis ad patiens:

1. Arg. pro sententia ponentiū, actionem transeuntem in agente.

patiens: hæc autem relatio est in agente: ergo & ipsa actio. Minor probatur; quia, in quo subiecto est relationis fundamentum, in eodem est relatio; siquidem relatio & fundamentum re idem sunt: fundamentum autem relationis est potentia agentis, quæ nullibi, præterquam in re agente, insidet. Huc pertinet, quòd teste Arist. c. 1. l. de somno, & vigilia: eiusdem est actus, cuius est potentia. Quare, cùm potentia ad agendum in agente sit, in eodem quoq; erit actio. A B

2. Argum. Secundò: Aristoteles 8. huius operis, cap. 1. text. 9. ex eo probare contendit, Deum ab æterno mundum procreasse; quia alioqui sequeretur, Deum aliquam subijsse mutationē: hæc autem ratio non videtur aliunde apud Aristotelem vim habere, nisi quia existimabat, actionem creandi in Deo inesse, quæ proinde, si nouiter Deo accessisset, oporteret Deum mutari: censuit ergo Aristoteles, actionem in re, quæ agit, inesse. C

3. Argum. Tertiò: Formalis effectus nullibi absque sua forma esse potest: ergo agere, quod est effectus formalis actionis, nulli conueniet, nisi ei, quod in se ipso actionem habuerit: atqui agere conuenit igni, v. c. siquidem ignis dicitur calefacere: ergo ignis est, qui actionem recipit. Adde, quòd si actio esset in re, quæ patitur, eam vtique appellaret, atque adeò patiens agere diceretur, quod longè à vero abest. D

4. Argum. Quartò: Cùm vnus idemq. ignis duo ligna calefacit, vel est vna actio, vel duæ. Non duæ, tum, quia ignis eodem actu ad vtrumque lignum calefaciendum incumbit: tum, quia non diceretur eiusmodi ignis vnum agens secundum vnum principium agendi, sed duo. Est igitur vna actio. Quare, cùm vnum accidens nequeat pariter in duobus subiectis inesse, erit in vno duntaxat, hoc est, in igne. E

ARTICVLVS II.

Concluditur, actionem inesse in patiente; simulq; inter actionem, passionem, & motum, discrimen constituitur.

Contraria tamen sententia existimantium, non solùm formam, quæ motu gignitur, sed ipsam quoque formæ productionem, siue emanationem, inhærere in patienti, Peripatetica & vera est, eamque amplectuntur, præter alios, Themistius, Alexander, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Magnus Albertus, vt constat ex ijs, quæ annotant ad text. 20. & 23. huius libri, & ad text. 139. libri tertij, de anima. Item Ferrariensis hoc loco, quæst. 4 & cap. 1. lib. 2. contra Gent. Soncinnas 5. Metap. quæst. 37 Iauellus lib 9 Metaph. quæst. 15. Heruæus Quodlib. 4. quæst. 4. Capr. in 2. distinct. 1. quæst. 2. art. 3. Secuti communem Magistrum D. Thomam, huiusce opinionis, quicquid alij velint, assertorem, tum alijs in locis, tum lib. 2. contra Gentes, cap. 1. Ac quòd ita senserit Aristoteles, liquet ex cap. 3. huius libri, vbi docet, actionem & passionem esse vnum eundemque motum; hunc verò in re, quæ mouetur, esse: & actionem esse actum huius in hoc, id est, in patiente; passionem verò huius ab hoc. Quod non minùs luculentè confirmat lib 9 Metaphys. cap. 9. text. 16. cùm ait, actionem esse in eo, quod efficitur; vt ædificationem in eo, quod ædificatur, & omninò motum in re, quæ mouetur. Vbi planè vides, Aristotelem non solùm formam, quæ fit, sed eius etiam effectionem in patiente constituere. Præterea: actio, vt superiùs ostensum fuit, est idem cum termino producto; veluti calefactio cum calore: sed, cùm ignis aquam excalefacit, calor recipitur in aquam: ergo in eandem calefactio ipsa recipietur; alioqui idem accidens duobus subiectis simul inhæreret. Item; si actio transiens inhæreret in agen- Cōclusio qstionis. Confirmatio.

te, non esset transiens, sed immanens, vt ex ipsa ratione immanentis actionis patet: ergo, &c. Nec satisfaciet, qui dixerit, actionē transeuntē differre ab immanēte; quia per transeuntē semper efficitur aliquid operis, quod illa peracta adhuc maneat. Non, inquam, satisfaciet; cùm manifestum sit, actionem qua cithara pulsatur, esse transeuntem; qua tamen peracta nihil per eam confectum superest.

Vt tamen apertiora reddantur, &c, vt primi argumenti, quod pro contraria parte adduximus, explicatio luculentior fit, declarandum hoc loco erit, quonam pacto actio, & passio inter se, & à motu diffideant. Scotus in Quodlib. quæst. 11. & 4. sent. distinct. 13. quæst. 1. sentit, totam rationem actionis consistere in relatione ad agens; passionis verò in relatione ad patiens. Capreol. in 2. distinct. 1. quæst. 2. artic. 1. conclusione 2. putat, formalem rationem actionis & passionis non esse aliud, quàm ipsum motum; differreque inter se, quòd actio importet in obliquo relationem causæ ad effectum, id est, habitudinem originis ipsius motus, quæ est in mouente; passio autem respectum, siue ordinem effectus ad causam, videlicet, ad rem agentem, à qua motus emanat. Heruæus Quodlibeto 7. quæst. 14. arbitratur, actionem esse motum, prout includit agens, extrinsecè tamen; passionem esse eundem motum, quatenus rem patientem, etiam extrinsecè, complectitur.

Sed omissa longiori disputatione, duplici pronunciato hæc dubitatio enodanda est. Primum sit: Actio & passio neque relationem, neque motum per se, neque motum vnà cum agente & patiente, extrinsecus adiunctis, formaliter significant. Prima pars huius pronunciati ostenditur: quia, si actio & passio relationem significarent, pertinerent ad categoriam relationis. Secunda suadetur: quia, cùm motus sit quidpiam tum analogum, tum incompletum, si actio & pas- | 1. Pronunciatum.

A sio formaliter essent motus, neutrum eorum spectaret per se ad vllum prædicamentum. Tertia probatur ex eodem absurdo; quia hæc tria, motus, agens, & patiens, si vniuersa, tanquam ex æquo significata, sumantur, præterquam quod ex parte motus analogiam habent, sunt quidpiam complexum, quod locum per se in prædicamentis non habet. Quare actio & passio non cō-

B stituerent per se duplicem categoriam; quod à communi Philosophorum sensu abhorret.

Secundum pronunciatum sit; Actio, passio, & motus, sunt vna eademque res differunt tamen inter se formaliter, penes diuersos modos absolutos, quos sibi vendicant. Huiusce pronunciati veritas declaratur, astruiturque simul ex eo; quia vna, & eadem calefactio, quæ motus est,

C re ipsa est actio & passio: vt enim manat ab agente, rationem actionis sortitur; vt excipitur in patiente, rationem passionis. Quod Aristoteles 3. huius libri capite, hisce verbis explicauit: Omninò autem actio, & passio, non idem sunt propriè, (id est, formaliter) sed motus, cui hæc insunt. Nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse, ratione diuersa sunt. At non dari inter hos terminos ma-

D iorem distinctionem, ex eo concluditur, quia quæuis alia maior distinctio superuacanea est. Esse verò prædictos modos, non respectiuos, sed absolutos, constat ex confirmatione secundæ partis primi pronunciati. Porrò in hac differentia subeunda habet se motus, quasi materiale quid, in quo tenuissimæ illæ entitates, quas modos dicimus, resultant. Quo fit, vt non ea-

E dem prorsus ratione, & motus ab actione & passione, & actio passioque inter se differant. | 2. Pronunciatum.

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta contendentium, actionem in agente recipi.

Sol. 1. arg. Actio & passio non differũt solis respectibus.

HIs ita constitutis, ad primum superioris articuli argumentum negandum est, actionem & passionem differre tantùm respectibus, si de intrinseca differentia loquamur, vt ex dictis patet: quamuis non eamus inficias relationem agentis comitari semper actionem; relationem verò patientis passionem. Sed enim hi respectus, non faciunt inter hæc essentiale discrimen. Ad reliquam argumenti partem dices, eiusdem esse actum, cuius est potentia, id est, ab eo, cui conuenit potentia, proficisci actum. Ceterùm non semper in eodem, in quo inhæret potentia, inesse actum, tanquam subiecto.

Capreol. in 2. d. 12.

Sol. 2. arg. Ad 2. dicendum, non iccircò existimasse Aristotelem, si initio temporis procreatus fuisset mundus, mutatum iri Deum, quòd putarit, actionem creandi debuisse in Deo, vt in subiecto recipi: sed quia cælestis disciplinæ luce destitutus, non intellexit, qua ratione posset Deus, sine voluntatis mutatione, nouam rerum creationem moliri. Quem errorem confutat D. Augustin. 12. lib. de Ciuit. Dei, capit. 17. de eodemque 6. huius operis lib. pluribus agemus.

Error Arist.

Solut. 3. Ad 3. negatur, debere semper causam formalem in eo esse, quod ab illa appellationem sumit, & cui effectus formalis conuenit. Namque, tametsi fatendum sit, effectum formalem sine forma dari non posse; potest nihilominus forma ipsa rem, in qua non inest, extrinsecùs denominare, vt in re proposita accidit. Ad argumenti confirmationem dicito, rem ipsam, quæ est actio, denominare id, in quo recipitur, idque, à quo egreditur, alio tamen, & alio modo: nempe illud passiuè, hoc actiuè; hoc tanquam edens, illud tanquam recipiens actionem. Quod videre est etiam in loco, qui & aerem circumfusum, in quo inhæret, & Socratem denominat; sed aerem, vt locantem, Socratem vt locatum.

Res, quæ est actio, denominat id, à quo est, & id, in quo est.

Ad 4. proposito exemplo re vera duas actiones dari, duosque actus ab eodem igni prodeuntes, sicuti & duo calores. Non dici tamen duo agentia: quia, vt concreta multiplicentur, non sat est formarum multitudo; sed requiritur præterea suppositorum diuersitas. Vnde, si Verbum diuinum duas humanitates ad suæ hypostasis vnitatem copulasset, non duo, sed vnus duntaxat homo diceretur, vt rectè asseruit D. Thomas. 3. p. quæstione 3. articul. 7. Aduerte tamen, posse duas illas calefactiones aliquo modo vnam dici, ratione vnius principij, à quo manant: quemadmodum & duæ lineæ, esto, in se, & vt ad aliam, atq; aliam circumferentiæ partem terminantur, plures sint vt tamen centro coeunt, vnum quidpiam censentur.

Solut. 4.

Si Verbum diuinum duas humanitates assumpsisset, diceretur vnus homo.

QVAESTIO II.

Vtrum latio in mobili, an in corpore circumiacente inhæreat.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium, non inhærere in mobili.

PRoposita quæstio non parũ controuersa est. Sunt enim, qui existiment, lationem non in mobili, sed in corpore circumfuso, vt in subiecto inesse, ac rem ipsam, quæ mouetur, extrinsecus tantùm denominare. Quam sententiam tueri debent, quicunque per motum localem non alium terminum, quàm ambientis corporis superficiem, acquiri putant. Nam cùm terminus cuiusque motus idem re sit cũ motu,

fieri non potest, vt motus in alio subiecto hæreat, quam in eo, in quo est eius terminus. Huius ergo opinionis fuit D. Thomas in 4. distinct. 44. q. 2. art. 2. & 3. contra Gentes cap. 82. Gregorius in 2 distinct. 1. q. 4. art. 1. Soncinas 5. Metaph. q. 40. Heruæus Quodl. 1. q. 9.

Ad primum, quòd per motum localem sola externa superficies acquiratur, vnde tota ferè controuersiæ explicatio pendet, ita suadetur.
1. Ratio. Aristoteles 8. huius operis, cap. 7. text. 59 probat, motum localem ceteris motibus perfectiorem esse, quòd mobile secundum eum non fit in potestate ad aliquid intrinsecum, sicuti est id, quod alteratur & augescit, aliamve subit mutationem: putat igitur, mobile per lationem nihil intrinsecum acquirere, atque adeò solam externam superficiem.
2. Ratio. Secùdò idem confirmatur, quia Aristoteles tam in hoc opere, quàm alias, quoties de locali motu philosophatur, nullius rei, quæ per eum rei motæ obueniat, mentionem facit, præterquam loci, hoc est, superficiei ambientis corporis.
3. Ratio. Tertiò; quia, si per motum localem aliquid mobili inhærens acquireretur, vel id esset absolutum, vel relatum: non absolutum, quia non videtur, quidnam id esse queat; non relatum, quia ad relationem non est per se motus: ergo, &c.
4. Ratio. Quartò: Idem hunc in modum comprobatur: Loci acquisitio est verè, ac propriè motus: ergo per motum localem nulla forma inhærens mobili, sed locus duntaxat per se acquiritur. Antecedens ostenditur. Primùm, quia acquisitio loci est actus entis in potentia, vt in potentia; siquidem, dum res mouetur, aliqua pars loci acquiritur, alia acquirenda superest. Item; quia locus habet omnes conditiones, quas Philosophi in eo, quod propriè, ac per se motum terminat, desiderant, vt consideranti planum erit. Consecutio autem probatur: quia, si forma illa, quam aduersæ partis Auctores in ipso mobili constituunt, motu compararetur, cùm locus (vt proximè ostensum est) per se etiam latione acquiratur; vel nullus motus localis esset vnus per se, vtpote, qui duplicem terminum natura differentem obtineret: vel danda essent plura genera lationum à vulgatis distincta: vnum ad formā illam rei motæ inhærentē; aliud ad locū: quod alienum tamen est à communi doctrina Philosophorum, apud quos ea motuum distinctio non legitur.

ARTICVLVS II.

Lationem inesse in mobili, nec Aduersariorum argumenta concludere.

Contraria sententia existimantium, lationem inhærere in ipso mobili verisimilior, ac Philosophorum communior est. Eam defendit Sotus hoc in l. quæst. 2. Toletus quæst. 3. Iandunus 4. Met. quæst. 4. Durandus in 2. distinct. 15. quæst. 3. Ioannes Maior dist. 2. q. 2. Ochamus in quæst. 9 ac omnis ferè schola Nominalium: in eademque videtur fuisse Auctor sex principiorum, in explicatione categoriæ Vbi, cùm doceat, Vbi esse in re ipsa quæ mouetur: quod item asserit Scotus in 4. distin 49. quæst. 16. Probatur verò hæc opinio hunc in modum; Aristoteles definiit superiùs motum, actum mobilis; atque ex professo docuit, motum esse in mobili, vt in subiecto: quod etiam repetit 9. Met. cap. 9 t. 16. Igitur motus nō in corpore circumiacente, sed in re, quæ mouetur, inest. Secundò; Latio Angeli est quid spiritale, quod proinde recipi non potest in corpore: necesse est ergo, vt recipiatur in ipso Angelo. Quare non omnis latio in corpore ambiente inhæret. Tertiò; dato per diuinam potentiam inani spatio, à terra vsque ad cauum lunæ, ascendat ignis in suam regionem: Eiusmodi ascensus est verè motus, & non inhæret in corpore circumstante, cùm ibi nullum corpus sit: inhæret igitur in ipso igne. Respōdent Aduersarij, hoc euentu debere ignē moueri, non

Concluditur pars affirmatiua.

Occupatio.

non verò & positiuo motu, sed negatiuo. At nihil respondent. Nec enim inficiari queunt, dari in eo ascésu agitationem quandam veram & realem, ortam à leuitate, & impulsu, cuius vi ignis in sublime feratur; alioqui non vlterius pergeret: quæ agitatio non aliud esse potest, quàm latio, cùm rem ab vna parte spatij ad aliam transferat. Quòd verò hæc agitatio sit vera motio positiua, ex eo suadetur, quia alioqui posset ignis (quod admittendum non est) ad cauum lunæ peruenire, Deo ad eiusmodi lationem nullum concursum præstante. Nec enim pura negatio diuino concursu eget. Adde, quòd motus primi mobilis est verus ac realis, cùm is omnium lationum norma sit; docente Aristotele, lib. 8. huius operis, capit. 7. t. 62. Et tamen primum mobile ex parte superiori (secundum Aristotelem) nullo obtegitur corpore, in quo eiusmodi motus insit. Fatendum igitur erit, in ipso primo mobili, non extrà, eum motum recipi.

Discrepantia inter assertores huius sententiæ. Est tamen inter eos, qui nostram hanc sententiam tuentur, non parum dissidij, in explicando lationis termino, quem mobili inhærere dicimus. Sunt, qui putent, esse relationem distantiæ ad polos, vel contenti ad superficiem continentem. Sed non rectè sentiunt: Nulla enim relatio motu per se acquiritur, vt Aristot. capit. 2. lib. 5. huius operis docebit. Alij dicunt, esse quid resultans in mobili, ex circumiacentis corporis superficie. Sed hoc refellit superius argumentum, quo ostendimus, dari posse verùm ac positiuum motum in vacuo, vbi nulla erit superficies, à qua in rem motã quicquam deriuetur. Statuendum igitur est, terminum motus esse ipsum vbi, siue existentiam in spatio: hanc autem non esse aliud, quàm mobilis quantitatem, prout in hac, vel illa parte spatij existit, seu modum quendam, quem sortitur quantitas, prout nunc huic, nunc illi parti spatij, siue veri, siue fictitij, respondet. Suadetur autem hæc sententia, tum ex impugnatione aliarum; tum, quia superuacaneum est, aliud quid constituere, quod per motum localem acquiratur; tum verò, quia hic terminus, quem ponimus, omni lationi, siue in vacuo, siue in pleno fiat, perpetuò obseruit, ac per se acquiritur. Non diximus autem, prædictum terminum esse ipsam substantiam rei mobilis, sed eius quantitatem: quia sicuti substantia corporea, de cuius motu agimus, per quantitatem certo Vbi circumscribitur; ita eius Vbi à quantitate peti debet, prout tamen partibus spatij commensuratur. Secus res se habet in angelis, qui, cùm sint corporeæ molis expertes, & non secundum quantitatem, sed secundum substantiam in suo vbi constituantur: consentaneum est, vt vbi, quod motu acquirunt, sit idem re cum ipsorum substantia, prout alijs, atque alijs partibus spatij respondet.

Quis sit terminus motus. (left margin)

Quodnã sit vbi angelorum.

Argumenta verò contrariæ partis ita diluenda sunt. Ad primum dicendum, Aristot. tantùm negare, per lationem acquiri, aut amitti formam aliquam distinctam re à mobili, sicuti in ceteris motibus accidit. *Resp. ad 1. arg. aduersariorum.* Ad secundum, propterea, cùm de latione dixerit, non expressam facere mentionem vbi, sed loci: quia locus notior est, quàm vbi; & quia per loci differentias indicare vult differentias vbi, quæ per ordinem ad spatium, quod ordinariè, ac secundum naturæ cursum loco circumfunditur, sumi debent. *Ad 2.* Ad tertium ex ijs, quæ dicta sunt, patet responsio. Nempe motum localem terminari ad aliquid absolutum; nec tamen ad locum, sed ad vbi, vt explicatum est. *Ad 3.* Ad quartum dicendum: etsi corpus, dum fertur, ambientem superficiem simul acquirat, eam tamen acquisitionem ex accidenti sese habere ad lationem, quæ per se, vt diximus, ad vbi duntaxat terminatur. Itaque acquisitio superficiei, collata ad rem motam, non est actus entis in potentia, vt in definitione motus intelligitur, id est, entis, quod per se eiusmodi formam acquirat. Nec item præ- *Ad 4.*

dicta superficies habet conditiones necessarias, vt aliquid motum terminet; siquidem non per se, sed per accidens tantùm obuenit. Cuius rei indicium est, quòd in vacuo dabitur verus motus, per quem tamen nulla externa superficies comparetur.

CAPVT IV.

Tex.24. *QVoniam* a *autem scientia, quæ de natura est, in magnitudinibus, motu, & tempore versatur, quorum vnumquodque aut infinitum, aut finitum esse necesse est; quanquam non omnia infinita sint, aut finita, veluti affectio, aut punctum (huius enim generis nullum in horum altero collocari fortassis neceße est) eum sanè, qui naturam* Tex.25. *pertractat, decet contemplari, infinitum sit, necne; & si sit, quid sit.* b *Contemplationem autem de eo huius scientiæ esse propriam, eo indicatur, quòd quicunque hanc Philosophiam cum dignitate attigerunt, de infinito disseruerunt, idque vt quoddam rerum principium omnes ponunt: alij quidem,* c *vt Pythagorici, & Plato, per se, non vt aliquid, quod alij accidat, sed vt substantiam. Verùm Pythagorici in rebus, quæ, sub sensum cadunt, cùm separatum numerum non statuant, idque etiam, quod extra cœlum est, esse infinitum: Plato verò extrà quidem nullum corpus esse, neque ideas; propterea quòd eas nullibi esse: infinitum tamen & in* Tex.26. *his, quæ cadunt sub sensum, & in illis eße.* d *Et illi quidem numerum parem infinitum esse: eum enim comprehensum, terminatumque ab impare, his, quæ sunt, infinitatem præbere, eiusque rei argumentum id eße, quod in numeris euenit.* e *Cùm enim normæ circa vnum, & seorsim* Tex.27. *ponuntur, aliam interdum semper speciem, interdum vnam exoriri.* f *Plato autem duo infinita, magnum & paruum.* g *Physici autem omnes aliam quandam naturam, eorum, quæ elementa nominantur; vt aquam, aut aerem, aut medium inter hæc, infinito subijciunt.*

Eorum autem, qui finita faciunt elementa, nullus facit infinita: sed qui elementa infinita statuunt, vt Anaxagoras, & Democritus, ij omnes infinitum tactu continuum esse aiunt; ille quidem è partibus similibus, hic Tex.28. *verò ex omnium figurarum seminario. Atque etiam ille, quamuis partem, non secus ac vniuersum, admistionem esse, propterea quòd rem quamuis è quauis fieri conspiceret. Nam & hinc videtur dixisse, res omnes aliquando simul fuisse; vt hanc carnem, & hoc os, & ita rem quamuis: quamobrem & omnia: igitur & simul. Principium enim secretionis non solùm est in vnoquoque, sed etiam omnium. Cùm enim id, quod gignitur, ex huiusmodi gignatur corpore: omnia autem gignantur, quanquam non simul: aliquod quoque generationis principium eße necesse est. Illud verò vnum est, quod ille mentem nominat, quæ quidem à principio* Tex.29. *aliquo intelligendo agit. Quamobrem neceße est, aliquando simul fuisse, moue-*

mouerique olim cœpisse. Democritus autem nullum primorum corporum aliud ex alio fieri ait; sed commune tamen corpus, partium magnitudine, & figura differens, omnium principium est. Hanc igitur contemplationem Physicos decere, ex his est perspicuum. h *Porrò principium ipsum esse, probabiliter omnes ponunt: nec enim frustra esse, nec vlla alia vis, præterquam principij, in eo inesse potest. Etenim omnia aut sunt principium, aut ex principio. Infiniti autem principium non est, quòd finis quoque eius esset.* i *Præterea ingenitum, & interitus expers, veluti principium sit quoddam. Quod enim genitum est, finem id habeat necesse est: omnis autem interitus est finis. Quare, vt dicimus, huius principium non est, sed aliorum esse ipsum videtur, atque etiam omnia continere, regereque omnia; vt ij inquiunt, quicunque alias causas, vt mentem, aut amicitiam, preter infinitum non faciunt: hocque diuinum esse; immortale enim, & quod perire nequeat: vt Anaximander ait, plurimique eorum, qui de natura disserunt.* Tex.30.

K *Quinque autem sunt, quæ, infinitum quiddam esse, his, qui animaduertunt, fidem faciant: tempus, hoc enim est infinitum: diuisio, quæ est in magnitudine, quandoquidem & Mathematici infinito vtuntur. Præterea quòd hoc tantummodò generatio & interitus nunquam deficiant, si infinitum sit; ex quo id, quod fit, auferatur.* l *Eò etiam, q̄ finitum ad aliquid semper terminetur, vt necesse sit, nullũ esse terminum, sed aliud ad aliud terminari semper necesse est.* m *In primis verò, & maximè propriè illud est, quod communem omnibus dubitationem ingerit. Quòd enim cogitationis nullus sit finis, & numerus infinitus esse videtur, & mathematicæ magnitudines, & id, quod est extra cælum. Id verò, quod extrà est, si infinitum sit, corpus quoque infinitum videtur esse, atque etiam mundi. Cur enim potiùs in hac inanis parte, quàm in illa? quare, si vno in loco, vbique etiam necesse est molem esse. Iam verò, si inane sit, locum quoque, & corpus infinitum necesse est esse. Namque in sempiternis posse, & esse idem valent.* n *Habet autem dubitationem contemplatio, quæ est de infinito. Multa enim, quæ esse non possunt, his, qui ipsum ponunt esse, & ijs, qui ponunt non esse, eueniunt. Præterea, vtro sit modo: vtrum ut substantia, an ut accidens per se alicui naturæ, an neutro modo: sed nihilominus sit infinitum, aut infinita numero. Maximè autem Physici est considerare, sitne magnitudo infinita, quæ sensu comprehendatur.* o *Primùm itaque definiendum est, quot modis infinitum dicatur. Primo quidem modo id, cuius transitus esse non potest, propterea q̄ habile non sit, vt transeatur; quemadmodum vox inuisibilis dicitur: alio id, quod transitum habet, sed ad eius finem nunquam venitur, aut quod vix.* p *Aut quod aptum quidem est habere, non tamen habet transitum, aut finem. Præterea infinitum omne, aut additione, aut diuisione, aut vtroque modo.*

Tex.31. Tex.32. Tex.33.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

QVoniam a autem] Postquam Aristoteles in priori huius libri parte de Motu vniuersè disseruit, nunc de Infinito disputare aggreditur. Ac primum ostendit, disputationem hanc ad institutum Physici pertinere. Nam, cùm Physicus circa magnitudines, motum, & tempus, qua ratione quędam entium naturalium affectiones sunt, versetur, & horum vnumquodque finitum aut infinitum sit; consentaneum profectò est, vt eidem incumbat, decurne infinitum, & quidnam id sit, rimari. Admonet tamen, non omnia, etiam quę in Physicam contemplationem caduni, finita aut infinita esse: vt punctum, quod nec infinitatem sibi vendicat, vt patet; nec finitatem, cum non habeat terminum, sed ipse terminus sit. Item, vt affectiones, quæ neutrum horum per se, ac suopte ingenio sortiuntur. Porrò nomine affectionum, vel intelligit vniuersa accidentia, præter quantitatem, vt ait Psellus; vel omnes, ac solas qualitates, vt placet Themistio, & Philopono; vel qualitates solas, non tamen omnes, sed sensiles duntaxat, vt D. Thomas, & Simplicius interpretantur.

Physici esse, de Infinito dispu tare.

b *Contemplationem autem*] Naturalis esse Philosophi, de Infinito disceptare, eo rursus probat, quòd pręstantissimi quique Philosophi, qui hanc de rebus Physicis doctrinam pro dignitate tradiderunt, de infinito disputarunt. Nec verò, vt de re ad naturam parum attinente, sed vt de ea, quam statuebant rerum principium; etsi alij alio modo.

Dissensio inter Platonem, & Pythagoreos.

c *Vt Pythagorei*] Dissidium fuit inter Platonem, & Pythagoricos, circa infiniti positionem. Nam Pythagorici ita infinitudinem numerorum rerum principia esse arbitrabantur, vt numeros a rebus singularibus, etsi cogitatione, non tamen re, seiungerent: sed eos partim in rebus sensilibus, partim in ijs, quæ sensus effugiunt, extra mundum collocarent. Plato verò extra complexum vniuersi, nec vllum corpus, neque id eas constituit: posuit tamen infinitum, tum in rebus sensui obnoxijs, videlicet, magnum & paruum, quibus infinitatem inesse pronunciabat, tum etiam in ideis.

Pythagorici.

d *Et illi quidem*] Pythagorici numerum parem infinitum esse aiebant, imparem finitum; atque illum ab hoc comprehendi, & ad finitatem vocari: quia, videlicet, impar pari additus, sectionem in partes æquales prohibet: vel quia vnitas, quæ impari numero peculiariter attribuitur, quòd eius additione parem superet, numerorum diuisionem terminat; siquidem, vbi primùm ad vnitatem ventum est, cessat diuisio.

Cur infinitas pari, finitas impari numero conueniat.

e *Cùm enim*] Quòd infinitas pari numero conueniat, finitas impari, ex eo Pythagorici ostendebant; quia normis, quas Græci γνωμόνας vocant, positis circa vnum, id est, additis vnitati, alia interdum, & alia numeri species semper nascatur, interdum eadem semper. Alia quidem, & alia, si normæ, quæ pares sint numeri; eadem, si normæ, quæ impares sint, circumponantur. Quod vt intelligas, aduerte, Pythagoricos eos numeros gnomones appellasse, quia quadratis numeris (ad imitationem geometricarum magnitudinum & figurarum) circumpositi, numerum instar gnomonis augerent, sed speciem eius nō mutarent. Huiusmodi sunt omnes numeri impares, ordine sibi succedentes. Vbi diligenter aduertendum est, in numeris, quemadmodum & in geometricis figuris, quosdam esse triangulares, alios quadratos, alios ab alijs figuris nomen habentes: vt Boetius disertè exposuit. Sunt verò quadrati v.g. numeri, quorum latera sunt æqualia; siquidem ex numero semel in se ducto efficiuntur. Talis est quaternarius, qui ex binario semel repetito nascitur. Si ergo om-

nes

nes numeri impares ordine collocentur; & eorum primus, nempe ternarius, circa vnitatem, quæ potestate primus est quadratus, constituatur, gignetur quaternarius, qui est primus quadratus actu. At si quaternario secundum numerum imparem, nimirum quinarium, adijciamus, efficietur secundus quadratus, videlicet nouenarius: huic rursus si tertium imparem, qui est septenarius, addamus, sexdenarius emerget, qui est alius quadratus: idemq. perpetuò eueniet, nulla speciei numeri facta mutatione. Quòd si pares numeri addantur, alia atque alia species numeri secundum rationem figuræ orietur. Namque in primis vnitati adiectus binarius ternarium efficit, qui est numerus triangulus; huic si adijciatur alter numerus par, videlicet, quaternarius, septenarius emergit alterius speciei: itaque adiectione pari semper noua quadrati species excitatur. Ideoque impari finitudinem, pari infinitudinem Pythagorici ascribebant.

f *Plato autem*] Plato duo constituit infinita, videlicet, magnum & paruum, vtrumq. ex diuisione magnitudinis. Nam magnitudo in infinitum secari, minuique potest; & cumulus, qui ex ea sectione consurgit, in infinitum etiam crescet. Plato duo posuit infinita.

g *Physici autem*] Docet, Physicos, hoc est, eos, qui motum, & generationem, interitumque rerum naturalium admisere, principio infinitatem non per se, sed quasi quidpiam aduentitium attribuisse. Ponebant enim aliam quãdam naturam, vt aquam, vel aerem, cui infinitudo conueniret; non tamen vti ratio substantiæ, sicuti Pythagorici & Plato existimarunt. Horum autem dogmata particulatim recenset, de quibus iam libro primo huius operis luculentè egimus.

h *Porrò principium*] Laudat veteres Philosophos, non, quòd infinitum inuexerint; sed quia, cùm illud posuissent, verisimili ratione principium esse dixerunt. Enimverò infinitum si est, frustra esse non potest: esset autem frustra, si principij vím non haberet. Nam quidquid in rerum natura existit, aut principium est, aut ex principio: infinitum autem ex principio esse non potest, quia omne id, quod habet principium, etiam finem habet: ratio autem finis infiniti essentiam demolitur. Hæc tamen ratio, cùm non seruet idem principij significatum, sed à principio temporis ad principium magnitudinis transeat, eodem vitio laborat: quæ fuit ratio Melissi, quam Aristoteles 1. huius operis, cap. 2. vt captiosam, & ineptam improbauit. Itaque eam Arist. non vt propriam, aut ex suo sensu, sed ex veterum, qui infinitum ponebant, disputatione adduxit, vt præter alios annotauit hoc loco D. Thomas; etsi Græci Interpretes eiusmodi probationem, tanquam Aristotelicam, communire iuerique adnitantur.

i *Præterea ingenitum*] Aiebant præterea infinitatis auctores, infinitum esse ingenitum, & indissolubile; quod in Platonis Phædone legitur. Id autem ex eo suadebant: quia, quidquid gignitur, finem habet, omnisque interitus finis quidam est. Denique aiebant, infinitum esse diuinum quid, & omnia continere, ac regere. Et huius quidem dogmatis assertores fuere, qui alias causas præter infinitum non assignabant; vt Anaximander.

K *Quinque autem*] Multas hoc loco rationes congerit, quibus antiqui Philosophi ad ponẽdum infinitum adduci poterant. Prima ratio est; quia tempus, cùm principio, & fine careat, necessariò infinitatẽ obtinet. Secunda; quia quælibet magnitudo potest infinitè diuidi; vt constat ex placitis Mathematicorũ, qui data qualibet linea partem aliquam ab ea auferri iubent, deinde aliam, atque aliam infinitè minorem sine termino: item, quia præcipiunt quamlibet datam lineam in duas æquales partes secare, & quolibet assignato triangulo alium minorem describere. Tertia; quia rerum dissolubilium ortus & interitus perennis est, nec vllum vnquam habebit finem: quod esse nequit, nisi rebus gignendis infinita materia subministretur: si enim finita esset, iamdiu fuisset exhausta, cùm necesse sit, omne finitum ablatione finiti tandem absolui. Rões antiquorum ad ponendum infinitum.

l *Est, etiam quòd*] Quarta ratio est; quia omne finitum corpus ab alio superiori coerceatur, & terminetur oportet. Quare aut in magnitudinibus dandus erit infinitus progressus; aut deuenietur ad aliquod corpus, quod non iam ab alio contineatur. Ex quorum primo sequitur, dari infinitam multitudinem: ex posteriori, dari magnitudinem infinitam.

m *In primis verò*] Quinta ratio est à nostræ mentis cogitatione, quæ nullis tenetur limitibus. Nam, quouis numero, & magnitudine data, maiorem concipit; &, quemcunque terminum extra Cœlum figit, vlteriùs subinde progreditur. Quod esse non potest, nisi hæc infinita re ipsa dentur; siquidem, vt quæque res ad esse, ita ad sui cognitionem sese habet. Adde, quòd aut extra Cœli ambitum corpus aliquod est, aut infinitum spatium inane. Si detur primum, cùm nulla maior sit ratio, cur corpus in hac, quàm in illa parte spatij consistat; vtique erit infinitum corpus, à quo totum id spatium occupetur. Si autem posterius admittatur, cùm vacuum nihil aliud sit, quàm locus, potestatem, aptitudinemve habens ad cohibenda in se corpora; cumque in perpetuis esse, & posse non differant: confitendum erit, extare actu infinitum corpus, eo loci contentum. Hac ferè ratione vsus fuit Epicurus, ad mundorum infinitatem inducendam; quam Lucretius 2. Poematis sui libro decantauit. Obserua hic Peripateticum illud axioma: In æternis esse, & posse idem valent: cuius veritatem 8. huius operis expendemus.

Axioma.

n *Habet autem dubitationem*] Quæstionem de infinito ancipitem esse ait; quòd, siue id ponatur, siue negetur, in vtramque partem incommoda occurrant, & dubia, quæ non facilem habeant explicatum: atque inter alia, vtrum infinitum substantia, an accidens sit, aut neutrum horum. Maximè verò ad Physicum pertinere ait, disquirere, vtrum aliqua magnitudo subiecta sensibus infinita sit: Infinitudo enim rerum sensus effugientium ad alias spectat disciplinas.

o *Primùm itaque*] Exponit varias infiniti significationes, vt ambiguitate deposita, controuersia aptiùs dijudicetur. In primis ergo infinitum id dicitur, per quod transitus esse non potest: vt, punctum & anima; quo etiam modo vox inuisibilis appellatur, quòd apta non sit, vt sub audiendi sensum recidat. Secundò dicitur infinitum, quod habet quidem transitum, sed absque fine, id est, quod aptum est, vt per illud transiri queat, nunquam tamen ad eius metam peruenitur: vt linea in infinitum porrecta, si daretur. Tertiò id, quod etsi terminum sibi vendicet, vix tamen, aut cum magno labore perfici potest: vt, labyrinthus, qui vias in se identidem recurrentes, & inexplicabilem exitum habebat.

Diuersa infiniti significata.

p *Aut quod aptum quidem est*] Quartò dicitur id, quod aptum est habere transitum aut terminum, non tamen habet: quo pacto, vt Philoponus, & Alexander explicant, circulus infinitus vocatur, quia, cùm possit in eo designari punctum, quod initium transitus sit, nullum tamen ex se actu designatum continet. Quintò id, quod infinitam adiectionem capit, vt numerus; aut infinitam dissectionem, vt magnitudo; aut vtrumque, vt eadem magnitudo. Enimverò, quocunque numero dato, potest dari alius maior, addita vnitate, ita vt in infinitum nouo semper incremento augescat: & quæuis magnitudo potest in duas partes diduci, atque vna earum rursus in duas alias diuidi, quarum vna priori addatur; ita, vt illi fiat perpetua in cumulum adiectio, alteri perpetua detractio.

CAPVT

CAPVT V.

Separatum a *igitur à rebus sensibilibus infinitum esse, quòd ipsum per se sit infinitum, non potest. Ipsum enim infinitum, si nec magnitudo sit, nec multitudo, sed substantia, & non accidens, diuidi non poterit: nam quod diuiduum est, aut magnitudo est, aut multitudo. Si verò diuidi non potest, infinitum non est, nisi vt vox inuisibilis. Sed hoc modo infinitum neque illi ponunt, qui aiunt, ipsum esse, neque nos scrutamur; sed vt id, quod non potest transiri.* b *Quòd si ex accidente sit infinitum, eorum, quæ sunt, elementum non erit, quatenus infinitum, vt nec linguæ inuisibile, quanquam inuisibilis sit vox.* c *Quonam item pacto aliquid per se infinitum esse potest, si neque numerus est, neque magnitudo, quorum per se est affectio quædam infinitum? minùs enim esse necesse est, quàm magnitudinem, aut numerum.* d *Perspicuum verò etiam est, infinitum ita esse non posse, vt id, quod actu est, & vt substantiam, & principium. Si enim constet partibus, quidquid eius accipias, erit infinitum. Nam infiniti essentia, & infinitum sunt idem; si infinitum substantia est, & de subiecto non dicitur. Aut igitur diuidi non potest, aut infinitè diuiduum est. Vt autem res eadem multa sit infinita, fieri non potest. At quemadmodum aeris pars aer est, ita & infiniti infinitum; siquidem substantia est, & principium: partibus igitur vacat, & diuidi non potest. Sed actu infinitum esse non potest; quantum enim quiddam esse necesse esset.* e *Ex accidenti igitur est infinitum. Sed si ita sit, dictum est, principium statui ipsum non posse; sed illud, cui accidit, aerem, aut parem. Quare absurdum enunciant, qui ita aiunt, vt Pythagorici.* Tex.35. Tex.36. Tex.37. Tex.38.

Infinitum enim substantiam faciunt, simulque in partes distribuunt. f *Sed hæc fortaße perscrutatio communior est; vtrum infinitum esse possit, & in Mathematicis, & in his, quæ intelligentia apprehenduntur, & in iis, quæ magnitudinem non habent. Nos autem consideramus, vtrum in his, quæ cadunt sub sensum, & de quibus doctrinam conscribimus, sit, an non sit corpus accretione infinitum. Ac logicè quidem considerantibus ex talibus videri possit, non esse.* g *Si enim corporis ratio sit, superficie terminari; infinitum certè corpus, nec quod mente, nec quod sensu apprehendatur, vllo modo esse poterit. At neque numerus ita, vt separatus, & infinitus. Etenim numerus, aut id, quod numerum habet, numerari potest. Si igitur fieri potest, vt res numerabilis numeretur, infinitũ quoq; poterit transiri.* h *Magis autem naturaliter contemplantibus ex hisce: neq; enim concretum id eße potest, neq; simplex. Concretum quidem corpus non erit infinitum, si elementa numero finita sunt: necesse est.n. plura esse, & mutuam contrariorum inter se esse æquabilitatem, vnumq́, eorum infinitum non eße. Etsi enim vnius vis ab altero quantumcunq; vincetur,* Tex.39. Tex.40. Tex.41. Tex.42.

(vt

(vt si ignis finitus sit, aer infinitus, æquabilisque ignis, æqualem vi aerem, quantumuis multipla, excedat, modò numerum quendam habeat) tamen constat, futurum esse, vt infinitum vincat, idque ad interitum perducat, quod finitum est.
Tex.43. *Vnumquodque autem infinitum esse non potest. Corpus enim est, quod omnem in partem extenditur: quod autem est infinitum, absque vllo termino extensum est. Quare corpus infinitum omni ex parte in immensum erit extensum.* i *At neque vnum, & simplex infinitum*
Tex.44. *corpus esse potest; nec (vt nonnulli aiunt) id, quod est præter elementa, è quo illa generant; nec omninò: sunt enim nonnulli, qui id faciunt infinitum, non aerem, aut aquam, ne ab eo, quod inter illa infinitum est, cetera interimantur, quandoquidem inter se contraria sunt, vt, aer frigidus est, aqua humida, ignis autem calidus: quorum vnum, si infinitum esset, reliqua iam periissent.*

Tex.45. *Nunc verò aliud esse aiunt, è quo hæc sint. Huiusmodi autem esse non potest, non quia infinitum, (de hoc enim commune quid dicendum est, quod ad omne corpus, aerem quoque, & aquam, & aliud quoduis, æquè attineat) sed quòd tale corpus, quod sub sensum cadat, non est præter ea, quæ nuncupantur elementa. Cùm enim res omnis in id, è quo constat, dissoluatur; aliud quidpiam præter ignem, & terram, & aquam hic esset:*
Tex.46. *nullum autem conspicitur.* K *Neque igitur ignis, neque aliud vllum elementum, infinitum esse potest. Omninò enim, &, præterquam quòd infinitum esse aliquod ipsorum astruatur, non potest vniuersum (etsi finitum sit) aut esse, aut fieri vnum quid ipsorum: quemadmodum ait Heraclitus;*
Tex.47. *omnia quodam tempore deflagratura. Eadem verò ratio de vno est, quod præter elementa Physici faciunt. Omnia etenim è contrario in contrarium mutantur, vt è calido in frigidum. Est verò etiam ex his de corpore omni*
Tex.48. *sensili considerandum, vtrum infinitum esse possit, an non.* l *Omninò autem sensile corpus infinitum esse non posse, ex his constat: omne enim corpus sensile alicubi esse aptum est, & vniuscuiusque locus est aliquis, atque etiam partis, & totius est idem; vt totius terræ, & glebæ vnius, ignis & scintillæ: quare si vnius sit formæ, aut immobile erit, aut semper feretur; quod fieri non potest. Cur enim deorsum magis, quàm sursum, aut ad quemuis locum? Dico autem, si sit gleba, quonam ipsa mouebitur? aut vbinam quiescet? Corporis enim, quod ei cognatum est, infinitus est locus. Vtrum igitur totum locum occupabit? & quomodo? quis igitur, & vbi est ipsius status, & motus? An vbique quiescet? non ergo mouebitur. An verò*
Tex.49. *ad omnem locum mouebitur? non igitur stabit.* m *Quòd si totum ex dissimilibus constet partibus, dissimilia etiam erunt loca: & primùm quidem vniuersi corpus vnum non erit, nisi tactu: deinde hæc aut finita erunt specie, aut infinita.*

Ac finita quidem esse non possunt: erunt enim aliæ infinitæ, aliæ non erunt, si vniuersum sit infinitum; vt ignis, aut aqua. Tale autem contrarys, vt antea dictum est, exitio est. Ob quam etiam causam Physicorum nemo, ipsam vnum, & infinitũ ignem statuit aut terram; sed aut aquam,

aut

aut aerem, aut medium inter ea, quòd vtriusque loca apertè essent definita: hæc autem ancipitem habeant locum, superũ nempe, & inferum. n *At si infinitæ & simplices, loca quoque & elementa erunt infinita: quòd si hoc esse nequeat, & loca sint finita, totum quoque finitum esse necesse est. Fieri enim non potest, quin corpus & locus sint paria: nam neque locus totus maior est, quàm corpus esse simul queat; simul verò etiam infinitum corpus non erit, neque corpus maius, quam locus: aut enim inane aliquod erit, aut corpus quodpiam, quod in nullo sit loco.* o *Anaxagoras autem de infiniti statu absurdè loquitur. Ipsum enim infinitum se ait firmare, idque ex eo, quòd sit in se, siquidem re alia nulla continetur: quasi vbi aliquid fuerit, ibi natura comparatum sit esse: quod quidem à verò abest, cùm aliquid alicubi esse possit, vbi suapte natura non est.* p *Si igitur quàm maxime vniuersum non mouetur, propterea quòd id, quod se sustinet, & in se est, à motu vacare necesse sit: causa tamen, cur moueri aptum non sit, dicenda erat, non enim satis est eum, qui ita dixerit, aufugisse; nam & aliud quiduis à motu vacare potest, quod tamen, vt moueatur, aptum esse nihil vetat.* q *Namque & terra non fertur, nec si infinita esset, eaque à medio cohibita: non propterea in medio conquiesceret, quòd nullus esset locus, ad quem ferretur; sed quòd ei naturaliter id insitum non esset: atqui dicere liceret, eam se nixu suo sustentare. Si igitur ne in terra quidem, quanquam esset infinita, hoc esset causa, sed quoniam pondus habet; pondus autem in medio manet, in quo medio est terra: similiter & infinitum ob aliam quandam causam in se manet, non quia infinitum, & ipsum se sustentat.* r *Simul verò perspicuum est, necessarium esse, vt quæuis pars conquiescat: Vt enim infinitum in se manet, se ipsum sustentans; sic &, quæcũque sumpta pars fuerit, in se manebit, cùm totius, & partis eiusdem speciei sint loca: Vt totius terræ, & glebæ, inferus; totius ignis & scintillæ, superus. Quare si infiniti locus est in se, partis quoque idem erit: in se igitur manebit.* s *Omninò autem constat, dici non posse infinitum corpus esse, simulque aliquem corporum locum; siquidem sensile omne corpus aut põdus habet, aut leuitatem; & quod graue est, ad medium fertur natura; quod leue, in superum locum: necesse enim est & infinitum corpus: non potest autem aut totum alterutro modo, aut dimidium vtroque affectum esse. Quo enim pacto diuides? quòve modo infiniti alia pars in supero est loco, alia in infero, aut in extremo, aut in medio?* t *Præterea omne corpus, quod sub sensum cadit, in loco est: loci autem species & differentiæ; superum, & inferum, antè, & ponè, à dextra, & sinistra. Atque hæ non solùm ratione nostri & situ, sed in ipso etiam vniuerso distinctæ sunt: in infinito autem esse hæ non possunt.* u *Atque omninò si locus infinitus esse non possit; in loco autem quoduis sit corpus; fieri non potest, vt corpus aliquod sit infinitum. Atqui & quod alicubi est, in loco est; & quod in loco, alicubi: vt igitur infinitum quantum esse non potest: (quantum enim quoddam fuerit; vt bicubitum, aut tricubitum, cùm hæc quantum significent) sic quod est in loco, alicubi est; & id quidem aut in loco supero, aut in in-*

Tex. 50. Tex. 51. Tex. 52. Tex. 53. Tex. 54. Tex. 55.

in infero, aut in alia quapiam sex dimensionum, quarum vnaquæque terminus est quidam.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Non dari infinitum.

Separatum a igitur] Eorum dogma, qui infinitam substantiam à rebus sensibus abiunctam ponebant, coarguit; disputatque in hunc modum. Nullum insectile est infinitum: sed omnis substantia in se præcisè considerata est insectilis: ergo nulla est infinita; nisi fortè eo modo, quo vox inuisibilis appellatur. De qua tamen infinitudine non loquuntur Aduersarij, neque nos; qui tantùm disquirimus, vtrùmne aliqua magnitudo in infinitum proienda existat. Assumptio probatur: quia omne diuiduum, aut est multitudo, aut magnitudo.

Præoccupatio. Plato cuius infiniti assertor fuerit.

b *Quid si ex accidente*] Responderet fortasse quispiam, illam substantiam non per se, sed ex accidente diuiduam esse, videlicet, ratione quantitatis; sicque per accidens infinitam esse posse. Hoc refellit; quia iam talis substantia, quà infinita, non foret rerum elementum, vti Plato eius infiniti assertor volebat; sicuti nec inuisibile est elementum linguæ, sermonis vè; licet vox, quæ sermonis materia elementumque dicitur, inuisibilis sit, propterea quòd inuisibile accidentariò ei competat; cùm tamen elementum rei, cuius elementum est, per se, atque intrinsecè conueniat.

Non dari substantiã infinitam contra Pythagoricos.

c *Quonam item*] Alia ratione confirmat, non dari infinitam substantiam. Minùs, inquit, potest à quantitate infinitum, quàm ab infinito quantitas separari; quandoquidem plus à subiecto affectio, quàm ab affectione subiectum pendet: atqui non potest dari quantitas, quæ finita, vel infinita non sit: ergo nec dabitur finitudo, vel infinitudo extra quantitatem; & ex consequenti, nulla substantia per se, ac vi sua infinita esse poterit.

d *Perspicuum verò est*] Non dari substantiam actu infinitam, & quæ rerum principium sit, vti Pythagorici aiebant, ex eo suadet: quia oporteret eam esse quid simplex, quale est omne principium, & eiusdem rationis partibus constare. Vnde sequeretur, quamlibet eius portionem infinitam esse. Quòd si velint, eam substantiam carere partibus, in quas possit diuidi: id ex eo confutat, quia infinitum omne quantum esse oportet, atque adeò sectile in partes.

e *Ex accidenti igitur*] Colligit ex dictis, si quod infinitum detur, id non per se, sed ex accidente infinitum esse posse. Quò fit, vt infinitum, quà tale, principium esse nequeat, sed id tantùm, cui infinitudo conuenit: vt aer, quod Anaximenes; vel numerus par, quod Pythagorici statuebant. Quare & ij etiam incusandi sunt, qui Pythagorico more substantiam ponunt infinitam, & nihilominus in partes sectilem esse volunt.

f *Sed hæc fortasse*] Superior disputatio de Infinito aliquantulum extra limites Naturalis Philosophiæ diuagata est, quia vniuersalior erat, & communior. Nunc igitur in solis rebus subiectis sensui, quæ Physicæ considerationis propriæ sunt, de infinito inquisitionem facere statuit. Primumque verisimilibus rationibus, quas logicas appellat; deinde firmis, necessarijsque argumentis ostendit, non posse in natura infinitum dari.

g *Si enim corporis ratio*] In primis ergo ita differit: Nihil, quod superficie clauditur, infinitum esse potest: omne corpus superficie clauditur: nullum igitur

corpus

corpus poteſt eſſe infinitum. Secũdò ita: Nihil, quod numerando comprehendi, & abſolui poteſt, infinitudinem habet; cùm infinitum ſit id, quod abſolui nequit: ſed omnis numerus, & id omne, quod numerum habet, poteſt numerando abſolui: nihil igitur tale infinitum eſt.

h *Magis autem*] Ratione alia magis Phyſica, hoc eſt, à principijs naturæ, & ab ingenio naturalium corporum deſumpta, concludit, non poſſe dari corpus infinitum. Quod item 1. de Cœlo non abſimili argumento comprobauit. Neceſſe eſt, inquit, omne corpus, aut ex elementis concretum eſſe, aut ſimplex: ſed neutrum horum infinitũ eſſe poteſt: ergo, &c. Minor, quo ad priorem partem, ſuadetur; quia, cùm elemẽta quattuor tantùm ſint, conſtaret vtique eiuſmodi corpus certis numero elementis. Quare vel omnia terminatam haberent magnitudinem, ſicque finitam molem efficerent; quia, quod ex certis partibus terminatæ magnitudinis coaleſcit, finitum eſt. Vel vnum aliquod ex ijs, aut plura, aut omnia, infinitam molem ſibi vendicarent: quod fieri non poteſt, quia oporteret vnum illud infinitum elementum, vt ignem, v. c. reliqua omnia extinguere, & in ſe conuertere: quandoquidem, ſupra omnem menſuram proportionis, quoduis finitum agendi acrimonia, & efficacitate vinceret. Eademq. ratione patet, non poſſe plura ex ijs elementis infinita præpollere magnitudine: nec item omnia, quia vnumquodque eorum mole ſua totam infiniti ſpatij capacitatem obſideret.

i *At neque vnum*] Supereſt confirmanda altera aſſumptionis pars, videlicet, non dari corpus ſimplex infinitum. Agit autem in præſentia Ariſtoteles tantùm de corpore ſimplici, rectam lationem ſubeunte; acturus, nimirum, de eo, quod in orbem voluitur, in libris de Cœlo, vbi nullum eiuſmodi infinitatem habere demonſtrat. Non dari ergo prędictum corpus infinita mole præditum, ex ijs, quæ paulò antè dicta ſunt, facilè conuincitur. Nam & alia corpora interimeret, & nulli alteri locum daret. At enim, quia, vt primo huius operis explicatum eſt; quidam rerum principium, non aliquod elementum, ſed medium quid inter ea, contrarietatis expers, fecere; quod quiſpiam diceret, abſq; aliorum vaſtitate, & incommodo infinitatem habere poſſe, vtpote, contraria vi, qua perniciem moliatur, deſtitutum: id quoque refutat Ariſtot. probans, non dari eiuſmodi corpus, etiam infinitatis incommodis ſublatis, cùm nec ſub ſenſum cadat, vt cetera; nec in miſtorum veniat compoſitionem, ſicuti nec in id miſta diſſoluuntur.

K *Neque igitur ignis*] Probat, mundum non poſſe aliquod ex elementis eſſe, etiam dempta infinitate; vt ignem, quo arſura omnia Heraclitus aiebat, aut aliud quid ab elementis diuerſum. Nam quicquid mutatur, è contrario in contrarium mutatur; vt patet ex ijs, quæ in primo huius operis diſputata ſunt: at vnum elementum ſibi ipſi aduerſari non poteſt, aut propriam perniciem intendere: quare, ſi vnum tantùm eiuſmodi corpus in natura exiſteret, omnis rerum generatio, & interitus omninò tolleretur: quod experientiæ palàm repugnat. Heraclit.

l *Omninò autem*] Alia ratione ſenſilium corporum infinitatem impugnaturus, duo quædam præmittit. Alterum eſt: Omne corpus ſub ſenſum cadens certum habere in mundo locum. Loquitur verò de corpore ſenſili duntaxat; quia Mathematicum non propriè locum ſibi vendicat. Alterum eſt: Totius, & partis eundem eſſe locum naturalem. His poſitis ita diſſerit: Si detur corpus aliquod ſimplex, vniuſque naturæ, infinita mole præditum, id aut immobile erit, aut perpetuò ciebitur; imò nec mouebitur, nec quieſcet: hæc autem abſurda ſunt: ergo, &c. Probatur Maior: Si enim terræ gleba ſumatur, ea nec mouebitur, nec quieſcet; ad quem enim feretur locum, aut in quo quieſcet? Nam cùm idem, vt antea ſumpſimus, & totius, & partis locus ſit, & totum infinitorum locorum, verſus omnem differentiam, obtineat capacitatem; vtique non erit maior ratio, cur in vnam potiùs, quam Totius & partiũ ide locus.

in aliam partem commeet, nec, cur in vna magis, quàm in alia quiescat. Proindeque, cum in omnes partes simul ferri nequeat, necessariò quiescet: cum item in omnibus partibus eiusdem spatij simul quiescere non possit, necessariò mouebitur. Quare semper quiescet, & semper mouebitur; & nunquam mouebitur, aut quiescet.

Quæ specie differũt, nõ possunt inter se continuari.

m *Quod si totum*] Probat, non posse dari corpus infinitum dissimilium naturarum, hoc est, ex partibus specie differentibus concretum: haberent enim eius modi partes loca similiter specie distincta, cùm loca corporibus respondeant. Et quidem eæ partes non vnum aliquid continuum, sed contiguum duntaxat efficerent; siquidem ea, quæ specie distinguuntur, non possunt in vnum quid continuatione, sed ordine tantùm, aut alia eiusmodi compositione, coalescere. Vel igitur eiusmodi partes essent finitæ, vel infinitæ. Si finitæ, cùm efficiant infinitum, necessariò vna ex ijs, aut plures infinitam molem obtinerent, quæ proinde ceteras ad interitum, & perniciem raperet. Vnde & veteres quidam Physiologi infinitatis assertores, vt hoc absurdum effugerent, id, quod à contrarijs magis liberum, magisq; innoxium videbatur, infinitum posuere.

n *At si infinita*] Partes infiniti dissimilium naturarum non posse infinitas esse, ex eo demonstrat, quia oporteret loca, & elementa esse infinita: quod absurdum est: cùm & locorum differentia certo numero comprehendantur, & elementa finita sint. Quòd autem loca & elementa sibi mutuò respondeant, ea ratione confirmat; quia neque locus maior est corpore, neque corpus loco: alioqui, si corpore maior locus sit, & corpus infinitam molem obtineat, dabitur aliquid infinito maius; itemque locus non repletus corpore. Quòd si locum corpus excedat, existet corpus sine loco: quæ omnia à naturæ legibus abhorrent.

Positio Anaxagoræ.

o *Anaxagoras autem*] Quia paulò antè docuit; si corpus infinitum, è dissimilium naturarum partibus conflatum, finitum locum habeat, futurum, vt detur corpus sine loco: cui sententiæ contradicit positio Anaxagoræ, asserentis; suum illud infinitum, & miscellaneum Chaos immobile esse; non quia in loco aliquo consistat, sed quia se ipsum per se fulcit, & sustentat. Refutat huiusmodi positionem, quòd perinde loquatur Anaxagoras, ac si verum sit, vbicunque corpus aliquod est, illic suopte ingenio, & naturæ suæ congruenter existere: cùm tamen sæpè accidat, vt corpora extra natiuam sedem per vim detineantur.

p *Si igitur*] Anaxagoram reprehendit, quòd cùm asseruerit, infinitum motu vacare, quia in se ipso est; non tamen causam reddiderit, cur ad subeundum motum aptitudinem non habeat: cùm multa sint, quæ re ipsa non mouentur, & tamen moueri apta sunt; vt lapis manu detentus.

q *Namque &*] Si infinitum, inquit, vt Anaxagoras volebat, propterea esset immobile, quia in se ipso est; certè eadem reddenda foret causa, cur terra in mundi medio quiescat, nec tantopere laborarent Philosophi in eius rei inuestigatione. Nunc verò aliter res se habet: ideo enim quiescit, quia corpora grauia suopte pondere deorsum vergunt, & vbi natiuum patriumque locum obtinuere, consistunt: & ob hanc etiam causam terra, si infinita mole prædita esset, in mundi meditullio hæreret immobilis.

r *Simul verò perspicuum*] Cùm idem partis, & totius locus sit, si daretur infinitum, & ideo quiesceret, quia in se ipso firmaretur; idem quoque de parte dicendum foret, videlicet, in se ipsa sustentari, proindeque in se naturaliter quiescere. Quod tamen Anaxagoræ dictis repugnare, constat ex eo, quia propterea infinitum se ipso firmari aiebat, quia locum, quo detineri posset, habere nequibat. Qualibet autem pars locum habet, quo comprehendatur. Itaque alia causa tradenda fuit, cur infinitum corpus quiescat.

ſ *Omninò autem*] Confutato Anaxagora, aliam affert rationem ad tollendum infinitum. Omne, inquit, corpus sensile, quod, videlicet, non conuertitur in orbem, aut graue, aut leue est: graue autem suo impetu medium petit; leue in supe-

superiora euadit, vt experimento constat: sed corpus infinitum hanc legem subire non potest: ergo nullum corpus sensile infinitum est. Probat assumptionem; quia, si totum huiusmodi corpus graue, aut leue sit, vel in ima sede constituetur, vel superum locum occupabit, quod infinito repugnat, cuius ea natura est, vt omnes spatij differentias occupet. Si verò altera eius pars grauitate, altera leuitate polleat, id etiam cum ratione infiniti minimè congruit: siquidem in infinito nec pars superior, & inferior, nec media, & extrema, designari possunt. — *In infinito nō datur pars superior, aut inferior.*

t *Praeterea omne*] Idem confirmat à locorum differentijs. Omne corpus sensile continetur loco: loci verò differentiæ sex numerantur: Suprà, infrà, antè, retro, dextrum, sinistrum: hæc autem nequeunt competere infinito, quod nulla locorum circumscriptione terminatur: nullum igitur corpus sensile infinitum est. — *Sex loci differētię.*

v *Atque omninò*] Postremò ita concludit: Nullus locus infinitus est: igitur cùm omne corpus loco circumscribatur, nullum erit infinitum. Antecedens probat: quia omne quantum certam habet, & definitam magnitudinem, vt duorum triumve cubitorum: locus autem quantum est, cùm sit ambientis corporis superficies. — *Locus q̄d.*

CAPVT VI.

INfinitum itaque actu non esse, ex his constat. Sed illud quoque manifestum est; si infinitū omninò non sit, multa accidere, quę esse non possunt. Nam & temporis principium aliquod finisq́; erit; & magnitudines in magnitudines diuiduæ non erunt; numerus item infinitus non erit. Cùm autem hisce hoc pacto definitis constet, neutro modo esse posse: a *arbitro est opus, perspicuumque est, partim esse, partim non esse.* b *Dicitur verò esse aliud quidem potestate, aliud actu. Atque infinitum aliud est additione, aliud detractione. Magnitudinem verò actu infinitam non esse, dictum est; diuisione autem est: non enim difficile est, lineas insectiles tollere. Restat igitur, potestate esse infinitum.* c *Potestate autem esse, non ita sumi debet; vt si hoc statua possit esse, quòd hoc statua erit, ita & infinitum aliquid, quod actu futurum sit. Sed cùm aliquid eße, multis modis dicatur; quemadmodum dies est, & certamen, quòd semper aliud & aliud fiat: sic & infinitum. In hoc enim est, & potestate eße, & actu: Olympia enim sunt, & quòd certamen possit fieri, & quod fiat.* d *Aliter autem in tempore, & in hominibus, & magnitudinum diuisione, infinitum conspicitur. Omninò quidem enim infinitum ex eo est, quòd aliud semper, & aliud sumatur; & quod sumitur, semper illud quidem finitum sit, sed tamen aliud atque aliud semper. At in magnitudinibus eo, quod sumptum est, manente, hoc accidit: in hominibus verò, & tempore pereuntibus, ita vt non deficiant.* e *Id verò, quod adiectione est, & id, quod diuisione, quodammodò sunt idem. In eo enim quod est finitum adiectione, fit modo conuerso. Nam quatenus diuidi infinitè cernitur,* — Tex. 56. / Tex. 57. / Tex. 58. / Tex. 59.

eatenus adijci finito constat. Infinita enim magnitudine, si finita parte accepta, eadem proportione rursus quis accipiat, non eandem totius partem ea proportione auferens, finitam non transibit: sed si proportionem sic auxerit, vt eandem semper accipiat magnitudinem, transibit, propterea quòd finitum omne quouis finito consumatur. Aliter igitur non est, Tex.60. *hoc autem modo est infinitum; potestate enim, & detractione. Actu verò etiam est, vt, diem esse dicimus & ludum: & potestate ita est,* f *vt materia: & non per se, vt id, quod finitum est.* g *Et additione quidem infinitum hoc pacto est potestate, quod idem quodammodò esse dicimus, quod id, quod est diuisione.*

Nam cùm semper aliquid ipsius præterea accipiendum maneat, non omnem tamen definitam magnitudinem exuperat, quemadmodum finitam omnem exuperat, minorque fit in diuisione: quare ne potestate quidem omnem excedere additione potest: h *nisi ex accidenti infinitum actu sit, quale corpus Physici extra mundum eße aiunt, cuius substantia sit aer, aut aliud quid eiusmodi infinitum: sed si infinitum corpus sensile actu sic esse non potest, constat, ne potestate quidem adijciendo esse posse, nisi vt dictum est, contrario modo, ac diuisione.* Tex.61. i *Nam & Plato propter hoc duo fecit infinita, quòd & augescendo videatur exuperare, in infinitumque abire; & auferendo. Cùm tamen duo fecisset, non vtitur. Neque enim in numeris infinitum detractione inest, cùm vnitas sit minimum: neque item accretione, quandoquidem ad denarium vsq; numerum facit.*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

A *Rbitro* a *est opus*] Hactenus controuersiam de Infinito, rationibus vltrò citroque adductis, pertractauit; nunc ad eam dirimendam arbitro opus esse inquit. Est autem inter iudicem, & arbitrum discrimen; quòd ille ex lege sententiam ferat, hic ex æquo, & bono litem componat, ita, vt vtriq; parti faueat, maximè cùm iura vtriusque paria momenta habere videntur. Quoniam ergo in quæstione de infinito, tam in partem negatiuam, quàm affirmatiuam, argumenta non parum firma occurrunt, inter vtramque arbitrum se, & quasi sequestrem gerit Arist. ac primùm firmiores rationes, pro parte, quæ affirmat, summatim reperit, vt nimirum pateat, quanta æquitate infinitum nec omninò ponat, nec tollat.

Distinctio Aristot. b *Dicitur verò*] Proponit diuisionem illam, qua in grauissimis Philosophiæ quæstionibus dissoluendis vti consueuit, nimirum, quædam dici actu, quędam potestate. Tum docet, infinitum multifariam diuidi. Est enim infinitum additione; vt numerus, qui infinitè augeri potest, diuisa in infinitum per æquales portiones quantitate. Item infinitum diuisione, & detractione; vt magnitudo, cuius dissectio potest in infinitum abire. (nec enim vnquam, vt quidam opinati sunt, ad insectiles lineas deueniendum erit) Item, infinitū potestate & infinitum actu. Vult ergo Aristoteles infinitum potestate dari, actu non dari.

Infinitum quo potestate sit. c *Potestate autem*] Declarat, quidnam sit, dari infinitum potestate, aitque, id non ita accipiendum, quasi infinitum, quod nunc non existit, paulò post actu perfecto existere queat; quomodo lignum, quod antea potestate statua erat, accedente artificis manu, in statuam actu efformatur: sed quia potest infinitum ad actum potestati admixtum perduci; ita vt numerus noua sem-

per vnitate augescat, nunquam tamen vnitatum completam infinitudinem obtineat; & magnitudo perpetuam diuisionem subeat, nec tamen absoluatur, aut suarum partium adiectione infinitum cumulum efficiat. Quo pacto dies, & certamen Olympicum, v.g. dicuntur actu esse. Nam neque dies simul totus praeterit, nec omnes ludi vna exhibentur; sed vtrumque successione partium labitur. Quanquam hoc, praeter alia, discrimen intercedit, quòd & hodiernus dies finiatur, & ludi decurso praefixi temporis spatio absoluantur: infinitum verò potestate nullum omninò habeat terminum; cùm neque dissectioni defutura vnquam sit materia. — Infinitum potestate caret termino.

d *Aliter autem*] Confert infinitatem temporis, & generationum; quas semper fuisse, nullumque finem habituras existimauit; cum infinitate, quae cernitur in magnitudine, dum in partes diuiditur: docetque, huiusmodi infinita eo inter se conuenire, quia in eorum quolibet vna pars post aliam sumi potest, ita, vt, quod sumptum est, finitum sit, semperque aliquid accipiendum supersit: differre autem, quia in magnitudine partes, quae sumptae fuerunt, manent; in tempore verò, & generationibus penitus euanescunt. — Infinitas téporis, & generationis. Infinitum magnitudine.

e *Id verò*] Comparat infinitum diuisione cum infinito adiectione. Licet enim inter se differant, quatenus vni detrahitur, alteri additur: sunt tamen eadem quoddammodò, id est, secundum proportionem; quatenus, vt magnitudo diuisione infinita dicitur, quòd per partes sibi proportione respondentes infinitè secari possit; ita numerus, & item magnitudo, infiniti rationem obtinent, prout haec ex alterius magnitudinis partitione crescere, ille verò nouo semper accedentium vnitatum incremento amplior reddi potest. — Infinitum diuisione, & adiectione.

f *Vt materia*] Ita se habet infinitum ad actum existendi, vt materia ad formam. Etenim, vt materia non ita vni formae subest, quin ad alias recipiendas potestatem obtineat; sic infinitum nunquam ita prodit in actum, quin adhuc maneat in potentia, vt secundum aliam, aliamque sui partem existat. — Infinitũ vt materia.

g *Et additione*] Discrimen statuit inter infinitum diuisione, & adiectione. Nam cùm magnitudo per partes eiusdem proportionis infinitè diuiditur, nequit ad tam paruam deduci quantitatem, quin ad minorem queat: at, cùm magnitudo ex alterius diuisione in infinitum augescit, designatur moles, quam illa excedere non possit, imò, ad quam pertingere non valeat. Si enim ab vnius palmi magnitudine partes detrahantur, nequaquam illa, quae earum adiectione efficietur, ad magnitudinem duorum palmorum euadet; quin potiùs infra palmum necessariò consistet, quia nunquam diuisio absoluetur.

h *Nisi ex accidenti*] Si, inquit, infinitum ex accidente daretur, hoc est, vt Simplicius, & Themistius, alijque Graeci interpretantur, si extaret aliqua substantia, cui infinitudo accideret, (quale infinitum quidam Physici, vt Pythagoraei, extra mundi complexum dari putabant) tunc nihil impediret, quò minus infinitum adiectione quamlibet magnitudinem sua mole vinceret. Verùm eiusmodi infinitum ficititium esse constat, cùm omnia corpora coeli ambitu, qui finitus est, comprehendantur. — Pythagor.

i *Nam & Plato*] Docet suam sententiam de infinito potestate, quod in dissectione, & adiectione inexhausta consistit, non differre a Platonis dogmate, qui quasi per aenigma duo infinita inuexit, nempe magnum infinitae adiectioni, paruum infinitae diuisioni respondens. Eundem tamen reprehendit, quòd, cùm Pythagorico more rerum principia numeros fecerit, neutro horum infinitorum in numeris vsus fuerit: videlicet, nec infinito secundum accretionem, cùm dixerit numeros vsque ad denarium augeri, indeque in orbem alternando reciprocare: nec etiam infinito diuisione, cùm numerorum diuisio, vbi ad vnitatem ventum est, consistat, neque vlteriùs procedat. — Plato.

CAPVT VII.

Tex.62. Contrà a verò ac dicunt, infinitum esse accidit: non enim, cuius nihil extrà est, id infinitum est, sed cuius aliquid semper extrà. Cuius signum est, quòd annulos, qui palam non habent, infinitos esse dicant, quòd semper extrà sumere aliquid liceat: quod similitudine quadam vsi dicunt, sed non propriè. Oportet enim & hoc adesse, & idem nunquam sumi: in circulo autem ita non fit, sed, quod deinceps sequitur, duntaxat aliud est. Tex.63. Infinitum igitur id est, cuius qui ratione magnitudinis aliquid sumunt, ijs aliquid semper licet extrà accipere. b Cuius autem nihil extrà est, hoc perfectum est, & totum. Sic enim totum definimus, à quo nihil abest, quod ad partes attineat: vt hominem totum, aut cistam. Vt autem vnumquodque definimus, ita & id, quod propriè est. Vt totum est, cuius nihil extrà est: à quo autem aliquid abest, id, quidquid absfuerit, vniuersum non est. Totum autem, & perfectum, aut idem sunt omninò, aut naturam habent affinem: perfectum verò nihil est, quod finem non habet; finis autem terminus est. Tex.64. c Quocirca existimandum est, Parmenidem meliùs, quàm Melissum dixisse. Hic enim totum infinitum ait esse: ille verò totum à medio æquè distans terminis concludi: non enim infinitum cum toto, & vniuerso, lunum cum lino nectere est. d Nam & hinc grande id, & excelsum; nempe omnia continere, & vniuersum in se habere; de infinito Tex.65. sumunt, propterea quòd cum toto quandam similitudinem habeat. Infinitum enim perfectionis magnitudinis materia est, & potestate totum, non actu: diuiduum autem detractione, & ei contraria additione. Totum uerò, & finitum non per se, sed per aliud, & quatenus infinitum est, nō continet, Tex.66. sed cōtinetur. e Quare & ignotū est, quatenus infinitum est: speciem enim materia non habet. Quapropter patet, partis potiùs, quàm totius rationem infinitum habere. Materia enim totius est pars, vt æs statuæ æneæ. f Nam si & in rebus sensilibus continet; in his etiam, quæ mente apprehenduntur, magnum, & paruum res eas, quæ mente apprehenduntur, continere oportebat. Absurdum autem est, & ex his, quæ esse non possunt, id, Tex.67. quod ignotum est, & indefinitum, continere, atque terminare. g Atque rationi consentaneè euenit, vt quod adiectione infinitum est, non ita esse videatur, vt omnem exuperet magnitudinem; diuisione autem esse. h Vt enim materia, ita & infinitum intus continetur, species autem Tex.68. continet. i Meritò etiam fit, vt in numero ad minimum terminus sit, ad plura verò progrediendo omnis semper multitudo exuperetur: contrario autem modo in magnitudine. Fit enim, vt minus progrediendo magnitudinem omnem exuperet, ad maius autem magnitudinem infinitam non existere. Cuius rei causa est, quòd unum, quidquid id fuerit, indiuiduum est: ut homo unus est homo, & non multi; numerus

verò plures sunt, aliquotve Unitates. Quare in indiuiduo statum esse necesse est. Duo enim & tria, nomina sunt K paronyma, eodemq; modo ceterorum numerorum vnusquisque. Versus autem plures concipere animo semper licet, quòd magnitudinis infinitæ sunt diuisiones. Quare potestate quidem est, actu autem nõ est: sed omnem definitam multitudinem, id, quod sumitur, semper excedit, separatusq; non est à diuisione hic numerus, nec manet infinitio, sed fit, quemadmodum & tempus, & numerus temporis. In magnitudinibus autem est contrarium. Nam continuum quidem in infinita diuiditur; ad maius verò infinitum non est: quantum enim potestate, tantundem potest actu esse. Quare cùm sensilis nulla infinita sit magnitudo, finita omnis magnitudo excedi non potest: Cælo enim aliquid maius esset. Tex.69.

l Nec verò in motu, & magnitudine, & tempore, infinitum idem est, vt vna quædam natura; sed prioris ratione posterius dicitur, vt motus quidem, quòd priùs magnitudo, in qua fit motus, aut quæ alteratur, aut augescit: tempus autem ob motum. Atque nunc quidem hisce vtimur, pòst autem, & quid vnumquodque horum sit, & cur omnis magnitudo in magnitudines diuidi possit, dicere enitemur. Tex 70.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

C*ontra a verò*] Probauit, non esse in rebus infinitum actu; nunc, priusquam aduersariæ partis argumenta dissoluat, quid infinitum sit, declarat. Ac primùm veteres reprehendit, quòd Infiniti naturam non rectè explicarint. Aiebant enim, Infinitum id esse, cuius nihil est extrà, id est, cui nihil deficit: cùm dicere potiùs debuissent, Infinitum esse id, cuius aliquid extrà semper est. Siquidem infinito additione semper restat aliqua pars adijcienda, & infinito diuisione aliqua adimenda. Probat verò, hanc ab se traditam descriptionem bonam esse, quòd consuetum sit, eos annulos, qui pala carent, infinitos vocare, quòd, cùm rotundi sint, quauis eorum parte accepta aliam sumere liceat: quanquam admodum impropriè annulum infinitum dicimus, cùm infiniti ratio duo exigat, scilicet, vt semper aliquid extrà sumi possit, & vt nunquam idem repetatur; sed aliud atque aliud; quod in circulo, siue annulo nequaquam euenit. Infinitum quid sit.

b *Cuius autem*] Ostendit, Infiniti descriptionem à veteribus traditam vitiosam esse; quòd potiùs finito, quàm infinito competat. Etenim id, cuius nihil est extrà, totum perfectumque censetur: siquidem totum definire consueuimus id, cui nulla pars deficit: totum verò, & perfectum aut idem sunt, aut valde inter se cognata; quandoquidem perfectum est, quòd finem terminumque obtinet. Vnde concluditur, id, cuius nihil est extrà, finitum esse, atq; adeò descriptionem infiniti, ab antiquis assignatam, finito competere. Annotauit hoc loco Simplicius, totum & perfectũ non eadem esse, sed affinia: quia subiecto eadem sunt, ratione differunt; quatenus perfectum dicitur id, quod principium, medium, & finem obtinet; totum verò addit partium compositionem. Quo fit, vt hoc latiùs pateat, quàm illud. Simplicius verò, Philoponus, & Albertus volunt, perfectum dici ratione finis, quem res sortita est; totum respectu partium, quibus constat. Totum quid.

c *Quocirca*] Magis, inquit, veritati consentanea videtur Parmenidis,

quàm Melissi sententia. Ille enim vniuersum, quod perfectum est, finitum putabat; hic infinitum esse aiebat: atque ita pugnantia dicere videbitur, siquidem totum, & perfectum cum infinito iungi nequeunt: Non enim, sicut linum (veteri prouerbio) lino nectitur; sic infinitum cum toto & vniuerso cohærere potest: etsi ea nonnulli copularint, decepti similitudine, quam inter se habent.

d *Nam & hinc*] Infinitum alia in se cohibere veteres pronunciarunt, sumpta occasione ex ea similitudine, quæ inter ipsum, & inter totum, ac perfectum esse videtur. Consistit autem hæc similitudo in eo, quòd infinitum secundum diuisionem, & detractionem, est quasi materia perfectionis magnitudinis, totiusque, & quasi totum dici potest, eo pacto, quo lignum potestate statua nuncupatur. Est verò quasi materia, quia diuisiones adiectionesque interminatæ, non nisi ratione materiæ, fiunt: quæ, vt suoptè ingenio pura potentia, & vaga, atque incerta est; ita multitudinem varietatemque amat; ac seipsam dissecandam præbet. Vnde & infinitum non per se, & quà tale, sed merito formæ, totum quid, ac perfectum haberi potest: nec etiam continere, sed contineri potiùs dicendum est.

e *Quare & ignotum*] Colligit ex dictis; Infinitum, quà infinitum, ignotum esse; cùm sit veluti materia, quæ, vt est informis ex se, omnique actu substantiali carens; ita nostram, quæ ab actu oritur, intelligentiam effugit.

f *Nam si & in rebus sensilibus*]. Si in rebus, inquit, sensui obnoxijs infinitum alia continet; idem enunciandum erit de ijs, quæ non cadunt sub sensum. Quare infinita Platonis, videlicet, magnum & paruum, etiam ideas, à sensu & rerum singularium concretione abiunctas, in se cohibebunt; quod perabsurdum est.

g *Atque rationi*] Asseruerat, infinitum additione non omnem finitam magnitudinem superare; infinitum tamen diuisione omnem finitam vincere. Hoc cum descriptione infiniti ab se proposita, (videlicet; Infinitum est, cuius semper aliquid extrà licet accipere) mirificè congruere ait. Si enim alia sit infiniti natura: consequens erit, vt in infinito adiectione semper aliquid maius sumere liceat, non ita tamen, vt id quamcunque excedat magnitudinem: & in infinito detractione semper aliquid minus accipere valeamus.

Cur magnitudo non possit in infinitū crescere.

h *Vt enim materia*] Ratio, cur magnitudo non possit in infinito augeri, est, quia accretio tendit ad formam, quæ est ratio finitatis, siquidem potentiam materiæ continet, & quasi refrenat: diuisio verò tendit ad materiam, cui infinitas non repugnat. Ratio autem, ob quam diuisio dicitur tendere ad materiam, accretio ad formam, est, (vt sentit Auerroes hoc loco, comment. 60.) quia per diuisionem res progreditur ad imperfectionem, & ad non esse, quorum radix est materia: per accretionem accedit ad maiorem perfectionem, & ad esse, quorum origo, & causa est forma. Vel, vt explicat D. Thomas ad text. 67. & prima parte, quæstione 7. artic. 3. quia per diuisionem tenditur ad partes; per accretionem ad totum: partes verò habent se vt materia, totum vt forma. Adde etiam, ideò infinitum magis habere rationem partis, quàm totius, quia, quæcunque quantitas, siue detrahendo, siue addendo, accipiatur, est pars eius infiniti, quod ex ipsa constat.

Discrimen inter infinitū in numeris, & in magnitudinibus.

i *Meritò etiam*]. Monet, aliter se habere infinitudinem in numeris, aliter in magnitudinibus. In numeris enim diuidendo non abitur in infinitum; cùm tandem perueniendum sit ad vnitatem, quæ insectilis est, nec iam numerus dicitur: quia numerus plures est vnitates, vel ex pluribus vnitatibus coalescit. Datur tamen in ijs infinitum adiectione, quandoquidem magnitudo in infinitum secari potest, è cuius partibus majorem numerum conficere, & alium, atq; alium grandiorem perpetuò extrahere licet. At in magnitudine secus accidit. Namque versus minimum nullo termino clauditur, versus

maximum aliqua est, vltra quam incrementum non prouehitur: tum ob rationem superiùs assignatam, tum, quia maióra quærenti vel ipsa extrema mundi facies occurrit, vt in numeris.

K *Paronyma*] Duo, inquit, & tria, nomina sunt paronyma, id est, denominatiua: quia ternarius hominum, v.c. denominatur à tribus vnitatibus. Aduertit deinde, cùm numerus fiat ex diuisione, sicuti diuisio est infinita, non actu, sed potestate, ita & numerum. Quod similiter de temporis, & motus infinitate pronunciandum erit.

l *Nec verò*] Licet magnitudo, motus, & tempus, infinita sint, quia in partes infinitè diuiduas secari possunt; non eodem tamen modo infinitudinem subeunt. Primò enim conuenit infinitas magnitudini: tum per illam motui, quo res ad locum, vel incrementum, vel qualitatem cietur: per motum verò tempori. Nam motus super magnitudine fit; tempus motum supponit, eumque dimetitur. Qua de re lib. 6. planiùs, ac pleniùs.

1. Pronũc.

Nota hoc capite tria effata Peripatetica, ad infinitum pertinentia. Primum ad text. 69. scilicet: Infinitum est, cuius semper aliquid est extrà, hoc est, in quo sumpta qualibet parte ratione quantitatis, semper alia restat accipienda. Quæ est descriptio infiniti secundum extensionem, (de hoc enim Aristoteles in præsentia differit) proindeq. nihil mirum, si diuinæ infinitati non competat. Est autem infinitum secundum extensionem triplex: magnitudine, vt corpus; successione; vt tempus; multitudine, vt numerus.

Infinitum extẽsione triplex.

2. Pronũc.

Secundum ad text. 65. Infinitum, quà infinitum, ignotum est. Quo vsus etiam fuit Aristoteles 1. huius operis lib. cap 4. text. 35. & lib. 2. Metaphys. cap. 2. tex. 2. 11. & tex. 33. & 1. Poster. cap. 3. De quo autem infinito, & quo pacto id intelligendum sit, in quæstionibus de cognitione infiniti differemus.

3. Pronũc. Quantitatis duplex consideratio.

Tertium ad text. 68. Ex dissectione continui accrescere numeros absque termino. Porrò autem, cùm quantitas (vt aduertit Magnus Albertus, cap. primo huius libri) bifariam spectari possit, vel prout est terminus corporis naturalis; vel secundum se præcisè: priori modo non potest quantitas infinitè diuidi, sed deficere oportet sectionem, vt planum est; cùm omnia corpora naturalia versus minimum aliquo termino claudantur, vt in 1. huius operis ostendimus: posteriori non repugnat, per partes eiusdem proportionis abire sectionem in infinitum.

CAPVT VIII.

Tex. 71.

MAthematicorum a *autem contemplationem sermo hic non aufert, quia ita infinitum esse negat, vt accretione actu fiat, transitum non habens: neque enim infinito opus nunc habent, neque vtuntur; sed solùm, ut finitam, quantam uelint, suppetat. Atque etiam instar magnitudinis maximæ, minima quæque potest diuidi. Quare ad demonstrandum illo modo, nihil refert: ipsum autem esse in magnitudinibus, quæ sunt, erit.* b *Cùm autem causæ quadrifariàm sint diuisæ, patet, infinitatem, vt materiam causam esse, & ipsius quidem essentiam priuationem esse; quod autem per se subest, continuum, & sensile.*

Tex. 72.

Videntur verò & alij omnes infinito uti, ut materia. Quare & absurdum est, id, quod continet, ipsum facere; & non id potiùs quod continetur. c *Iam restat, ut rationes aggrediamur, quibus infinitum esse non potestate solùm, sed ut definitum uidetur. Aliæ enim necessariæ non sunt,*

Tex. 73.

nonnullis verò aliæ quædam verè resistunt: neque enim, vt generatio non deficiat, infinitum corpus sensile actu esse necesse. Potest enim, cùm finitum sit vniuersum, vnius interitus alterius esse generatio. Tex. 74. d *Aliud præterea est tangere, aliud esse terminatum. Illud enim ad aliquid est, & alicuius; siquidem quod tangit, aliquid tangit, finitorumque alicui accidit. Quod verò terminatum est, non est ad aliquid: neque item res quæuis rem quamuis tangit.* Tex. 75. e *Illud uerò absurdum est, cogitationi fidem adhibere: non enim in re exuperantia, defectioque est, sed in cogitatione. Vnumquemque enim nostrum multiplo maiorem cogitare aliquis infinitè augens potest, nec propterea extra orbem quispiam est, aut ea, quam habet, magnitudine est præditus, quòd ita quispiam cogitat, sed quoniam ita est: hoc autem accidit.* f *Tempus autem, & motus, & intelligentia, infinita sunt, eo, quod sumitur, non permanente. Magnitudo verò neque detractione, neque accretione, quæ in cogitatione posita sit, est infinita. Sed de infinito, quemadmodum sit, & non sit, & quid est, dictum sit.*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

M*Athematicorum* a] Putaret quispiam, Aristotelem sublato infinito euertisse theoremata Mathematicorum, qui in demonstrationibus lineas infinitas produci iubent. Occurrit, Mathematicos nec infinitum actu, quod ipse sustulit, requirere; nec illud in natura rerum ponere: sed sola cogitatione lineam in immensum protendere, ne eis finita, ad id, quod ostendere nituntur, desit. Quin verò non solùm ipsis, inquit, non opus est infinita linea, sed neque maxima: cùm etiam quantumlibet paruam, imaginaria sectione possint diuidere; esto, figuræ non nisi in magnitudinibus actu existentibus re vera insint.

b *Cùm autem*] Veteres infinitatis auctores infinitum rerum principium esse voluere. Id ne omninò abs re dictum videri possit, docet, infinitum potestate, quod ipse concedit, ad genus causæ materialis reduci posse, ob eam cognationem, quam cum materia habet; quatenus materia suopte ingenio infinita, atque interminata est, & à forma terminum mutuatur. Item, quia infiniti ratio in priuatione consistit, cùm formaliter importet negationem actus perfecti absolutique, (tale quippe est infinitum potestate) cumque priuatio à materia subiecto non differat, vt in 1. lib. declaratum fuit. Accedit veterum Philosophorum auctoritas, qui infinito, tanquam materia vsi sunt. Nam Thales, Anaximander, & alij, qui infinitum corpus inuexere, illud rerum, quæ gignuntur & occidunt, materiam prædicabant. Ex quo etiam intelligi poterit, infinitum non ritè dici continere, cùm materia contineatur magis, quàm contineat.

Solutio rationũ, pro infinito statuẽdo. c *Iam restat*] Accedit ad refellendas rationes, quarto capite adductas, quæ infinitum non potestate modò, sed actu dari suadebant. In quibus explicandis non eundem, quem in proponendis, ordinem seruat. * Ad tertiam, quæ obijciebat; nisi esset infinitum actu, fore, vt rerum generatio exhaustis principijs subsisteret, proindeque dandam materiam infinitè extensam, è qua per detractionem partium res genitæ successione perpetua componerentur: respondet, nihil eiusmodi infinito opus esse; quia, cùm vnius interitus sit

* Solut. 3.

alterius

alterius generatio, quæ vnius fuerat materia, illo intereunte, alterius, quòd denuò gignitur, materia fit.

d *Aliud præterea*] Ad quartam respondet; non omne finitum corpus aliud, quo definiatur, continere, vt videre est in extrema sphæra cœlestis mundi, quæ nullo superiori corpore continetur, sed propria superficie conuexa clauditur. Itaque non idem valent, tangere, & terminatum esse: nam tangere, refertur ad aliud, nempe ad id, quod tangit, cùm omnis contactus sit inter plura: terminari verò non respicit aliud, sed duntaxat internum rei terminum, finemque importat, siue alio corpore ambiatur, siue non. Solut. 4.

e *Illud verò*]. Quintam diluit, aiens, quàm maximè à ratione alienum esse, rerum veritatem imaginatione metiri, & quod quisque animo apprehenderit, id rebus inesse existimare; cùm sæpe mente effingamus, quæ nullo modo, ita se habent. Alioqui, si quis magnitudini alicui sua cogitatione incrementa addat, & hominem multiplo grandiorem instar montis, vel formicæ corpusculo præditum concipiat; ita erit. Solut. 5.

f *Tempus autem*] Primæ & secundæ ita occurrit, vt fateatur, tempus, & motum, atque etiam mentem, dum alia, atque alia subinde concipit, infinita esse; non actu, sed potestate: similiterque magnitudinem: etsi hoc sit discrimen, quòd illorum partes cùm fluxæ sint, non permaneant, sed raptim euanescant; huius verò partes consistant, & incolumitatem seruent. Item, quòd tempus, & motus (sic putauit Aristoteles, qui mundi æternitatem finxit) initio & fine careant; magnitudo verò simpliciter dimensionem finitam sibi vendicet. Solut. 1. & 2.

Obserua in hoc capite ad textum 73. Philosophicum illud axioma: Generatio vnius est corruptio alterius: hoc est, rata stabilique naturæ lege, vnius rei interitum alterius generatio excipit. Quod vsurpauit etiam in eandem sententiam Aristoteles, cap. 3. lib. 1. de Ortu & interitu; vbi eius veritas ex professo declaratur, examinaturque. Axioma.

QVÆSTIO I.

Possitne viribus naturæ dari in rebus infinitum, an non.

ARTICVLVS I.

Infiniti nomen multipliciter accipi.

PRopositam quæstionem ab infiniti acceptionibus commodè auspicabimur. Præter eam igitur notionem, qua id infinitum dicitur, quod omnigenam in se perfectionem cohibet, quæ infinitas in solum Deum Opt. Max. conuenit; aliæ quoq; traduntur à Philosophis, quas Aristoteles, cap. 4 huius lib. & D. etiam Damascenus in suis Physi-

A cis, cap. 11. D. Thomas 1. p. q. 7. art. 4. Henricus Gandauensis 2. parte suæ summæ, art. 44. quæst. 2. aliique nonnulli recensent. Ceteris tamen omissis, infinitum, quod ad præsentem locum attinet, bifariam dicitur; videlicet, infinitum actu, & potestate. Rursus Infinitum actu duplex est: vnum, quod propriè infinitum censetur, appellaturque ab Aristotele ἀπειρισμένον, à recentioribus Philo- Greg. in 2. d. 2. q. 2. art. 1. Infinitum actu, & potestate. Infinitum actu duplex.

B sophis infinitum categorematicè: aliud, quod impropriè infinitum actu dicitur. Infinitum actu priori modo est, quod actu continet infinitas partes, æquales vni certæ, non communicantes inter se, simulque existentes. Diximus, Aequales; quia in qualibet finita magnitudine insunt infinitæ partes proportionales, quæ tamen æquales non sunt. Addidimus, æquales Vni certæ; quia in quauis magnitudine finita cōtinen- 1. Propriè infinitum.

tur infinitæ partes æquales, non tamen vni certæ: cōtinentur enim duæ medietates æquales inter se, & tres tertiæ inter se item æquales, & quatuor quartæ, atque ita in infinitum: verùm hæ non sunt vni certæ æquales, vt planum est. Adiecimus, Non communicantes; quia cubitus habet infinitas partes æquales vni certæ, communicantes tamen inter sese. Nam si quis duos palmos designet; deinde medietatem posteriorem ex B primo palmo, & priorem ex secundo accipiat; efficiet vnum palmum cum vtroque communicantem: rursus verò, si vltimam quartam ex primo palmo sumat; & tres priores quartas ex secundo, identidem alterum palmum conficiet, cum vtroque tamen communicantem: sicque in infinitum. Additum est, Simul existentes, ad excludendum tempus, & motum, quæ, etsi ab æternitate fuissent, vt Aristoteles falsò putauit; quia tamen haud constarent partib. simul cohærentibus, infinita actu non essent. Infinitum actu impropriè dictum est id, quod cōtinet actu infinitas partes, quæ tamen ordinem inter se non habent; vt primæ, secundæ, tertiæ, & sic deinceps: atque ad constitutionem vnius rei finitæ pertinent; vt infinita multitudo punctorum in linea.

2. Impropriè infinitum.

Infinitum potestate illud est, quod ex infinitis partibus coalescit, non tamen eo modo, quo infinitum actu. Hoc verò triplex est; nempe infinitum successione, diuisione, & adiectione. Infinitum successione est id, quod licet infinitas partes vni certæ æquales sibi vendicet, non eas tamen simul habere potest: vt motus & tempus, si initio caruissent. Infinitum diuisione est quælibet magnitudo, quæ per partes proportionales dissecari potest, ita vt diuisio nullum sit exitum habitura. Infinitum adiectione est, quod potest infinitè augescere: vt numerus accessu vnitatum, & magnitudo additione partium ex alterius magnitudinis dissectione. Porrò dicuntur hæc potestate infinita, quòd perfectum actu,

Infinitum potestate triplex.

A & absolutionem sortiri nequeant, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis probari videatur, posse natura viribus dari infinitum.

Dvo potissimū disputari hoc loco a Philosophis solent. Vnum, sitne aliquid actu infinitum, vel esse queat per naturam: Alterum, num id diuina saltem virtute effici possit? Vt igitur à primo ordiamur, quòd multa infinita in rebus naturæ dentur, his argumentis conabitur quispiam suadere. Primò: Esse finitum, vel infinitum, est affectio quantitatis; vt Arist. c. 4. huius libri, tex. 24 docuit: ergo ne altera huius disiūncti pars vacet, vtraque quantitati conueniet; C atque ita dabitur quantitas aliqua infinita. 1. Argum.

2 Secundò: In magnitudine vnius palmi insunt duæ lineæ extremæ, A, B, vnius palmi, & inter eas cadunt aliæ pari longitudine, quæ necessariò erunt infinitæ, cùm copulent infinitas partes proportionales intermedias: igitur dantur in magnitudine infinitæ partes, non communicantes, æquales vni certæ, atq; adeò D infinitum actu. Adde, quòd omnes eiusmodi lineæ, sunt æquales lineis alterius magnitudinis pedalis, idque per relationem realem æqualitatis. Quo fit, vt non solùm detur actu infinitus numerus linearum, sed etiam relationum.

3 Tertiò: Sit corpus lucidū A, quod momento aliquid luminis traijciat in corpus B, sibi oppositum: deinde tempore proximè insequenti progre E diatur idem A versus B, paulatimque eo lucem intendens (siquidem, vt cōstat ex 21. & 26. primi Perspectiuæ, luminosum, quò propinquius est opaco, eò vberiore luce, tum intensiuè, tum extensiuè, ipsum illustrat) in fine horæ erit in corpore B infinita lux: ergo viribus naturæ dabitur infinitum. Proxima assumptio inde suadetur: quia A, cùm in quolibet puncto

puncto temporis vicinius sit ipsi B, in quolibet lucem augebit: atq; ita, cùm per infinita instantia nouam semper lucem intulerit; sequitur B, peracto motu, habere in se infinitas partes luminis, quæ qualitatem actu infinitam reddant.

4. Argum. Quartò: Deus potest efficere non tot, quin plures, species beluarum, magis ac magis perfectas, quarum tamen nulla ad humanæ speciei dignitatem, & perfectionem attingat: igitur species humana cohibet actu infinitam perfectionem. Assumptū, in progressu huiusce tractationis de infinito, accuratiùs à nobis confirmandum est. Interim breuiter ex eo suadetur; quia id nullam contradictionem inuoluit. Consecutio verò probatur; quia, quicquid innata perfectione superat, non tot, quin plura, quorum vnumquodque aliquo perfectionis gradu aliud excedit, videtur in se infinitos gradus perfectionis actu includere.

5. Argum. Quintò: Generationes hominum secundum Aristotelem fuerunt ab æterno; ergo, cùm noster animus immortalis sit, erunt nunc ex Aristotelis sententia infinitæ animæ actu.

ARTICVLVS III.

Quæstionis dissolutio.

QVid tamen hac in re sentiendū sit, nonnullis assertionib. aperiemus. Prima sit: Non potest viribus naturæ dari in rebus infinitū actu, priori modo. Hæc assertio, quā Arist. contra Anaxagoram, Anaximādrum, Xenophanem Colophonium, Seleucum, atq; alios infiniti assertores, tum hoc loco à t. 40. vsq; ad 56. tum 1. de Cœlo. c. 5. à t. 33. vsq; ad 76. ostendere conatus est, hunc in modū confirmari potest. Ac primùm, quòd nullum detur corpus infinitū: Nam omne corpus Physicum naturaliter cieri potest, vel motu recto, vt corpora grauia & leuia; vel in orbem, vt sphæræ cœlestes: sed corpus infinitum neutro modo valet motum subire: ergo nullum eiusmodi infinitum

(1. Assertio. — Non dari corpus infinitum.)

A in natura datur, darive potest. Assumptio, quo ad priorem partem, suadetur: quia si corpus infinita mole in omnes partes diffundatur, omnem locum occupabit; ac proinde nequibit motu recto cieri, cùm nihil spatij, quò vergat, ei suppetat. Si verò omni ex parte infinitum non sit, sed v. g. ad Orientem duntaxat, neque etiam tunc recto motu ferri poterit: quia neque versus Orientem, B cùm ea ex parte omne spatium occupet: neque versus Occidentē, quia desereret aliquid eius spatij, quod Orientem versus tenet: atque ita sequitur, versus eam partem occupare, & non occupare infinitum spatium. Nō potest igitur recto motu agi. Secunda pars eiusdem assumptionis, quòd nimirum neq; in orbem agitari posset, suadetur. Prius tamen sumēdum est ex Geometrica disciplina, vt videre est apud Eucl. lib. 3. proposit. 26. C omnes lineas rectas ductas à centro eiusdem circuli, quò ab eo longiori tractu dissident, eò à se ipsis longiùs distare, ac proinde, si infinitè distent à centro, inter se quoque infinito interuallo sine peripheria vlla abiunctas esse. Hoc posito, iam hunc in modum institutum probatur: Si infinitum corpus in orbem volueretur, ductis ab eius centro duab. lineis A, D B, & in diuersas partes infinitè porrectis, motu progrediente, tandem vna ad alterius locum perueniret: sed inter illas est infinita spatij intercapedo, vt ex hypothesi liquet: posset igitur infinita distantia finito tēpore percurri; quod absurdum est.

(Consule D. Th. 1. p. q. 7. ar. 3.)

Rursus, quòd neq; vna aliqua mo les infinita, nec infinita corporū multitudo possit effici à natura, ostēditur. Vel n. natura eiusmodi infinitum extra cœlum conderet; vel sub cœli am E bitu. Nō extra cœlum, quia ibi nihil est; natura verò ex nihilo nihil efficit. Non sub cœli ambitu, quia finito spatio nequeunt corpora infinita cōcludi. Non potest igitur natura vllam corporum infinitudinē moliri.

(Alia eiusdem rei probatio.)

Præterea, quòd nulla substantia creata infinitā habet essentiā, hac ratione concluditur: Omnis substantia creata

Nullã dari substantiã creatã infinitæ essentiæ.

creata vel est materia; vel forma, seu in aliquo recepta, seu per se omninò cohęrens; vel est compositum ex materia, & forma. Si est materia, satis patet, finitum quid esse; cùm materia sit pura potentia, ac propè nihil: si forma in aliquo recepta, finitur per subiectum, quod informat: si non recepta, circumscribitur, ac terminatur ipso intrinseco limite sui esse, quod necessariò est finitum; cum sit aliunde participatum, & acceptum, nimirum, à prima causa, vt à fonte totius esse: si compositum ex materia & forma, non potest non esse finitæ essentiæ; siquidem nullum infinitum ex solis finitis constat. Igitur nulla substantia creata habet essentiam infinitam.

Nullã esse affectionẽ rei creatæ infinitè pfectam.

Postremò, quòd nec vlla qualitas, nec alia huiusmodi rei creatæ affectio, infinitè perfecta sit, ex eo conuincitur: quia affectiones respondẽt essentiæ, quæ in qualibet creatura finita est, & circumscripta, vti nunc ostendimus. His accedit testimoniũ Sacræ Paginæ, quæ Sapientiæ 11. nos docet; Omnia Deum in numero, pondere, & mensura fecisse.

2. Assertio. Secunda assertio: Infinitum actu posteriori modo datur in rerum natura. Hæc assertio ex ipsa ratione infiniti hoc modo accepti colligitur, estque duntaxat probabilis; quia, vt 6. huius operis libro ostendemus, probabile est, dari actu in linea infinitam multitudinem punctorum, quibus infinitæ partes proportionales lineæ copulentur.

3. Assertio. Tertia assertio: Infinitum potestate primo modo non datur in rerum natura; daretur tamen, si motus & tempus ab æternitate extitissent: vtrum verò existere potuerint, in 8. libro disquiremus.

4. Assertio. Quarta assertio: Infinitum potestate secundo & tertio modo, potest vtcunque in rebus naturaliter dari. Hæc probatur: quia magnitudo, (vt in 6. lib. demonstrat Aristoteles, cui assentitur D. Augustinus 11. de Trinit. cap. 10. & in epistola ad Nebridium) est diuidua in partes infinitas, quæ, dum magnitudinem secant, nu-

A merum augent, qualibet earum nouam vnitatem aduehente, atque ita potest simul, & magnitudo sine exitu diuidi, & numerus sine termino augescere. Diximus, istiusmodi infinitum vtcunque dari posse, quia eatenus tantùm existimandum est, magnitudinem in infinitum sectilem esse, quatenus ei secundum se duntaxat, & Mathematico more spectatæ, nõ repugnat infinitè dispertiri: simpliciter namque haud posse infinitè

Quõ intelligendum, magnitudinem esse diuisibilẽ in infinitum.

B diuidi, ex eo perspicuum est, quia quantitas necessariò inhæret rei naturali; res autem naturales certum sibi vendicant terminum quantitatis versus minimum. Quo fit, vt nec ipsæ, nec earum quantitas, in minores partes sine termino sectionem ferãt; vt aduertit D. Thom. in quæst. de potentia, quæst. 4. artic. 1. in solutione 5. argum. Adde, præter hæc, alia quæ-

C dam potestate infinita dari posse, vt cognitiones Angelorum, & animarum rationis participum; quæ infinita æternitatis duratione non tot, quin plures, futuræ sunt.

ARTICVLVS IIII.

Diluuntur aliquot obiectiones circa ea, quæ proximo articulo continentur.

D VT ea, quæ proximo articulo tradita fuere, cumulatiùs percipiantur, obiecta quædam diluemus. Ac primùm aduersus rationem, quæ probabat, non posse infinitum corpus circumagi, (quæ petita est ex Aristotele 1. de cœlo, cap. 5. tex. 35.) opposuit Xenarchus ineptè, iussum fuisse ab Aristotele duci à centro, seu medio infiniti lineas rectas; quando-

1. Obiect. contra rationẽ Aristotelis.

E quidem centrum definitur id, à quo lineæ ad peripheriam ductæ sunt æquales, quod in corpore infinito dari non potest, cùm principij, & finis expers sit. Secundò, contra eandem rationem hunc in modum obijcitur: Linea recta, (vt docet Euclides 1. lib. definitione 4.) est, quæ duobus punctis terminatur: igitur perperam in eo argumento iubemur, rectam lineam in infinitum porrigere. Tertiò;

2. Obiect.

3. Obiect.

tiò: Infinitum nullis limitib. circumscribitur: igitur spatium interceptū inter duas lineas à centro ductas, infinitum esse non potest.

1. Obiect. contra 4. conclus. Deinde; quartam assertionem sic aliquis oppugnabit. Non potest quęlibet magnitudo diuidi in infinitum, per partes inæquales eiusdem proportionis: igitur non datur infinitum potestate, secundo, & tertio modo. Probatur assumptum: quia, si vtrobique essent infinitæ, non plures partes essent in magnitudine bipedali, quàm pedali; quod non videtur admittendum.

2. Obiect. Item; Aristoteles hoc in lib. cap. 6. text. 69. docuit, etsi per diuisionem continui, quacunque eius parte data possit dari minor; nō tamen per additionem, quacunque magnitudine posita, maiorem dari posse. Hinc sic licebit argumentari; Vel Aristoteles eo loco agit de magnitudine Physica, vel de Mathematica: non de Physica; hæc enim in infinitum secari nequit: ergo de Mathematica; atque adeò secundum Peripateticam doctrinam quātitas Mathematica non potest infinitè augeri, cuius oppositum in nostra assertione continetur.

Resp. ad 1. obiect. contra rationem. Ad primam superiorum obiectionum, contra rationem Aristotelicā, dicendum est; in corpore infinito quodcunque punctum vicem medij, atque centri obtinere. Non quidem positiuè, quasi ęqualiter distet ab extremis, cùm in infinito extrema non dentur; sed negatiuè, quia, docente Aristotele 2. lib. Metaphys. cap. 2. text. 6. in infinito nullum punctum designari potest, quod magis vergat ad vnum extremum, quàm ad aliud: ob eandem scilicet rationem, quia omni termino caret. Huiusmodi verò centrum negatiuum ad institutum comprobandum sat est. Nam à quocunque puncto lineæ sine termino perrexerint, infinitum inter se spatium relinquent, quod tempore finito conficiatur.

Ad 2. Ad secundam: illam lineæ definitionem non in omnem lineam, sed in eam duntaxat, quæ finita est, conuenire.

Ad 3. Ad tertiam; lineas in infinitum porrectas A à centro, distare, & non distare ab se infinitè: distare, quia sine termino extenduntur: non distare, quia sunt termini vtrinq; includentes superficiem, quæ inter illas cadit, & quia ipsæmet includuntur ex vtroque latere alijs lineis; quæ inclusio est prorsus contra rationem distantiæ infinitæ. Verum hanc implicationem sequi ex hypothesi dati infiniti.

Refutatio primæ ob. contra 4. assert. Ad primam verò earum obiectio- B num, quæ quartam assertionem oppugnabant, negandum est, quod assumit; & ad eius confirmationem dicendum; totidem partes in maiori, & in minori magnitudine reperiri; nec debere id mirum videri, cùm ea sit continui natura, vt diuidendo absolui non possit; alioqui constaret ex indiuiduis partibus, sicque continuum non esset. Verùm hoc est inter maiorem, & minorem magni- C tudinem discrimen, quòd illa in ampliores, hæc in minores partes diuidatur.

Ad 2. Ad 2. aduertendum in primis est, cùm Aristoteles ait, vnam magnitudinem ex diuisione alterius nō posse infinitè accrescere; non negare, posse prædictam magnitudinem magis magisque cumulari, ita, vt sine termino seipsa maior euadat: sicut enim infinitè vna diuiditur, sic & al- D tera augetur; cùm vnius diminutio in alterius cedat incrementum: sed tantùm docere, ex partibus à magnitudine v. g. pedali dissectis, non posse assurgere molem infinitam, aut, quacunque data, maiorem; quandoquidem amplior, quàm pedalis, effici ex ea non potest, alioqui partes toto maiores essent.

Quæ magnitudo possit in infinitum secari, non tamen in infinitum crescere. Hoc posito, cùm magnitudo dicitur ab Aristotele in infinitum posse diuidi, non tamen E posse in infinitum augeri; id de magnitudine Mathematica, certa tamen, & definita, & de incremento secundum posteriorem sensum intelligi debet: quasi dicat, posse magnitudinem pedalem diuidi in infinitum, non tamen infinitam molem posse ex ea fieri.

ARTICVLVS V.

Explicatio argumentorum, quæ astruere nitebantur, dari vi natura infinitum actu.

NVnc ad argumenta, quæ secundo articulo ad probandam infinitudinem adduximus, respondeamus. Ad primum dicimus; finitum, vel infinitum non iccircò passionem quantitatis appellari, quòd aliqua detur quantitas infinita; sed quia, si infinitum in rebus Physicis daretur, id in quantitate inesset: quo fit, vt neutra pars illius disiuncti simpliciter redundet. Alij, è quibus est Scotus 2. Metaphy. q. 6. respondent, affectionem quantitatis esse finitum, vel infinitum actu, seu potestate: licet autem infinitum actu non sit; potestate tamen esse ad eum modum, quem superiùs declarauimus. — Sol. 1. arg. 2. art.

Ad secundum: in qualibet magnitudine non dari actu infinitas lineas discretas; sed vnam duntaxat, punctorum nexu vndique sibi cohærentem: quę, licet in magnitudine vnius palmi habeat infinitas partes palmares, vt in argumento assumitur; eæ tamen non sunt simpliciter plura entia: siquidem illa duntaxat absolutè plura dicuntur, quorum vnumquodque est indiuisum in se, & diuisum à quouis alio; quod tamen neque lineis, neque alijs partibus magnitudinis conuenit, cùm sint in toto indiscretè, & indistinctè, & insuper vnum quid tertium finitum, videlicet, vnam certam, & circumscriptam magnitudinem componant. * Sed objiciat aliquis: Si Deus produceret candorem, constantem actu infinitis partibus, vni ceteræ æqualibus, ac nō communicantibus, eum candorem haud dubiè futurum actu infinitum, etto, illius partes non essent absolute plura entia, sed eo pacto, quo infinitæ lineæ in magnitudine pedali. Quare ex eo, quòd lineæ non sint actu plura entia, non adimi rationem infinitudinis. Occurrendū tamen, diuersam omninò esse rationem lineis pedalis magnitudinis, atque in gradibus infiniti candoris. Lineæ, namque ita sunt in magnitudine per modū vnius, vt componant aliud quid finitum, nimirum, pedalē magnitudinem: at infiniti gradus candoris non ita se haberent, quia non constituerent aliud tertium finitum; vt planum est. Ad appendicem eiusdem arg. respondendum est cum Capr. in 1. d. 30. art. 1. relationes illas æqualitatis inter infinitas lineas, nō esse reales, sed rationis; quia nō sunt inter extrema, quæ sint entia actu plura, id est, indiuisa in se, & diuisa à quocunque alio. — Solut. 2. — Quæ simpliciter plura dicātur. — D. Thom. quodl. 2. q. 2. ar. 2. — Capr. in 1. d. 45. q. 1. ar. 2. — * Obiectio — Solutio.

A … B

Ad 3. dicendum, postquam luminosum A. primo temporis puncto ad corpus B, lumen explicuit, augere in eo (in facto esse tamen) lumen ceteris punctis horæ insequentis, qua ad illud magis, ac magis appropinquat, eo modo, quo ipsum illuminationis tempus singulis instantibus maius iam est, quàm in quolibet instanti præcedenti fuerat. Verùm, vt totum illud tempus non excedit mensurā finitam, v.g. vnius horæ; ita lumen in fine horę productum, non nisi definitorum graduum esse posse. Enimverò infinita momenta horæ non trāseunt immediatè, secundum post primum, deinde tertium, sicq. deinceps: sed post quodlibet sequuntur immediatè infinita pertinentia ad tempus ipsum, quod immediatè post quodvis instans sequitur, atque ita transuolant per modum vnius finiti temporis, cuius sunt partes, proindeque eorum præteritio nequit arguere infinitum incrementum in forma, quæ per illa omnia eo modo, quo diximus, augebatur. — Solut. 3. Lege Gregorium in 1. d. 17. q. 4. art. 2.

C … D

Ad quartum, concessio antecedente, neganda est consecutio, & ad eius probationem dicendum: licet humana natura omnes beluarum species, quę produci à Deo possunt, dignitate vincat: non eas tamen ita exuperare, quasi vnā vno gradu, aliam alio, atq; ita infinitas infinitis excedat; sed ita, vt supra oēs diuersitate excellētioris naturæ emineat, vt * alibi iā in hoc opere planiùs docuimus. — Solut. 4. — * Cap. 1. l. 1. q. 2. ar. 4.

E

Quinto

Solut. 5.

Quinto argumẽto Algazellus, & Auicenna manus dedere, nec absurdum putarunt, concedere infinitum in rebus, quæ inter se ordinem non habent: id enim est infinitum per accidens. Alij censuerunt, animum hominis Aristoteli mortalem esse: vt Plutarch. c. 1. lib. 5. de placitis Philosophorum, Alexander Aphrodisiensis in suis Commentarijs de anima, Iustinus Philosophus, & Martyr in Parænesi, D. Gregorius Nazianzenus, & Nissenus, hic in lib. de anima, ille in disputatione contra Eunomium, alijque nonnulli. Sed neutra harum solutionum placet. Non prima; quia in nullo rerum genere infinita multitudo actu est, esseve potest, saltem viribus naturæ; vt in progressu planiùs fiet. Non secunda; quia, vt in libris de anima ostendetur, verisimilius est, non latuisse Aristotelem animi nostri immortalitatem. Sunt, qui ad Palingenesiam, & Pythagoricas fabulas confugiant, constituentes certum animorum nostrorum numerum, qui nunc cœlestem vitam, nunc mortali huic corpori immersam viuant, & in alia, atque alia corpora transmigrent. In qua sententia, ex infinitis hominum generationibus animorum infinitas non arguitur. Sed ab hoc etiam errore alienam fuisse Aristotelis doctrinam, eodem loco patebit.

Quid igitur in præsentia dicendũ? Nempe, vel Aristotelem infinitum in rebus immaterialibus concessisse non rectè. Ad quam interpretationẽ inclinare videtur D. Thom. 2. contra Gentes, cap. 81. etsi inibi asserat, non satis constare, quid huic argumento Aristoteles responderet. Vel sanè Aristotelem pugnantia dixisse; cùm generationum æternitatem induxit, & animarum infinitudinẽ negauit. Ex quo fortasse effectum est, vt suam ille de immortalitate animæ sententiam disputationum ambage implicuerit, & quasi alter Zeuxis Agamemnonem pallio obuoluerit, seu potiùs, vt quidam inquiunt, quasi sepia atramento asperserit, ne caperetur.

Lege Plotinum Enn. 4. l. 8. Philostratum in vita Apollonij, Laertiũ in Pythagora, Porphyriũ in l. de abstinentia, Plutarchũ in Orationib. de esu carnium. D. Greg. Niss. l. 2. de homine c. 7. & 8. D. Nemesium de homine. c. 2. Plin. l. 53. cap. 10. Gre. Naz. in oratione ad Episc. 150.

QVÆSTIO II.

Possitne infinitum actu diuina virtute produci, an non.

ARTICVLVS I.

Partis affirmatiuæ argumenta.

Hviusce controuersię affirmantem partem defendũt Greg. in 1. d. 43. q. 4. Aliacensis d. 42. q. 13. art. 3. Ochamus Quodl. 2. q. 5. & in 2 q. 8. Argentinas d. 1. q. 2. ar. 4. Maior, & Almainus in 3. d. 13. q. vnica, alijque permulti. Quę sententia hisce potissimùm argumẽtis probatur. Primò: Infinitæ potentiæ respondet infinitus effectus; siquidem quò potentia maior est, eò plura potest, & infinitudo potentiæ ex actu æstimatur: sed Deus habet infinitam potentiam: igitur potest infinitum aliquid efficere. Huc pertinet, quòd non minoris dignitatis est diuinus intellectus, quàm voluntas diuina. Quare, cùm intellectus diuinus infinita cognoscat, poterit etiam voluntas infinita velle, & ex consequenti infinita producere.

Bacon in 2. d. 1. q. 6. Mairon. in 1. d. 43. Basolius eadem d. q. vnica.

1. Argum.

Secundò: Magnitudo, cuius Deus ideam habet, quæque diuino intellectui vt producibilis obijcitur, nullis limitibus est coercita; alioqui designari posset magnitudo, quã Deus maiorem procreare non posset, quod à verò abest: igitur magnitudo à Deo producibilis est actu infinita.

2. Argum.

Tertiò: Maior est diuina potestas, quàm vis infinitorum ignium, si essent: at si essent infiniti ignes, possent infinitas combustiones edere; ergo easdem poterit Deus se solo efficere.

3. Argum.

Quartò: Si Deus necessitate naturæ ageret, produceret infinitum: ergo idem nunc, si velit, producet; cùm eius potentia re ipsa minor non sit, quàm in eo statu foret. Probatur assumptũ: quia tunc exprimeret quantum maximum suæ potentiæ conatum,

4. Argum.

 tum,

tum, actuque constitueret in natura rerum non tot, quin plura, atq; adeò infinita simul.

5. Argum. Quintò: In continuo sunt infinitæ partes proportionales: sed Deus potest eas omnes separatim conseruare: ergo & infinitum actu efficere. Maior propositio patet. Minor probatur: Nam quicquid Deus conseruat interuentu causæ secundariæ, quæ non est de essentia rei, potest ipse per se immediatè conseruare: atqui Deus conseruat in continuo partes proportionales interuentu vnionis earundem inter se, quæ vnio non est de ipsarum essentia: potest igitur easdem sine vnione conseruare.

6. Argum. Sextò: In quolibet momento huius horæ potest Deus creare vnum Angelum, & vnum lapidem: igitur cùm in fine horæ trāsacta fuerint infinita momenta, creati erunt à Deo infiniti Angeli, & infiniti lapides. Idem argumentum confici potest, posito per diuinam potentiam motu cœlesti ab æterno: tunc enim posset Deus in quolibet die vnum Angelū, & vnum lapidem, aut hominem creare; quo concesso, sicuti iam nunc effluxissent infiniti dies, ita essent actu infiniti Angeli, & infiniti lapides, vel homines.

7. Argum. Septimò: Efficiat Deus hoc puncto temporis, quàm multa in eo potest efficere, tunc rogo, vel eiusmodi res à Deo effectę finitę sunt, vel infinitę: finitæ esse nequeūt, quia sequeretur, non posse Deum vltra finitam multitudinem aliquid efficere: erunt igitur infinitæ. Quare diuina potestate poterunt simul infinita in rerum natura constitui.

ARTICVLVS II.

Argumenta partis negatiuæ.

Capr. & H ispalēsis in 1. d. 43. q. 1. Caiet. 1. p. q. 7. ar. 3. Ferrar. 1. contra gent. c. 81. Bargius in 1. d. 8. q. 2. Marsi. in 1. q. 42. ar. 3. Sotus q. vlt. huius lib.

QVòd verò nullum infinitum à Deo effici possit, arbitratur D. Thom. 1. p. quæst. 7. Quodlib. 9. art. 1. & Quodlib. 12. art. 2. D. Bonauent. in 1. dist. 43. quæst. 3 Richardus, quæst. 5. & 6. Dur. quæst. 2. Scotus in 2. d. 1. quæst. 3. & plerique alij. Ad quam sententiam cōfirmandam hæc potissimùm afferri solet argumenta.

* 1. Ratio. * Si non repugnat, produci infinitum, producat Deus in aliquo rerum genere (vt Aduersarij argumentabantur) totum, quod potest, (nec enim illud erit plus, quàm infinitum) verbi gratia, tantam molem corporis, aut tot Angelos, aut tot gradus gratiæ, quot potest. Tunc, vel ijs productis potest adhuc Deus plura efficere, vel non. Si detur primum; sequitur contra hypothesin, Deū non produxisse omnia, quæ poterat. Si secundum; admittendum erit, illis productis exhaustam fuisse diuinam potentiam, ita vt iam ne vnum quidem Angelum, aut gradum vnum gratiæ queat producere, quod absurdum est. Non potest igitur infinitum à Deo effici.

2. Ratio. Item: Contradictionem implicat, totum exæquari parti; cùm omne totum sua parte maius esse, vnum sit è primis principijs: atqui id absurdum sequeretur ex infinita multitudine: nullo igitur pacto ea dari potest. Probatur assumptio: Nam binarius est pars quaternarij: in multitudine autem infinita tot essent quaternarij, quot binarij; cùm vtrique sint infiniti, & infinito nihil sit maius.

3. Ratio. Præterea: Quidquid Deus efficit, necessariò sub certa intentione, & ad aliquem vsum, ac finem efficit; alioqui temerè, & frustra ageret; sed quicquid eo modo à Deo producitur, aut produci potest, finitum est, cùm infinitum nec ad certam intentionem referri queat, nec vllum rebus vsum, aut bonum afferre valeat: non potest ergo infinitum à Deo procreari.

4. Ratio. Et hæ quidem rationes infinitum vniuersè tollunt. Nunc aliæ, quæ infinitorum genera particulatim demoliantur, afferendæ sunt. In primis, quòd nulla quantitas infinita esse possit, ita concluditur. Non magis repugnat, existere naturam aliquam genericam, quæ non sit per differentias specificas determinata; quàm existere quantitatem, quæ non sit definita,

finita, & contracta per aliquam speciem, & mensuram quantitatis; sed ita se haberet quantitas infinita; nec enim esset bicubita, aut tricubita, alteriusvè speciei: ergo eam esse omninò repugnat.

5. Ratio. Deinde; quòd nullum corpus Physicum infinita mole præditum dari queat, ea ratione ostenditur. Quia eiusmodi corpus posset, ac non posset, moueri: posset, quia esset ens naturale: non posset, quia sequerentur incommoda, explicata ad initium articuli tertij superioris disputationis; quæ, si rectè inspiciantur, non solùm valent ad probandum, non dari re ipsa infinitum; sed nec vlla vi dari posse, cùm ad repugnantiam, & contradictionem deducant.

6. Ratio. Rursus idem hunc in modum suadetur: Efficiat Deus magnitudinem aliquam infinitè extensam hinc versus Orientem: deinde coniungat inter se, & coaceruet omnes illius partes in figuram rotundam. Hoc dato, huiusmodi partes efficient, ac non efficient, infinitam molem versus omnes loci differentias; quod contradictionem inuoluit. Non potest ergo prædicta magnitudo dari. Probatur assumptio: nam quòd efficere debeat infinitam illam magnitudinem, patet; quia, quod vndequaque continet infinitas partes, æquales vni certæ, & non communicantes, id versus omnem locum est infinitum. Quòd eam efficere nequeant, ex eo perspicuum est, quia partes illæ non occupant nunc maiorem locum, quàm antea; siquidem noua illa copulatio nullum eis attulit incrementum.

Ex dictis constat, non posse dari virtute diuina multitudinem rerum materialium actu infinitam. Etenim, cùm ex infinita corporum multitudine, infinita magnitudo conflari queat; eadem ex illa, quę ex hac, contradictio colligetur. 7. Ratio. Sed idem amplius hoc pacto ostendi solet: Creet Deus infinitos homines, quorũ singuli habeant singulos aureos duntaxat. His creatis sequitur, vnumquemque, nullo excepto, posse ex illo aureorum numero decem sibi aureos vendicare, ita vt singuli aureos denos habeant, cùm antea non nisi singulos haberent: quod omninò repugnat. Probatur consecutio: Namque auferat Deus simul ab illis hominibus omnes aureos, & in vnum cumulum congerat: deinde ex eo cumulo reddat singulis denos. Tunc vel illi aurei sufficient; vt quilibet obtineat decem, vel non. Si sufficient, habetur propositum: si non sufficiẽt, sed in aliquo tandem finientur, sequitur, prædictos aureos non esse infinitos; quod repugnat hypothesi. Igitur vel dicendum fuit, productionem infinitorum hominum cum singulis aureis, inuoluere contradictionem; vel singulos posse habere denos aureos, nullo denuò producto; quod non minùs repugnat.

Quòd autem cõtradictionem implicet, dari multitudinem substantiarum materia carẽtium, ita probatur: Creet Deus infinitos Angelos in spatio decem cubitorum, qui se applicent ad mouẽdum lapidem per idem spatium; sequitur, eos posse mouere, & non posse mouere lapidem: non igitur creari poterant. Consecutio ostenditur, in primis, quòd possent mouere; quia haberent ad id motricẽ virtutem. Deinde, quòd non possent; quia applicarent impulsum infinitum, atque ita momento traijcerent lapidem per totum illud spatium, proindeque non mouerent, cùm motus necessariò tempus consumat, vt 6. lib. patebit. Erit tamen, qui obijciat, parum firmam videri hanc rationem; quia, licet illa infinitorum Angelorum collectio infinitam vim motricem obtineret, non proinde infinitum ederet impulsum, sed finitum: qualem etiam nunc Deus impendet, si velit lapidem mouere, etsi alioqui infinitam vim ad mouendum habeat. Occurrendum tamen, diuersam esse rationem in Deo, atque in Angelis. Namque potentia motiua Angelorum, cùm suapte natura ad actum mouendi ordinetur,

(8. Ratio. — margin, beside "Creet Deus infinitos Angelos in spa"; Obiectio. — beside "vt 6. lib. patebit"; Dilutio. — beside "dum habeat. Occurrendum tamen")

ficuti & ceteræ vires creaturarum ad proprios actus, si virtus illa infinita possibilis est, possibilis quoque erit actus, ad quem ordinatur; & è conuerso, si is impossibilis sit, & illa etiam impossibilis erit. At vis diuina non ita se habet; nec enim ad motum ordinatur, cùm nullum attributum diuinum propter creaturas, tanquam propter finem, fit, vt luce clarius est.

9. Ratio.

Tādem, quòd nulla qualitas, nullumvè aliud accidens infinitè intensum, à Deo produci queat, ostendi potest ratione illa, qua paulò suprà vsi fuimus, ad euertēdam infinitudinem hominum habentium singulos aureos. Efficiat enim Deus candorem infinitum hoc modo: productis infinitis lapidibus, quorum singuli singulos habeant gradus candoris: eos omnes gradus in vno lapide constituat: tum rursus ex ijs, in vnum coniunctis, vnicuique lapidi denos gradus impertiat: vel ij gradus sufficiēt, vt singulis lapidibus deni attribuantur, vel non, &c.

10. Ratio.

Speciatim verò, quòd qualitas actiua infinitè intensa creari nequear, ex eo ostenditur: quia posita, verbi gratia, infinita grauitate in lapide, posset simul, ac non posset lapis moueri; vt disputat Aristoteles 1. de cœlo, c. 6. Posset, quia esset corpus mobile: non posset, quia decurreret spatium in instanti. Etenim, quò mobile grauius est, eò velociùs, ac breuiori tempore fertur, proindeque, si infinita grauitate polleat, infinita velocitate feretur, atq; adeò in vno puncto tēporis; quod naturæ motus repugnat, vt superiùs de motu lapidis ab infinitis Angelis efficiendo, argumentabamur.

ARTICVLVS III.

Pars negatiua præfertur, & dissoluuntur argumenta affirmatiua, licet ea quoque probabilis iudicetur.

IN hac graui, & difficili controuersia negatiua pars præferenda est, tum, quia firmioribus nititur argumentis, tum, quia eam melioris notę Philosophi amplexi sunt; vt ex collatione eorū, quos vtrinq. citauimus, constat. Quin verò Commētator, in opere, quod inscribitur Destructio destructionum, disp. 1. ad dubium 7. Impossibile, inquit, est apud omnes Philosophos, dari infinitū actu, siue corporeum, siue incorporeum: ac nemo sapientū intelligere hoc potuit, nisi Auicenna: (excepit autem Auicennam, quia admisit, dari actu infinitas animas rationales, innixus errore existimautiū generationes fuisse ab æterno, simulque certissima veritate cōfitentium, animam nostram immortalē esse) in huiusmodi autem causa vel maximè spectanda est, pręter momenta rationum, auctoritas. Nam si grauissima quæque ingenia non potuere concipere, infinitum actu in rebus creabilibus habere rationem entis veri, & factibilis; certè magnum est argumentum, ita esse, licet id perspicuis rationibus non cōuincatur. Nihilominus, quia affirmatiua etiam pars suam habet probabilitatem, & assertores non ignobiles; ac præsertim, quia nullo argumento palam reuincitur, vtriusque partis rationes diluemus, vt, quam quisque voluerit, tueri possit.

Vtramque partē probabilē censet Gabr. in 2. d. 1. quæst. 3.

Sol. 1. arg. 1. art.

Ad primum eorum, quæ pro parte affirmatiua adduximus, respondendum est cum D. Thoma 1. par. quæst. 25. artic. 2. & Henrico Gandauensi in summa art. 35. quæst. 6. non oportere infinitę potentię respondere effectum infinitum; quia causa æquiuoca, cuiusmodi est diuina potentia comparata ad creaturas, nōadæquatè in effectu suo ostenditur. Vel dicito cum eodem D. Thom. 1. p. quæst. 45. artic. 5. infinitæ Dei potentiæ respondere aliquem effectum infinitum, non quo ad substātiam rei productæ; sed quo ad modum, quo producitur.

Ex actione creandi arguitur virtus infinita.

Nam in creatione, etsi res creatæ in se finitæ essentiæ & perfectionis sint; modus tamen eas producendi arguit virtutem infinitam. Etenim tantò maior vis in causa agente requi-

quiritur, quanto potentia, à qua res educi debet, remotior est ab actu. Quare, si res è nulla præiacente potentia, siue è nihilo educenda sit, sicuti ea, quæ creatur, haud dubiè infinitam deposcet virtutem; siquidem nulla est proportio nullius potentię ad aliquam potentiam, quam supponit vis agentium naturalium. Tertiò responderi potest; ad astruendam infinitatem diuinæ potentiæ sat esse, posse Deum in quouis rerum genere non tot, nec tam perfecta, quin plura perfectioraque, efficere. Ad reliquam eiusdem argumenti partem dicendum; non minoris esse dignitatis diuinam voluntatem, quàm diuinum intellectum: sed non inde sequi, vt, quęcunq. Deus quolibet modo concipit, eadem etiam velit; cùm palam sit, Deum intelligere contradicentia, & Chimęram, aliaque eiusmodi omnium iudicio impossibilia, quę velle non potest. Nempe voluntatis, & intellectus diuini præstantia, non ex multitudine eorum, in quæ secundaria ratione tendunt; sed ex primario obiecto, quod ipse Deus est, æstimari debet.

Consule Scotum in 1.d.2.& in 2.d.2.q.1. Cap. in d. 43.q.1.artic.2.

Solut. 2. Lege Cap. in 1.d.35. q.2.ar.1.ad 3. Aureoli contra 2. conclus. Hispalēsē q.1.art.4.

Ad secundum dicendum; quamcunque magnitudinem, cuius Deus ideam habet, esse finitam; itemq. omnem certam, seu designabilem magnitudinem, quæ diuino intellectui obijcitur, certis limitibus teneri. Verùm, vt nulla tanta est, qua Deus maiorem non percipiat; ita nec vllam notari posse, qua maior ab illo effici nequeat.

Solut. 3. Lege Cai. 1.par.q.7. art.4.

Ad tertium, concessa maiore, & minore propositione, neganda est consecutio; quia datis ex hypothesi infinitis ignibus, non esset impossibile, dari infinitas combustiones; cũ hoc nihilo repugnet magis, quàm illud; simpliciter tamen vtrumque impossibile est, ideoque neutrum à Deo effici potest; non ob diuinæ virtutis defectum, sed propter rei ipsius repugnantiam.

Solut. 4.

Ad quartum dicendum est; si Deus necessitate naturæ operaretur, futurum fuisse, vt non haberet virtutem infinitam. Namque eo modo A operari, imperfectionis est, quæ cum infinita virtute cohærere non potest. Quòd si ex hypothesi infinitam virtutem possideret, eamque totam applicaret, atque effunderet, produceret quidem infinitum, sed per hypothesin impossibilem, vt paulò suprà dicebamus.

Solut. 5.

Ad quintum, admittenda est maior propositio, neganda minor, & ad eius probationem dicendum: maiorem veram esse, modò nulla inde B sequatur contradictio; quę tamen sequeretur, ex separatione omniũ partium continui. Nam præter communem infiniti repugnãtiam, illa quoque priuatim existeret, ex diuisione cõtinui in omnem sui partem; quòd partes, quæ peracta diuisione manerent simul, & non diuiduæ, & diuiduæ essent. Non diuiduæ, quia omnis earum partitio esset exhausta: C diuiduæ, quia continuum secatur in ea, quibus constat; non constat autem indiuiduis, vt 6. lib. demonstrabitur.

Solut. 6.

Ad sextum dicendum; in quolibet instanti horæ sigillatim sumpto posse Deum creare vnum hominem, aut Angelum; non tamen in omnibus momentis collectiuè acceptis. Etenim productiones illæ non possent non ordinatè procedere, secunda D post primam, tertia post secundam, atque ita deinceps: momenta verò in tempore non ita se habent; sed post quodlibet sequuntur immediatè infinita. Quapropter negandum est, in infinitis momentis finiti temporis collectiuè posse Deum creare, quamuis nullum designari queat, in quo non possit: quæ tamen ratio non habet locum in altera argumenti parte; siquidem dies in suc- E cessione temporis habent ordinem immediatum inter se. Vnde posita mundi æternitate, concedendum est, potuisse Deum singulis diebus, non solùm diuisiuè, sed etiam collectiuè sumptis, creare Angelos: qua hypothesi admissa, iam nunc existerent infiniti actu. Verũ, qui prorsus negat, istiusmodi infinitũ dari posse, negare etiam debet, potuisse mundum,

Durandus in 2. d. 1. q.3.

quo ad res successiuas, ab æterno con- A di. Qua de re libro 8. Quamuis dici etiam, sed minùs probabiliter, posset, si ita Angeli crearentur, debuisse eos successiuè in nihilum redigi, ne vnquam infiniti actu euaderent.

Bass. in 2. d. 1. q. 5.

Solut. 7. Ad septimũ, vt pateat, quid respondendum sit, aduertendum est; infinitum potentia, quod syncategorematicum vocant, hoc est, non tantum quin maius, seu non tot, quin plura, haud esse quidpiam certum, quòd de- B signari possit: si enim posset designari, non rectè diceretur, non tantum quin maius: quo fit, vt istiusmodi infinitum secundum se totum nequeat ad actum perduci, iam enim desineret esse incertum, & indeterminatũ. Hoc posito, ad argumentum explicari debet prius pronunciatum. Aut enim petit, vt quemlibet Angelorum numerum certum ac definitum, ex illis, quos Deus in hoc temporis pun- C cto creare potest, creet; quo pacto concedendum est, nam ex eo non infertur infinitum actu, cùm eiusmodi multitudo necessariò finita sit: aut postulat, vt absolutè, quemcunque Angelorum numerum hoc momento efficere Deus potest, eum eodem momento efficiat; quod negandum est, cùm repugnet, infinitum potentia ad completum actum peruenire.

ARTICVLVS IV.

Respondetur argumentis pro negatiua parte adductis.

SEd, quia affirmantem etiam partem probabilem iudicauimus, ad argumenta contraria respondebimus. Ad primum: posse Deũ in quolibet rerum genere producere infini- E tum, non producendo totum, quod potest in eo genere, ita vt suam potentiam exhauriat. Nam si, verbi gratia, efficiat corpus versus omnem dimensionem infinitè extensum, (vbi se maior obijcit difficultas) adhuc poterit illud in nihilum reducere, suaque omnipotentia idem subrogare, & aliud deinceps in infinitum eo-

Ad 1. arg. 2. art.

dem in spatio simul constituere, ita vt sese inuicem penetrent. Quamuis etiam multitudine infinita producta, poterit semper in eodem genere absque termino aliam producere, aut priorem augere. Nec tamen sequetur, priorem illam non fuisse infinitam: potest namque multitudini infinitæ additio, & detractio fieri, absque amissione infinitudinis. Quòd si esset multitudo corporum infinita versus omnem loci differentiam, non posset ei quicquam addi, nisi aliorum corporum penetratione, subrogatione vè, vt de magnitudine dictum fuit.

Pro explicatione secundi argumenti, sciendum est ex Platone in Philebo, maius & minus, æquale & inæquale, non competere quantitati infinitæ. Nam, vt Scotus in 2. d. 1. q. 3. alijque nonnulli animaduertunt, quantitas primò diuiditur per finitam & infinitam; deinde finita in maiorem & minorem, æqualem & inæqualem, relicta omninò extra huiusmodi affectiones quantitate infinita: videlicet, quia ad rationem maioris pertinet excessus, ad rationem minoris defectus; ad rationem æqualis, & inæqualis commensuratio, & proportio, quæ omnia finitatem includunt. Hoc posito, respondendum est D ad argumentum; in numero infinito binarios comparatos quaternarijs nec plures esse, nec pauciores, nec æquales, inæqualesvè; quia huiusmodi attributa finitis duntaxat numeris conueniunt. Vnde & effatum illud; Omne totum est maius sua parte; nõ in numero infinito, sed finitis tantùm locum habet.

Ad 2. Item Maironius in 1. d. 43. q. 10. Greg. d. 44. q. 4. articul. 2. Lichetus in quodli. Scoti q. 5. Bass. in 2. d. 1. q. 5.

Ad tertium: Si Aduersarij velint, quicquid à Deo effici potest, necessariò cadere sub certa intentione, ex parte Dei producentis; quia nimirum Deus certa ac definita sua notione id producet: rectè quidem assumunt, sed non rectè colligunt: potest enim Deus notitia definita, id est, non vaga, sed in singulare aliquod certæ speciei directa, infinitum producere. Si autem contendant, nihil Deum posse efficere, nisi sub certa intentione

Ad 3.

ex

ex parte effectus, quia, nimirum, res ab eo producta debet esse finiti numeri, gradus, aut extensionis, tunc nec probè assumunt, nec assumptum confirmant. Nam, quod aiunt, infinitum nullum habere vsum aut commoditatem, falsum est: quia, si id à Deo produceretur, còduceret saltem ad ostendendam eminentiam diuinę virtutis, quæ eiusmodi infiniti productione magis innotesceret.

Ad 4. Ad quartum: Cùm quantitas diuiditur in bicubitam, & tricubitam, aliasque eiusmodi mẽsuarum species, non diuidi quãtitatem absolutè sumptam, sed finitam. Quare etsi implicatio sit, existere naturã genericam, quæ non sit determinata per differentias specificas: non implicare tamen, dari quantitatem, quæ in nulla illarum specierum contineatur; siquidem eiusmodi species non totam quantitatis vim, & naturam exhauriunt, sed finita tantummodò. Diuidetur enim quantitas in quantitatem finitam, & infinitam; illa in cubitum, bicubitum, &c. nec in aliam, & aliam quantitatem incertæ magnitudinis.

Ad 5. Ad quintum, omissis alijs solutionibus, respondemus, non esse absurdum concedere, corpus infinitum posse, & non posse moueri: non quidem eodem modo spectatum, sic enim implicatio foret; sed diuersa ratione: nimirum, si consideretur præcisè secundum sua principia intrinseca, videlicet, materiam & formam, moueri posse; si expendatur, prout est præditum mole infinita, quæ motus exercitium impedit, non posse. Quod & similibus aliarum rerum exemplis illustratur. Nam corpus cęleste, si ad eius substantiam attendamus, diuidi nequit, cùm sit omnis noxæ, & corruptionis expers: si ad eius quantitatem, non repugnat ei diuidi, cùm omne quantum sit diuisibile. Præterea, secundum probabilem sententiam, Deus potuit ab ęterno lapidem procreare, eumque in aere suspensum tenere: eiusmodi verò lapis posset, & non posset ab æterno descendere: posset, quia esset ens mobi- A le, ac natura sua inclinatum ad descensum: non posset, quia motus, quo deorsum tenderet, esset finitæ durationis, quem ex æternitate esse omninò repugnat. Itaque perspicuũ videtur, nullam sequi contradictionem ex eo, quòd infinitum corpus nullum motum localem exercere queat. Quòd si quis obijciat; hac solutione collabascere argumentum, quo Aristoteles demonstrat, Cœlum B non esse infinitum: id enim ex eo probat, quia sequeretur, posse moueri per infinitum spatium finito tempore. Occurrendum est, argumentum Aristotelis manifesta niti experientia, qua constat, Cœlum ab Oriente ad Occidentem volui: hinc enim ad absurdum illud deducit, quòd posset moueri, cùm re vera iam moueatur; & non posset, quia finito tempore infinitum spatium C conficeret. Obiectio. Dilutio.

Ad 6. Ad sextum dicendum; infinitas illas partes, in vnum coaceruatas, effecturas molem infinitam versus omnem loci differentiam, cùm re vera sint infinitæ actu. Nec mirum, quòd nũc maius occupent spatium, quàm antea: id enim prouenit ex diuerso situ, quem nunc inter se inuicem, atq; in spatio sortiuntur.

Ad 7. Ad septimum dicendum; cùm in D infinito numero aureorum sint denarij infiniti, & vnum infinitum non sit maius alio; consequens esse, vt ex ea infinitudine singuli homines denos aureos sibi possint assumere. Ea est enim infiniti lex, & natura, vt nõ possint singuli homines cum singulis aureis creari, quin pariter singulis hominibus deni aurei respõdeat. Quod, etsi mirum videatur; non videbitur tamen à veritate alienum ei, E qui mentem retulerit ad infinitatem numerorum, quam Deus concipit, (licet nullum certum numerum infinitum cognoscat, vt asserit D. Augustinus, 12. de ciuit. Dei, cap. 18. cùm tamen collectio omniũ sit infinita.) In ea enim non dubium, quin Deus totidem denarios, quot binarios, apprehendat: dum enim suæ scientiæ perspicacitate numeros numeris

comparat, vel singulis binarijs nullo excepto singulos denarios cõferet; vel in aliquo tandem binario denarij deficiunt? si detur secundum, sequitur, denarios non esse infinitos, quod est apertè falsum; si detur primum, habetur propositum.

Ad 8. Ad octauum respondendum est; quemlibet Angelum ex infinito illo numero posse lapidi impulsum imprimere, non tamen totam Angelorum collectionem; idque propter absurdum, quod ex momentaneo motu sequeretur. Quòd verò obijcitur, potentiam motricem Angelórum ordinari ad efficiendum motum, facilè soluitur: sat enim est, ordinari ad mouendum singulatim.

Ad 9. et 10. Aliã quoque solut. habes apud Altacensẽ, in 1. q. 15. art. 3. Ad nonum, ex 7. argumenti solutione, quid respondendum sit, constat. Ad vltimum dicito; posita infinita grauitate, lapidem ea præditum non descensurum in instanti, quia non concurret cum ea Deus, vt impetu infinito, sed finito duntaxat feratur.

QVÆSTIO III.

Vtrum quacunque specie possit alia perfectior a Deo in infinitum creari.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta probare videantur, non posse.

Quorundã error. Nonnulli (quorum meminit Hugo Victorius, lib. 1. de Sacramentis, par. 2. c. 22.) in eo errore fuerunt, vt putarent, Deum præter ea, quæ facit, nec aliud quicquam facere posse, nec melius, aut perfectius. Omissa verò hac impietate, quam coarguit Sacræ Paginę auctoritas, dum infinitam virtutem Deo attribuit; controuersia est inter Catholicos Philosophos, num Deus quacunque specie possit aliam nobiliorem con-

A dere. Quòd. n. nõ possit, & quòd aliqua sit, vltra quam virtus diuina nequeat, arbitratur Henricus Gandauensis, Quodlib. 5. q. 3. & Quodlib. 8. q. 8. Scotus in 3. distin. 13. q. 1. Durandus in 1. d. 44. q. 2. Aureolus apud Capreolum in d. 43. q. vlt. art. 2. Solet autem hæc sententia hisce ferè argumentis probari. Datur res aliqua in natura, videlicet, materia prima, qua deterior nulla esse potest ergo in B mente diuina aliqua alia est, qua nulla præstantior effici queat; cùm nulla videatur maior ratio, cur per gradus creaturarũ descendendo perueniendum sit ad infimum, & ascendendo non sit in aliquo summo consistendum. Antecedens probatur, primùm ex illis D. Augustini verbis, 12. confess. cap 7. Duo fecisti, Domine, alterum prope te, id est, naturam Angelicam; alterum prope nihil, id est, ma C teriam primam: vnum, quo superior tu esses; alterum, quo inferius nihil esset. Deinde, quia si Deus posset creare aliquid materia prima despicatius, vel id esset forma, siue accidentaria, siue substantialis; vel compositum ex materia & forma. Si forma; cũ omnis forma, siue informans, siue omninò per se subsistens, sit actus; & materia sit pura potentia; omnisque actus nobilior sit quàm D potentia, non posset ea forma non esse præstantior, quàm materia prima. Si verò esset compositum, cùm omne compositum includat formã, necessariò dignitate sua materiam vinceret.

Itẽ Aesculanus hoc in 1. lect. 7. q. 3.

1. Arg.

2 Deinde: Vniuersitas specierum, quas Deus creare põt, distat à Deo, sicuti finitum ab infinito; alioqui E daretur in illa species aliqua infinitè perfecta: igitur per eam ascendendo impossibile est infinitè progredi, sed necessariò dandus erit status, in aliqua specie certa, & determinata.

3 Item: Species procedunt à Deo, vti numerus ab vnitate, teste D. Dionysio 5. cap. de diuinis nominibus: sed aliquis est numerus, inter quem, & vnitatem alius cadere non potest, nempe binarius: ergo & aliqua creatura est ita Deo propinqua, vt inter ipsam,

ipsam, & Deum alia effici nequeat.

4. Argum. Præterea: Deus non potest essentiam humanæ speciei perfectiorem reddere, nec duas species, quæ æqualem perfectionem inter se habeant, producere: sicuti nec quaternarium augere seruata specie quaternarij, aut duos numeros æquales efficere; ergo nec poterit qualibet specie aliã nobilioris essentiæ creare; cùm vtrobique æqua ratio videatur.

5. Argum. Denique: Vniuersum non potest esse pulchrius, aut perfectius, quàm nunc est, vt asserit D. Augustinus in Enchir. cap. 10. Gregorius Nazianzenus in Homilia Natiuitatis, Theodoretus lib. 6. Græcanicarum affectionum. Cùm igitur vniuersi pulchritudo, & perfectio ex specierum, quibus constat, varietate effloreſcat; sequitur, non posse id alijs melioris notæ speciebus à Deo ornari, proindeque non qualibet specie creata aliam præstantiorem creari posse.

ARTICVLVS II.

Qualibet specie, & omninò quauis re creata, posse à Deo aliam nobiliorem procreari: nec Aduersariorum argumenta concludere.

CОntraria tamen sententia amplectenda est, dicendumque; nullam esse speciem, qua Deus non possit aliam nobiliorem efficere; & vniuersim nihil inesse in rebus creatis, ita quantitate amplum, vel gradu intensum, vel specifica dignitate excellens, quo non possit Deus infinitè progrediendo aliud maius perfectiusque producere. Huius opinionis est D. Thom. 1. p. q. 25. art. 6. & 2. contra Gent. cap. 26. D. Bonauent. in 1. dist. 44. quæst. 1. Capr. in 1. dist. 43. quæst. vlt. articulo secundo, & dist. 35. quæst. 2. Argentinas in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 4. Richardus Quodlib. 2. q. 4. Heruæus Quodlib. 7. quæst. 2. Aegidius Quodlib. 3. q. 5. Sonc. 12. Metaphys. q. 5. & alij. Quòd verò ita

1. ratio. sentire oporteat, suadetur. Primùm:

A quia hæc progressio infiniti syncategorematici nullam inuoluit repugnantiam, nec ex parte diuinæ potentiæ, quæ est infinita; nec ex parte effectus: esto, negetur, posse à Deo infinitum creari. Non enim per eiusmodi incrementa veniendum erit ad aliquam creaturam actu infinitam, sed quæcunque designabitur, circumscripta, ac limitata erit.

Secundò: quia si quauis re produ- 2. ratio.

B cta non posset à Deo produci maior, ac perfectior; sequeretur, exhauriri diuinam potentiam, certisque rerum limitibus coerceri: quod quid aliud quæso est, quàm diuinæ potentiæ infinitatem negare?

Tertiò: Essentia diuina, vt est infinitè perfecta, ita infinitis modis est 3. ratio. imitabilis: igitur nulla species eam ita perfectè imitabitur, quin eandem alia perfectiùs imitari queat, atque

C adeò nulla creari poterit adeò nobilis, quin nobilior possit.

Ad ea verò, quæ pro contraria sententia adducta sunt, non erit difficile respondere. Ad primum concedimus; materiam esse infimã omnium substantiarum, quæ à Deo creari possunt: licet non putemus, eam accidentibus, saltem omnibus, deteriorem esse; quandoquidem materia est ens per se existens, nobilius autem

Sol. 1. arg. superioris ar. De hac cont. Scot. in 2. d. 12. q. 2. §. ad argument.

D est existere per se, quàm inhærere alteri; nisi id, quod alteri inhæret, tantam aliunde nobilitatem sibi vendicet, vt ea existentiæ per se præponderet; vti videre est in nonnullis accidentibus; præsertim ijs, quæ diuini ordinis sunt, vt gratia, lumen gloriæ, intuitiua contemplatio diuinæ naturæ. Itaque admittendum est, licet Deus qualibet specie completa, & qualibet item forma, aliam non so-

E lùm perfectiorem, sed etiam imperfectiorem possit efficere: nullam tamen substantiam materia prima ignobiliorem creare posse; quæ est sententia Richardi, Quodlib. 2. quæstione 5. & in 2. sent. dist. 12. quæst. 2. Durandi eadem d. quæst. 1. Argentinatis in 1. dist. 44 quæst. 1. articulo 2. Aegidij Quodlib. 3. quæst. 5. aliorumq. Philosophorum communis.

Item Abulensis ad caput 22. Matth. q. 222.

Nec propterea, quòd aliqua minima substantia in rebus detur, iccircò maximam quoque dari oportet: perfectio enim substantiæ crescit per accessum ad diuinam perfectionem, vbi impossibile est ad summum perueniri: quia cùm diuina perfectio sit infinita, nulla creatura eam ita exactè imitari potest, quin alia exactiùs possit. At imperfectio substantiæ est per recessum à Deo, quem nō repugnat in aliqua substantia dari maximum.

Sol. 2. Lege Bas. sol. in 1. d. 36. q. 3. Hispal. d. 35. q. 1. ar. 4.

Ad secundum: vniuersitatem specierum, quæ creari possunt, distare à Deo, vt quid simpliciter finitum; vt infinitum tamen secundum quid, seu syncategorematicè, hoc est, in infinitum progrediens: quia ita continet omnem perfectionem speciebus cōmunicabilem, vt in ea nulla certa species designari possit, quę actu infinitè perfecta sit, & qua non possit dari alia perfectior. Non valet autem (vt aduertit Capr. in 1. sent. loco cit.) hæc consecutio: Deus videt infinitum progressum specierum sese proportione excidentium: ergo videt aliquam infinitā speciem. Sicuti nec consecutio hæc momentum habet, in cōtinuo sunt infinitæ partes, quarum secunda est minor, quàm prima, & tertia, quàm secunda, atque ita in infinitum: ergo in continuo est aliqua infinitè parua.

Sol. 3. Cur spēs dicātur esse quasi numeri.

Ad tertium: species procedere à Deo, sicuti numeros ab vnitate. Primùm, quia quemadmodum numeri insunt in vnitate, tanquam in radice, & in ea vnum quid sunt, atq; ab illa profectì multiplicantur: ita rerum species in Deo, vt in fonte totius esse, continentur, & in eo quidem vnam habent rationem, sed extra illum in multitudinem abeunt. Præterea; quia, sicut numeri ab vnitate progressi in infinitum augescunt: ita qualibet specie à Deo creata, potest alia atque alia perfectior produci, ita vt in nulla consistere necesse sit. Non esse verò similitudinem in eo, quod argumentum probare nititur: nec enim, quæ similia dicuntur, in omnibus paria esse debent.

Sol. 4.

Ad quartum: non posse alicui speciei nouum addi gradum essentialis perfectionis, quia iam non eadem maneret essentia; vt nec quaternarius, si ei noua vnitas accederet. Nec item dari posse sub eodem genere duas species pari inter se dignitate, sicuti nec dari possunt duo numeri, (quibus etiam quo ad hoc species similes sunt) quorum vnus non alterum excedat. At in productione aliarum atq; aliarum specierum non ita res sese habet, cùm ex ea nulla sequatur repugnantia.

Sol. 5. Leg. D. Th. 1. p. q. 25. a. 6. & in 2. d. 44. q. vnica, ar. 2. Alb. Mag. ar. 2. Rich. ibid. q. 1. Dur. q. 3. Aegidiū q. 2. Argēt. & Capr. q. vnica.

Ad vltimum: Vniuersum bifariam spectari, nimirum, vel quo ad partes, quibus constat, vel quo ad ordinem & dispositionem illarum. Priori modo creari posse aliud pulcrius, & perfectius; nec id negare Patres, qui in argumento citantur: posteriori non posse. Neque enim hoc vniuersum, quod nunc est, valet fieri elegantius, quo ad partium, è quibus constat, situm, & dispositionem; vt patebit ex ijs, quæ dicemus quarto libro huius operis, cùm de locis elementorum disputabimus.

QVÆSTIO IV.

Num quodlibet infinitum à Deo cognoscatur.

ARTICVLVS I.

Omne infinitum cognosci à Deo, nullum tamen successiuè posse cognosci.

Ex D. Tho. 1. p. q. 7. ar. 2. Dur. in 1. d. 39. q. 2. Scoto in quodl. q. 14.

VT aperiamus, quid in proposita quæstione statuendum sit, nonnulla præmittenda sunt. Primò; infinitum duobus modis sumi: altero formaliter, vt nimirum significat negationem finitionis; altero materialiter, hoc est, pro re, quæ infinita dicitur; vt pro numero infinito, vel infinita magnitudine.

Dupl. consideratio infiniti.

†Dein-

† Cognitio infiniti varia.

† Deinde, duplicem esse infiniti materialiter sumpti notitiam: vnam, qua confusè apprehenditur; quo modo dicitur cognoscere infinitum is, qui cognoscit vniuersale, cohibens sub se potestate infinita; & qui percipit magnitudinem vnius palmi, in qua insunt infinitæ partes proportionales, quas tamen sigillatim non concipit. Aliam, qua infinitum dilucidè, ac distinctè cognoscitur; vt, si quis easdem partes enucleatè percipiat. Præterea, cognitionem distinctam infiniti, aut esse successiuam, qua vnū post aliud cognoscitur: aut non successiuam, qua cuncta simul intelliguntur. Denique, distinctam cognitionem infiniti, vel ita sumi posse, vt dicantur infinita percipi in alia re cognita, in qua elucent, vt in essentia diuina: vel in se ipsis, seu in proprio genere, quo pacto Angeli per congenitas sibi rerum imagines, tum alia, tum ordinem vniuersi, & rerum species à Deo creatas, cognoscunt.

Cognitio infiniti distincta duplex.

Status quæstionis.

His positis, non excitatur à nobis quæstio, de infinito formaliter sumpto. Eo namque modo perspicuum est, infinitum à quouis intelligi. Neque etiam quærimus, an infinitum materialiter spectatum, confusa, cognitione apprehendi possit? quia idē posse, nullam habet dubitationem. Sed, vtrum distinctè intelligi queat in se, aut in alio, simul, aut successiuè?

Quorūdā Philosophorum error.

Igitur quidam, ex antiquis Philosophis, quos D. Augustinus 12. lib. de ciuit. Dei, cap. 18. refert, adeò hallucinati sunt, vt dixerint, Infinitum ne in Dei quidem cognitionē cadere posse. Qui, cùm etiam mundi nouitatem negarent, asserebant, recurrere per interualla rerum ortus, & occasus, & eosdem temporum circuitus; ne, si non eadem repeterentur, nō posset Deus infinita diuersitate variata, vel præscire cuncta, vt faceret, vel scire, cùm fecisset. In hos certè conuenit illud † Sacri Vatis: In circuitu impij ambulant. Opinionum namque inanitate circumacti, mentem diuinam, infinita omnia scientia complectentem, ex humani intellectus imbecillitate, & angustijs metientes, impiè lapsi sunt. Sit igitur prima nostra conclusio: Deum quodlibet infinitum comprehendere, etsi nullum successiuè possit cognoscere. Hæc conclusio probatur, quo ad priorem partem, hunc in modum: Diuinus intellectus habet infinitam vim ad cognoscendum; & id, in quo res concipit, nempe ipsius essentia, est infinitum quid in repræsentando: cognoscit igitur infinita. Item: Deus perfectissimè comprehendit effectricem suam virtutem: sed per eam potest non tot, quin plura, efficere; vt superiùs demonstrauimus: cognoscit igitur non tot, quin plura, atque adeò infinita. Posterior conclusionis pars ex eo constat: quia is, qui successiuè cognoscit, partim est in actu, partim in potentia. In actu, comparatione eorum, quæ iam percipit: in potentia, respectu eorum, quæ subinde percipit. At diuinus intellectus, cum sit actus purus, nequit esse in potētia ad aliquid nouè cognoscendum. Accedit, quòd omnis successiua intellectio mutationem infert, quæ nullo modo in Deum cadit.

† Psal. 11.

1. concl.

Pro hac concl. lege D. Tho. 1. cont. gen. c. 69. & 70. & in opu. 3. cap. 133. Capr. in 1. d. 43. ar. 2.

2. concl.

Sit secunda conclusio: Deus non solùm intelligit infinita cognitione simplicis intelligentiæ, qua concipit res secundum se; sed etiam notitia intuitiua, qua eas sub esse existentiæ comprehendit. Hæc probatur: quia Deus intuetur cogitationes Angelorum, & animarum rationalium, quæ in infinitum multiplicandæ sūt: cùm diuina essentia, per quam intelligit, perfectissimè repræsentet, tam ea, quæ iam existunt, quàm quæ aliquando erunt, aut esse possunt. Item: quia vel Deus è futuris cogitationibus nouit finitas, vel infinitas. Si infinitas, habetur propositum: si finitas, oportebit ergo id, quod Deus cognoscit, per progressum rerum transiri; quod est manifestè absurdum. Hanc conclusionem fusiùs explanat Diuus Thomas prima parte, quæstione 14. articulo 12. & 13. Nec sibi repugnat Sanctus Doctor, dum

alijs in locis, vt primo contra Gentes, capit.69. asserit, Deum intuitiua cognitione non intelligere infinita. Loquitur enim tunc de rebus per se existentibus, vt interpretatur Capr. in tertia distinctione decimaquarta, quæstione secunda, articulo primo, Caiet.3.par.quæstione decima, articulo 3. & Ferr. 1.contra Gentes, cap. 69. Hæc enim in infinitum multiplicari non debent: cùm substantiarum ortus & interitus die iudicij terminandi sint.

ARTICVLVS II.

Obiecta contra superius dicta, eorumque confutatio.

Verùm contra primam conclusionem obijciat aliquis, cum Du-
1. Obiect. rando in 1.d.39. Primò: Si Deus cognosceret quodlibet infinitum, vtique comprehenderet omnes partes, in quas continuum diuidi potest, omnesque earum dissectiones. At quòd eas non cognoscat, probatur: quia vel partes, quas in cõtinuo percipit, diuiduæ sunt, vel indiuiduæ. Non indiuiduæ, quia iam cõtinuum cõstaret ex indiuisibilibus: nec diuiduæ, quia diuina notitia nõ oẽs continui partes cõprehenderet; cũ oporteret semper alias cognitione diuidendas superesse. Non igitur omnes continui partes Deus intelligit. Confirmaturque idem rursus ex eo; quia non minùs repugnat, continuum diuidi actu in omnes suas partes, quàm secundum omnes cognosci. Non minùs enim Deus eas concipiendo absolueret, & ad minima, atque insectilia redigeret, quam si easdem à se mutuò re ipsa abiungendo secuisset.

2. Obiect. Secundò: Ex eo, quòd Deus possit efficere non tot, quin plura, non sequitur, eum producere actu infinita: ergo pari ratione ex eo, quòd non tot, quin plura intelligat, non rectè infertur, eum infinita actu comprehendere. Quare probatio primæ conclusionis vitiosa est.

A Hisce obiectionibus ita occurres. Primæ quidem cum Capr. in 1.d.35.q. 2.art.1.& Ferr.1.cont. Gentes ca.69. dicendo; Deum cognoscere partes omnes continui, quæ haud dubiè diuiduæ sunt: ita tamen eas cognoscere, vt earum partes omnes, atque omnium partium partes, enucleatè comprehendat: sic enim eas concipit, vt in continuo insunt. Quare cũ in continuo nulla sit, quę secari in a-
B lias non possit, nullam Deus apprehendit, cuius etiam partes alias non concipiat. Obseruandum tamen est discrimen, inter realem continui diuisionem, & cognitionem diuinam eiusdem secundum omnes partes. Nam cùm in duas medietates continuum diuiditur, destruitur prius cõtinuum, manentque duæ medietates, in quas dissectum fuit. Deinde, cùm rursus duæ medietates in quattuor
C quartas diuiduntur; destructis duabus medietatibus, manent quattuor quartæ, atque ita in infinitum. At cognitione, qua Deus duas continui medietates, & harum infinitas partes concipit, non dissecatur ipsum continuum, sed sartum tectumq. manet. Quo fit, vt si continuum re ipsa in omnes suas partes diuideretur absoluta diuisione, residua esse deberent sola indiuisibilia: quia ex diui-
D sione minores partes necessariò maiores euertunt. At posita cognitione, qua Deus omnes partes proportionales penetrat, adhuc nihilominùs sumere fas est partes sectiles, non, ad quas vltimò diuina cognitio terminata sit, quasi in illis non contineantur infinitæ aliæ eadem cognitione comprehensæ; sed quæ adhuc sint partes continui, proindeque diuisibiles.

E Secundæ occurrendum est; diuersam esse rationem in productione infiniti, & in eius cognitione. Nam productio infiniti est actio externa Dei, secundum quam potest infinitum ad actum potentiæ permixtum deduci; imò, ob ipsius infiniti repugnantiam, impossibile est eiusmodi productionem ad completum omninò actum terminari, oporteique semper

Dilutio 1. obiectionis. Eodẽ modo respondet Balsolius in 1. d. 43.q. 1. Hispal. d. 35. q.1. artic.4.

Discrimẽ inter cognitionẽ omniũ partium infiniti, & sectionẽ earundem.

Dilutio 2. obiect.

Cur Deus cognoscat actu perfecto infinitum, & tamen non possit infinitũ actu perfecto producere

semper aliquid relinqui sub potestate producentis, quod in actum non prodeat. At cognitio infiniti, cùm sit actio interna Dei, omnibus modis completa esse debet, & in omnia, in quæ potest, actu tendere. Præsertim, quia, si Deus quædam actu, alia potestate cognosceret, posset ei noua notitia accedere, quod sine intellectus diuini mutatione non fieret. Vnde patet, ex eo, quòd Deus non tot, quin plura cognoscat, sequi, comprehendi ab eo actu infinita; licet ex eo, quòd efficere possit non tot, quin plura, haud rectè inferatur, posse ab eo produci actu infinitum.

QVÆSTIO V.

Possitne intellectus creatus proprijs viribus infinita cognoscere.

ARTICVLVS I.

Concluditur, non posse.

Impugnatũ hic error à D.Th. 1.p. q.12.art.4. & 3. cont. Gent c.52. & Scoto in 4.d.49.q.11.& Rich. ibid. q.6. ar.2. & Castro lib.3. aduers' hæres. verb. beatitudo hæres.4 & 5.

NOn defuere, qui arbitrarentur, Infinitum perfectione, hoc est, Deum Opt. Max. posse à nobis in hac vita, solius naturæ facultate, clarè ac perspicuè videri, nisi mentes nostræ, concreta vitiorum caligine offusæ, tanti luminis splendore perstringerentur: proinde, si quis animum excoleret, atque omninò repurgaret, nullo præterea auxilio ad tam excellentem cognitionem, in qua nostra beatitudo consistit, indigere. Hunc errorem Sacræ Paginæ testimonijs iam antea confutatum, damnauit Concilium Viennense sub Clemente V. quod decretum habetur in Clementina; Ad nostrum de hæreticis. Quare de huiusmodi infiniti cognitione nulla quæstio relinquitur.

De alijs tamen, hoc est, de Infinito extensione & multitudine, ad quæ A cetera infinita reducuntur, disceptatio est, cui nos hac conclusione faciemus satis: Non potest intellectus creatus naturali sua virtute percipere infinita; siue simul, id est, non intelligendo vnum post aliud; siue successiuè tempore finito. Quæ probatur in primis testimonio Aristotelis 1.huius oper.cap.4.tex.35.& c 7. tex 65.& 2.Metaph.cap.2.tex.11. & 3. Rheticorum ad Theodect. cap. 8. B vbi docet: Infinitum, quà infinitum, ignotum esse. Præterea, quia infinitum excedit proportionem potentiæ finitæ: omnis autem res creata, sicuti essentiam, ita & potentiam finitam habet. Huc pertinet id, quod traditum est ab Aristotele 1.de Cœlo, cap. 11. text. 116 potentias actiuas definiri maximo quod possunt, id est, certum ac definitum habere terminum à natura præfixum, vltra quem C progredi nequeunt, eoque termino earum perfectionem æstimari. Accedit quoque experientia; constat enim, quò mens pluribus rebus percipiendis intenta est, eò singulas minùs perfectè cognoscere. Addidimus, tempore finito, quia, si motus fuisset ex æternitate, iam nunc quælibet intelligentia infinitas sui orbis conuersiones cognoscendo decurrisset.

Conclus.

Lege D. Th. de verit.q.2.art. 9.& 1.p.q. 14.art.12. Capr.in 1. d.35.q.2.

D Porrò hæc nostra conclusio partim est D.Augustini 4.in Genes.cap. 35.& 15.de Trinitate, cap.24. partim D.Thomæ 1.par.quæst.86.art.2.& 1. lib.contra Gentes, cap.70. & opusc. 9.quæst.81.Scoti in 4.dist.1.quæst.2. Durandi in 2.dist.3.q.7.Aegidij in 1. d.39.q.3.& aliorum complurium.

Assertores propositæ conclusionis.

ARTICVLVS II.

E *Respondetur argumentis quorundam existimantium, posse Angelum vi natura infinita cognoscere.*

Itẽ Aesculanus li.1. huius operis, lect.7. quæst.2.& Gratiadeᵒ, lect.7.q.2.

A Superioris articuli conclusioni dissentiunt Capreolus, in 2.d 3.q.2.art.3 Soncinnas 12.Metap. q.62 alijque nonnulli. Opinantur enim, posse Angelum, si, quam maximum

mnm poteſt, conatum faciat, aliqua infinita ſimul diſtinctè cognoſcere. Quod hiſce ferè argumentis confirmant. † Primum: Intelligentia, quæ Solis ſphæram circumuoluit, comprehendit effectricem vim Solis; alioqui (ait Soncinas) nō haberet motor proportionem cum proprio orbe, quæ tamen prædicat Ariſtoteles 12. Metaph. cap. 8. text. 44. atqui Sol poteſt infinitas ſpecies progignare, & abſque dubio producturus eſſet infinita indiuidua, ſi mundus in æternum duraret: ergo intelligentia cognoſcit actu eiuſmodi infinita. Cōſecutio probatur: quia nemo cauſam comprehendit, quin omnia eius effecta explorata habeat.

† 1. arg.

2. arg. Deinde argumentatur Soncinas: Quilibet Angelus cognoſcit ſimul omnia, quæ vna ſpecie intelligibili repræſentantur: ſed omnes numeri, eorumque proportiones, repræſentantur vna ſpeciei: (alioqui ſi ſingulos numeros ſingulæ ſpecies referrent, cùm nullus ſit, quem percipere Angelus non poſſit; ſequeretur, conſignatas illi eſſe infinitas ſpecies intelligibiles) ergo angelus vno actu infinitas numerorum ſpecies apprehendit.

3. arg. Tertiò: Ideo intellectus noſter nō poteſt quamlibet multa concipere; quia eſt immerſus hoc mortali corpore, quod mentem degrauat, nec quicquam intelligit, niſi operante ſimul phantaſia, quæ rerum obiectarum multitudine obtunditur, ac defatigatur; vt Plato in Phædro ſcripſit, ipſaque experientia docet. Cùm igitur mentes angelicæ hiſce impedimētis liberę ſint; nihil obſtabit, quo minùs infinita intelligant. Adde, quòd non vt ſenſus excellenti ſenſibili; ita intellectus præſertim, qui à ſenſu non pendet, excellenti intelligibili læditur, & ab aliorum perceptione retardatur: quin potiùs quantò nobiliora capit obiecta, tantò ad alia cognoſcenda habilior fit, teſte Ariſtotele 3. lib. de anima ca. 4. text 7.

Aliorum opinio. Circa eandem noſtram concluſionem alij ad extremam quandam ſententiam deflexere, arbitrati, licet cœleſtium corporum motus fuiſſent ab æterno, non potuiſſe intelligentiam omnes cœli conuerſiones ſucceſſiuè cognoſcere. Afferunt autem pro ſe illud Ariſtotelis: Infinitum, quà infinitum, ignotum eſt. Quibus verbis innuit Philoſophus, infinitum ſic intellectus aciem effugere, vt nec infinito tempore percipi queat. Item: quia, ſi intelligentia omnes globi cœleſtis conuerſiones nouiſſet, potuiſſet earum omnium vno actu recordari, atque ita naturali vi infinita ſimul comprehendere. Denique id etiam addunt; quòd nulla ratio cogat aſſerere, intelligentiam prædictas cōuerſiones, tanquam plura cognita, ſigillatim percepturam fuiſſe; cùm motus cœli vnum quid ſibi cohęrens, & continuum ſit.

1. arg.

2. arg.

3. arg.

Hæc tamen argumenta leuiora ſunt, nec ob ea à communi Philoſophorum placito abſcedendum fuit. Ad primum igitur Soncinatis dicendum; intelligentiam comprehendere virtutem Solis, nec tamen iccirco intelligere actu infinita. Nam, quod ad ſingularia attinet, quanquam ſi rerum generationes nullum eſſent finem habituræ, infinita ſecundum potentiam, ſeu non tot, quin plura, à Sole gignenda eſſent; ad eius tamen comprehenſionem, ſingularium cognitio non requiritur. Sicut enim naturale agēs in nullius ſingularis definitè ſumptu productionem per ſe fertur; ita ad ſui comprehenſionem nullius notitiam per ſe depoſcit. Sed quid de ſpeciebus dicendum? Nempe, non oportere Angelum, ad Solis vim comprehendendam, infinitas cognoſcere: quia neque actu infinitæ ſunt, vt perſpicuum eſt; neque earum multiplicatio in in finitum procedit; vt alibi ex Ariſtotelis doctrina, & communi Philoſophorum ſententia ſtatuimus.

Reſponſio ad 1. argu. priori ſententiæ.

Ad 2. Ad ſecundum Caiet. 1. p. q. 54. art. 2. & Fer. 2. contra Gent. cap. 101. negant maiorem propoſitionem, & rectè quidem; fieri enim poteſt, vt vna ſpecies plura actu repræſentet, quam vt ad

vt ad omnia illa Angelus distinctè possit aduertere. Quin etiam ad minorem respondemus, Angelo neque inditas esse infinitas species intelligibiles numerorum, neque vnã, quæ omnes numerorum species distinctè referat: sed per species rerum sub numeros cadentium percipere numerum, aut vnitatem, vt communem earum affectionem. Itemque, numero quouis apprehenso, promptum ei esse, maiores, ac minores numeros subinde concipere, addendo, detrahendove vnitates: similiterque figurarum, & proportionum differentias cognoscere. Quod in nobis etiam locum habet.

Ad 3. Ad tertium dicendum: intellectũ nostrum non ob id solùm haud posse infinita percipere, quia corporis commercio, & intercurrentiũ phantasmatum turba degrauatur, ac præpeditur; sed quia, cùm sit virtus finita, non habet proportionem cum infinito distinctè cognito. Quæ ratio etiam in intellectu Angelico, cuius item perfectio finita est, concludit. Quod autem opponitur, intellectum non lædi excellentia rei intelligibilis: ita sanè est; nec enim à re cognita noxam subire potest, cùm nõ hæreat in corpore; vt sensus, qui, dissoluta à vehementi sensibili primarum qualitatum in organo insidentium temperie, offenditur, ac labefactatur. Verùm, esto, intelligibile intellectricem potentiam non lædat; estò etiam, nonnunquam vnius rei perceptio intellectum expediat ad plura cognoscenda, vt cognitio causæ ad percipienda effecta: sæpe tamen intelligibile sua nobilitate, aut multitudine intellectus vim excedit, ita vt ab eo percipi nequeat, & vniuersim omnis infinita multitudo distinctè cognita illius terminos transcendit.

Cur neq; noster, neque angelicus intellectus infinita cognoscat.

Sol. 1. arg. pro posteriori sni. Cõsule D. Tho. 1. cõt. gent. c. 69. Hispal. in 1. d. 35. ar. 3. & Sco. in 3. d. 14. q. 1.

Ad primum verò eorum, quibus posteriores Philosophi nitebantur, dicito, Aristotelem eo modo negare, infinitum posse cognosci: quo etiam negat, posse pertransiri. Quare, sicuti inficiatur, decurri posse infinitum finito tempore; concedit tamen, in tempore infinito posse, cùm potuerit, infinitas orbium cœlestium conuersiones præterijsse: ita negat, infinitum finito tempore posse cognosci; admittet tamen, in tempore infinito posse.

Sol. 2. Ad secundum: non eandem esse rationem, in notitia successiua infinitarum circumuectionum, & in vno actu, quo intelligentia earum omnium simul recordaretur: hic enim in infinita simul tenderet, quod fieri non posse monstrauimus; successiua autem cognitio non ita se haberet, vt luce clarius est.

Lege Aegĩdiũ in tra. de cognitione angelorum, q. 9. ad 10.

Sol. 3. Ad tertium: negari non posse, Angelum cunctas sui orbis reuolutiones percepturũ fuisse: licet enim vnum cõtinuum motum omnes constituant; tamen, sicuti nos in eodem cœlesti motu dies plures designamus, cur nõ idem efficeret Angelus? aut qui posset non aduertere, & notare noctium, & dierum vicissitudines, atque adeò singulas ab eodem ad idem punctum Solis conuersiones?

QVÆSTIO VI.

An intellectus creatus ad infinita simul cognoscenda diuinitus excitari queat.

ARTICVLVS I.

Statuitur, posse.

Non adducimus in controuersiam, an intellectus creatus ad intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem eleuetur: id enim fide constat. Sed, vtrum vel in ipsa diuina essentia, vel extra illam, infinita simul intelligere possit; Sit igitur prima assertio: Intellectus creatus, diuina ope adiutus, potest in Verbo cognoscere simul infinita. Hanc assertionem etsi improbent nonnulli, quos refert Capr. in 3. d. 14. q. 2. art. 1. eam tamen multi graues Auctores appro-

Consule Caput, Firmiter de sũma Tri. 1. assertio.

probant. Ex quibus Magister sent. in 3. d. 14. cap. 1. Albert. Mag. ibid. art. 1. eiusque discipulus Vdalricus, arbitrantur; animam Christi cognoscere in diuina essentia omnium rerum possibilium naturas. Quod etiã Dur. in 4 d 49. q. 6. art. 2. & Hodofredus Quodlib. 6. q. 3. de quouis beato asserendum putant. Atque horum sententiæ omninò adstipulatur D. Fulgentius, in responsione ad 3. q. Fernandi diaconi. D. autem Tho 3. p. q. 10. art. 2. & 3. contra Gentes, cap. 59. & 60. & de verit. quæst. 8. artic. 12. eiusque sectatores (quorum sententia verisimilior est) asserunt, nullum beatum omnia possibilia intelligere: quia iam diuina essentia ab intellectu creato comprehenderetur: (siquidem, quò plura effecta in causa videntur; eò magis causa penetratur: atque adeò cognitis omnibus, quæ ab ea effici possunt, omninò comprehenditur) sed quemlibet videre actu aliqua infinita: nimirum, animam Christi cognoscere omnia, quæ fuerunt, sunt, eruntve aliquando. & quęcũque continentur in potestate creaturarum, quæ à Deo conditæ sunt; quia hoc ad ipsius dignitatem pertinet, cui subiecta sunt omnia. Alios verò beatos videre ordinem vniuersi, & omnium rerum ad illius perfectionem attinentium naturas, atque etiam infinitas species figurarum, numerorum, & proportionum: quia horum cognitio spectat ad naturæ intellectricis perfectionem, quæ felici illi statui, omnium bonorum cõplexionem continenti, deesse non debet.

Nullũ beatum cognoscere omnia possibilia.

Quòd autem nihil repugnet, quo minus infinita hoc modo percipiantur, breuiter ex eo concludi potest: quia (vt D. Tho. 1. contra Gent. cap. 69. argumẽtatur) intellectus, qui maximum omnium intelligibilium, hoc est, diuinam essentiam clarè intuetur; vtique valebit id, quod minus est, atque adeò aliquod genus infiniti, in eadem essentia diuina relucens, distinctè cognoscere. Deinde, quia (vt idem S. Doctor 1. par. q. 12. art. 5. animaduertit) inter potentiam cognoscentem, & rem cognitam non requiritur proportio mathematica; ita, vt si perfectio, aut numerus rei cognitæ infinitè augeatur, crescere etiam infinitè debeat potentiæ cognoscentis perfectio: sufficit enim † proportio, quam vocant accommodationis, id est, vt potentia intelligendi vltra modum suæ naturæ à Deo eleuetur, ac diuino lumine perfundatur, vt ad infinita percipienda habilis fiat, pręsertim, cùm id, quod in ea infinitorum perceptione speciei intelligibilis rationem subit, nimirum, essentia diuina, sit quidpiam infinitè perfectum, & ipsa infinita in vnico obiecto primario, in quo virtute continentur, ac relucent, vno actu videantur.

Posse infinita cognosci in diuina essẽtia.

Lege de eadem re D. Tho. 3. cõt. gent. c. 54. & de veri. q. 20. art. 4. Scot. in 4. d. 3. q. 1.

† Proportio accommodationis.

Sit secunda assertio: Probabile est, posse etiam intellectum creatum diuina ope excitari, ad cognoscenda simul, & distinctè aliqua infinita in se ipsis, extra diuinam essentiam, verbi gratia, infinita puncta, quæ sunt in linea, vel infinitos gradus candoris; si à Deo producerentur. Hæc ex eo suadetur: quia in huiusmodi cognitione nulla est contradictionis implicatio: neç ex parte infiniti, cùm non ponamus, id numerando transeundum esse: nec ex parte imbecillitatis potentię, quia potest illa supra naturæ suæ modum, ex diuino concursu, proportionem assequi, ad cognoscendam multitudinem infinitam rerum infinitarum; sicuti, quod plus est, assequitur, ad clarè, & quidditatiuè intuendam infinitam Dei essentiam, vt paulò suprà diximus. Porrò duo hic animaduertes. Vnum est: ad cognoscenda distinctè, & simul huiusmodi infinita, producendam esse à Deo speciem aliquam intelligibilem, quæ illa distinctè, & enodatè repræsentet: nec proinde tamen eam speciem infinitè perfectã esse debere (etsi, beati, dum infinita vident, infinitam speciem habeant, vtpote, quibus pro specie est ipsa Dei essentia, vt diximus) Nõ enim oportet speciei perfectionem augeri, per æqualia incrementa secundum mensuram rerum, quæ per

2. assertio.

eam repræsentantur, sicuti nec perfectionem cognitionis ad mensuram rei cognitæ: alioqui cognitio intuitiua diuinæ naturæ infinitè perfecta esset. Alterum est: vt hæc infinita intellectus percipiat, non satis esse, illorum species diuinitus consignari; sed egere etiam peculiari Dei auxilio, quo supra naturæ suæ captum, & facultatem ea viatur, & in obiectum in infinitum tendat. Sit tertia assertio: Nullus intellectus, etiam diuina ope adiutus, valet infinita finito tempore successiue cognoscere. Probatur; quia alioqui sequeretur, infinitũ incipiendo pertransiri: quod fieri posse negat Aristoteles, tum hoc lib. c. 7. text. 63. tum 2. Metaph. cap. 2. tex. 13. Atqui in hunc modum interpretatur Scotus in 1. d. 3. q. 2. illud Aristotelis, ex 1. huius operis, c. 4. tex. 35. Infinitum, qua infinitum, est ignotum: nimirũ, quia infinitum, sumẽdo in eo vnũ post aliud, impossibile est percurri; semper enim vna parte accepta, alia accipienda supererit.

3. assertio. Lege D. Th. 2. p. q. 14 art. 12. & q. 86. ar. 2. Sco. in 1. d. 3. qu. 1. Aeg. in 1. d. 39. q. 3.

ARTICVLVS II.

Satisfit argumentis quorundam, proximi articuli assertiones oppugnantium.

Expendamus nunc ea, quæ nonnulli contra superiùs dicta obijciunt. In primis quòd ab intellectu creato nec in diuina essentia cognosci possint infinita, hoc ferè modo suadet Scotus, in 3. dist. 14. quæst. 2. Infinitas extensiua supponit infinitatem intensiuam: sed nullius beati cognitio habet infinitatem intensiuam: ergo neque extensiuam, hoc est, extensam ad infinita obiecta. Maior propositio asseritur à Commentatore, in lib. de substantia orbis: probaturque ex eo: quia, vbi excessus in vno arguit excessum in alio, infinitas arguit infinitatem: at excessus in numero rerum cognitarum arguit excessum in intensione, seu perfectione cognitionis: quis enim inficietur, præstantiorem esse eam notitiam, qua homo & leo, quàm illa, qua homo duntaxat intelligitur?

Arg. Scoti.

Deinde, ita opponit Adamus in 3. q. 10. Id, quod infinitis intellectionibus æquiparatur, infinitum esse oportet; sed cognitio, qua percipiuntur infinita numero, æquiparatur infinitis intellectionibus, quibus ea singulatim conciperentur: ergo est actu infinita, atque adeò, sicuti dari actu infinitum non potest, ita neque infinitorum cognitio. Arg. Adami.

Præterea, circa tertiam conclusionem sunt, qui putent, non esse contra rationem infiniti, decurri cognitione tempore finito. Itaque potuisse illud eo pacto à diuino intellectu concipi, nisi Deo successiua cognitio repugnaret. Est autem pro hac sententia in primis illud, quòd in qualibet hora transeunt infinita instantia. Deinde, quia, cùm flamma lignum absumit, corrupta prima ligni superficie versus ignem, resultat alia, & tum, hac intereunte, alia exoritur, atque ita in infinitum: sicque peracta ligni deflagratione transactę sunt infinitæ superficierum generationes, totidemque interitus. Tertiò, quia cùm corpus sphæricum mouetur super planum, finito tempore peragit infinitos contactus discretos, cùm tãgat omnia puncta eo modo, quo sunt in continuo, hoc est, discretè. Quare cùm alia infinita tempore finito transeant, nihil impediet ex parte infinitudinis, quò minùs infinitũ finito tempore cognoscenda transigatur.

Argumenta, q nõ repugnet, infinita finito tempore successiuè cognosci.

Hæc tamen nihil contra ea, quæ statuimus, concludunt. Atque in primis argumentum Scoti quo pacto diluendum sit, iam patet: nimirum licet cognitio extensiua intensiuam supponat, & huius excessus illius excessum arguat: non tamen oportere intensionem, & extensionem per æqualia incrementa sibi perpetuò respondere; præsertim cùm potentia ex peculiari concursu agentis infiniti supra vim suam eleuatur. Tũc enim efficacitate supernaturalis auxilij, quodammodò ei infinitas intensiua suppletur, & compensatur. Similiter respondendum est Adamo;

Respõs. ad arg. Scoti.

Ad arg. Adami.

mo; licet cognitio infinitarum rerum æquetur infinitis intellectionibus, quo ad extensionem obiecti; non tamen eis æquari quo ad intensionem.

Respõ. ad alia arg. Ea verò, quæ contra tertiam assertionem obiecta sunt, parum momenti habent. Ad 1. Nam instantia, esto, sint infinita; tamen, quia sunt partes finiti temporis, non nisi per modum vnius finiti labuntur. Ad 2. Idemque dicendum de superficiebus, & tactibus discretis globi: superficies enim ligni non intereunt, aut gignuntur seorsim, sed ad combustionem ligni, quæ vna & continua est: Ad 3. & tactus globi ita sunt discreti, vt nihilominus ad vnum, eundemque motum globi pertineant. Quo fit, vt hæc omnia non tanquam infinita simpliciter, sed quasi vnum quid finitum transuolent.

Præterea (quod planè rem explicat, A occurritque instantiæ de contactibus, quos faceret pũctus, si à corpore separatus duceretur ab Angelo supra lineam; qui proinde contactus ad nullius motum corporis pertinerent) illa momẽta, superficies, & contactus, ita se habẽt, vt post quodcunque illorum sequantur immediatè infinita. Vberior explicatio 3. arg. At plures intellectiones, successione elicitæ, non succedunt per modum vnius, quod componãt, B vt patet: itemque necessariò procedunt ordinatè, secunda post primam, & sic deinceps: nec verò ita, vt post vnamquamque designatam eliciantur immediatè infinitæ. Vnde fieri non potest, vt in omnibus momentis horæ collectiuè acceptis eliciantur. Qua etiam ratione suprà q. 2. huius loci, artic. 3. ad sextum, negauimus, posse à Deo per singula horæ instantia collectiuè sumpta angelos creari.

FINIS TERTII LIBRI.